ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
1
MERCREDI
1er NOVEMBRE
1978

LE NUMERO 1,80 F.

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| Ֆրանսա | Տար. 230 Ֆ. | Վեցամսեայ | 125 Ֆ. |
| Արտասահման | Տար. 260 Ֆ. | հատը | 1 Ֆ. 80 |

54րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.240
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
54e ANNÉE — N° 14.240

## ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

———o———

Այսօր Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողի–կոսութեան հասան երեք հեռագիրներ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնէն:

Ա) 11 Հոկտեմբեր 1978

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ.
Խորէն Ա. Կաթողիկոս
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ
Անթիլիաս

«Խորապէս մտահոգ Լիբանանի կացու–թենէն Ձեզի կը հեռագրենք. մեր վշտակ–ցութիւնը մարդկային անմեղ զոհերուն եւ աւերածութիւններուն համար, հայցե–լով Ս. Հոգւոյ մխիթարութիւն Աթոռիդ Միաբանութեան եւ սգակիր ընտանիքնե–րուն: Փրկչի Իջման Ս. Սեղանի առաջ աղօթում ենք որ Աստուծոյ ողորմու–թեամբ վերահաստատուի Ձեր երկրի ներ–քին խաղաղութիւնը եւ համերաշխութիւ–նը բոլոր համայնքներուն միջեւ:

Եղբայրական սիրոյ ողջոյնիւ,
ՎԱԶԳԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ»

Բ) 19 Հոկտեմբեր 1978

Նոյն հեռագիրը նոյն բովանդակու–թեամբ ուղղուած Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Խորէն Ա. Կաթողիկոսին հաստատելով վերո–յիշեալ հեռագիրը.

«Կրկնում ենք 11 Հոկտեմբերի Մեր հեռագիրը սկզբնաւորութեամբ»:

Գ) 21 Հոկտեմբեր 1978, Փարիզ

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Խորէն Ա. Կաթողիկոս
եւ Տ. Տ. Գարեգին Բ. Աթոռակից
Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ
Անթիլիաս — Լիբանան

«Այսօր ստացանք Ձեր 20 Հոկտ. Թուակիր հեռագիրը ի մասին Լիբանանի Հայութեան աղէտալի կացութեան: Նոյն առթիւ կը հաստատենք Մեր 11 եւ 19 Հոկտեմբեր Թուակիր հեռագրերը ուղղեալ Ձեզի: Ձե–զի վշտակից՝ պատրաստ ենք մեր կարե–լին ի գործ դնելու: Պիտի յաջորդէ Մեր կոչը ուղղեալ սփիւռքի Մեր ժողովուր–դին, օգնութեան հասնելու համար ա–ղէտեալներուն: Կը հրաւիրենք Աթոռիդ ներկայացուցիչները Էջմիածին ընդհա–նուր համազգ.օգնութեան գործը ծրագրե–լու և կազմակերպելու համար բոլոր հայ յարանուանութիւններու եւ ազգային կա–րեւոր կազմակերպութիւններու գործօն մասնակցութեամբ: Անյետաձգելի անմի–ջական կարիքներու համար աղէտեալնե–րուն կը տրամադրենք երեսուն հազար տոլար Մայր Աթոռիս միջոցներէն: Հա–ճեցէք չտալ հեռագրել Ձեր ներկայա–ցուցիչներու ժամանման Թուականը Էջ–միածին: Աստուած օգնական Ձեզ:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

×

Հոկտեմբեր 16ին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Հայրապետները՝ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Խորէն Ա. Կաթողիկոս եւ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գա–րեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոս, Նո–րին Ս. Օծութեան ուղղած էին հետեւեալ հեռագիրը, որ ըստ երեւոյթին Էջմիածին ժամանած է Հոկտեմբեր 20ին.—

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Ա.
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց
Ս. Էջմիածին — Երեւան

«Խոր ցաւով կ'իմացնենք Ձերդ Ս. Օծութեան այն ահաւոր աղէտը որ պա–տահեցաւ Մեր ժողովուրդին Պէյրութի մէջ տեղի ունեցած վերջին ծանր կռիւ–ներուն հետեւանքով: Հարիւրաւոր տու–ներ քանդուեցան: Գործերը քայքայուե–ցան: Հազարաւոր մարդիկ գաղթականի վիճակի մատնուեցան: Այժմ մեր դերա–գոյնը ի գործ կը դնենք հասնելու համար անմիջական կարիքներուն: Ամբողջն կանգնած ենք մեր ժողովուրդի կողքին որպէս հոգեւոր պետեր եւ Մասնաւոր կոչ մը ուղղեցինք համայն աշխարհի հայ ժո–ղովուրդին որմէ օրինակ մը պիտի ու–ղարկենք Ձերդ Ս. Օծութեան: Հաճեցէք աղօթել խաղաղութեան համար Լիբանա–նի մէջ եւ համայն ժողովուրդի վերա–կանգումին համար: Մանրամասնեակ Մեր նամակը կը հետեւի անմիջապէս:

ԽՈՐԷՆ Ա.
Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
Աթոռակից Կաթողիկոս

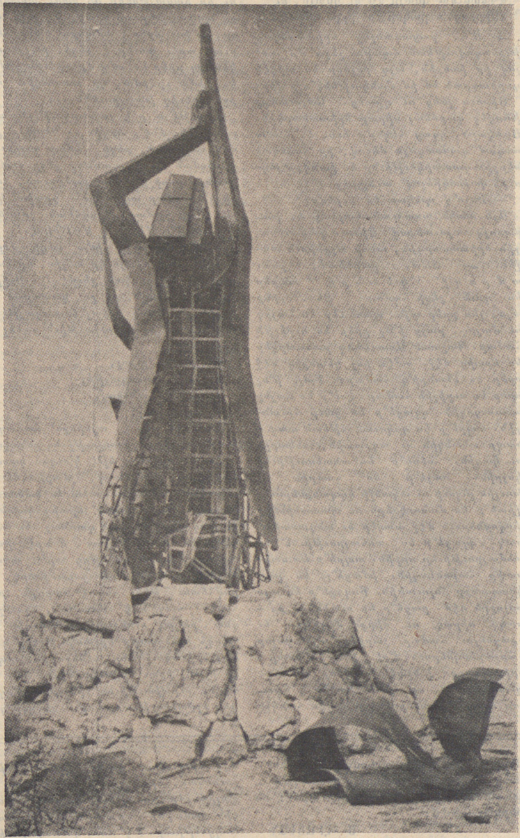
ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

25 Հոկտ. 1978, Անթիլիաս

ԸՆԴՎԶԵՑՈՒՑԻՉ ԵՂԵՌՆԱՓՈՐՁԷՆ ԵՏՔ

# ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ԴԷՄ

## ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ ՀԱԿԱՀԱՅ ԱՐԱՐՔՆԵՐԸ



Շաբաթ գիշեր է (եւ ոչ Հինգշաբթի ինչպէս գրած էինք երէկ, վերջին պա–հուն) որ անընդունելի եղեռնափորձ մը կատարուած է Պիքֆայայի Ապրիլեան Յուշարձանին դէմ, այն նուիրական յու–շարձանին որու վրայ գրուած է.— «Կա–ռուցաւ յուշարձանս յիսնամեակի Ապրի–լեան Եղեռնի միասնական գործակցու–թեամբ համայն հայ ժողովրդեանն Լի–բանանու ի պանծացումն վերածննդեան ազգիս Հայոց եւ յերախտագիտութիւն երկրիս մերոյ Լիբանանու :24 Ապրիլ 1970»

Եւ ի պատասխան այդ «յերախտագի–տութեան» է, հաւանաբար, որ անպա–տասխանատուներ ռումբ մը զետեղած են յուշարձանին մէջն իսկ եւ Շաբաթ ժամը 22.10ին է որ զօրաւոր պայթումը իրար անցուցած է վանքին բնակիչներն ու ա–շակերտները: Տեսարանը, որ պարզուած է իրենց աչքին առջեւ ցնցիչ եղած է, յուշարձանին կմախքը կը մնայ միայն, ինչպէս կը պարզուի արդէն նկարէն:

Երկուշաբթի առտու Խորէն Կաթողի–կոս, Գարեգին Կաթողիկոս ինչպէս նաեւ պետական երեսփոխաններ՝ Խաչիկ Պա–

(Շար.ը կարդալ Դ.էջ)

“ՅԱՌԱՋ”Ի ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

# ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Գումարը կըյանձնուի
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանին

Թ. ՑԱՆԿ

| | |
|---|---|
| Իսիի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութիւն | 2500 |
| Քէրոպեան ընտանիք (Վիլիէ) | 1500 |
| Յարութիւն Քէչեան | 1000 |
| Հայկ եւ Սարգիս Սարխոշեան | 1000 |
| Տիրան Խայիկեան | 1000 |
| Կար. Պալեան եւ որդիք | 1000 |
| Տէր եւ Տիկ. Տելեմաք Գալէզեան | 1000 |
| Գորգիկեան ընտանիք | 800 |
| Տէր եւ Տիկ. Գեղամ Գեւոնեան | 700 |
| Հայկազ Գայսերեան | 500 |
| Տէր եւ Տիկ. Խոտիկեան | 500 |
| Ալպէր Մանուկեան | 500 |
| Ստեփան Ինճէեան | 500 |
| Ռմն Եղիսաբէթ (Իսի) | 300 |
| Տէր եւ Տիկ. Թորգոմ Մեսրոպեան | 300 |
| Տէր–Պետրոսեան եղբ. | 300 |
| Մկրտիչ Սարոյեան | 250 |
| Տէր եւ Տիկ. Զ. Պէրպէրեան | 250 |
| Տէր եւ Տիկ. Վ. Մինասեան | 250 |
| Ներսէս Միճեան | 200 |
| Տէր եւ Տիկ. Խ. Արթինեան | 200 |
| Տէր եւ Տիկ. Նշան Պետրոսեան | 200 |
| Այրի Տիկ. Լ. Կարապետեան | 200 |
| Գէորգ Սարեան (Մոնմորանսի) | 200 |
| Մինաս Զէյթունցեան | 200 |
| Այրի Տիկ. Գ. Ազկիւլեան | 200 |
| Նշան Միքայէլեան | 200 |
| Պարսամ Թէրզեան | 200 |
| Տէր եւ Տիկ. Տեդրակ Ճամուսեան (երէկուան ցանկով 100, ընդհ. գումար 250) | 150 |
| Տէր եւ Տիկ. Հրայր Աչճեան | 150 |
| Տէր եւ Տիկ. Փիէր Աչըքկէօզեան | 150 |
| Մանուկ Մակարեան | 100 |
| Այրի Տիկ. Զուարթ Փեհլիվանեան | 100 |
| Ս. Ամապիլեան | 100 |
| Տէր եւ Տիկ. Ղազարոս Դանիէլեան | 100 |
| Տիկին Ատալեան | 100 |
| Տէր եւ Տիկ. Թադւոր Շահինեան | 100 |
| Պերճ Գըլըճեան | 100 |
| Տիկ. Մաքրուհի Խօրտէքեան | 100 |
| Տիկին Եզնիկեան | 100 |
| Տէր եւ Տիկ. Ղազարեան | 100 |
| Տէր եւ Տիկ. Պ. Տէր–Մարկոսեան | 100 |
| Տէր եւ Տիկ. Գարունեան | 100 |
| Տէր եւ Տիկ. Ե. Տէրտէրեան | 100 |
| Տէր եւ Տիկ. Վահան Խաչատուրեան | 100 |
| Տիկ. Մարի Ակոնայեան | 100 |
| Տիկին Կեռէն | 100 |
| Տիկին Սեֆէրեան | 100 |
| Տիկին Հ. Հիմինեան | 100 |
| Մանուկեան (Մարսէյլ) | 50 |
| Գումար | 18.250 |
| Ը. ցանկի գումար | 203.488 |
| Ընդհ. գումար | 221.738 |

Ինչպէս հաղորդած էինք Հոկտեմբեր 28 – 29ի մեր Թիւով, «Յառաջ»ի բացած բացառիկ եւ ժամանակաւոր հանգանա–կութիւնը ԿԸ ՓԱԿՈՒԻ ՎԵՐՋՆԱՊԷՍ ՆՈ–ՅԵՄԲԵՐ 5ԻՆ:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՍՐԲՈՑ տօնին առթիւ «Յա–ռաջ» վաղը լոյս չի տեսներ եւ խմբագրա–տունը փակ է Ջորեքշաբթի: Մեր յաջորդ թիւը՝ Ուրբաթ Նոյեմբեր 3:

«ԾԱՆԻՐ ԶՔԵԶ…»

# ՄԱՐԴԸ ՄԱՐԴ Է ՄԱՐԴՈՎ…

Երիտասարդ էր ան: Բարեկեցիկ, նոյնիսկ հարուստ: Դիրք ունէր: Իշխանաւոր մըն էր իր շրջանակին մէջ: Ժառանգութիւն մը ստացած էր հաւանաբար: Բայց նաեւ պարկեշտութեամբ ջանած էր եւ իր հարստութիւնը աւելի եւս հարստացուցած:

Նիւթը, սակայն, զինք շռայլութեան եւ զեխութեան չէր առաջնորդած: «Բարի» մարդ մըն էր, օրինաւորապէս ապրող եւ իր ազգի աւանդութիւններն ու կարգերը յարգող, գործադրող մարդ մը:

Բայց այդ բոլորով հանդերձ, իր մէջ կը զգար խոր պարապութիւն մը: Կարծես արեւ էր, բայց ճառագայթ չունէր: Աղբիւր էր, բայց չէր աղբերանար: Ծաղիկ էր, բայց գոյն եւ բոյր չունէր: Կեանքը լաւ էր, բայց անհամ, անհրապոյր: Գոհ էր ինք. խղճի խայթ չունէր. մարդ չէր վիրաւորած. մարդու իրաւունք չէր կորզած: Բայց… երջանիկ չէր:

Լսեր էր Վարդապետին մասին: Հեռուէն հետեւեր էր անոր խօսքերուն եւ արարքներուն: Լուռ հիացում մը անոր հանդէպ՝ սկսեր էր պտղիլ իր սիրտին մէջ: Բայց կը վարանէր անձամբ մօտենալու անոր: Կը վախնար որ յանկարծ բան մը կ՚ըսէր իրեն եւ իր հոգեկան հանդարտութիւնը կը խռովէր, ինչպէս խռովեր էր այնքան շատերու հանգիստը՝ անոնց խիղճերն արթնցնելով եւ դարձնելով իրենց իսկ վրայ…:

Յանկարծ, օր մը, երբ լսեց, որ Նազովրեցի Վարդապետը Գալիլիոյ ծովակէն դէպի Յորդանան գետի ձախ ափն էր անցեր, քաջութիւնն ունեցաւ երթալու անոր: Դէմքը բարութեամբ կը ճառագայթէր: Ցափշտակուած անոր ժպտահայեաց այդ պարզութենէն՝ մօտեցաւ եւ ըսաւ.

— Բարի՛ Վարդապետ, ի՞նչ բարիք գործեմ, որպէսզի յաւիտենական կեանքը ժառանգեմ: Միտքս հանդարտ է, բայց սիրտս՝ խռով, անգոհ: Ամէն ինչ ունիմ, բայց… երջանկութիւնը կը փնտռեմ:

Յիսուս նայեցաւ անոր: Հայեացքն իջաւ անոր հոգիին խորքը, ինչպէս ճառագայթը կը թափանցէ ամպերէն ասդին եւ մշուշը փախուստ կուտայ իր ճամբայէն: Հանդարտ շեշտով, մեղմ արտայայտութեամբ՝ ըսաւ անոր.

— Եթէ կ՚ուզես յաւիտենօրէն երջանիկ ըլլալ՝ Պատուիրանները գործադրէ:

Երիտասարդին ջիղերը ազատ արձակուեցան իրենց պրկումէն: Կարծես Վարդապետը վաւերացուցած կ՚ըլլար իր արդէն իսկ ապրած կեանքի ձեւը: Որովհետեւ պատուիրանները պահելուն մէջ տեսած էր ինք իր կեանքին ամբողջ իմաստը: Բծախնդիր հաւատարմութեամբ եւ հետեւողականութեամբ կիրարկած էր բոլոր պատուիրանները Տասնաբանեային: Ուստի, գոհունակ սրտով հարցուց.

— Ո՞ր պատուիրանները:

Յիսուս սկսաւ թուել զանոնք.

«Մի՛ սպանաներ,

«Մի՛ շնար,

«Մի՛ գողանար,

«Մի՛ սուտ վկայեր,

«Պատուեա՛ զհայր քո եւ զմայր, եւ՝

«Սիրեսցե՛ս զընկեր քո՝ իբրեւ զանձն քո»

— Ո՛հ, բացագանչեց երիտասարդը ինքնագոհութեան հպարտ շեշտ մը տալով իր խօսքին, այդ բոլորը ես արդէն գործադրած եմ իմ մանկութենէ՛ս ի վեր:

Յիսուս լռեց ու դիտեց: Նայուածքը խռովեց դարձեալ սիրտը երիտասարդին: Յանկարծ, զգաց հեղ մը եւս, եւ՝ այս անգամ ղառնագոյն ձեւով, իր հոգեկան ներքին դատարկութիւնը եւ խռովքը լեղուին փոխադրելով՝ աւելցուց.

— Ինչո՞վ պակաս եմ ուրեմն:

Այն ատեն աստուածահայեաց եւ խորասոյզ նայուածքով՝ Յիսուս բացաւ հոգին երիտասարդին, անոր աչքերուն առջեւ. — Տե՛ս, բարեկամ, ըսաւ ամբողջ կեանքդ ապրեր ես դուն քեզի համար: Զես ըրեր այս, չես ըրեր այն. պատուեր ես հայրդ ու մայրդ, բայց ի՞նչ ըրեր ես ուրիշի՛ն համար: Պաշտած Աստուածդ բանտարկեր ես սրտիդ մէջ. ամէն ինչ կեանքիդ մէջ ըրեր ես կեանքի՛դ համար: Բայց ի՞նչ ըրեր ես ուրիշին համար: Լսե՞ր ես ձայնը տառապողին. զգացե՞ր ես ցաւը հիւանդին. ապրե՞ր ես զրկուածութեան տագնապը տնանկին ու աղքատին, անկարին ու կաղին. տեսե՞ր ես անտեսութիւնը կոյրին. նայե՞ր ես համրին ու խուլին լեզուի ու ականջի կղպանքներուն. դիտե՞ր ես մանուկներն ու պատանիները փողոցներուն մէջ անտէր ու անդաստիարակ. զգացե՞ր ես անհայրութիւնն ու անմայրութիւնը որբին. ապրե՞ր ես սարսափը հալածեալին. իմացե՞ր ես լուռ կոտտանքը ճնշուածին: Բողոքե՞ր ես այս բոլորին դէմ. բացե՞ր ես տունդ ու քսակդ՝ սիրտդ ու ձիրքդ մեղմելու եւ չքացնելու համար չարիքը այս բոլոր չարչարեալներուն: Ըսէ՛, ինծի, «բարի» երիտասարդ, ի՞նչպէս ապրեր ես այն պատուիրանը, որ պատուիրանն է բոլոր պատուիրաններուն. ի՞նչպէս հասկըցեր ես ՍԷՐ բառը, որ անունն ու էութիւնն է պաշտածդ Աստծոյն: Ի՞նչ գոյն, ի՞նչ բովանդակութիւն, ի՞նչ ընթացք տուեր ես կեանքիդ ընթացքին մէջ այդ ոսկի պատուիրանին.

— «Սիրեսցես զընկեր քո՝ իբրեւ զանձն քո»:

Այո՛, տասանորդ վճարեր ես բոլոր Փարիսեցիներուն պէս: Տուեր ես առանց զգալու տուածիդ քեզմէ տարածը, որովհետեւ տուեր ես այն «աւելորդ»էն, որուն պէտքը երբեք չես ունեցեր. զրկանք զգացե՞ր ես զրկեալին տալուդ պահուն: Ցարդե՞ր ես օրէնքներուն օրէնքը՝ «լաւ է տալն, քան զառնուլն»:

Աստուած կեանք տուեր է քեզի, առողջութիւն, շնորհք, բայց դուն բոլորը պահեր ես քեզի համար: Բայց Աստուած այդ բոլորը քեզ տուած է, որ Իրեն վերադարձնես՝ զանոնք նմաններուդ հետ բաժնելով: Հարցում մը տամ քեզի.

— Ո՞ր արեւն ես սիրեր կեանքիդ մէջ. ա՞յն որ երկնակամարին վրայ կը շողայ եւ իր ճառագայթները կը սփռէ արտերուդ եւ պարտէզներուդ վրայ, թէ այն արեւը, որ խաւարեր է ամպերու ետին: Աստուած արեւ տուեր է քեզի, բայց դուն կեանքդ ըրեր ես ամպ մը արեւին դիմաց: Եւ հիմա՞: Հիմա, կը տառապիս դուն քու արեւիդ խաւարումէն…:

Ահա թէ ո՞ւր է դատարկութիւնը սիրտիդ մէջ: Լսէ՛, որդիս,— կեանքը քեզմով ապրուած, քեզի՛ համար ապրուած՝ գերեզման մը կը դառնայ քեզի համար. կեանքը ուրիշի՛ն հետ բաժնուած, ու ուրիշի՛ն համար ապրուած՝՝ դրախտ կ՚ըլլայ քեզի համար: Որովհետեւ չմոռնաս՝

— ՄԱՐԴ ՄԱՐԴ Է ՄԱՐԴՈ՛Վ…

— Ո՞վ կը նայի հիմա քեզի՝ ժպիտն աչքին. դուն միայն կը նայիս, կը նայիս քեզի եւ կը՛ սոսկաս քեզմէ…: Ուրիշին ժպիտն է միայն, որ քու կատարած բարիքէն քու վրադ կրնայ ճառագայթել եւ ջերմութիւն ու երջանկութիւն ցանել հոգիիդ մէջ:

Զի՛ բաւեր ըլլալ,

Պէ՛տք է ճառագայթել.

Զի՛ բաւեր ունենալ,

Պէ՛տք է տալ:

Աստուած սէր է. այսինքն՝ ճառագայթում, բաշխում, տուչութիւն, ընծայում:

Հիմա, ուրեմն, եթէ կ՚ուզես կատարեալ ըլլալ, լրիւ մարդ, ճշմարիտ եւ վաւերական, աստուածատիպ եւ աստուածաւաճ՝ գնա՛, կոտրէ՛ սրտիդ կապանքը եւ թող սէրդ աղբիւր դառնայ եւ հոսի դէպի նմաններդ. գնա՛, կոտրէ՛ գանձը արկղիդ կղպանքը. թող արե՛ւ տեսնեն ոսկիներդ, ծախէ՛ ստացուածքներդ, որովհետեւ՝ թէեւ հող է մարդը, բայց հողէն աւելի՛ն է Աստուծոյ շունչով, գնա՛, բաշխէ՛ ունեցածդ չունեցողին, որպէսզի ունեցածիդ երջանկութիւնը դառնայ երջանկութիւնը չունեցողին, որպէսզի ըլլա՛յ իրաւ երջանկութիւն: Տես թէ անոնց ուրախութիւնն ինչպէս կ՚ողողէ քեզ երջանկութեան տաք ու քաղցր զգացումով, որ անկողոպտելի գանձ է: Եւ ապա, միայն ապա, քալէ ետեւէս: Որովհետեւ՝ ես իբրեւ Աստուած թողի երկինքը, երկիր իջայ ու մարդ եղայ, քալելու համար մարդուն հետ, մարդուն համար, մարդուն իբրեւ ռահվիրայ:

« Ե՛կ զկնի իմ… »:

×

Յանկարծ, երիտասարդին դէմքին վրայ սեւ ամպի ծուէններ իջան: Տխրութիւնը խորշոմներ գծեց իր ճակատին ու երեսներուն, աչքերը մար ինկան, ալ չկրցաւ նայիլ Յիսուսին. հեռացա՛ւ, անյայտացա՛ւ…

Որովհետեւ՝

« Ունէր ստացուածս բազումս »:

Իր ունեցածին գերին էր դարձեր. իր ունեցածը այլեւս զինք ունէր իբրեւ իր բանտարկեալը. իր հարստութիւնը իր բանտին երկաթն էր ու երկաթեայ բանալին, որ այլեւս ժանգ էր կապեր…: Ինք իր ունեցածէն ունեցածուած էր…:

Յիսուս նայեցաւ անոր, որ ստուերի մէջ ստուերացաւ…:

Կար ու չկար…

Եւ՝ Տէրը լացաւ…

×

Վարդապետը հիմա մեզի՛ կը նայի, ինչպէս նայեցաւ միշտ մեր հայրերուն… Նայուածքն անոր՝ այս օրերուն սեւեռած է մե՛ր վրայ…:

Ի՞նչ պիտի տանք իրեն:

Լա՞ց թէ ժպիտ…:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
Աթոռակից կաթողիկոս

18 Հոկտ. 1978, Անթիլիաս

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱ

## ԱՂԱՆԴՆԵՐԸ ԿԸ ԾԱՂԿԻՆ

Մուն աղանդը, Աստծոյ Զաւակները, Հարէ Քրիշնա եւ քանի մը այլ աղանդաւորական անուններ յաճախ կը լսուին տարիներէ ի վեր Արեւմտ. Եւրոպայի մէջ: «Կուրու» ծիսակատարութիւններն ու պաշտամունքները, որոնցմով հրապուրուեցաւ ամերիկեան երիտասարդութեան մէկ մասը, 1970ական թուականներուն սկիզբները, այժմ կը տարածուին Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ: Եւ մտահոգութիւն կը պատճառէ բազմաթիւ կառավարութիւններու:

Այս կողմնակի կրօնքները կը ծաղկին Արեւմտեան Գերմանիոյ, Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Հոլանտայի, Դանիոյ եւ Իտալիոյ մէջ: Իշխանութիւնները մտահոգ են, քանի «պրէյն — ուաշինկ»ի, սեռային

## ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ

# ՌՈՍՏՈՄԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

1910 — 11 թուականներին, մի տարի, ինձ վիճակուեց բացառիկ բախտ՝ գրեթէ մի յարկի տակ ապրելու Ռոստոմի հետ: Նա Կարնում դպրոցական ընդհանուր տեսուչ էր եւ Հ. Յ. Դ. Բիւրօի Հայաստանի հատուածի ներկայացուցիչը, Բժ. Յ. Տէր — Դաւթեանի հետ: Երբեմն Մշից գալիս էր Բժ. Յ. Զաւրեանը եւ բաւական երկար մնում մեզ մօտ: Ռոստոմը, Բժ. Յ. Տէր — Դաւթեանը, Բժ. Յ. Զաւրեանը, Օր. Սաթ. Պարտիզպանեանը (այժմ Տիկին Տէր — Դաւթեան), Փիլոսը եւ ես մի դաշնակցական ընտանիք էինք կազմում՝ համերաշխ ու մտերիմ: Այդտեղից սկսուած մտերմութիւնը Ռոստոմի հետ մնաց անաղարտ մինչեւ վերջ:

1911 թ. աշնանը, Ռոստոմի կարգադրութեամբ, ես մեկնեցի Ամերիկա ստանձնելու համար «Հայրենիք»ի խմբագրութիւնը: Այնուհետեւ Ռոստոմից ստացել եմ բազմաթիւ նամակներ, որոնց մի փոքր մասը — չգիտեմ ինչ հրաշքով — մնացել է անկորուստ: Ես կարծում եմ օգտակար կը լինի հրատարակութեան տալ այդ նամակները: Նրանք համարեա ամբողջապէս նուիրուած են հանրային խնդիրների եւ թէ որպէս պատմական ընդհանուր նիւթ, թէ՛ Ռոստոմի կենսագրութեան տեսակէտից անպայման արժէք են ներկայացնում:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

1935

1.

22.1.1912

Սիրելի Վրացեան,

Երեւի ստացած կը լինես մեր հաւաքական ստորագրութեամբ քարթ - փոսթալը, որ պիտի ուղարկէր քեզ Շաւարշը (*) անցեալ փոստով:

Քո բոլոր նամակները ստացել եմ ժամանակին:

Նախ քան պատասխան գրելս չմոռնամ հարցնել քեզ, թէ ի՞նչ եղան Պարս. մասին տեղեկագիրները: Ափսոս են, վախենում եմ կորչին:

Տխուր եղաւ մեր գործունէութեան փինալը. այսօր այստեղ հասան մի քանի հոգի մուջայիդներից, որ անցել են Բաշկալէի վրայով: Դումանը, Սամսոն Խանը նոյնպէս անցել են: Նրանց հետ են մօտ 35 հայ մարտիկներ: Կուսին պաշտօնապէս չեն մասնակցել Թեհրանից (Եփրեմից) եկած հրահանգի համաձայն: Բայց այդ հրահանգը գուցէ կարեւորութիւն չունենար, եթէ չլինէր այն վախը, որ գալիք դժբախտութեան պատճառը կարող էին համարել հայ մարտիկների մասնակցութիւնը: Թէ՛ ռուս կառավարութիւնը եւ թէ մոլլաները կարող էին իրենց ձեռքին լաւ զէնք ունենալ հակահայկական հոսանք ստեղծելու համար:

Այս երեկոյ նորից պիտի տեսնուենք. հրաւիրեցի մեր «տունը»: Մէջները կան հին զինակիցներից մի—երկու հոգի:

Ձեռնարկել ենք ընտրական նախապատրաստական ժողովների: Ուզում ենք վերընտրել տալ նախկիններին: Հեռագրել ենք, որ Վարդգէսը եւ Գարօն շուտով մեր կողմերը անցնին: Ինչ որ Թուլութիւն է նկատւում առհասարակ ամէն տեղ: Թիւրքերի մէջ պատրաստւում ե ն Իթթիլաֆը կազմելու: Ինչպէս երեւում է, Հայերից մի քանիսը մտնելու են, հաւանական է դաշտնի; նրա մէջ: Թէեւ պէտք է ասած, որ հակառակորդ մասի տրամադրութիւնն է ձայն տալ Դաշնակցութեան թեկնածուներին: Քաղաքական ժողովը արդէն այդ տեսակ որոշում տուել է:

Լունկեւիչից (**) ստացայ նամակ: Ուղարկել էր եւ հրատարակութիւններ: Կը կանոնաւորենք:

Եթէ սպորտը որոշ տեղ է բռնում մեր ընկերների զբաղմունքների մէջ — այդ բանին ես շատ ուրախ եմ: Կ՚առաջարկէի որ մի քանի հոգի յատկապէս աէրօպլանով տարուէին (3), ոչ թէ սխեմների վրայ աշխատէին, այլ արդէն գոյութիւն ունեցողների վրայ, վարժուէին թռչելու: Մի քանի աէրօնաւտները ժամանակին մեծ ծառայութիւն կարող են մատուցանել: Ընդհանուր ժողովի ժամանակ ուզում էի այդ հարցը դնել, որ մի քանիսը լաւ ուսումնասիրէին անթել հեռագրի գործը:

(*) Շաւարշ Միսաքեան, որ «Յառաջ»ի խմբագիր էր Կարնում:

(**) Վ. Լունկեւիչ — Արարատսկի Սոց. յեղափոխական կուսակցութեան ներկայացուցիչը Փարիզում, Կարնից Ամերիկա անցնելիս, Ռոստոմի յանձնարարութեամբ, ես պայմանաւորուել էի Լունկեւիչի հետ, որ Կովկասեան սահմանով սոց. — յեղափոխական գրականութիւն փոխադրենք դէպի Ռուսաստան:

***) Ռոստոմը իբրեւ յեղափոխական գործի մարդ, շատ մտահոգուած էր մասնագէտների պատրաստութեամբ և երբ դեռ օդագնացութիւնը նախնական վիճակում էր գտնւում, արդէն ուշադրութիւն դարձրել էր սաւառնակների կարեւորութեան վրայ, ինչպէս եւ անթել հեռագրի: Յաճախ խօսում էր անթելի եւ սաւառնակի վարիչներ պատրաստելու մասին: Եւ նրա այս խօսքերը յաճախ սրախօսութեան առարկայ էին կազմում ընկերների կողմից:

(Շար. — 1)

շահագործումներու, խարդախութիւններու, վիզաներու հակօրինականութեանց եւ անձնապանութիւններու մասին տեղեկութիւններ ձեռք կը ձգեն:

Թէև Հարէ Քրիշնա կրօնաւորներ ծանր տուգանքի ենթարկուեցան Ֆրանքֆորտի մէջ այն ամբաստանութեամբ, թէ կեղծ պատրուակներու տակ մէկ միլիոնէն աւելի տոլարի համարժէք մառք հաւաքած են մուրացկանութեամբ: Պատճա՞ռը: Իբրեւ թէ դումարը սահմանուած է Հնդկաստանի սովամահ երախաներուն, մինչդեռ իրականութեան մէջ յատկացուած է աղանդին համայնքին, հաստատուած գիւղակի մը մէջ: Գերման կառավարութիւնը այնքան մտահոգուեցաւ ուխտերու լուրեր լսելով, որ արշաւի մը ձեռնարկեց անցեալ ամառ՝ զգուշացնելով երիտասարդները աղանդներուն վտանգներուն դէմ: Իշխանութեանց հաշուով, 150.000 հոգի, մեծ մասը 14էն 28 տարեկան պատանիներ, երիտասարդներ, ասանեակ մը աղանդներու մաս կը կազմեն: Հասարակաց ձգտումը այս աղանդներուն, Արեւմտեան Գերմանիոյ մէջ, իշխանութիւն եւ դրամ ձեռք ձգելն է... Առաջնորդները հազիւ թէ կը հաւատան իրենց քարոզած խօսքերուն, դաղափարներուն, կ՚ըսէ Երիտասարդութեան, Ընտանիքի եւ Առողջապահութեան նախարարը:

Ծնողքներ յանձնախումբ մը կազմած են. բողոքական եւ կաթոլիկ հոգեւորականներու հետ գործակցաբար դրքոյկ մը հրապարակ հանեցին թուելով 34 պարագաներ հոգեբանական բնոյթի ազդեցութիւններու: « Կ՚ունենանք այն տպաւորութիւնը, թէ աղանդներուն հետեւորդները կախարդուած, շշմած եւ արբեցած են », դիտել կուտայ մայր մը: « Բոլորն ալ ընդհանրական գիծ մը ունին.— արձանացած են իր կամքը պարտադրող առաջնորդի մը առջեւ, կը վարեն խիստ հակաշռուած համայնական կեանք եւ ատոնց այլ եւ այլի կը ժխտեն հին ընկերութիւնը »:

Աղանդները ցայսօր յաջողեցան ծաղկիլ Միացեալ Նահանգներուն եւ Եւրոպայի մէջ, որովհետեւ օգտուեցան հաւատքի, համոզումի սահմանադրական ազատութիւններէն: « Մինչեւ որ ոճրային արարքներու կամ գործունէութեան փաստեր ձեռք չձգենք, մեծ բան մը չենք կրնար ընել », կը խոստովանի Հոմ Օֆիսի բանբերը, Լոնտոն:

Մունի հետեւորդներուն թիւը 3.000ի կը հասնի Անգլիոյ մէջ: Մահարիշի Մահէշ Եոկիի վերացական խոկումին անդամները 80.000 են, եւ տարին 10.000 անդամի յաւելում կ՚արձանագրեն:

Ֆրանսա համեստ թիւերով կը ներկայանայ: Մուն՝ 400, Աստուծոյ Զաւակներ՝ 300, Քրիշնա՝ 3.000:

Մօնտ անցեալ ամիս 16 տարեկան աղջկան մը խոստովանութիւնը հրապարակեց, հարցազրոյցի մը ձեւին տակ: Աղջիկը Քորսիքայի մէջ պոռնկացած է, որպէսզի մարդ մը Աստուծոյ Զաւակներուն յարի: « Մեր հայրը՝ Միչէ Տուիթ պատգամած է, թէ սեռային ըղձանքն ալ կրնայ ծառայել Աստուծոյ ձայնը տարածելու համար »: Կենակցած մարդոց համար կ՚ըսէ. « Ցատուկ, բացառիկ զգայնութիւն մը չեմ զգար. ա՛յլ բաներու մասին կը մտածեմ. երբ կը վերջանայ՝ կը խօսիմ մեր հաւատքին մասին »:

Ներքին նախարարութիւնը՝ ոստիկանութեան կապակցութեամբ, միջոցներ ձեռք չառներ աղանդներուն դէմ: « Ձենք կրնար ճշդիւ ճշդել՝ անձնակա՞ն փափաքով, թէ իրենց եկեղեցիին պարտադրութեան հետեւանքով կը կատարուին այս արարքները »:

Թ. Ա. Թ.

# ՁԱՅՆԵՐ ՓԱՐԻԶԷՆ

## ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ – ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՕՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յատուկ). — Հարաւային Ֆրանսայի Թեմի Ազգային Առաջնորդարանի նոր կեդրոնական վարչութիւնը բարեդէպ նախաձեռնութիւնը ունեցաւ կազմակերպելով, Կիրակի Հոկտ. 22ին, Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ, Սրբոց Թարգմանչաց տօնը նուիրուած հայ մշակոյթին: Այս առիթով, Ազգ. Կեդր. վարչութիւնը հրաւիրած էր գաղութիս բոլոր միութիւններն ու կազմակերպութիւնները անխտիր, ինչպէս նաեւ երեք յարանուանութեանց բոլոր եկեղեցականները: Ժողովուրդը նկատառելի թիւով, շուրջ երկու հարիւր, ներկայ էր: Քսան միութիւններ ղրկած էին ներկայացուցիչներ: Ներկայ կրօնականներէն յիշենք՝ Սարգիս Վրդ. Դաւիթեան՝ օրուան բանախօս, Շահան խաչակիր Քհնյ. Տէտէեան՝ հանդիսութեան նախագահ, Նշան Քհնյ. Գույումճեան, Մակար Քհնյ. Նաճարեան, վերապատուելիներ՝ Սամուէլ Պաղալեան եւ Ժագ Ցակոբեան, ինչպէս նաեւ Անարատ Յղութեան հաստատութեան քոյրերը:

Մակար Քհնյ. Նաճարեան, որ վարեց հանդիսութիւնը, իր բացման խօսքին մէջ շեշտը դրաւ Սրբոց Թարգմանչաց տօնին խորհրդաւոր մեծութեան վրայ, որ կը թարգմանուի որպէս տօնախմբութիւն հայ գրին, գրականութեան, հայ մշակոյթին:

« Որք զարդարեցին » շարականէն վերջ, որ մեկնաբանեց Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ դպրաց դասը, խօսք առաւ օրուան առաջին բանախօսը՝ Կարօ Յովսէփեան: Բնորոշելէ յետոյ մշակոյթը որպէս ազգի մը պատկերը, ցեղային դիմագիծը եւ յաւերժացման ոգին, շեշտը դրաւ հայ մշակոյթին վրայ որպէս Հայուն ինքնութեան թուղթը, հիմն ու խարիսխը իր գոյատեւման: Կարօ Յովսէփեան մանաւորաբար ծանրացաւ հայ գրին, հայ մշակոյթին կարեւորութեան վրայ մեր այսօրուան հայ իրականութեան մէջ ընդգծելով վտանգը որ կը սպառնայ մեր անգնահատելի գանձերուն վրայ: Բանախօսը կոչ ըրաւ Հայուն ինքնագիտակցութեան ըսելով՝ « Ամէն հայ տուն պէտք է ըլլայ բերդ, ամէն հայ յարկ՝ զինարան, ամէն Հայ՝ զինուոր հայ գրին ու գրքին որոնք եղած են շատ յաճախ մեր լաւագոյն զէնքերը գոյապայքարներու: Մեսրոպ Մաշտոցի եւ իր գործակիցներով սկսած մեր ազգ. ազատագրական շարժումը, որ շարունակուեցաւ Աւարայրէն մինչեւ Դաւիթ Բէկի օրերը, մինչեւ հայկ. ազատամարտի արիւնոտ թուականները, մինչեւ Մայիսեան փառքի օրերը, պէտք է շարունակուի դէպի նոր վարդահեղեղ արշալոյսներ »: Իր խօսքի աւարտին, Կարօ Յովսէփեան շեշտեց՝ « փոխանակ ըսելու եւ կրկնելու թէ 5րդ դարուն ունեցանք գիր եւ գրականութիւն, թարգմանչաց սերունդ եւ ոսկեդար, լաւ պիտի ըլլայ եթ նախ գիտնանք, սորվինք ու ապրինք այդ գիրն ու գրականութիւնը, մշակոյթը որպէսզի յաւերժ ապրի հայ միտքը, հայ ոգին, հայ մարդը »:

Օրուան երկրորդ բանախօսն էր՝ Սարգիս Վրդ. Դաւիթեան, հոգ. հովիւ Մարսէյլի եւ շրջակայքի Հայ Կաթողիկէ համայնքին, որ հմուտ եւ մէջբերումներով հարուստ ուսումնասիրութեամբ մը ներկայացուց Մեսրոպ Մաշտոցի կենսագրութիւնը, առաքելութիւնը, աշխատանքն ու արդիւնքներ, գրական գործը: Հայեկացէն Օշական, Մաշտոցը մեզի ներկայացուց որպէս հանճարեղ եւ արթուն, հեռատես եւ հնարիմաց, դրական մարդ եւ գործունեայ որ հոգեկան ուժին եւ անընկճելի կորովին կը միացնէր խոնարհ անձնաւորութիւն մը: Կեանքը անցուց աղօթքով եւ քարոզելով եւ կրցաւ ամբողջ երկիրը կերպարանափոխ ընել, ծնունդ տալով հայ դպրոց գրականութեան, հայ մշակոյթին: Գրերու գիւտի մանրամասն դէպքէն յետոյ, Սարգիս Վրդ. Դաւիթեան նշեց Մեսրոպի գրական գործերը, ծանրացաւ իր փառքին, իր առաքելութեան վրայ եւ վերջացնելով ըսաւ. « ... Թող այժմ ներէ մեզի եթէ թերացանք քառորդի մը մէջ ներկայացնել անխոնջ աշխատանքներուն համառօտ արդիւնքը: Սակայն թող ան չներէ երբեք մեզի՝ եթէ կորսնցնենք որեւէ երկինքի կամ երդիքի տակ մեր ինքնուրոյն նկարագիրը, ազգն ու կրօնը, ցմիշտ կորսուելով օտար ազգերու պատմութեան մէջ »:

Գեղարուեստական յայտագրին իրենց մասնակցութիւնը բերին՝ Շուշանիկ Մանոյեան զգայնութեամբ եւ ապրումով արտասանելով բանաստեղծութիւններ Վ. Թէքէեանէ եւ Յարութ Կոստանդեանէ, Գէորգ Պօղոսքլեան դաշնակի վրայ յաջողութեամբ նուագելով դասական կտորներ, Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ դպրաց դասը մեկնաբանելով « Տէր կեցո՛ն »: Նշան Քհնյ. Գույումճեան ընթերցում մը կատարեց Աստուածաշունչէն, Առակաց Գիրքէն՝ « Ճանաչել զիմաստութիւն եւ զխրատ, իմանալ զբանս հանճարոյ... » որ ապահովաբար մաս կը կազմէ Մաշտոցի թարգմանական գործերուն:

Խօսք առաւ Վերապատուելի Սամուէլ Պաղալեան որ դիտել տալէ յետոյ թէ հայ ազգը քննադատութիւն չի սիրեր եւ ինքնաքննադատութիւն բնաւ չըներ, հարց տուաւ հայ ծնողքներուն որ ի՞նչ չափով իրենց յարկերէն ներս կենդանի եւ խօսուն կը պահեն հայ գիրը, Մեսրոպի հաւատքը եւ Աստուածաշունչի խօսքը: Վերապատուելին Խրիմեան Հայրիկին խօսքերն առնելով ըսաւ՝ « Հայտան առաջին քահանան հայրն է, մայրն է »:

Փակման խօսքը կը պատկանէր օրուան նախագահ՝ Շահան խաչակիր Քհնյ. Տէտէեանի որ նախ ընդգծեց արտաքին ազդակները որոնք առաջնորդեցին, քաջալերեցին, թիկունք եղան եւ յաջողութեամբ պսակեցին Մեսրոպի առաքելութիւնը: Ցետոյ Տէր Հայրը յիշեց Մեսրոպի եւ Սահակի հիմնած առաջին դպրոցը Վաղարշապատի մէջ, ուր հասակ առին առաջին թարգմանիչները՝ Եզնիկ եւ Կորիւն... ու ապա կրտսեր թարգմանիչները՝ Խորենացի, Եղիշէ, Փարպեցի... եւ փաղանգն անոնց որոնք դարերու ընդմէջէն եւ դարերու դիմաց կանգնեցուցին Հայոց քաղաքակրթութեան կամարը: Շահան Քհնյ. Տէտէեան, Նէյման Գերմանացիին մէկ մէջբերումով եւ վկայութեամբ մը շեշտեց ազգային լեզուին եւ գիրերու գիւտի կարեւորութիւնը մեր գոյապայքարին մէջ եւ իր խօսքի աւարտին ըսաւ՝ « Մայրենի լեզուի բացատրութիւնը անիմաստ պիտի ըլլայ եթէ հայ մայրերը չգիտակցին անոր կարեւորութեան եւ իրենց մայրական սիրով հայ լեզուի բառերը չդրոշմեն, իրենց հոգեհատորին սրտին ու մտքին մէջ »:

ԹՂԹԱԿԻՑ

## ԼՈՒՐՋ ՀՈԼԱՆՏԱՑԻՆԵՐ ՔԷՆ ՄՆԱՑԱԾ

Ամերիկեան Թայմ շաբաթաթերթին համար, սխալ է այլեւս Հոլանտացիները « մշախոհ » որակել: Շաբաթավերջի մը կատարուած քննութեան ժամանակ, ոստիկանութիւնը 21.000 վարորդներ քննութեան ենթարկած է: 25էն մէկը այնքան խմած էր, որ ոստիկանութիւնը արգիլած է անոնց շարունակել իրենց ճամբան: 64էն մէկն ալ այնպիսի վիճակի մը մէջ գտնուած է, որ տուգանքի ենթարկուած է: Կարծես, աւելցուցած է Թայմ, խմիչքը չբաւէր, Հոլանտացիք իրենց կառուղիները մրցավազքերու դաշտ դարձուցած են: Քիչեր կը յարգեն արագութեան ժամը՝ 100 քիլոմեթր, մեծ մասը կը սուրայ 130–140 արագութեամբ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

# ԽՕՍԷՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

### ՑՈՅՍԵՐ, ՑՈՅՍԵՐ

3

Ներսէս Զավուշը այնպէս ծիծաղեց, կարծես երկնքում ամպրոպ որոտաց:

— Մեր ո՞ր յանցանքն էք ներում, ոստիկանապետ բէյ: Ամօթ ունեցէք: Ուրեմն, զոհը յանցապարտ է, մարդասպանը՝ ներող: Դուք հօ չէ՞ք ցնորուել, բէյ աղա:

Ձիլ Զաքարը պապանձուել, մնացել էր հրացանին կռթնած: Նա կամենում էր, որ Քեմալ բէյի ասածները ճշմարիտ լինեն: Դէ, իրենցից ով չի ցանկանում վերադառնալ իր տունը, իր հողի կանչին: Բոլորը դա կ՚ուզեն, բոլորը եւ առաջինն ինքը՝ զօրապետը: Սակայն նայելով ոստիկանապետի ճենճոտ դէմքին, սպիտակուցների ցցուռով աչքերին, Ձիլ Զաքարը չէր հաւատում նրա անկեղծութեանը, մանաւանդ չէր վստահում նրան: Ոչ, այս բէյը եւս խաբեբայ է: Նրա խօսքերի շողոքորթութեան տակ անդունդ կայ: Քեմալ բէյը կաշուէ պայուսակից թուղթ հանեց՝ կարմիր երիզներով, վրան խոշոր, կլոր կնիք:

— Ահա կառավարութեան հրովարտակը, Հայեր: Հաւատացէք սրան:

Նման ուկէերից հրովարտակներ շատ էր տեսել Ներսէս Զավուշը, երբ ծառայում էր էնվերի շտաբում: Այդ թուղթը պատկառանք էր ներշնչում թուրքերին, ահուդող պատճառում կայսրութեան սահմաններում ապրող քրիստոնեաներին: Քեմալ բէյը համբուրեց հրովարտակի թուղթը, որի եզրից կարմիր ժապաւէնով կախուած էր սուլթանական զինանշանը:

— Հայերիդ ներելու այս հրովարտակը մէջլիսի (Գերագոյն ժողով) կողմից է, ակնածանքով յայտարարեց նա: Համեցէք, կարդացէք, մինբաշի աղա, թող ձեր ժողովուրդը լսի ճշմարիտն ու օգտակարը:

Զօրապետն այս անգամ եւս բէյի ձեռքը թողեց օդում:

— Ինքներդ կարդացէք, բէյ աղա: Մենք տգէտ, անուս մարդիկ ենք, սարերին ցեղ: Մենք գրի լեզուն չգիտենք:

— Այդպէս չէ, մինբաշի աղա: Դուք Հայերդ, մեր երկրի ամենալուսաւորեալ ժողովուրդն էք: Ա՛յ, միայն հէնց Գերասիմ էֆէնդին, տասը լեզու գիտի: Նա իմ զաւակին գերմաներէն էր կրթում:

— Աչքերդ կուրացնէիր արա՜ծ, գոչեց մինչ այդ լուռ Տէր Գերասիմը: Ես ձեզ լոյս տուի՝ խաւար ստանալով միայն: Կարդացէք, կարդացէք տեսնենք ի՞նչ է դուրս տալիս ձեր մէջլիսը:

Նա հեւաց, լռեց ու նորից քաշուեց մի կողմ:

Քեմալ բէյը այդ նախատինքը եւս կուլ տուեց ու կարդաց հրովարտակը: Բառերը երբեմն սխալ էր արտաբերում: Տէր Գերասիմը ուղղում էր նրան: Վերջապէս Քեմալ բէյի ձայնը մարեց խշշացող քամու բերանին ու նա թեթեւացած շունչ քաշեց: Ներսէս Զավուշը խօսեց յոգնած:

— Հասկացանք ձեր կառավարութեան հրովարտակը, բէյ աղա: Նա ներում է մեզ: Իսկ դուք ինչու չէք հարցնում մեզ՝ մենք ներո՞ւմ ենք ձեր ոճիրները, թէ ոչ:

— Ի հարկէ, շտապեց ելք գտնել Քեմալ բէյը: Ի հարկէ, դուք եւս պէտք է ներէք մեզ՝ յանուն խաղաղ ապրելու:

— Այլապէ՞ս, զօրապետի յօնքերը խըտացան լայն ճակատի վրայ: Այլապէս ի՞նչ է ձեր վճիռը, եթէ մենք ոտնատակ տանք ձեր այդ թղթի կտորը:

— Այլապէս կառավարութիւնն ստիպուած կը լինի զօրք ուղարկել ձեզ վրայ:

— Ուղարկեցէք, եթէ ունէք, ասաց զօրապետը: Դա եւս կը ջարդենք:

Նա այլեւս անիմաստ համարեց շարունակել այս լեզուակռիւը: Ձեռքի ընդոստ շարժումով զպեց փիդայիների մռնչոցը, որ դառնում էր սպառնալի, ապա Քեմալ բէյին հրամայեց իսկոյն հեռանալ եկած ճանապարհով:

— Ես զինուորական մարդ եմ, ասաց Ներսէս Զավուշը: Միայն բանագնացի անձեռնմխելի լինելն է ինձ զսպում, որ ձեզ ոտնատակ չտամ: Ոչ ոք չի հաւատում ձեր երդումներին: Մենք ձեզ լաւ ենք ճանաչում, բէյ: Հեռացէք անյապաղ:

Թաթուլ խմբապետը պահեց Քեմալ բէյի ձիու սապանդակը, որ սա բարձրանայ թամբին, ապա հարցրեց.

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(181 – Շար.)

(Շար. Ա. էջէն)

պիկեան, Սուրէն Խանամիրեան, Տոքթ. Մելքոն Էպլիղաթեան եւ Տոքթ. Մանուկեան այցելութիւն մը տուած են նախագահ Սարգիսի իրենց վրդովումը յայտնելու համար:

Գարեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոսը յայտարարած է. « Այս եղեռնափորձը գրգռութեան փորձ մըն է մեր ժողովուրդին դէմ: Քանդել նման յուշարձան մը, խորհրդանիշ գեղեցկութեան եւ ազգային արժանաւորութեան, կր վնասէ խաղաղութեան դատին Լիբանանի մէջ»:

Երկուշաբթի օրուան Օռիանթ–Լը Ժուր կ'ըսէ թէ հայ ուրիշ պատասխանատուներ կը դժգոհէին այն յարձակումներուն դէմ, որոնց ենթակայ են քաղաքացիները եւ կոչ կ'ուղղէին որպէսզի հայ համայնքը մերժէ մասնակցիլ քաղաքացիական պատերազմին ընթացքին»:

Քրիստոնեայ–սուրիացի կռիւները հրակայ վնասներ պատճառած են Հայութեան, հայկ. տասնեակ դպրոցներ, եկեղեցիներ, հիւանդանոցներ, բուժարաններ մեծ վնասներ կրած են: Բազմաթիւ տուներ եւ խանութներ թալանի տրուած են, բազմաթիւ Հայեր առեւանգուած են: 200 հազարի վրայ, քանի մը տասնեակ հազար հեռացած են երկրէն: Թերթր կ'ըսէ թէ «դրամատան աղբիւրներու համաձայն հայ առեւտրականները 300 միլիոն լիբանանեան ոսկիի վնաս կրած են վերջին 3 տարիներուն»: Միւս կողմէ Հայկազեան քոլէճի տեսուչը՝ Տոքթ. Ճոն Մարգարեան ըսած է որ 30 հազար Հայեր անմիջական օգնութեան կը կարօտին:

×

Ցիշենք որ, ըստ Ֆիկառօի աղբի օր ծանր բախումներ տեղի ունեցած են Շամունի քաղաքացորքերուն եւ Հայերուն (Ֆիկառօ կ'ըսէ սուրիամիտ Հայեր) միջեւ երեք մեռեալ կայ ու տասնեակ մը վիրաւոր Պուրճ Համուտի մէջ:

×

Երեքշաբթի առտու Լիպերասիոն, իր վերջին էջի վրայ վերլուծում մը կը ներկայացնէ հայ համայնքին վիճակուած ճակատագրին: Լարուած մթնոլորտ մը կը տիրէ եւ աշխատակիցը արձագանգ կը հանդիսանայ դաշնակցականի մը խօսքին. « Ամէն ճշմարտութիւն չըսուիր » քանի լռութիւնը օրէնք դարձած է:

Ամէն պարագայի մէջ, մեր գաղութը շատ ծանր կացութեան մէջ կը գտնուի եւ ինչ որ շատ յայտնի չէ, ոչ ալ մանաւանդ շահ յստակ, այն է թէ ո՞վ է որ շահ ունի այս ձեւով հարուածելու գաղութ մը, որ իր քրտինքը թափած է Լիբանանի համար:

## Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մարթիկէն Տէր եւ Տիկ. Խաչիկ Արթինեան Մեռելոցի առթիւ իրենց հարազատ ննջեցեալներու յիշատակին 200 Ֆր. կը նուիրեն լիբանահայ աղէտեալներուն:

×

Լակառէնէն Տիկ. Եղնիկեան իր ամուսնոյն յիշատակին Մեռելոցի առթիւ, 100 Ֆր. կը նուիրէ լիբանահայ աղէտեալներուն: Նոյն առիթով, նոյն նպատակին, Տէր եւ Տիկ. Գափուճեան 100 Ֆ.:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տիկին Մաքրուհի Էօր–տէքեան 50 Ֆր. կը նուիրէ Լիբանահայութեան Տիկին Նեկտար փափազեանի յիշատակին եւ 50 Ֆր. նոյն նպատակին Տիկին Աննիկ Մինասեանի մահուան առթիւ:

## ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Շաւիլի եկեղեցւոյ վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ եկեղեցւոյ սարկաւագ Պ. Գալուստ Մինասեանի եւ վարչութեան անդամներէն Պ. Մարտիրոս Օհանեանի եւ Կարպիս Տէր–Գալուստեանի իրենց մօր եւ մօրաքրոջ, հօրաքրոջ՝

ԱՆՆԻԿ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

---

Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կրօն. Ընկերակցութիւնը եւ Թաղականութիւնը կը գուժեն իրենց վաստակաւոր նախագահին՝

ՂԱԶԱՐ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԻ

մահը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Նոյ. 2 ժամը 14ին Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցին:

---

ՍԷՆ – ՍԱԹԻՒՐՆԷՆ ԼԷ Ժ'ԱՎԻՆԵՈՆ.— Այրի Տիկին Սիրանոյշ Մինասեան, Հալաճեան ընտանիք, Պետաղեան, Վ. Մինասեան եւ Կարապետեան ընտանիքները, Մինասեան ընտանիք (Իսթր), Թիւթիւնճեան (Մարսէյլ), Տիկին Գրիգորեան (մօրաքոյրը՝ Պաղտատ), Սիւրմէեան ընտանիք (Պոլիս) սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն

ՍԱՀԱԿ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ
(Ակնցի)

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 6ին իր բնակարանը:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Հոկտ. 7ին Փոնթէի եկեղեցիին մէջ եւ մարմինը ամփոփուեցաւ տեղւոյն գերեզմանատունը, ընտանեկան դամբարանին մէջ:

×

Այս տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Վ. Մինասեան փոխան ծաղկի կը նուիրեն. 250 Ֆր. լիբանահայ աղէտեալներուն, 100 Կարմիր Խաչին, 100 Կապոյտ Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆր. «Յառաջ»ին:

---

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ այս Կիրակի, Նոյ. 5, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին, շրջանի ողբացեալ ընկերուհիներու յիշատակին:

Ի գիտութիւն անոնց յիշատակը յարգողներուն:

## ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄ

ՄԻՍԱՔ ՄԱՆՈՒՇԵԱՆԻ

յուշարձանին ի յարգանս Կարմիր Ազդի 23 հերոսներու յիշատակին եւ տուչութիւն Փարիզ քաղաքի Մէտայ տը Վեր–մէյին, անոնց ընտանիքներուն

Պատուոյ նախագահութեամբ
ՄՈՐԻՍ ՓԼԱՆԹԻԷԻ
Նախարար Նախկին Ռազմիկներու

Հովանաւորող մարմին
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակ Եւրոպայի՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան
ՍՏԵՓԱՆ ՋԵՐՎՈՆԷՆՔՕ
Դեսպան խորհ. Միութեան Ֆրանսայի
ԺԱՔ ԼԱԼՕ՝ Իվրիի քաղաքապետ
ԺԵՆԵՐԱԼ ՌՈՊԷՐ ՔԱՍՕ
փոխ–քաղաքապետ Փարիզի
Ազգ. Ընկերակցութիւն ֆրանսական Դիմադրութեան Մարտիկներու
(Ա. Ն. Ա. Ք. Ռ.)
Ընդհ. Միութիւն Օտար Նախկին Կամաւոր Մարտիկ եւ Դիմադրականներու
(ԻՒԺԷՎՌԸ)
Հայ Նախկին Ռազմիկներու Ընկերակց. Բարեկամական Միութիւն
Հայ Նախկին Դիմադրականներու

ներկայութեամբ՝ քաղաքային ու զինուորական իշխանութեանց եւ դաշնակից Պետութեանց դիւանագիտական և զինուորական ներկայացուցիչներուն եւ յուշարձանի հեղինակ ԱՐԱ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ Մասնակցութիւն հայ, ֆրանսացի եւ օտար բազմաթիւ կազմակերպութեանց Դրօշակիրներ ու զինուոր. նուագախումբ

Նոյ. 4, Շաբաթ, ժամը 10.30ին

ժամադրավայր՝ ուղղակի Իվրիի գերեզմանատուն –— Մեթրօ Փորթ տը Շուազի

---

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

---

## ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ
Ի ՆՊԱՍՏ
## ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

(Բացուած՝ Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան կողմէ)

Ը. ՑԱՆԿ

| | |
|---|---|
| Փոքրիկն Մաթիաս Մորիս (Շէլ, 10 դրոշմաթուղթ | 10 |
| Պ. Արթիւր Փանոսեան (Շաթու) | 1500 |
| Տէր եւ Տիկ. Վ. Զիթունի | 500 |
| Պ. Յակոբ Քարա–Պօղոսեան (Առնուվիլ լէ Կոնէս) | 500 |
| Պալեոզեան ընտանիք (Նիս) | 400 |
| Պ. Ա. Պէյազեան (Իվրի-սիւր–Սէն) | 300 |
| Պ. Մ. Փօլատեան (Լայ–լէ–Ռոզ) | 200 |
| Տիկ. Զապէլ Գալայճեան | 150 |
| Պ. Ստ. Ներկարարեան (Ալֆորվիլ) | 150 |
| Տէր եւ Տիկ. Տավուլճեան (Ալֆ.) | 150 |
| Պ. Հայկ Գասպարեան (Առնուվիլ) | 100 |
| Տէր եւ Տիկ. Սահակ Խաչատուրեան | 100 |
| Տիկ. եւ Օր. Չիլինկիրեան | 100 |
| Պ. Յարութիւն Պասմաճեան (Առնուվիլ) | 100 |
| Տիկ. Ա. Փափազեան (Պ. Քոլոմպ) | 100 |
| Գումար | 4360 |
| Նախորդ գումար | 86.120,48 |
| Ընդհ. գումար | 90.480,48 |

## Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ
## ՓԱՐԻԶ

Այս Շաբաթ, Նոյ. 4, տօն է Ամենայն Սրբոց՝ հնոց եւ նորից, յայտից եւ անյայտից:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ գտնուելու պատարագին եւ աղօթելու Հայոց. Առաք. Եկեղեցւոյ անսասանութեան համար:

---

LA SECTION CULTURELLE
DE L'U.G.A. B. — MARSEILLE
33, Cours Puget
Présente
Le Samedi 4 Novembre à 21 heures
UN REPORTAGE

## Voyage à travers
# l'Arménie occidentale

par MICHEL P. et ANNIE D.

*Régions visitées :* Sebastia, Erzeroum, Osk Vank, Ardannank, Kars, Ani, Ketzgouk, Dagubayazid, Van, Bitlis, Diarbekir, Kaysere.

Une soirée Audio Visuelle Exceptionnelle

— A ne pas manquer.

Le même soir le jeune sculpteur RAFFI SARKISSIAN viendra présenter sa nouvelle création : des médaillons à l'effigie de ce qui est le plus représentatif de la culture arménienne « *Notre alphabet* ».

---

*ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ*

## ՄԵԾԱՐԱՆՔ
## ԳՐԻԳՈՐ ԿԻՒԼԵԱՆԻ

Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը յարգանքի հաւաքոյթ մը կազմակերպած է գաղութիս շատ սիրելի եւ նուիրեալ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԿԻՒԼԵԱՆԻ

ի պատիւ, Կիրակի Նոյ. 5, ժամը 16ին եկեղեցւոյ սրահը, 4 Ռիւ տէ Թրուա Շանթիէ:

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի, Նոյ. 5 ժամը 15ին Մշակոյթի Տունը, 9 Ռիւ տը Մատրիտ: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութիւնը անխտիր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Նոյեմբեր 6, ժամը 2ին Ահարոնեան ակումբին մէջ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները Հինգշաբթի, Նոյ. 9, ժամը 3ին Հայ Մշակոյթի Տունը: Կը խնդրուի ընկերուհիներէն որ ներկայ ըլլան այս կարեւոր ժողովին: Օրակարգ՝ կարեւոր հարցեր եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան:

---

# Stage
## de danses arméniennes

Le théâtre d'Expression Arménienne organise dans la salle de l'Eglise Apostolique Arménienne de Lyon, 40 Rue d'Arménie, 69003 Lyon, un stage de danses arméniennes (initiation et perfectionnement) le Samedi 11 et le Dimanche 12 Novembre.

Ce stage sera l'occasion d'une approche et d'un apprentissage intensif des danses de Transcaucasie avec des instruments traditionnels.

Ce stage sera animé par JIRAIR MADILIAN, professeur diplômé de danses arméniennes de la Fédération Française de Danses Classiques et Contemporaines, et quelques membres de sa troupe.

Participation au frais : 150 Frs.

Inscriptions : Foyer Arménien 40 rue d'Arménie, Vendredi 27 Oct., 20 - 21 h. Vendredi 3 Nov. 20 - 21 h.

Date limite 8 Novembre.

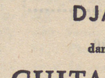
Pour tous renseignements complémentaires et inscriptions s'adresser à :
M V. DER-SARKISSIAN
Tél. : 54-66-72 après 18 heures.
M. A. DERDERIAN
Tél. : 20-46-77

Prière d'adresser toute correspondance à
M. A. DERDERIAN
MENIVAL - H 1
69800 ST. PRIEST

ՃԱՆ ԹԱԹԼԵԱՆ
Կ'ԵՐԳԷ
իր ճաշարանին մէջ

DJAN TATLAN
CHANTE
dans son restaurant

DEUX GUITARES



Ouvert tous les jours, sauf Dimanche, de 20 h. 30 à 2 h. du matin
*Toute la soirée : Orchestre et chants*
ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԵՐ
Hors d'œuvre de 30 à 100 F., Spécialités de 50 à 70 F., Desserts 20 F.
BOISSONS :
La bouteille
Vodka 140 à 180 F. Vins, 100 à 170 F. Champagne de 190 à 250 F.

4, RUE LAURISTON, PARIS 16e (Etoile) Tél 500 49 49

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
3
VENDREDI
3 NOVEMBRE
1978

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 230 Ֆ. Վեցամսեայ 125 Ֆ.
Արտասահման Տար. 260 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 80

LE NUMERO 1,80 F.

54րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.241 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 54e ANNÉE — N° 14.241

## ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍԻՆԱԿԻ ՄԸ ՇՈՒՐՋ

Սինակ մ'աւետաբեր. սինակ մը ուր ջերմութիւնը կը յորդի, կը սփռէ արդաւոր կենցաղը հայկականութեան. տրամադրութեան ամենասուրբ տուեալը կը վէտվէտի անհուն կենդանութեամբ ու բերկրանքով: Բիւրեղացած՝ հաւասարակշիռ սիրտ մը կը բաբախէ. զգայուն զարկը օժտուած տոկուն ճիւղաւորումով. առողջ արեան երթեւեկը կը դառնայ եզրակացութեան սահմանումը. խղճահարութիւնը՝ ուր կը գոյատեւէ գիտակցութեան ջերմաչափը:

Այս է ֆրանսահայ գաղութին շնորհքը: Փա՜ռք քեզ հինաւուրց դարերէ իջած Սիրտ. միշտ նոյն օրհնութեամբ վերանորոգ, միջոցներու մէջ կերպարանափոխուած, սակայն միշտ պատնէշի վրայ: Այժմ՝ բարձրացած կայմի մը վրայ ծովածաւա՜լ, ուր կը ծփայ դրօշակ ազատութեան յոյսի ուղերձով. ահաւասիկ սիրոյ գերբնական իմաստը: Երբեմն խուրձ սինազարդ՝ նեցուկներու օժանդակութեամբ հաստատուն. ուր՝ միութիւնը բոլորաձեւ կ'աղաղակէ ճգնաժամը դիմագրաւելու վերացումը. ահաւասիկ համամիութեան ըմբռնումը:

Այսպէս, այս համակերպութեամբ արշալոյսներ կը ծնին, ճառագայթներ բոցավառ, գոյներու լիացում՝ որոնք իրարու հպած լուսարձակում կուտան. այս ամէնը տոգորուած զգայնութեամբ ժողովուրդի մը հանդէպ. ի սէր անոր՝ որ այսօր Գողգոթան ապրեցաւ. ու դեռ կը դեգերի շնչասպառ վերջին աւերակներու կոյտին վրայ. դառնութեան ծուխը կորաքամակ ուսերնուն...

Հնոցին մէջ երբ լուման բարերար՝ կը հալի ու կը դառնայ հրաշք. ո՛չ մէկ դիւցազնութիւն, ո՛չ հերոսամարտ կ'ըմբոշխնէ իր մէջ հոգեպարար կայծը որ կը ցայտի: Երբ ան (դրամը) երկու չարեաց փոքրագոյնի միջեւ կ'ըլլայ շնորհը արեւագալ կամ խռովքը արտայայտութեան: Այն ժամանակ՝ նոր խորհուրդ մը ծիլ կ'առնէ դէպի ազգային հանգամանքը. իրականութեան՝ աղերսին հանդիման հրովարտակ ինքնութեան, ներշնչուած այն արեան թափէն ուր՝ հոգեկան ուժը սահմանած է կարեկցութեան ու պարտականութեան ինքնակոչ լիազօրումը:

Ձեզի հետ կարեկիցներ՝ միտքս կ'արշաւէ դէպի աւերը անհամեմատ. դէպի այն դէմքերը խելակորոյս. մազեր թափթփած փլատակներու տակէն, ուրուականներու տեսիլը. կերպարանափոխուած, փոշոտած, անհաւատալիօրէն այն ստուգութեամբ որ «ողջ» են. այս՝ ցոյց կուտայ կեանքի նշոյլի բնոյթը. էութեան մը պայքարը պահպանման բնազդին կառչած: Ձեռքեր կ'երկարին դէպի պայծառ երկինքը, աղերսի, օգնութեան, օրհնութեան, կամ գոհունակութեան ժպիտ երեսնուն: Սակայն տառապանքը, մղձաւանջը, գծած է չորցած արցունքի կաթիլներ, տաշած շաւիղներ, դրոշմած իր սուր կսկիծը հիւծած այտերու վրայ...

Օրհնութիւն քեզ « Սինակ » որ կ'արտացոլես Հայ Ոգիի խորաթափանց խոհեմը. « օգնութիւն Լիբանահայութեան ». Կոչը սփոփանքի հայ բեկորին, խօսքին ու տարրին: Այո՝ այնտեղ է կեդրոնացած արեւմտեան լեզուի ու փառքի Եկեղեցին, դպրոցը, ուսումը. այնտեղ դարերէ ի վեր շնորհք մըն է իջած Ներսէս Շնորհալիի ու Ներսէս Լամբրոնացիի հոգեթով ու՝ տարածուած այդ ափերուն ընծայ ինչպէս ուղեցոյց փարոս լուսաւոր հայկականութեան:

Աչքերս սեւեռած « Յառաջ »ի անմիջական օգնութեան թերթերուն. կը հըրճուիմ, հաշուակալութեանս մէջ տենչանք կ'արթննայ. « դրամ » բառածը բաբի նպատակէն անդին չէի կարծեր որ մարդու արժէքին սատարէ: Սակայն ահաւասիկ անուններ մէկը միւսէն ծանօթ. կան բարեկամներ որոնց հետ առօրեայ շփում եմ ունեցած, բայց երբեք կռահած իրենց ներքին « գանձը »: Կան « ոմն » մարդիկ. կ'երեւակայեմ անոնց գոհունակ արտայայտութիւնը հոգերուխ պարտականութիւն մը կատարած ըլլալնուն: Կը դիրկընդխառնեմ ամէնն ալ մտքիս մէջ, անոնց աչքերով կը դիտեմ աւելի հեռուն այն նպատակին որ պիտի ծառայէ իրենց նուիրական ու նիւթական տուրքը:

Կը ստանամ Հոկտեմբեր 25 թուակիր « Յառաջ »ը, կը կարդամ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան յուզումնալից կոչը. ամէն մէկ տող հակիրճ կերպով կ'արտայայտէ ցաւը համայնքի մը որ կ'ապրի դաժան ու տագնապալի օրեր...

27 թուակիր « Յառաջ »ը կը բերէ Շահանդուխտի փլատակներու տակ « Ողջ Եմ » յօդուածը. կեանքի սքանչելի ժըպիտ. սակայն՝ սրտաճմլիկ աղաղակ: Այո՝ ցանկալի է կեանքը երբ իր արժէքը կը բնորոշէ. ահա գերբնական իմաստը, զօրաւոր հաւատքը ապրելու, յոյսը ու կարիքը հրճուելու անոր գոգին տակ...

Արդեօ՞ք պէտք են աղէտներ որ Հայը գիտակցութեան բերէ իր ինքնութեան սահմանին մէջ կամ իր պահպանութեան բնազդը... Այո, ո՞վ Հայերէն աւելի մասնագէտ է այս հարցին մէջ. « Ողջ Եմ, իրդեհով պաշարուած, «ողջ Եմ » եաթաղանին տակ. սրբութեամբ օծուած կը կրենք ու կը դիմանանք ամէն անիրաւութիւններու ու զոհողութիւններու առջեւ. այս է մեր լուծը կամ եղեռնի մէջ մեզ յատկացուած օրէնքը... Ո՞վ կրնայ մեզի հաւասարիլ. կը պոռանք արար աշխարհին « Ողջ Եմ », դեռ գոյութիւն ունինք, ո՞վ կրնայ մեզ հետ մրցիլ: Ո՞վ կ'ուզէ մեր տառապանքի ցուպը... Ցուպ կախարդական որ « ողջ » կը պահէ ու տանջանք կը սորվեցնէ... Յանուն հաւատքին, յոյսի ու սիրոյ, տուայտանքին դէմ գրոհ կուտայ: Ահաւասիկ Հայու Սիրտը փորձառու, լիազօր պաշտամունքով ներշնչուած, միշտ փարած իր ցեղային սկզբունքներուն, կենցաղը տնօրինած: Ահաւասիկ Սիրտը Խոր Վիրապէն ժայթքած ինչպէս հրախաղ մը տարածուած ամբողջ երկինքին կամարը որ կը լուսարձակէ « Ողջ Եմ »...:

ԿԱՐՕ ՍԱՐԵԱՆ

ԼԻԲԱՆԱՆ

## ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ ՄՏԱՀՈԳ

# Փ. ՃԵՄԱՅԷԼ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆ Կ'ԱՅՑԵԼԷ

ԵՒ ԿԸ ՅԱՅՏԱՐԱՐԷ.— « ՈՉԻՆՉ ԿԸ ԲԱԺՆԷ ՀԱՅԵՐԸ ԼԻԲԱՆԱՆՑԻՆԵՐԷՆ »

## ԽԱՉԻԿ ՊԱՊԻԿԵԱՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

« ՄՈՆՏ »Ի ՅՕԴՈՒԱԾԸ

## ՀԱՅԵՐԸ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ԸՐԻՆ

Վերջին օրերու դէպքերը, մանաւանդ, խոր մտահոգութիւն պատճառեցին, ոչ միայն ենթակային իսկ, այսինքն լիբանահայ գաղութին, այլեւ սփիւռքի բովանդակ Հայութեան: Մինչ տեսակցութիւն մը տեղի կ'ունենար Սարդարապատ ակումբին մէջ, հայ ղեկավարներու եւ քրիստոնեայ պատասխանատուներու միջեւ եւ կը կարծուէր, որ թիւրիմացութիւնները հարթուած են, յանկարծ եւ հազիւ երեք օր ետք, եղեռնափորձ մը կը կատարուէր Պիքֆայայի Ապրիլեան Յուշարձանին դէմ:

Երեքշաբթի իրիկուն, Մոնտ (Նոյ. 1ի թիւ) իր Թղթակիցին ստորագրութեամբ շահեկան վերլուծում մը կը կատարէր քրիստոնեայ–հայ յարաբերութեանց վատթարացման: Անդրադառնալէ ետք տասը քիլօ Թէ. էն. Թէ.ին, որ դրուած էր յուշարձանին, Տոմինիք Փուշէն կը քննէր բուն կացութիւնը: Հայ ղեկավարները կը նախընտրեն վերապահ մնալ կ'ըսէ, եւ ոչ ոք մեղադրել: Բայց հայ երեսփոխան մը կ'ընդունի որ դրդութիւնները բազմացան: Գողութիւն, թալան, նախատինք, յետոյ պարտադիր տուրք: Մերժումի պարագային, ենթակային տունը, խանութը, կառքը օդը կը հանուին: Քրիստոնեաները, կ'ըսէ թերթը, երեք միլիոն լիբանանեան ոսկիի (4,2 միլիոն ֆրանք) տուգանք դրած են դաշնակ կուսակցութեան, թէեւ, կ'աւելցնէ, ղեկավարները կը հերքեն: Ապա, երկարօրէն կը նկարագրէ հակահայ մթնոլորտը: Նոր թերթ մը Ալ Ճեպհա (Ճակատը) իր 6րդ թիւը հանած է եւ բացէ ի բաց Հայերու դէմ կը գրէ, «որոնք կամուրջներու կռիւներու ատեն մեր կռնակէն զարկին եւ 49 մեռեալ կար »:

Տեղւոյն վրայ, Պէյրութ, ինչպէս գրած էինք, կաթողիկոսներն ու հայ երեսփոխանները իրենց վրդովումը յայտնած էին նախագահ Սարգիսի: Հանդիպումէն ետք, Մէթր Խաչիկ Պապիկեան յայտարարած է. « Պարտք սեպեցինք տեղեակ պահել Պետութեան ղեկավարը, վերջերս պատահած դէպքերուն զարգացման եւ ի մասնաւորի Պիքֆայայի յուշարձանի պայթումին: Միջադէպ մըն է, որ խորապէս ազդած է Հայերուն վրայ, Լիբանան թէ արտասահման, քանի յուշարձան մըն է որ կը խորհրդանշէ Հայերու զոհողութիւնն ու երախտագիտութիւնը Լիբանանի նկատմամբ: ... Անկախութենէն ի վեր, մեր դիրքը անփոփոխ մնացած է: Զօրավիգ ենք օրինաւոր իշխանութեան »: Այն հարցումին թէ միջոցներ ձեռք առնուա՞ծ են արտագաղթը կասեցնելու համար, Մէթր Պապիկեան կ'ըսէ.–– «Ծանօթ չենք իսկական արտագաղթի մը տարբեր մեկնումներու շարժումէն զոր կը նկատենք քաղաքացիներու մօտ, որոնք բոլոր յարանուանութեանց կը պատկանին: Մարդոց կը վերաբերի, որոնք այլեւս չեն կրնար հանդուրժել տառապանքներուն եւ չարչարանքներուն »:

×

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԱՌԱՒՕՏ, ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ ՀԵՌԱՁԱՅՆՈՎ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԼՈՒՐԵՐԸ ԱՌԻՆՔ.––

Երեքշաբթի օր Քաթայէպի ղեկավարը՝ Փիէր Ճեմայէլ եւ որդիներէն՝ Ամին Ճեմայէլ այցելած են Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանը եւ այս առթիւ, իրենց կուսակցական օրգանը՝ Լը Ռեվէյ կը գրէ: Փիէր Ճեմայէլ Կաթողիկոսարանը կատարած այցելութենէն ետք յայտարարած է. « Հայ համայնքը կը նկատենք իբրեւ գործունեայ տարր մը, որ իր ազգային, տնտեսական եւ մշակութային կշիռն ունի Լիբանանի մէջ: Ոչինչ կը բաժնէ հայ գաղութի զաւակները Լիբանանցիներէն, ընդհակառակն ծանր տառապանքները զիրենք կը միացնեն քանի զոհ են բնաջնջման փորձերու »:

Աւելցնենք որ Չորեքշաբթի օր, Նոյեմբեր 1, բոլոր Հայերը ընդհ. գործադուլ ըրած են, աշխատանքի չերթալով կամ իրենց խանութները փակելով: Լիբանանցիներ ալ միացած են շարժումին:

## "ՅԱՌԱՋ"Ի ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

# ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Գումարը կը յանձնուի Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանին

Ժ. ՑԱՆԿ

| | |
|---|---|
| Վիէնի Հայ Ազգ. Միութիւն | 10.000 |
| Նաւասարդ պարախումբ | 1000 |
| Տիկին Ս. Պետիկեան (Փօ) | 1000 |
| Տէր եւ Տիկին Նորայր Երամեան | 1000 |
| Միհրան Հանտալեան | 500 |
| Տիկին Նուէր Փօլատեան | 500 |
| Պ. Կարօ Փօլատեան | 500 |
| Մ. Ք. (Իսի) | 500 |
| Թորգոմ Փանոսեան | 500 |
| Տէր եւ Տիկ. Մարթէն Մարեան | 500 |
| Ս. Ալիքսանեան (Նիս) | 500 |
| Տէր եւ Տիկ. Ս. Ստեփանեան (Սէնթ Էթիէն) | 250 |
| Տէր եւ Տիկ. Կարօ Սարեան | 250 |
| Տէր եւ Տիկին Հովիւեան | 200 |
| Հայրապետ Գարաճեան | 200 |
| Տէր եւ Տիկ. Սահակեան (Իսսուտէն) | 200 |
| Մարտիրոսեան (Վալանս) | 150 |
| Տէր եւ Տիկին Գէչապեան | 100 |
| Տէր եւ Տիկ. Գասպարեան (Պուժ) | 100 |
| Ժիլպէր Գասպարեան (Պուժ) | 100 |
| Ստեփան Պառուեան | 100 |
| Տիկին Ս. Զաքարեան | 100 |
| Տիկին. Հ. Տէյիրմէնճեան | 100 |
| Տէր եւ Տիկ. Յովհ. Պէքիրեան | 100 |
| Տէր եւ Տիկ. Յ. Էքպէրեան | 100 |
| Տիկին Թ. Պօղոսեան | 50 |
| Ալֆոնս Գասպարեան (Պուժ) | 50 |
| Եղնիկ Մողեան (Պուժ) | 50 |
| Միթիլճեան | 50 |
| Ժ. Ք. Կէշերեան (Պուժ) | 20 |
| Սամուէլ Կէշերեան | 10 |
| Վրէժ Գասպարեան (12 տարեկան) | 10 |
| Գումար | 18.790 |
| Թ. ցանկի գումար | 221.738 |
| Ընդհ. գումար | 240.528 |

## ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ միշտ լարուած մթնոլորտի մէջ է: Հարիւր հազար ցուցարար Թեհրանի մէջ, հակառակ պատերազմական վիճակին, որ կ'արգիլէ, բախումներ, մեռեալներ: Շահը, սակայն, շփում ստեղծեց չափաւոր ընդդիմութեան հետ: Կը կարծուի որ ելք մը կը փնտռէ:

# ՍՐԲՈՑ ՏՕՆԸ

Յաճախ ինծի հարցումներ եղած են սուրբերու մասին, հոգեհանգստեան պաշտօնի մասին (մասնաւորաբար Ամենայն Սրբոց Տօնին առթիւ). ուրիշ մէկ նոր ուսումնասիրութիւն պատրաստեցի Սուրբերու Բարեխօսութեան մասին, որ մօտ օրէն լոյս պիտի տեսնէ, որուն Ա. գլուխէն մաս մը կը հրամցուի ընթերցողներուն՝ այս Ամենայն Սրբոց Տօնին առթիւ:

## 1) ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ

Քրիստոնէութիւնը հիմնուեցաւ Յիսուս Քրիստոսի միջոցաւ, եւ հաստատուեցաւ պաշտօնապէս Ս. Հոգիի զօրութեամբ Պենտեկոստէի օրը՝ Առաքեալներու ձեռամբ, իր աղօթավայրն ալ կոչուեցաւ սուրբ եկեղեցի ինչպէս կը կոչուէր հաւատացեալներու ամբողջութիւնը:

Եկեղեցին՝ Ս. Երրորդութեան, Քրիստոսի մարդեղութեան, փրկագործութեան եւ յարութեան խորհուրդներուն վրայ միեւնոյն հաւատքով, յանուն Քրիստոսի իրարու հաւաքուած կրօնական ժողով մը, բազմութիւն մըն է անոնց գործնական հաւատքով եւ բնական հետեւանքով է որ կը զարգանայ Եկեղեցւոյ կեանքը: Կրօնքը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ՝ նոյն ինքն հաւատացեալներու ապրած հոգեւոր կեանքը. ուրիշ խօսքով, պէտք է որ հաւատացեալին կեանքին ու կենցաղին մէջ գործնականապէս արտայայտուի կրօնքը, իր գիտակից հաւատքով եւ բարոյական սկզբունքներով:

Այս հոգեւոր կեանքի զարգացման օժանդակելու համար, Ս. Եկեղեցին տարուան օրերուն տուած է կրօնական նկարագիր մը: Այսպէս, ծէսը կամ արարողութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյ մէջ, հոգեւոր իշխանութեան սահմանած մասնաւոր օրերուն եւ ժամերուն, ձեռնադրեալ եկեղեցականի կողմէ, եւ հաւատացեալներու մասնակցութեամբ. այսպէսով հաւատացեալները ամէն օր, առիթը կ՚ունենան հոգեւոր իրողութեան վրայ խորհելու եւ մտածելու, նոյն ատեն քրիստոնէութիւնն է որ կ՚աճի ու կը զարգանայ եւ կը փառաւորուի:

Անշուշտ, այս ծէսը կամ արարողութիւնը դարերու ընթացքին փոխուած է եւ աւելի ճոխացած եւ նոյն ատեն ալ յարմարցուած՝ ժամանակի պահանջքներուն: Քրիստոնէական առաջին դարերուն շատ պարզ եղած է արարողութիւնը, սակայն, Եկեղեցւոյ վարչական կազմակերպութեանց, զարգացման ու զօրացման հետ ժողովուրդին բարեպաշտական զգացումներու եւ հաւատքին որպէս երեւելի նշան՝ սրբազան հայրապետներու նախաձեռնութեամբ ճոխացած եւ կանոնաւորուած է: Այսպէս, տարուան բոլոր օրերը կրօնականացուած են: Նախ՝ շաբթուան եօթներորդ օրերը՝ տէրունի (Կիրակի) ըլլալով՝ Քրիստոսի Ս. Յարութեան յիշատակին նուիրուած են: Որով, Կիրակին իր մէջ կը պարունակէ երեք նուիրականութիւններ. Նախ՝ Հրէից հանգստեան Շաբաթը Կիրակիով կը փոխարինուի եւ արարչագործ Աստուծոյ գոհութիւն կը մատուցուի: Երկրորդ՝ ինչպէս ըսինք, Փրկչին Յարութեան տօնին խորհուրդը կը փառաւորուի: Երրորդ՝ եթէ ուզէք, շաբթուան ընթացքին, երբ կը կատարուին Սրբոց Մարտիրոսաց նահատակութեան յիշատակի տօնախըմբութիւնները, Կիրակին ալ կը պսակէ զանոնք իր հրաշափառ յարութեան խորհուրդի շունչով, եւ մեզի կը յիշեցնէ, թէ Քրիստոս ինքն է առաջին չարչարուողը, խաչուողը եւ մեռելներէ անդրանիկ յարուցեալը (Կող. Ա. 18), եւ ննջեցեալներուն առաջին պտուղը (Ա. Կորթ. ԺԵ. 20):

Շաբթուան մնացեալ վեց օրերը տօնական օրեր են, կամ ալ պահոց օրեր: Տօնական օրերը երկու խումբերու կը բաժնուին. Տէրունական Տօներ եւ Սրբոց կամ Մարտիրոսաց Տօներ:

Տէրունի տօները նուիրուած են մեր Տիրոջ, Յիսուս Քրիստոսի եւ Անոր տնօրինութեանց յիշատակներուն. այսպէս՝ Ս. Ծնունդ, Տեառնընդառաջ, Ծաղկազարդ, Ս. Զատիկ, եւայլն:

Սրբոց կամ Մարտիրոսաց տօներր նըւիրուած են սուրբերուն յիշատակին: Սրբոց տօները մեր եկեղեցւոյ մէջ, ամիսներու հաստատուն օրերով չեն կատարուիր, այլ եօթնակի դրութեամբ բաժնուած են, եւ շաբթուան մէջ միայն Երկուշաբթի, Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ օրերը կրնան սրբոց տօներ կատարուիլ՝ եթէ անշուշտ, կարգ մը անփոփոխ եւ հաստատ ամսաթիւերով տէրունի տօներ հանդիպելով՝ արգելք չըլլան. ինչպէս Յունուար 6՝ Ս. Ծնունդը, Փետրուար 14՝ Տեառնընդառաջը, Ապրիլ 7՝ Աւետումն Ս. Կոյսին, եւայլն:

Տարուան մէջ սրբոց տօները մօտաւորապէս 130 օրեր են միայն. իսկ մնացեալ 235 օրերը բաժնուած են տէրունի կամ պահոց օրերու:

Մեր մէջ տօնուած սուրբերը առնուած են Հին Ուխտէն եւ քրիստոնէական առաջին հինգ դարերէն, իսկ այս դարերէն ետքը աւելցածները միայն Հայց. Եկեղեցւոյ սեփական են, եւ միայն սակաւաթիւ սուրբեր աւելցած են մեր տօնացոյցին վրայ: Սրբոց տօներուն յիշատակութեան մէջ, ոչ միայն օրուան սուրբերը կը փառաւորուին, այլ նաեւ հաւատացեալները պաշտամունքի կենդանի արտայայտութեան մէջ կը գգան, թէ անոնք՝ իրենց սուրբ կրօնքին սիրոյն ինչպիսի դժուարութիւններու կուրծք տուած են, մինչեւ իրենց արեան գինով: Սուրբերուն մեծ մասը արիւն թափած նահատակներ եղած են: Ասոնց մէջ կան այնպիսի արիական դէմքեր, որոնք կենդանի նահատակներ եղած են կամ խոստովանողներ, վասնզի տանջուած են, չարչարուած են, բայց ողջ մնացած են. օրինակ՝ մեր բազմաչարչար Հայրապետ Գրիգոր Լուսաւորչի պէս եւ Աբրահամ Խոստովանողի պէս, եւայլն:

Հաւատացեալները սուրբերու կեանքին մէջ, կը տեսնեն ամէնէն իրական վկայութիւնը, որ անոնք տուած են իրենց հաւատքի ճշմարտութեան համար: Հաւատացեալները ոչ միայն կը զմայլին սուրբերու քաջութեան եւ զոհողութեան վրայ, այլեւ կը յորդորուին հետեւիլ անոնց իրենց կեանքի բոլոր դժուար պայմաններուն մէջ. նոյն ատեն ալ կը փաստէ հոգեւոր կեանքին իրականութիւն ըլլալը:

Ճիշդ ասոր համար, գրուած են Վարք Սրբոց կոչուած գիրքը «Ի պէտս կարօտեալ ոգւոց բարեպաշտից», — Բարեպաշտներու, կարօտեալ հոգիներու պէտքին համար, որպէսզի կարդալով զանոնք՝ ապրին անոնց կեանքի օրինակին պէս, եւ արժանի ըլլան անոնց պսակին: Գրեթէ միեւնոյն հոգիով եւ գիտումով գրուած են Աստուածաշունչին բոլոր գիրքերը, ինչպէս Պօղոս առաքեալն ալ կը գրէ. «Ինչ որ առաջուընէ գրուեցաւ (Աստուածաշունչ գիրքը) մեր վարդապետութեան համար գրուեցաւ» (Հռոմ. ԺԵ. 4):

Քաջն Վարդանի համար կը պատմուի՝ թէ երիտասարդութեան ատեն չարունակ կը կարդար Մակաբայեցւոց գիրքն՝ Յուդա Մակաբայեցիի կրօնական հերոսական արարքները: Ինչպէս նաեւ Նափոլէոն Պոնափարթի ամէնէն սիրած գիրքը եղած էր, պատանեկութեան շըրջանին, Մեծն Աղեքսանդրի քաջագործութեանց պատմութիւնը: Կը պատմուի նաեւ Յուլիոս Կեսարին համար, որ անգամ մը Աղեքսանդրի արձանին առջեւ կեցած կուլայ եւ կ՚ըսէ. «Աղեքսանդր, իմ տարիքս ունեցած ատեն՝ ամբողջ աշխարհին կը տիրէր, մինչդեռ ես տակաւին գործ մը չեմ ըրած»:

Ուրեմն, որքան մենք ալ պէտք ունինք մեր հոգեւոր կեանքին մէջ սուրբերու օրինակին, անոնց բարեխօսութեան եւ անոնց հերոսական կեանքի արարքներու պատմութեան, որպէսզի անոնց հերոսութենէն ներշնչուելով՝ աւելի զօրանանք մեր քրիստոնէական հաւատքին մէջ:

Մանաւանդ այս օրերուն, երբ կ՚ապրինք դարու մը մէջ, ուր ամէն ժամանակէ աւելի պէտք ունինք սուրբերու բարեխօսութեանը: Որովհետեւ այսօր սուրբերը եւ անոնց հետ հաղորդութիւնը կ՚արհամարհուին իբրեւ ոչ սուրբգրային կամ հակասուրբգրային վարդապետութիւն կարգ մը Եկեղեցիներու կողմէ: Ոմանք ալ կ՚արհամարհեն պարզ ժամանակավրէպ համարելով: Ճիշդ այսպիսի մտածողներուն կը թելադրեմ որ սրբոց մասին կարդան անպայման Ամենապատիւ Շնորհք Պատրիարքին, վերջերս հրատարակած «Աստուածաշնչական Սուրբեր» խորագրով գիրքը, Իսթանպուլ, 1977:

## 2) ԻՆՉՊԷՍ ԾԱԳՈՒՄ ԱՌԱԾ Է ՍՐԲՈՑ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Հայց. Եկեղեցին, բոլոր հին Եկեղեցիներու պէս, ունեցած է իր յիշատակելի սուրբերը, ամենահին դարերէն սկսեալ: Հաւատացեալ ժողովուրդը տեսած է իր մէջ ապրող սուրբերը եւ վկայած անոնց սրբութեան մասին, եւ ապա օրուան կաթողիկոսի նախագահութեամբ գումարուած եկեղեցական ժողով մը, սուրբին անունը անցուցած է պաշտօնական տօնացոյցին մէջ:

Այսպիսի դէպքի արձանագրութիւնը կը կարդանք Փաւստոս Բիւզանդի Պատմութեան մէջ: Վրթանէս կաթողիկոսի օրով՝ (333 — 341) Հայաստանի մէջ հեթանոսութիւնը դեռ բոլորովին անհետացած չէր, եւ հեթանոս նախարարները միշտ կ՚ուզէին քանդել ծաղկեալ Եկեղեցին՝ հաստատելու համար հեթանոսական կրօնքն ու բարքերը: Ասոնց դէմ պայքարեցաւ եւ յաղթեց, սպարապետ Վաչէ Մամիկոնեան, որ նախահայրը կ՚ըլլար Վարդան Մամիկոնեանին:

Պարսից Շապուհ Բ. արքան ալ արմատախիլ ընելու համար քրիստոնէութիւնը մեր երկրէն՝ շարունակ թշնամիներ կը յարուցանէր Հայոց դէմ: Ուստի գրգռեց կովկասեան ժողովուրդները, որոնք ահագին ամբոխով եկան պաշարեցին Վաղարշապատ մայրաքաղաքը: Բայց քաջ սպարապետը՝ Վաչէ Մամիկոնեան, իր զինակիցներով՝ մեծ ջարդ տուաւ թշնամիին եւ մնացածն ալ ցրուեց: Սակայն, Պարսից հետ ուրիշ մեծ պատերազմին մէջ, քաջ սպարապետը իր զինակիցներով նահատակուեցաւ: Վրթանէս կաթողիկոս մեծ թափօրով բերել տուաւ Վաչէ Մամիկոնեանի եւ միւս նահատակներուն մարմինները, եւ մխիթարելու համար անոնց մնացորդներն ու հայ ժողովուրդը, եւ կապելու համար զանոնք Ս. Եկեղեցիին, թաղումէն առաջ Վաչէ Մամիկոնեանը եւ իր զինուորները սուրբեր հռչակեց, որոնց համար կրնանք ըսել Սուրբ վաչէանք: Եւ կաթողիկոսը հրաման ըրաւ որ ի ժամ պատարագի յիշուին անոնց անունները, եւ տարին անգամ մը, իբրեւ ազգային սուրբեր, անոնց տօնախմբութիւնը կատարուի: Այսպէս, Վրթանէս հայրենասէր հայրապետը, առաջին անգամ ըլլալով Վաչէանց Տօնը սահմանեց, անոնց սուրբ յիշատակը յաւերժացնելու եւ անմահացնելու համար:

ՎԱԶԷՆ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

## ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ

# ՌՈՍՏՈՄԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Սպասում ենք Կարնոյ (1) ուսումնասիրացի կազմուելուն: Պատրաստ է 150 դոլարից 50 — 60 դոլար փոխադրեցէք մեզ — արդէն մօտաւորապէս այդքան գումարի պատուէր եմ ուղարկել Թիֆլիզ՝ գործիքներ եւ նիւթեր բերել տալու համար: Դա կը լինի սկիզբը մեր քիմիական լաբորատորիայի: Մնացած 100 դոլարով ուղարկէք մեզ համար գործիքներ՝ ֆիզիքական կաբինէտի համար: Փափաքելի է, որ թէ ֆիզիք. կաբինէն եւ թէ քիմ. լաբորատորիան կազմելու ամբողջ ծախքը իրենց վրայ առնէին Ամերիկացիք: Ներփակ կը գնեմ ամենահրաժեշտ գործիքների ցանկը: Բայց աւելի լաւ կը լինէր այդ 150 դոլարը ամբողջովին մեզ ուղարկէին, ապսպրանքը Թիֆլիսում անէինք, իսկ ապագային մեծ ապսպրանքը կը թողնենք ձեզ:

Դպրոցը (2) այս տարի շատ լաւ ուսուցչական կազմ ունի. Խոսրովը, Ղոյնեանը, Սերովբէն, Արսէն Աւետիքեանը, Տէրտէրեանը, Բժ. Սէյխեանը դասախօսում են կամ ձրի, կամ չնչին վարձատրութեամբ: Վերջերս էլ Սիմոն Աղապալեանին քաշեցինք: Յոյս ունենք հրաւիրել նաեւ երկու նոր համալսարանական ուժեր: Ռուբէնը (3) եռանդով է աշխատում: Դրա հակառակ Սանասարեանը տակն ու վրայ է լինում:

Սասունի բացառիկ թուի համար մի բան կ՚ուղարկեմ. չգիտեմ, թէ երբ պիտի լոյս տեսնի այդ թիւը:

Ուրիշ մի քանի բաների մասին էլ պիտի գրէի, բայց մնաց. եթէ անցնեմ երկրորդ թերթի, շուտով չեմ վերջացնիլ: Սրտագին բարեւներս քեզ, Նարինեանին, պատգամաւոր ընկերոջ եւ միւս ծանօթներին:

Սաթենիկից շատ բարեւներ:

(1( Խօսքը Ամերիկայի Կարնոյ Հայրենակցականի մասին է, որ կազմուեց 1911 թուին:

(2) Հռիփսիմեան Օրիորդաց վարժարանը, որի հետ մեծ յոյսեր էր կապում Ռոստոմը:

(3) Ռուբէն Քաջբերունի:

2.

11.4.1912

Սիրելի Վրացեան,

Պարսկաստանի տեղեկագրերը, ինչպէս նաեւ Դրօշակի հաւաքածուն վերցրի Ումիկեաններից մօտից: Բոլորովին մոռացել էի:

Ինչպէս արդէն տեղեկացած կը լինես, գործերն այստեղ շատ խառնուեցին: Սանասարեանի խնդրին յաջորդեց առաջնորդինը (հակառակ իմ ջանքերին). սրան էլ կը հետեւի ազգային դպրոցների խընդիրը: Երեւի մի կերպ դուրս կը գանք այս խառնաշփոթ վիճակից: Հակառակորդները, չնայած իրենց փոքրամասնութեան, աւելի յաջողութիւն են գտնելու, քան սպասւում է. — գործնական մարդիկ են. գիտեն օգտուել բոպէից:

Շատ ուրախ եմ, որ Կարնոյ ուսումնասիրացը յաջողուել է: Նպաստը շատ տեղին պիտի հասնի, որովհետեւ մօտ 200 ոսկու բացը ծածկելու ոչ մի հնարաւորութիւն չի լինիլ, երբ այսքան խնդիրներ են ծագել:

Ընտրութիւնները շատ յաջող անցան: Շաբաթ օրը ճանապարհ դրինք Վարդգէսին, այսօր էլ՝ իթթիհատական երեսփոխաններին: Մեծ յոյս ունեմ, որ այս շրջանում մերոնք աւելի լաւ իրենց ցոյց տան, աւելի հետեւողական կուսակցական լինեն:

Ջերմ ողջոյններ այստեղի ընկերների կողմից:

Քո՝ ՌՈՍՏՈՄ

3.

13.5.1912

Սիրելի Սիմոն,

Ներիր, որ քո նամակներին քիչ եմ պատասխանում եւ ուշ: Ցրուածութիւնն է, թէ չգիտեմ ինչն է պատճառը, որ գրիչը ձեռքս եմ առնում թէ չէ, աչքերս ուրիշ բան են փնտռում, որ նրանով զբաղուեմ եւ գրիչս թողնեմ:

Չէքերդ դեռ չեն ստացուել. ինչու չէիր գրել, թէ ինչ հասցէով են ուղարկուած: Լաւ ժամանակին է: Ուսումնական Խորհրդի դէմ (անուղղակի իմ դէմ) ագիտացիա է մղւում բիւջէից դուրս արած ծախսերի առթիւ: Եւ որպէսզի այդ պակասը լրացնել չկարողանանք, «ժամի դրան» վաճառականների կողմից կատարեալ բոյկոտ է յայտարարուած: Նրանց հաշիւը շատ պարզ է: Որովհետեւ դպրոցների բարեկարգումը անպատճառ պիտի անհրաժեշտ դարձնի բիւջէի յաւելումը, ուրեմն եւ պատճառ պիտի դառնայ իրենց խանութների վարձքի աւելանալուն, աւելի լաւ է դպրոցները պահել հին վիճակի մէջ, կամ իրենց լեզուով՝ «դպրոցները ազատել դաշնակցականների ձեռքից»:

( Շար. 2)

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

# ՏՐՈՑԿԻԻ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հաւանայի մէջ, Հոկտեմբեր 18ին մեռաւ Ռամոն Մերքատէր: Ան որ 1940 Օգոստոս 20ին, դաւադրաբար սպաննած էր համայնավար շարժումին, Հոկտեմբերեան յեղաշրջումին մեծագոյն դէմքերէն Տրոցկին:

Ծնած էր Պարսելոն, 1914 Փետրուար 7ին: Մօրը ազդեցութեանը տակ, որ թունդ ստալինական էր, մաս կազմած էր խորհրդային գաղտնի սպասարկութիւններուն՝ Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմին ժամանակ: 1937ին, Փարիզի մէջ, ծանօթութիւն հաստատած էր Սիլվիա Ակելոֆի հետ՝ Տրոցկիի քարտուղարուհին: Այս վերջինոյն շնորհիւ էր, որ յաջողած էր մուտք գործել տարագիր յեղափոխականին շրջապատէն ներս:

Ժաք Մորնար անունին տակ, պելժ անցագիրով, 1940ին Միացեալ Նահանգներէն անցած էր Մեքսիկա: Նիւ Եորքի մէջ է, որ հրահանգ ստացած էր սպաննելու Տրոցկին: Վերեւ յիշուած Թուականին իր չարադրած մէկ գրութիւնը ցոյց տալու պատրուակին տակ, կացինով սպաննած էր Տրոցկին, այս վերջինոյն Քոեոքան առանձնատան աշխատասենեակին մէջ:

Ոճիրը գործադրելէն ետք փորձած էր անձնասպան ըլլալ դաշոյնով: Թիկնապահները միջամտած էին: Իշխանութիւնները ձերբակալելով, Ֆրանք Ճէքսըն անունին տակ, Քանատայի քաղաքացի, 20 տարուան բանտարկութեան դատապարտած էին: Ներումի արժանացած էր 1950ին, սակայն մերժած էր հեռանալ բանտէն՝ վախնալով, որ կը սպաննեն զինքը: Յետագային, երկու առիթներով, 1954ին եւ 1956ին, խնդրած էր ազատ արձակուիլ, ինչ որ թոյլատրուած էր միայն 1960 Մայիսին:

Նախ Քուպա, ապա Փրակա ապրած էր մինչեւ 1968 եւ հոն ալ գացած էր Մոսկուա, ուր աշխատած էր Թարգմանի պաշտօնով: Մահէն 18 ամիս առաջ, գիտնալով որ ծանր հիւանդ է, որոշած էր իր վերջին օրերը անցընել Հաւանա:

Զուգադիպութեամբ մը, Տրոցկիին թոռը՝ Էսթեպան Վոլկօ, 53 տարեկան, որ Մեքսիկա կը բնակի եւ կը պահէ միշտ իր մեծ հօր առանձնատունը, վերջերս, հարցազրոյցի մը ընթացքին, առաջին անգամն ըլլալով համաձայնեցաւ խօսիլ Տրոցկիի սպանութեան մասին, Թուելով մանրամասնութիւնները:

Իբրեւ կարեւոր վկայութիւն կը ներկայացնենք զայն ամփոփ ձեւին տակ:

×

— Նախ եւ առաջ կը յիշեմ մեծ հօրս արիւնլուայ դէմքը. փռուած էր ճաշասենեակին սալայատակին վրայ՝ մեծ մօրս բազուկներուն մէջ: Ինծի նայեցաւ եւ ըսաւ. « Հեռացիր Սիէվա, յարմար տեսարան չէ »: Զիս առաջնորդեցին գրադարանը: Մահափորձը տեղի ունեցած էր կէսօրէ ետք մօտաւորապէս ժամը 6ին, եւ դպրոցէն վերադարձած էի քառորդ ժամ ետք: Բոլորն ալ հոն էին, խռովայոյզ վիճակի մէջ, թիկնապահներն ու ոստիկանները: Ամէնէն զգաստը մեծ հայրս էր: Կը կրկնէր Հանսէնի, թիկնապահներէն մէկուն, ամերիկացի պահակախումբէն, — Ըսէ տղոց, որ չըսպաննեն: Հարըլտ Ռոպինս եւ Զարլզ Քորնըլ անշարժութեան մատնած էին ոճրագործը: Ռոպինս ուժգին հարուած տըւած էր Ճէքսընի գլխուն, եւ կը շարունակէր հարուածել: Թէեւ զինուած էին երեքն ալ, բայց ոչ մէկ գնդակ արձակած էին վախնալով, որ մեծ հօրս կը դպի: Տարիներ ետք, մեծ մայրս կը պատմէր, թէ անմիջապէս սենեակ խուժած էին, երբ լսած էին մեծ հօրս ճիչերը: Հանսէն պոռացած էր իր ընկերներուն վրայ.— Մի կրակէք, կրնաք զգետնել ծերունին: Տրոցկի չէին անուաներ: Փաղաքշական ոճով կը կոչէին Տի Օլտ Մէն, ծերունին, իսկ մեծ մայրս ալ գորովանքով պոյզ կ'ըսէր, տղաքներ:

Տեսա՞ծ է մարդասպանը:

— Այո, թիկնապահները պինդ բռնած էին եւ ան կը մաքառէր լացուկոծով: Ոչ մէկ արժանաւորութիւն: Ունենալով հանդերձ յարգանք կիներուն հանդէպ, պէտք է ըսեմ, թէ նման էր ջլախտաւոր կնոջ: Ձեռքին մէջ ունէր ատրճանակ մը. մէջտեղ հանած էր վիրաւորելէ ետք մեծ հայրս ալպեան կացինով: Մեծ հայրս հակառակած էր եւ հակառակ ծանրօրէն վիրաւորուած ըլլալուն՝ ընդդիմացած էր: Յետագային իմացայ, որ Ճէքսըն դաշոյն մըն ալ ունէր: Ոստիկանները մեծ հայրս տարին հիւանդանոց: Մեծ մօրմէս գիտցայ, որ ճամբուն ընթացքին միշտ կրկնած էր.— Կ'ըմբռնեմ, թէ այս անգամ յաջողեցան:

Մեծ հայրս արթնամիտ գտնուած է, երբ հիւանդապահուհին մօտեցած է գըլուխը ածիլելու համար՝ վիրաբուժական միջամտութենէն առաջ: Ըսած է խնդալով.— Որոշած էի վաղը սափրիչին երթալ. հիմա կրնամ ջնջել ժամադրութիւնս: Վիրաբուժական գործողութեան պատրաստութեան ժամանակ սկսած է շփոթել բառերը, խօսիլ Չորրորդ Միջազգայնականին ապագային, աշոր յաղթանակին մասին: Ըսած է, թէ պէտք է երեւան հանել մահափորձին կազմակերպիչները եւ փաստել, որ Ճէքսըն գործած է Ստալինի հաշւոյն: Վեց վիրաբոյժներ միջամտած են: Մահաքունի մէջ մտած է գործողութենէն ետք, երեկոյեան ժամը 7·30ին, եւ մեռած է 24 ժամ վերջ:

Խօսելով Ճէքսընի մասին Վոլկօ դիտել կու տայ, թէ ան մաս չէր կազմեր իր մեծ հօրը անմիջական շրջապատին: Սակայն ան կ'երթար — կուգար, տան շուրջը կը դառնար: Յաճախ կուգար « իր կինը » Սիլվիա Ակելոֆը տեսնելու պատրուակով. այս վերջինը՝ Տրոցկիի քարտուղարուհին, պարկեշտ աղջիկ մըն էր, անկեղծ տրոցկիական մը. սիրահարած էր Ճէքսընի: Ապա կ'աւելցնէ.— Ճէքսըն կը փորձէր օգտակար հանդիսանալ բոլորին, հաճոյակատար էր, ծառայասէր: Օր մը նոյնիսկ ինքնաշարժով պտոյտի տարաւ զիս մինչեւ Վերա—Քրուզ:

Տրոցկի ի՞նչ կը մտածէր անոր մասին:

— Չէր սիրեր. այս պատճառով ալ միշտ հեռու կը պահէր իրմէ: Երբ առաջին անգամ տեսաւ, ըսաւ թէ այս մարդը քիչ մը կասկածելի դէմք ունի: Յետագային կը վարժուի: Ֆրանք Ճէքսընի, իրականութեան մէջ Քաթալան Ռամոն Մերքատէրի ռազմավարութիւնն էր ինքզինք ընդունելի դարձնել՝ ծառայասէր եւ անվտանգ մէկը ներկայանալով, միշտ պատրաստ օգտակար հանդիսանալու ամէնէն համեստ գործերուն մէջ իսկ եւ միշտ շուքին մէջ մնալով: Երկու անգամ հանդիպեցան իրարու: Առաջին անգամ, երբ խնդրեց, որ իր մէկ յօդուածը կարդայ Ֆրանսական տնտեսութեան մասին. երկրորդը՝ մեռցնելու համար: Եւ ընտրած էր ալպեան կացինը:

Մեծ հայրս չէր ուզած մերժել օգտակար հանդիսանալ մէկու մը, որ այնքան հաճոյակատար էր ուրիշներուն հանդէպ: Սրբագրելէ ետք անոր յօդուածը՝ ընդունած էր կրկին հանդիպիլ քննելու համար վերամշակուած գրութիւնը: Ոչ ոք կրնար մտածել, թէ Կէ. Փէ. Ու.ի գործակալ էր: Մեծ հօրս մահէն ետք է, որ գիտցանք, թէ Ռամոն Մերքատէր, այլ անուններով Ժաք Մորնար, Ֆրանք Ճէքսըն զաւակն էր սպանացի համայնավարուհիի մը, որ հոմանուհին եղած էր Կէ. Փէ. Ու.ի զօրավարի մը, եւ թէ՝ ոճրին պատրաստութեան լծուելէ առաջ, ուսանած էր Մոսկուա: Մայրը մեծ դեր ունէր ոճիրին մէջ: Ատելութեան եւ մոլեռանդութեան մթնոլորտին մէջ մեծցուցած էր: Եւ ան հիւանդագին կերպով կապուած էր մօրը: Մահափորձին օրը մայրը Մեքսիկա էր եւ կը պատրաստուէր իր զաւակը առաջնորդել ապահով վայր մը:

Է. Վոլկօ երկար կը խօսի իր ընտանիքին մաքրագործումներուն մասին: Ստալին ծրագրեալ եւ հետեւողական կերպով մէկ առ մէկ կը մաքրագործէ Տրոցկի ընտանիքին անդամները: Գործադրութիւնը ծայր կ'առնէ այն օրէն, երբ իր մեծ հօր կը զրկեն ռուսական հպատակութենէն եւ կը ստիպեն, որ ան հեռանայ երկրէն: Ապա կը խօսի իր մեծ հօր եւ մեծ մօր առանձնատան մէջ անցուցած իր պատանեկան օրերուն մասին: Թիկնապահները ամերիկացի բանուորներ էին, Տրոցկիի հետեւորդներ, բոլորն ալ կամաւոր եկած, ինքնաբուխ տրամադրութեամբ պաշտպանելու համար Տրոցկին: Այս վերջինը մեծ հիացում ունէր ամերիկացի բանուորներուն հանդէպ. կ'ըսէր, թէ աշխարհի լաւագոյններն են, ամէնէն գործնականները, լաւ կազմակերպուածները:

Եկող-գացողներու եռուզեռ կա՛ր միշտ, կուգային յատկապէս Միացեալ Նահանգներէն, բայց նաեւ այլ երկիրներէն, բանուորներ, դասախօսներ, համալսարանականներ, Տրոցկիի հետեւորդներ, բնականաբար: Խօսակցութիւնները տեղի կ'ունենային սեղանի շուրջ եւ ճաշէն ետք: Մեծ հայրը ուսուցիչի մը համբերութիւնը ունէր: Առաւօտուն, ուշ գիշերին ընդմիջուած խօսակցութիւնները կը վերսկսէին: Մեծ հայրը լաւ կերպով ութ լեզու կը խօսէր: Յաճախ բանտին մէջ սորված էր: Երկար ժամանակ կը յատկացնէր ուսումնասիրելու, գրելու համար: Միայն էսէներ չէր գրեր: Կանոնաւոր թղթակցութիւն կը պահէր տրոցկիականներուն հետ, ամբողջ աշխարհի մէջ, Սպանիա, Նորվեկիա, Ամերիկա: Մեծ կարեւորութիւն կու տար նոյնպէս ֆիզիքական մարզանքին: Հազիւ արթնցած՝ մարմնամարզի փորձեր կը կատարէր:

Ո՛չ, ջլատած չէր սպաննուելու վախէն, թէեւ գիտէր, թէ Ստալին զինք մահուան դատապարտած էր, եւ թէ բիրտ մահը եզրայանգումը պիտի դառնար իր քաղաքական ճակատագրին:

Տրոցկիի սպանութեան տուամն է սակա, նկարագրուած իր թոռան կողմէ:

ԺԻՄԷՆ

Մոնտ, Հոկտ. 22-23

## ԱՐՁԱԳԱՆԳ

Վերջերս Փարիզի մէջ մահացած հմուտ հայագէտ եւ մտաւորական Հայկ Պէրպէրեանի մասին, Լոնտոնի Թայմզ թերթի 1978 Հոկտեմբեր 20ի թիւին մէջ մահազդական յօդուած մըստորագրած է՝ անգլիացի հայագէտ Ք. Տաունէթ: Կենսագրական հակիրճ տեղեկութիւններէ յետոյ, հեղինակը կ'ոգեկոչէ Հայկ Պէրպէրեանի հմտութիւնը, գործը եւ անհատականութիւնը: « Որպէս անձ, ան իր մէջ կը խտացնէր հայկական նկարագրի լաւագոյն գիծերը. մեծապէս խելացի էր եւ գործնական, մարդկային հասկացողութեան տէր եւ հմուտ »:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

# ԽՕՍԷՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ՑՈՑՍԵՐ, ՑՈՑՍԵՐ

3

— Ի՞նչպէս է ձեր եղբայր Ալի Մինիր բէյը, ոստիկանապետ աղա: Գոնէ մէկ անգամ ձեր կեանքում ազնիւ եղէք եւ պատասխանեցէք շիտակ:

Քեմալ բէյը ոտքերը հազիւ տեղաւորեց ասպանդակներում:

— Ողջ է եղբայրս, եւ արդէն իր տանը: Նրա մի ձեռքը կտրուել է ռազմաճակատում:

— Ափսո՛ս, ցաւեց Թաթուլ խմբապետը: Եթէ կարելի է նրան ասացէք ձեզ բարեւում է ձեր համհարզ Թաթուլը: Զմոռանաք: Չէ՞ որ մենք դեռ իրար հանդիպելու ենք:

Քեմալ բէյը գնաց: Կանաչների վրայ մնաց նրա բերած սպիտակ լաթը, որ ոչ ոքի այլեւս պէտք չէր:

×

Երկու օր յետոյ Տէր Գերասիմը զօրապետին յայտնեց, որ գիշերը երեսուներեք ընտանիք ծածուկ հեռացել են Ակնովիտից: Զօրապետը դառն նայեց քահանային:

— Մի՞թէ մարդիկ եղան, որ հաւատացին Քեմալ բէյի խարկանքին, զօրապետի դէմքին ցաւի ակօսներ կնճռուեցին: Ի՞նչ կ'ասես, վարժապետս, Տէր քահանայ, խելօք Հայ: Խօսիր է՛: Մի բան ասա:

Տէր Գերասիմը լռեց երկար, ապա ասաց դժժան:

— Ես չեմ հաւատում, թէ խաւարած ուղեղներում լոյս է ծագել, զօրապետ, թէ գութ է ընկել գազանի սիրտը:

Ներսեհ Ջավուշը ձայնը բարձրացրեց:

— Դա ես էլ գիտեմ, Տէր հայր, գիտե՛մ: Դու ուրիշ բան ասա, նոր բան, դու ելքի ուղի ցոյց տուր:

Քահանան ուսերը ձգեց:

— Ելքի ուղի չկայ, որդիս: Կայ մի բան՝ ամէնքիս վերջը…

Ներսեհը ծիծաղեց.

— Իսկապէս քահանայ ես, Գերասիմ էֆէնդի: Աստծու ծառան ես, եկեղեցու խօսափողը: Այդպէս էր ասում նաեւ Գրիգորիս սրբազանը՝ « ունայնութիւն ունայնութեանց »: Բայց սխալւում ես: Այդպէս չպէտք է լինի: Մենք պէտք է ապրենք:

Ներսեհ Ջավուշը դուրս եկաւ քարայրի խորշից, երեսը շրջեց դէպի Տապին Գարահիսարի հիւսիսը: Լուսանում էր: Հեռաւոր բարձր գագաթներին եռում էր արեւածագը: Լոյսի պատուհան էր բացւում այնտեղ դէպի հեռաւոր հիւսիսի ծովը: Կարծես լուսաբացը զօղանջում էր. « Ծո՛վը, ծո՛վը… »:

Անխղճօրէն մեզ դատում են,
Խօսէք, Հայաստանի լեռներ…

Նա գնաց դէպի արեւածագը՝ բողոքի, պահանջի դժժանութեամբ դիմելով Հայաստանի լեռներին: Խօսէ՛ք, խօսէ՛ք, Հայաստանի լեռներ… Խօսէք է՛…

Գնում էր, չիմանալով, որ իր ետեւից, հեռուից — հեռու գալիս է Աղաւնին: Մազերը արձակ էին, զգեստը կանացի, խըշշացող: « Ծո՛վը, ծո՛վը… »:

ԾՈՎԸ ՀՐԱՊՈՒՐՈՒՄ Է

1.

Ակնովիտի բարձր արօտները ամրանը դէպի իրենց զովն ու ջրասուն կանաչն են հրապուրում Եփրատի հովիտներում ու Տապին Գարահիսարի չոր տափարակներում թափառող խաշնարածներին: Ուր որ է տափաստանների ցածրերից դէպի Գոհանամքի արօտները ձգուող ճանապարհներին փոշու ամպեր կ'երեւան: Դէպի սարը կը գան այծի ու ոչխարի անհամար հօտեր, տաւարի նախիրներ եւ ուղտերի երամակներ: Կը գան ագահծարաւ, իրենց ճանապարհին խժռելով ինչ որ կանաչ է՝ թուփ, խոտ, ծաղիկ, արտ, կը գան պղտորելով առուներն ու աղբիւրները:

Բայց առաւել մեծ վտանգ էր սպառնում Ակնովիտին: Թուրքական արեւելեան բանակները վլուզւում էին, ռազմաճակատը դանդաղ ետ էր քաշւում: Ուր որ է նահանջող բանակների ալիքները կը զարնուէին Գոհանամքի լեռներին: Դա իր հոսանքով կ'աւերի ֆիդայիների ապաստարանը:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(182 — Շար.)

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տաճատ Շալճեան, Տէր եւ Տիկ. Ֆրետերիք Շալճեան, Քաթիա Շալճեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց կնոջ եւ մօր՝

ՑԱՄՄԻԿ ՇԱԼՃԵԱՆԻ
(ծնեալ Ցուքիկեան)

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի, Նոյ. 5, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին ժամը 11ին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ այս Կիրակի, Նոյ. 5, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս — Պետրոս եկեղեցին, շրջանի ողբացեալ ընկերուհիներու յիշատակին:

Ի գիտութիւն անոնց յիշատակը յարգողներուն:

## ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Կապ. Խաչի Պօլ Օտտոյի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկ. Ռուբէն Փիլիկեանի եւ զաւկին, Տէր եւ Տիկ. Պարգեւ Փիլիկեանի եւ զաւակներուն, այրի Տիկ. Մարիամ Թեճիրեանի եւ զաւկին, Տէր եւ Տիկ. Հրանդ Պապիկեանի եւ զաւակներուն, Պապիկեան, Թեճիրեան, Տէր — Վարդանեան եւ բոլոր պարագաներուն իրենց մօր, մեծ-մօր, քրոջ, մօրաքրոջ, խնամիին, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝ ընկ. Զարման Փիլիկեանի մահուան առթիւ:

## ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄ
### ՄԻՍԱՔ ՄԱՆՈՒՇԵԱՆԻ

յուշարձանին ի յարգանս Կարմիր Աղէի 23 հերոսներու յիշատակին եւ տուչութիւն Փարիզ քաղաքի Մէտայ տը Վերմէյին, անոնց ընտանիքներուն

Պատուոյ նախագահութեամբ
ՄՈՐԻՍ ՓԼԱՆԹԻԷԻ
Նախարար Նախկին Ռազմիկներու

Հովանաւորող մարմին
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակ Եւրոպայի՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան
ՍՏԵՓԱՆ ՋԵՐՎՈՆԷՆՔՕ
Դեսպան խորհ. Միութեան Ֆրանսայի
ԺԱՔ ԼԱԼՕԷ՝ Իվրիի քաղաքապետ
Ժեներալ ՌՈՊԷՐ ՔԱՍՕ
փոխ-քաղաքապետ Փարիզի
Ազգ. Ընկերակցութիւն Ֆրանսական Դիմադրութեան Մարտիկներու
(Ա. Ն. Ա. Ք. Ռ.)
Ընդհ. Միութիւն Օտար Նախկին Կամաւոր Մարտիկ եւ Դիմադրականներու
(ԻՒԺԷՎՌԸ)
Հայ Նախկին Ռազմիկներու Ընկերակց. Բարեկամական Միութիւն
Հայ Նախկին Դիմադրականներու

ներկայութեամբ՝ քաղաքային ու զինուորական իշխանութեանց եւ դաշնակից Պետութեանց դիւանագիտական և զինուորական ներկայացուցիչներուն եւ յուշարձանի հեղինակ ԱՐԱ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ Մասնակցութիւն հայ, ֆրանսացի եւ օտար բազմաթիւ կազմակերպութեանց Դրօշակիրներ ու զինուոր. նուագախումբ

Ներկայութեամբ Հայաստանի պետական պատուիրակութեան գլխաւորութեամբ
ԿԱՌԼԷՆ ՂԱՄԲԱՐԵԱՆԻ
Հայաստանի եւ Խորհ. Միութեան նախկին ռազմիկներու կոմիտէներու ներկայացուցիչներ ՊԵՐՃ ԲՈՇՆԱԿԵԱՆԻ եւ ՆԻՔՈԼԱՅԻ ԲՈԼՇԱՔՈՎԻ

Նոյ. 4, Շաբաթ, ժամը 10.30ին
Ժամադրավայր՝ ուղղակի Իվրիի գերեզմանատուն — Մեթրօ Փորթ տը Շուազի

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Նափոլէոն Թօփալեան եւ զաւակը՝ Սեդրիկ, այրի Տիկին Մարիամ Կէօտտենեան, Տէր եւ Տիկ. Ռուբէն Վանլեան, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Պըլըքեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Համբարձումեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Սերժ Արապեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով եւ փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց զաւկին, եղբօր, թոռան՝

ԱՐՆՕ-ԱՐԱՄ ԹՕՓԱԼԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

## Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ռոզ եւ Արտաւազդ Հանըմեանի յիշատակին իրենց աղջիկը՝ 150 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, Մեռելոցի առթիւ:

## ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՇԱՒԻԼԷՆ Տիկին Թեֆար Պօղոսեան փոխան ծաղիկի 50 Ֆր կը նուիրէ Լիբանահայերուն Անճիկ Մինասեանի մահուան առթիւ:

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի, Նոյ. 5 ժամը 15ին Մշակոյթի Տունը, 9 Ռիւ տը Մատրիտ: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութիւնը անխտիր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Նոյեմբեր 6, ժամը 2ին Ահարոնեան ակումբին մէջ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները Հինգշաբթի, Նոյ. 9, ժամը 3ին Հայ Մշակոյթի Տունը: Կը խնդրըուի ընկերուհիներէն որ ներկայ ըլլան այս կարեւոր ժողովին: Օրակարգ՝ կարեւոր հարցեր եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան:

## ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ ՖՐԱՆՍԱ

Ուրբաթ, Նոյ. 3, ժամը 20.45ին Սալ Փլէյէլ (մասնակցութիւն, Հոկտեմբեր — եան տարեդարձի տօնակատարութիւն):

Շաբաթ, Նոյ. 4, Պուա-ան-Պրէս, ժամը 20.45ին:

Կիրակի, Նոյ. 5, ժամը 16 եւ 21ին, Լիոնի Օտիթօրիոմը:

Երեքշաբթի, Նոյ. 7, Վիլըֆրանշ — սիւր — Սոն, ժամը 20.45ին:

## ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

## ՄԵԾԱՐԱՆՔ ԳՐԻԳՈՐ ԿԻՒԼԵԱՆԻ

Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը յարգանքի հաւաքոյթ մը կազմակերպած է գաղութիս շատ սիրելի եւ նուիրեալ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԿԻՒԼԵԱՆԻ

ի պատիւ, Կիրակի Նոյ. 5, ժամը 16ին եկեղեցւոյ սրահը, 4 Ռիւ տէ Թրուա Շանթիէ:

ԳԵՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ
Նախաձեռնութեամբ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅ 19 ԺԱՄԸ 15ԻՆ
Salle des Fêtes de Sevran
ORCHESTRE DEDEDJIAN — GROUPE ARTANAK
*en attraction: le groupe ZARTONG*
*groupe de danse MINI SOSSI de Sevran*
*BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMÉNIENNE*

A titre exceptionnel, et compte tenu de la situation dramatique de la Communauté Arménienne du Liban, la moitié des bénéfices de cette fête sera versée aux œuvres d'aide aux sinistrés.

## Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Այս Շաբաթ, Նոյ. 4, տօն է Ամենայն Սրբոց՝ հին եւ նորից, յայտնից եւ անյայտից:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ գտնուելու պատարագին եւ աղօթելու Հայոց. Առաք. Եկեղեցւոյ անսասանութեան համար:

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տարաբախտ Հրանոյշ Զարոյեանի (ծն. Ջրբաշեան) մահուան ու թաղման առթիւ եղած են հետեւեալ նուէրները, փոխան ծաղկեպսակի.—

Յակոբ Եպս. Վարդանեան սրահի ֆոնտին 500 Ֆր., Փարիզէն Տէր եւ Տիկ. Կ. Ջրբաշեան եկեղեցւոյ 500, Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբին 500, Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւն դպրոցին 300, եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութիւն սրահին 200, Տէր եւ Տիկին Ժան Թէրզեան սրահի ֆոնտին 200, Ֆր. Մշակ. Միութիւն սրահին 200, Տէր եւ Տիկ. Ս. Ալթունեան սրահին 100:

Եպ.եան եւ դպրոցին՝ այրի Տիկ. Նըւարդ Մելքոնեան եւ թոռներ 300, Տէր եւ Տիկ. Դաւիթ Պանտիկեան, Տէր եւ Տիկ. Փիէր Ղազարեան, Տիկ. Սոֆի Անդրանեան եւ զաւակները 200ական, Պր. Յակոբ Փափազեան, Տէր եւ Տիկ. Լօրան Խօջիկեան, Տէր եւ Տիկ. Բարսեղ Մաչոյեան, Տէր եւ Տիկ. Պետրոս Նալպեան, Տէր եւ Տիկ. Վռամ Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Գափամաճեան, Հըրաչեան ընտանիք, Տիկ. Պերճուհի Սողոմոնեան, ԺԱՖի վարչութիւնը 100ական, Տիկիններ Հերմինէ Վոլֆ, Մէնչուրեան, Սիրուն Ահարոնեան 50ական, Տէր եւ Տիկ. Եավէր 100 եկեղեցւոյ 200 Պոլսոյ գաղթականներուն, Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբին՝ Տէր եւ Տիկ. Ա. Պապայեան, Տէր եւ Տիկ. Ռ. Աթոյեան, Պր. Վարուժան Պօզաճեան 250ական, Տէր եւ Տիկ. Խ. Եըլմազեան, Տէր եւ Տիկ. Ա. Յակոբեան 200ական, Տէր եւ Տիկին Համազասպ Մոմճեան 500 Ե. պ.ի:

Հ.Բ.Ը.Մ.ի՝ Տէր եւ Տիկ. Ե. Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Սիսակեան, Տէր եւ Տիկ. Տ. Տէր-Պօղոսեան, Տիկիններ Վ. Թուզլաճեան, Ս. Աթէշեան, Սաեփանեան — Թադէոսեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկ. Ժան Մէլեան 100ական, Տէր եւ Տիկին Թիլքիեան 50:

Լիբանանի հայ աղէտեալներուն՝ Պր. Վարդան Պանտիկեան, Տէր եւ Տիկ. Ա. Արութեան, Վասպուրականի Հայր. Միութիւն 100ական, Պր. Մ. Աւտոյեան 50 Տէր եւ Տիկ. Ա. Վանեան եկեղեցւոյ գրադարանին 100, Տէր եւ Տիկ. Յ. Չիլճեան Աշխարհ թերթին 100, Տիկին Հայկուհի Շալճեան Մշակ. Տան 100, Տէր եւ Տիկ. Յովիկ Մկրտիչեան Վասպուրականի Հայր. Միութեան 100: Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին՝ Տէր եւ Տիկ. Տիրան Խայիկեան 200, Տէր եւ Տիկ. Վազգէն Մկրտիչեան 100, Տէր եւ Տիկ. Ն. Գիւթահլեան ԺԱՖին 50 Ֆր.:

*Restaurant*
**LA CAPPADOCE**
3, rue Marivaux (derrière l'Opéra Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65
ouvert tous les jours midi et soir sauf lundi

de nouveau
*Marten Yorgantz*

TRANSTOURS organise un voyage à EREVAN

ԿԱՂԱՆԴԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Մեկնում Դեկտ. 23, վերադարձ Յուն. 2
Գին՝ 2900 փր.

Արձանագրութեանց համար դիմել՝

TRANSTOURS, 25 Rue d'Argenteuil, 75001 Paris — Tél. : 261-58-28
ուր կարելի է ներկայանալ ամէն Երեքշաբթի և Ուրբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 18

Մարսէյլ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ
11, Rue du Bassin — SAINT-JULIEN. Tél. 93-04-90 et 08-31-55

ՇԱԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
4
SAMEDI
4 NOVEMBRE
1978

LE NUMERO 1,80 F.

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 230 Ֆ. վեցամսեայ 125 Ֆ.
Արտասահման Տար. 260 Ֆ. հատը 1 Ֆ. 80

54րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.242 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 54e ANNÉE — N° 14.242

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

## ՄԻՇՏ ՎՍԵՄ ԴՐՕՇՈՎ

—o—

Ամէն աշնան, աւանդութիւն դարձած է ոգեկոչել Դաշնակցութեան տարեդարձը, գաղութէ գաղութ։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործունէութեան երեսները, 1890էն ցայսօր, այլազան մարզեր ընդգրկեցին։ Ցաճախ մէկն ու մէկուն գերակշռութեամբ։ Համաձայն օրուան եւ միջավայրին պահանջներուն։ Պատմութեան հարկադրանքով։ Սակայն միշտ նոյն դրօշով՝ վսեմ, նուիրական։

Երկար շրջան մը պատմական առաքելութիւնը սահմանուեցաւ Դէպի Երկիր կոչով՝ պաշտպանելու համար սուրին եւ հուրին մատնուած ժողովուրդի մը հատուածը։ Ստուար մասը։ Նոր էջ մը բացուեցաւ, երբ հարկ եղաւ զէնքերը ուղղել սուլթանական եւ ցարական բռնատիրութիւններուն դէմ, հաւասարապէս։ Եւ պաշտպանել ազգի մը գոյատեւման իրաւունքը Արաքսէն այս թէ այն կողմ։ Գոյամարտ նաեւ այլ ճակատներու վրայ։ Ցանուցիր ոտնակոխուած դատերու պաշտպանութեան։ Պարսկաստան, Մակեդոնիա եւ այլուր։

Մարտականին կողքին՝ նոյնքան մեծ եղաւ Դաշնակցութեան դերակատարութիւնը մեր ազգային - քաղաքական միտքին եւ հոգիին կազմաւորման, հասունացման մարզէն ներս։ Մտաւորական փաղանգ մը՝ գրող, հրապարակագիր, բանաստեղծ գրչով, խօսքով ազգային եւ համամարդկային վեհ գաղափարներուն տարածիչը դարձաւ։ Տիպ ու տառով։ Բանիւ եւ խօսքով։

Գաղափարները սերմանած էին մեծ շարժումին հիմնադիրները։ Սրբազան Երրորդութիւնը։ Եւ ծիլերը արձակուած էին հայ իրականութեան մէջ։ Տարիներու ընթացքին, ամէն տեղ։

Պայքար յանուն ազատութեան, ժողովրդավարական եւ ընկերվարական կարգերու հաստատման։

Այսօր եւս, հիմնադրութենէն աւելի քան ութ տասնամեակներ ետք, անոնք կը մնան նուիրական ձգտումներ՝ կարօտ իրականացումի։ Ոչ միայն մեր անմիջական շրջագիծէն ներս, այլեւ ծագէ ծագ, աշխարհի գրեթէ բոլոր տարածքին։

Ազգային, քաղաքական եւ ընկերային բնոյթ կը կրեն, հետեւաբար, Դաշնակցութեան հետապնդած նպատակները։

Միացեալ Հայաստանի տեսլականը կը մնայ միշտ առաջին գիծին վրայ։ Հայ Դատ տարազով ըմբռնելի այս ձգտումը, հիմնաքարը կը կազմէ Դաշնակցութեան հաւատամքին։ Որովհետեւ, բոլոր ժողովուրդներուն նման հայ ազգն ալ պէտք է տէր դառնայ իր պատմական հողերուն, տացուածքներուն, կազմելով միասնական Պետութիւն մը, իր հողերուն վրայ ապրող, ուռճացող համախումբ հաւաքականութեամբ։

Հաւատամքին մէկ այլ հիմնաքարը կը մնայ ազատ, անկախ պետականութեան հաստատումը՝ համապատասխան ընկերվարական դաւանանքին։ Ազգերը, նոյնիսկ եթէ անոնք շատ փոքր համրանք ներկայացնեն, կոչուած են ապրելու ինքնիշխան, առանց դուրսի ուժերուն միջամտութեան, կաշկանդումներուն, պարտադիր սահմանափակումներուն։ Բոլորն ալ սահմանուած են արժեւորելու իրենց ինքնորոշման իրաւունքը։

Ժողովրդավարութիւնն ու ընկերվարութիւնը՝ Դաշնակցութեան առաջին քայլերէն մինչեւ իր հասուն տարիքին այս օրերը, կը մնան անբեկանելի դաւանանքներ։ Հաւատոյ հանգանակներ։ Առանց ժողովրդավարական և ընկերվարական կարգերուն՝ ազգերն ու մարդոց բազմութիւնները չեն կրնար արժեցնել իրենց իսկական, ինքնատիպ դիմագիծը։ Ազգ թէ մարդ անհատ՝ գլխադիր տարազներով, իրենց ամբողջական ու վսեմ նկարագիրը կրնան ցոլացնել միայն ազատութիւնն ու հաւասարութիւնը կիրարկող վարչակարգերուն տակ։

Ահա թէ ինչո՛ւ մարդկութեան յառաջդիմական միտքին համար դատապարտելի երեւոյթներ կը մնան կաշկանդիչ շղթաները։ Ի՛նչ բնոյթի եւ տեսակի ալ ըլլան անոնք։ Սահմանափակ թէ տարածուն։

Այսօր, աւելի քան երբեք, պարտաւոր ենք զօրավիգ կենալ համամարդկային բարձր, շքեղ ձգտումներուն։ Վսեմ իտէալներուն։

Պայքարը պիտի շարունակուի։ Սերունդներ պիտի յաջորդեն սերունդներուն։ Եւ դրօշը պիտի մնայ միշտ ծփուն, շողշողուն։ Որովհետեւ պատմութեան վճիռն է, մարդկութեան կամքն է կերտել ազատ ու անկախ ազգերու համադաշնակցութիւն մը՝ անկաշկանդ կարգերով, արդար գոյավիճակով։

Դաշնակցութեան կոչումն է ասիկա։ Եւ հաւատամքը։

Ժ. Մ.

ԼԻԲԱՆԱՆ

## ԵՂԵՌՆԱՓՈՐՁ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԴԷՄ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԽԱՂԱՂ ՑՈՅՑԸ

—o—

Մինչ, անգամ մը եւս, յոյս կար որ Պէյրութ խաղաղած է եւ կարելի է կրկին վերաշինութեան եւ վերականգնումի ձեռնարկել, նոր մահափորձ մը, թէեւ մասամբ ձախողած, կուգար խիղ լեցնել կրակին վրայ։ Արդարեւ, մահափորձի թիրախ էր Արտաքին նախարարը, նաեւ՝ Պաշտպանութեան, յոյն - օրթոտոքս՝ Ֆուատ Պութրոս։ Իր երկու թիկնապահները մեռած են։ Պութրոս ողջ մնացած է շնորհիւ Քաթայէպի պետին, Փիէր Ճեմայէլի ժամանումին, եւ Ճեմայէլ մինչեւ անցքը (արեւմտեան - արեւելեան Պէյրութ) ընկերացած է նախարարին, որպէսզի ողջ-առողջ տեղը հասնի։ Հակառակ ասոր, այն համոզումը կը տիրէ, որ մահափորձը Քաթայէպի գործն էր։

Ամէն պարագայի մէջ, այս ահաբեկումը ուղղուած էր աւելի Պաշտպանութեան քան Արտ.նախարարին դէմ և հետեւանքն էր հարիւրապետ Աչքարի պարագային։ Ծանօթ է, որ այս սպան մերժած էր հնազանդիլ օրինաւոր իշխանութեանց եւ դիմադրած երբ եկած էին զինք ձերբակալելու եւ ի վերջոյ սպաննուած այդ բախումի ընթացքին։

Ամէն պարագայի մէջ մթնոլորտը կըրկին ծանր է մինչ Պաղտատի մէջ կը բացուի արաբական վեհաժողովը, այսինքն հակասատամ ճակատին նիստը։

Լիբանանեան լեռներուն մէջ ալ, Պհամտուն, ինը զիւղ գտնուած է, որոնց մէջ վեց կին եւ երկու երախայ որոնք դաշունահարուած են Զորեքշաբթի գիշեր։

×

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Զորեքշաբթի օր, հայկ. լուռ այլ տպաւորիչ ցոյց մը տեղի կ'ունենար Պէյրութի մէջ։ Բողոք մըն էր Պիքֆայայի Ապրիլեան յուշարձանին դէմ կատարուած եղեռնափորձին դէմ։ «Գործադուլը» զգալի եղած է մանաւանդ ամերիկեան համալսարանը, Հայկազեան քոլէժը և կրթական այլ հաստատութեանց մէջ։ Օրիանթ - Լը Ժուռ Հինգշաբթիի իր թիւին մէջ կ'ըսէ նաեւ՝ այս օրերս համագումար մը տեղի պիտի ունենայ հայ կուսակցութեանց, որոնց թերեւս մասնակցին նաեւ ընկերային, քաղաքային, մշակութային եւ կրօնական բնոյթ ունեցող կազմակերպութիւններ, կարեւոր որոշումներ տալու համար։

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտ. 19-26)

### ԱՆԱՍՏԱՍ ՄԻԿՈՅԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ԹԱՂՈՒՄԸ

Մոսկուայի հասարակութիւնը Հոկտ. 25ին իր վերջին յարգանքը ընծայած է Անաստաս Միկոյեանի, որուն դագաղը դրուած է զինուորականներու տան դահլիճը։ Ներկայ եղած են Բրեժնեւ, Կոսիգին, Կիրիլենկօ, Սուսլով, Ուստինով եւ խորհրդային կուսակցական եւ կառավարական դէմքեր։ Պատուոյ պահակ կեցած են Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի Ա. քարտուղարը՝ Կարէն Դեմիրճեան, նախագահ Բաբկէն Սարկիսով, վարչապետ Ֆադէյ Սարգսեան, ինչպէս նաեւ խորհրդային ղեկավար դէմքեր։ Սուգի մեղեդիներու հնչիւններուն առընթեր բազմութիւնը լուռ տողանցած է Միկոյեանի դագաղին առջեւէն։ Ապա, Նովոդեվիչիէի գերեզմանատան մէջ դամբանականներ խօսած են Բաբկէն Սարկիսով, Խորհ. Միութեան Արտաքին Առեւտուրի նախարարի առաջին տեղակալ Մ. Կուզմին եւ Մոսկուայի հաստոցաշինական գործատան փականագործ Ի. Լարինի։

### ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱՐԹԸՐ բացառիկ միջոցներ ձեռք առաւ ի վերջոյ, փրկելու համար տոլարը, որ անմիջապէս մինչեւ 4,26ի հասաւ Փարիզ երբ 24 ժամ առաջ 4էն վար եղած էր։ Փրկարար միջոցներն են.— Նախ դրամը «սղցնել» սակը 8,50էն 9,50ի բարձրացնելով, ապա տասը միլիառ տոլարի պետական բաժնեթուղթ ծախել արտասահման, դրամատուներու պահեստները աւելցնել եւ մեծաքանակ ոսկի ծախել։ Առաջին առթիւ բարձրանալէ ետք, Ուրբաթ տոլարը կայուն կը դառնար։

ՏԻԿԻՆ ԷԼԻԶԱ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ, 34 տարեկան, որ երկու տղոց հետ (Աշոտ՝ 5 տարեկան եւ Դաւիթ՝ 9 տարեկան) Մոսկուայի ամերիկեան դեսպանատունը կը մնար 82 օրէ, Երեւան վերադարձած է։ Տիկին Յովսէփեան կ'ուզէր Քալիֆորնիա երթալ իր մօրը մօտ եւ վիզան մերժուած էր։ Հիմա Երեւան վերադարձեր է հեռաձայնով խօսելէ ետք Ամերիկայի իր ազգականներուն եւ Երեւան մնացած ամուսնոյն հետ։ Կը թուի թէ ապահովութիւն տրուած է որ պատժական միջոցներ պիտի չառնուին իրեն դէմ։ Ամերիկեան դեսպանատան պաշտօնատար մը իրենց ընկերացած է մինչեւ օդակայան։

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ կը շարունակուին, մինչ Ֆրանսայի նաւահանգիստները «խեղդուած» էին դեռ Ուրբաթ, կառախումբերու մէջ ծայր կուտային շրջուն շարժումներ, որոնք պիտի տեւեն մինչեւ Նոյ. 11։

"ՅԱՌԱՋ"Ի ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

## ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Գումարը կը յանձնուի
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանին

ԺԱ. ՑԱՆԿ

| | |
|---|---|
| Տոքթ. Յ. Ս. Քէչվանեան (Նիճերիա) | 4250 |
| Տէր եւ Տիկ. Ժիրայր Գարաճեան | 1000 |
| Տիկիններ Ջրուանդեան եւ Սողոմոնեանց | 1000 |
| Ճեպրայէլ Պահատուրեան | 1000 |
| Հայ Սփիւռքի հետազօտութեան կեդրոն (Կառչ) | 1000 |
| Տէր եւ Տիկ. Ա. Դաշնակեան | 1000 |
| Ալեքս Մանուկեան | 1000 |
| Տէր եւ Տիկ. Մարտիրոս Աւետիսեան | 500 |
| Տէր եւ Տիկ. Գառնիկ Ալեքսանեան | 500 |
| Ջէքեան (Լիոն) | 500 |
| Տէր եւ Տիկ. Ե. Գարաքեհեան | 500 |
| Տէր եւ Տիկ. Յար. Բիրեմիլճեան | 400 |
| Տէր եւ Տիկ. Վահէ Տամլամեան | 300 |
| Վազգէն Եղեկէլեան | 300 |
| Տէր եւ Տկին Երուանդ Պէրպէրեան Ալֆորվիլ) | 300 |
| Տէր եւ Տիկ. Ա. Հայրապետեան | 250 |
| Տէր եւ Տիկ. Ե. Գրիգորեան (Նիս) | 250 |
| Տէր եւ Տիկ. Յ. Տատուրեան | 250 |
| Տէր և Տիկ. Ա. Դաւիթեան(Պանտոլ) | 200 |
| Տիկին Մ. Պոլոյեան | 200 |
| Ֆ. Ա. | 200 |
| Տէր եւ Տիկ. Սարգիս Տէրտէրեան | 200 |
| Տէր եւ Տիկ. Մարտիրոս Տէրտէրեան | 200 |
| Այրի Տիկ. Կարապետ Թիւթէլեան | 200 |
| Տիկին Էլիզա Շահինեան | 150 |
| Տէր Տիկ. Համբ. Մինասեան | 100 |
| Բ. Ճիհանշահեան | 100 |
| Տիկին Պասմաճեան | 100 |
| Զաքարեան – Սոնեի | 100 |
| Տէր եւ Տիկ. Ժոզէֆ Պօյաճեան | 100 |
| Տիկին Աննիկ Բաստրմաճեան | 100 |
| Պ. Վարդանեան (Վիլէօրպան) | 100 |
| Գումար | 16.350 |
| Ժ. ցանկի գումար | 240.528 |
| Ընդհ. գումար | 256.878 |

ՎԱՂԸ՝

## «ՅԱՌԱՋ ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Ինչպէս ամէն ամսուան առաջին Կիրակին, վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ Միտք եւ Արուեստ»ի նոր թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

DOM B. OUTTIER : A la mémoire d'un humaniste.

JACQUES BRENNER : Armen Lubin.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ.— Ժողովուրդ, Մշակոյթ եւ Դասակարգ

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ.— Գերմանացի իմաստասէր - տեսաբաններ

Հ. Յ. ՊԶՏԻԿԵԱՆ.— «Հայաստան, իր անցեալը, իր ներկան», հեղինակ՝ Էլիզապէթ Պառըր

# ՊԱՏՆԷՇԻՆ ՎՐԱՅ

Հանդիսաւոր տօները չեն որ պիտի բացատրեն Դաշնակցութեան իմաստն ու արժէքը: Ոչ ալ ճառերն ու երգերը:

Աւելի խոր, աւելի խօսուն եւ աւելի տոկուն քան բոլոր ճառերն ու երգերը, մենք ունինք պատմութիւնը մեր կեանքին: Պատմութիւնը ամէն օրուան: Եւ ամէն տեղի:

— Լաւ՛, ընկեր, այս կայանին մէջ, վրանի մը տակ էր որ դրինք հիմը մեր կազմակերպութեան, 1923ին: Անձրեւ, ցեխ: Վրանը՝ կարկտան, մենք՝ փախըստական, մեր հագուստը՝ ցնցոտի: Եւ ահա կը տեսնէք պատկերը, — Շրջ. Կոմիտէ, Պատ. Մխութիւն, խումբ – խումբ ընկերներ, նոյնիսկ ընկերուհիներ:

— Եօթը հոգի էինք մենք ալ, մեր կայանին մէջ: Ժողով՝ փուռի մը անկիւնը: Ժողովուրդը տակաւին չունէր գլուխը դնելիք տեղ մը: Տարին չանցած, արդէն կը հաշուէինք 120 ընկեր:

Եւ կայաններ կան ուր մեր ընկերները մինչեւ ութ քիլոմեթր ճամբայ կը քալէին, ժողովի երթալու համար:

Եւ ութ տարին մեծ փոփոխութիւն մը չէ բերած անոնց կեանքին մէջ: Գիւղէ գիւղ պտոյտ՝ մէկուկէսէն երկու ժամ հեռաւորութեամբ, ժողովի համար (Մակեդոնիա): Ժողով՝ փլփլած տան մը անկիւնը, ուր ո՛չ աթոռ կը գտնուի, ո՛չ նստարան, ուր մոմն անգամ դուրսէն կը բերեն (Կրետէ): Եւ մոմի լոյսով ժողով: Ժողով՝ հազիւ դարձած աշխատանքէն, գիշերուան ժամը 11ին, աշխատաւորի գոգնոցը վրան:

Դաշնակցութիւն, Դաշնակցական գործ՝ այնպէս ինչպէս քառասուն տարի առաջ, սարի մը ստորոտը, մարագներու կամ գիւղերու կամ քարայրներու մէջ: Դաշնակցութիւն՝ առանց սեթեւեթի: Առանց փողկապի եւ ձեռնոցի: Կուրծքը բաց, ձեռքերն ու երեսը մրոտ, մազերը խառն ի խուռն: Եւ բարի, բարի՛ աչքերով:

×

Դաշնակցութեան գլխաւոր ուժն անոր մէջ է որ, գիտցաւ, կրցաւ միշտ մնալ պատնէշին վրայ, հակառակ բոլոր փոթորիկներուն, որոնք ամէնէն առաջ կ՚իջնէին իր գլխուն: Մանաւանդ իր յեղափոխական աշխատաւոր շարքերու գրլխուն:

Դաշնակցութիւնը չատոնց Թաղուած կ՚ըլլար, առանց այդ բարի եւ արի բազմութեանց, որ գունդագունդ լեցուցեր են եւ կը լեցնեն, տակաւին իր շարքերը, ամէն ժամանակ եւ ամէն տեղի մէջ:

Փոթորիկներու պահուն ալ, ինչպէս վրիպումի վայրկեաններուն, այդ նոյն բազմութիւնն է որ կը մնայ պատնէշին վրայ: Կամ կը պահէ մեզ կանգուն՝ պատնէշին վրայ:

Առաջին իսկ օրէն հայ գիւղացին իր ճակատագիրը կապեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ:

Հայ մշակը իր ամէնէն սրբազան երդումը կատարեց Դաշնակցութեան զինանշանին վրայ:

Եւ փոխադարձաբար, Դաշնակցութիւնը ամէնէն աւելի ներշնչուեցաւ ու գործեց գիւղին մէջ: Եւ գիւղին համար:

Գիւղէն, սարէն էր որ մեր կուսակցութիւնը արշաւեց դէպի քաղաքները, իր խիզախ եւ խրոխտ կերպարանքը պարտացուց պողոտաներուն վրայ:

×

Այս երկրին բարբարոս դէմքերէն մէկը յայտարարած է, ճակատագրական պահու մը.

— Պիտի կռուիմ Փարիզի առջեւ. պիտի կռուիմ Փարիզի մէջ. պիտի կռուիմ Փարիզի ետին:

Քառասուն տարի յետոյ ալ, Դաշնակցութիւնը կը յայտարարէ, նոյնքան անողոք վճռականութեամբ.

— Պիտի կռուիմ Թշնամիներուն առջեւ. պիտի կռուիմ Թշնամիներուն մէջ. պիտի կռուիմ Թշնամիներուն ետին:

Ինչ որ կը նշանակէ, — պիտի կռուիմ բոլոր ճակատներուն վրայ, յանուն այս ժողովուրդի փրկութեան: Յանուն հայրենիքի ազատութեան:

Թո՛ղ չմեղադրեն մեզ արեւմտեան ախորժակներով: Եւ ոչ ալ յետամնաց, ժամանակավրէպ ունակութիւններով: Գիտենք թէ ո՛ւր ենք:

Մե՛նք ալ տեղեակ ենք « աշխարքի բաներուն »: Այո, պարոններ, այս աշխարհը բոլորովին ո՛ւրիշ բան է:

Եւ սակայն, այս գիտակցութիւնն իսկ մեր վրայ կը դնէ պարտք աւելի ամուր կենալ պատնէշին վրայ: Աւելի արթուն եւ աւելի աշխոյժ:

Ի՞նչ կը քարոզէին, կամ կը փորձէին կատարել մեր անդրանիկները քառասուն տարի առաջ:

— Հաւաքել յեղափոխութեան, ազատագրութեան ցիրուցան, պատահական, յաճախ հակամարտ կայծերը եւ վերածել մէկ խուրձի, ուղղելով մէկ նպատակի. — Ազատութիւն եւ Հայրենիք: Մէկ դրօշի տակ համախմբել բոլոր հալածական, աշխատաւոր եւ ռազմունակ տարրերը: Զարին հանդէպ դառնալով երկու անգամ աւելի չար, զարնել՝ զարնողին: Ներշնչել ինքնավստահութիւն եւ ապրելու կամք: Մաքրել խանութպանի եւ փերեզակի արատը, պատրաստելու համար քաղաքացին: Քակել, քանդել բոլոր տեսակի շղթաները: « Բանաւոր հօտը » դարձնել ժողովուրդ, հատուածները՝ մէկ ամբողջութիւն: Ժողովուրդին հարիւրին 80ը ըլլալով մշակ — բուն բանուորը յետոյ ունեցանք — ձեւակերպել եւ պաշտպանել անոր իրաւունքները: Կազմակերպել, կարգ կանոնի վարժեցնել արի, չարքաշ այլ « պաշըպօզուք » բազմութիւնները:

Այս բոլորը եւ դեռ ուրիշ առաջադրութիւններ՝ անշուշտ հայրենիքի համար: Հայրենիք եւ ազատութիւն ստանալու, կազմակերպելու համար:

Ո՞վ կրնար պնդել, թէ ամբողջովին իրականացած են այս բոլորը: Թէ մենք « անելիք չունինք այլեւս »:

Եւ ո՞վ կրնար, առանց վտանգելու իր պարկեշտութիւնը, յայտարարել թէ կա՛ն ուրիշ ուժեր որոնք ընդունակ են եւ պատրաստ՝ տերաբար գլուխ հանելու այդ աւանդը: Նոյնիսկ անոր մէկ մասը:

Սնապարծութեան տօն մը չէ Դաշնակցութեան Քառասնամեակը: Ոչ ալ ժամն պատեհութիւն՝ փող հնչեցնելու եւ Թըմբուկ զարնելու: Դաշնակցութեան օր մը այս ալ, քառասնամեակով ճոխացած:

Քառասուն տարուան զինուորութիւնը չէ փրկած մեզ՝ մեր յանձնառութիւններէն:

Աւա՛նդ մը կայ սերունդէ սերունդ փոխանցուած, եւ մենք պատնէշին վրայ կը մնանք ոչ միայն մեր հիմնական ծրագրով եւ առաջադրութիւններով, մեր կենդանի խօսքով ու գործով, մեր արու կերպարանքով եւ պայծառ աչքերով, այլեւ իբրեւ հատուցում ուրիշներու անյատակ տգիտութեան եւ քստմնելի ապիկարութեան:

×

... Քառասնամեա՛կ: ՚Երկունք ՚մը՝ պարհուրելի եւ աննման: Արիւծի մռունչ՝ անդնդախոր վերիվայրումներով:

Ողջո՛յն այն Թանկագին փաղանգին որ անխնայ սպառ դրաւ իր միտքն ու սիրտը, չնչասպառ իյնալով ազատութեան ճամբուն վրայ:

Եւ համբոյր այն անհամար եւ անանուն քաջերուն որ Դաշնակցութեան դրօշին տակ, կամ Դաշնակցութենէն առաջ, կամ անոր հետ զուգընթաց, կամ ուրիշ դրօշի տակ, կռուեցան մինչեւ վերջին շունչը, ազատութեան եւ հայրենիքի կարօտով:

21 Դեկտ. 1930 Տ.

---

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 88ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

## ԱԶԱՏ, ՄԻԱՑԵԱԼ, ԱՆԿԱԽ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԵՒ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը 88տարի առաջ հայ բանուորին, հայ շինականին, հայ մտաւորականին ձեռքը նուիրականացուց սուրը, բահը եւ փետուրը, համադրելով հայութեան հայրենաբաղձ ու ազատատենչ տարրերը իր կարմիր դրօշին տակ, Անոնց տուաւ հաւատոյ հանգանակ մը՝ Ազատութեան եւ Անկախ Հայրենիքի դաւանանքը: Տարիներու եւ դէպքերու ընդմէջէն հաւատարիմ մնաց այդ հանգանակին ու դաւանանքին, առանց կանգ առնելու զոհողութեանց առջեւ, Թափելով քրտինք եւ արիւն ազատութեան ճանապարհին վրայ:

1918ի Մայիսին իրականացաւ Հայուն դարաւոր երազը: Հայրենի հողերուն մէկ մասին վրայ ստեղծուեցաւ Ազատ եւ Անկախ Հայաստանի Հանրապետութիւնը որ երեսուն ամիս շնչեց ազատութեամբ ու հայութեամբ: Ապա սառնաշունչ հովեր քանդեցին Հայաստանի Անկախութիւնը: Սակայն մնաց կոլիզը որ կանգուն է այսօր ու կը պահուի եկուորներուն աւանդ ձգուած սահմաններուն մէջ: Ոչ մէկ Թիզ հող աւելցած է Հայաստանի վրայ 58 տարիէ ի վեր:

58 տարիէ ի վեր տարագրութեան մէջ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը աննկուն պաշտպանն է հայկական դատին, պահանջատէրն է մեր բռնագրաւուած հայրենի հողերուն, արթուն պահակը հայկական մշակոյթին և նուիրական աւանդութեանց, ունենալով միշտ որպէս գաղափարական դաւանանք՝ Ազատ, Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան:

Ազատ, Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի քաղաքական դաւանանքը դարձած է այսօր Հայութեան դաւանանքը:

Հայ Դատի հետապնդման գծով ազգային ինքնաճանաչման եւ պահանջատիրական երկու կարեւոր հանգրուաններ եղան Ապրիլեան Եղեռնի յիսնամեակը եւ վաթսունամեակը:

1965էն եւ 1975էն անդին մանաւանդ, կըհաստատենք որ, հայ ժողովուրդը իր բոլոր խաւերով ու հատուածներով Հայ Դատի լուծման առընչութեամբ կը սնուցանէ նոյն ցանկութիւնները, կը յայտնաբերէ նոյն առաջադրանքները: Գոյութիւն չունի այսօր մէկ հատիկ հայ, որ մեր բռնագրաւուած հողերուն ամբողջական վերադարձին պահանջատէր չըլլայ, ո՛վ ալ եղած ըլլայ բռնագրաւողը: Հայրենիքի երիտասարդութիւնն է որ իր մայրաքաղաքի ծոցէն բարձրաղաղակ բացագանչեց« Մեր հողերը, մեր հողերը», որուն արձագանգը հասաւ Սփիւռքի ամէնէն հեռաւոր վայրերն իսկ: Իրաքանչիւր հայորդիի կուրծքէն ժայթքող այս «Մեր հողերը, մեր հողերը», ուրիշ բան չէ եթէ ոչ Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջադրանքներէն երկրորդը՝ Միացեալ Հայաստան:

Ազատութիւնը բնական իրաւունք մըն է ուրկէ կը բխին ազատութիւնները՝ կամքի, խղճի, մտածումի, արտայայտութեան: Յանուն ազատութեան քանի պատերազմներ, քանի պայքարներ մղուած են: Յանուն ազատութեան քանի ոճիրներ գործուած են: Հետեւաբար գոյութիւն չի կրնար ունենալ ոեւէ մարդ, ոեւէ Հայ որ մարդկային ազատութեան բարիքները չգիտնայ գնահատել ու հայութեան համար ալ Միացեալ Հայաստանի մը ստեղծումով, իբրեւ ազատ մարդ, ազատ ազգ, արտայայտուելու իրաւունքէն զրկէ ինքզինքը: Ազատ Հայաստանը Հայուն ինքնութեան Թուղթն է:

Ուրեմն, Հ. Յ. Դաշնակցութեան դաւանանքով բնորոշուած Հայաստանի ստորոգելիներէն երկուքը՝ Ազատ ու Միացեալ, դարձած են համահայկական ցանկութիւն, իտէալ:

Իսկ Անկախ Հայաստանի բնորոշումը հանգրուանէ հանգրուան աւելի լայն հող կը գտնէ հայութեան բոլոր խաւերուն

---

### ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ

## ՌՈՍՏՈՄԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

3.

Եթէ յարմար է քիմիակ. եւ Ֆիզիքական գործիքները այդտեղ գնել աւելի լաւ: Միայն ուղարկէք պրէյս–կուրանտը, որ համեմատենք Գերմանիայի եւ Պետերբուրգի գների հետ: Եթէ նոյնիսկ այդտեղից քիչ սուղ նստի — ինչ որ չեմ կարծում, — այնուամենայնիւ ձեռնտու է այդ ձեւը. դա կարող է աւելի քաջալերել ամերիկաբնակ մեր երիտասարդ կարնեցիներին: Ստացուելիք 100 դոլարը կը յանձնեմ Ռուսումն. Խորհրդին իբրեւ այս տարուայ նպաստ: Հաշուեցէք դա արդէն արուած ծախքերի եւ տրուած պատուէրների համար (մօտ 35 ոսկի — կենդ., բուսաբ. պատկերներ, քիմիակ. գործիքներ, անդամահատութեան համար դանակներ, մկրատներ..., մարմնամարզական գործիքներ):

Լաւ եղաւ եւ արհեստանոցի նպաստը: Թէեւ նորից բացել էին եւ նոր վարպետուհի էին հրաւիրել, բայց չատ էին նեղւում:

Այստեղ էր Պետրոսը, որ եկել էր Թիֆլիզից: Վիճակը լաւ էր նկարագրում: Դատապարտուածները իրենց լաւ են զգում: Մի քանիսները (վաճառականներից) զուցէ խնդիրք տան կայսեր: Համօն, Աւետիսը մտադիր են բողոք ներկայացնել Սենատին: Մնում է մտածել բանտարկեալներին եւ նրանց ընտանիքներին օգնելու խնդրի մասին: Հարցնում էիր, թէ ի՞նչ անեն այդտեղի Կարմիր Խաչի մասնաճիւղերը: Ահա քեզի ասպարէզ — օգնել Կովկասի (եւ Պարսկաստանի մասամբ) վտանգուածներին:

Սանասարեանների քննութիւնները վերջացան: Շուտով իբր թէ պիտի սկսուեն դպրոցի բարեկարգութեան համար ժողովներ: Խելքս բան չի կտրում:

Մեր դպրոցները կը փակուեն մի ամսից յետոյ: « Խան » շինելու ծրագիրը ընդունուեց, հակառակ բոլոր խաչընդոտներին. առնուազը 200 ոսկի եկամուտ կ՚աւելանայ:

« Հաջի Մուրադ »ը ստացանք: Շնորհակալ ենք:

Քո ՌՈՍՏՈՄ

4.

27.7.1921

Սիրելի Սիմոն,

Մի անգամ դու հարցրել էիր, թէ ի՞նչ կարող է անել տեղիդ Կ. Խաչ ընկերութիւնը: Մի գործնական առաջարկ ունեմ: Մեր պտոյտի ժամանակ տեսայ Սեբորի երկու տղաներին, որոնք սովորում են Ս. Կարապետի դպրոցում, նոյնպէս Հրայրի որդուն: Շատ էին խնդրում գնել նրանց այնպիսի մի տեղ, որ նրանց հնարաւորութիւն տայ ուսումը շարունակելու: Այդպիսին կարող էր լինել Սանասարեանը, բայց դու արդէն գիտես նրա վիճակը: Գէորգեան ճեմարանի մասին մտածելը ուշ է եւ իմ կարծիքով աննպատակայարմար: Մտածեցի մի բան, — տեղաւորել նրանց Արծնեանում, որը այսօր չէ վաղը պիտի միջնակարգ դառնալ: Մի խումբ կանանց կ՚առաջարկեմ իրենց վրայ առնել նրանց ապրուստի եւ այլ ծախսերի հոգը եւ եթէ յաջողուի, — բերել տալ ուրիշ նահատակ ընկերների որբերին՝ տղայ եւ աղջիկ, պայմանով, որ Արծնեանը աւարտելուց յետոյ վերադառնան իրենց վայրերը ուսուցչութիւն անելու:

Քո ՌՈՍՏՈՄ

(Շար. – 3)

# ԽՕՍՔԷՆ ԱՌԱՋ՝ ԳՈՐԾԸ

Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան 88րդ տարեդարձը կը զուգադիպի Միջին Արեւելքի ծանօթ ողբերգական դէպքերուն որոնք ահօրէն կը մտահոգեն մեզ: Քաղաքական մթնոլորտը իր պղտոր հոսքով անտարակոյս կը դարձնէ նաեւ Լիբանանի հայ գաղութին ապագան: Աւելի պատշաճի խօսքերէն աւելի, պարագաները կը թելադրեն մեզի որ լաւագոյն ձեւը մեր անմոռաց հերոսներուն յիշատակը յարգելու, ծիսական արարողութիւններէն առաջ, մեր խօսքը գործի վերածելն է: Փոթորիկներու մէջ ծնած կուսակցութեան մը կոչումը այս է: Պէյրութի բոլոր հայ կուսակցութիւնները պատնէշին վրայ են: Մեզի կը մնայ, մեր նիւթական եւ բարոյական բոլոր ուժերով աջակցիլ մեր ժողովուրդի վտանգուած զաւակներուն տարած անզուգական պայքարին: Անսակարկ նուիրումով պէտք է թիկունք հանդիսանալ անոնց: Արեւելքի մեր երիտասարդութիւնը լուռ, բայց հաստատ վճռականութեամբ կեցած է պայքարի առաջին գիծերուն վրայ: Իր զոհաբերութիւնը պատիւ կը բերէ ոչ միայն Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան, այլեւ բովանդակ հայ ժողովուրդին:

Շնորհիւ իրեն, հինէն եկած պատգամը՝ ծառայել հայրենիքին եւ Հայութեան, ահա՝ մնացող Պէյրութի աւերակներուն մէջ իրականութիւն դարձած է: Մեզի կը մնայ ցոյց տալ որ այդ զոհաբերութիւնը անարձագանգ չէ մնացած հոս:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 88րդ տարեդարձին առթիւ մեր միակ պարտականութիւնը կը կայանայ, անջատուած բոլոր ուժերը գործի մղելուն մէջ: Պէյրութէն հասած հազարաւոր հայ մանուկներու կանչը, գթութեան աղերս մը ըլլալէ աւելի, կոչ մըն է, զգաստութեան հրաւէր մը, մեր ազգային գիտակցութեան ուղղուած:

Մեր անտարբերութիւնները մէկդի դրած ցոյց տանք բոլորին որ Հայութիւնը ցրուած հաւաքականութիւն մը չէ: Մեր կեցուածքով հաստատած պիտի ըլլանք որ չկան սփիւռքներ, այլ կայ մէկ եւ ամբողջական սփիւռք մը որուն հաւատոյ հանգանակն է ու կը մնայ պայքարը՝ տոկալու եւ գոյատեւելու:

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

# ԽՈՀԵՐ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

«Նա է արժանի ազատութեան եւ կեանքի
Ով ամէն օր նուաճում է նրանց»

Հայ ժողովուրդի ազատ եւ անկաշկանդ ապրելու տենչը կուգայ մեր նախնիքներէն, Հայկ Նահապետներէն, Մեծն Տիգրաններէն, Վարդան Մամիկոնեաններէն՝ յանգելու համար մեր օրերու Սարդարապատեան հերոսամարտներուն:

Դաշնակցութեան ծնունդը, իր գաղափարաբանութիւնն ալ եկած է դարերու ընդերքէն: Ազատ ապրելու սրբազան հուրը մեր պատմութեան մռայլ օրերուն, քաղաքական փոթորիկներու բերումով, անթեղուած է. սակայն կայծը, ազատ ապրելու գաղափարը երբեք չէ դադրած, միշտ վառ է մնացած Հայու սրտին խորը:

Արդարեւ, ի՞նչ մտահոգութիւններէ մղուած այն երեք մեծագոյն առաքեալները, 88 տարիներ առաջ, հիմը դրին «Հայ Յեղափոխականների Դաշնակցութեան»՝ եթէ ոչ անխնայ պայքարիլ բոլոր տեսակի եւ գոյնի բռնակալութիւններուն դէմ, ամէն անոնց՝ որոնք կ'ուզէին արգելք հանդիսանալ ստեղծագործ հայ ժողովուրդի վերելքին ու գոյատեւման, եւ այս՝ հակառակ ներսէն եւ դուրսէն յարուցուած խոչընդոտներուն:

Մեր համեստ կարծիքով, մանաւանդ այս օրերուն, իւրաքանչիւր հայ երիտասարդ, ամէն բանէ առաջ եւ ամէն բանէ վեր, նախ պէտք է հաւատայ ազգային առողջ մտածողութեան: Առանց ազգային մաքուր հաւատքին ու անշահախնդրութեան Դաշնակցութիւնը չատոնց անցած կ'ըլլար պատմութեան: Մենք ներկայ ենք միշտ ու գիտակից մեր դերին. ահա թէ ինչու Սփիւռքի հայ երիտասարդութիւնը ամէն բանէ առաջ պէտք է կապուի մեր ազգային մտահոգութիւններուն, մեր սրբազան դատի իրականացման, մեր փառաւոր պատմութեան՝ ի խնդիր մեր սեփական տան:

Օտար աստղերու տակ հասակ նետած հայ երիտասարդութիւնը կրնայ ամէն ասպարէզներու մէջ լաւագոյն դիրքերու տիրանալ, սակայն, ընդհանուր առումով անոնք գրաւականներ չեն եւ չեն կրնար ըլլալ հայ երիտասարդը հայութեան կապող, քանի անիկա չէ համոզուած որ ամէն բանէ առաջ եւ ամէն բանէ վեր ազգն է եւ հայրենիքը:

Օրինակ առնենք Ափրիկեան հողամասին վրայ նոր դարթնող ժողովուրդներու պարագան. անոնց ընկերային, քաղաքական, տնտեսական այլ և այլ ազդակները, զիրենք կրնան մղել այս կամ այն վարդապետութիւնը ընտրել, իրենց ժողովուրդին բարիքին համար, սակայն չմոռնանք որ անոնք արմատախիլ չեն հայ երիտասարդութեան նման, անոնց ոտքերուն տակ իրենց հայրենի հողը կայ:

Դաշնակցութեան վեթերան հիմնադիրները, երբ 88 տարիներ առաջ հիմը կը դնէին, այժմ հայ կեանքէն ներս գոյութիւն ունեցող մեծագոյն կուսակցութեան՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, իրենց ընտրած կարմիր դրօշին վրայ Ազատութիւն կամ մահ արձանագրեցին: Ազատութիւն կը նշանակէ ունենալ սեփական հող, անկախ հոն տիրող վարչաձեւերէն. վարչաձեւերը ծնունդ կ'առնեն ժողովուրդներու ազատ ապրելու կամքէն, սակայն ներկայ պարագաներու մէջ միակ ճամբան ազգայինն է. սերունդներ տասնեակ տարիներ պայքարեցան իրենց արեան գնով, հայրենի լեռներուն եւ անդընդախոր ձորերուն մէջ, ի խնդիր սեփական հողի:

Դաշնակցութեան 88րդ տարեդարձին առթիւ հարց կուտանք մենք մեզի՝ ո՞ր ժողովուրդի զաւակը այնքան մարդասէր է, ընկերասէր, արդարասէր եւ այլամերժ չէ որքան հայ ժողովուրդի զաւակները, փաստ՝ մեր պատմութիւնը պարսկական յեղափոխութենէն մինչեւ վերջին պատերազմի մեր զոհաբերող հայորդիները զիրենք հիւրընկալած երկրին համար. սակայն ի՞նչ ունեցանք որպէս շօշափելի արդիւնք՝ ոչինչ, իւրաքանչիւր ժողովուրդի զաւակ, բնականօրէն, նախ իր տունը կարգի դնելու մասին կը մտածէ:

Օտար ափերու վրայ հայ երիտասարդը պէտք է մտածէ նախ իր պատկանած ժողովուրդի բարիքին համար:

Դաշնակցութիւնը տասնեակ տարիներու իր պատմութեան ընթացքին ամէնեւին չէ մերժած հետեւիլ օրուան կեանքին, յարաբերութիւններ մշակել բախտակից ժողովուրդներու հետ, լաւագոյն պարագային այս կամ այն տեսակէտը իւրացնել ի շահ մեր ժողովուրդին եւ ի հարկին պաշտպան կենալ անոնց հետ միասնաբար՝ ընդհանրական շահերուն: Այս բոլորէն ետք բնաւ պէտք չէ մոռնալ որ ինքը զաւակն է անիրաւուած ազգի մը եւ այդ ազգը ունեցեր է փառաւոր անցեալ մը եւ իր նախնիքներուն երազը եղած է ունենալ հայրենի հող իր զաւակներուն ոտքերուն տակ:

Դաշնակցութեան 88րդ տարեդարձին առթիւ մեր մտածումները կ'երթան այն տասնեակ հազարաւոր գրիչի, մտքի, բազուկի անձնդրան գաղափարական ընկերներուն, որոնք իրենց արի կեցուածքով ծնունդ տուին Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Փառք քեզի, քու ազգային մաքուր եւ անսրատ կեցուածքիդ, քու տասնեակ տարիներու պայքարով քեզի ծնունդ տուող հայ ժողովուրդին:

Թող Դաշնակցութեան «Օր»ը ըլլայ խոկումի օր ի փառս մեր ժողովուրդի լաւագոյն ապագային:

ԿԱՐԱՊԵՏ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

# ԴՐՕՇԱՀԱՄԲՈՅՐ

Մեր արդի երիտասարդ բանաստեղծներէն մէկը, խրատմբ, բողոքելով կը բողոքէ որ դարուս ոգին փոխուած է. պէտք է փոխել գեղեցկութեան հագուստները եւս:

Լաւ է միտքը, հաստատումը՝ տեղին. փոխել ինչ անհրաժեշտ է՝ օրուան զգացողութեամբ ապրելու, օրուա՛ն մարդը ըլլալու համար: Բայց ո՞վ կարող է փոխել անփոփոխելին՝ որ գեղեցկութիւնն է, գաղափարը ինքնին:

Աստուածներու լեզուն մէկ է եւ անյեղլի:

Եւ ահա, անցեալի հաւատքը սրտիս եւ օրուան դառնութիւնը շրթներուս, այսօր, սփիւռքի յետին քաղաքի յետին փողոցէն ես այսօր ուխտի կ'երթամ, կ'երթամ նուիրական երդումս նորոգելու Դաշնակցութեան Պանթէոնը, հոն ուր ցեղիս Աստուածը ազատութիւն պատգամեց. ազատութիւնը սիրցո՛ւց:

Կ'երթամ համբուրելու Հայու հոգին: Կ'երթամ դրօշահամբոյրի:

Համբոյր այն դրօշակին՝ որուն իրենց արիւնովը գոյն տուին մեր խոնարհ հերոսները. անոնց անունները երբեք չսառին մեր թոռներու շրթներուն վրայ եւ սրտերուն մէջ:

Համբոյր այն դրօշակին, որուն վրայ կարմիրի վրայ սեւով՝ մահ կամ ազատութիւն պատգամեց ցեղիս Աստուածը: Թո՛ղ այդ Աստուածը գոնէ չուրացուի:

Համբոյր այն դրօշակին, որուն պատգամը երգի վերածեցին գրչի ու մտքի մեր նուիրեալները: Կարելի է փոխել միայն եղանակը. իր երգին պէս՝ ազատութեան ճամբան մէկ է:

Համբոյր սրբութեան եւ հաղորդութեան մեր անցեալին հետ, մեր ճշմարտութեան, դատին, հաւատքին՝ որպէսզի մշակը, բանուորն ու բէնչպէրը միացած, քալեն դէպի Հայոց Արքայութիւնը՝ Դաշնակցութեան բացած ճամբով, քալեն միշտ՝ իբրեւ անկեղծ զինուոր:

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

մօտ, երիտասարդութեան մօտ, ինքն ըստինքեան ըլլալով ընդունուած իրականութիւն մը, նոյնիսկ եթէ այսօր դեռ որոշ հատուածի մը մօտ մտավախութիւնը կայ բոլորովին Անկախ Հայաստանի մը ըստեղծման:

90ամեակին սեմին, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը հաստատէ ընդհանրացումը իր գաղափարներուն: Գոհունակութեամբ կը վկայէ, թէ հայութիւնը, բարձրաղակ կամ լուռ, կը դաւանի նոյն ճշմարտութիւնը, կը հետեւի նոյն ճանապարհին՝ այն թէ՝ հայրենիքը սերտօրէն կապուած է ազատութեան ու անկախութեան գաղափարին: Հայրենիքը միայն ինքնուրոյն պետականութեամբ ըմբռնելի է ու ամբողջական: Հիմնական այս գաղափարին շուրջ հաստատուած միասնականութիւնը մեծագոյնն է յաղթանակներուն:

Ուստի, Հայ Դատի հետապնդման ճամբուն վրայ, երկու ձեւ, երկու միջոց չկայ: Միակ յուսադրիչ, միակ ոգեւորիչ ձեւն ու միջոցը համահայկական խանդավառութեամբ, գործակցութեամբ ու զոհողութեամբ մեր Դատը հետապնդելու պատրաստակամութիւնը ցուցաբերելն է, որուն շուրջ կայ մէկ տեսակէտ, միայն մէկ ցանկութիւն, ապահովելու համար Հայ Հայրենիքին Ամբողջացումը, Ազատութիւնը եւ Անկախութիւնը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

## ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

# ԽՕՍԷՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

### ԾՈՎԸ ՀՐԱՊՈՒՐՈՒՄ Է

1.

Ներսէհ Ջավուշը Ակնովիտը փրկելու ելք էր որոնում: Ինչքան էլ վերուդիր էր անում, մի բանի էր յանգում միայն՝ ժողովրդին պէտք է տանել դէպի Սեւ ծով: Մի ճանապարհ էլ կար՝ մօտենալ Բիւրակնի լեռների գագաթներին ու անցնել ռազմաճակատը: Սակայն Թուրքական բանակները խիտ-խիտ բռնել էին կարնոյ սարահարթը մինչեւ Բիւրակնի Ջրբաժանը: Անհնարին էր մօտենալ նըրան՝ կը սպառուէին անապատ մտած գերի պէս: Հայեացքը դէպի ծովն էր: Շապին Գարահիսարի լեռներն ու ձորերը գրեթէ ամայի էին: Նոսր էին բնակեցուած դէպի ծով իջնող տափաստանները: Այդտեղ վխտացող քոչուոր ցեղերը ուր որ է կը բարձրանան դէպի լեռները՝ տապին ու չոր քամիներին թողած իրենց ձմեռանոցները: Նաեւ Շապին Գարահիսարում ու նրանից իջնող ծովամերձ աւազուտներում զինուորական կուտակումներ չկային: Այդ վայրերը հեռու էին ռազմաճակատից:

— Դէպի ծովը:

— Ուրիշ ճամբայ մի որոնիր, — ասում էր Զէյլ Զաքարը, մեր ճանապարհը միայն ծովի վրայով է՝ դէպի Ռուսի երկիրը:

Նոյն մտքին էր նաեւ Աղաւնին:

— Մենք չոր խոտ ենք, կրակի բերանին, Ներսէհ: Հասկացիր եւ հասկացրու միւսներին: Պէտք է հեռանալ դէպի ծովը, դժոխք դարձած այս երկրից:

×

Մի անգամ, երբ դարձեալ հեռանալու խնդիրն էին արծարծում, Ներսէհը Աղաւնուն հարցրեց, թէ ինչպէս վարուեն Նրա հօր հետ: Աղաւնին յօնքերը խտացրեց.

— Դա իր կամքն է, Ներսէհ: Ես մոռացել եմ Նրան:

— Բայց Ակնովիտը իրաւունք չունի մոռանալու:

Աղաւնին երեսը շրջեց՝ մի՞թէ արտասուելու: Բոլորովին: Նա չէր կամենում ամուսնուն խեղճացած տեսնել:

— Թող ես մնամ իմ ցաւերի հետ Ներսէհ: Թող ես մեռած համարեմ հօրս: Ինքդ նրա հետ վարուիր, ինչպէս քո խիղճն է կամենում:

Թաթուլ խմբապետը թէեւ համամիտ էր հեռանալուն, սակայն հոգին մղկտում էր: Ո՞ւմ թողնեն իրենց հայրենիքը: Մի՞թէ պիտի կորցնեն յաւիտեան: Խորէն աղան հեւում էր:

— Ինչ լինելու է, թող լինի: Միայն շուտ, շուտ...

Ներսէհ Ջավուշը սարսափում էր հայրենիքը լքելու սեփական վճռից: Ուր որ է պատերազմը կ'աւարտուի եւ իրենց հայրենիքից կը կտրուի Թուրքի ոտքը:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(183 Ի Շար.)

## Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՊԱՆՏՕԼ.— Տէր եւ Տիկին Արիս Դաւիթեան 200 ֆր. կը նուիրեն լիբանահայ աղէտեալներուն փոքրիկն Քաթիա Գուլումճեանի մահուան քառասունքին առթիւ եւ 100 ֆր. «Յառաջ»ին։

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԷՆ Տէր եւ Տիկին Գեչալեան Անճիկ Մինասեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի 100 ֆր. Լիբանահայերուն :(Գումարը յայտարարուած Ուրբաթ, Նոյ. 3, Ա. էջի ցանկին) :

×

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Տէրտէրեան, իր կնքահօր Կարապետ Կարապետեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 200 ֆր. կը նուիրէ լիբանահայ աղէտեալներուն :

## ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Օգափոխութեան կայանի տնօրէնութիւնը եւ հսկիչները կը հրաւիրեն բոլոր երախաները եւ կայանի մասնակցողները (Յուլիս եւ Օգոստոս) :

Նիւթ.— ՊԵԼՖՕՆԹԷՆԸ՝ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Նոյ. 5 ժամը 15ին, Մշակոյթի Տունը, 17 Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ :

Ֆիլմի ցուցադրութիւն՝ կայանին դիմագիծը :

## ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանի հայերէն լեզուի գիշերային դասընթացքները կը սկսին Չորեքշաբթի, Նոյ. 8, երեկոյեան ժամը 7ին :

Դասընթացքները կը տեւեն մէկուկէս ժամ՝ 7էն 8.30 :

Մանրամասնութիւններու համար կը խնդրուի դիմել կրթարան, հեռաձայնի թիւ՝ 378.92.91 :

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է, իր կազմակերպած Թէյասեղանի առիթով հետեւեալ նուէրները (Հոկտ. 8).—

Տիկին Մկրտիչեան 300 ֆր., Տիկին Վարդանեան 200, Տիկ. Պախչէճեան, Պր. Օ. Ալթունեան, Կ. Յակոբեան, Յովնանեան, ոմն, Անի Գորան (Պրիւսէլ), Տիկ. Պառաւեան 100ական, Տիկիններ Պագըր-ճեան, Եուսքարտաշեան, Տէր-Գալուստեան, Տնկոյեան, Կարապետեան, Բալուեան 10ական, Տիկիններ Թէրզեան 15, Գրիգորեան, Ճանիկեան 10ական, Յովսէփեան, Ջատրճեան, Զրուանդեան, Գըլճեան, Խաչատուրեան, Մարտիկեան, Սանոսեան, ոմն 50ական ֆր. :

## ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Փետր. 25ին Հայ Կարմիր Խաչի տարեկան ցերեկոյթ – պարահանդէսը, Ժորժ Սէնքի սրահներուն մէջ :

×

Հայ Կարմիր Խաչի ծովահայեաց արձակուրդի կայանը ընդարձակելու նպատակին կը նուիրեն.— Պր. Բարգէն Պսակեան (Պանեոլէ), Տիկին Կիւլիւմիա Ճինպաշեան (Վալանս), Տէր եւ Տիկ. Սանոսեան (Իսի լէ Մուլինօ), Տիկ. Վեհանոյշ Գաբրիէլեան (Մարսէյլ) 100ական ֆր. :

*DERNIERES REPRESENTATIONS*

## 'Pavillon Balthazar'

de REINE BARTEVE
avec CLAUDE DAUPHIN

jusqu'au 12 Novembre au Petit-Odéon
Tous les jours à 18 h. 30 — Relâche Lundi
Tél. : 325-70-32

« *Le plus fou ou le plus sage est le vieux Balthazar, Arménien exilé* »
« *La pièce laisse derrière elle un parfum unique* »
Les Nouvelles Littéraires

« *Balthazar est un attachant vieux monsieur arménien...* »
« *... une qualité d'imaginaire sans précédent...* »
MICHEL COURNOT (Le Monde)

## Le YAN'S CLUB

PRESENTE

Un concert unique à la salle Gaveau le Dimanche 26 Novembre
*Solistes de la R. S. S. d'Arménie.*
ROUBEN AHARONIAN (violon), SVETLANA NAVASSARTIAN (piano), ELLATA TCHAKOYAN (soprano), ARCHAVIR GARABEDIAN (baryton).
*Au programme* : Chopin, Ravel, Prokofiev, Katchadrian, Verdi. Massenet, Komidas, Spentiarian...

## ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

*Soirée exceptionnelle*

# DANYEL GERARD

LUNDI 20 NOVEMBRE A 21 H.

à l'Olympia

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Նոյ. 9, Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Ազգ. Տան սրահը : Կարեւոր օրակարգ : Ներկաները մեծամասնութիւն կը նկատուին :

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները Հինգշաբթի, Նոյ. 9, ժամը 3ին Հայ Մշակոյթի Տունը : Կը խնդրըուի ընկերուհիներէն որ ներկայ ըլլան այս կարեւոր ժողովին : Օրակարգ՝ կարեւոր հարցեր եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան :

## ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

## ՄԵԾԱՐԱՆՔ ԳՐԻԳՈՐ ԿԻՒԼԵԱՆԻ

*որ տեղի պիտի ունենար այս Կիրակի*

HAYBAYKAR COMMUNIQUE :

POUR SOUTENIR

## HAY BAYKAR

La presse arménienne vit dans des conditions très difficiles. Elle ne peut fonctionner que par abonnements. Or notre nombre d'abonnés s'élève à 380. Il nous en faudrait au moins deux fois plus pour continuer.

Depuis un an et demi de parution, nous n'avons jamais lancé d'appel à l'aide financière. Aujourd'hui nous le faisons, car il nous semble que sur la base de ces 13 numéros vous pouvez juger notre travail et nos intentions. Si vous voulez que Hay Baykar vive, abonnez-vous, faites abonner vos amis. Un timbre, une enveloppe, un chèque, cinq minutes de votre temps et vous pourrez sauver Hay Baykar.

ABONNEZ-VOUS

Abonnements 11 numéros, 50 F.
Abonnements de soutien 100 F.
Abonnements exceptionnels 250 F.

*Envoyer vos chèques et votre corespondance à A. TORANIAN*
B. P. 39
92162 ANTONY CEDEX


# ATAMIAN & Fils

TAPISSIER DÉCORATEUR

*MEUBLES ET SIEGES TOUS STYLES*

EXPOSITION PERMANENTE
au magasin sur 2000 m2

20, Rue Chaligny 75012 — Métro Reuilly - Diderot
Sortie côté Chaligny
Tél. : 344-23-87


*ՄԱՐՍԷՅԼ*

## ՀԱՅՆԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ԱՄԵՆԱՅՆ ՍՐԲՈՑ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կիրակի, Նոյ. 5, առաւօտեան ժամը 10ին, Ամենայն Սրբոց տօնին առիթով, Մարսէյլի, Ռիւ տ'Օպանեը «Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ» եկեղեցւոյ մէջ, ձայնաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ
Եկզարք Ֆրանսայի Հայ Կաթողիկէներու

Յաւարտ պատարագի՝ հոգեհանգստեան պաշտօն 1978 տարւոյ ննջեցեալ հոգւոյն եւ բարերարաց :


Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935



# RESTAURANT EREVAN

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՐԵՒԱՆ

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e Tél. 770 85 81

*Հայկական մաքուր խոհանոց — Հայկական ջերմ մթնոլորտ*

*Մատչելի գիներ*

Չորեքշաբթի իրիկուն՝ ձիթապուր — մանթը

Հինգշաբթի իրիկուն՝ *պատուէրին* վրայ լահմաճուն ու չի-քէօֆթէ

Ուրբաթ իրիկուն՝ *Սու-պէօրէկ*

*Եւ ամէն Կիրակի առտու, պատուէրի վրայ՝ խաշ :*

ՓԱԿ Է ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ



# Voyages en ARMENIE

## EREVAN

ET EXTENSIONS A MOSCOU ET TBILISI ET LENINGRAD
DEPARTS CHAQUE MOIS :
11 jours — 13 jours et 15 jours

A partir de 2680 Fr. comprenant le séjour en hôtel de 1ère catégorie, en pension complète, le transport aérien, les excursions et la visite des villes

*Demandez le programme détaillé à des spécialistes sur les voyages en Arménie depuis plus de 12 ans.*

*N'hésitez pas à nous consulter.*

A PARIS

MONDOTOURS OCIVEP

2, Rue de Sèze
75009 Paris
Tél. : 073.30.64
073.32.64
266.50.12
M. BAGHDASSARIAN LEVON

A LYON

**sevan voyages**

50, Cours de la Liberté
69003 Lyon
Tél. : 60.13.66
M. SARKISSIAN VAROUJAN

ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
5
DIMANCHE
5 NOVEMBRE
1978

# ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,80 F.

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 230 Ֆ. Վեցամսեայ 125 Ֆ.
Արտասահման Տար. 260 Ֆ. հատը 1 Ֆ. 80

ԾԱՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.243 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 54e ANNÉE — N° 14.243

## A la mémoire d'un humaniste

M. Haïk Berberian a quitté ce monde visible, après quelques mois d'exil loin de ses chers livres, ces livres qui, autant que les visites qu'il recevait, l'empêchaient de quitter son appartement. D'autres retraceront les péripéties d'une longue vie et dresseront la liste de ses œuvres. Qu'il me soit simplement permis d'évoquer ici brièvement l'homme.

Humaniste, homme de science : homme d'abord, qui avait même su préserver un cœur et une curiosité d'enfant. Ne gardait-il pas, ces dernières années, ses billets de métro pour faire plaisir à un enfant qu'il rencontrait parfois en allant déjeûner ? C'est son cœur d'enfant qui a conservé à ce vieillard passionné d'histoire, entouré de livres anciens, une curiosité sans cesse en mouvement. Quelle n'était pas alors sa fierté et sa joie quand, par exemple, il avait repéré une expression arménienne au sens obscur dans un passage qui en livrait la clé ! Cette jeu-

par Dom B. OUTTIER

nesse d'âme s'alliait à la sagesse de l'âge pour faire de l'homme une personne dont la fréquentation était un plaisir. Fidèle en amitié, il avait certes aussi l'inimité généreuse et quasiment irrévocable. Un jugement sévère était en effet réservé à ceux dont on avait pu espérer qu'ils feraient progresser l'arménologie, qu'ils étendraient le rayonnement de la culture arménienne, mais que les circonstances, leur tempérament, voire leurs tares avaient rendu improductifs. Sa sévérité n'était donc que l'envers de l'amour qu'il vouait à sa culture, et l'imprévu de ses sentences faisait partie de son charme.

Mais l'homme était un chercheur, et passionné de précision jusque dans l'infime détail : héritage peut-être de générations arméniennes d'orfèvres, d'enlumineurs et de ciseleurs de khatchkars. Cette passion lui avait fait reprendre la publication d'une nouvelle série de la Revue des Etudes Arméniennes, devenue le rendez-vous des arménologues européens, mais aussi américains et arméniens. Il concevait son rôle comme celui d'un coordinateur de recherches, désirant développer au maximum la partie de la Revue consacrée aux recensions d'ouvrages et de travaux. Il se plaignait souvent de ne trouver personne qui acceptât de faire des recensions critiques, voire de simples comptes rendus descriptifs. Toujours dans cet esprit de service — avec aussi cette tentation encyclopédique propre à l'humanisme classique — il avait même envisagé de publier un volume uniquement bibliographique. Le dernier travail dont il m'ait chargé est la traduction de tous les titres d'articles concernant l'Arménie dans la revue russe Xristianskij Vostok. Et il me souvient toujours de sa réflexion, lors de notre première rencontre, quand je lui eus exposé mes travaux et mes recherches : « Alors voilà, vous travaillez l'arménien, et je ne le sais pas ! ».

Fier de sa tradition, il se cabrait vite si l'on voulait faire passer d'autres considérations avant celle de l'intérêt de la culture arménienne. Fier de sa Revue, il la voulait aussi parfaite que possible, lui consacrant tous ses soins, et anxieux de ce qu'en pensaient les savants. Passionné par son travail, il vivait sans radio ni télévision, leur préférant la compagnie des livres et le contact avec ses nombreux visiteurs. Avec ses correspondants aussi il était ennemi de l'inutile : ainsi jugeait-il superflues formules de politesse interminables et vœux de nouvel An. Son amitié ne s'acquérait pas en un jour ; elle était exigeante, mais généreuse, désintéressée et fidèle.

Si nous l'aimions, n'était-ce pas parce qu'en lui l'homme de science n'avait pas tué l'homme tout court ? En témoigne ce sens de l'humour qu'il avait fort vif. Il n'y a pas bien longtemps que je l'ai vu pleurer de rire, au restaurant, au vu d'un quiproquo fort comique qui ne lui avait pas échappé. Et, buvant un café en regardant passer la foule parisienne — car, comme tous les vieillards, il aimait voir du mouvement — il me rappelait le proverbe turc : « L'eau s'écoule, l'insensé regarde ». Le fleuve de vie s'est écoulé et l'a emporté dans ses flots, nous privant d'un témoin d'une époque qui nous paraît déjà lointaine et d'un savant généreux, toujours prêt à répondre à une demande de renseignement sur un point de langue, d'histoire ou de bibliographie. Mais ceux qui ont joui de l'amitié de H. Berberian ne l'oublieront pas et ils s'efforceront de poursuivre son œuvre.

## ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ, ՄՇԱԿՈՅԹ ԵՒ ԴԱՍԱԿԱՐԳ

### ՀԻՆ ԹԵՄ, ՆՈՐ ԱՐԱՐ

Գրեց՝
**ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ**

Ֆրիտրիխ Էնկըլս կը գրէ 1888ին, որ այդ տարուան ընթացքին պոլսական հայ տպագրական հաստատութիւն մը պատրաստուած էր հրատարակելու «Կոմունիստ Մանիֆէսթօ»ն: «Թարգմանութիւնը աւարտած էր», կը գրէ Էնկըլս, «բայց վերջին վայրկեանին երկչոտ թարգմանը չէ ուզեր որ իր անունը, Մարքսի վատահամբաւ անունին մօտ, նոյն էջին վրայ երեւնայ: Այս լսելով, տպագրական հաստատութեան տէրն ալ, վախցած, քաշուած է գործէն»:

Չեմ գիտեր թէ ճիշդ ե՞րբ հայերէնով հրատարակուեցան Մարքսի գործերը, առաջին անգամ: Ոչ շատ ուշ, քանի որ Հնչակեան շարժումը արդէն բռնկած էր Ժընեւի մէջ այդ օրերուն և այն ուսանողները, որոնք այդ կազմակերպութեան ողնասի՛ւնն էին, գրեթէ միշտ բազմալեզու էին, ու անկասկած անհամբեր՝ իրենց քարոզչական աշխատանքը կատարելու: «Մանիֆէսթօ»ն շուտով թարգմանուած ըլլալու է:

Հետաքրքրականը սա է, ինծի համար, որ ի սկզբանէ Մարքսի անունն ու գաղափարները հայկական երկչոտութեան, մանաւանդ քաղքենիական դասակարգի երկչոտութեան ամէնէն նրբազգած ջիղերը գտած են ու անոնց դպած: Եւ ինչ որ ճիշդ էր 1888ին, կը մնայ ճշմարիտ, այսօր ալ:

Անշուշտ մարքսեան տեսութեան նըշդրակներէն ոմանք բթացած են, մինչ ուրիշներ կը հատեն դրամատիրական սիսթեմի հին, արդէն լքուած անդամները միայն, եւ ուրեմն աւելի դիւրինութեան բնոյթ կ՚առնէ այդպէս կիրարկուած մարքսիզմը՝ քան տեսութեան եւ ապրող փրաքսիսի: Բայց եւ այնպէս մարքսեան տեսութեան հիմնական հանգանակներէն ոմանք իրենց ուժականութիւնը չեն կորսնցուցած, եւ ճիշդ անոնցմէ է որ կը խուսափի ընկերվարութեան հետ ֆլըրթ ընող հայ երիտասարդ քաղքենին: Կը խուսափի, որովհետեւ եթէ այդ հանգանակներու անողոք ճշմարտութիւնը լիովին ընդունի հայ ժողովուրդը, կը ստիպուի նախ՝ մտածել, ինչ որ գործի աշխարհէն դուրս թապու մըն է մեր հաւաքականութիւններուն համար, եւ երկրորդ հիմնական փոփոխութիւններու ենթարկել իր կազմակերպական ապրելակերպը, ինչ որ անմտածելի է:

Վերջապէս Համազգայինը կայ, Թէքէեանը կայ, հայ դպրոցներու ուսուցիչները կան, անոնք Սփիւռքի հայութիւնը հաղորդ կը պահեն մեր մշակոյթին: Այդ մշակոյթը մեր վերջին չպղծուած սրբութիւններէն է, ընկերվարութեան հետ ի՞նչ կապ ունի: Երեւի կ՚ուզէք որ աղքատ մարդոց մասին աւելի շատ քերթուածներ գրուին: Հապա Վարուժանը բանուորուհիի մը մասին չգրե՞ց:

Անոնք, որոնք պատրաստ են հաստատելու թէ Սփիւռքի հայութիւնը մշակոյթ մը ունի, եւ անշուշտ նաեւ կը փութան պնդելու, որ Սփիւռքի հայ ժողովուրդ–մշակոյթ կապը պէտք է սերտ մնայ, չեն մտածեր որ վարկածի մը, նոյնիսկ թաքուն տեսութեան կամ գաղափարախօսութեան մը խօսնակներն են իրենք: Լափալիսեան ճշմարտութեան մը ջինջ պարզութիւնը ունի ժողովուրդ–մշակոյթ կապը իրենց համար: Ըսելիք չկայ այդ նիւթին շուրջ կամ գոնէ խնդրական ոչինչ կայ ըսելիք: Կան պատգամներ, որոնք Պոլսոյ վաղամեռիկ բանաստեղծներու դամբանականներէն գողցուած են... Խե՛ղճ Հրանդ Ասատուր, արդեօք գիտէ՞ր թէ քանի անգամ հայ բանաստեղծներ պիտի թաղէին իր աղաւաղուած խօսքերը: Եւ կամ կան եղերական ելոյթներ, որոնք խողխողուած սերունդի մը մահը գուցէ կ՚ոգեկոչեն, բայց ոչ անոնց արուեստի անմահութիւնն ու մեծութիւնը:

Հիմա որ ԻՖՈՄի ժողովը, Միլանոյի մէջ, սկսաւ պարզել թէ ինչպէս զանազան «պարզ ճշմարտութիւններ» Սփիւռքի հայ իրականութեան մասին... այդպէս չե՛ն, այլ են՝ սխալներ, սուտեր անտանելի հակասութիւններ, չմտածուած կարգախօսքեր, եւայլն, կը կարծեմ որ ատենն է հին աստուածներն ու հին վարկածները վար առնելու, անոնց վրայի փոշին սրբելու ու զանոնք մօտէն քննելու:

Ժողովուրդ մը կայ մէջտեղը եւ անոր անունը Սփիւռքի հայութիւն է: Մշակոյթ մըն ալ կայ մէջտեղը. Համազգայինի աւելի լայնախոհ տղաքը նոյնիսկ պատրաստ են ընդունելու որ երկու կամ երեք տեսակ կայ. մէկը՝ Դանիէլ Վարուժանինը, «լաւ», միւսները՝ Պըլտեանինը եւ պորտախաղ պարող Հայերուն պատկանողը, «անբաղձալի»: Առաջինը Ֆըրանսական «ոգի» ունի, միւսը՝ «թրքական» կամ «իսլամական» եւ մենք գիտենք որ ամէն գիտակից Հայու պարտականութիւնն է զուտ եւ մաքուր հայ հոգին արտայայտող արուեստը «քաջալերել»:

Քիչ մը ետ երթանք ու մի քանի հիմնական ստորոգութիւններ (քաթէկօրիներ) եւ գաղափարներ քննարկենք: Նման ճիգ ստիպուած է բաւական հպանցիկ եւ մակերեսային ըլլալ, եւ ինչպէս Շահան Շահնուր ըսած է (տե՛ս Յառաջ, Օգոստոս 21 եւ 22, 1978, «Վերջին խօսք՝ չափազանցութիւն է») այս «ընդհանուր» եւ «մակերեսային» ակնարկները հայ մտաւորական կեանքին մուխը մարեցին: Սակայն գրողին ժամանակը եւ օրաթերթային դրոյթը, նոյնի՛սկ «Միտք եւ Արուեստ»ի թիւի լայնաբաց էջերը, չեն արտօներ որ գիրք եւ գրքոյկ գրենք այս նիւթին շուրջ, ու միայն նման տեղի մը մէջ կարելի պիտի ըլլար լիօրէն զննել հարցին բարդութիւնը: Ուրեմն՝ օրաթերթի արտօնած կէս–բարդ մօտեցումով միայն կը գործենք ու Շահնուրի խոժոռ, իրաւունք ունենալը գիտցող շուքին ներողութիւն կը խնդրենք:

Մշակոյթը վերացականութենէն տառապող բառ մըն է գրեթէ ամէն տեղ, բայց մանաւանդ հայերէնի եւ ներկայ Սփիւռքի հայ մտածելակերպին մէջ: Անկարելի է մշակոյթի մասին լրջօրէն խօսիլ, Մարքսէն ետք, առանց նկատի ունենալու կեանքի արտադրական եւ աշխատանքի պայմանները, ժողովուրդի մը դասակարգային կառոյցը, տնտեսական սիսթեմը ու քաղաքական կազմակերպումի ձեւերը: Մշակոյթը անոնց կողքին գտնուող կիսանկախ ու անթափանցելի կառոյց մը չէ, այլ՝ անոնց հետ եւ անոնցմէ կերտուող, ինչպէս նաեւ զանոնք կերտող ստորոգութիւն մը: Կարելի չէ այս ազդակներու մասին զատ–զատ մտածել, ինչպէս նաեւ արտօնելի չէ մտածել ժողովուրդի մը մշակոյթին մասին՝ առանց նկատի առնելու անոր հաստատութենական կառոյցը (սթրիւքթիւր էնսթիթիւսիոնէլ), կազմակերպութիւնները եւ մանաւանդ քաղաքական գաղափարախօսութիւնը:

Այս քիչ մը շատ բազմավանկ բառերը կը փորձեն արտայայտել ճշմարտութիւն մը, որ բաւական պարզ է երբ հաստատում, բայց որ միաժամանակ ելակէտն է խրթին տեսութիւններու: Անոնք, որոնք պատրաստ են նման հաստատում մը պաշտպանելու, կը մերժեն ի հիմէ քաղքենիական այն տեսութիւնը, որ կը բաժնէ մշակոյթը չորս կամ հինգ ենթամշակութային ստորոգութիւններու, որոնք բոլորն ալ մշակոյթ եւ արուեստ բառերը կը նոյնացնեն: Այդ չորսն են՝ Ա. անկլօ–ամերիկեան հասկացողութեամբ Բարձր Մշակոյթ, այսինքն ան զոր կը բնորոշեն Մոցարթ ու Մալարմէ, Ռամպրանտ եւ Ծիաքոմէթթի: Թէ՛ ազգային, թէ արեւմտեան «աշխարհ»ի հասկացողութեամբ «համաշխարհային» կոչուող բարձր մշակոյթին մաս կը կազմեն նման անձերու գործերը:

Բ. Միջին մշակոյթ (Միտըլպրաու կամ Միտըլ քալչըր, նաեւ՝ Միտըլ սթայլ):

Ասիկա աւելի Թ դարու երեւոյթ էր, քան քսաներորդի, սակայն կարելի է ըսել որ այս այն մշակոյթն է, որ յօժարօրէն ընդունելի կը նկատուի գնող, սպառող միջին քաղքենիութեան կողմէ: Հոս կը դասաւորուին Սամըրսէթ Մոմ, Ֆրանսուազ Սական եւ ընդհանրապէս շատ աւելի տեղական, այսինքն ազգային նկատուող տիպարներ: Հոս կը դասաւորուի նաեւ

●▶

Մայքըլ Աուլէն (աւագը), որուն արտադ-րութիւնները առաջին պէսթ-սէլըրներէն էին, յետ-պատերազմեան Ամերիկայի մէջ: «Արտադրութիւն» բառը կարելի է գործածել մտածուած, կշռուած ձեւով, քանի որ Միջին մշակոյթ արտադրողը շատ աւելի բացայայտօրէն «ապրանք» արտայայտողի իր դերը կը զգայ ու կը գիտակցի ընդհանրապէս եւ այդ դերը առաջնահերթ գործօնն է իր մտքին մէջ, արտադրած ատեն:

Գ.— Մասսայական կամ զանգուածի մշակոյթ:

Այս բառերը շատ կը գործածուին ներկայիս անգլիախօս աշխարհին մէջ, ուր արտադրական մեծ հաստատութիւններ կը տիրապետեն հաղորդակցութեան մի-ջոցներուն, ու զանգուածին (իմա՝ միջակ եւ աշխատաւոր — պրոլէտար) ուղածը կ'արտադրեն, — կէս - պոռնկագրական «սիրային» վէպեր, ֆիլմեր, երգապնակ-ներ, եւայլն: «Մասսայական» բառը եւ գաղափարը ու անոր յարակից յոռետե-սութիւնը փոխ առնուած են 1930ական թուականներուն Ֆրանքֆուրթի մէջ աշխա-տող գերման մարքսիստ փիլիսոփաներէն (Ատորնոյ, Հորքհայմըր, աւելի ուշ՝ Մարքուզ եւ ուղեկից Պենեամին): Անոնք, երբ տեսան թէ ինչպէս պետական — դրա-մատիրական հաստատութիւնները յաջո-ղեցան նացիական դրդումով ամբողջովին տիրապետել զանգուածի «սպառած ար-ւեստին», չափազանց յուսալքուեցան ու ընկերվարականներու համար անսովոր յոռետեսութեամբ (եւ ընտրանիի մը ան-գիտակից գերակայութեան զգացումով) սկսան յայտարարել թէ ապագան կը պատկանի ամբողջատէր սիսթեմներու արտադրելիք զանգուածային մշակոյ-թին, որուն չի կրնար դիմադրել «տգէտ» զանգուածը:

Դ.— Ֆոլքլորական մշակոյթ.

Այս տերմինը կ'որակէ նախնական (փրիմիթիֆ) ժողովուրդներու մշակոյթը երբեմն, ինչ որ բառին սխալ գործածու-թիւնն է: Աւելի ընդհանուր է միւս գոր-ծածութիւնը, ուր բառը կը մատնանշէ հին, նախ քան ճարտարարուեստականա-ցում ապրող մշակոյթը: Հոս մշակոյթ բառը կը գործածուի աւելի ճկուն ձեւով, — ֆոլքլորական մշակոյթը գիրքերով եւ սռնաքներով չէր ապրեր անշուշտ, ու-րեմն կը ստեղծուի ֆոլքլորական ար-ւեստներու նոր ենթաբաժին մը, ուր կը կուտակուին անդասաւորելիները, — ոս-կորէ սրինգի նուագէն մինչեւ ձեռագործ, ժողովրդական հանելուկներէն մինչեւ սի-րային տաղեր:

Ե.— Բուն փրիմիթիֆ — Նախնական մը-շակոյթները, այսինքն՝ դեռ ճարտարար-ւեստական եւ յառաջացած - երկրա-գործական փուլերէ (էթափ) չանցած ցե-ղախումբերու մշակոյթները, Ափրիկէէն մինչեւ Ամազոն ու էսքիմոներու երկիր: Հոս՝ շնորհիւ մարդաբաններու տեսակա-նօրէն լաւ հիմնաւորուած մօտեցումին, մշակոյթ բառը իր բուն կամ լի՛ իմաստով կը գործածուի: Հետաքրքրական է որ անկլօ — ամերիկեան աշխարհի մէջ շատեր հիացումով կը կարդան Լէվի — Շթրա-ուսի արմատական կարեւորութիւն ունե-ցող կոորները, օրինակ՝ արեւ — լուսին, այր — կին ստորոգութիւններու կամ մորթ ներկող «վայրենի»ներու մասին, բայց նոյն մարդիկը երբ կը տեսնեն որ Ռոլան Պարթ, իր Սիսթեմ տը լա Մոտ գիրքին մէջ, կ'ուզէ «վայրենիներու» մորթա — գծագրութեանց վրայ հիմնուած սկըզ — բունքներ կիրարկել, վերլուծելու հա — մար արեւմուտքի քաղքենիական դասա — կարգի հագուստները, «ներկերը» եւայլն, — նո՛յն այդ հիացողները յանկարծ կ'ըն-դվզին: Կ'ուզեն որ «բնական», այ-սինքն՝ անթափանցելի եւ անվերլուծելի նկատուի ճիշդ ա՛յն, ինչ որ արուեստա-կան է, այսինքն՝ պատմական ու դա — սակարգային իրավիճակի մը ժամանա — կաւոր արդիւնքն է:

Ճիշդ այնպէս, ինչպէս որ բաւական ինքնավստահ, կէս աշխարհահեծան անկ-լօ-ամերիկեան քաղքենի դասակարգը կը դիմադրէ որեւէ տեսութեան, որ կը հա-մարձակի ցոյց տալ թէ «բնական» ստո-րոգութիւններ, սիսթեմներ ու բաժա — նումներ բնական չե՛ն, այլ շահախնդիր հաստատութիւններու արտադրութիւնը, ճի՛շդ նոյնպէս քաղքենի Հայը կը մերժէ ինքնաքննադատութիւն: Կը մերժէ աւելի՛ կատաղութեամբ, որովհետեւ հակառակ հայ «զանգուածի» հսկայ անտարբերու — թեան, Սփիւռքի հայ ներկայ իրականու-թեան մէջ հայ քաղքենի դասակարգը, որ հեղինակութիւն կը վայելէ, դեռ կը զգայ իր դիրքի տկարութիւնը: Ծանօթ է, որ որքան տկար եւ ոչ — ինքնավստահ ըլլայ դասակարգ մը, նոյնքա՛ն արագ ու չըշ-տուած է անոր բարկութիւնը, որ կը հա-կազդէ քննադատութեան որեւէ փորձի:

Եթէ կ'ուզենք նման քննադատութիւն մը կատարել Սփիւռքի հայ իրականու — թեան մասին, «մշակոյթ» բառի ո՞ր սահմանումները կրնանք օգտագործել: Կան այն հինգը զորս ցանկով տուի: Կայ նաեւ ուրիշ մը, որուն վրայ հիմնական ազդեցութիւն ունեցած է մարքսիզմը:

Ըստ այս սահմանումին, մշակոյթը ամբողջական գումարն է այն բոլոր ար-հեստներուն եւ արուեստներուն, արտադ-րական եւ մեկնաբանական, զորս մարդ-կութիւնը կրցած է կուտակել եւ կիրար-կել՝ իր պատմութեան տեւեալ շրջանի մը մէջ: Այսինքն՝ ոչ միայն գիտութիւնն ու բանաստեղծութիւնը, այլ նաեւ մետաղա-գործութիւնը եւ գինեգործութիւնը մաս կը կազմեն «մշակոյթ»ին:

Կարելի է բողոքել, ինչպէս կ'ընէ Ամե-րիկայի աջ մտաւորականութիւնը, որ նման սահմանում մը «ադրակոյտ» մըն է, որ չի զանազաներ կարեւորը՝ անկարե — ւորէն, ընդհանուրը՝ մասնակիէն, թէք-նիքը՝ արուեստէն: Սակայն ստիպուած ենք ընդունիլ նման սահմանում մը իբր ելակէտ կամ մեկնակէտ, որովհետեւ միայն հոնկէ կրնանք սկսիլ հասկնալ թէ ի՞նչպէս, դասակարգային — պատմական ո՞ր պայքարին ու տիալեկտիկային շը — նորհիւ մշակոյթի մասնիկներէն ոմանք, օրինակ՝ բանաստեղծութիւնն ու երաժըշ-տութիւնը, դարձան «բարձր մշակոյթ» եւ «լուրջ արուեստ», մինչ ուրիշներ՝ օրի — նակ, մետաղագործութիւնը (զոր կիրար-կող չաստուած Հեփայիսթոսն ու իր շի-նած վահանը Հոմերոս անմահացուց Իլիականին մէջ)՝ վերածուեցան արհեստ-ներու, այսինքն՝ ոչ-մշակոյթի:

Սփիւռքի հայ մշակոյթի գոյութիւնը (կամ... չգոյութիւնը) ստիպուած է են-թակայ ըլլալ ազդակներու, որոնք կը գործեն ամէն տեղ:

Այս մասին՝ ապագային:

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

---

# ARMÉNIE, son passé - son présent

par ELISABETH BAUER

Գրարուեստի ամէնէն արդիական ըմ - բռնումով յղացուած, ամէնուն մատչելի եւ հաճոյքով թերթատելի հատոր մը, 30×22,5 սմ. ծաւալով, 180 էջերէ բաղ-կացած, որոնցմէ 65ը գունաւոր լուսա — նկարներ, գործ՝ զուիցերիացի ժագօպ Շմիտհայնի, լոյս տեսած « La Biblio — thèque des Arts » հրատարակչատունէն — Լօզան:

Աւստրիացի հեղինակուհին՝ Էլիզապէթ Պաուէր, հմուտ Հայոց պատմութեան անցեալին եւ ներկային, քննական տե - սութիւն մը ընելէ աւելի, տուած է դիւ-րամատչելի երկ մը, պատմական ճշգրիտ տեղեկութիւններով, որուն մեծագոյն արժանիքը՝ սիրտով գրուած ըլլալն է:

Հատորը բաղկացած է 14 գլուխներէ, որոնց կը յաջորդեն Հայոց պատմու — թեան ժամանակագրական ցուցակ մը, տրուած չորս էջերու մէջ, եւ անուանա — ցանկ մը:

1.— Առաջին գլուխը կը կրէ «Վերա - յայտնուած Հայաստանը» տիտղոսը, ուր հեղինակը կ'անդրադառնայ երկար ատեն մոռացութեան տրուած Հայաստանի կա-րեւորութեան վրայ. Հայաստան մը, ո-րու մշակութային բարերար ազդեցու — թիւնը կրած է Արեւմուտքը. Հայաստան՝ օրրանը պղինձի, երկաթի, գինիի, գա-րեջուրի եւ բազմաթիւ պտուղներու. Հայաստան՝ որուն ներկայ մայրաքաղա-քին հիմերը դրուած են Հռոմէն երեք դա-րեր առաջ. Հայաստան՝ որուն ձեռա — գիրներուն շնորհիւ, լուսաբանուած են Արեւմուտքի պատմութեան շատ մը մութ անցքերը: Վերջապէս Հայաստան մը որ հակառակ Հռոմայեցիներու, Պարթեւնե — րու, Սասանեաններու, Բիւզանդացինե — րու, Արաբներու, Սելճուքներու, Մոն - կոլներու, Թաթարներու, Մամլուքներու եւ Թուրքերու ասպատակութեանց, չէ կորսնցուցած իր հոգեւոր ժառանգու — թիւնը, մինչ կարեւորագոյն ազգութիւն-ներ, նոյնիսկ կայսրութիւններ, առ յա-ւէտ ջնջուած են պատմութեան ասպա — րէզէն: Ասոր միակ գաղտնիքն այն է, կ'ըսէ հեղինակը, որ Հայաստան՝ հա — զարամեակներու ընթացքին ունեցած է իր սեփական մշակոյթը ու սնած անով:

2.— «Նախնական քաղաքակրթութիւնը Բարձր Հայքի մէջ», նիւթն է երկրորդ գլուխին, ուր հեղինակը, հիմնուած Հա-յաստանի մէջ, պեղումներէն յայտնաբե-րուած իրեղէններու, կը հաստատէ թէ Հայաստան շատ հնուց բնակուած երկիր մը եղած է եւ առաջիններէն՝ ուր եր — կրագործութիւնը պայմանաւորած է մար-դուս կեանքը եւ ստեղծած ինքնատիպ մշակոյթ մը:

Մետաղի հանքերու առատութիւնը, մասնաւորապէս պղինձի դարը Հայաս — տանի մէջ, 1200 տարիով կը կանխէ Արեւմուտքը: Մեծամօրի պեղումները ցոյց կուտան թէ ակէ 5.000 տարի ա - ռաջ,, Հայաստանի մէջ, կ'արտադրուէին զէնքեր, երկրագործական գործիքներ եւ զարդեղէններ:

Ապա հեղինակը հանգամանօրէն կ'անդ-րադառնայ Հայաստանի առաջին բնա — կիչներուն՝ Հուրրի, Հիքսոս, Հիթիթ, Միթանի, Արիմ — Արմէն, Նայիրի եւ հուսկ Ուրարտու:

3.— Ուրարտուի թագաւորութիւնը կը գրաւէ ամբողջ երրորդ գլուխը. հոն այ-լեւս հայ հողին պատմութիւնը հիմնուած է վաւերագրերու, պեղումներու եւ գի — տական ուսումնասիրութիւններու վրայ, եւ Էլիզապէթ Պաուէր, 20 էջերու մէջ յստակօրէն կը ներկայացնէ, ժամանակա-գրական կարգով, Ուրարտուի ծագումը, բարգաւաճումը եւ անկումը երբ Քրիս - տոսէ առաջ 590ին, Մարերը կը գրաւեն Տուշպան եւ հրոյ ճարակ կուտան Ռուսա-հինիլին, որոնց կը յաջորդէ Թէյշէպ - այնիի կործանումը Սկիւթացիներու կող-մէ:

Հեղինակը չի մոռնար յիշատակելու Ուրարտուի կատարած առաջին կարգի դերը արուեստի մարզին մէջ, արուեստ մը, որ ոչ միայն իր բարերար ազդեցու-թիւնը պիտի ձգէր ժամանակակից կայս-րութիւններու եւ թագաւորութիւններու վրայ, այլեւ հիմը պիտի կազմէր հայ ժո-ղովուրդի մշակոյթին որ իրեն կը յա — ջորդէր անմիջապէս:

4.— Հայաստանի յայտնութիւնը.

Առաջին ծանօթութիւնը կուգայ յոյն պատմիչ՝ Հեկատոսէն որ Քրիստոսէ ա - ռաջ, վեցերորդ դարուն, կը յիշատակէ Արմէնի ժողովուրդը, որպէս նախկին Ու-րարտուի տիրակալներ:

Քսենոփոն Ատտիկեցին, կը գրէ իր պատմութեան հատորին մէջ որ 550ին Քրիստոսէ առաջ, Կիւրոս Ա. խաղաղու-թեան դաշինք մը կը ստորագրէ Ուրար-տացիներու հետ, ի շահ Հայերուն, ըն-դունելով անոնց գերիշխանութիւնը եր - կրին վրայ եւ պարտադրելով Ուրարտա-ցիները հարկ վճարել Հայերուն, կարե - նալ օգտագործելու համար մշակելի դաշ-տերը եւ արօտավայրերը:

Ապա հեղինակը կը խօսի Հայոց հին հաւատալիքներու վիշապներու, եւ աստ-ուածութիւններու վրայ:

Հայերէնը կը դառնայ նոր պետութեան համատարած լեզուն. իսկ Հայաստան՝ Աքեմենեան կայսրութեան 13րդ մարզ - պանութիւնը:

521 — 519 թուին. Ք. Ա. տասը պե - տութիւններ, որոնց մէջ նաեւ Հայաստան, կ'ապստամբին Պարսիկներու դէմ, յու - սալով վերագտնել իրենց նախկին անկա-խութիւնը. բայց Դարեհ Ա. կը ջախ - ջախէ ապստամբները եւ 518ին Պեհիս — տունի մէջ փորագրել կուտայ արձա — նագրութիւն մը երկլեզուեան, ուր առա-ջին անգամ կը յիշատակուի Արմինիա փո-խանակ Ուրարտուի:

Քսենոփոն ժամանակակից յոյն պատ - միչ եւ վինուորականը, իր « Նահանջ Բիւրոց» հատորին մէջ, կը նկարագրէ տասը հազար Յոյներու նահանջը մին - չեւ Սեւ Ծովի ափերը, Գունաքսայի ան-ուանի պարտութենէն վերջ. անոնք կը ստիպուին կտրել — անցնիլ Հայաստանը եւ հայ լեռնականներու եւ գիւղացիներու մօտ ջերմ հիւրասիրութիւն կը գտնեն. կը գրէ.

«Ամէն տեղ ,զինուորներս ունեցիք և խմե-լիք ստացան լաւագոյն ընդունելու — թեամբ... անոնք (Հայերը) կը հրամ - ցընէին սքանչելի գինիներ, ոչխարի հոր-թի, խոզի եւ հաւու միս, գարիի հաց, զանազան բանջարեղէններ, պտուղներ. ընդարձակ ամաններու մէջ հրամցուցին գարիի ջուր (գարեջուր). ուր դեռ գարիի հատիկներ կը ծփային. Ծարաւի եղող - ները կրնային եղէգով մը խմել անկէ. այս ըմպելին զօրաւոր էր, բայց վար - ժուելէ յետոյ, շատ հաճելի»:

Քսենոփոն զմայլանքով կը խօսի հայ - կական ձիերու մասին, որոնք թէեւ աւե-լի փոքր էին քան պարսկականները, բայց աւելի աշխոյժ եւ կրակոտ:

Աքեմենեան հարստութեան քաղաքա - կան ազդեցութիւնը Հայաստանի վրայ չէր կրնար մշակութային եւ դիցաբա - նական հետքեր ալ չձգել: Այսպէս Պար - սիկներու Անահիտա դիցուհին, դառնա - լով Հայոց մօտ՝ Անահիտ, կարեւորա - գոյն տեղ մը գրաւեց հայ պանթէոնին մէջ, ներկայացնելով բեղնաւորութիւնը մարդերու եւ կենդանիներու, եւ բաշ - խող ջուրերու:

Ապա հեղինակը կը ներկայացնէ հայ - կական դիցաբանութեան գլխաւոր աստ-ուածութիւնները, Արամազդ, Վահագն Վիշապաքաղ, Միհր՝ արեւի, լոյսի եւ կրակի աստուածը, եւայլն...

Հուսկ պատմականը կ'ընէ Արտաշէս - եան հարստութիւնը կանխող դէպքերու Հայաստանի մէջ, մինչեւ Մեծն Աղեք - սանդրի վաղահաս մահը:

5.— Հինգերորդ բաժինը նուիրուած է Արտաշէսեան հարստութեան, ուր Հայոց

Գրեց՝

Հ. Յ. ՊՁՏԻԿԵԱՆ

հզօրութիւնը հասաւ իր գագաթնակէտին։ Երբ Մեծն Աղեքսանդրի զօրավարները իրարու մէջ բաժնեցին իրենց վեհապետէն ժառանգած կայսրութիւնը, Հայաստան չորս անկախ թագաւորութիւններէ կը կազմուէր։ Մեծ Հայքը, Երուանդունիներու ենթակայ, կը տարածուէր Սեւանայ լիճէն մինչեւ Եփրատի Արեւելքը։ Փոքր Հայքը իր մէջ կ'ընդգրկէր Սեբաստիոյ եւ Երզնկայի գաւառները։

Աւելի հարաւ – արեւմտեան սահմաններուն վրայ, կային Ծոփքի թագաւորութիւնը եւ Կապադովկիոյ թագաւորութիւնը, որոնք Մալաթիայի հարուստ դաշտերը բաժնած էին իրարու մէջ։

Ծոփաց աշխարհի մայրաքաղաքն է Արշամաշատ կառուցուած Արածանիի ափերուն։

Էլիզապէթ Պաուէր, չորս էջերու մէջ, յստակ համադրութեամբ մը, կը հրամցնէ ընթերցողին այն ամէն ինչ որ կը նպաստէ, առանց մասնագիտական պրպտումներու, ամբողջական գաղափար մը տալու Արտաշէսեան հարստութեան մասին, Արտաշէս Ա.էն մինչեւ Մեծն Տիգրան։

6.– Հատորին ինը էջերը (60 – 69) նուիրուած են Հռոմի եւ Հայաստանի յարաբերութիւններուն։

Թշնամական եւ բարեկամական դաշինքներով ճոխ շրջան մը, ուր Հռոմի ոխերիմ թշնամի՝ Միհրդատ Պոնտացիի մեծ դաշնակիցը՝ Տիգրան, Արքայից Արքան, յաղթական Լուկուլլոսի լեգէոններուն, դարձաւ «բարեկամ եւ դաշնակից Հռոմի» Պոմպէոսի բանակներուն առջեւ։

Պատմական իրադարձութիւններով ճոխ այս ժամանակաշրջանը կը հասնի մինչեւ Տրդատ Երրորդ՝ պատմութեան առաջին քրիստոնեայ վեհապետը։

7.– Հայաստան Պատմութեան Առաջին Քրիստոնեայ Պետութիւն

Հեղինակը 25 էջ յատկացուցած է այս գլուխին, ու զայն կը նկատէ որպէս վճռական թուական մը Հայաստանի ապագային համար։ Արդարեւ շնորհիւ նոր կրօնքին է որ Հայերը ունեցան Այբուբեն, գրականութիւն եւ Ոսկեդար, ճարտարապետութիւն եւ տաճարներ, մանրանկարչութեան արուեստ, զօրաւոր պատնէշ մը ապագայ հզօր ասպատակիչներու դէմ, եւ գոհացում գտան Արեւմտեան քաղաքակրթութեան մէջ, իրենց բնական հակումին։

8.– Հայաստան Արաբական արշաւանքներու առեն. կը զուգադիպի հռոմէական կայսրութեան անկումին եւ բիւզանդական կայսրութեան ձեւաւորման ու հզօրացման, մինչ պարսկաստան հետզհետէ կ'ամփոփուէր իր բնական սահմաններուն մէջ, տեղի տալով Արաբիոյ անապատներէն ասպատակող թարմ ուժերու առջեւ, որոնք ամէն ուղղութեամբ քարիւղի բիծի նման կը տարածուէին արագօրէն՝ Արաբները։

Արաբները փութով կը հասնին Հայաստանի սահմանները, որոնք անորոշ դարձած էին բիւզանդա-պարսկական յարատեւ ասպատակութիւններու հետեւանքով։ Այնուհանդերձ Հայերը իրենց ճկունութեամբ եւ բնական ճարտարութեամբ, տակաւ առ տակաւ կը յաջողին կերտել իրենց ճարտարապետական գլուխ-գործոցները (Զուարթնոց, Ս. Հռիփսիմէ, Օձուն, Գայանէ եւայլն...) եւ ենթարկեալ ինքնավարութենէ մը վերջ տիրանալ անկախութեան շնորհիւ Բագրատունի ասպետական տան ջանքերուն։

9.– Բագրատունեաց Հարստութիւն։

Հիմնադիրը և մեծ արուեստագէտը եղաւ Աշոտ Բագրատունին, որ այնպիսի ճկունութեամբ եւ արդիւնաւոր կերպով գործեց որ Խալիֆան զայն նախ անուանեց իշխանաց իշխան, ոստիկան եւ հուսկ թագաւոր Հայոց 885 թուին։

Բագրատունեաց Հարստութիւնը շուրջ երկու դար փայլուն կերպով պիտի իշխէր Հայաստանի, սուզուելու համար յետոյ անոր հետ պատմական աղէտներէն մէկուն մէջ որ Հայոց պատմութեան ողբերգական ընթացքը կազմած են միշտ։

Բագրատունեաց թագաւորութիւն՝ կը նշանակէ Անի, իր 1001 եկեղեցիներով, կը նշանակէ Տրդատ ճարտարապետ, կը նշանակէ Գրիգոր Մագիստրոս, Սանահին, Հաղբատ, Նարեկ...

Ահա թէ ինչպէս ժամանակակից պատմիչ մը, Արիստակէս Լաստիվերտցի, բանաստեղծօրէն կը պատկերացնէ ԺԱ. դարու առաջին կէսին, Բագրատունեաց թագաւորութիւնը. «Ընդարձակ պարտէզ մըն է, զուարթ, բեղուն եւ շռայլ, ծփալով իր խիտ սաղարթներուն մէջ, ծաղիկներով եւ պտուղով բեռնաւորուած, գալով ժողովուրդին զայն կը տեսնէ «Երգող եւ պարող զուարթ եղանակներ. ընկերացած սրինգով եւ այլ գործիքներով. թէ նորահաս զոյգերը, թէ մայրերը մանուկները գիրկերն առած, երջանկութիւն կը շնչէին»։

10.– Կիլիկեան իշխանութիւնն ու թագաւորութիւնը

Դժբախտաբար Բագրատունեաց թագաւորութեան բաժանումը, Բիւզանդիոնի յիմար յարձակումները և Թուրքերու յայտնումը եւ ասպատակութիւնները Հայաստանի վրայ, շուտով վերջ պիտի տային Բագրատունիներուն։

Հայաստան որպէս անկախ պետութիւն կ'անհետանար, բայց հայ ժողովուրդը, խմբուած Բագրատունի իշխանի մը շուրջ՝ Ռուբէն, զէնքը ձեռքին, տարօրինակ գաղթ մը կը սկսէր դէպի Մերձաւոր Կիլիկիա, մինչ ուրիշներ կ'ապաստանէին դէպի հիւսիս-Արեւմուտք, Մոլտաւիա, Հունգարիա եւ Լեհաստան։

Ռուբէն իրեն միացնելով Կիլիկիա ապաստանած զանազան հայ իշխանները, թօթափեց բիւզանդական լուծը եւ Բարձրբերդի մէջ հիմնեց իշխանութիւն մը, որ նոր պետութեան մը կորիզը պիտի կազմէր, Կիլիկեան Հայաստան։

Իր յաջորդներէն Լեւոն, արքայական թագ պիտի ստանար, եւ շրջանի ամէնէն կազմակերպ եւ հզօր տէրութիւնը պիտի հիմնէր, ընդարձակելով սահմանները Արեւելքէն եւ Արեւմուտքէն եւ սպառնալով մինչեւ իսկ Գոնիայի սուլթանութեան, պիտի կնքէր դաշինքներ խաչակիրներուն եւ արեւմտեան Միջերկրականի ծովային քրիստոնեայ հանրապետութիւններու հետ. պիտի կառուցանէր բերդեր եւ վանքեր եւ ծաղկեցնէր վաճառականութիւնն ու արուեստները իր թագաւորութեան մէջ։

Կիլիկեան թագաւորութեան երեք դար տեւող գոյութիւնը հիմնականօրէն յեղաշրջեցին հայ ժողովուրդին հակումներն ու բարքերը դէպի Արեւմուտք եւ մասնաւորապէս յայտնաբերեցին անոր քաղաքական, դիւանագիտական եւ տնտեսական բացառիկ ունակութիւնները, որոնք աշխարհագրական եւ պատմական լաւագոյն պայմաններու մէջ, որքան տարբեր ընթացք մը առած կ'ըլլային, քան ինչ որ ենք այսօր...։

11.– Պատմական Հայաստանը Սելճուքեան արշաւանքներէն մինչեւ քսաներորդ դար.

Այս գլուխին մէջ, հեղինակը յստադարձ համադրական ընդհանուր ակնարկ մը կը կատարէ Անիի կործանումէն (1064) մինչեւ 1918, Հայաստանի Անկախութեան թուականին պատմական իրադարձութիւններուն, յիշատակելով մէջ ընդ մէջ, Սելճուքներու, Մոնկոլներու, Թաթարներու, Պարսիկներու եւ հուսկ Օսմանցիներու կատարած աւերները հայ հողին վրայ, եւ ի հեճուկս բոլորին, կը յիշատակէ նոյն ժամանակամիջոցին պատմական Հայաստանի մէջ ծաղկած կրօնական եւ համալսարանական կեդրոնները, Գեղարդ, Գլաձոր, Տաթեւ եւայլն. միաժամանակ թէ ինչպէս Հայերը, հակառակ բոլորին, Սուլթաններու մայրաքաղաք՝ Կոստանդինուպոլսոյ մէջ, հասան բարձր պատասխանատուութիւններու գլուխ, մինչեւ իսկ Մեծ-Վէզիրի պաշտօնին։

Էլիզապէթ Պաուէր, բառերը չի ծամեր մատնանշելու նաեւ այն բոլոր անիրաւութիւններն ու կոտորածները, որոնց ենթարկուեցաւ բովանդակ ազգ մը։

12.– Հայաստանն Այսօր կը կազմէ հատորին վերջընթեր բաժինը, ուր յետ ակնարկելու Սովետական Հայաստանի

# *Trois poètes maudits*

Un opuscule de Verlaine qui parut en 1884 et passa inaperçu nous paraît un modèle de perspicacité critique. Son titre est devenu célèbre : *Les Poètes maudits.* Verlaine abattait un brelan d'as: Corbière, Rimbaud, Mallarmé. (L'édition originale ne contient que les études sur ces trois poètes, alors ignorés).

On pourrait appeler aujourd'hui poètes maudits : Armen Lubin. Armand Robin et Jean-Paul de Dadelsen, dont les noms brilleront un jour dans le ciel des lettres à l'égal de ceux de leurs illustres aînés. Aucun d'eux n'aura eu la vie facile, mais, bien entendu, ce n'est pas à cause de la poésie qu'ils auront été maudits. La poésie fut au contraire leur recours et leur consolation. C'est de la maladie qu'ils auront été les victimes. Atteint de tuberculose osseuse, Lubin a passé la majeure partie de sa vie dans les hôpitaux et des sanas. Robin a fini mystérieusement ses jours à l'infirmerie spéciale du Dépôt de la Préfecture de Police. Dadelsen est mort, en pleine force de l'âge, des suites d'une tumeur au cerveau.

Très différentes entre elles, les poétiques de Lubin, de Robin et de Dadelsen ont ceci de commun qu'elles se situent à l'écart de la prosodie française traditionnelle. Ce serait peu de dire que ces poètes échappent au ronronnement classique. Ils inventent de nouvelles règles, valables pour eux seuls, et nous révèlent une nouvelle musique. Ils doivent sans doute une part de leur originalité à leurs origines : Lubin était arménien, Robin était breton (ses parents ne parlaient pas le français) et Dadelsen était alsacien. Il n'est pas possible de les présenter sans raconter brièvement quelle fut leur vie.

par

J. BRENNER

## ARMEN LUBIN

Armen Lubin était né en 1903, à Constantinople, où il avait connu une enfance heureuse. Adolescent, pour échapper à la folie raciste des Turcs, il avait été contraint à un douloureux exil. Il a décrit l'exode arménien dans un roman composé dans sa langue natale, *La Retraite sans musique*, considéré par ses compatriotes comme un roman quasi national et grâce auquel il figure dans le volume *Histoire des littératures* de la Bibliothèque de la Pléiade, sous le nom de Chahan Chahnour. Dans plusieurs poèmes français, il a évoqué aussi la difficile adaptation des Arméniens à leur arrivée en France.

Une pauvreté voisine de la misère ne l'empêcha pas d'être émerveillé par la capitale. Il restera un des grands poètes de Paris. Qui connaît son œuvre ne peut plus passer quai de la Mégisserie, place Saint-Sulpice ou rue Vavin sans se réciter certains de ses vers. Mais il allait être enlevé à la joie des découvertes et se retrouver en salle commune, sur un lit de l'Assistance publique. On l'envoya dans des sanas, à Bidard, à Pessac, à Berck. Plusieurs fois, il subit de terribles interventions chirurgicales, qui devaient lui inspirer le vibrant plaidoyer en faveur de l'euthanasie, intitulé *La Mort du loup* et que l'on trouvera dans son livre de souvenirs *Transfert nocturne*, œuvre d'une densité et d'une retenue bouleversantes. Voilà un homme qui s'est trouvé confronté aux problèmes fondamentaux de notre condition : il a été non pas le témoin, mais le lieu d'oppositions impitoyables, feux contre feux. (C'est le titre qu'il a retenu, *Feux contre feux*, pour son anthologie poétique de 1968). Atteint dans son corps, il n'était pas question d'évasion. Dans la mesure du possible, il a cependant donné leur chance et leur place à l'amour, au désir, à la tendresse et à un humour très particulier. Il lui est arrivé d'écrire des poèmes tout vibrants d'un bonheur nostalgique : poèmes du souvenir ou du répit.

*L'année de mon premier, de man grand*
*amour*
*Ce fut l'année même des horloges*
*lumineuses.*
*Ce fut cette année-là que dans nos*
*carrefours*
*On les dressa avec un grand feu intérieur*
*Et Paris ne fut plus qu'une clarté*
*radieuse,*
*Clarté qui m'était due.*

Lubin ne refuse pas les formes classiques. Il les plie à une sensibilité toute neuve. Il arrive à ses vers d'être heurtés, cahoteux et même techniquement boiteux, mais de chaque poème s'élève un chant qui ne ressemble à aucun autre.

●▶

կրած ստալինեան հալածանքներուն ու անիրաւութիւններուն, խանդավառօրէն կը խօսի ներկայի իր բարգաւաճ դիրքին եւ անընդհատ վերելքի մասին, արդիւնք իր ստեղծագործ տաղանդին եւ հետզհետէ բարելաւուած նիւթական եւ հոգեկան պայմաններուն։

13.– Հայ Սփիւռքը շօշափելի իրականութիւն մըն է այսօր. թէեւ ան միշտ գոյութիւն ունեցած է դարերու ընթացքին, Եկբատանէն մինչեւ Տիզբոն, Հռոմ, Աթէնք եւ Երուսաղէմ, բայց ճանչցած է երրեակի զօրաւոր հոսանքներ, Արշակունեաց Հարստութենէն վերջ՝ դէպի Բիւզանդիոն, Բագրատունեաց կործանումէն ետք՝ դէպի Կիլիկիա եւ Կեդրոնական Եւրոպա, ու մեծ Աղէտէն յետոյ, սակաւ բացառութեամբ քիչ մը ամէն կողմ։

Գիրքին հեղինակը հոս ալ մեծ հիացմունքով կը խօսի հայ ժողովուրդի յարմարելու յատկութիւններուն եւ ցեղային առաւելութիւններուն, մէջբերելով նոյնիսկ Միացեալ Նահանգներու մէջ կատարուած վիճակագրութիւն մը որուն համաձայն, հայ տարրը այդ երկրին մէջ, համեմատօրէն մտաւորականներու (գիտնական, համալսարանի փրոֆէսօր, բժիշկ, թուաբանագէտ, իրաւաբան, երաժշտագէտ, գրող, երգիչ, ճարտարապետ, նկարիչ, արձանագործ եւայլն..) բարձրագոյն եւ ոճիրներու, ընտանեկան պառակտումներու նուազագոյն տոկոսը կը ներկայացնէ։ Դժբախտաբար սակայն, մենք որ տեղեակ ենք քիչ մը ներկայ Սփիւռքի մեր կացութեան, գիտենք թէ, հակառակ Բիւզանդիոնի, Կիլիկիոյ եւ նոյնիսկ Լեհաստանի գաղութներու օրինակին, որքան արագօրէն համատարած ձուլումի ընթացքը բռնած է ան, քիչ մը ամենուրեք, եւ թէ այդ ուղղութեամբ միասնական ոգիով ոչինչ կը կատարուի Արտասահմանի կազմակերպութիւններու եւ Մայր Հայրենիքի պատասխանատուներու միջեւ։

Սրտանց կը մաղթեմ որ Էլիզապէթ Պաուէրի հիացմունքով և սիրով գրուած այս գեղեցիկ հատորը, ոչ միայն նպաստէ մեր անցեալն ու ներկան օտարներուն ծանօթացնելու, այլ մանաւանդ ծառայէ հոս ու հոն ինքնաբաւ ու գոհունակ հայ հոգիներ, թմփերէն արթնցնելու։

# ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ԻՄԱՍՏԱՍԷՐ - ՏԵՍԱԲԱՆՆԵՐԸ

Մինչեւ ԺԶ. դար արուեստին տեսաբանութիւնը գոյութիւն չունէր գրականութեան մէջ: Կենսագրութիւններ էին, որ կը գրուէին, ինչպէս՝ «Նկարիչներու կեանքը» Վազարիի. եւ «Արուեստագէտներու կեանքը» Վան Մանտերի: Կենսագրութիւններուն կ'ընկերանային պատմական ծանօթութիւններ ստեղծագործութիւններուն վրայ. իբր ատաղձ ապագայ ուսումնասէրին:

Տեսաբանութիւնը իր իմացական փըթթումին կը հասնի գերմանական իմաստասիրութեան մէջ երբ Վինքելման, յունական արուեստին գաղափարական գեղեցիկովը յափշտակուած, կը գրէ «Հիներու արուեստին պատմութիւնը»: Այս չահեկան հատորը, ԺԸ. դարուն գլուխ գործոցներէն մէկը եւ ամէնէն աւելի ազդեցութիւն ունեցողը մեծ մտածողներուն վրայ. ընդհանուր հետաքրքրութիւն կը ստեղծէ Գերմանիոյ մէջ: Ուսումնասիրութեան նոր աշխարհ մը կը բանայ մտքի մշակներուն: Խորհրդածութեան անսպառ կարելիութիւններ կուտայ անոնց՝ որոնք արուեստը կ'ըմբռնեն բարձր գաղափարներու շրջածիրին մէջ:

×

Պաումկարթէն կ'ըլլայ առաջինը, որ կ'ուսումնասիրէ յունական արուեստին գաղափարականը, ու կը վերածէ զայն տեսութեան էքբէքիֆա անունով: Տագումով հին գործածութիւնով նոր այս բառը կը նուիրագործուի պատմութենէն ու կը դառնայ իմաստասիրութեան մէկ նոր սեռը:

Պաումկարթէն, իր գեղագիտութիւնը կը հիմնաւորէ յունական արուեստին սկզբունքներուն վրայ: Չի հետաքրքրուիր ուրիշ ժողովուրդներու արուեստին գեղեցիկովը: Գործը կը դատէ կանոններու ճշգրիտ գործածութեան մէջ, բայց կը զգայ, ինչ որ չէն զգացած իր ժամանակակիցները՝ գոյնը: Կը պատուաստէ զայն իր շրջանի գծապաշտ արուեստին վրայ, ու կուտայ մեր շրջանի նկարչութեան գաղափարը: «Գիծը կառոյցն է նկարին, գոյնը՝ անոր նպատակը»: Ցանդուղն ճըշմարտութիւն մը իր ժամանակին համար, որ կ'ամբողջանայ Հերտերի ճշմարտութիւնով. «Արուեստը իր նիւթերը պէտք է փնտռէ յոյզերուն եւ ապրումներուն մէջ»: Վիպականութիւն բուրող այս խօսքին կը մօտենայ Համանի տեսութիւնը. «Հանճարը կանոններու հակադրութիւնն է»: Զիրար լրացնող մտառումներու տարբերակներ. որոնք միասնաբար կը ներբողեն երեւակայութեան դերը ստեղծագործութեան մէջ:

×

Վաքէնրոտեր եւս հիացող մըն է յունական արուեստին վրայ, բայց աւելի բաց միտք է ան քան Պաումկարթէն: Կ'ուսումնասիրէ ժողովուրդներու արուեստը: Կը կատարէ վերլուծումներ ու բաղդատութիւններ: Կը գնահատէ Վերածնունդին գիտական արուեստը, բայց կը քննադատէ Միջին Դարուն միստիկը, որ բիւզանդական իքոններուն հետեւելով, չէ կրցած նոր ըմբռնումով մը հարստացնել արուեստին պատմութիւնը:

Սուր եւ թափանցող միտքը Վաքէնրոտերի, կը հասնի հաստատումներու գեղեցկութեան, երբ արուեստին մօտենայ առանց նախապաշարումի: «Արուեստը սրտին գործունէութիւնն է ոչ թէ մտքին». խօսքը հակադրութիւնն է Վինքելմանի չափազանցութիւններուն: Վինքելման ցոյց տուաւ արուեստագէտին, թէ ինչ բանի պէտք է հետեւի: Ես ալ ցոյց կուտամ, թէ ի՛նչ բանէ պէտք է խուսափի»: Հեգնանք մը՝ մեծ յունապաշտին ուղղուած:

×

Հեյլեն արձանագործութեան հեթանոս գեղեցիկով արբշիռ Վինքելման, յունական արուեստին կը ծանօթանայ Պղոտինոսի «Բնական գիտութեանց պատմութիւնը» հատորով ու անկէ լայնօրէն կ'օգտուի: Կ'ընդլայնէ անոր մտածումները, առանց փոխելու էականը տեսնելու սկզբունքին:

Հակառակ իր խորհրդածութիւններու նրբութեան եւ սրամիտ վերլուծումներու յաջողութեան, չի կրնար նոր ըմբռնում մը ձեւակերպել, պակսելուն համար իրեն մարդկային ոգիին հարստութիւնը, որով պիտի տարածէր իր հետաքրքրութիւնը ուրիշ ժողովուրդներու արուեստին վրայ, ու հեռու պիտի պահէր ինքզինքը շարք մը վերլուծումներու անընդունելիութենէն:

Վինքելմանի համար յունական արուեստըն է գեղեցկութեան թագուհին: Անոր մէջ կը տեսնէ Աստուծոյ կատարելութիւնը, ու կը նկատէ զայն յոյն ժողովուրդէն աշխարհին եղած պարգեւ մը: Յունական արուեստին գլխաւոր նկարագիրը կը տեսնէ ազնուական, մեծղի եւ խաղաղ պարզութեան մէջ, հետեւելով Պերիկլէսի խօսքին. «Մենք կը սիրենք գեղեցկութիւնը պարզութեան մէջ»: Պերիկլէսի պարզութիւնը իրենց ողբերգութեան մէջ է: Արձանագործութիւնը կը հետեւի անոր Փիթիասի արուեստին վսեմով եւ Փրաքսիթելէսի արուեստին իրապաշտութիւնով, լուծուելու համար քրիստոնէութեան նմանող արուեստին մէջ:

Վինքելման կը հիմնէ գերմանական նորդասականութիւնը: Յունականը կապկող շարժում մը՝ որ չի կրնար արդարացնել նոր դպրոց մը դառնալու յաւակնութիւնը: Հետեւողը կը մնայ միշտ նմանող: Բայց մեծ ազդեցութիւն կ'ունենայ անգլիական գրականութեան վրայ Վալթեր Փաթըրով: Ֆրանսայի մէջ Վիկթոր Քուզէն կը փորձէ շարունակել անոր գաղափարականութիւնը, բայց ընթերցողներ գտնելու համար կը ստիպուի պատուաստել զայն Ֆրանսական մտածումով:

×

Քանթ, ճաշակին կուտայ լուսաբանողի դեր, որ կրնայ բացատրել ժամանակի մը ոգին, բայց չի կրնար ունենալ մնայուն ըմբռնում, կապուած ըլլալուն համար գեղեցիկի մը անյողդողդ երեւոյթին:

Քանթի մտածումներուն առանցքը գաղափարն է (իտէ), ենթագիտակցութեան

Գրեց՝

**ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ**

մէջ ձեւակերպ ստացած պատկերի մը թաքուն գոյութիւնը, որ երեւան կ'ելլէ բաղդատութեան մը պարագային: Մտքի այս հեղեղը, որ կ'ուզէ պարարտացնել ինչ որ կ'ընձիւղէ իր երեւակայութեան մէջ, կը մերժէ կանոններուն տրուած դատաւորի դերը, բայց ինք եւս կը դառնայ կանոններու պաշտպան, երբ կ'ըսէ. «Արուեստը գիծին մէջ է: Գոյնը օժանդակն է գիծին»: Այս խօսքը սխալ է Տըլաքրուայի արուեստին համար, ոգին իսկ է Տավիտի արուեստին: Ապացոյց մը՝ թէ ոչ մէկ անընդունելի մտածում կրնայ գոյութիւն ունենալ արուեստին մէջ, եթէ առնենք զայն իր ընդհանուր երեւոյթով:

Քանթ, իր մտածումի մաթեմաթիկին առընթեր, կը ձեւակերպէ տեսադիտական մտածումներ եւս, բայց ոչ մէկը կը խորացնէ: Տեսաբանութիւնը կը մնայ իրեն համար ժամանց մը, ոչ երբեք իմացական մարզանք:

×

Լեսինկ, յունական արուեստին անվերապահ հիացող մը ըլլալով հանդերձ, չուզեր գեղեցիկին բարձրագոյն տարքը Յոյներուն քով տեսնել: «Լայկոն»ին մէջ յայտնած չահեկան մտածումներով անհրաժեշտ կը գտնէ շեղում մը գաղափարականէն ազատ արտայայտութիւն, որպէսզի արուեստին ընթացքը հասնի նոր հաստատումներու համոզումին: Այս գեղեցիկ եւ արդիական ըմբռնումին հետ կը յայտնէ նաեւ անընդունելի մտածումներ: Յաճախ հակասական: «Նկարչութիւնը իբրեւ նմանութեան արուեստ, կրնայ ներկայացնել տգեղը: Իբրեւ գեղեցիկի արուեստ. չի կրնար ներկայացնել տգեղութիւնը»: Որքան սահմանափակում արուեստի անպարագիծ անդաստանին մէջ, պարզապէս չկարենալ զգալուն համար տառապանքին ձեւազերծումներով տգեղցած դէմքի մը յուշական գեղեցկութիւնը:

Լեսինկ արուեստը կ'օժտէ նոր բառով մը: Առաջին անգամ ինք կը գործածէ կերպարուեստ բառը, հակադրելով գեղարուեստ բառին:

×

«Գեղեցիկին գաղափարը չի ծնիր երեւոյթներու ներշնչումէն, կը ծնի արուեստագէտին մտածումներէն»: Իր դարուն ոգին արտայայտող այս խօսքով, Հեկել կը հարստացնէ արուեստին իմացապաշտութիւնը: Մէկ անձի կը վերածէ արուեստագէտն ու փիլիսոփան, որ գաղափարը միայն ճանչնայ արուեստին ճըշմարտութիւնը:

Գեղագիտական գաղափարներ սահմանելու ընթացքին, Հեկել կը մեղանչէ հաստատելուն համար, թէ ճարտարապետութիւնը սեմպոլիկ արուեստ է, արձանագործութիւնը՝ դասական, նկարչութիւնը՝ վիպական: Ոչ մէկը տեւականօրէն պահած է իրեն վերագրուածը: Երեքն ալ փոխնի փոխ եղած են թէ մէկը եւ թէ միւսը: Բայց Հեկել աւելի լաւ կը վերլուծէ ենթակայական արուեստները: «Երաժշտական գործի մը առջեւ հոգին կը կորսնցնէ իր դիտելու ազատութիւնը: Զգացումը կը նոյնանայ ձայնին հետ: Գաղափարը կ'արտայայտուի ձայնով, Բանաստեղծութիւնը երաժշտութեան հետ կ'ազդէ ձայնական թրթռացումներով»:

Հեկել, արուեստի կոչումին լաւագոյն համապատասխանող նիւթը կ'ընդունի մարդը, տեսանելի պատկերը անտեսանելի Աստուծոյ կատարելութեան: Կը յորդորէ արուեստագէտները, որ գաղափարականութենէն չշեղին, որպէսզի ստեղծագործութիւնն իրենց զգենու փիլիսոփայութեան տարազը: Հակառակ իր տեսաբանական սրամտութեան, Հեկել կը մնայ վարդապետական (տոկմաթիք) եւ անով՝ կը փակէ հանճարին ճամբան:

×

Շոփէնհաուէր, գերմանացի տեսաբաններուն ամէնէն միստիկն է: Արուեստին վրայ կատարած խորհրդածութիւնները կը նմանին կրօնքին վրայ կատարածներուն, կ'ազնուացնէ մարդը եւ կը մօտեցնէ զայն Աստուծոյ: Կը ջատագովէ Միջին Դարուն արուեստը, որ զուգորդելով կրօնականը զգայնականին հետ, կուտայ հաւատքին պատկերը: Արուեստին վսեմը կը տեսնէ հոգիին եւ բնութեան ներդաշնակութիւններուն մէջ: Բնութեան խօսուն երեւոյթները կը յարուցանեն իր մէջ զգայական պատկերներ, որոնք կ'անուանէ «խորհուրդին տեսանելիութիւնը»:

Շոփէնհաուէր, ձեւակերպեց թէեւ արուեստին վրայ անձնատիպ մտածումներ, բայց տարածեց բարձր դասու գաղափարներ:

×

Կոթական ճարտարապետութիւնով հըմայուած Կէօթէ վիպական է: Վինքելմանի ազդեցութեան տակ կը դասադաւորուի ու կը դառնայ դասականութեան ջատագով: Արուեստին գործը կը տեսնէ մտայղացումին մէջ: «Երբ Փիթիաս կը քանդակէր «Աթենասը», ներքին աչքով կը տեսնէր ենթագիտակցութեան մէջ թաքնուած գեղեցիկին պատկերը, անկէ կ'առաջնորդուէր իր ձեռքը»: Ընդհանրապէս, արուեստին վրայ կատարած խորհրդածութիւնները տուրք մը կուտան իր բանաստեղծի քմայքին, քիչ անգամ՝ ճշմարիտին:

Կէօթէ չէ կրցած գեղագիտական համոզումի վերածել հիացումները, որ ունէր նկարչական ու երաժշտական գործերուն վրայ: «Արուեստին մթութիւնը կը ծնի մտածումին մէջ ոչ թէ զգայնութեան» խօսքով, կը մտնէ իմացական աշխարհին մէջ, լքելէ յետոյ վիպականը, որ իրը եղած էր երբեմն:

×

Գերմանացի իմաստասէրները չեն տեսներ արուեստը ինքն իր մէջ իբր գեղեցիկի ինքնավար արտայայտութիւն: Իրենց համար արուեստը գաղափարագրութեան միջոց մըն է ինչպէս փիլիսոփայութիւնը: Ամբողջ երկու դար, գերմանական մտքին մշակները իրենց համոզումին ուղղափառութիւնը ընդունելի դարձնելու ճիգին մէջ սպառեցին մտածումին բոլոր ձեւերը, սահմանելու համար անսահմանելին՝ գեղեցիկին կրօնքը, կրօնքին պէս անթափանցելի:

---

La rupture d'avec une certaine tradition française harmonieuse s'était produite au siècle dernier avec Corbière et Laforgue. C'est bien à cette famille qu'appartient Armen Lubin. Une famille et non pas une école ; ce sont là des poètes solitaires, chacun racontant une aventure particulière avec son propre accent. Ils ne vieilliront pas parce qu'ils n'ont suivi aucune mode. Rien n'empêche de les appeler les vrais poètes réalistes. Et de donner comme exemple de réalisme poétique ce bref poème d'Armen Lubin :

*Avant qu'au ciel apparaissent les chèvres*
*savantes,*
*Toute la lande grise s'assombrit mais*
*éclatante*
*S'étale une clarté sereine sur l'unité du*
*ciel,*
*Table absolue où se signent les traités*
*perpétuels.*

Les images de Lubin créent un réseau de correspondances qui vont dans le sens des allégories et non pas des symboles, avec des savantes ellipses ou de brusque ruptures. Les allégories peuvent matérialiser un sentiment qui reste obscur, tandis que les symboles établissent une relation entre deux réalités précises. Lubin fait intervenir l'imaginaire afin de nous communiquer la teneur sensible (et non pas intellectuelle) du réel. Ses images, toujours simples et pourtant inattendues, nous convainquent immédiatement :

*Quand reveinnent porteurs de lance*
*Les novembres pluvieux*
*Un chien savant chien immense*
*Fait des comptes mystérieux.*
*Il compte, il compte, il recommence*
*Tous les chagrins s'appellent absence*
*Tous les chagrins porteurs de lance.*

Vers la fin de sa vie, Armen Lubin devint l'hôte du Home Arménien de Saint-Raphaël et disposa enfin d'une chambre à soi. Il nous a quittés en 1974. La naturalisation française, qu'avaient réclamé pour lui dès 1948 Gide et Martin du Gard, lui fut toujours refusée — vu qu'il n'était pas en état de porter un fusil.

J. BRENNER

*Extrait de « Histoire de la Littérature Française de 1940 à nos jours », (Fayard, Oct. 1978).*

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris Commission paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
7
MARDI
7 NOVEMBRE
1978

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 230 Ֆ· Վեցամսեայ 125 Ֆ·
Արտասահման Տար· 260 Ֆ· հատը 1 Ֆ· 80

LE NUMERO 1,80 F.

54րդ ՏԱՐԻ — Ա 14·244 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 54e ANNÉE — N° 14.244

## ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԷՋՄԻԱԾԻՆ ԿԸ ՄԵԿՆԻ

## ԽՈՐԷՆ ԵՒ ԳԱՐԵԳԻՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐԸ ԱՅՑԵԼԵՑԻՆ ԽԸՐԷՅՇ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան հետ հեռաձայնային մեր վերջին (Շաբաթ – Երկուշաբթի) հաղորդակցութիւններու ընթացքին հետեւեալ տեղեկութիւնները ստացանք։

Ի պատասխան Ամենայն Հայոց Վազգէն Կաթողիկոսի հրաւէրին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ պատուիրակութիւնը Էջմիածին կը մեկնի Չորեքշաբթի օր։ Ժամբորդական անմիջական կարելիութիւններու համաձայն, պատուիրակութիւնը բաղկացած է Տաթեւ Եպիսկ· Սարգիսեանէ, Մէթր Խաչիկ Պապիկեանէ եւ Պ· Վարդգէս Տէր-Կարապետեանէ։

×

Ուրբաթ առաւօտ ժամը 11ին Խորէն Ա· Կաթողիկոս եւ Գարեգին Բ· Աթոռակից Կաթողիկոսը բարի գալուստի այցելութիւն մը տուած են Խըրէյշ Պատրիարքին, որ նոր կը վերադառնար Հռոմէն։ Սիրալիր խօսակցութեան մը ընթացքին, Պատրիարքը իր ընդվզումը յայտնած է Աշրիֆեան յուշարձանի պայթումին առթիւ եւ յայտնած թէ նման խափանարարական արարքներ կը վնասեն երկրին եւ պէտք է միասնաբար գործել որպէսզի վերջ գտնեն անոնք։

×

Առեւին հաղորդած էինք («Յառաջ» Հոկտ· 31) որ Հոկտ· 27ին, Կաթողիկոսներու հրաւէրով գումարուած ժողովին ընթացքին, կազմուած էր համահայկական կեդրոնական մարմին մը, որ պիտի աշխատի Լիբանահայութեան վերականգնումին համար։ Կեդրոնական այդ մարմինը կազմած է իր դիւանը հետեւեալ ձեւով.—

Մէթր Խաչիկ Պապիկեան՝ Հայ Առաք· պետական երեսփոխան, Ա· ատենապետ։

Տոքթ· Անդրանիկ Մանուկեան՝ Հայ Աւետ· պետական երեսփոխան Բ· ատենապետ։

Մէթր Ժաք Թուխտատրեան՝ Հայ Կաթողիկէ, ատենադպիր։

Պ· Սեդրակ Գասարճեան՝ Հ· Բ· Ը· Մ· գանձապահ։

Խորհրդականներ.— Վահէ Սէթեան (Կիլիկեան Կաթողիկոսութիւն), Վարդգէս Տէր-Կարապետեան (Հ· Յ· Դ·), Վահէ Պահատրեան (Ռ· Ա· Կ·), Աւետիս Տէմիրճեան (Հնչակեան), Տիկ· Ալին Փափազեան (Լիբանահայ Օգնութեան Միութիւն), Սուրէն Խանամիրեան (պետական երեսփոխան), Ոսկեբերան Արզումանեան (Լիբանանի Կիլիկեան Թեմ)։

## «ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Գումարը կը յանձնուի
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանին

ԺԲ· ՑԱՆԿ

| | |
|---|---|
| Նիսի Հայ Տիկնանց Միութիւն | 3000 |
| Տէր եւ Տիկ· Վազրիկ Շահիկեան | 1000 |
| Տէր եւ Տիկ· Բենան Ազատեան | 1000 |
| Կիւլէզեան ընտ· (Կոնէս) | 1000 |
| Տիկին Գրիգոր Թեւանեան | 1000 |
| Սէնթ-Մարկրիթի Ս· Աստ· եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութիւն | 1000 |
| Ժերար Եալնըզեան | 600 |
| Ա· Քէօսէեան ընտ· (Մարսէյլ) | 500 |
| Ժաք Եալնըզեան | 500 |
| Տէր եւ Տիկ· Փաթրիկ Ասլանեան | 500 |
| Սէնթ – Մարկրիթի Ս· Աստուածածին եկեղեցի | 500 |
| Հայկ Մազմանեան | 400 |
| Սարգիս Գոնեալեան | 400 |
| Ժաք Պօղոսեան | 400 |
| Տէր եւ Տիկ· Նշան Մարկոսեան | 300 |
| Անրիէթ Նագաշճի | 300 |
| Յարութիւն Պօղոսեան | 300 |
| Վահան Հայրանեան | 300 |
| Ժոզէֆ Գույումճեան | 300 |
| Վահրամ Եահնեան | 300 |
| Կիրակոս Հալաճեան | 300 |
| Տէր եւ Տիկ· Գր· Պարնաքեան | 250 |
| Տօնիկեան ընտանիք | 200 |
| Մարգար Տերուկեան | 200 |
| Օր· Միրէյ Ղազարեան | 200 |
| Կորիւն Բարխեան | 200 |
| Վարդան Մուրատեան | 200 |
| Տէր եւ Տիկ· Ա· Մինասեան | 200 |
| Արամ Հայրանեան | 200 |
| Արման Եալնըզեան | 200 |
| Էտ· Յովակիմեան (Կոնէս) | 200 |
| Տիկ· Վարսենիկ Փափազեան | 200 |
| Մամբրէ Խաչատուրեան | 200 |
| Տէր եւ Տիկ· Յարութիւն Տամլամեան | 200 |
| Տէր եւ Տիկ· Եուլաֆճի | 150 |
| Մկրտիչ-Ժան Քլոտ Օտապաշեան | 150 |
| Տէր եւ Տիկ· Աջապահեան | 100 |
| Ժաք Քարահաթունեան | 100 |
| Ներսէս Խաչերեան | 100 |
| Գրիգոր Պայրամեան | 100 |
| Յովհ· Թորոսեան | 100 |
| Մարիամ Միքայէլեան | 100 |
| Ստ· Տէր-Յակոբեան | 100 |
| Տէր եւ Տիկ· Արմ· Մանուկեան | 100 |
| Պայծառ Տերուկեան | 100 |
| Տէր եւ Տիկ· Բենիամին Բիլոյեան | 100 |
| Տէր եւ Տիկ· Գալուստեան | 100 |
| Պ· Ֆրէնկեան | 100 |
| Հ· Տօնէլեան | 100 |
| Ժաք Թուրնիքեան | 100 |
| Թորգոմ Մկրտիչեան | 100 |
| Սերոբ Քէնտիրեան | 100 |
| Տիկ· եւ Օր· Բարսեղեան | 100 |
| Մարգար Յակոբեան | 100 |
| Տիգրան Հայրապետեան | 100 |
| Կարպիս Դաւիթեան | 100 |
| Սարգիս Սարգիսեան | 100 |
| Գէորգ Ճեզիքեան | 100 |
| Ճորիքեան | 100 |
| Պօղոս Քենտէրեան | 100 |
| Պետրոս Հալաճեան | 100 |
| Մարտիրոս Ռստիկեան | 100 |
| Դերձակեան (Մարսէյլ) | 100 |
| Տիկին Նուարդ Շահինեան | 100 |
| Տիկին Վերժին Մելիքեան | 100 |
| Տէր եւ Տիկ· Թորգոմ Արիսեան | 100 |
| Տէր եւ Տիկ· Յովհ· Ինճէեան | 100 |
| Տէր եւ Տիկ· Յար· Օտաճեան | 100 |
| Տիկին Ռեբեկա Պալապանեան | 100 |
| Նազար Ֆէրէչէթեան | 50 |
| Յովհ· Քէչիչեան | 50 |
| Հայրապետեան որդի | 50 |
| Տէր եւ Տիկ· Մաղալեան | 50 |
| Տէր եւ Տիկ· Լ· Փէչէքէրեան | 50 |
| Մարօ Ամալեան | 50 |
| Տէր եւ Տիկ· Մկրտիչ Մելիքեան | 50 |
| Գումար | 20·500 |
| ԺԱ· ցանկի գումար | 256·878 |
| Ընդհ· գումար | 277·378 |

×

Ինչպէս յայտարարած էինք նախապէս, «Յառաջ»ի անմիջական օգնութեան, այս բացառիկ եւ ժամանակաւոր հանգանակութիւնը կը փակուէր Նոյ· 5ին։ Դեռ կը շարունակենք սակայն գումարներ ստանալ, զորս կը յայտարարենք յաջորդաբար, բայց մեր հանգանակութիւնը փակուած է։ Արդէն իսկ առաջին 100 հազար փոխանցումին, յաջորդած են երկու փոխանցումներ եւս 50 հազարական։ Կրկին ու կրկին շնորհակալութիւն մեր գաղութին, որու մօտ այնքան ջերմ ընդունելութիւն գտաւ «Յառաջ»ի կոչը։

Աւելցնենք, որ Ֆրանսայի Հայ Բժիշկներու Միութեան (Իւմաֆ) տրամադրած դեղերը (տես «Յառաջ» Հոկտ· 21-22) ատենին հասան Պէյրութ, բաժնուած են 5 տարբեր հայկ· կեդրոններ, ուր ձրի կը տրուին կարիքաւորներուն։ Իւմաֆը մեծաքանակ նոր նուիրատուութիւն մը կատարեց, ուժ մեծ սնտուկ, որ կը ղրկուի այս շաբթու։

## ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՏԱԹ մերժեց ընդունիլ Պաղտատի վեհաժողովին ղրկած պատուիրակութիւնը։ Յայտնեց թէ միշտ տրամադիր է արաբ երկիրներու պետերու հետ տեսնուիլ եթէ փափաք յայտնեն։ Պաղտատի ժողովին մասնակցողները վերջին փորձ մը կ'ուզէին ընել, որպէսզի Եգիպտոս հրաժարի առանձին հաշտութիւն ստորագրելէ։ Ի վերջոյ լեռը մուկ մը ծնած է եւ միակ որոշումը որ տրուած է Եգիպտոսի Պօյքոթն է։

ԹՈՒՔԱԹԻ մէջ յարձակումի մը հետեւանքով երկու հոգի մեռած է եւ մէկ հոգի ալ վիրաւորուած։ Յարձակումը կատարուած է սրճարանի մը դէմ, զոր կը յաճախեն ձախ չարքայիններ։ Տարւոյն սկիզբէն ի վեր 600 մեռեալ կայ, մահափորձերու հետեւանքով։ Միւս կողմէ օր չանցնիր որ նոր մահափորձեր չկատարուին։ Ոստիկան մըն ալ սպաննուած է առջի օր Կազիանթէպէ։

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ սկսած են Թուրքեւ – ամերիկեան խօսակցութիւնները պաշտպանութեան հարցերու վերաբերեալ։ Այդ առընչութեամբ Անգարա հասած է ամերիկեան պատուիրակութիւն մը։

ԱԶԳ· ԺՈՂՈՎԻՆ մէջ միջադէպ մը պատահեցաւ, Հինգշաբթի, երբ Արտաքին յանձնախումբի տեղեկատու՝ Մարէթ մերժեց իր տեղեկագիրը ներկայացնել իբրեւ բողոք Արտաքին նախարարին յայտարարութեանց դէմ, Լիբանանի մասին։ Ուզեց նոյնիսկ որ հրաժարի, քանի Կիբենկօ թեքնոքրաթ մըն է, որու կը պակսի վեհանձնութիւն («չոր սիրտ մը ունիք»...)։ Նախարարը պատասխանեց, չեշտելով թէ իր ելոյթը, Լիբանանի մասին, ընդհակառակն օգտակար եղած է։

« ՏԱՌՔԻԼ ՀԱՐՑ » մը ծնաւ, որ օրէ աւելի մեծ ծաւալ կ'առնէ։ Տառքիէ տը Փելըփուա, որ Սպանիա կը մնայ զգայացունց յայտարարութիւններ ըրած էր Էքսփրէսին, իբրեւ նախկին նախարար (Վիշիի կառավարութեան) հրէական հարցերուն։ Մարդը հակահրեայ ծանր ամբաստանութիւններ կ'ընէ, կ'ըսէ թէ պատերազմէն ետք անոնք հազարաւոր կեղծ Թուղթեր շինեցին, թէ երբեք վեց միլիոն Հրեայ չէ բնաջնջուած եւն·, եւն·։

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

### ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

## ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏՆ Է՝ ԶՕՐ· ԱԶԱՐԻ

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ՑՈՅՑ ԵՒ ԹԱԼԱՆ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

Կիրակի օր, Թեհրան եւ Պարսկաստանի կարգ մը կարեւոր քաղաքներու մէջ ցոյցերը բազմացան եւ բոլոր ցուցարարներն ալ ամենայն ազատութեամբ գործեցին։ Բանակին «դիտողի», կրաւորական դիրքը զարմացուց բոլորը, մանաւանդ օտար Թղթակիցները, որոնք պանազան մեկնաբանութիւններ կուտային այս տարօրինակ երեւոյթին ի տես։ Արդարեւ, Թեհրան ամբողջ կրակի մէջ էր, կրակի կը տրուէին, ազատօրէն, պանդոկները, ոստիկանատուներ, մինչեւ իսկ Թալանի կը տրուէր անգլիական դեսպանատունը։ Բացատրութիւնը չէր գտնուեր։ Եւ հարկ էր՝ 24 ժամ սպասել հասկնալու համար պատճառը։ Արդարեւ, կարելի չէր մտածել թէ բանակը « մեղսակից » է ցուցարարներուն քանի կասկած չի վերցներ որ հաւատարիմ է Շահին։ Ուրեմն, հանելուկը կը լուծուէր Երկուշաբթի առտու երբ յաջորդաբար կը յայտարարուէր թէ կառավարութիւնը հրաժարած է, նոր վարչապետ նշանակուած է սպայակոյտի պետը՝ Զօր· Ազարի, թէ պատերազմական վիճակ հռչակուած է եւ խստօրէն պիտի գործադրուին, այդ առընչութեամբ, բոլոր օրէնքները։ Երեք հոգիէն աւելի ոչ մէկ համախմբում, բանակը կրնայ կրակել հակառակ պարագային, արդէն Կիրակիէն Երկուշաբթի լուսնալիք գիշերն ալ բոլոր Թերթերը կը գրաւուէին տպարաններուն մէջ։ Ուրեմն, կը պարզուէր թէ Կիրակի օր բանակը հրահանգ ունէր ձգելու բոլոր խառնակութիւններն ու անկարգութիւնները, ինչ որ պիտի արդարացնէր յաջորդ օրուան խիստ միջոցները։

Շահը ճառ մըն ալ պիտի խօսէր Երկուշաբթի ժամը 14ին։ Կը Թուի Թէ տեղի պիտի չտայ։ Եւ պէտք է ըսել Թէ արտաքին աշխարհի մէջ իրեն զօրավիգ են Միացեալ Նահանգներն ու Խորհ· Միութիւնը (Թէեւ տարբեր պատճառներով) ինչ որ կարեւոր է, եթէ նոյնիսկ ներքին ճակատի վրայ կացութիւնը շատ փայլուն չէ։ Գործադուլները մէկ կողմէ, դրամագլուխներու արտագաղթը միւս կողմէ (չորս միլիառ տոլար տագնապին ծագումէն ի վեր) մեծ վնաս բերած են տնտեսութեան։

Ամէն պարագայի մէջ, ոչինչ լուծուած է եւ ձեռք առնուած միջոցները ստիպողական եւ անմիջական կարգադրութիւններ են միայն։

ՆՈՐ ՆԻՒԹԵՐ ՅՈՎՆԱԹԱՆԵԱՆՆԵՐՈՒ ՈՐՄՆԱՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՄԱՍԻՆ

# «ՇՆՈՐՀԱԼԻՑ ՎԱՐՊԵՏՔՆ ԻՄԱՍՏՈՒՆՔ...»

ԺԷ. – ԺԸ. դարերուն Հայաստանի եւ գաղութներու մէջ զարգացման նոր հանգրուան մը կ'ապրի որմնանկարչական արուեստը: Թեմայի առումով աչքի զարնելով իր բազմազանութեամբ, անիկա կը հեռանայ սրբանկարչական դասական կանոններէ, դիմելով պատմական դէպքերուն:

Գրաւոր աղբիւրներու մէջ տեղեկութիւններ կան պատմական Հայաստանի տարբեր գաւառներու ուշ միջնադարեան կոթողներու որմնանկարչական արուեստին մասին: Կարգ մը բեկորներ մնացած են նաեւ Նախիջեւանի ճարտարապետական յուշարձաններէն (Գողթն, Երնջակ, Նախճաւան գաւառներ), որոնք կը վերաբերին գլխաւորաբար ուշ միջնադարուն. աւելի կանուխ շրջանի աշխատանքները ոչնչացած են: Աւելի նշանակալի են Ագուլիսի Ս. Քրիստափոր եկեղեցւոյ, Ս. Թովմա վանքի, Ապրակունիսի Ս. Կարապետ, Շոռոթի Ս. Լուսաւորիչ, Ս. Աստուածածին, Աստապատի Ս. Ստեփանոս կամ Կարմիր, Ջնաբերդի Ս. Գրիգոր եւ այլ վանքերու եւ եկեղեցիներու որմնանկարները: Ուսումնասիրութիւնը ցոյց կու տայ, որ նկարազարդուած են նաեւ Ագուլիսի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ, Ս. Յակոբ Հայրապետ, Ս. Ստեփանոս եկեղեցիներու, Ցղնայի Ս. Աստուածածին, Փառակայի Ս. Շմաւոն, Բիստի Ս. Աստուածածին, Գաղի Ս. Լուսաւորիչ, Նորաշէնի Ս. Աստուածածին վանքերն ու եկեղեցիները:

Նախիջեւանի ճարտարապետական յուշարձանները նկարազարդած են Յովնաթանեան նկարիչները: Այս տոհմը ծնունդ առնելով Երնջակ գաւառի Շոռոթ գիւղաքաղաքին մէջ, երկու հարիւր տարուան ընթացքին հիմնաւորեց եւ զարգացուց նոր ժամանակներու հայկ. կերպարուեստի սկզբունքները: Ծանօթ է որ անոնց արուեստին մէջ կարեւոր տեղ գրաւած է որմնանկարչութիւնը: Անոնք եկեղեցիներ եւ պալատներ նկարազարդած են Երեւան, Էջմիածին, Թիֆլիս, նոյնիսկ Պարսկաստան: Մեծ է Յովնաթանեաններու վաստակը Նախիջեւանի ճարտարապետական կոթողներու մէջ, հանգրուան մը, որ վրիպած է ուսումնասիրողներու ուշադրութենէն:

ԺԷ. դարու որմնանկարչական աշխատանքներու հետքերը կը գտնուին Ագուլիսի հռչակաւոր Ս. Թովմա տաճարին մէջ: Մ. Փափազեան անցեալ դարու վերջերուն համառօտ անդրադարձած է այդ որմնանկարներուն: Ներկայիս պահպանուած են տաճարի գմբէթի, թմբուկի, չորս մոյթերու վերին մասերու՝ կամարաղեղներու, ծաղկանկարներու հատուածները, ինչպէս նաեւ արեւմտեան մուտքի բարաւորի վերի դիմանկարները: Պահպանուած հատուածները, ինչպէս նաեւ Մ. Փափազեանի նկարագրութիւնը հիմք կու տան եզրակացնելու, որ եկեղեցւոյ պատերու ամբողջ տարածութիւնը՝ կամարներէն վար, նկարազարդուած է դեղին – ոսկեգոյն, իսկ մինչեւ կամարները՝ ճերմակ ու երկնագոյն երանգներով կատարուած որմնանկարներով: Եկեղեցւոյ գմբէթի ներսի, ինչպէս նաեւ պատերուն գտնուող որմնանկարներու գոյնն ու զարդամոթիֆները իրենց ոճով կը նմանին Էջմիածնի տաճարի Նաղաշ Յովնաթանի զարդամոթիֆներուն: Ս. Թովմա եկեղեցւոյ աւագ խորանի առաստաղն ալ նկարազարդուած է, ինչպէս կը յիշատակէ ականատեսը, երբեւ «կապոյտ երկինք հանդերձ աստղերով», բեմի սիւներու վերի չորս անկիւնները գրուած են «Թեւատարած չորս հրեշտակներ»:

Ս. Թովմա եկեղեցւոյ արեւմտեան մուտքը երիզուած է նուրբ կամարով եւ ունի քանդակազարդ գօտիներ: Մուտքի բարաւորէն վեր, կամարի տակ, քառանկիւն շրջանակի մէջ առնուած է «Թովմայի անհաւատութիւնը» բարձրաքանդակը: Խաչափայտը գրկած Քրիստոսի պատկերը, որ աջ ձեռքը վեր բարձրացուցած է եւ նայուածքով Թովմային ցոյց կու տայ դեղարդով խոցուած իր կողը, քանդակուած է բարձր արուեստով: Բարձրաքանդակին վերը կայ Աստուծոյ պատկերը, ձախին Մագթաղինէի դիմանկարը, իսկ աջին՝ դրուագ մը Աստուածածնի կեանքէն: Անկիւնները նկարուած են արեւ ու կիսալուսին:

Ս. Թովմայի ծաղկազարդերը յար եւ նման են Յովնաթանեան տոհմի նահապետ Նաղաշ Յովնաթանի (1661 - 1721) որմնանկարչական արուեստին: Ատոր ապացոյցն է Ս. Թովմայի, ինչպէս նաեւ Ս. Քրիստափոր եկեղեցւոյ ծաղկազարդերու, գոյներու կառուցուածքի, ոճաւորուած մոթիֆներու համադրութիւնը: Ծանօթ է, որ Նաղաշ Յովնաթան Ս. Թովմա վանքի դպրոցը աւարտելէ ետք, նոյն տեղը աշխատած է իբրեւ ուսուցիչ եւ քարտուղար, գրչագրած եւ մանրանկարած է կարգ մը ձեռագիրներ: Հաւանական է, որ ան նկարազարդած է այդ եկեղեցիները 1680ական թուականներուն: Մանրանկարչական եւ որմնանկարչական այդ աշխատանքները կը հաստատեն, որ ինչպէս բանաստեղծութեան, նոյնպէս ալ նկարչութեան մարզէն ներս Նաղաշ Յովնաթանի արուեստը կը ձեւաւորուի Ագուլիսի մէջ՝ իր պատանութեան օճախը: Ըստ ոմանց, 1690ական թուականներուն Նաղաշ Յովնաթան հրաւիրուած է Երեւան՝ նկարազարդելու երկրաշարժէն վնասուած Պօղոս – Պետրոս, Զօրաւոր եւ Կաթողիկէ եկեղեցիները, որոնք, Գ. Լեւոնեանի վկայութեամբ, «գրեթէ միեւնոյն ոճի ու բնոյթի որմնանկար, զարդարանքներ եւ պատկերներ ունէին»: Թիֆլիսի մէջ, Վախթանգ Զ. Թագաւորի պալատական նկարիչ Նաղաշ Յովնաթան պալատը զարդարած է «ծաղիկներէ կազմուած երիզով եւ պատմական նկարներով»: Այնուհետեւ Նաղաշ Յովնաթան 1712 – 1721 թուականներուն ձեռնարկած է Էջմիածնի Մայր տաճարի նկարազարդման, որ մեծ համբաւ բերած է նկարիչին:

Իր կեանքին վերջին երկու տարիները Նաղաշ Յովնաթան անցուցած է Շոռոթ: Անհաւանական չէ, որ ան կրնար իր զաւակներուն հետ որմնանկարչական աշխատանքներ տանիլ հայրենի գաւառի միւս եկեղեցիներուն մէջ, օրինակ Շոռոթ, Աստապատ, քանի որ ԺԷ. – ԺԸ. դարերուն որմնանկարչական հետքեր պահպանուած են նաեւ Շոռոթի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ վանքի եւ Ս. Աստուածածին եկեղեցիներուն մէջ, որոնք ըստ աւանդութեան կը վերագրուին Նաղաշ Յովնաթանի: Այդ երկու եկեղեցիներու որմնանկարները ներկայիս շատ քայքայուած են: Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ որմնանկարչութենէն մնացած փոքր մասը, եկեղեցւոյ արեւմտեան կողմէն կցուած գաւիթ – սրահի հարաւային կամարին վրայ, ծաղկազարդերու բեկոր է: Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ ծաղկանկար մոթիֆները, խորանի ետեւի մասի սրբանկարներուն կառուցուածքը եւ դիմանկարները ոճական նմանութիւններ ունին Ագուլիսի Ս. Թովմա, Ապրակունիսի Ս. Կարապետ եւ Աստապատի Կարմիր վանքերու որմնանկարներու եւ ծաղկազարդերու հետ:

ԺԷ. դարու վերջերուն եւ ԺԸ. դարու սկիզբը Նաղաշ Յովնաթանի հետ, ապա իր մահէն ետք, այդ գործի վարպետներն էին Նաղաշին զաւակները՝ Յակոբ եւ Յարութիւն: Ունենալով նկարչական բնածին տաղանդ, անոնք շարունակած են հօր գործը: Յակոբ Յովնաթան, որ ծանօթ է նաեւ իբրեւ բանաստեղծ, ձեռագիրներ ձեւաւորած է ու եկեղեցիներ նկարազարդած իր կրտսեր եղբօր՝ Յարութիւնի հետ: Երեւանի Մատենադարանին մէջ կը գտնուին անոնց նկարազարդած քանի մը ձեռագիրները, որոնք հարուստ են ոչ միայն ծաղկանկարներով, այլ եւ աշխարհիկ ու պատմական անձերու դիմանկարներով: Յակոբ եւ Յարութիւն օգնած են Նաղաշ Յովնաթանի՝ Էջմիածնի Մայր տաճարը ձեւաւորելու ատեն: 1750-ին անոնք նկարազարդած են նաեւ Ղազարապատի վանքի պատկանող հիւրանոցը, Էջմիածնի վանքի նորակառոյց շարք մը շէնքեր եւայլն: Յովնաթանեան եղբայրները նկարազարդած են նաեւ իրենց ծննդավայր գաւառի՝ Երնջակի եւ անոր շրջակայքի կարգ մը ճարտարապետական յուշարձանները: Պահպանուած են Ապրակունիսի, Աստապատի եւ մասամբ ալ Ջնաբերդի եկեղեցիներուն մէջ կատարուած որմնանկարներու առանձին հատուածներ: Աստապատի Կարմիր վանքի եկեղեցւոյ որմնանկարներն ու զարդանկարները, որոնք վերահաստատուած ու վերանկարուած են ԺԹ. դարու երկրորդ կէսին իրենց գոյներու համադրութեամբ աւելի տպաւորիչ դարձած են: Ներկայիս եկեղեցւոյ գմբէթը եւ ծածքի յատուկ մասերը քանդուած են եւ որմնանկարներուն մեծ մասը՝ աղաւաղուած: Կարելի է տեսնել մոյթերու եւ որմերու նկարներու յատուկ մասեր:

Յակոբ եւ Յարութիւն Յովնաթանեանի որմնանկարչական արուեստի կարեւոր օղակներէն է Ապրակունիսի Ս. Կարապետ վանքի տաճարի նկարազարդումը: Անոնց ձգած արձանագրութիւնը (ներկայիս աւրուած վիճակով կը գտնուի եկեղեցւոյ հարաւային աւանդատան երկրորդ յարկի արեւմտեան որմի վրայ) կը հաստատէ, որ աշխատանքը կատարուած է 1740ին: Աւագ խորանին ետեւի մասը եւ որմնախորշերուն վերի մասերը դրուած են նաեւ Աստուածամօր, Ս. Պօղոսի, Ս. Պետրոսի ամբողջ հասակով կանգնած պատկերները: Ապրակունիսի Ս. Կարապետի որմնանկարչական արուեստն իր կառուցման սկզբունքներով, գոյներու յատկանիշով առընչութիւններ ունի Էջմիածնի Մայր տաճարի Նաղաշ Յովնաթանի ձեւաւորման հետ: Յովնաթանեան եղբայրները նոյնիսկ կ'օգտագործեն Էջմիածնի տաճարի Նաղաշի ծաղկանկար մոթիֆները եւ կը ձգտին եկեղեցւոյ ներքին տարածութիւնը ձեւաւորել իբրեւ միացեալ կերպար:

Ապրակունիսի Ս. Կարապետի գմբէթի զարդանախշը կազմուած է բազմերանգ ծաղիկներու նուրբ հիւսուածքէն, որ առնուած է կանոնաւոր շրջագիծի մէջ: Գմբէթի որմնանկարը իր շարադրանքով կը յիշեցնէ Երնջակին դրացի Մաղարդայի կամ Շամբի հռչակաւոր Ս. Ստեփանոս վանքի (Պարսկաստան) Մայր տաճարի գմբէթի որմնանկարը: Որոշ նմանութիւններ կան նաեւ Ս. Ստեփանոսի եւ Ագուլիսի Ս. Թովմայի կամարաղեղներու որմնանկարներու միջեւ: Դժբախտաբար Ս. Ստեփանոսի որմնանկարները

---

### ՀԻՆ ԹՂԹԵՐ

## ՌՈՍՏՈՄԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

4.

Կարծեմ ձեր Կ. Խաչը շատ լաւ բան արած կը լինի, եթէ ամսական մի քանի ոսկի յատկացնի այդ նպատակի համար: Առաջարկիր, տես, ինչ կ'ասեն: Սպասում եմ պատասխանի:

Պոլսից վերադարձայ եւ քաղաքը շատ խառը տեսայ Սանասարեանի խնդրի պատճառով: Թէեւ յոյս քիչ կայ, բայց պէտք է շարունակել պայքարը:

Առհասարակ Թիւրքիոյ ընդհանուր վիճակը խառն է: Ընդհանուր գծերով նա գնում է, աւելի ճիշդ — նրան տանում են Պարսկաստանի ճանապարհով: Պայքարող սպաները թէեւ ամենալաւ ձըգտումներով օժտուած են, բայց չեն ըմըռնում, որ իրենց գործունէութիւնը տանում է դէպի պետական մարմնի քայքայումը եւ զօրեղացնում է արտաքին միջամտութեան հնարաւորութիւնը: Վախենում եմ, որ պայքարը, եթէ սուր կերպարանք առնի, անիշխանութիւն առաջ բերի հայկական գաւառներում:

Մի երկու օրից մեկնելու եմ Պոլիս: Շատ հաւանական է, որ մնամ տեսչական պաշտօնով այս տարի եւս:

Քո ՌՈՍՏՈՄ

5.

10.10.1912

Սիրելի Սիմոն,

Երեւի արդէն Կ. Կոմիտէն ստացած կը լինի մանրամասը տեղեկագիրը Վասպուրականի կացութեան մասին: Սարգիսը (Վանի) խոստացաւ այդ բանը անել: Մեր կողմից էլ այսուհետեւ կանոնաւոր լուրեր կը ստանաք. հիմա մի շատ ճշդապահ ընկեր ունենենք՝ Ֆարհատը (1) որը արդէն կարգի է ձգել մեր շրջանի նամակագրութիւնը: Առ այժմ ասեմ միայն, որ դրսի աշխարհում տարածուած սարսափի լուրերը — չափազանցութիւններ են, եւ ես անձնապէս համոզուած եմ, որ կոտորած տեղի չի ունենալ: Սրանով չեմ ուզում ասել, որ հայ ժողովուրդը կարողանալու է հանգիստ ապրել եւ դըրուել իր առօրեայ աշխատանքին: Եւ ոչ միայն հայ ժողովուրդը, այլ ամբողջ ազգաբնակութիւնը՝ հայ, թիւրք, քիւրդ՝ կարող է ընկնել անիշխանութեան մէջ: Կառավարական մեխանիզմը վաղուց է թուլացել. աւատականները երես են առել: Առաջիկայ գարնան գուցէ վերարտադրուեն Իրանի դէպքերը, նոյնիսկ եթէ պատերազմ ծագելու չլինի Ռուսաստանի հետ: Իսկ եթէ այդ պատերազմը ծագի, երկրի համար, մանաւորապէս հայ ժողովրդի համար դա կը լինի մի խոշոր չարիք:

Թերթերից իմացած կը լինես Նոր Սանասարեանի բացման մասին: Գործը գըլուխ եկաւ հազար ու մի դժուարութիւններով: Ամենամեծ խոչընդոտը այն էր, որ դժուարանում էին խնամակալութեանը անախորժ մի քայլ արած լինել: Նիւթականի պատասխանատուութիւնը գրեթէ ինձ վրայ է ծանրացել: Աղամալեանին (2) կը տրուի ամսական ուսումնական խորհրդի կողմից միայն այն ժամանակ, երբ կողմնակի հասոյթներով գոցուած կը լինի այս տարուայ բիւդճէի բացը: Հա – կառակ պարագային ես պիտի տուժեմ:

Այնպէս որ Աղամալեանին վճարել կարողանալու համար պէտք է աշխատեմ, որ ամբողջ բացը գոցուի: Հանգանակութեան համար դիմել եմ զանազան տեղեր: Դիմում եմ եւ քեզ: «Հայրենիք»ի էջերը պէտք է բանաս եւ եթէ մի 100 ոսկի հաւաքես, շատ լաւ բան արած կը լինես:

Բացի այն, որ այժմ Կարինը կ'ունենայ կանոնաւոր միջնակարգ վարժարան, խնամակալութեան անբացատրելի կարգադրութեամբ ուսումից զրկուած բոլոր աշակերտները, Ա. դասարանից մինչեւ Զրդը, հնարաւորութիւն կ'ունենան աւարտելու իրենց դասընթացքը: Այդ նըպատակով էր, որ առանձնապէս աշխատեցի, որ 5րդ եւ 6րդ դասարանները անպայման բացուեն: Աշակերտների մի մասը արդէն տեղ է հասել, միւս մասը ճանապարհին է:

Ի՞նչ եղաւ Փիզիքական գաբինէն, որի մասին գրել էի:

Հռ. (3) 8րդ կ'ունենայ այս տարի կանոնաւոր մանկավարժական դասընթաց: Մեր աշակերտուհիներին պիտի միանան Ազգանուէրի ընթացաւարտներից մի երկուսը:

Քո ՌՈՍՏՈՄ

(1) Սարգիս Օհանջանեան — հին յեղափոխական եւ հասարակական գործիչ: 90ական թուականներին աշխատում էր Ատրպատականում Նիկոլ – Դումանի եւ ուրիշների հետ: Մասնակցեց պարսկական շարժման եւ ապա՝ միւս ընկերների հետ, անցաւ Պարսկաստան: Մեռաւ 1918 թ. ձմեռը, Երեւանում, ուր պաշտօնավարում էր Ներքին Գործոց նախարարութեան մէջ:

Ս. Վ.

(2) Տիգրան Աղամալեան — բնագիտութեան ուսուցիչ. անցել էր Կարին, ցաքաւան հալածանքների հետեւանքով: Նահատակուեց Կարսի շրջանում, թիւրքական արշաւանքների ժամանակ:

(3) Հռիփսիմեան վարժարան:

(Շար. 4)

# ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԹՂԹԱԾՐԱՐՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

—o—

Քորէայի պատերազմին ամէնէն մռայլ օրերուն, կառավարական սատիճանաչա– ժի խորհրդատուական մարմին մը, ան– հրաժեշտ նկատած է ընդհանուր յար – ձակում մը համայնավար աշխարհին վը– րայ.– ռմբակոծում Չինաստանի եւ գը– անձգիտական – քարոզչական արշաւ մը « բարոյական արդարացում » տալու հա– մար ամերիկեան հիւլէական յարձակու– մին Խորհ. Միութեան դէմ :

Այս իրողութիւնը ի յայտ եկած է « խիստ գաղտնի » կնքուած թղթածրարէ մը, որուն թուականն է՝ 1951 Յունուար 11: Այս, ինչպէս նաեւ 25 տարուան ան– ցեալ ունեցող այլ թղթածրարներ, գաղտ– նի մնալու սահմանուած ժամանակի – ջոցին աւարտումով, յանձնուած են Ազ– գային Դիւանատան :

Թղթածրարին մէջ արձանագրուած է, որ Միացեալ Նահանգներու Ազգային Ա– պահովութեան Խորհուրդին կարծիքով « իրաց այս վիճակին մէջ, 1953ին, եթէ ոչ 1952ին, խորհրդային նախայարձա – նքը իրենց հակակշռին տակ պիտի առ– նեն աշխարհի կացութիւնը » : Հետեւա – բար, Ռուաշինկթըն պէտք է յայտարարէ, թէ պատրաստ է հիւլէական զէնքեր գոր– ծածել ապագայ որեւէ բախումի մը ժա– մանակ : Տեղեկագիրը ճշդած է նաեւ, որ պէտք է շրջափակել Չինաստանը ծովէն եւ օդէն ու օդային ռմբակոծութեան են– թարկել Չինաստանի եւ Քորէայի հաղոր– դակցութեան գիծերը, ինչպէս նաեւ Մանչուրիոյ ռազմական ճարտարարուես– տը :

Առաջարկուած տրակոնեան միջոցները երբեք գործադրութեան չեն դրուած Թրումանի կողմէ : Միւս կողմէ, այս տե– ղեկագիրին շնորհիւ մէջտեղ ելած է ամե– րիկեան զինուորական ու քաղաքական բարձրագոյն շրջանակներուն մտասեւե – ռումը, մտահոգութիւնը Չինաստանի 1950 – 51ի հակայարձակումին առթիւ, որուն հետեւանքով ամերիկեան ուժերը Քորէայի մէջ ծանր կորուստներ կրած են :

Տեղեկագրով արտայայտուած գլխաւոր միտքն այն է եղած, որ ազատ աշխարհը պաշտպանողական դիրք բռնելով թոյլ տուած է Խորհ. Ռուսիոյ, որ զօրացնէ իր ուժը յարձակումի դիմելու սատիճան : Ձեռք ձգելու համար նախաձեռնութիւնը, Միացեալ Նահանգները պէտք է առաւել չափով օգտագործեն իրենց գերակշռու – թիւնը հիւլէական ռումբերու թիւին մէջ : Որովհետեւ, տարիէ մը, առաւելագոյնը երկու տարիէն, Խորհ. Միութեան հիւ– լէական ռումբերուն պաշեստը պիտի հա– ւասարի ամերիկեանին : Որով, ժամա – նակը ի նպաստ Մոսկուայի կ'ընթանայ :

« Հիւլէական ռմբակոծութիւնը չի կրնար ապահովել պատերազմին յաղթա– նակը, սակայն ներկայիս ամէնէն ազ – դեցիկ զէնքն է : Աշխարհի գերազահու – թեան ձգտող քաղաքականութեան մէջ պէտք է օգտագործուի քաղաքական բա – նակցութիւններուն ընթացքին : Այժմ ա– մէնէն նպաստաւոր ժամանակն է, շնոր– հիւ հիւլէական ուժի առաւելութեան, բան մը որ առժամեայ է եւ չի կրնար շահագործուիլ քանի մը տարի ետք », արձանագրուած է ի մէջ այլոց տեղեկա – գիրին մէջ :

Թ. Ա. Թ.

# ՀԱՅԱՍՏԱՆ

—o—

## ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է միջազ– գային գիտական համագումար մը, մար– դու ուղեղին մասին : Համագումարը նը– ւիրուած է Ակադ. Էզրաս Հասրաթեանի ծննդեան 75ամեակին եւ գիտական, ման– կավարժական գործունէութեան 50ամեա– կին : Մասնակցած են Չեխոսլովաքիայէն, Լեհաստանէն, Պուլկարիայէն, Արեւել – եան Գերմանիայէն եւ Խորհ. Միութեան զանազան շրջաններէն մասնագէտներ, ո– րոնք խօսած են բնախօսութեան այդ մարզէն ներս կատարուած հետազօտու – թիւններու արդիւնքներու մասին : Նիս – տերու ընթացքին տրուած են մօտ 70 զե– կուցումներ, որոնք անդրադարձած են ոչ միայն ձեռք ձգուած արդիւնքներուն, այլ եւ հեռանկարներուն, ինչպէս նաեւ հետազօտութիւններու նոր եղանակներու գործադրութեան կարելիութիւններուն, որոնք ելեկտրոնիք եւ հաշուիչ թեքնիքի յաջող զարգացման շնորհիւ վերջերս ըս– տեղծուած են գիտական փորձերու տըւ– եալներու մշակման համար :

×

## ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ « ՌՈՍԻԱ » ՇԱՐԺԱՍՐԱՀԻ ԵՒ « ՀՐԱԶԴԱՆ » ՄԱՐԶԱԴԱՇՏԻՆ ՄԷՋ

Երեւանի «Ռոսիա» շարժասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 14ի առաւօտեան, տեղի ու– նեցած է Արեւելեան Հայաստանի Ռու – սիոյ կցման 150ամեակին նուիրուած յո– բելենական հանդիսութիւնը, կազմակեր– պութեամբ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի եւ Գե– րագոյն Խորհուրդի : Ներկայ եղած են Խորհ. Միութեան Պաշտպանութեան նա– խարարը՝ մարեշալ Դմիտրի Ուստինով, Հայաստանի Համայնավար կուսակցու – թեան Կեդր. Կոմիտէի Ա. քարտուղարը՝ Կարէն Դեմիրճեան, նախագահ Բաբկէն Սարկիսով, վարչապետ Ֆադէյ Սարգս– եան, մարեշալ Յովհ. Բաղրամեան, Դաշ– նակցային Ռուսիոյ նախագահ Ա. Եսս – նով, Բելոռուսիոյ վարչապետ Տ. Կիսե – լիով, Վրաստանի Համայնավար կուսակ– ցութեան Ա. քարտուղար Է. Շեւարդնա– ձէ, Ազրբէջանի Համայնավար կուսակ – ցութեան Ա. քարտուղար Հ. Ալիեւ, Լիտվիոյ նախագահ Ա. Բարկաուսկաս, Լատվիոյ նախագահ Պ. Ստրաուժանիս, Կիրգիզիոյ նախագահ Ի. Իբրահիմով, Տաճիկիստանի նախագահ Մ. Խոլով, Թիւրքմէնիստանի նախագահ Ա. Կլիչեւ, Էստոնիոյ վարչապետ Վ. Կլաուսոն, ինչ– պէս նաեւ Մոսկուայէն, Լենինգրադէն, Ռոստովէն, խորհրդային այլ երկիրներէն ժամանած կուսակցական, կառավարական պատուիրակութիւններ : Հանդիսութեան բացումը կատարած է Կարէն Դեմիր – ճեան : Խօսք առած են՝ մարեշալ Դ. Ուս– տինով եւ պատուիրակութեանց ներկա – յացուցիչները : Կարէն Դեմիրճեան եղած է գլխաւոր բանախօսը, որ ներկայացու– ցած է կցման նախընթաց դէպքերը եւ յե– տագայ շրջանին տեղի ունեցած իրագոր– ծումները :

×

Կէսօրէ ետք, « Հրազդան » մարզադաշ– տին մէջ տեղի ունեցած է փառատօն մը, որու ընթացքին ներկայացուած են Գ. Ասատրեանի եւ Լ. Մոլախեանի պատ– րաստած գրական – թատերական մէկ գործը, Սերօ Խանզադեանի « Մխիթար Սպարապետ » վէպի հիման վրայ պատ – րաստուած « Յուսոյ աստղեր » շարժա – նկարէն դրուագներ : Հանդէս եկած են Հայաստանի պարի պետական համոյթը, Թ. Ալթունեան երգ ու պարի համոյթը եւ Վրաստանի պարի խումբը : Խօսք ա– ռած է Կարէն Դեմիրճեան :

×

## ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԱՅՑԸ ԵՐԵՒԱՆ

Արեւելեան Հայաստանի Ռուսիոյ կցը– ման 150ամեակին նուիրուած հանդիսու– թեանց մասնակցելու նպատակով Հոկտ. 12ին Երեւան գացած է Խորհ. Միութեան Պաշտպանութեան նախարարը՝ մարեշալ Դմիտրի Ուստինով : Օդակայանին մէջ հիւրը դիմաւորած են Հայաստանի կու– սակցական եւ կառավարական ղեկավար դէմքերը, հանդիսութեանց մասնակցելու համար Երեւան գտնուող խորհրդային եր– կիրներու պատուիրակութիւնները : Ազ – գային տարազներ հագած տղաք ու աղ– ջիկներ աղ ու հաց մատուցանած են հիւ– րին :

×

Մարեշալ Ուստինով երեք օր մնացած է Երեւան եւ այցելած տեսարժան վայ– րերը, որոնց կարգին՝ Մատենադարան, որուն մատեանին մէջ գրած է հետեւեա– լը. « Հին հայկական ձեռագիրներու հրա– շալի գանձարանի ֆոնտերուն ծանօթա – նալը մեր մէջ աւելի ամրապնդեց հայ ժողովուրդի հազարամեայ պատմութեան նկատմամբ խոր յարգանքի զգացումը : Մատենադարանի խումբին յաջողութիւն կը մաղթենք Հայաստանի հին մշակոյթի ձեռագիր յուշարձաններու որոնման, պահպանման եւ հետազօտման մարզերէն ներս» :

Հոկտ. 15ին, Պաշտպանութեան նախա– րարը վերադարձած է Մոսկուա :

---

տակաւին մասնագիտօրէն ուսումնասիր – ուած չեն : Շարադրական եւ գոյներու խանութիւնները ենթադրել կուտան, որ Ս. Ստեփանոս վանքը եւս ժէ. – ժԸ. դարերուն որմնանկարած են Յովնաթան– եանները :

Յակոբ եւ Յարութիւն Յովնաթանեանի որմնանկարչական աշխատանքներու հետ– քերը կը գտնուին նաեւ Զնաբերդի Ս. Գրիգոր եկեղեցւոյ մէջ : Հոս, խորանի կամարներու, դահլիճի հարաւային պա– տի, աւանդատուներու մուտքերու վերի հատուածներու, բեմի 12 առաքեալներու եւ եկեղեցւոյ չորս մոյթերու պատկեր – ները երիզուած են ծաղկազարդերով եւ առնուած են սեւ եզրագիծերու մէջ : Զնա– բերդի որմնանկարներու այս շերտին վը– րայ 1867ին նկարիչը կատարած է նոր որմնանկարներ, վերահաստատած նախ– կին նկարները : Եկեղեցւոյ որմնանկար – ներու առանձին հատուածները բաղդա – տելով Յակոբ եւ Յարութիւն Յովնաթան– եանի նկարազարդած Ապրակունիսի Ս. Կարապետ եւ Աստապատի Կարմիր վան– քերու պահպանուած որմնանկարներու հետ, բաւական ընդհանուր գիծեր կը տեսնենք կերպարներու մեկնաբանու – թիւններու, մանրամասնութիւններու ո – ճաւորման, յուշարձանի ներքին տարա – ծութեան գեղանկարչական կերպարի մի– ութեան առումով :

Յակոբ եւ Յարութիւն Յովնաթանեան նոր աստիճանի մը բարձրացուցին իրենց հօր՝ Նաղաշ Յովնաթանի նկարչական արուեստի աւանդները : Անոնց գործը յե– տագային, պատմական այլ պայմաններու մէջ, շարունակեցին Յովնաթանեաններու յաջորդները՝ Յովնաթան, Մկրտում, Յա– կոբ եւ Աղաթոն :

ԱՐԳԱՄ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

«Գարուն» ամսագրէն
(Արեւմտահայերէն)

---

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

# ԽՕՍԷՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԾՈՎԸ ՀՐԱՊՈՒՐՈՒՄ Է

1.

Թէկուզ վիրաւոր ու բզքտուած, բայց ինչ–որ ձեւով, ինչ–որ չափով կը փրկուի Հայաստանը : Բայց երկիրը, չի կենդա– նանայ, եթէ դատարկուի : Նա կուում, պրում է՝ օրհասական ճիգեր թափելով այստեղ՝ Ակնովիտում, հեռու Եոզղա– տում, Եփրատի Խարբերդում, Սասունի լեռներում, Շապին Գարահիսարի մթին կիրճերում : Հայ ֆիդայիների զանգուած– ներ կան Վանայ լճի աւազանում, Բիթ– լիսի բարձրերում, Տրապիզոնի անտառ – ներում, Հարաւի Կիլիկիայում : Ժողո – վրդի բեկորները գոտեմարտ են մղում ցեղասպանների դէմ՝ իրենց մանրատ – ուած գոյութիւնն ու հոգեվարք ապրող երկիրը փրկելու ճիգերով : Եթէ այդ բեկորները թողնեն երկիրն ու հեռանան, ապա իրենց աշխարհը կը կործանուի : Ո՛չ, ո՛չ : Ինչ տ ա ռ ա պ ա ն ք էլ լինի, պէտք է դիմանալ, որ յետոյ, երբ գայ ցանկալի օրը, Հայութեան բե– կորները հաւաքուեն իրենց նախնաւանդ հողում, վերակենդանացնեն Հայաստա – նը : Այս է Ներսէս Զավուշի նպատակը : Ուրեմն պէտք է նորից փրկել փրկուած– ներին, սերմը պահել վաղուայ ցանքի համար :

×

Ներսէս Զավուշի մտքում յստակ գըծ– ուել էր Ակնովիտից հեռանալու ճանա– պարհը : Նախ կ'իջնեն Շապին Գարահի – սարի ձորերը, կ'անցնեն Հայոց աւերակ չէներով, ապա կը կարեն Գայլ գետի լայնքերն ու կը մօտենան Տրապիզոնին : Տրապիզոնը իրեղէն յոյս էր : Ամսից ա– ւելի էր, ինչ ռուսական զօրքերը մտեր էին Հայաստանի ծովային այդ քաղաքը : Թաթուլ խմբապետը լաւ ծանօթ էր դէպի Տրապիզոն տանող արահետներին ու անց– քերին : Զինուոր է եղել այդ կողմերում :

Զօրապետը աւագանու խորհուրդ հրա– ւիրեց : Միտքը սթափ էր, վարմունքը՝ սառնասիրտ : Նրա թուխ դէմքը, դան – գուր մօրուքը նրան արեւոտի տեսք էին տալիս : Նրա կուրծքը ամբողջովին ծած– կուած էր փամփուշտակալներով, հրա – ցանը պահում էր ծնկներին : Ցոյսով նա– յեց հանդիստ, կարծես նաեւ անհող նստած Թաթուլ խմբապետին.

— Ի՞նչ կ'ասես, Թաթուլ :

Թաթուլը զարմացած նայեց զօրապե– տին : Ապա յիշեց, որ իրենք պայմանա– ւորուել են ժողովրդին հանել դէպի Սեւ ծով, վեր կացաւ խոնարհ :

— Այստեղից Տրապիզոն ոտքով եօթ օրուայ ճանապարհ է : Ես այդ ճանա – պարհը լաւ գիտեմ : Պէտք է հաղորդակ– ցուել ռուսական բանակի հետ :

Ասաց, թեթեւցաւ իրեն տանջող երկընտրանքից : Դէ, ուրեմն, մնաս բա– րով, հայրենի աշխարհ : Գնում եմ, չեմ կարող չգնալ, գնում եմ :

Խորէն աղան ծանր ձեռքը խփեց կրծ– քին, ժայթքեց տասն անգամ բորբոք– ուած ու պատասխան չստացած հարցը.

— Ուրեմն, թողնե՞նք երկիրը :

Հառաչեցին բոլորը, հարցը ցաւատանջ էր : Սակայն ի՞նչ անեն : Լռութիւնից վա– խեցած Խորէն աղան աւելի ցաւով մըռն– չաց :

— Վա՛խ, վա՛խ...

Ներսէհ Զավուշը յուսալքութեան աղէտ նկատեց նրա ախ ու վախի մէջ, մռայլ– ուեց, ասաց անզիջում.

— Մենք պէտք է ժողովրդին հասցնենք Ռուսաստան : Յետոյ մենք կը վերադառ– նանք ետ : Հայաստանում դեռ Հայեր կան, գերի, թրքացած, փախստական : Դրանց պիտի հաւաքենք, փրկենք :

Ներսէհ Զավուշի միտքը գնաց, ծեծեց աներոջ դուռը : « Հը՞, աներհայր, կը գա՞ս մեզ հետ, թէ ուխտիդ հաստատ ես՝ նահատակ լինել Աւագ վանքի դրանը » : Աները քծծեց : « Ես բանը մէկ ան– գամ կ'ասեմ » : Սթափուելով Ներսէհ Զա– ւուշը նայեց աւագանուն :

— Մարդ ուղարկենք Տրապիզոն՝ Ռուս– ների մօտ :

Գլխով արին բոլորը՝ խկոյն, առանց երկընտրանքի : Ներսէհ Զավուշի հայ – եացքը մեխուեց Թաթուլ խմբապետի գանգուր մօրուքին, ապա շրջուեց Ձիլ Զաքարի վրայ : Երկու խմբապետները վեր կացան : Համաձայն են ու պատրաստ մեկնելու :

Գիշերը գարնանային պաղութեամբ չո– քել էր լեռնաշխարհի վրայ : Խուլ լսւում էր գետի խշշոցը :

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(184 – Շար.)

Պ. Յարութիւն (Փասքալ) Նոտարեան խոր ցաւով կը ծանուցանէ իր մօր՝
ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԷԼԻԶԱ ՆՈՏԱՐԵԱՆԻ
(ծնեալ Նաւասարդեան,
Մեծ-Նոր Գիւղացի)
մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 3ին:
Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի, Նոյ. 8, ժամը 10·30ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին:

## Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկ. Յովհ. Գույումճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Կարօ Յովսէփեան եւ զաւակները եւ Կարապետ Գույումճեան, Ամենայն Սրբոց տօնին առիթով կը նուիրեն 150 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման ի յիշատակ իրենց մեծ-հօր՝ Ահարոն Աբրահամեանի մահուան 19րդ տարեդարձին առթիւ:

×

Ամենայն Սրբոց տօնին առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Թորգոմ Արխեան 100 Ֆր. կը նուիրեն Լիբանահայ աղէտեալներուն փոխան ծաղկեփունջերու, ի յիշատակ իրենց նորոգ հանգուցեալ սիրելիներուն:

## ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Ի ՊԱՏԻՒ ՀԱՅՐԵՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ
ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ԿԱՐԼԷՆ ՂԱՄԲԱՐԵԱՆ
Հայաստանի փոխ վարչապետ
ՄՈՎՍԷՍ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ
Հայկ. ՍՍՀ Գերագույն Սովետի
նախագահության անդամ
ՌԱՖԱՅԷԼ ՍԱՄՍՈՆԵԱՆ
Արտասահմանի հետ բարեկամության
Ընկեր. նախագահ

Չորեքշաբթի, Նոյ. 8, ժամը ճիշդ 20ին
Հայ Մշակոյթի եւ Արուեստի կեդրոնը
6, Cité Wauxhall, Paris 10e

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկ. Ռոզի Արմաղանեան եւ զաւակները, այրի Տիկ. Փարիզ Արմաղանեան, Տէր եւ Տիկ. Ասլանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Կի Ղուվֆի եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Փիէր Ասլանեան, Տէր եւ Տիկ. Ժերար Լանպէրթի, այրի Տիկ. Նազելի Պօղոյեան, Տէր եւ Տիկ. Յովհ. Պօղոյեան եւ զաւակները, Պր. Արտաշէս Պօղոյեան, Տէր եւ Տիկ. Միշէլ Ղազարեան (Լիոն), այրի Տիկ. Զարուհի Զաքոյեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկ. Գաբրիէլ Զաքոյեան եւ զաւակը, այրի Տիկ. Նոյեմի Թորոսեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, մամուլով, նամակով, հեռագրով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով բաժնեցին իրենց խոր սուգը, իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին, եղբօր, մօրեղբօր, թոռնիկին, քրոջ զաւկին, հօրաքրոջ զաւկին, փեսային, սանահօր, կնքահօր եւ ազգականին՝

ԿԱՐՕ ԱՐՄԱՂԱՆԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահուան առթիւ:
Այս առթիւ Փարիզ Արմաղանեան կը նուիրէ 50 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

## ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԷՆ Տէր եւ Տիկին Գէչապեան Անիկ Մինասեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի 100 Ֆր.՝ Լիբանահայերուն:

Le YAN'S CLUB
PRESENTE
Un concert unique à la salle Gaveau
le Dimanche 26 Novembre
*Solistes de la R. S. S. d'Arménie.*
ROUBEN AHARONIAN (violon), SVETLANA NAVASSARTIAN (piano), ELLATA TCHAKOYAN (soprano), ARCHAVIR GARABEDIAN (baryton).
*Au programme :* Chopin, Ravel, Prokofiev, Katchadrian, Verdi. Massenet, Komidas, Spentiarian...

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապ. Խաչի Կոընոպլի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Շաբաթ, Փետր. 3ին:

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Դպրոցասէրի Սանուց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Ժանին Եահուլեանէ 100 Ֆր. իր սիրելի աղջկան ապաքինման առթիւ եւ 50 Ֆր. իր ընկերուհիէն:

## ՇԱՎԻԼ
## Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի, Նոյ. 12, պատարագ կը մատուցուի:

## ԼԻՈՆ-ՏԷՍԻՆ-ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ

Լիոնի Հայ Աւետ. Եկեղ. սիրով կը հրաւիրէ հայ հասարակութիւնը բացառիկ ժողովներու, զորս պիտի առաջնորդէ Արժանթինէն եկող Վեր. Յովհ. Էքիզեան: Սոյն հաւաքոյթները տեղի պիտի ունենան՝

— Լիոնի մէջ, Շաբաթ 11 եւ Կիրակի 12 Նոյ. ժամը 20·30ին
4, Rue Dr. Paul Diday (3e)
— Տէսինի մէջ, Կիրակի 12 Նոյ. ժամը 9ին,
7, Rue Wilson.
— Սէն Շամոնի մէջ, Կիրակի 12 Նոյ. ժամը 15ին, քաղաքապետարանի Ա. յարկը:

## ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Փետր. 25ին Հայ Կարմիր Խաչի տարեկան ցերեկոյթ – պարահանդէսը, Ժորժ Սէնքի սրահներուն մէջ:

## Un succès dont la presse parle

Avant la dernière représentation du 12 Novembre de sa pièce, « *Le Pavillon Balthazar* », au Petit Odéon

**rencontre avec Reine BARTEVE**

auteur du « *Pavillon Balthazar* » qui signera son livre, « Le Pavillon Balthazar » et « L'Arménoche », publié aux éditions ASTRID

MERCREDI 8 NOVEMBRE

AU CAFE DE CLUNY

Angle du boulevard Saint-Michel et du boulevard Saint-Germain à 20 h. 30

## ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

*Soirée exceptionnelle*

**DANYEL GERARD**

LUNDI 20 NOVEMBRE A 21 H.
à l'Olympia

## ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կազմակերպուած Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի նախկին Սանուց Միութեան կողմէ, ի նպաստ վարժարանին, Շաբաթ, Նոյ. 18 ժամը 9ին, վերանորոգուած
ALHAMBRA
սրահը
334-340, Bld. Chave — 13005 Marseille
Նուագախումբ
CLUB MEN
Հաճելի անակնկալներ — Քոթիյոն
Ճոխ պիւֆէ

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Սէն Մօրիսի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խաչուհիները Նոյ. 13ին ժամը 15ին, ընկերուհի Լուսին Գեւոյեանի բնակարանը Փլանթիէ փողոց:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Նոյ. 9, Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Ազգ. Տան սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Ներկաները մեծամասնութիւն կը նկատուին:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները Հինգշաբթի, Նոյ. 9, ժամը 3ին Հայ Մշակոյթի Տունը: Կը խնդրուի ընկերուհիներէն որ ներկայ ըլլան այս կարեւոր ժողովին: Օրակարգ՝ կարեւոր հարցեր եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան:

## ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանի հայերէն լեզուի գիշերային դասընթացքները կը սկսին Չորեքշաբթի, Նոյ. 8, երեկոյեան ժամը 7ին:

Դասընթացքները կը տեւեն մէկուկէս ժամ՝ 7էն 8·30:

Մանրամասնութիւններու համար կը խնդրուի դիմել կրթարան, հեռաձայնի թիւ՝ 378·92·91:

## ԱՐԱՐԱՅԻ 60ԱՄԵԱՅ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

Նախաձեռնութեամբ նախկին Մարտիկներու եւ Դիմադրականներու Բարեկամական Միութեան եւ նախագահութեամբ Փարիզէն Գէորգ Պագըրճեանի, Արարայի յաղթական ճակատամարտի վաթսունամեայ տարեդարձը, Նոյ. 12, կիրակի առաւօտ, Փրատոյի Հայոց Մայր եկեղեցւոյ մէջ: Կը պատարագէ Ցակոր Եպիսկ. Վարդանեան:

Կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն: Ցաւարտ պատարագի, հերոսներու ձօնուած յուշարձանի մօտ, երկրորդ յուշաքարին բացման հանդիսաւոր տօնակատարութիւնը կը կատարուի Քոմիթէ տը Քոորտինասիոնի ընդհ. նախագահ՝ Անրի Մազիի կողմէ, զինուորական նուագախումբով:

Կէսօրին, ի պատիւ բարձրաստիճան ներկայացուցիչներուն պատուոյ գինեձօն, նորակառոյց սրահին մէջ, ժամը 13ին, ընկերահամակրական ճաշ ծովեզերեայ Իւնիոն Նօթիք սրահը:

AVEC LE CONCOURS DE
**AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages**
**JACQUES CHELELEKIAN vous propose**
au départ de MARSEILLE
des VOYAGES-ARMENIE

**MOSCOU** 2 jours - **EREVAN** 12 jours

*Noël et Jour de l'An*

VENDREDI 29 DECEMBRE 78 — JEUDI 11 JANVIER 79

**Renseignements et réservations**

Jacques CHELELEKIAN — 87 la Canebière 13001 MARSEILLE
VOYAGES WASTEELS — tél. (91) 95 90 12

et toutes agences HAVAS-VOYAGES de France

Org. Lic. 97

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
8
MERCREDI
8 NOVEMBRE
1978

# ՅԱՌԱՋ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 230 Ֆ. Վեցամսեայ 125 Ֆ.
Արտասահման Տար. 260 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 80

LE NUMERO 1,80 F.

54ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.245 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 54e ANNÉE — Nº 14.245

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

**ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ**

## ԲԱՆԱԿԸ ԿԱՐԳ ՈՒ ԿԱՆՈՆ ՊԱՐՏԱԴՐԵՑ

### ՇԱՀԸ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱՅ

Կիրակնօրեայ խառնակութեանց յաջորդեց հանդարտութիւն մը, զոր պարտադրեց բանակը։ Շահը կառավարութիւնը կը յանձնէր զինուորականներու, գլուխը դնելով իր վստահելիներէն՝ Զօր. Ազարին, սպայակոյտի պետը։ Անմիջական կերպով կը թուէր թէ Շահը կրկին տէրն է կացութեան բայց բռնի ուժը միշտ չի լուծեր տագնապները։ Շահը իր ճառին մէջ, խոստացաւ որ պիտի շարունակէ ազատականացման իր քաղաքականութիւնը, արդարացուց զինուորական դահլիճի մը կազմութիւնը շեշտելով.— «Սպառնութիւններն եւ քաոսը երկրին բազմաթիւ շրջանները այն աստիճանի հասան, որ կը վտանգէին Պարսկաստանի անկախութիւնը։ Կիրակի օրուան ցաւալի դէպքերը, որոնք մայրաքաղաքը բոցերու յանձնեցին, կառավարութեան հրաժարումը պատճառեցին։ Կրցածս ըրի համախմբական կառավարութիւն մը կազմելու համար, բայց առանց յաջողելու։ Ուրեմն ստիպուեցայ ժամանակաւոր զինուորական կառավարութիւն մը նշանակել»։

Շահը ըսաւ նաեւ. «Կը խոստանամ որ անցեալի սխալները, ապօրինութիւնները, դաժանութիւնը, ապականումը պիտի չկրկնուին։ Խաղաղութեան եւ կարգի վերահաստատումէն ետք, կառավարութիւն մը կը նշանակեմ, որու պաշտօնը կ'ըլլայ հաստատել հիմնական ազատութիւնները, ազատ ընտրութիւններ կազմակերպել եւ գործադրել Սահմանադրութիւնը»։

Ընդհանուր ձեւով, ընդդիմութիւնը ժամանակաւոր խանդավառութիւն մը ցոյց չտուաւ այս ուղերձին առթիւ։ «Ազգ. ճակատ» պարագլուխը Սանճապի յայտարարած է այս առթիւ. «Բանակին պետը կառավարութեան պետ ընել եւ բանակը լարել ժողովուրդին դէմ ոճիր մըն է։ Զինուորական լուծում մը բան պիտի չփոխէ»։ Գալով Փարիզ նստած շիի պարագլուխին՝ Այաթոլա Խոմէյնի, միշտ իսլամական Հանրապետութիւն մը կը պահանջէ։

×

Շահին բանակը անշուշտ որ գլխաւոր զէնքն է։ Ընդհանուր ձեւով 413 հազար հոգիէ կը բաղկանայ եւ Պարսկաստան զինուորական ճարտարարուեստի առաջին յաճախորդն է Ամերիկայի։ Կայ նաեւ 74 հազար քաղաքազօրք եւ նոյնքան ոստիկան։ Այս ամբողջը ինչպէս Սաւաքը (քաղաքական ոստիկանութիւն, որ Սէ. Ի. Ա.ի մասնաճիւղը կը նկատուի) զինուորական իշխանութեան ներքեւ են։ Ընտրանին միշտ Ամերիկա կը մարզուի կամ Ամերիկացիներ կը մարզեն տեղւոյն վրայ, քանի մեծ է անոնց թիւը իբրեւ քատր, Պարսկաստանի մէջ։

Ամէն պարագայի մէջ, եթէ նոյնիսկ խաղաղութիւն տիրէ ներկայիս, չի թուիր թէ հարցերը լուծուած ըլլան։

**ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ**

ՎՐԱՍՏԱՆԻ մէջ բաւական իրարանցում կայ Աբխազներու պատճառով։ (Վրաստանի Դաշնակցային Հանրապետութիւնը երկու ինքնավար Հանրապետութիւններէ կազմուած է.— Աբխազիա եւ Աճարի)։ «Բրեժնեւեան Սահմանադրութեան» առաջին տարեդարձին առթիւ (Հոկտ. 7) գործադուլի շարժումներ ծայր տուած են, հանքի մը մէջ նոյնիսկ 2-3 ժամ աշխատանքի դադար եղած է։ Ծանօթ է որ Աբխազները դժգոհ են վրացական ճնշումէն։ Բանթողները կը պահանջեն որ վարչապետը, որ Վրացի է, փոխուի եւ արգիլուի որ նոր Վրացիներ գան եւ Աբխազիա տեղաւորուին։ Դեռ ուրիշ պահանջներ ալ ունին.— Իրենց լեզուին, պատմութեան պահպանումը բայց Վրացիները կ'արհամարհեն զիրենք, ոմանք նոյնիսկ կ'ուրանան թէ Աբխազները պատմութիւն ունենան...։ (Տե՛ս «Ցառաջ», 1978 Յուլիս 19)։

ՏՈԼԱՐԸ կը շարունակէ բարձրանալ եւ Փարիզի սակարանը արդէն 4,33ի հասած էր։

«ՆԻՒ ԵՈՐՔ ԹԱՅՄԶ» եւ Տէյլի Նիւզ, ամերիկեան երկու կարեւոր օրաթերթերը վերսկսան լոյս տեսնել 89 օրուան գործադուլէ մը ետք, որ բէճճիէ անգործութեան մատնուած էր 10 հազար հոգի։

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտ. 19–26)

### ՈՒԻԼԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ ԿԱՐԷՆ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ ՄՕՏ

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի Ա. քարտուղարը՝ Կարէն Դեմիրճեան, Հոկտ. 18ին ընդունած է Ուիլըմ Սարոյեանը, որ Հայաստան կը գտնուէր Արեւելեան Հայաստանի Ռուսիոյ կցման 150ամեակի հանդիսութեանց առիթով։ Կ. Դեմիրճեան խօսած է Հայաստանի ձեռք ձգած նուաճումներու մասին եւ շնորհաւորած Սարոյեանի 70ամեակը։ Ընդունելութեան ներկայ եղած են Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի Կոմիտէի նախագահը՝ Վարդգէս Համազասպեան, Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի տեղեկատուութեան եւ արտասահմանի կապերու բաժնի վարիչի տեղակալ Հենրի Լիլոյեան եւ Վահագն Դաւթեան։

×

### ԵՐԵԿՈՅԹ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Լ. ԲԱՇԻԼԻ

«Հայրենաբաղձ հնչիւններ» համերգներու շարքին յատուկ երեկոյթ մը նուիրուած է պարսկահայ երաժիշտ Լեւդվիգ Բաշիլի։ Հայաստանի Երաժիշտներու տան մէջ հաւաքուած են երգահաններ, մեկնաբաններ եւ արուեստագէտներ։ Լ. Բաշիլ, որ կ'ապրի Միւնիխ, ծնած է Թեհրան. աւարտած է Հռոմի Սանթա Չեչիլիա ակադեմիան, վկայուելով իբրեւ ջութակահար եւ խմբավար։

Երաժիշտը, որ Հայաստան այցելած է 1970ին, 72ին եւ 76ին, ստեղծած է «Անիի լքուած եկեղեցիները» քառեակը, իր տպաւորութիւններու արդիւնքը եղող «Վարդավառ» քառեակը, ըստ Նարեկացիի նոյնանուն տաղի, զոր նուիրած է Հայաստանի Ֆիլհարմոնիայի լարաւոր քառեակին։ Երեկոյթին խօսք առած է Գրիգոր Եղիազարեան։ Վերջաւորութեան Լ. Բաշիլ շնորհակալութիւն յայտնած է յարգանքի արտայայտութեան համար եւ աւելցուցած. «Հայրենիքն իմ մէջ է, նրանից եմ ստանում իմ ուժն ու եռանդը»։

×

### Գ. ՃԱՆԿԷՕԶԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի հայֆիլհարմոնիայի փոքր սրահին մէջ, Հոկտ. 19ին, երգահանդէս մը տուած է լիբանահայ երգիչ Գրիգոր Ճանկէօզեան, որուն դաշնակով ընկերացած է Ճիւլիետ Սվասեան։ Յայտագրին մաս կազմած են Սքարլաթիի, Դոնիծեթթիի, Մոցարթի, Վակնէրի գործերուն արիաներ նաեւ Նիկոլ Գալանտէրեանի, Արմէն Տիգրանեանի, Ռ. Մելիքեանի, Ալ. Սպենդիարեանի, Կանաչեանի եւ Եուրի Գէորգեանի երգերը։

## Ս. ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՄԱՆԿԱՆՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՄԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ՄԻԼԱՆՕ (Յառաջ, հեռաձայն).— Կիրակի Նոյ. 5ին Միլանոյի հայ գաղութը կը տօնէր իր եկեղեցւոյ օծման քսանամեակը։ Այս առթիւ Միլանօ ժամանեց Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան, որ քսան տարի առաջ ալ, կը կատարէր օծումը, Հոգելոյս Գարեգին Պատրիարք Խաչատուրեանի հետ։ Եպիսկոպոսական պատարագին եւ հոգեհանգստեան պաշտօնին յանուն ողբացեալ բարերար Տիարպեքիրեան եղբայրներուն ներկայ էր այրի Տիկին Մ. Յովհաննէս Տիարպեքիրեան, որու կ'ընկերանար եկեղեցւոյ շինութեան առաջին յանձնախումբի անդամ՝ Տոքթ. Երուանդ Արզումանեան։

Արարողութեան յաջորդեց պաշտօնական ճաշ մը Սավոյա պանդոկը։ Այս առթիւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի ձայնագրեալ պատգամին ունկնդրութենէն յետոյ, յաջորդաբար խօսք առին, Հոգեւոր հովիւը՝ Սարգիս Քհնյ. Սարգիսեան, Հոգաբարձութեան Նախագահ՝ Տոքթ. Տիգրան Ալիքսանեան, Իտալիոյ Հայ Միութեան կողմէ՝ Տոքթ. Օննիկ Մանուկեան, Մշակութային Միութեան կողմէ՝ Հրանդ Բամպակեան, Մխիթարեան Միաբանութեան կողմէ՝ աթոռակալ Հ. Բարսեղ Վրդ. Ձեփեճեան, Միլանոյի արքեպիսկոպոս Կարդինալ Քոլոմպոյի կողմէ՝ Կարդինալ Պիֆֆի, հուսկ՝ Սերովբէ Արք. Մանուկեան։ Մասնաւոր յուշամետալներ յանձնուեցան այրի Տիկին Տիարպեքիրեանի եւ եկեղեցւոյ իրենց մասնաւոր ծառայութիւնը բերած եւ մեզմէ յաւէտ բաժնուած՝ Օննիկ Աւագեանի եւ Ստեփան Սրապեանի այրիներուն։

Հարկ է նշել թէ արարողութեան եւ ճաշին ներկայ էին Կարդինալ Քոլոմպոյի երկու ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ Անկլիքան, Ռումէն եւ Ռուս Օրթոտոքս Եկեղեցիներու ներկայացուցիչները։

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային։

**ԼԻԲԱՆԱՆ**

## ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ԵՂԵՌՆԱՓՈՐՁԷՆ ԵՏՔ՝

### ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ.— Օրը օրին ստացած էինք այս վրդովեցուցիչ արարքին յաջորդած իրադարձութիւնները։ Ստորեւ կաթողիկոսութեան հաղորդագրութիւնը։

Դառն ցաւով եւ խոր ընդվզումով կը յայտնենք մեր սիրեցեալ ժողովուրդեան թէ՝ Հոկտեմբեր 26ին, Հինգշաբթի գիշեր ժամը 10.20ին ահաւոր պայթումի մը ենթարկուեցաւ եւ ծանրօրէն վնասուեցաւ Պիքֆայայի մուտքին Կաթողիկոսարանիս Ամարանոցի շէնքին մօտիկ բարձրահայեաց ժայռի մը վրայ կանգնած գեղակերտ պրոնզեայ արձանը՝ կառուցուած Ապրիլեան Եղեռնի Յիսնամեակին առիթով, ի յիշատակ մէկուկէս միլիոն հայ նահատակներուն եւ որպէս խորհրդանիշ հայ ժողովուրդի վերականգնումին եւ ի պարծանս ասպնջական Լիբանանին։

Խստօրէն կը դատապարտենք անխիղճ անձերու կողմէ կատարուած այս վատ արարքը, որ յայտնապէս խափանարարութեան եւ Հայութեան դէմ դրդուիչ վերաբերումի մը արդիւնքն է։

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Խորէն Ա. Կաթողիկոս եւ Տ. Տ. Գարեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոս ընկերակցութեամբ հայ պետական երեսփոխան Մէթր Խաչիկ Պապիկեանի Ուրբաթ առաւօտ այցելեցին Պիքֆայա եւ անձամբ տեսան ահաւոր քանդումը յուշարձանին։ Անմիջապէս փափաք յայտնեցին տեսակցութիւն մը ունենալու Լիբանանի վսեմաշուք Նախագահին՝ Պր. Էլիաս Սարգիսին հետ։

Այսօր, առաւօտեան ժամը 9.30ին Վեհափառ Հայրապետները ընկերակցութեամբ՝ Գերշ. Տ. Վարդան Եպսկ. Տէմիրճեանի, դաւազանակիր՝ Հոգշ. Պարոյր Վրդ. Էմէքճեանի եւ հայ պետական երեսփոխաններու կազմին՝ Տոքթ. Մելքոն Էպլիղաթեանին, Մէթր Խաչիկ Պապիկեանին, Պր. Սուրէն Խանամիրեանին եւ Տոքթ. Անդրանիկ Մանուկեանին, այցելեցին Նորին Վսեմութիւն Պր. Նախագահին Պաապտայի նախագահական ապարանքին մէջ եւ իրենց ընդվզումն ու բողոքը արտայայտեցին Նորին Վսեմութեան։ Պր. Էլիաս Սարգիս ինք ալ յայտնապէս ազդուած էր կատարուած դէպքէն։ Խոստացաւ իր գերագոյն կարելին ի գործ դնել վերջ տալու համար հակահայ արարքներուն որոնք վերջին ատեններ սկսան աւելի լայն արտայայտութիւն գտնել։

Հայ պետական երեսփոխանները աշխոյժ եւ հետեւողական ճիգեր կը թափեն առաջքն առնելու համար այդպիսի արարքներու եւ արտայայտութիւններու։

Ս. Աթոռոյս Հայրապետները կոչ կ'ուղղեն մեր ժողովուրդի զաւակներուն հանդարտութեամբ, գիտակից պարտաճանաչութեամբ եւ քաղաքացիական բարձր գիտակցութեամբ եւ անխախտ հաւատարմութեամբ շարունակելու իրենց նուիրումը Լիբանանեան Հայրենիքին առանց ազդուելու նման արարքներէ եւ արտայայտութիւններէ։

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

30 Հոկտ. 1978
Անթիլիաս

# ՌՈՒՍՈՒՑԻՉԸ ՈՐՊԷՍ « ԾԱՌԱՅ » ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

Գրեց՝ Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

ԽՄԲ. — Թէեւ մեկնակէտը Թրքահայութիւնն է բայց, ինչպէս միշտ, Մարմարաի խմբագրապետին շօշափած հարցերը կը վերաբերին հայ իրականութեան աշխարհագրային բոլոր գօտիներուն:

Ա.

Պէտք չէ որ աննշմար անցնէր Պր. Եդուարդ Թովմասեանի այն յօդուածը, ուսուցիչներու նուիրուած, որ հրատարակուեցաւ Մարմարայի Հոկտեմբեր 9ի թիւով:

Պէտք չէ որ աննշմար անցնէր ը-սինք, բայց կասկած ալ չունինք որ աննշմար պիտի մնայ բոլոր անոնց կողմէ որոնք պէտք է որ կարդային զայն եւ մտածէին՝ հոն արծարծուած խնդիրներու վրայ:

Ուսուցիչը, մարդկային հաւաքականութեան մէջ, մէկն է այն քանի մը մարդոցմէ որոնց պէտք է ցոյց տրուի ամէնէն մեծ յարգանքը: Նաեւ կարեւորութիւնը:

Կրկնել՛ վերջ միլիոն անգամ յեղյեղուած այս ճշմարտութիւնը, դարձեալ միլիոներորդ անգամ ըսենք թէ այն հաւաքականութիւնը որ ձեռք չի տար իր ուսուցիչին, ձեռք չի տար նաեւ իր ապագային:

Ուսուցիչը մեր զաւակը ըսել է, մեր ապագան ըսել է, եւ մենք որքան եսակեդրոն պէտք է ըլլանք որ ձեռք չտանք մեր զաւակներուն, մեր ապագային:

Բայց հայ հաւաքականութիւնը իւրայատուկ տարօրինակութիւններ ունի: Կրելով հանդերձ դարերու խորքէն եկող քաղաքակրթութիւն մը ունեցած ըլլալու հպարտութիւնը, ամենամեծ յարգանքը ցուցաբերելով հանդերձ մշակութային կոթողներու եւ իրագործումներու, չատ լաւ նշմարելով հանդերձ ազգէ ազգ ընող ամէն տեսակ բարոյական բարձրութեան արժէքը, հայ ժողովուրդը կը գինովնայ ու կը գոհանայ այդ բարոյական բարձրութիւններուն միմիայն « բարոյական » կողմովը եւ կը մոռնայ որ զանոնք իրենց բարձրութեան վրայ պահելու համար կարգ մը մարդիկ պէտք է ապրին ոչ միայն միտքով, այլ նաեւ ստամոքսով:

Այդ կարգ մը մարդիկը, մեծ յարգանք կը վայելեն մեր մէջ եւ սակայն միեւնոյն ժամանակ անհեթեթօրէն չափազանց կ՚արհամարհուին նիւթական գետնի վրայ:

Մտքի հանդէպ յարգանք, բայց ստամոքսի նկատմամբ այս անտարբերութիւնը կարեւոր պատճառ մըն է որպէսզի ամանք լրջօրէն հարց տան թէ մենք իսկապէս այնքան քաղաքակիրթ ժողովո՞ւրդ մըն ենք, որքան կը պնդենք ընդհանրապէս:

Օրինակներ տալու համար ամէնէն առաջ պիտի յիշենք սա մէկը:

Մեր հիանալի ժողովուրդը բարեսիրական հաստատութիւններու հազարաւոր ոսկի նուիրատուութիւններ կ՚ընէ ամէնէն փոքր առիթով, նոյնիսկ այդ նուէրը յանձնելու եւ հրատարակել տալու համար աչադին ճամբայ կը քալէ, ու կուզայ թերթի խմբագրատունը: Բայց այդ անպիտան ժողովուրդը հազարներով իր նուիրատուութիւնը յայտարարելու համար իրմէ պահանջուած հարիւր ոսկին չատ կը տեսնէ հայ մամուլին: Մինչեւ իսկ կը սակարկէ:

Մեր հիանալի ժողովուրդը առանց աչք քթթելու հազարներ կուտայ կառուցանելու համար դպրոցի մը, հիւանդանոցի մը, եկեղեցիի մը ծնւթական շէնքը: Բայց այդ անպիտան ժողովուրդը տեղէն անգամ չի շարժիր գիրք մը, պարբերաթերթ մը գնելու, կամ հայկական թատրոնի մը տոմսակը ապահովելու համար:

Եւ վերջապէս մեր հիանալի թաղականները, առանց պահ մը իսկ վարանելու աչք կ՚առնեն հարիւր հազարներ ծախսել ընդարձակելու համար դպրոցի մը շէնքը, վերանորոգելու համար դըպրոց մը, դպրոցին մէջ աւելցնելու համար խաղասրահներ եւ այլ աշխատասենեակներ: Բայց այդ անպիտան թաղականները անպայման պիտաճէի դժուարութիւններ կը յիշեն, երբ ուսուցիչի մը ամսաթոշակը տրամաբանական մակարդակի բարձրացնելու հրաւէր մը կը ստանան:

Այս բոլորին մէջ, հնադարեան օրէնքուն սխալ նետուած հիմ մը կայ, եւ ամէն ինչ բարձրացած է այդ սխալ հիմին վրայ, պատճառ դառնալով որ մեր ժողովուրդը ընտելանայ ոչ — քաղաքակիրթ մտածելակերպի մը հետ: Այս մտածելակերպը հէլալ կը նկատէ շէնքը կազմաւորող շինանիւթերու տրուած դըրամը, բայց զանցառելի կը գտնէ ուսուցիչի մը, մտքի մշակի մը, գրագէտի մը տրուած դրամը:

Եթէ շէնք մը կառուցուի, ոչ մէկը ոչ մէկ գործաւորէ զոհողութիւն կը պահանջէ: Երբ կարգը կուգայ ուսուցիչին, մտքի աշխատաւորին, անմիջապէս սեղանի վրայ կը դրուին ազգային ու մարդկային զոհաբերութիւններու ամէն տեսակի յիշեցում եւ սակարկութիւն:

Այո, եթէ գրչի ու կրթական մշակ մըն ես, սահպուած ես միշտ մնալ զոհողութիւն ընողի դերին մէջ: Ոչ մէկը ազգային մշակին կէս գնով հաց կը ծախէ, բայց ազգային մշակը ամէն վայրկեան կը հրաւիրուի կէս հացով կշտանալու:

Ճիշդ է որ վարժարանի մը մատակարարները, պիտաճէի նեղ պայմաններու բերումով միշտ նեղութիւն կը քաշեն իրենց ազգանուէր գործը քալեցնելու համար: Բայց այդ գործը քալեցնելու ատեն, առաջնակարգ ծախքը ուսուցիչին ամսաթոշակը չէ, այլ, օրինակի համար, վառելանիւթը, վարչական ու գրենական ընթացիկ ծախքերը, աշակերտական ճաշը եւ այս բոլորին նման « ձիւթ »ի կապուած չօշափելի ծախքեր: Նախ այս բոլորը պիտի ծախսուին, անկէ վերջ, եթէ կարելիութիւն մնայ, պիտի մտածուի ուսուցիչներու մասին: Եւ սակայն չատ տրամաբանական է ըստ իրենց, որովհետեւ վառելանիւթ ծախողը զոհողութիւն չըներ, բայց ուսուցիչը կրնայ ու պէտք է զոհողութիւն ընէ:

Մեր վարչականները չատ անգամ ուրիչ առարկութիւն մըն ալ ունին, զոր ծամոցի նման միշտ պատրաստ ունին իրենց բերնին մէջ. կը պնդեն որ ուսուցիչը թէեւ քիչ կը վարձատրուի, բայց մասնաւոր դասեր տալով քովընտի հասոյթներ կ՚ապահովէ: Ոչ մէկ ուսուցիչ անօթի է: Մնաց որ ուսուցիչները ընդհանրապէս ամուսիններ կամ հայրեր, եղբայրներ ունին, եւ կրնան անոնց կռնակ տալ:

Բայց ուրպէսզի հասկնանք թէ մեր հիանալի, սակայն տարօրինակ ժողովուրդը որքան անիրաւ է ուսուցիչի նկատմամբ իր վերի պնդումին մէջ, կը բաւէ յիշել հետեւեալը. ան երբեք նոյն զոհողութիւնը չի սպասեր օրինակի համար հայ բժիշկէ մը որ կը ծառայէ մեր Ազգային հիւանդանոցին մէջ:

Այո, Ազգային Հիւանդանոցն ալ ազգային հաստատութիւն մըն է դպրոցի մը նման, հայ բժիշկն ալ ազգային ծառայութիւն կը մատուցանէ հոն աշխատելով, եւ աւելին՝ հայ բժիշկը ամէն կէսօրէ վերջ իր անձնական քլինիքին մէջ անհաշիւ դրամ կը չահի: Բայց եկէք տեսէք որ ոչ մէկը դոյզն իսկ « զոհողութիւն », « զոհաբերութիւն » կը սպասէ այդ բժիշկէն:

(Շար. — 1)

ԼՈՆՏՈՆ

# ՄԱՀԸ ԿԸ ՀԱՐՈՒԱԾԷ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

Լոնտոն, մեծ քաղաքներուն չարքին, սերունդներ չարունակ, ամէնէն ապահով վայրերէն մէկը կը նկատուէր: Մարդիկ, գիշերուան որեւէ մէկ ժամուն համար — ձակ կը շրջագայէին:

Վերջին ամիսներուն, սակայն, Լոնտոնի փողոցները ոմանց համար վտանգաւոր դարձած են, ճէյմս Պոնտի արկածախնդրական վիճակները յիշեցնելով: Վտանգի ենթարկուածները քաղաքական տարագիրներն են: Վերջին օրինակներն է, գրեթէ ոստիկանական վէպի մը բովանդակութեամբ, պուլկար երկու տարագիրներու սպանութիւնը Արեւելեան Եւրոպայի դաղտնի սպասարկութեանց կողմէ:

Պուլկար գրագէտ Եորկի Մարկով, 49 տարեկան, որ երբեւ Թարգման կ՚աշխատէր Պի. Պի. Սի.ի մէջ, մեռաւ Սեպտեմբեր 11ին, խորհրդաւոր կերպով թունաւորուելէ ետք Լոնտոնի կեդրոնը: Մարկով ոտքին հազիւ նկատելի հարուած մը ստացած էր հովանոցի մը կոթով: Մարդը, օտարականի մը չնչուած առողանութեամբ ներողութիւն խնդրելով հեռացած էր:

Ապա, Պի.Պի.Սի.ի մէկ այլ պաշտօնեան, Վլատիմիր Սիմէոնով, 30 տարեկան, մեռած գտնուեցաւ իր տան մէջ: Արկածով գետին ինկած էր: Ոստիկանութեան համար կրնար նոյնպէս կազմակերպուած արկած մը ըլլալ:

Մարկովի պարագային քննութիւնները ցոյց տուին, թէ ոտքին վրայ գոյացած երկու փոքր գնդիկները կրնային յառաջ եկած ըլլալ անվերծանելի թունաւոր բաղադրութենէ մը: Ուրիշ Պուլկար մը, նոյնպէս քաղաքական տարագիր, Վլատիմիր Կոստով, Փարիզի մեթրոյի կայարանի մը մէջ խայթում մը զգաց, եւ քանի մը օրով հիւանդացաւ: Քննութիւնը ցոյց տուաւ, թէ Մարկովի նման գնդիկ մը կազմուած էր այս անգամ կռնակին վրայ:

Ասոնք քաղաքական ահաբեկիչներու վերջին դէպքերն են: Եւ համեմատաբար փոքր ծաւալ կը կրեն, եթէ նկատի առնենք արաբական « հաշուեյարդարը » որ երկու տարուան պատմութիւն ունի արդէն: Անցեալ տարի, Եմէնի վարչապետ՝ Ապտուլլա Քատի ալ-Հակարի մահափորձի ենթարկուեցաւ իր օգնականին եւ կնոջ հետ Հայտ Փարքի իր պանդոկին մօտ: Երկու Սուրիացիներ ալ սպաննուեցան, երբ իրենց կառքը օդը ելաւ Ուեսթէնտի մէջ: Անցեալ Յուլիսին, Պաղեստինի Ազատագրութեան Կազմակերպութեան բանբերը՝ Սայիտ Համմամի, գնդակ մը ստանալով մեռաւ Մէյֆէրի գրասենեակին մէջ: Իրաքի նախկին վարչապետը՝ Ապտէլ Ռեզաք էլ-Նայեֆ սպաննուեցաւ Ինթերքոնթինանթալ պանդոկին առջեւ: Իրաքի դեսպանը՝ Թահա ալ-Տավուտ հրաշքով կեանքը փրկեց, երբ ձեռնառումբ մը արձակուեցաւ դեսպանատան դրան մօտ:

Քաղաքական բնոյթի մահափորձերը ծաւալ ստացած են այնպիսի ժամանակի մը մէջ, երբ ոստիկանութիւնը, ապահովութեան ուժերը յաջողած են սահմանափակել ԻՐԱի (Իրլանտական Հանրապետական Բանակ) ահաբեկչական գործունէութիւնը Անգլիոյ մէջ: Սակայն, եթէ Իրլանտացիները դժուարութեանց կը հանդիպին, անդին արար թէ արեւելեան

# ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ

## ՌՈՍՏՈՄԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

6.

14.10.1912

Սիրելի Սիմոն,

Մի չաբաթ առաջ գրել էի նորաբաց Սանասարեանի մասին, խնդրելով «Հայրենիք»ի էջերում հանդամանկութիւն բանալ: Ցաւում եմ, նամակս ստացած կը լինես: Լաւ կը լինէր այդ առթիւ գրել եւ «Ասպարէզ»ին:

Մոռացել եմ գրել, որ Հրայրի որդին բերել ենք տուել արդէն: Նրան որդեգրել է Ը. Դաթաղեանը: Գրել ենք, որ Սեբոբի տղաներին էլ ուղարկեն: Երեւի չուտով նրանք էլ կուգան: Տեղաւորելու ենք նորաբաց Սանասարեանում: Աւոյի որդու ծախքը գուցէ նոյն հաշուին անցկացնենք, եթէ դպրոցի միջոցները առաւարար լինեն:

Խանգարելու նոր քայլեր են արւում. կառավարութեան միջամտութեան են դիմել՝ գոյքերը փոխադրել տալու համար:

Դրութիւնը խաղաղ է: Խաղաղ է եւ գաւառներում: Մեր Մհէն պատասխանել է երեւի Պարսկաստան: Կովկասահայերը « բանի » վրայ են: Ինչ որ դիմումներ են անում: Ասպարէզը Առաքելեաններին է մնացել... Լաւ հոտ չի փչում:

Մնում ենք միշտ այն յոյսով, որ Ռուսաստանի եւ Թիւրքիայի միջեւ պատերազմ չի ծագիլ: Բարդութիւնների սպառնալիքի տակ առաջ ենք տանում այնուամենայնիւ մեր առօրեայ աշխատանքը: Դպրոցները դեռ կարգի չեն ընկել. նոր շէնքը դեռ պատրաստ չէ: 3–4 օրից յետոյ կը կանոնաւորուեն Հոփսիմեանի, Արծնեանի դասընթացքները: Կը մնայ խառը վիճակի մէջ Արծնեան մանկապարտէզը եւ նախապատրաստականները: Վարժուհանոցի (8րդ լրաց.) աշակերտուհիները լաւ արդիւնք են խոստանում: Այս դասարանով Հոփսիմեանը արդէն դառնում է միջնակարգ, 6 դասարանց (երրորդը հաշուելով առաջին):

Սանասարեանում թոյլ են համեմատաբար հայերէնը եւ Թիւրքերէնը: Վերջինիս համար ուզում ենք հրաւիրել Սեբողբէին (1), բայց միջոց չկայ Գարոն(2) առանձնեց Ֆիզիքի եւ քիմիայի դասերը մինչեւ Ազամալեանի գալը: Ֆիզիքական գործիքները պիտի կարողանա՞ք ուղարկել:

Պոլիս ուզում էի գնել բամբուկի ձողեր մեծ բարձրութիւններ վրայով ցատքելու համար, բայց չգտայ. ինձ տուին հասցէ՝

New-York, 110 East Twenty-Third st.

Եթէ տեղը ճիշդ է նշանակուած, գնեցէք եւ ուղարկեցէք 2 բամբուկի ձող 8 եւ 12 ոտք երկարութեամբ: Հակառակ պարագային դիմիր հետեւեալ հասցէով՝

Narragansett Machine Compagny,
Providence, R. I.

Եթէ մեզ խաղաղ թողնեն, այս տարի չատ բան կայ անելիք:

Քո ՌՈՍՏՈՄ

(1) Սերովբէ Նորատունկեան — թիւրքերէնի հմուտ ուսուցիչ. դաշնակցական լաւ ուժերից:

(2) Արմէն Գարօ:

7.

16.12.1912

Սիրելի Սիմոն,

Քո 26.11 նամակը ստացայ:

Տեղեկութիւնների մասին էք գանգատւում: Ճիշդ է, չատ բան չի արուած, բայց էլի գրուած է: Նախ որ Սարգիսն է (Վանայ) գրել ձեզ մանրամասն Վասպուրականի վիճակի մասին: Երկրորդը իմ ձեռքով է գրուած (1): Ինչպէս երեւում է իմ նամակը ուշադրութեամբ չէք կարդացել. չատ լաւ յիշում եմ, որ նամակի ընդհանուր մասից յետոյ, միւս երեսներում գրել եմ այն բոլոր կէտերը, որ ձեզ հետաքրքրում են: Եթէ նամակս չես պատռել, նորից տե՛ս, կարդա՛ ուշադրութեամբ:

Մեր վիճակը դարձեալ լաւ չէ. գրսի ազդեցութեան, յետադէմների հրապարակ նետուելը լաւ արդիւնքներ չեն խոստանում: Առ այժմ երկիրը խաղաղ է, բայց այդպէս չի մնալ գարնան: Վասպուրականում դրութիւնը լարուած է հիմա էլ: Վալիի ուղղութիւնը կատարելապէս մնաւակար է: Իբրեւ քիւրդ նա իրերին նայում է ոչ թէ պետական, այլ քրդական տեսակէտից: Մեր կողմից մեծ պաղարիւնութիւն է հարկաւոր: Շատ ուրախացանք, երբ իմացանք, որ Արրահամը(2) պատրաստակամութիւն է յայտնել Վան հաստատուելու, բայց վերջերս յայտնուեց, որ հրաժարւում է: Վռամեանն էլ պիտի Կովկաս անցնի ականջը բժշկելու համար:

(1) Գաղտնի թանաքով գրուած նամակ էր. սկզբում գլխի չընկայ այդ մասին եւ չըրացի. յետոյ միայն կարողացայ կարդալ:

(2) Ա. Ֆիւլխանդանեան, որ Վան տեղափոխել էր խոստացել էր Թիւրքիա տեղափոխել, բայց ի վիճակի չեղաւ այդ խոստումը իրականացնել:

Ս. Վ.

(Շար. — 5)

# ՂԱԶԱՐ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Վերջին վկաներէն մանկութիւն չունեցող սերունդին, որուն կեանքը եղաւ միշտ պայքար, պայքար կեանքի համար, պայքար կեանքին դէմ:

Մեր երէց ընկերը՝ Ղազար Տէրտէրեան փակեց իր աչքերը յառաջացած տարիքին մէջ ապրելով հայկականութեամբ եւ ազգային առաքինութիւններով լեցուն կեանք մը տալով երիտասարդ սերունդներուն գոտեպնդիչ օրինակներ՝ գաղափարական հաւատքի, հանրային ծառայութեան, ազգային զոհողութեան:

Ծնած Բալուի Հաւաւ գիւղը, յաճախ կը ճառէր հպարտութեամբ իր ծննդավայրի մասին:

Երիտասարդ տարիքին անցած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը, կռուած է մարտական խումբերու մէջ, յատկապէս Քեռիի եւ Անդրանիկի հրամանատարութեան ներքեւ: Մասնակցած է 1915ին Ռըվանդուզի ճակատամարտին, հոն ուր հերոսաբար ինկաւ չորրորդ գունդի հրամանատարը՝ Քեռին: Յետոյ մեկնած է Միացեալ Նահանգներ ուրկէ որպէս կամաւոր վերադարձած է երկիր, մասնակցելու համար դարձեալ ազատագրական պայքարներուն: Հայաստանի Հանրապետութեան անկումէն եւ Հայութեան ի սփիւռս աշխարհի ցրուումէն յետոյ, մեկնած է Պոլիս ուր յատկապէս զբաղած է որբերով: 1923 — 24 թուականներուն է որ վերջնապէս հաստատուած է Մարսէյլ, Պոմոն արուարձանը:

Ընկեր Ղազար Տէրտէրեան Պոմոնի Հայութեան ամէնէն հին եւ երէց անդամներէն էր: Այս շրջանին մէջ գործեց որպէս Դաշնակցական՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Զաւարեան ենթակոմիտէին մէջ եւ որպէս գիտակից Հայ՝ հաւաքական գործերու մէջ: 1930ական թուականներուն եղած է հիմնադիրներէն Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ: Մասնակցած է եկեղեցւոյ շինութեան իր աշխատանքով, իր բազուկներով: Ղազար Տէրտէրեան երկար տարիներէ ի վեր ատենապետ էր Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Կրօնական Միութեան:

Հաւատաւոր եւ բծախնդիր Դաշնակցական, ընկեր Ղազար Տէրտէրեան կը պատկանէր այն գաղափարական սերունդին, որ տեսած եւ ճաշակած ըլլալով հանդերձ ամէն տեսակ դառնութիւններ, իբր ապրում ունէր իր կուսակցութեան ծառայելու խոր տենչը: Ան իբրեւ Դաշնակցական կը հաւատար իր կուսակցութեան գաղափարներու իրականացման ու կ'ապրէր եւ կը գործէր լուսաւոր ապագայի մը յոյսով ներշնչուած:

Մեր երէց ընկերոջ յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ, Նոյեմբեր 2ին Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, ներկայութեամբ Մակար Նաճարեան, Շահան Տէտէեան եւ Եղիշէ Փանոսեան քահանայ հայրերու: Դամբանականներ խօսեցան շրջանի հոգեւոր հովիւ՝ Մակար Քհնյ. Նաճարեան, եկեղեցւոյ Թաղականութեան անդամ՝ Արշաւիր Խաբէթեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Զաւարեան խումբի անդամ՝ Վ. Տէր-Վարդանեան եւ շրջանի ազգայիններէն՝ Տիրան Խայիկեան:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

---

Եւրոպայի գործակալները դիւրութեամբ ելումուտք կ'ունենան Անգլիա:

Սքոթլանտ Եարտի բարձրաստիճան պատասխանատու մը դիտել կուտայ, թէ «արաբ ահաբեկիչները երիտասարդներ են եւ իբրեւ զբօսաշրջիկ Անգլիա կը ժամանեն: Այս տեղւոյն վրայ կը ստանան զէնք եւ հարկ եղած ցուցմունքները: Մահափորձը կատարելէ ետք անմիջապէս կը հեռանան երկրէն: Շատ ժամանակ չեն ձգեր, որպէսզի գտնենք իրենց հետքը»: Գալով արեւելեան Եւրոպայի եւ խորհրդային գործակալներուն, ասոնք եւս դժուարութեանց չեն հանդիպիր Անգլիա ժամանելու համար:

Սքոթլանտ Եարտի հակա-ահաբեկչական ճիւղը ընդարձակած է իր գործունէութիւնը, յատկապէս քաղաքական տարագիրներուն շրջանակէն ներս: Քննութիւնները աւելի մանրակրկիտ դարձած են: Գաղթականներուն մուտքը ենթակայ կ'ըլլայ խիստ հակակշռի: Սակայն Անգլիա ինքզինք միշտ հպարտ զգացած է, որ քաղաքական ապաստանարանը եղած է, — եւ է նաեւ այսօր, այլ երկիրներու մէջ հալածուած մարդոց: Լոնտոն եւ Փարիզ հինէն ի վեր կեդրոններ եղած են քաղաքական տարագիրներուն համար: Կարլ Մարքս, օրինակ, Լոնտոն ապրած է:

1920ական եւ 1930ական թուականներուն, քաղաքական տարագիրներ համայնավար Ռուսիայէ եւ նացիական Գերմանիայէ Լոնտոն ժամանած են մեծ թիւով: Համաշխարհային Բ. պատերազմին, տարագիր կառավարութիւններ հաստատուած էին, իսկ 1940ական եւ 1950ական թուականներուն, արեւելեան Եւրոպայի վարչակարգերուն ընդդիմադիրները խուժած են Անգլիա: Շարքը երկար է, քանի քաղաքական ապաստանի իրաւունք կը խնդրեն մարդիկ հարաւ-արեւելեան Ասիայէն, սեւ ցամաքամասէն եւայլն:

Թ. Ա. Թ.

---

## ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒՔՐԷՇԻ մէջ բացուած է «Արուեստի Հաւաքածոներու Թանգարան»ը, ուր տեղ գտած են, Գրիգոր Զամպաքճեանի հռչակաւոր հաւաքածոյին տարրեր, ուրիշներու ալ կարեւոր նուէրները: 1947ին ստեղծուած էր «Զամպաքճեան» պատկերասրահ-թանգարանը, որ կը բովանդակէր 240 արուեստի գործեր եւ 40 քանդակներ: Նոր թանգարանը իր յարդարումներով եւ սարքաւորումներով, Պուքրէշի պետական Արուեստի Թանգարանէն ետք ամէնէն կարեւոր հաստատութիւնը կը հանդիսանայ: Զամպաքճեանի հաւաքածոն բաղկացած է ռումէն արուեստագէտներ Թ. Փալատիի, Ն. Թոնիցայի, Ալ. Ջուքուրենքուի, քանդակագործներ Տ. Փաչուրեայի, Ք. Մեսրէջայի, Մ. Փեթրաշքուի եւ այլոց գործերէն: Կան նաեւ ֆրանսական եւ տպաւորապաշտ դպրոցի արուեստագէտներու գործերը՝ Սիսլէյ, Փիսարօ, Ռընուար, Սեզան, Մաթիս, Քորօ, Տըլաքրուա:

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Լիպերաթոր պանդոկին մէջ, Հոկտ. 21ին, տեղի ունեցած է տեղւոյն Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութեան կազմակերպած ճաշը, Միութեան 60ամեակին առթիւ: Ներկայ եղած են շուրջ 400 հոգի: Վարչութեան ատենապետը Ժորճ Տաղեան խօսք առնելով անդրադարձած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի 60ամեայ կեանքին ու դերին գաղութներու մէջ: Երեկոյթին հաճելի մթնոլորտ ստեղծած է հայկական «Ալէմշահ» նուագախումբը:

ՈՒՐՈՒԿՈՒԷՅԻ մէջ, Հոկտ. 9ին, տեղի ունեցած է նուագահանդէս մը նուիրուած Արամ Խաչատրեանի: «18 Մածօ» թատերասրահին մէջ դաշնակահարուհի Անթառամ Ահարոնեան, Մաւրիսիօ Դըլէյնչէրէր՝ ջութակ, Հորսթ Փրենդէլ՝ քլարինէթ, մեկնաբանած են «Երկեակ»ը, «Օրօր»ը, «Գիշերային»ը եւ ժողովրդական պար «Ուզունտարա»ն: Յայտագրի երկրորդ բաժնին, դաշնակահարուհիներ Նորմա Ճիաքոմա եւ Ա. Ահարոնեան մեկնաբանած են երկու պարեր Ա. Խաչատրեանի «Սպարտակ»էն, «Սուիթ»ը, «Շալախօ»ն եւ Ա. Բաբաջանեանի ու Ալ. Յարութիւնեանի «Հայկական Ռափսոտի»ն:

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Խրիմեան կրթական հաստատութեան մէջ, Հոկտ. 20ին տեղի ունեցած է Սիմոն Զաւարեանի մահուան 65ամեակին առթիւ կազմակերպուած յիշատակի երեկոյթը: Բացման խօսքը արտասանած է Պօղոս Հաճեան: Օրուան բանախօսը՝ Աշոտ Արծրունի, անդրադարձած է Զաւարեանի կեանքին ու գործին, վեր առնելով անոր նկարագրին գաղափարական եւ բարոյական գիծերը:

---

## ՀԱՅԱՍՏԱՆ

### ԵՐԵՒԱՆԻ ԲԱՐԵԿԱՐԳՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Երեւանի քաղաքապետարանի Խորհուրդի նստաշրջանին, որ նուիրուած է տնտեսութեան յետագայ զարգացման հարցերուն, քաղաքապետ Մուրադ Մուրադեան նշած է որ վերջին երկու տասնամեակին Երեւանի տարածութիւնը ընդարձակուած է գրեթէ երկու անգամ եւ ներկայիս կը կազմէ աւելի քան 22 հազար հեկտար: Բնակչութիւնը եւս կրկնապատկուած է եւ հասած մօտ մէկ միլիոնի: Երեւանի բնակարանային ֆոնտը 4,1 միլիոն քառակուսի մեթրէն հասած է 10,2 միլիոնի: Տարուէ տարի կը բարեկարգուի ու կը գեղեցկանայ Երեւանը կը բացուին նոր փողոցներ, պողոտաներ, հրապարակներ: Ծրագրուած է նոր բնակարաններ շինել Երեբունիի, Անաստասաւանի, Դաւիթաշէնի մէջ եւ այլուր:

### Ս. ԲԱԼԱՍԱՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Մոսկուայի Երաժիշտներու Համամիութենական տան մէջ տեղի ունեցած է երաժիշտ-մանկավարժ Սերգէյ Բալասանեանի յոբելեանը: 75ամեայ հայ երաժիշտի մասին խօսած է Դմիտրի Կաբալեւսկի: Երեկոյթին ընթացքին մեկնաբանուած են յոբելեարի թաջիքութեան համար գրած սոնաթը եւ «Ամեթիստ» ձայնանուագարանային պոէմը: Սերգէյ Բալասանեան մեծ նպաստ բերած է Տաճիկստանի երաժշտական մշակոյթի կազմաւորման գործին: Երկար տարիներ ուսումնասիրած է եւ մշակած արեւելքի ժողովուրդներու, այդ կարգին՝ հնդիկներու, փոլքորը: Լայն ժողովրդականութիւն վայելած են անոր «Շակունտալա» բեմապարն ու պոէմը, որոնք գրուած են հնդկական գիւցազներգութեան հիման վրայ:

### ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Խորհրդային Կանանց Կոմիտէի եւ Համամիութենական Արհեստակցական Միութիւններու Կեդր. Խորհուրդի օրգան «Սովետական կին» ամսաթերթի վերջին թիւին մէջ տպուած է Հայաստանի վարչապետի տեղակալ Ռեմա Սվետլովայի յօդուածը (ռուսերէն)՝ «Եղբայրութեան հորիզոնները» վերնագրով: Յօդուածին մէջ ներկայացուած են Հայաստանի արդիւնաբերութեան զարգացումը եւ հայ-ռուս ժողովուրդներու կապերը:

---

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

# ԽՕՍԷՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

## ԾՈՎԸ ՀՐԱՊՈՒՐՈՒՄ Է

1.

×

Ձիլ Զաքարին եւ Թաթուլին ճանապարհեցին դէպի Տրապիզոն: Ոչ թէ ափսոսանքով նայեցին նրանց ետեւից, այլ երկիւղածութեամբ, ինչպէս հաւատացեալները, Երուսաղէմ՝ մահտեսութեան մեկնողների ետեւից:

Նրանց մեկնելուց մի երկու օր յետոյ Ներսէս Ջավուշը նամակ գրեց Երզնկայի դատապետ Մամուր Ֆէյզզադին:

«Գայմագամ բէյ,

«Ձեզ ուղղուած մեր խօսքը հասցրէք նահանգապետ փաշային, ինչպէս եւ Պոլսի կառավարութեանը: Մեր պահանջը այս է: — Մեզ ճամբայ տուէք Կեսաբիայի վրայով հասնել Պոլիս ու անյապաղ հեռանալ Թուրքիայից: Բարի եղէք լսելու մեր ձայնը: Այլապէս մենք կ'իջնենք Եփրատի հովիտը, կը մտնենք անգամ Երզնկա: Խելք ունեցէք, երեւելի այրեր, եթէ չէք ուզում, որ մենք տակն ու վրայ անենք ողջ նահանգը, ապա կատարեցէք մեր չնչին պահանջը»:

Ներսէս Ջավուշը նամակը կարդաց խմբապետներին: Սրանք սաստիկ զարմացան՝ ինչո՞ւ դէպի Պոլիս: Իրենց միտքը դէպի ծովն է: Զօրապետը թթուեց, նրանց տարակուսանքը տեսնելով:

— Մի քիչ էլ մենք խաբել սովորենք, ասաց նա նախատինքի շեշտով: Հասկացէք միտքս: Կառավարութեան ուշադրութիւնը պէտք է շեղենք՝ իբր թէ Կեսաբիայի ուղղութեամբ ենք հեռանալու: Դա անենք, իսկ մեր երեսը դարձնենք դէպի Տրապիզոն:

Խորէն աղան թեթեւացած հոգոց հանեց:

— Մեր ճանապարհը որոշուած է անվերադարձ: Բայց խորամանկենք՝ ժամանակ շահելու համար:

Տէր Գերասիմը ծնկներին պահում էր «Ցանկ բեկորաց» մատեանը: Առանց դա բաց անելու էլ նա գիտէր իր ձեռքով գրածը. «Ակնովիտ Հայաստան՝ ծուխ հինգ հազար քսանմէկ: Այրք Փիդայիք՝ հինգ հազար հարիւր վաթսուն մէկ, կինաղջիկ չորս հազար ինը հարիւր երեսուներկու, մանկտիք՝ եօթ հազար երկու հարիւր տասն ինը: Ի մի գումարեալ տասնեօթ հազար երեք հարիւր տասներկու»: Տէր Գերասիմի շրթունքները մեղմիկ շարժուեցին, կարծես ներսում բռնկուած կրակից: Հազիւ էր հասկանում շրջապատը: Նա իր ճերմակ մօրուքը տնկեց դէպի երկինք:

— Հաւք ենք հաւալասան, որ իրեն զարկում է կրակին՝ կարօտեալներին կեր: Այրւում է հաւալասանը, ապա ծնւում մոխիրներից ու նորից ապրում: Աստուած արդար, գութ ունեցիր, թոյլ տուր, արա այնպէս, որ անփորձ գնանք դէպի ծովը: Ծովը բարի է, ծովը մեծ է եւ ցաւեր պարտակող: Դէպի ծո՛վը...

Նա գլուխը թափով իջեցրեց, մատեանը սեղմեց կրծքին եւ մեղմ, ասես նաեւ մեղաւոր վերջացրեց ասելիքը:

— Երեք տղայ մանուկ են ծնուել այս գիշեր: Կնքել է պէտք: Ուրախացէք մարդիկ, դարձեալ Հայ է ծնուել Հայաստանում: Լսո՞ւմ էք, մարդիկ, Հայ է ծնուել Հայաստանում:

Խմբապետներին թուաց, թէ երկնքի ձայնն են լսում՝ խորհրդաւոր եւ ազդու:

Երեկոյեան Ներսէս Ջավուշը Աղաւնուն անսովոր ուրախ գտաւ: Փոքրիկների ծնունդը նրան հանել էր մղձաւանջից: Աղաւնին հպուեց ամուսնու ուսին ու ծիծաղեց իր երբեմնի զուարթ ձայնով:

— Այսուհետեւ շատ երեխայ է ծնուելու Ակնովիտում, Ներսէս: Հարսների փորները կլորացել են: Նորածինները փոքրիկ, փոքրիկ են եւ տաք, ինչպէս լոյսը եւ շունչներն էլ լոյսի նման են: Նա շրթունքները մօտեցրեց ամուսնու ականջին: Կարծեմ իմ գօտու տակն էլ է տաքացել: Լոյս ենք ունենալու, Ներսէս: Ա՜խ, ողորմած Աստուած...

Ներսէս Ջավուշի մարմնով կրակէ հաճելի հոսանք անցաւ: Մի՞թէ Աղաւնին մայր է դառնալու: Սակայն ինչո՞ւ հէնց այստեղ, այս թշնամի երկնքի տակ: Ինչո՞ւ: Չէ՞ որ այս աշխարհը միայն մահերով է գոհանում: Ինչո՞ւ է ծիծաղում Աղաւնին: Նա մի դժբախտ հպարտութիւն էր տեսնում Աղաւնու մէջ:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(185 - Շար.)

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկ. Ռոզի Արմաղանեան եւ զաւակները, այրի Տիկ. Փարիզ Արմաղանեան, Տէր եւ Տիկ. Ասլանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Կի Ղուվֆի եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Փիէր Ասլանեան, Տէր եւ Տիկ. Ժերար Լանպէրթի, այրի Տիկ. Նազելի Պօղոյեան, Տէր եւ Տիկ. Յովհ. Պօղոյեան եւ զաւակները, Պր. Արտաշէս Պօղոյեան, Տէր եւ Տիկ. Միշէլ Ղազարեան (Լիոն), այրի Տիկ. Զարուհի Զակոյեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկ. Գաբրիէլ Զակոյեան եւ զաւակը, այրի Տիկ. Նոյեմի Թորոսեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Նոյեմբեր 12, Պուլվ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյն իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին, եղբօր, մօրեղբօր, թոռնիկին, քրոջ զաւկին, հօրաքրոջ զաւկին, փեսային, սանահօր, կնքահօր եւ ազգականին՝

**ԿԱՐՕ ԱՐՄԱՂԱՆԵԱՆԻ**

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն հանգուցեալին յիշատակը յարգողներուն:

## Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ստեփան Ներկարարեան (Ալֆորվիլ) իր մօրենական մեծ-մօր Բրաբիոն Այնաճեանի յիշատակին 300 ֆր. կը նուիրէ լիբանահայ աղէտեալներու (Աղքատախնամի ցանկ) նաեւ նոյն նպատակին 500, մօրենական մեծ հօր Գալուստ Գալտեանի, մօրը՝ Եղսաբէթ Գալտեանի, քոյրերուն՝ Զգաստուհիի (Աննա) եւ Երանուհիի, եղբայրներուն Գալուստի եւ Ղազարոս - Նազարէթի յիշատակին:

## ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

**Ի ՊԱՏԻՒ ՀԱՅՐԵՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ**

**ԿԱՐԼԷՆ ՂԱՄԲԱՐԵԱՆ**

Հայաստանի փոխ վարչապետ

**ՄՈՎՍԷՍ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ**

Հայկ. ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի նախագահութեան անդամ

**ՌԱՖԱՅԷԼ ՍԱՄՍՈՆԵԱՆ**

Արտասահմանի հետ բարեկամութեան Ընկեր. նախագահ

Դասախօսութեան նիւթ՝ Արուեստի եւ մշակոյթի երկրորդ Սէմբոզիոմը Երեւանի մէջ, Պր. Ղամբարեանէ:

ՈՒՐԲԱԹ, ՆՈՅ. 10, ժամը ճիշդ 20ին Հայ Մշակոյթի եւ Արուեստի կեդրոնը

6, Cité Wauxhall, Paris 10e

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

## ԼԻՈՆ-ՏԷՍԻՆ-ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ

Լիոնի Հայ Աւետ. Եկեղ. սիրով կը հրաւիրէ հայ հասարակութիւնը բացառիկ ժողովներու, զորս պիտի առաջնորդէ Արժանթինէն եկող Վեր. Յովհ. Էքիզեան: Սոյն հաւաքոյթները տեղի պիտի ունենան՝

— Լիոնի մէջ, Շաբաթ 11 եւ Կիրակի 12 Նոյ. ժամը 20.30ին

4, Rue Dr. Paul Diday (3e)

— Տէսինի մէջ, Կիրակի 12 Նոյ. ժամը 9ին,

7, Rue Wilson.

— Սէն Շամոնի մէջ, Կիրակի 12 Նոյ. ժամը 15ին, քաղաքապետարանի Ա. յարկը:

### ՏԽՐՈՒՆԻ

Ցաւով կ'իմանանք, որ Պերլինի մէջ իր մահկանացուն կնքած է մեր ողբացեալ աշխատակիցներուն՝ Պետրոս եւ Տիրայր Ֆրունճեանի ծերունազարդ մայրը՝

**ՏԻԿԻՆ ԱՆԻՋԱ ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ**

(ծնեալ Աճէմեան)

96 տարեկանին Հոկտ. 27ին:

Մեր ցաւակցութիւնները իր թոռներուն:

## ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

**Ի ՆՊԱՍՏ**

## ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

(Բացուած՝ Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան կողմէ)

Թ. ՑԱՆԿ

| | |
|---|---|
| Պ. Քեշիշեան | 1000 |
| Պ. Զալոյեան | 1000 |
| Պ. Սարգիս Պագըրճեան | 1000 |
| Պ. Եր. Գույումճեան (Վիլմոմպլը) | 1000 |
| Պ. Լեւոն-Յակոբ Սալմասլեան | 1000 |
| Տիկ. Ս. Տամլամեան (Քլամար) | 1000 |
| Պ. Ստեփան Ներկարարեան (Ալֆ.) | 800 |
| Տէր եւ Տիկ. Ժ.-Ժ. Տամլամեան (Քլամար) | 500 |
| Տէր եւ Տիկ. Ա. Տամլամեան (Ք.) | 500 |
| Պ. Աւետիս Պահատուրեան (Անկէն) | 500 |
| Պ. Ռոժէ Եոփեան (Շուազի լը Ռուա) | 500 |
| Պ. Կարապետ Թաղէոսեան | 400 |
| Պ. Ժորժ Ժամկոչեան | 300 |
| Պ. Ֆրանք Գասպարեան (Փիւթօ) | 200 |
| Պ. Երամեան (Նէօյի) | 200 |
| Պ. Պալապանեան | 200 |
| Տէր եւ Տիկ. Պէրպէրեան (ի յիշ. Հրանոյշ Զարոյեանի) | 200 |
| Օր. Միշէլ Սեւր (Մարսէյլ) | 200 |
| Պ. Գ. Պոտուրեան (Լիոն) | 200 |
| Օր. Լիւսէթ Վերտ (Աժաքսիօ) | 200 |
| Պ. Ժ. Համզալեան | 150 |
| Պ. Ժ. Շիմշիրեան | 100 |
| Փոքրիկն Դաւիթխանեան (իր անձնական գանձանակէն) | 100 |
| Ոմն (Գ. Գ. Կ.) | 100 |
| Պ. Սարգիս Քոչեան (Մէօտոն) | 100 |
| Պ. Տ. Սալատեան (Նուազի լը Սէք) | 100 |
| Պ. Էրնէսթ Քիւֆիրեան (Մարսէյլ) | 100 |
| Պ. Ժան Ջէօկիւրեան (Հիէր) | 100 |
| Պ. Տիգրան Խանթամուրեան (Քլամ.) | 100 |
| Տոմինօ Սփոր (Լ'Էթրա) | 100 |
| Պ. Շիրինեան (Կրընոպլը) | 100 |
| Պ. Նշանեան | 60 |
| Պ. Պետրոս Քիւրքճեան | 50 |
| Գումար | 12.160 |
| Նախորդ գումար | 90.480,48 |
| Ընդհ. գումար | 102.640,48 |

×

Ի գիտութիւն կը հաղորդենք թէ 1978 Հոկտ. 27, Ուրբաթ օր, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան (Անթիլիաս - Լիբանան) փոխանցուեցաւ 100.000 ֆրանքի գումարը:

Հանգանակութիւնը կը շարունակուի:

Prière d'envoyer les dons en chèques, en espèces ou en nature, en spécifiant :

POUR LES SINISTRES DU LIBAN

au Siège de l'Association Arménienne d'Aide Sociale, reconnue d'utilité Publique, 77, Rue Lafayette, Paris 9e. Téléphone TRU. 02-99 et 281-17-80

C.C.P. 10.775-28 G Paris.

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE


Pour vos déjeuners d'affaires et vos soirées de détente

# Le Caucase

situé en plein cœur du Marais vous assure de son meilleur accueil dans son cadre agréable et chaleureux

*Spécialités Franco-Arméniennes*

15, Rue St. Gilles, Paris 3e

Métro Chemin Vert

Réservation : 887-31-24

Ouvert tous les jours sauf le Dimanche

Tous les jours au Menu : Aubergine « Karne-yarik », « Manthe », « Lahmadjoun »



## ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

*Soirée exceptionnelle*

# DANYEL GERARD

LUNDI 20 NOVEMBRE A 21 H.

à l'Olympia


## Grand match de football

**Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ**

Մարսէյլի Հ. Ը. Մ. Ը. - Արծիւը Սէն-Թ'Անթուանի ժի. էս. Ա.ի դէմ, Կիրակի ժամը 15ին, Սէն Թ'Անթուան Սթատ լա Մառթին:

## ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կազմակերպուած Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի նախկին Սանուց Միութեան կողմէ, ի նպաստ վարժարանին, Շաբաթ, Նոյ. 18 ժամը 9ին, վերանորոգուած

ALHAMBRA

սրահը

334-340, Bld. Chave — 13005 Marseille

Նուագախումբ

CLUB MEN

Հանելի անակնկալներ — Քոթիյոն ձոխ պիւֆէ

## ԱՐԱՐԱՅԻ 60ԱՄԵԱՅ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

Նախաձեռնութեամբ նախկին Մարտիկներու եւ Դիմադրականներու Բարեկամական Միութեան եւ նախագահութեամբ Փարիզէն Գէորգ Պագըրճեանի, Արարայի յաղթական ճակատամարտի վաթսունամեայ տարեդարձը, Նոյ. 12, Կիրակի առաւօտ, Փրատոյի Հայոց Մայր եկեղեցւոյ մէջ: Կը պատարագէ Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեան:

Կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն: Յաւարտ պատարագի, հերոսներու ձօնուած յուշարձանի մօտ, երկրորդ յուշաքարին բացման հանդիսաւոր տօնակատարութիւնը կը կատարուի Քոմիթէ տը Քոորտինասիոնի ընդհ. նախագահ՝ Անրի Մազիի կողմէ, զինուորական նուագախումբով:

Կէսօրին, ի պատիւ բարձրաստիճան ներկայացուցիչներուն պատուոյ գինեձօն, Նորականոյց սրահին մէջ, ժամը 13ին, ընկերահամակրական ճաշ ծովեզերեայ Իւնիոն Նօթիք սրահը:


## CONFÉRENCE

DE GRAMMAIRE DE L'ARMENIEN CLASSIQUE

à l'Ecole Pratique des Hautes Etudes (4ème section) (étude Linguistique et Comparée) Sorbonne (Esc. E, 1er étage)

Le 1er et le 3ème Mercredi de chaque mois de 10 h. à 12 h.

Début le Mercredi 15 Nov. (enseignement gratuit, sans conditions d'âge, de diplôme, ou de nationalité).

S'INSCRIRE au Secrétariat de la 4ème Section avant le 30 Novembre


## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Դաւրայի Հայր. Միութիւնը իր բոլոր անդամ եւ անդամուհիները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Նոյ. ամսուն 12ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան Սեբաստացի Մուրատ - Խրիմեան սրահին մէջ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ: Նոր վարչութեան ընտրութիւն:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԷՆ Մօրիսի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խաչուհիները Նոյ. 13ին ժամը 15ին, ընկերուհի Լուսին Գեւոյեանի բնակարանը Փլանթիէ փողոց:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Նոյ. 9, Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Ազգ. Տան սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Ներկաները մեծամասնութիւն կը նկատուին:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները Հինգշաբթի, Նոյ. 9, ժամը 3ին Հայ Մշակոյթի Տունը: Կը խնդրուի ընկերուհիներէն որ ներկայ ըլլան այս կարեւոր ժողովին: Օրակարգ՝ կարեւոր հարցեր եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան:


## ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

**GRANDE SOIRÉE DANSANTE** organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅ 19 ԺԱՄԸ 15ԻՆ

Salle des Fêtes de Sevran

ORCHESTRE DEDEDJIAN — GROUPE ARTANAK

*en attraction: le groupe ZARTONG*

*groupe de danse MINI SOSSI de Sevran*

*BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMÉNIENNE*

A titre exceptionnel, et compte tenu de la situation dramatique de la Communauté Arménienne du Liban, la moitié des bénéfices de cette fête sera versée aux œuvres d'aide aux sinistrés.


Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Commission paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
9
JEUDI
9 NOVEMBRE
1978

# ՅԱՌԱՋ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| Ֆրանսա | Տար. 230 Ֆ. | Վեցամսեայ | 125 Ֆ. |
| Արտասահման | Տար. 260 Ֆ. | հատը | 1 Ֆ. 80 |

LE NUMERO 1,80 F.

54րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.246 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 54e ANNÉE — No 14.246

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

### ՇԱՀԸ ԻՐ ՀԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ ԿԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼԷ

—o—

ԻՐ ԲԱՆԱԿԸ ԿԸ ԿՐԱԿԷ՝ 12 ՄԵՌԵԱԼ

Պարսից Շահը կը ջանայ հանդարտեցնել ընդդիմութիւնը եւ այդ ուղղութեամբ «հաշուեցոյցը» առայժմ վճարել կուտայ իր հին բարեկամներուն: Այսպէս մեծ անակնկալ մը եղաւ 12 բարձրաստիճան անձնաւորութեանց ձերբակալութիւնը — Ինթերնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւնը կը խօսի սակայն 32 հոգիի մասին: Ասոնց կարգին հանգստեան կոչուած զօրավար՝ Նազիրի Սաւաքի նախկին պետ, Ազմոն, նախկին նախարար, Հոմայուն, նաեւ նախկին նախարար եւ բազմաթիւ այլ նախկին նախարարներ, կառավարիչներ: Կայ նաեւ Իրան — Եռի նախկին նախագահին պարագան, մեռած է բայց յայտնի չէ թէ սպաննուա՞ծ է թէ անձնասպան եղած, ձերբակալուելու վախէն:

Հակառակ բանակին ճնշիչ ներկայութեան, հոս ու հոն ցոյցեր եղած են եւ բանակը անխնայ կրակած է: Կ'ըսուի թէ 11 մեռեալ կայ: Ոչ մէկ թերթ լոյս կը տեսնէ, քանի լրագրողներն ալ կը վախնան ձերբակալուիլ իրենց արհեստին իսկ բերմամբ: Բազմաթիւ դրամատուներ ալ փակ են, ինչպէս խանութներ մինչ Փոնշարթրէնէն (Փարիզի մօտ) Այաթոլա Քոմէյնի մեծ ցոյցի մը հրաւէր ՝ըրած է, Թեհրանի կեդրոնը: Ի դէպ ֆրանսացի կարգ մը երեսփոխաններ կը բողոքեն, որ Այաթոլան ազատօրէն կը գործէ Ֆրանսա եւ ընդդիմութիւնը կը հրահրէ: Քաբուլի զտարաններու գործադուլը չէ դադրած ինչ որ ծանր պարագայ մըն է, քանի արտածումը կրնայ միայն հարիւրէն 20 համեմատութեամբ ապահովուիլ:

### ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ կեդրոնը երկու Լիբանանցի սպաննուած եւ մէկ Սաուտցի ծանրօրէն վիրաւորուած է փոքր միջադէպի մը ընթացքին: Մթնոլորտը ծանր է տակաւին:

ԻՍՐԱՅԷԼ — ՍՓԻՒՌՔ տնտեսական եւ ընկերային միջազգային յանձնախումբ մը հիմնուած է, որու նախագահն է՝ Կիտը Ռոշիլտ: Մամուլի ասուլիսով մը բացատրած է թէ նպատակն է ուսումնասիրութիւնը Իսրայէլի (ապագայ) խաղաղութեան տնտեսական եւ ընկերային իրագործումներուն եւ «քիչ մը աւելի աւելի տեսնել վաղուան անծանօթին մէջ»:

ՏԻԿԻՆ ԻՆՏԻՐԱ ԿԱՆՏԻ փայլուն մուտք մը գործեց Հնդկաստանի Խորհրդարանը, ուր կրկին պարագլուխն է ընդդիմութեան:

Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

## ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՒԷՐԸ

ԵՐԵՒԱՆ (Նոյեմբեր 3).—

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը հետեւեալ յայտարարութիւնը յանձնած է Արմէնփրէսի թղթակցին, որպէսզի հաղորդուի սփիւռքի Հայութեան: Կուտանք նոյնութեամբ:

Հայաստանեայց Եկեղեցին ու հաւատացեալները նորէն կանգնած են ծանր փորձութեանց առջեւ Լիբանանի մէջ: Ի տես գեղատեսիլ այդ երկրի վերջին երեք տարիներուն ապրած ողբերգութեանց, Մենք, իբրեւ առաջին սպասաւորը մեր Մայր եկեղեցւոյ, ներկայիս սրտանց կը փափաքինք՝ հայրական սիրոյ եւ խաղաղութեան մեր խօսքը ուղղել երբեմնի պերճ ու երջանիկ Լիբանանի քրիստոնեայ ու մահմետական համայնքներուն, որոնք բոլորն ալ անխտիր անմեղ զոհերը դարձած են ներքին հակամարտութիւններու: Այս դժբախտ իրադրութիւնը մարդկային զոհեր եւ նիւթական անհաշուելի վնասներ պատճառած է նաեւ Հայոց կրօնական համայնքին, մանաւանդ վերջին կռիւներու ընթացքին, Հոկտեմբեր 3 - 10 տարածէտ օրերուն:

Ինչպէս տեղեակ դարձանք Անթիլիասի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան յուզիչ կոչէն ու հայ եւ միջազգային մամուլէն, այս անգամ առաւել մեծ հարուած ստացած են Պէյրութի հայաբնակ թաղամասերը: Կան հարիւրաւոր մեռեալներ ու վիրաւորներ, քանդուած եկեղեցիներ եւ բազմահազար անտուն մնացած աղէտեալ ընտանիքներ:

Այս տխուր կացութեան առջեւ, վշտալի սրտով ու խորապէս մտահոգ, մենք հրաւէր կ'ուղղենք Հայաստանի եւ սփիւռքի մեր եկեղեցիներուն ու համայն հաւատացեալ ժողովուրդին, որ շուտափոյթ կերպով օգնութեան փութան իրենց հաւատակից եղբայրներուն եւ քոյրերուն ի Լիբանան, ամոքելու համար անոնց վէրքերը, ապահովելու համար անոնց կեանքի տարրական կարիքները, վերաշինելու համար անոնց աղօթքի տուներն ու դպրոցները, վերականգնելու համար անոնց բնակավայրերը:

Մենք վստահ ենք թէ բոլոր հայ հաւատացեալները անխտիր, բոլոր երկիրներէն, մէկ սիրտ մէկ հոգի դարձած, ձեռք ձեռքի տուած ոչինչ պիտի խնայեն իրենց նիւթական լիաբուռն օժանդակութիւնը հասցնելու Լիբանանի աղէտեալներուն: մղուած քրիստոնէական գութի եւ եղբայրասիրութեան ազնիւ զգացումներէ, դարմանելու համար աղէտը, որ Լիբանահայութեան ընդմէջէն կը հարուածէ համայն Հայութիւնը եւ ամբողջ Հայաստանեայց Եկեղեցին:

Մեր հրաւէրը կ'ուղղուի մեր եկեղեցական բոլոր թեմական կեդրոններուն եւ համայնքներուն, Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան եւ հայկական բարեսիրական, մշակութային ու ազգային կազմակերպութիւններուն:

Հայաստանեայց եկեղեցին ու ժողովուրդը, պատմական հերոսական փորձառութիւնը ունին տոկալու չար ժամանակներու հարուածներուն եւ միացեալ ճիգերով կազմակերպելու իրենց ինքնապաշտպանութիւնը, բուժելու իրենց վէրքերը ու նոր եռանդով, նոր կենսունակութեամբ վերանորոգելու իրենց քայքայուած ընտանեկան ու հաւաքական կեանքը:

Յարութեան յոյսի քրիստոնէական եւ հաւատքը վերածնունդի, ահա միշտ յաղթող մղիչ ուժերը հայ հոգիին ու Հայոց պատմութեան:

Այս յոյսով, այս հաւատքով զօտեպինդ, դուք հարազատ հայորդիներ աշխարհի բոլոր ծագերէն, մեր օրհնութեամբ գործեցէք սիրով միաբան, միախորհուրդ ու միակամ, կազմակերպելու համար եղբայրական օգնութեան սատուածահաճոյ գործը Լիբանանի աղէտեալներուն, անոնց աղօթքի տուներուն եւ կրթական հաստատութիւններուն:

Փրկչի Իջման Սուրբ Սեղանի առջեւ, Մենք վերստին ծնրադիր կ'աղօթենք՝ Տէր Աստուած բարի եւ ողորմած, աբարչական սիրովդ Քու՝ աւելի լոյս իջեցուր Լիբանանի վրայ: Աւելի եղբայրասիրութեան ոգի ներշնչէ մահմետական ու քրիստոնեայ համայնքներուն բոլոր, որովհետեւ անոնք բոլորն ալ Քու զաւակներդ են եւ Քու օգնութեանդ եւ ողորմութեանդ կը կարօտին, միասնաբար ոլջունելու համար իրենց կեանքի խաղաղութիւնը եւ վաղուան երջանկութեան առաւօտը:

Խաղաղութիւն հեռաւորաց, խաղաղութիւն մերձաւորաց, խաղաղութիւն ամենեցուն. Ամէն:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

30 Հոկտեմբեր 1978 թ.
Ս. Էջմիածին

"ՅԱՌԱՋ"Ի ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

## ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Գումարը կը յանձնուի
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանին

ԽՄԲ.— Ինչպէս հաղորդած էինք Մեր հանգանակութիւնը ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ օգնութեան նպատակաւ բացուած էր եւ ուրեմն ժամանակաւոր բնոյթ ունէր ու կը փակուէր Նոյ. 5ին: Այդ թուականէն ետք, ստացանք սակայն հետեւեալ գումարները եւս:

ԺԳ. ՑԱՆԿ

| | |
|---|---|
| Իսիի Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւն | 10.000 |
| Տէր եւ Տիկին Արշամ Պապայեան | 1000 |
| Հայկ Պահչէճեան ընտ. | 500 |
| Գրիգոր Տոտաքեան | 500 |
| Ոմն | 500 |
| Տօնապետեան—Քեփենէկեան (Լիոն) | 500 |
| Հայկազ Աստուրեան | 500 |
| Ռիշար Նաճարեան (Մոնփելյէ) | 500 |
| Տիկին Ժ. Տօնիկեան | 500 |
| Տէր եւ Տիկ. Աբր. Հայրապետեան | 500 |
| Տէր եւ Տիկ. Հրանդ Պօղոսեան | 300 |
| Աբրահամ Թորիկեան | 250 |
| Լեւոն Օհաննէսեան | 250 |
| Ժան-Ժաք Օհաննէսեան | 250 |
| Արա Օհաննէսեան | 250 |
| Անդրանիկ Օհաննէսեան | 250 |
| Տէր եւ Տիկ. Նուպար Մանուկեան | 250 |
| Տէր եւ Տիկ. Վաղարշ. Ունանեան | 200 |
| Պ. Տիւտիւքճեան | 200 |
| Տէր եւ Տիկ. Հայկազ Պէգազեան | 200 |
| Տիկ. Արշալոյս Ֆանարճեան | 150 |
| Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Խաչատուրեան | 100 |
| Ղազարոս Խաչատուրեան | 100 |
| Տիկ. Գ. Էտիրնէլեան | 100 |
| Տիկ. Աստուրեան (Թարասքոն) | 100 |
| Տիկ. Աւետիքեան (Մարթիկ) | 100 |
| Տիկ. Եսթեր Գրիգորեան (Նիս) | 100 |
| Գեղամ Օղոյեան | 100 |
| Թորոս Վարդապետեան | 100 |
| Տիկին Աղաւնի Ղուկասեան | 100 |
| Տէր եւ Տիկ. Զատիկ Խաչիկեան | 100 |
| Մեսրոպ Մարթայեան | 100 |
| Այրի Տիկ. Նուէր Փօլատեան | 100 |
| Այրի Տիկ. Պօղոս Մալխասեան | 100 |
| Սողոմոն Թիլպեան | 100 |
| Տիկին Սիմոնեան | 50 |
| Գումար | 19.000 |
| ԺԲ. ցանկի գումար | 277.378 |
| Ընդհ. գումար | 296.378 |

×

Լիբանահայութեան օգնութեան շարժումը կը ծաւալի գաղութէ գաղութ: Պոսթընէն կը հաղորդեն որ Հայ Օգն. Միութիւնը անմիջապէս 100 հազար տոլար փոխանցած է: Ռմբակոծութիւններէն առաջ ալ 25 հազար տոլար ղրկած էր արդէն հայկ. հիւանդանոցի մը ֆոնտին ի նպաստ:

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

«ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՍԱՐԵԱՆ» ՀԱՄԱՆՈՒԱԳԸ ՀՆՉԱԾ Է ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի Երաժշտանոցի մեծ դահլիճին մէջ, առաջին անգամ ըլլալով հնչած է «Մարտիրոս Սարեան» համանուագը, որուն հեղինակն է Բորիս Փարսադանեան, որ ներկայիս կ'ապրի Էստոնիա: Համանուագը մեկնաբանած է Խորհրդային Միութեան պետական նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Եգենի Սվետլանովի: Բ. Փարսադանեան ծնած է Կիսլովոդսկ (Հիւսիսային Կովկաս). մասնակցած է Բ. աշխարհամարտին, որու վերջաւորութեան ընդունուած է Մոսկուայի Երաժշտական ուսումնարանը, աւարտելով ջութակի դասարանը: Երաժիշտը ծանօթ դարձաւ 50ական թըւականներու սկիզբը, երբ հնչեց իր «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազնական պոէմը, որմէ ետք ան յօրինեց ջութակի քոնչերթօ, չորս համանուագ, սենեկային գործեր, ճազ երաժշտութիւն:

×

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ԼԻԶՊՈՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի «Երկաթուղայիններու մշակոյթի պալատ»ի պարախումբը մեկնած է Փորթուկալ, մասնակցելու համար «Խորհրդային Միութեան Օրեր»ու ծիրին մէջ տեղի ունենալիք «Հայկական Օրեր»ուն: Խումբը, որ կազմուած է 1966ին, Վարդգէս Ռաշիդեանի ղեկավարութեամբ, հանդէս եկած է Անգլիա, Մոսկուա, Դոնեցկ, Թիֆլիս, Քիշնեւ եւ այլ քաղաքներ: 12 տարուան մէջ 360 երեկոյթ տըւած է: Լիզպոնի մէջ խումբը կը ներկայացնէ հայկական Քոչարին, Էրզրումի, Սասնոյ, Ապարանի, Լեռնային Ղարաբաղի պարերը:

# ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ ՆՈՐ ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Կամուրջին երկար լռութիւն պահեցի հայկական շարժանկարին նկատմամբ: Քանի մը յօդուածներով հաստատելէ վերջ անոր հասունութեան պակասը բաղդատմամբ միւս արուեստներուն, որոնք բնական զարգացումով կ'աճէին ու դեռ կ'աճին Խորհրդային Հայաստանի մէջ, վերջ դրի քննադատութիւններուս, որովհետեւ ո՛չ հաճելի է եւ ոչ ալ օգտակար շարունակաբար նոյն յանկերգը ծամծմել: Ճիշդ է որ հայկական ժապաւէններու ցուցադրութիւններն ալ ձգուած ըլլալով պատահականութեան, դժուար էր անոր հոլովոյթին մօտէն հետեւիլ: Որոշ երեւոյթներ յուսադրիչ էին (միջազգային փառատօներու մէջ հայկական ֆիլմերու ցուցադրութիւնը) եւ այս 1970էն սկսեալ:

Ակնյայտնի էր որ կարգ մը բեմադիրներ իրենց որոնումներով պիտի յաջողէին վերջ տալ հայ շարժանկարի տեղքայլին: Այդ խմբակին կը պատկանէին, Գեւորգով, Քարամեան, Մելիք – Աւագեան, Է. Քէօսէեան եւ Հ. Մալեան որուն բեմադրած « Նահապետ »ը անցեալ շաբթու ներկայացուեցաւ « Լը Քօմոս » սրահին մէջ խորհրդային շարժանկարին նուիրուած յատուկ հանդիսութեան մը (Խորհրդային Շարժանկարի Շաբաթ) առթիւ: Այս գործը կը հաստատէ, որ հայ շարժարուեստը տարիներու տատամսումներէ ետք, հասած է հասունութեան նշանաքին:

Նիւթը առնուած է Հ. Քոչարի նոյնանուն վէպէն: 1915ի ջարդերէն հրաշքով ազատած Վանեցիի մը ողիսականը կը նկարագրէ: Իր ընտանիքին եւ ժողովուրդին ողբերգութեան ականատես, զինքը կը գտնենք Արարատեան դաշտին վրայ գտնուող գիւղի մը խրճիթին մէջ, ուր մեկուսացած կ'ապրի այլեւս անիմաստ ու անհրապոյր կեանք մը, անկարող ձերբազատելու ջարդի ահաւոր նկարներու յաճախանքէն: Գիւղացիները, անտեղեակ անոր ներքին մռայլ ապրումներուն, կը նկատեն զինքը իբրեւ զարմանալի արարած մը, իր պատեանին մէջ քաշուած, որ կը խուսափի գիւղին առօրեայ մասնակցելու: Նամանաւանդ երբ շրջանը կ'ապրի Հայաստանի համայնավարացումի առաջին օրերը, ուր բոլորը լծուած են երկրի վերաշինութեան գործին: Նահապետին կրաւորական եւ ինքնակեդրոն ապրելակերպը կ'ընդվզեցնեն գիւղացիները մինչեւ որ իրականութիւնը երեւան գալով վերջ դնէ ըսի – ըսաներուն: Այդ օրէն սկսեալ բոլորը կը ջանան թեթեւցնել այդ ազնիւ հայորդիին հոգեկան տուայտանքները:

Բայց ի՞նչպէս ընել մոռցնելու համար Նահապետին տառապանքը: Իր կնոջ, զաւակներուն սպանութեան պատկերնե – րու անջնջելի յիշատակը ընկճած է Նահապետը ու խղած ներկայէն: Բայց ժողովրդական իմաստութիւնը կ'ուզէ որ մահը իր ճամբով կեանքը իր ճամբով ընթանայ: Պէտք չէ որ Նահապետին գերդաստանը վերջ գտնէ: Նահապետին քոյրը (հրաշքով ազատած մըն ալ ան) եւ իր ամուսինը յարմար (Վանեցի) որբեւայրի մը կը ճանչնան: Անունը Նուպար. խսկական հայ գեղջկուհիի տիպարը: Ան եւս կորսնցուցած է իր ամուսինը եւ զաւակը Վանի մէջ: Այս վիրաւոր էակնե – րուն ամուսնութիւնը տեղի կ'ունենայ եւ մանչ զաւկի մը ծնունդով երջանկութեան պատրանքը երեւութապէս կը սկսի մուտք գործել Նահապետին « վերաշինուած » բոյնին մէջ:

Հ. Մալեանի ժապաւէնին յատկանշա – կան արժանիքը իր էապէս ազգային բնոյթին մէջ է: Տոկալ, գոյատեւել, որպէսզի Հայը ապրի, վերաշինէ, մոռնայ անցեալի ձգած արիւնոտ հետքերը, նայի ապագային:

Կարելի չէ նման ժապաւէն մը ստեղծագործել առանց խորապէս իւրացուցած ըլլալու հայկական մտածողութիւնը: « Նահապետ » այս տեսանկիւնէն դիտ – ուած, մեր շարժանկարի զարգացման ճամբուն վրայ կատարուած հաստատուն քայլ մըն է: Հ. Մալեան կը փաստէ, որ ժապաւէն մը հայկական կը դառնայ ոչ միայն իր նիւթով կամ հայախօս ըլլալով այլ եւ երբ լսելի կը դարձնէ այն խուլ ներքին ձայները, որոնք կուգան մեր ժողովուրդի թաքուն ապրումներէն: Այդ արդիւնքին հասնելու համար կարեւոր է որ գործի մը կերպարներու, դէպքերու նկարագրութիւնը, ինչպէս եւ անձերու հոգեկան ապրումները դիտուին, հայ մըշակոյթի ընծայած իւրայատուկ տեսանկիւնէն:

Ազգային սահմանափակութեան ջատագովումը ընելու մարմաջը չէ որ կը մղէ շեշտը դնել այս ժապաւէնին վրայ: Ազգայինը կ'արժեւորուի, երբ հասուն արուեստի մը վրայ կը յենու: Շնորհիւ այդ յատկանիշներուն, « Նահապետ » կը հասնի մեզի ու կը հաղորդէ իր պատ – գամը: Իրմով հայ շարժանկարն է, որ կը հարստանայ թէ՛ խորքով եւ թէ՛ ձեւով, այսինքն ոճով: Նման ժապաւէն – ներու արտադրութեամբ ու վերոյիշեալ մերձեցումով կարելի պիտի ըլլայ դրոշմել հայկական ոճը նաեւ հայ շարժա – նկարի մարզին մէջ: Այս առաջադրու – թեամբ կ'աշխատին արդէն Հայաստանի մէջ խումբ մը հայ բեմադիրներ: Է. Քէօսէեանի « Երբ Սեպտեմբերը կուգայ » ժապաւէնը կը հաստատէ այս հոլովոյթը: Մեծ հետաքրքրութեամբ կը սպասենք նոյն այս բեմադրին վերջին գործերուն, « Դաւիթ Բէկ » եւ « Մխիթար Սպարապետ »: Իր մասին պիտի խօսիմ պատեհ առիթով մը:

Խորհրդային քաղաքացիի մը հարկադրանքները բնական ճամբով կ'ազդեն նաեւ հայ արուեստագէտներու ստեղծագործութիւններուն վրայ: « Նահապետ »ին ակար կողմերն ալ այս հարկադրանքին զոհ գացած են:

Դեռ կան եւ թերութիւններ որ վէթ օտարներուն անհասկնալի կը դարձնէ ժապաւէնի նիւթը ու այդ ճամբով ըմբռնումը հերոսներու հոգեվիճակին: Հ. Քոչարի վէպը, շարժանկարի վերածող խմբագիրը միամտութիւնը ունեցած է կարծելու որ Վանի պատմութիւնը ի յառաջագունէ ծանօթ է բոլորին: Նոյնպէս ժապաւէնին ռիթմին համար. դանդաղ է, ու հակառակ Իսրայէլեանի գեղեցիկ նկարահանումներուն, բացասական ազդեցութիւն կը գործէ հանդիսատեսին վրայ: Պէտք է մատնանշել այս թերիները, որովհետեւ ժապաւէնի մը յաջող ըլլալու նախապայմանը, ոչ միայն Հայերուս այլ եւ բոլորին կողմէ ընդունուիլն է:

Բայց եթէ չենք ուզեր ծանրանալ այդ ակարութիւններուն վրայ, պատճառը այն է որ շնորհիւ այս ժապաւէնին հայկական շարժանկարը պաշտօնապէս ինքնութեան թուղթ մը ապահովեց: Ահա կարեւորը, որ շուքի մէջ կը ձգէ մանրուքները:

Հայաստանեան շարժանկարին առջեւ նոր էջ մը բացուած է: Այդ էջին վրայ իր պատուոյ տեղը ունի « Նահապետ » ժապաւէնը: Այս կը պարտինք տաղան – դաւոր բեմադիրին որ հաղորդելով իր հերոսներու էականօրէն հայկական աւանդական ապրումներուն, յաջողած է պաստառին վրայ շարժող շուքերը վերածել՝ մեր ժողովուրդի ցաւերը եւ յոյսերը մարմնացնող ապրող էակներու:

Սօս Սարգիսեան Նահապետի դերին մէջ դերասան ըլլալէ դադրած է: Ողջ Վանեցին է, իր ժողովուրդի ցաւը ու նաեւ անքակտելի կամքը մարմնացնող Հայը: Նոյնը Նուպարի դերին մէջ Սօֆիկ Սարգսեանին նկատմամբ: Իր համեստ եւ ամօթխած վարուելակերպին մէջ որքան գեղեցիկ, գրաւիչ: Առանց մոռնալու նաեւ Ն ա հ ա պ ե տ ի ն քոյրը որ երկրորդական իր դերին մէջ իսկական յայտնութիւն մըն է:

Պարզ է որ նման ստորոգելիներով հարստացած ժապաւէն մը ուրախութեամբ համակէ բոլորս: Եւ վստահ ենք նաեւ որ ի տես այս ժապաւէնին, տաղանդաւոր հայ շարժանկարիչ մը մեր ուրախութիւնը կը բաժնէ այս օրերուս: Ան որ նախակարապետը դարձաւ հայկական նոր շարժանկարին, ու ցոյց տուաւ ուղին զալիքի բոլոր նուաճումներուն այս մարզին մէջ:

Անունը՝ Սարգիս Փարաճանեան: Իր մասին է որ Գ. Հայրեան, Հ. Ս. Հ. Հ. կինեմատոգրաֆիայի պետական կոմիտէի նախագահը դեռ 1971 թուականներուն կ'ըսէր. «Ժամանակը ցոյց տուեց որ մենք ճիշդ էինք, երբ Սերգէյ Փարաջանովի բնաւորութեան մէջ շռայլօրէն դրսեւորուող, մեղմ ասած, տարօրինակութիւն – ները չշփոթեցինք նրա վիթխարի տա – ղանդին հետ, որի վառ դրսեւորումներից մէկը « Նռան գոյնն » է: Սա այն ստեղծագործութիւններից է, որը դեռ երկար ժամանակ պահպանելու է իր «գոյնը» եւ ստիպելու ոմանց նախանձից գունաթափուելու, ոմանց էլ՝ փոխելու իրենց գոյնը՝ այսինքն՝ տեսակէտը…»:

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

# ՈՒՍՈՒՑԻՉԸ ՈՐՊԷՍ « ԾԱՌԱՅ » ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

Գրեց՝ Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Բ.

Մեր ուսուցիչներու « ծառայասիրա – կան » եւ « զոհաբերական » ոգին մեր ընկերութեան մէջ մինչեւ որոշ շրջան մը տուաւ իր օրհնեալ պտուղները: Այդ շրջաններուն, պայմանները բոլորովին տարբեր էին այսօրուան պայմաններէն: Նախ հայ ուսուցիչը իր ասպարէզին անսակարկ կոչումը ունէր: Առաջնորդուած էր վեհ տեսլականով: Տոհմիկ մտահո – գութիւնները ամէն տեսակ մտահոգու – թենէ վեր կը մնային իր աչքին: Դրամը, որ արդէն այնքան առատ չէր հայ հաւաքականութեան վարիչներուն սնտուկ – ներուն մէջ, խսկապէս երկրորդական արժէք միայն ունէր շատերու համար: Կեանքն ալ այնքան սուղ չէր: Արդէն այդ շրջանի մեծահարուստները այնքան հարուստ չէին երեւեր, որքան կ'երեւին այսօր, եւ չքաւոր մարդն ալ կերպով մը միջոցներ կը գտնէր ինքզինք եւ իր ընտանիքը ապրեցնելու: Մնաց որ անցեալի մէջ, ինչպէս ամէն հաւաքականու – թեան, նոյնպէս հայ հաւաքականութեան մէջ հարուստը հարուստի կեանք կ'ապ – րէր, եւ չքաւորն ալ չքաւորի կեանք: Իրարմէ տարբեր այս դասակարգերը նոյն կեանքը ապրելու ետեւէ չէին վազեր, այդպիսի հաւանականութիւն մը իրենց

ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ

# ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ

# ՌՈՍՏՈՄԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

7.

Ռուբէնը նշանակուած է Տարօնի կըրթական տեսուչ: Ժողովածու հրատարակելու միտքը Նոր Սանասարեանի օգտին շատ լաւ է, բայց միւս միջոցները աչքաթող չանես, — միակ յոյս մնացել է գրեթէ ձեր խմբակը: Յօդուածները կը հասցնենք ժամանակին, ես էլ խոստանում եմ գրել մի բան: Լուսանկարներն էլ կ'ուղարկուեն:

Սեբուլբի, Հրայրի երեխաների պէտ – քերը այստեղի կանանց խումբը կը հոգայ, բայց լաւ կը լինի եթէ Կարմիր Խաչը նպաստ հասցնի, — նրանց աւելի լաւ կարելի է խնամել եւ բացի այդ, ուրիշ պէտքեր էլ կան:

Մողական լապտերը ուղարկիր, գործածելու եղանակի հրահանգների հետ միասին:

Դպրոցական գործերը շատ լաւ կը գնային, եթէ մաղզաների խնդիրը չլինէր: Ուսուցչական կազմը անցեալից աւելի լաւ է: Շատ բարեխիղճ եւ ձեռնհաս է Տիգրան Ազամալեանը: Աշակերտները զգում եւ խոստովանում են տարբերու – թիւնը: Քո աշակերտուհիները սրտով պարապում: Լրացուցիչ դասարանը դառաւ կանոնաւոր դասարան մօտ 30 ժամ դասերով: Սկսել են արդէն դասեր տալ ստորին կարգերում:

Այսօր ծնողների ժողով կայ դպրոց – ների ընդհ. վիճակի մասին խորհրդակ – ցելու համար « Միութիւնը » (1) շարունակում է առաջուայ պէս: Միայն տուգանքներն են սպառնում խեղդել: Ինձանից շափազանց դժգոհ են, որ պատճառ դարձայ քո այստեղից հեռանալուն:

Ջերմ ողջոյններով՝

Քո ՌՈՍՏՈՄ

(1) Երիտասարդական Միութիւնը, որ հոգում էր «Յառաջ»ի հրատարակութեան ծախքը:

Ս. Վ.

8.

23.12.1912

Սիրելի Սիմոն,

Ներփակ կը գտնես տեղեկութիւններ երկրի կացութեան վերաբերեալ: Որը յարմար կը դատես թերթի մէջ տպել՝ տուր: Գրողը մեր ընկեր Ս. Օհանջանեանն է: Նա կը գրէ կանոնաւորապէս, ամէն շաբաթ: Կարծեմ, որ գոհ կը մնաս նրա թղթակցութիւններից:

Ամսական նրան յատկացրէք 3-4 ոսկի, — որքան կը ներեն ձեր միջոցները:

Կ'ուղարկի եւ ուրիշ նիւթեր:

Քո ՌՈՍՏՈՄ

9.

Կարին, 27.1.1913

Սիրելի Սիմոն,

14 Յունուար թ. նամակդ ստացել եմ:

Շատ ուրախ եմ, որ վերջապէս նամակս կարողացել էք հասկանալ: Երբ քո խոստացած ընդարձակ նամակը ստացուի, նոյնպէս ընդարձակ կը պատասխանեմ: Առ այժմ սանեմ հետեւեալը:

Մեր շրջանը ուսումնական տեսակէտից գիտես, որ շատ յետ է: Առանձին կրթասիրացները կարող են մեծ գործ տեսնել: Մենք էլ ոչ մի աջակցութիւն չենք խնայել:

Հաւաւի (1) մասին եթէ բան իմանամ, կը հաղորդեմ:

Վարանդեանի եւ ընկ. խիստ ոգեւո – րութիւնը կարող է հիասթափում առաջ բերել: Մերոնք չեղուել են մեր ճանա – պարհից եւ գնում են հին հոսանքի պո – չից: Մեր եւ Թիւրքերի համերաշխու – թիւնը միշտ պիտի հաստատուն մնար, բայց, դե՛հ, ո՞ւմն է մեղը (2):

Սնարեանին չպէտք է թողնել գալ. կարող եմ այժմեանից ասել, որ տեղը մարդ չենք գտնելու:

(1) Ամերիկայի Հաւաւցիները որոշ գումար էին յատկացրել իրենց հայրենիքի ինքնապաշտպանութեան համար. զէնքի հայթայթումն ու փոխադրութիւնը ինչ որ դժուարութիւնների էր հանդիպում: Այդ մասին բանակցութիւններ էին սկսուած Հ. Յ. Դ. Բիւրօի հետ: Ռոստոմը մասնաւոր կարեւորութիւն էր տալիս ինքնապաշտպանութեան համար կատարուած գործնական աշխատանքներին:

(2) Ռոստոմը շատ դժգոհ էր մեր իւրոպական պրոպագանդից, որ հակաթիւրք գրգռիչ ձեւով էր տարւում: Նա գտնում էր, որ կուսակցութիւնը իր բոլոր արտայայտութիւններով պէտք է կանգնած լինի Օսմանեան պետականութեան հողի վրայ:

Ս. Վ.

(Շար. – 6)

միջոցէն իսկ չէին անցըներ։ Այս բոլորէն զուրս, արհեստակցական միութիւնները, սենդիքայական շարժումները, գործադուլի եւ հաւաքական համաձայնութիւններու շարժում գոյութիւն չունէր։

Այս պայմաններու մէջ, հայ վարժարաններու իտէալիստ ուսուցիչները, մանաւանդ այն ուսուցիչները որոնց մօտ տոհմիկ շունչը ծանր կը կշռէր — եւ քիչ չէին անոնք — անտրտունջ կը շարունակէին սերունդներ կերտել։ Իրենց երջանկութիւնը այդ կերտումին մէջ իսկ էր։ Գիրքի, խօսքի, մեսրոպաշունչ ապրումի մարդ էին առաւելաբար։ Ցետոյ, ինչ որ շատ կարեւոր է, թիւով քիչ ալ չէին։ Ուսուցիչներու խոշոր բազմութիւն մը ունէինք աշակերտներու բազմութեան մը դիմաց։ Զանազան գաւառներէ եկած, զանազան գաւառներու օդն ու արեւը, հողն ու բարբառը բերած անհաշիւ ուսուցիչներ ունէինք, որոնք զանազան գաւառներէ եկած, զանազան հողերէ եւ հովերէ խմորուած, ուսման ծարաւ աշակերտութեան բազմութիւն մը կը գտնէին իրենց դիմաց։ Անոնք իրենց ուզած, իրենց գիտցած ձեւով կը խմորէին աշակերտները, առանց իրենց վրայ ունենալու պետական յայտագիրներու ցուցմունքներն ու սահմանափակումները։ Եւ այս բոլորին մէջ, ունէին մեծ գործակից մը. աշակերտին ծնողքը։ Ամէն ծնողքի համար, կարեւոր հարցը, տղուն տոհմիկ կրթութիւն ստանալն էր։ Այդ մտահոգութիւնը կրնար գիտակից մտահոգութիւն ըլլալ, կրնար նաեւ ըլլալ անգիտակից կամ ինքնեկ մտահոգութիւն, քանի որ ծնողքները առ հասարակ ընտրութեան եղրեր չունէին։ Զկային պետական վարժարաններու կամ օտար վարժարաններու հրապոյրներ։ Նոյնիսկ եթէ կային, անոնք գրեթէ անմերձենալի էին մերիններուն համար։ Մեր վարժարանները միակ կրթական օճախներն էին բոլոր անոնց համար որոնք «մարդ» ըլլալ կ'ուզէին։

Բոլոր այս նպաստաւոր պայմաններուն մէջ, հայ ուսուցիչը եթէ իր շրջանի բաղմաթիւ ուրիշ ասպարէզներու մարդոց նման կը տառապէր որոշ զրկանքներէ, կը վայելէր ուրեմն նաեւ զանազան բաւարարութիւններ։

Ի՞նչպէս է սակայն մեր օրերու համայնապատկերը, եթէ զայն բաղդատենք վերինին հետ։

Ընկերութեան մը մէջ, ուր ամէնէն չքաւորն իսկ կ'ուզէ ամէնէն հարուստ մարդուն պէս ապրիլ, մարդիկ այլեւս ընկերային անարդար նկատուած պարտադրութիւններու կամ վերաբերումներու համակերպողը չեն։ Զոհաբերութեան ոգին, ծառայասիրութեան ոգին բաւական տժգունած է ամէն տեսակ ասպարէզներու։ Նոյնիսկ եթէ չէ տժգունած եւ երբեմն կը փայլի հոս ու հոն, զոհաբերութեան, անպայման ուղիղ համեմատութեամբ վարձատրութիւն կը պահանջէ իր զոհաբերութեան փոխարէն։ Դրամը նախկին «թապու»ն չէ այլեւս, պահուըղ սրբութիւն մը չէ, այլ բան մըն է որուն մասին շատ հանգիստ եւ համարձակօրէն կը խօսուի։ Դրամը գրեթէ փողոց ինկած է, ձեռք կը բերուի այնքան դիւրութեամբ, որքան դիւրութեամբ փողոց կը նետուի դարձեալ։ Մարդիկ այսօր աւելի շատ դրամ շահելու եւ ծախսելու պէտքը ունին ոչ միայն կեանքի յարաճուն սղութեան պատճառով, այլ մանաւորաբար անոր համար, որ ցուցափեղկերը անդիմադրելի գեղեցկութիւններով լեցուն են բոլորին դիմաց։

Տնտեսական այս պայմանները չէին կրնար չթափանցել մեր ազգային հաստատութիւններու պատերէն ներս, մանաւանդ որ ժամանակի ընթացքին այդ պատերը չզօրացան, այլ ընդհակառակն տկարացան, խարխուլ դարձան, բարոյական իմաստով։ Ոչ ուսուցիչները նախկին բազմութիւններն են, ոչ ալ աշակերտները։ Տոհմիկ հովերէն, բարբառներէն, շունչերէն շատ բան օդին խառնուեցան ու կորսուեցան առ յաւէտ։ Ծնողքները մէկ բան միայն կը խորհին հիմա. ո՞ր օտար վարժարանի մուտք քննութեան մէջ պիտի յաջողի իրենց զաւակը, որպէսզի հպարտանան այդ յաջողութեամբ։

(Շար. — 2)

## ՄԻՍԱՔ ՄԱՆՈՒՇԵԱՆԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Շաբաթ, Նոյ. 4, առաւօտեան տեղի ունեցաւ Միսաք Մանուշեանի եւ իր 22 զինակից ընկերներու յիշատակին նուիրուած յուշարձանին բացման արարողութիւնը։ Ժամը 11ին հաւաքուած էր հոծ բազմութիւն մը Իվրիի գերեզմանատան մէջ, ուր ներկայ էին Խորհ. Միութեան Փարիզի դեսպանը՝ Ստեփան Չերվոնենքօ եւ դեսպանատան կցորդները, Ա. քարտուղարը՝ Ռուբէն Սահակեան, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան անդամ Մովսէս Արզումանեան, փոխ-վարչապետ՝ Կ. Ղամբարեան, հրամանատար Փաշալեզեան, Ֆրանսայի Նախկին Ռազմիկներու նախարարի ներկայացուցիչը, Արեւմտ. Եւրոպայի Հայոց Կաթող. Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի ներկայացուցիչը՝ Նորվան Վրդ. Զաքարեան, Իվրիի քաղաքապետին ներկայացուցիչը, ժեներալ Ռոպէր Քասօ՝ Փարիզի փոխ - քաղաքապետը, ժաք Տըպիւ-Պրիտէլ՝ Ազգ. Ընկերակցութիւն Ֆրանսական Դիմադրութեան Մարտիկներու նախագահ, Տարնօ Մաֆինի՝ նախագահ Օտար Նախկին Կամաւոր Մարտիկ եւ Դիմադրականներու Ընդհ. Միութեան, Լեհաստանի, Իտալիոյ, Արեւելեան Գերմանիոյ, Միացեալ Նահանգներու, Անգլիոյ, Հունգարիոյ Փարիզի դեսպանատուներու ներկայացուցիչները, Քլամառի, Առնուվիլ լէ Կոնէսի քաղաքապետները, բազմաթիւ զինուորական եւ քաղաքական դէմքեր եւ Մանուշեան խումբի ընտանեկան պարագաները։

Հանդիսութեան բացումը ըրաւ Իսի լէ Մուլինոյի փոխ - քաղաքապետը՝ Մարտիրոս Գարակէօզեան ողջունելով ներկայութիւնը քաղաքական, զինուորական եւ դիւանագիտական անձնաւորութիւններու։

Խօսք առին Իվրիի քաղաքապետին ներկայացուցիչը, ԻՒԺԷՎՐԻ նախագահը՝ Տ. Մաֆինի, կազմակերպիչ Յանձնախումբի կողմէ Կարպիս Թուլումճեան, Հայաստանի կառավարութեան եւ Խորհ. Հայաստանի Նախկին Ռազմիկներու Միութեան կողմէ՝ Մ. Արզումանեան, Ա. Ն. Ա. Ք. Ռ.ի կողմէ ժաք Տըպիւ-Պրիտէլ եւ անդրադարձան «Կարմիր Ազդ»ի 23 հերոսներու սխրագործութիւններուն, անոնց զոհողութեան ոգիին, ոգեկոչելով յիշատակը «Ֆրանսայի համար մեռած հերոսներ»ուն։

Այնուհետեւ զինուորական նուագախումբի հնչեցուցած մեղեդիներուն աւընթեր Մելինէ Մանուշեան վար առաւ ֆրանսական այն դրօշակը, որ կը ծածկէր յուշարձանը, որուն հեղինակն է հայրենի արուեստագէտ Արա Յարութիւնեան։

Հուսկ Փարիզի փոխ - քաղաքապետը՝ ժեներալ Ռոպէր Քասօ, ոգեկոչելէ ետք Մանուշեան խումբին յիշատակը, Փարիզ քաղաքի Մէտայ տը Վերմէյով պարգեւատրեց նահատակ դիմադրականներու ընտանիքները։

Ժամը 12·30ին վերջ գտաւ յուշարձանի բացման հանդիսութիւնը եւ ներկաները հեռացան գերեզմանատունէն, Մանուշեանի շիրիմը ծածկելով ծաղիկներով։

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

## ՀԱՅԱՍՏԱՆ

### ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կիեւի մէջ տեղի ունեցած դասական եւ ազատ ոճով ըմբշամարտի մրցումներուն, որոնց մասնակցած են արեւելեան երկիրներու «Դինամօ» մարզական ընկերութիւններու խումբերը, առաջին հանդիսացած է Խորհ. Միութեան խումբը։ Անհատական գետնի վրայ յաղթական հանդիսացող մարզիկներու մէջ գտնուած են Երեւանէն Բենուր Փաշայեան եւ Հայրապետ Մինասեան։

×

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած են դասական ոճով ըմբշամարտի համամիութենական մրցումները, նուիրուած ըմբշամարտի ախոյեան Սարգիս Վարդանեանի յիշատակին։ Մրցաշարքի գլխաւոր մրցանակը նուաճած է Սարգիս Մեսրոպեան (52 քիլօ)։ Միւս ծանրութիւններու մէջ առաջին հանդիսացած են Երեւանէն Աշոտ Մարտիրոսեան, Արթուր Գէորգեան, Թաթուլ Աբրահամեան, Լենինականէն Մանուէլ Սահրադեան։

×

Վլադիմիրի մարզի մէջ տեղի ունեցած են գիւղական շրջաններու պատանի ծանրաբարձներու խորհրդային ախոյենութեան մրցումները։ Խմբական ընդհ. դասաւորման մէջ առաջին տեղը գրաւած է Հայաստանի «Սեւան» մարզական ընկերութեան խումբը եւ շահած բաժակը։ Անհատական մրցումներուն ախոյեան հանդիսացած է Արմէն Աղաջանեան (56 քիլօ)։

×

Գրոզնիի մէջ տեղի ունեցած «Սպարտակ» ընկերութեան ըմբշամարտի խորհրդային ախոյենութեան մրցումներուն, որոնց մասնակցած են 230 պատանի ըմբիշներ, առաջին հանդիսացողներու շարքին են նաեւ Կիրովականէն Անդրանիկ Ղալթաղչեան եւ Երեւանէն Շուրիկ Աւագեան։

×

Երեւան գացած է Պարսկաստանի պասքէթպոլի տղոց ազգային խումբը տասը օրուան համար։ Այդ առթիւ, «Դինամօ» մարզադաշտին վրայ տեղի ունեցած են բարեկամական մրցումներ։ Պարսկաստան յաղթած է Երեւանի մարզական հիմնարկի խումբին 112–111, իսկ Հայաստանի ազգային խումբէն պարտուած՝ 122–96։

×

Պանեէոյի մարզիկներու պատուիրակութիւնը, որ Հայաստան գացած էր իրբեւ հիւրը Կիրովականի, պտըտած է քաղաքի տեսարժան վայրերը, այցելած է հիմնարկութիւններն ու ձեռնարկութիւնները, մշակոյթի տուները եւ երկու անգամ ալ ոտնագնդակի բարեկամական մրցում ունեցած Կիրովականի «Լոռի» խումբին հետ։ Առաջինը վերջ գտած է 4 – 1 արդիւնքով, ի շահ «Լոռի»ի, իսկ երկրորդը՝ հաւասար (4-4)։

×

### «ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԸ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Լիբանան լոյս տեսնող «Արաբական Հանրագիտարան»ի 10րդ հատորին մէջ յատուկ տեղ յատկացուած է Հայաստանի։ Զորս բառ - յօդուածներով, 100 էջերու մէջ հատորը ներկայացուցած է հայ ժողովուրդի անցեալն ու ներկան, լեզուն, գրականութիւնն ու մշակոյթը։

## ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

# ԽՕՍԷՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

### ԾՈՎԸ ՀՐԱՊՈՒՐՈՒՄ Է

1.

2.

Ջիլ Ջաքարն ու Թաթուլ խմբապետը հասան ծովեզերք։ Իրենց կատարեալ ապահով էին զգում։ Երկուսն էլ թուրք իւզբաշու զգեստ ու տարբերանշաններ ունէին եւ վկայող թղթեր, որ Թուրքերից էին վերցրել՝ Ապու գետի ճակատամարտի ժամանակ։ Ջիլ Ջաքարը կարող է նոյնիսկ մինբաշու զգեստ հագնել, բայց դա այնքան էլ յարմար չէր գալիս նրա անձոռնի կազմուածքին։

Շուտով երեւաց ծովը՝ երկնքին ձուլուած էր կապոյտ հեռաստաններով։ Ջիլ Ջաքարը երեսին խաչ հանեց երկիւղածութեամբ։ Այս կապոյտ հեռաստաններն էին Ակնովիտի յոյսը։ Ի՞նչ կայ այնտեղ՝ փրկութի՞ւն, թէ յուսախաբութիւն։ Կանգ առան ծովափնեայ մի աւանում։ Ջիլ Ջաքարը Թաթուլին հարցրեց.

— Այս ըռի անունն ասա իմանամ։

— Անունը Կեչօպ է, քարին գրեմ, — պատասխանեց Թաթուլը։ Այստեղի ծովում գորտի պէս ծովախեցիներ կան, որ եփում, ուտում են։

Ջիլ Ջաքարը սիրտ խառնուքով թքեց.

— Դու կերե՞լ ես։

— Ծովային խխունջ էլ եմ կերել։

— Ասա բերանդ մուրտառ է, էլի՛։ Ուրիշ էլ ի՞նչ ես կերել։

— Եթէ կերածներիցս էլի թուեմ, ինձնից կը փախչես, ծուռ - աչք, ծիծաղեց Թաթուլը։ Կեչօպում խեցի ու ձուկ որսող մի երեք հարիւր ընտանիք կայ, մեծ մասը քրիստոնեայ Յոյներ։ Տեսնես մնո՞ւմ են, թէ Թուրքերը նրանց էլ են կերել։

×

Կեչօպը կիսաւեր էր, տների մեծ մասը դատարկ։ Փողոցներում հատուկենտ Թուրքեր էին հանդիպում միայն։ Սրանք խոնարհ գլուխ էին տալիս իւզբաշիներին ու շտապում անցնել աննկատ։

— Յոյներ չեն երեւում, ասաց Թաթուլը։ Նրանց էլ են անշուշտ, Հայերիս պէս, կոտորել։

— Որ իրենք մնացել են, մի բանի նըմա՞ն են, ասաց Ջիլ Ջաքարը։ Մի լաւ խըրտում չգցե՞նք այս աւանի մէջ։

— Հերսդ քեզ պահիր, սաստեց Թաթուլը։ Մենք մեր գործն ունենք։

Երեկոյեան խմբապետները մօտեցան ծովին։ Երկար թափառելով, վերջապէս, աւազոտ ափին հանդիպեցին երկու ասկեարի։ Սրանք ցից անջատել էին մի նորաձեւ նաւակ ու պատրաստւում էին մտնելու ծովը։ Խմբապետները կանգնեցին նրանց գլխավերեւում՝ իբր թէ նրանց ինքնութեան թղթերն ստուգելու։ Թաթուլը մարտիրի ծանր խզակոթով խփեց նրանցից մէկի գլխին ու նաւակը հրեց դէպի ջուրը։ Ջիլ Ջաքարը դաշոյնով վերջացրեց երկրորդ զինուորի հաշիւը։ Սրանց վզից քար կապեցին ու գցեցին ծովը։

Եռանդով թիավարեցին դէպի ծովի խորքերը։ Եթէ ճամբան բարեյաջող լինի, ինչպէս նաւակ ձեռք բերելը եղաւ, ապա երկու օր յետոյ կը մօտենան Տրապիզոնին։ Ջուրը ճողփում էր հառաչի ձայնով։ Թիակների շարժման հետ ծափ էր տալիս, խաղացնում կապոյտ թաթերը։ Թիավարում էին փոխն ի փոխ։

Ջիլ Ջաքարը հիանում էր Թաթուլի բազուկների ուժեղ ու համաչափ շարժումներով։

×

Այդպէս թիավարեցին երկու գիշեր ու երկու ցերեկ։

Լուսաբաց էր։ Ծովի կապոյտի վրայ ռազմանաւ նկատեցին եւ զգուշացան։ Թաթուլը արագացրեց թիակների շարժումը։

— Նաւը ռուսական է։ Մօտեցել ենք Տրապիզոնին, ասաց նա։ Դու վերցրու թիակները, ես Ռուսներին ազդանշան տամ, թէ չէ մեզ վրայ կը կրակեն։

Թաթուլը արագ հանեց իր հագուստը, սպիտակ ներքնաշապիկը կապեց հրացանի ծայրին ու սկսեց թափահարել խաչաձեւ։ Ջիլ Ջաքարը թիավարում էր՝ սրտում տագնապ։ Իսկ եթէ Թաթուլը սխալւում է, եթէ ռազմանաւը թուրքական է, այն դէպքում ի՞նչ պիտի անեն իրենք։

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(186 – Շար.)

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Միրանոյշ Պետեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհան - գստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՊԱՏՐԻԿ ՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ, այս Կիրակի Նոյ. 12, Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Տիկին Հելէն Առաքելեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Նոյ. 12, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իր ամուսնոյն՝

ՅԱԿՈԲ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ

(Հայ Սպայից Միութեան նախկին ընդ. քարտուղար)

մահուան տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

## «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Տիկին Գարտինէ Աղապապեան 100 ֆր. կը նուիրէ։

ՓՕ.– Տիկին Ս. Պետիկեան 100 ֆր.։

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկ. Վարդանոյշ Յակոբեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Եւգինէ Յակոբեան եւ Յակոբեան եղբայրներ, Տէր եւ Տիկ. Ափիէթթօ, Տէր եւ Տիկ. Լուի Պլան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին, եղբօր, տագրոջ, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԱԼՊԵՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

ղառնակսկիծ մահուան առթիւ։

## ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ


Soirée exceptionnelle

DANYEL GERARD

LUNDI 20 NOVEMBRE A 21 H.

à l'Olympia


## Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Թարասքոնէն Տիկին Հ. Աստուրեան կը նուիրէ 100 ֆր. Լիբանահայութեան եւ 50 ֆ. «Յառաջ»ի ի յիշատակ իր մօրը։

×

Տիկին Արաքսի Սիմոնեան իր սիրեցեալ ամուսնոյն Յովհ. Սիմոնեանի հոգեհանգստին առթիւ 50ական ֆր. կը նուիրէ Լիբանահայութեան եւ ողբացեալին շատ սիրած «Յառաջ»ին։

×

Պահչէճեան ընտանիքը՝ իր ծնողաց յիշատակին կը նուիրէ 500 ֆր. Լիբանահայութեան։

×

Պ. Մեսրոպ Մարթայեան 100 ֆր. կը նուիրէ Լիբանահայերուն, Յարութիւն Զատրճեանի մահուան քառասունքին առթիւ։

×

Այրի Տիկին Պօղոս Մալխասեան իր ամուսնոյն մահուան 8րդ տարելիցին առթիւ, Լիբանահայ աղէտեալներուն 100 ֆր. կը նուիրէ։

## ՆՈՒԷՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ այրի Տիկին Աղպիկեան, այրի Տիկին Դարբինեան, Տիկին Նաճարեան եւ այրի Տիկին Լիւսի Կարապետեան 50ական ֆր. նուիրած են Լիբանահայութեան (գումարը՝ 200, յայտարարուած «Յառաջ»ի Թ. ցանկով եւ Տիկին Կարապետեանի անունով)։


ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Կը կազմակերպէ՝

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

Ի նպաստ Լիբանահայ աղէտեալներու

Շաբաթ, Նոյ. 18ին ժամը 20.30ին Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ

Գեղարուեստական բաժին սիրայօժար մասնակցութեամբ պարուհւոյ Նուա Արզումանի, երգիչ՝ ժաք Պալապանեանի, դաշնակահար՝ Գէորգ Պօզուքեանի։

ՃԱՇԱԳԻՆ 50 ֆր.


## ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ այրի Տիկին ծերունի Հեղինէ մայրիկին, Տէր եւ Տիկ. Մ. Ճիկէրճեանի եւ իրենց զաւկին Նշանին, Տէր եւ Տիկ. Ա. Ճիկէրճեանի, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Մկրտիչեանի եւ Պ. Կ. Ճիկէրճեանի եւ զաւակներուն եւ բոլոր ազգականներուն, իրենց սիրասուն զաւկին, քրոջ եւ ազգականին՝ Օր. Մարի Ճիկէրճեանի մահուան առթիւ։


GALERIE ARS MAGNA

119, Rue de la Convention

75015 Paris

Raphy

du 14 Novembre au 4 Décembre

de 13 h. 30 à 19 h. sauf Dimanche et Lundi

*Vernissage : 14 Nov. àpartir de 18 h.*


## Grand match de football

### Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Մարսէյլի Հ. Ը. Մ. Ը. – Արծիւը Սէն-Թ'Անթուանի Ժի. Խս. Ա.ի դէմ, Կիրակի ժամը 15ին, Սէն Թ'Անթուան Սթատ լա Մառթին։

## ԱՐԱՐԱՏԻ 60ԱՄԵԱՅ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

Նախաձեռնութեամբ նախկին Մարտիկներու եւ Դիմադրականներու Բարեկամական Միութեան եւ նախագահութեամբ Փարիզէն Գէորգ Պագըրճեանի, Արարատի յաղթական ճակատամարտի վաթսունամեայ տարեդարձը, Նոյ. 12, Կիրակի առաւօտ, Փրատոյի Հայոց Մայր եկեղեցւոյ մէջ։ Կը պատարագէ Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեան։

Կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն։ Յաւարտ պատարագի, հերոսներու ձօնուած յուշարձանի մօտ, երկրորդ յուշաքարին բացման հանդիսաւոր տօնակատարութիւնը կը կատարուի Քոմիթէ տը Քոռտինասիոնի ընդհ. նախագահ՝ Անրի Մագիի կողմէ, զինուորական նուագախումբով։

Կէսօրին, ի պատիւ բարձրաստիճան ներկայացուցիչներուն պատուոյ գինեձօն, նորակառոյց սրահին մէջ, ժամը 13ին, ընկերահամակրական ճաշ ծովեզերեայ Իւնիոն Նօթիք սրահը։

## ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

### Ի ՊԱՏԻՒ ՀԱՅՐԵՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ

ԿԱՌԼԷՆ ՂԱՄԲԱՐԵԱՆ

Հայաստանի փոխ վարչապետ

ՄՈՎՍԷՍ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

Հայկ. ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի նախագահութեան անդամ

ՌԱՖԱՅԷԼ ՍԱՄՍՈՆԵԱՆ

Արտասահմանի հետ բարեկամութեան Ընկեր. նախագահ

Դասախօսութեան նիւթ՝ Արուեստի եւ մշակոյթի երկրորդ Սէմբօզիոմը Երեւանի մէջ, Պր. Ղամբարեանէ։

ՈՒՐԲԱԹ, ՆՈՅ. 10, ժամը ճիշդ 20ին Հայ Մշակոյթի եւ Արուեստի կեդրոնը

6, Cité Wauxhall, Paris 10e

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է


CONFÉRENCE

DE GRAMMAIRE DE L'ARMENIEN CLASSIQUE

à l'Ecole Pratique des Hautes Etudes (4ème section)

(étude Linguistique et Comparée)

Sorbonne (Esc. E, 1er étage)

Le 1er et le 3ème Mercredi de chaque mois de 10 h. à 12 h.

Début le Mercredi 15 Nov. (enseignement gratuit, sans conditions d'âge, de diplôme, ou de nationalité).

S'INSCRIRE au Secrétariat de la 4ème Section avant le 30 Novembre


## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Դաւրայի Հայր. Միութիւնը իր բոլոր անդամ եւ անդամուհիները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Նոյ. ամսուն 12ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան Սեբաստացի Մուրատ – Խրիմեան սրահին մէջ։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կարեւոր օրակարգ։ Նոր վարչութեան ընտրութիւն։

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Սէն Մօրիսի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խաչուհիները Նոյ. 13ին ժամը 15ին, ընկերուհի Լուսին Գեւոյեանի բնակարանը Փլանթիէ փողոց։

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Լիբանանի աղէտեալներու ի նպաստ.—

Անիէռի մասնաճիւղ, Տիկ. Ա. Պառաւեան 1000ական, Պառաւեան Տ. 500, Ա. Մկրտիչեան 1000, Ալիս Հաքիմեան 200, Գ. Պարոնեան, Տիրամայր Աղամեան, Շմաւոնեան, Թորանեան, Ֆուրթիւն 100ական, Մատօեան 500, Միհրան Գայլիշեան 200, Վիգիրեան Սմբատ 150, Տէվէճեան Տիգրան 200, Պապիկեան Ժիրայր 300, Ա. Պասմաճեան 1000, Ա. Քիթապճեան 200, Արթինեան Ա. 300, Փիէրօ Շանթալ 500, Ժ. Պասմաճեան, Ա. Սէֆէրեան, Թ. Տէրտէրեան 200ական, Տարագճեան Մ. 100, Պալեան 500, Սինանեան 2000, Մատօեան 50 (գումար՝ 10.800)։


un évènement

Le Premier disque au monde de

*pop' arménienne*

par le groupe :

ZARTONG

produit et édité par les

Disques DOM

4-6, Rue du Donjon, 94300 Vincennes

*En vente chez tous les disquaires*



ՃԱՆ ԹԱԹԼԵԱՆ

Կ'ԵՐԳԷ

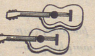
իր ճաշարանին մէջ

DJAN TATLAN

CHANTE

dans son restaurant

DEUX GUITARES



Ouvert tous les jours, sauf Dimanche, de 20 h. 30 à 2 h. du matin

*Toute la soirée : Orchestre et chants*

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԵՐ

Hors d'œuvre de 30 à 100 F., Spécialités de 50 à 70 F., Desserts 20 F.

BOISSONS :

La bouteille

Vodka 140 à 180 F. Vins, 100 à 170 F. Champagne de 190 à 250 F.

4, RUE LAURISTON, PARIS 16e (Etoile) Tél 500 49 49



Imprimé sur les presses du Journal «Har atch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Commission paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
10
VENDREDI
10 NOVEMBRE
1978

LE NUMERO 1,80 F.

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 230 Ֆ. Վեցամսեայ 125 Ֆ.
Արտասահման Տար. 260 Ֆ. հատը 1 Ֆ. 80

54ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.247
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
54e ANNÉE — N° 14.247

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

### ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

ԿԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԻ
ՇԱՀԻՆ ԱՄԷՆԷՆ ՀԱՒԱՏԱՐԻՄԸ՝

### ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՀՈՎԷՅՏԱ

Զինուորական կառավարութեան կատարած վերջին ձերբակալութիւնը վերջին անակնկալն էր նաեւ շարք մը գործողութիւններու, որոնք իրարու յաջորդեցին Կիրակիէն ի վեր: Այս անգամ կը ձերբակալուէր Շահին աջ բազուկն իսկ, ամէնէն հաւատարիմը՝ հաւատարիմներուն, ան որ 13 երկար տարիներ վարած է երկրին վարչապետի պաշտօնը՝ Ապպաս Հովէյտա: Դեռ մինչեւ Սեպտեմբեր, Շահին անձնական խորհրդատուն էր եւ արքունիքի նախարար: Ասիկա կը ձգտի անշուշտ տպաւորել հանրային կարծիքը:

Այս զգայացունց կարգադրութենէն առաջ, համեմատական խաղաղութիւն մը կը տիրէ թէեւ հոս - հոն ցոյցերը կը շարունակուին: Ըստ ազգային ճակատի Զանջանի մէջ (Թեհրանի հիւսիսը, 200 քիլոմեթր) բանակը կրակ բացած է ցոյցի մը ընթացքին, հինգ հոգի մեռած են եւ 47 հոգի ալ վիրաւորուած: Բացի կառավարական Ռասթախիզ օրաթերթէն, միւսները լոյս չեն տեսներ (մինչեւ Հոկտ. 29 թուակիր «Ալիք» ստացած ենք): Թեհրանի կարեւոր խանութները միշտ փակ կը մնան: Եսանը սկսած է պակսիլ եւ սեւ շուկան ալ տարածուած եւ երթեւեկը դիւրացած քանի քիչ է բեռնատար եւ այլ կառքերու թիւը:

× Մոնտի մէջ (Նոյ. 9) Ժաք Մասոլեա կը վերլուծէ կացութիւնը, յօդուածով մը զոր կը խորագրէ «Ժողովուրդին Ձայնը» եւ ուր կը գրէ թէ երբ լուրեր կ'առնէ կամ նկարներ կը տեսնէ Պարսկաստանի վերաբերեալ կը կարծէ թէ դար մը ետ գացած է, այնատեն երբ Վիքթոր Իւկօ, Միշլէ, Միքիէվիչ կ'ապրէին եւ Վիքթոր Նուարի յուղարկաւորութեան ամբոխը կ'ողողէր փողոցները եւ բանաստեղծը կը գրէր.— «Ժողովուրդը առիւծ մըն է, կը մռնչէ, կը սպառնայ,

կը համարձակի նայիլ կայսրութեան դէմ առ դէմ»:

(Յիշենք որ Վիքթոր Նուար, ֆրանսացի լրագրող մըն էր թէեւ բուն անունով՝ Իվան Սալմոն, որ սպաննուեցաւ Փիէր Պոնափարթի կողմէ 1870ին եւ որու թաղումը առիթ տուաւ ժողովրդական ցոյցի մը): Ժաք Մասոլի համար, այս հին երկրին մէջ ալ ժողովուրդը խօսք առաւ, ձայն բարձրացուց:

### ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լիլի մէջ վերջ գտաւ եւրոպական Ընկերվարական կուսակցութիւններու «Ուսումնասիրութեան օրերը» եւ եզրակացութեան մէջ, Միթերան շեշտեց.— «Եւրոպան բազմապաշտ պիտի ըլլայ, բայց պիտի կարենայ իրագործուիլ միայն եթէ ընկերվարականները զայն ոգեւորեն, որովհետեւ ուրիշներ չեն կրնար զարգացման եւ քաղաքակրթութեան նոր օրինակ մը տեղծել»:

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(Արմէնփրէս, Հոկտ. 27 – Նոյ. 2)

### ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅԹ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆԻ

Հայաստանի Գրողներու տան դահլիճին մէջ տեղի ունեցած է երեկոյթ մը, նուիրուած՝ Զապէլ Եսայեանի, իր ծնընդեան հարիւրամեակին առթիւ: Ներկայ եղած են գրագիտուհիին հարազատները եւ բազմաթիւ մտաւորականներ: Բացման խօսքը արտասանած է Գրողներու Միութեան վարչութեան քարտուղարը՝ Սագթէլ Յարութիւնեան: Խօսք առած է Սեւակ Արզումանեան եւ ներկայացուցած Եսայեան արձակագիտուհին եւ հանրային գործիչը: Եղիշէ Չարենց թանգարանի աշխատակից եւ Զ. Եսայեանի նամականին կազմող Արփիկ Աւետիսեան անդրադարձած է գրագիտուհիին նամակներու եւ ձեռագիրներու հաւաքման աշխատանքներուն: Զապէլ Եսայեանի որդին՝ Հրանտ Եսայեան, յուշեր պատմած է իր մօր կեանքէն: Խօսք առած են նաեւ նկարիչ Մարկոս Արզումանեան, Մարտիկ Մարտենց եւ Շաքէ Վարսեան:

×

### ՎԱԶԳԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՄՕՏ

Հայաստանի վարչապետը՝ Ֆադէյ Սարգսեան, Հոկտ. 31ին ընդունած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ը: Խօսակցութեան ներկայ եղած է Նախարարաց Խորհուրդին առընթեր Հայ Եկեղեցւոյ Գործերու Խորհուրդի նախագահի տեղակալը՝ Անդրանիկ Հայրաթեան:

×

### ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ ՌՈՒ. ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ ՀԵՏ

«Լիտերատուրնայա Գազետա» շաբաթաթերթի աշխատակիցները՝ Ա. Մարտովա եւ Օ. Բիտով, հարցազրոյց ունեցած են Ուիլեըմ Սարոյեանի հետ, որ Երեւան մեկնումի իր ճամբուն վրայ հանդիպած էր Մոսկուա: Խորհ. Միութեան Գրողներու Միութեան պաշտօնաթերթի խմբագրատան մէջ տեղի ունեցած հարցազրոյցի ընթացքին Սարոյեան խօսած է իր նոր թատերախաղի եւ Արամ Խաչատրեանի Բ. համանուագին նուիրած վիպակի մասին:

×

### «ՅՈՒՍՈՅ ԱՍՏՂ» ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի Շարժանկարի Կեդր. Տան մէջ ցուցադրուած է «Մոսֆիլմ»ի եւ «Հայֆիլմ»ի միատեղ արտադրած «Յուսոյ աստղ» շարժանկարը: Ներկայ եղած են շարժանկարի եւ թատրոնի անուանի վարպետներ, գրողներ, քննադատներ: Բեմադիր Ալեքսանդր Զարխի, նախ քան ցուցադրութիւնը, ներկայացուցած է շարժանկարին բեմադիրը՝ Էդմոն Քէօսայեան, դերասանները՝ Լաուրա Գէորգեան, Ալլա Թումանեան, Տատեանա Մորգովա, Յովակ Գալոյեան, Ռոբեր Մովսիսեան, Աւետիս Գէորգեան, Կոնստանտին Դաուշվիլի եւ երաժշտութեան հեղինակը՝ Էդգար Յովհաննիսեան: Ցուցադրութեան ներկայ եղած են նաեւ Հայաստանի նախագահը՝ Բաբկէն Սարկիսով եւ Խորհ. Միութեան կառավարութեան մօտ Հայաստանի կառավարութեան մնայուն ներկայացուցիչը՝ Սուրէն Մելքումեան:

## ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԷՋՄԻԱԾԻՆ ՄԵԿՆԵՑԱՒ

Ինչպէս հաղորդած էինք Նոյ. 7ի մեր թիւով, ընդառաջելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հրաւէրին, Չորեքշաբթի օր, Նոյ. 8ին, Պէյրութէն ուղղակի Էջմիածին մեկնեցաւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ պատուիրակութիւնը, որու կազմն է.— Տաթեւ Եպիսկ. Սարգիսեան, Մէթր Խաչիկ Պապիկեան եւ Պ. Վարդգէս Տէր-Կարապետեան:

Ստորեւ, այս առընչութեամբ Կաթողիկոսարանի դիւանին յատուկ հաղորդագրութիւնը.—

«Լիբանանի Հայութեան կրած վերջին աղէտին առիթով, խորապէս մխիթարուած Նորին Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի արտայայտած բարձր հոգածութեան ոգիէն եւ մղուած եղբայրութեան եւ միութեան անխախտելի սկզբունքներէն՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Վեհափառ Հայրապետներ Նորին Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Խորէն Ա. Կաթողիկոս եւ Տ. Տ. Գարեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոս պատուիրակութիւն մը նշանակեցին յանձին Գերշ. Տ. Տաթեւ Եպս. Սարգիսեանի, Մէթր Խաչիկ Պապիկեանի եւ Պր. Վարդգէս Տէր-Կարապետեանի, որ անմիջապէս Ս. Էջմիածին պիտի մեկնի այցելելու համար Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետին, մօտէն տեղեակ պահելու համար Նորին Ս. Օծութիւնը Լիբանանի Հայութեան կրած ահաւոր տագնապին եւ կորուստին մասին, եւ հարկ եղած խորհրդակցութիւնները ունենալու Նորին Սրբութեան հետ՝ համազգային տագնապին գործակցութիւնը ...

Հայութեան կրած ահաւոր տագնապին եւ կորուստին մասին, եւ հարկ եղած խորհրդակցութիւնները ունենալու Նորին Սրբութեան հետ՝ համագաղութային տաբողութիւն տալու համար Լիբանանի Հայութեան նժանդակութեան եւ վերականգնումի գործին:

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

31 Հոկտ. 1978
Անթիլիաս

×

Չորեքշաբթի օրուան հեռաձայնային մեր հաղորդակցութեան ընթացքին, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը յայտնեց մեզի թէ գոհունակութեամբ արդէն իսկ ստացած է «Յառաջ»ի հանգանակած գումարէն 200 հազար ֆրանք, թէ կարիքը շատ մեծ է, քանի ձմեռը կը մօտենայ եւ անապաստան ժողովուրդ մը կայ, որու պէտք է հասնիլ անմիջականօրէն:

Մթնոլորտը աւելի խաղաղ է եւ վերջին օրերս ոչ մէկ միջադէպ պատահած: Սուրիականը ներկայիս կազմակերպուիլն է, լաւագոյն ձեւով սատարելու համար վերաշինութեան եւ վերականգնումի գործին:

× Անվերջէն, Չորեքշաբթի օր, Մելաթոն եւ Հայկ Արսլանեան եղբայրները 100 հազար տոլար փութացուցած էին:

### ՀԱՅԿ. ԲԱՑԱՌԻԿ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՄԸ ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

— O —

Հաղորդած էինք, ատենին, թէ Նոյ. 6ին, Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 20.20էն սկսեալ (մէկուկէս ժամ) Սուիս-Ռոմանտ կայանէն կը սփռուէր հայկական յայտագիր մը: Թէեւ Փարիզէն հնարաւորութիւն չունեցանք դիտելու, սակայն մեր իրազեկ մէկ բարեկամը մեծ խանդավառութեամբ արտայայտեց մեզի իր խոր տպաւորութիւնն ու յուզումը: Կը շեշտուի նախ այս հաղորդումին քաջութիւնը, քանի ոչ մէկ զիջում եղած է քաղաքական կամ դիւանագիտական նկատառումներու եւ Հայկ. ցեղասպանութիւնը ներկայացուած է իր անողոք ճշմարտութեան մէջ: Աւելորդ է, այս առթիւ յիշել թէ շաբաթներ առաջ Զուիցերիոյ Արտաքին նախարարութիւնը բազմաթիւ բողոքներ ստացած է Թուրքերէն չնչել տալու համար հաղորդումը բայց Զուիցերիոյ Արտաքին նախարարութիւնը յայտնած է թէ ազատ երկիր մըն է Զուիցերիան, ուր հեռատեսիլն ալ անկախ է:

Հաղորդումը, որ կը ներկայացնէր ջարդերէն զատ, այսօրուան սփիւռքը (յունահայ եւ ֆրանսահայ գաղութները ի մասնաւորի) իրագործումի շատ բարձր որակ մը պարզած է, ամէն տեսակէտով: Մէկ ժամ տեւող ժապաւէնի առնուած մասին յաջորդած է ուղղակի (ան տիրէքթ) տեսակցութիւն մը՝ Մէթր Խաւար Ժախեանի հետ, որ շուրջ 35 վայրկեան լարուած ուշադրութեան տակ պահած է զուիցերացի հանդիսատեսը:

Պարզ է որ մեծ գոհունակութեամբ կ'արձանագրենք այս երեւոյթը, որ (գոնէ Եւրոպայի մէջ) իր նախընթացը չէ ունեցած այս ծաւալով: Շնորհաւորելի է զուիցերական հեռատեսիլը, Վալերի Պիւրժի եւ իր գործակիցները այս գնահատելի ձեռնարկին համար:

## Մ Ա Հ
## ՆՈՒԱՐԴ ՏԷՐԵԱՆԻ

Երեւանի «Գրական Թերթ»ի Հոկտ. 27ի թիւէն կ'իմանանք թէ Հոկտ. 12ին, Մոսկուայի մէջ, յետ ծանր հիւանդութեան իր մահկանացուն կնքած է Վահան Տէրեանի աղջիկը՝ Նուարդ Տէրեան: Ծնած էր 1920ին, Մոսկուա եւ հոն ալ առած էր իր միջնակարգ կրթութիւնը, ապա յաճախած էր բուսաբանական ճեմարան: Պատերազմէն տեղափոխուած էր Երեւան ուր ապրած էր յետագայ տարիները: Վերջին տասնամեակին մանաւանդ, Նուարդ Տէրեան գլխաւորաբար զբաղած է իր հօր կեանքի եւ գործի ուսումնասիրութեամբ, անոր երկերու թարգմանութեամբ եւ հրատարակութեամբ: Յօդուածներ ալ գրած է պարբերական մամուլի մէջ նուիրուած մեծ բանաստեղծին: Իր ջանքերով է որ 1970ին հաւաքուած ու լոյս տեսած են Միսկարեան քոյրերուն բանաստեղծին գրած նամակները, նախ ռուսերէն, ապա նաեւ հայերէն: Իր մահէն քիչ առաջ Նուարդ Տէրեան աւարտած է եւ հրատարակութեան յանձնած բանաստեղծին գրական-հրապարակախօսական յօդուածներու ռուսերէն թարգմանութիւնը, որ առանձին հատորով լոյս պիտի տեսնէ: Իր վերջին աշխատանքը եղած է Տէրեանի բազմաթիւ բանաստեղծութիւններու ռուսերէն տողացի թարգմանութիւնը, որ իբրեւ հիմ պիտի ծառայէ բանաստեղծական նոր թարգմանութիւններու համար: Այդ աշխատանքը կատարած է այս ամառ իսկ Գանձա, ուր վերջին անգամ գացած էր շնչելու իր նախնեաց ապրած վայրերու օդը: Միշտ մասնակցած էր, գործօն կերպով, հոն կազմակերպուած տարեկան «Պոէզիայի օրեր»ու:

Նուարդ Տէրեան դեռ կը ծրագրէր պատրաստել իր հօր ծաւալուն կենսագրութիւնը բայց կեանքը տարբեր տնօրինած էր:

# ՄԵՆՔ՝ ՄԵԶԻ ՀԵՏ, ՄԵՐ ՅԱՒԵՐՈՎ

Աչնանային փոթորկայոյզ եղանակը խռովեց Հայու հոգին, ի սփիւռս աշխարհի: Աչքեր, Հայո՛ւ աչքեր, տասնամեակներու վրէժով լեցուած, կրկին կեդրոնացան գաղութի մը վրան, ուր աւա՜ղ, այս անգամ, ինչպէս իր պապերը, կրեց իր մորթին վրայ, իր իսկ խելացի եւ անկողմնակալ կեցուածքին պտուղը: Հարուած մը, որուն, անկասկած, արժանի չէր եւ որու չէր ալ կրնար սպասել: Եւ սակայն՝ Հայու միամիտ, անկեղծ ու պարզ նկարագրին որպէս արգիլինք:

Այս անգամ ալ բարձր կրեցինք բարիութեան եւ հեռատեսութեան դրօշը, որուն համար, որո՞ւ հոգր, թէ սուղ, չա՜տ սուղ, վճարեցինք երէկ՝ պատմութեան ճամբով, կամ այսօր՝ գազանացած մարդոց կիրքերուն զոհացում տալու համար:

Գաղութի մը հոգեվարքին ու ցաւերուն ի լուր, անկասկած, անտարբեր չէին կրնար մնալ սփիւռքի մեր այլ օճախները: Գաղութ մը, որուն առաքելութիւնն էր ըլլալ առաջնահերթ ջահը հայկականութեան, ձեւով մը՝ սփիւռքի կեդրոնաձիգ հայրենիք, յանուն գոյատեւման համար մղուող աննահանջ մեր պայքարին, Հայու արդար դատին եւ մանաւանդ՝ Մայրենիքի ծաղկումին:

Երէկ, Թուրքի եաթաղանէն յետոյ, բոլշեւիզմը փորձեց հազար անգամ գերեզմանել Հայութիւնը, հարուածելով իր վրիժառու որդին, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Բայց Հայու փիւնիկեան ոգին, յարութիւն առած, ամէն անգամ, կըրցաւ պոռալ արար աշխարհին.— կամ եւ պիտի մնամ եւ նպատակս է «ազատութիւն կամ մահ»:

Այսօր, տասնամեակներ յետոյ, քաղաքական չիլ հաշիւներուն զոհ ու հարուածուած՝ կրկին անգամ կը պոռանք.— Ո՛ղջ ենք, ո՛ղջ ենք դեռ, կա՛նք ու պիտի ապրինք:

Փլատակներու տակէն, գաղթականացած խրճիթներու անկիւններէն, ռումբերու մահասարսուռ սուլոցներու ընդմէջէն, որբացած՝ գիրքով ու ապրուստով, կը շարունակենք դեռ կառչած մնալ արեան մեր կանչին եւ ըլլալ հերոսը՝ պատմութեան բարոյական յաղթանակին:

Արդար վարձատրութիւն: Վկա՞յ, վերջին օրերու օտար մամուլի արձագանգները: Բայց արդեօք այս ալ խեղկատակութիւն մը չէ՞, երէկի խօսքով, «այրած սրտի մխիթարանք», որ ծաղկեպսակի մը չքեղութեամբ, ամէն անգամ, կը բազմի Հայու սրտին վրայ, անհարազատ ու կեղծաւոր նայուածքներու սգաւոր դէմքերով:

Դառն իրողութիւն արդարեւ, որ սակայն ոչինչ կը փոխէ եղելութենէն, եթէ ոչ՝ ըսելու.— « Ո՛վ մարդկային արդարութիւն, թող ես թքնեմ քու ճակտին »:

Ջղացական մեր ապրումներուն թռիչք տալու եւ յաւակնոտ գրիչ շարժելու փորձ մը չէ մերը, ինչպէս կրնան մտածել ոմանք: Երբե՛ք: Այլ, ապրում մըն է դեռ չխորթացած հայկականութեան, որ կուգայ մեր իսկ երակներու արեան կանչով: Գրիչը թարգմանն է մեր մտածումներուն, ու յօդուածագիրը՝ ձեւով մը, դիտող աչք, քննող ու վերլուծող, որ միշտ կ'առաջնորդուի իր ընթերցողի ընդհանուր մտածողութեամբ, օրուան պահանջներով ու մանաւանդ՝ թերթին ուղղութիւնն ու առաքելութիւնը ի մտի ունենալով:

Թող ներուի մեզի, եթէ հաստատումներու մեր ճամբով, ընդհանրապէս, եղած ենք խիստ, կրթ սակայն աններող, ու փորձած ենք ըլլալ աւելի խթանող քան հարուածող:

Ոեւէ յօդուածագիր յաւակնութիւնը չի կրնար ունենալ ամենակարող հանճար մը ըլլալու եւ կարող՝ ամէն մէկ վէրքին դարմանը գտնելու, եւ արդէն, նման մըտածում մը անիմաստ է: Սակայն քննող, դիտող ու քննադատող աչք կրնայ ըլլալ ան, լաւին՝ լաւ, գէշին՝ գէշ ըսելու համար:

Եւ քանի որ կը պահանջուի մեզմէ Պօղոս առաքեալի մորթին մէջ մտնել եւ մատով ցոյց տալ, փորձենք ըլլալ յստակ ու պարզ:

« Յառաջ »ի սիւնակները վկայ են երէկ թէ այսօր, ու մեր ընթերցողները կրնան հաստատել թէ որքա՜ն կրկնուած է համագաղութային մարմնի մը կազմութեան պահանջքը: Եւ փաստօրէն, այսօր, դէպքերը եկան, կրկին անգամ, հաստատելու, որ Հայու գլխուն վրայ չարիքը պէտք է սաւառնի, որպէսզի մենք արթննանք, նման անհրաժեշտութեան մը համար:

Այո՛, կ'արթննանք, անկասկած, բայց միշտ ուշ, երբ այլեւս ուրիշ ելք չկայ եւ ուզենք թէ ոչ, պէտք է քալել իմաստութեան ուղիով, գիտակցութեան.— Միութիւնը զօրութիւն է:

Բայց ո՞վ է յանցաւորը, մեր գաղութի սրտցաւ հայորդի՞ն, երբե՛ք: Այլ ղեկավար տարրը, այս պարագային՝ եկեղեցին, կուսակցութիւններն ու միութիւնները: Եւ հոսկէ՝ երկրորդ հաստատումը:

Սփիւռքի մեր հայ գաղութները աչքի առջեւ ունենալով, կրնանք ճակատաբաց ըսել թէ բոլոր այն երկիրներուն մէջ, ուր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը բացակայ է եւ կամ, կազմուելու ճամբուն վրայ կը գտնուի, տկար է շրջանը՝ ազգ. կազմակերպչական իր մեքենայով: Ինչո՞ւ արդեօք: Չկա՞ն կարող եւ ձեռնհաս ուժեր: Քա՛ւ լիցի. չա՛տ. բայց կը պակսի մէկ բան.— Գիտակցութիւն եւ զոհաբերութեան ոգի: Ահաւասիկ Դաշնակցութեան մեծութիւնը, որ փորձած է միշտ վեր մնալ կողմնակի տարակարծութիւններէն եւ յանուն Հայութեան ընդհանուր շահերուն, ձեռք երկարել երէկի այլ ճամբով, բայց Հայութեան նոյն դաւանանքով թրծուած հայորդիներուն:

Մեր գաղութի պարագային, առաջին հերթին, ընդգծեցինք եկեղեցին: Անձնապէս խոր յարգանք ունինք « եկեղեցական » բառի է՛ւ իմաստին է՛ւ գիտակցական կոչումին նկատմամբ: Բայց չենք կրնար ընդունիլ մեր օրերուն, միայն պատարագիչ եկեղեցականը՝ իր աղօթքով ու յարակից գործերով: Մեզի պէտք են առաքեալներ, Մայրենիքի մշակներ, Հայ Դատի զինուորագրեալներ, տարբեր խօսքով՝ մէյ–մէկ Խրիմեան Հայրիկներ, Ալիշաններ, Ս. Սահակ եւ Ս. Մեսրոպներ ու դեռ բանակը բոլոր նուիրեալներուն, որոնք գիտցան իրենց սքեմը միջոց ծառայեցնել, նուիրուելու համար Հայութեան ամէն մէկ պահանջին, ցաւին ու դատին:

Եթէ մեր հայ առաքելական եկեղեցականները կը մնան հեռաւոր դիրքին վրայ, անիկա նշան է անկարողութեան եւ կամ, շրջապատուած են մարդոցմով, որոնք, հակառակ իրենց բարեկամեցողութեան, չեն կրնար աւելին ընել եւ կը մնան նոյն յանկերգին մէջ, միջակութեամբ:

Բայց, վերջին հաշուով, ո՞վ է տուժողը: Միշտ հայ ժողովուրդը եւ նորահաս սերունդը:

Փորձենք պահ մը աչքի առջեւ ունենալ վերջին երկու տասնամեակի հայկական կեանքը՝ մեր գաղութէն ներս: Ի՞նչ կը տեսնենք եւ կրնանք հաստատել.— Պարահանդէս եւ ճաշ, քիչ անդին, վերամուտ՝ շաբաթը 2–3 ժամ կարկտան դըպրոցներ, հայեցի դաստիարակութեան համար: Ի՛նչ հեգնանք: Եւ կամ, «փրոփականտայով » քօղարկուած ու առաջնորդուած՝ մի քանի ձեռնարկներ: Ա՞յս է հայկական կեանքը: Ո՞ւր է հայ թատրոնը. ո՞ւր է մեր ծաղկող լեզուն, իր ճեմարաններով, հայկական ամպիոններով: Ո՞ւր է գիրար հրմշտկող, արուեստի մարզէն ներս, Հայու մտային կարողութիւնը: Ո՞ւր են մարզական մեր ոլիմպիական խաղերը: Չկա՞ն ուժեր: Կան. կան անկասկած: Բայց անհրաժեշտ է գոյութիւնը վարչական կարող մեքենային որ կարենայ վարել այս բոլորը անշահախնդիր կերպով, առանց չիլ հաշիւներու ու միշտ վեր մնալով առօրեայ մարդկային մանրուքներէն:

Այս բոլորը, Արեւելքցիի ակնատեսի մեր փորձառութեամբ կրնանք ըսել, որ կրնայ ընել միայն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Փա՞ստ՝ Արեւելքը. փա՞ստ՝ մեր գաղութի վերջին երկու տասնամեակի կեանքը եւ հայկական հարցի արթարծումը՝ « Հայկական Դատի Օր » անունին տակ, որ խթանեց երիտասարդութեան երազները եւ առաջնորդեց ինքնագիտակից կոչումի մը առաքելութեան: Եզրակացնենք:

Ճանչնալ դիմացինին կարողութիւնն ու բերած կամ բերելիք նպաստը՝ հայ իրականութեան, շատ քիչերուն տրուած մեծութեան մը շնորհն է, որ մեծութեան կ'առաջնորդէ ենթական:

Ըլլալ անշահախնդիր ու միասնական, յանուն Հայութեան գերագոյն շահերուն, գիտակցութիւն մըն է, որուն աղբիւրը իմաստութիւնն իսկ է:

Եւ վերջապէս, ըլլալ ներկայ այսօր, ամէն տեղ, ամէն ժամանակ, երգով ու արուեստով, մշակոյթով ու թատրոններով, ամէնօրեայ հայ վարժարաններով ու Հայ Դատի աշխատանքներով, գիտակցութիւնը պէտք է ըլլայ ղեկավար մեր ուժերուն, որոնց ուսերուն վրայ պիտի ծանրանայ վաղուան սերունդի գոյատեւումին կամ նզովքին մեծութիւնը:

Իսկ մեր կարգին, կը հաւատանք, որ Հայը գիտակից է անոր անհրաժեշտութեան: Փա՞ստ, «Յառաջ»ի վերջին կոչը՝ Լիբանահայ աղէտեալներուն համար, եւ Հայուն փութկոտ նուիրատուութիւնները, որոնք հոսեցան ամէն կողմէ, որովհետեւ վստահ էին թէ ապահով ձեռքերով պիտի հասնէին իրենց նպատակին, օգտակարին:

Ահաւասիկ նաեւ նուիրատու Հայու գիտակից մեծութիւնը, որ գիտէ նոյնանալ անծանօթ Հայու մը տառապանքին հետ: Նաեւ «Յառաջ»ը՝ որպէս ամէնօրեայ հարազատ թարգման, իրեն վստահուած կոչումին եւ առաքելութեան ուղիով ու գիտակցութեամբ:

Այս բոլորը, մենք մեզի հետ, մեր առօրեայ ցաւերով:

ԱՐՏԱՇԷՍ ՓՈՒՇՈՒՃԵԱՆ

## ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ 50 ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՆԵՐ

(Քոփի ա լ'անսիէն)

Հինգշաբթի, Նոյ. 2ին, Ֆրանսիսի կեդրոնը (161 Ռիւ Պուասիէռ) «Հայաստանի Մշակոյթի Օրեր»ու շարքին կը ներկայացուէին Երեւանի Մատենադարանի 50 մանրանկարներու պատճէնները: Եթէ Հայերուն համար մասնաւոր նորութիւն մը չէին ներկայացներ, քանի տարիներու ընթացքին բազմաթիւ չքեղ ալպոմներու մէջ, առիթն ունեցած ենք տեսնելու, գնահատելու մեր հին արուեստը, այլապէս շահեկան էին Ֆրանսացիներուն համար, որոնց, երբ ծանօթ ըլլալու բախտն ունենանք իբրեւ ազգ, կը յիշուինք առաւելաբար Ապրիլեան ցեղասպանութեամբ: Քարոզչական դետնի վըրայ, ուրեմն, լաւ է որ քիչ մըն ալ ծանօթացուինք մեր մշակոյթով, ճարտարապետութեամբ կամ մանրանկարչութեամբ (այս ուղղութեամբ կարեւորագոյն ձեռնարկը եղաւ «Ուրարտու»ն):

Ներկայացուած մանրանկարները կոչուած են ընդհանուր գաղափար մը տալու մանրանկարչական մեր արուեստի մասին եւ տեսնելը կը բաւէ հիացում ունենալու համար տարուած նուրբ եւ պճայլելի աշխատանքին հանդէպ:

Ցուցահանդէսը կը տեւէ մինչեւ Նոյ. 19:

Ա.

## ՀԻՆ ԹՂԹԵՐ

# ՌՈՍՏՈՄԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

### 9.

Բացառիկ Թուի համար պատրաստուած են եւ պատրաստւում են լուսանկարներ՝ ուսուցիչների, աշակերտների (մարմնամ. բուրգեր), աշակերտուհիների, տեսարանների եւայլն...: Հետեւեալ փոստին կ'ուղարկենք մի մասը: Պատրաստ են յօդուածներ: Մարալը արդէն ուղարկել է մէկը: Սարգիսը գրել է իր յիշողութիւնները. այս փոստով կը ստանաս: Եթէ երկար համարես, բաց. Թուի համար, առաջին մասից կարող ես հանել, Ուղարկւում է նաեւ թղթակց. Հայրենիքի համար, 2 թարգմանութիւնները՝ առանձին բրօշիւրով հրատարակելու համար: Նրան հասնելիք դրամները որքան շուտ եւ որքան շատ ուղարկես, այնքան լաւ կը լինի:

Ես էլ եմ ուզում մի բան պատրաստել ... բայց չգիտեմ, կարող պիտի լինե՞մ հասցնել:

100 դոլարը չստացուեց: Տագնապի մէջ ենք: Այնուամենայնիւ գործը գնում է:

Քո ՌՈՍՏՈՄ

### 10.

Սիրելի Սիմոն,

1·7 Թ. նամակդ ստացայ 40 օր յետոյ: Ինչպէս տեսնում ես, նամակագրութեան գործը կանոնաւորուել է: Սարգիսը կը շարունակէ ամէն շաբաթ գրել:

Պ. Արսէնը անցեալ փոստով ուղարկել է մի յօդուած Սանաս. անցեալի եւ ներկայի մասին: Դժբախտաբար, չգիտեմ, ինչ է գրել:

Ուղարկուած 7 լուսանկարները ստացած կը լինես: Այսօր ուղարկում ենք դարձեալ 5 հատ: Պատրաստւում են ուրիշներն էլ:

Համերգը, յոյսով եմ, արդէն կատարուած կը լինի: Դրամը կը յատկացնեմ Աղամալեանի ամսականների հաշւին:

Աշակերտների համար ուղարկած չէքդ ստացայ: Սանուհիներից մէկը՝ Էհրամճեանն ամուսնացել է: Մէկ ոսկի տուի Վէմեանին, միւսը՝ փոքրիկ Արծնեանին: Մնում է մօտս 1 ոսկի եւ 25 ղր.: Դրա համար էլ մէկին կը գտնեմ:

Մխիթարական երեւոյթ՝ առաջուան նման չէր, որ վրայ պրծնէին դրամի ձայնը լսելով: Մեծ դժուարութեամբ ընդունեցին:

Ստացայ նաեւ Ուսումնասիրացի 20 ոսկու չէկը: Առաջիկայ փոստին կը գրեմ վարչութեան:

Քիմիկոս բարեկամիդ ասա,, որ իր ուսած նիւթը Սիլիհաք տը սուր է: Դա է, որ գործ է ածւում ամենալաւ օճառների համար: Թող սովրի եւ տեսնի, այդ չէ՞ արդեօք:

Հաւաքի դրամը ստացայ: Ճէլալեանին հրաւիրում ենք այստեղ՝ կանոնաւորելու համար այդ գործը:

Քո ՌՈՍՏՈՄ

12·2·1913

### 11.

Սիրելի Սիմոն,

Հին և նոր մեղքերս քաւում եմ նրանով, որ այս գիշեր ժամը 1ին տուն վերադառնալով, ամբողջ գիշերը աշխատել եմ: Խնդրեմ սրտագրիր եւ սրբագրիր (1): Առաջիկայ Զորեքշաբթի մի փոքրիկ բան էլ կ'ուղարկեմ՝ այս կողմերի կրթական գործին վերաբերեալ:

Կ'ուղարկեմ նաեւ նոր լուսանկարներ, եթէ հասնեն:

Կարելի է պահանջել ժընեւից Մարտիրոսի, Կարօի եւ Սեթօի լուսանկարները բացառիկ Թուի մէջ դնելու համար:

Քո ՌՈՍՏՈՄ

24·2·1913

(1) «Նոր Սանասարեան»ին նուիրուած «Հայրենիք»ի բացառիկ թուի համար ուղարկուած յօդուածն է ակնարկում: «Բացառիկ»ը լոյս տեսաւ 1914 թ. սկիզբը: Ռոստոմը գրի էր առել մի դրուագ Պարսկաստանի ազատագրական շարժումներից՝ Մարտիրոսի, Կարօի եւ Սեթօի մահը. գրուածքը հրատարակուեց « Հինգ տարի առաջ» վերնագրով եւ Ականատես ստորագրութեամբ: Բացառիկի նոյն համարում տպուած են Ս. Զաւարեանի «Յիշողութիւններ ուսանողական թուականներից» եւ Արմէն Գարոյի «Իննսունվեցի օրերէն մէկը» յուշերը:

Ս. Վ.

(Շար. – 7)

# ՈՒՍՈՒՑԻՉԸ ՈՐՊԷՍ «ԾԱՌԱՅ» ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

Գրեց՝ Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Մեր դարաշրջանի նոր պայմաններուն մէջ չարաչար կը սխալինք եթէ կարծենք կամ յուսանք, որ կրնանք մեր ազգային հաստատութիւններու մէջ ծառայողները անվերջ զոհողութեան եւ զրկանքի հրաւիրել, եւ միաժամանակ զանոնք պահել այն խանդավառ նուիրումին մէջ, որուն մէջ կը գտնուէին հին շրջաններու ծառայողները: Խօսքը մասնաւորելով ուսուցիչներուն, անիրականանալի երազի մը եւեւէ վազել պիտի նշանակէ յուսալ որ այսօր հայ վարժարանի մը ուսուցիչը կրնայ ինքզինքը ամբողջովին նուիրել առանց «նիւթ»ի մտահոգութիններ արտայայտելու իրեն գործ առաջարկողներուն:

Սխալ չհասկնանք: Ըսել չենք ուզեր որ այսօր մեր բոլոր ուսուցիչները նիւթապաշտ պահանջներով եւ մերժելում-ներով անկարելի պայմաններ կը ստեղծեն մեր վարժարաններուն մէջ:

Մեր Ազգային Հիւանդանոցին մէջ աշխատողները շատոնց ընկերային բարձր իրաւունքներ ապահոված են, գործադուլի սպառնալիքներով և ամբողջական համաձայնութեան ստորագրութեամբ: Բայց մեր ուսուցիչները գործադուլի մը մասին մտածողներուն ամէնէն վերջինը պիտի ըլլան անտարակոյս: Տնտեսական փոխուած պայմաններու մէջ անոնք այսօր իսկ տակաւին հիանալի ամօթխածութեամբ կը խօսին «դրամ»ին մասին: Մեզի ծանօթ քանի քանի ուսուցչուհիներու երեսները կարմրեցան, երբ ստիպուեցան յայտնել թէ ինչ ամսական կը ստանան 10 – 15 տարի ծառայելէ յետոյ: Դեռ ամառուան սկիզբն էր, Հիւրրիյէթ-ի մէջ «Ցարգենք մեր ուսուցիչները»խորագրով հրատարակուած գրութեան մը առիթով խաւանի ուսուցչուհիներէն մէկը հեռաձայնեց իր գոհունակութիւնը արտայայտած էր մեզի, իր ստացած խեղճ ամսականը յիշեցնելով, բայց նաեւ ամչնալով իր անունը տալէ: Ամիս մը առաջ Մխիթարեանի ուսուցչուհիներէն մին, կաս-կարմիր դարձած երեսով մը կը պատմէր թէ ինչպէս մօտ 2000 ոսկի ամսական կը ստանար 15 տարուան ծառայութենէ մը վերջ: Այս բոլորէն դուրս, ինքը եւ իր պաշտօնակիցները այս տարի կէսօրուան ճաշէ ալ զրկուելու սեմին վրայ էին, քանի որ վարժարանին վարիչները որոշած էին դադրեցնել ուսուցիչներու ճաշի դրութիւնը: Դարձեալ քանի մը ամիս առաջ պատահեցաւ հետեւեալ դէպքը. այդ օրերուն հրատարակած էինք լուր մը որու համաձայն մեր վարժարաններէն մէկուն երեք ուսուցչուհիները կը հրաժարէին նիւթական անբաւարարութեան հետեւանքով: Ուսուցչուհիները նոյն օրը մեծ դառնութիւն արտայայտեցին մեզի, պնդելով որ հրաժարելու ուրիշ պատճառներ ունէին, եւ ոչ թէ «նիւթական»: Սա ալ ըսին. — այսքան տարի ճղճիմ գումարներով աշխատելէ վերջ, դեռ կրնայինք շարունակել, եթէ բուն պատճառը այդ ըլլար: Անոնք իրենց օրինական իրաւունքները ստացան եւ հեռացան, բայց ոմանց համար այդ օրինական իրաւունքներն անգամ շատ բարձր ըլլալ թուեցան, մինչ ոչ մէկը նոյն տպաւորութիւնը պիտի ունենար եթէ հրաժարողը ուսուցիչ չըլլար, եւ ըլլար, օրինակի համար, հաշուակալ մը, առեւտրական հաստատութեան տնօրէն մը, կամ վերջապէս ուրիշ որեւէ ասպարէզէ մէկը:

Կը հաւատանք որ չենք սխալիր երբ այսպէս կը պնդենք թէ մեր ուսուցիչները հեռու են տեղ կերպով նիւթական պահանջներ նժարի մէջ դնելէ: Միայն թէ ասիկա պատճառ մը պէտք չէ ըլլայ, որ ականջ չկախուի այն գանգատներուն եւ դառնութիւններուն, որոնք հոսկէ հոնկէ կը բարձրանան: Վերջին տարիներու փորձառութիւնը ցոյց տուած է որ իրենց պաշտօններուն մէջ «հինցած» մեծ թիւով ուսուցիչներ իրենց խեղճուկրակ ամսաթոշակներէն դանդատելով, տրտնջալով հանդերձ շարունակած են մնալ իրենց պաշտօններուն վրայ, որովհետեւ չէին կրնար հեռանալ հոնկէ, թէ՛ նոր գործ գտնելու օրինական արգելքով, եւ թէ՛ ընկերային ապահովութեան իրաւունքներ չկորսնցնելու մտահոգութեամբ:

Այս օրինակները կրնան կարգ մը վարիչներու այն կարծիքը թելադրել, թէ ուսուցիչները, որքան ալ դանդատին, իրենց տեղէն պիտի չշարժին: Թերեւս ճիշդ է իրենց ենթադրութիւնը, բայց անոնք պահ մը խորհելու են թէ ինչ չարիք կը գործեն ուսուցչութեան ասպարէզին, երբ այսպէս կը կտրեն անոր ճիւղերը: Չէ՞ որ այս անփառունակ պայմաններու մէջ, երիտասարդները յառաջիկային վարանումով պիտի մօտենան այս նուիրական ասպարէզին:

Գիտենք որ բազմաթիւ նուիրեալ եւ իսկապէս ազգանուէր թաղականներ եւ վարիչներ կը սրտնեղին ուսուցիչներու ամսաթոշակներու մասին այսպիսի թելադրութիւններէ: Անոնք թերեւս ալ կը վշտանան ալ, որ պիտաճէի այսօրինակ դժուարութիւններու սա օրերուն, ոմանք կը ճաճեն ուսուցիչներու վարձատրութեանց անբաւարարութենէն:

Թող չվշտանան: Մենք իրենց ազգանուէր նուիրումին նկատմամբ ջերմ ծափահարութիւն ունինք: Եւ իրենց նման սիրայօժար ծառայողներ բաւարարութիւն կը գտնեն մեր այս ծափահարութենէն: Բայց չենք կրնար նոյն բաւարարութիւնը տալ մեր ուսուցիչներուն ալ, զանոնք միմիայն...ծափահարելով: Չենք կրնար, որովհետեւ անոնք ծափահարութեան հետ, հացի ալ պէտք ունին, մարդավայել կեանքի մըն ալ պէտք ունին:

Մեր մատակարարները միշտ մտքի մէջ պահեն սա հոգեբանական նրբութիւնը. իրենք, այսինքն մեր թաղականները, հիմնադիրները եւ հոգաբարձուները, փրոֆեսիոնէլ վարիչներ չեն: Իրենց օրուան մէկ – երկու ժամը նուիրելով ձրի կը ծառայեն չորս կամ ութ տարի: Այսպիսի անձեր, ուզեն չուզեն, գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար, սրտնեղութեան եւ անհանդստութեան զգացումի մը կը յանձնուին, երբ նիւթական պահանջներ կը հասնին այն միւս նուիրեալներէն, որոնք փրոֆեսիոնէլ են, այսինքն ամբողջ կեանքով կապուած են «ազգային ծառայութեան»: Այս բնազդական դիրքաւորումն է որ շատ վտանգաւոր է: Եթէ անկէ ձերբազատ, ամէն վարիչ պիտի տեսնէ թէ ազգային «ծառայ»ները պիտաճէի մը ելքի ցանկին մէջ աւելի կարեւոր տեղ պէտք է ունենան քան թէ ներկը, կիրը, կրաղիւսը, թուղթը կամ ամէն ինչ:

---

## ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՐԱԶԻԼԻՈՅ Հայոց Հոգեւոր Հովիւ նշանակուած է Գորտոպայի (Արժանթին) հովիւը Տաթեւ Ծ. Վ. Գարիպեան, Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի Սեպտ. 5 թուակիր կոնդակով:

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻՈՅ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կից Թերխանեան սրահին մէջ, Հոկտ. 7ին, տեղի ունեցած է ՀՕՄի 68րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը: Ճաշէն ետք Թագուհի Պէկեան խօսք առած է եւ տեղեկութիւններ տուած Ֆիլատելֆիոյ զոյգ մասնաճիւղերու կեանքին, աշխատանքներուն մասին: Ողջերձներ ըրած են Հ. Յ. Դ.ի կողմէ Կոստան Պօղաճեան՝, Հ. Ե. Դ.ի կողմէ Քիմ Քիւլհաճեան եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ Պետրոս Ֆրունճեան: ՀՕՄի Կեդր. վարչութեան ատենապետուհին՝ Սեդա Խաչիկեան, խօսած է Միութեան 68 տարիներու գործունէութեան մասին: Վերջին խօսքը եղած է Արտաւազդ Արք. Թրթռեան: Այնուհետեւ սկսած է պարահանդէսը, մինչեւ առաւօտ:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ մէջ, Հոկտ. 15ին, տեղի ունեցած է Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ օծումը, կառուցուելիք վարժարանի եւ մարզարանի հողի օրհնութիւնը: Ներկայ եղած են արեւելեան Միացեալ Նահանգներու եւ Գանատայի առաջնորդը՝ Մեսրոպ Եպիսկոպոս Աշճեան, Արտաւազդ Արք. Թրթռեան, Մոնրէալի յոյն կաթողիկէ, հայ կաթողիկէ եւ հայ աւետարանական համայնքի հոգեւոր պետերը, պետական դէմքեր, Ազգ. Վարչութեան եւ հայկ. կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ: Պատարագած է Մեսրոպ Եպիսկ., քարոզած է Արտաւազդ Արք.: Արարողութիւններէն մէկ ժամուան մաս մը պատկերասփռուած է հեռատեսիլէն: Յաւարտ պատարագի, տեղի ունեցած է կառուցուելիք վարժարանի եւ մարզարանի հողի օրհնութիւնը: Հանդիսավարը՝ Տոքթ. Վիգէն Մասերէճեան, բացման խօսքով բարի գալուստ մաղթած է ներկայ պատուոյ հիւրերուն՝ կառավարական, քաղաքապետական, ազգային, մշակութային, բարեսիրական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներուն: Խօսք առած են Մեսրոպ Եպիսկ., Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան ատենապետ Յակոբ Սահակեան, Ազգ. վարչութեան ատենապետ Գառնիկ Փիլիկեան, ՀՕՄի Կեդր. վարչութեան ատենապետուհի Սեդա Խաչիկեան եւ շեշտած վարժարանին դերը նոր սերունդներու դաստիարակութեան մէջ: Կարդացուած է դաշնակցային կառավարութեան բազմամշակութային նախարար Տոքթ. Նորման Քաֆիքի շնորհաւորական նամակը:

ՇԻՔԱԿՈՅԻ Հաուզ Ֆլէմըզ սրահին մէջ, Հոկտ. 21ին, Հ.Մ.Ը.Մ.ի տեղւոյն մասնաճիւղը տօնած է Միութեան 60ամեակը: Հանդէսը վարած է Յարութիւն Շըգլանեան: Մասնաճիւղին ատենապետը յուշատախտակով մը պատուած է օրուան նախագահը՝ Միութեան հիմնադիրներէն Տիգրան Քհնյ. Խոյեան, 60ամեայ իր ծառայութեան համար: Օրուան բանախօսը՝ Պետրոս Կարապետեան, անդրադարձած է Հ.Մ.Ը.Մ.ի դերին ու գործունէութեան, 60 տարիներու ընթացքին՝ սփիւռքի տարածքին վրայ: Տօնախմբութիւնը վերջ գտած է խրախճանքով:

ՖԻՔՍԻ «Յակոբեան» վարժարանի «Աւետիքեան» սրահին մէջ, Հոկտ. 16ին տեղի ունեցած է լիբանահայ երգիչ Կարպիս Կարէեանի երգահանդէսը, կազմակերպութեամբ Կապոյտ Խաչի: Նախքան յայտագրի գործադրութիւնը, վարչութեան կողմէ Ա. Յարութիւնեան գնահատական խօսքերով արտայայտուած է երգիչին մասին: Կ. Կարէեան մեկնաբանած է Աշոտ Սաթեանի, Ա. Տիգրանեանի, Կոմիտասի, Կանաչեանի եւ իտալացի երաժիշտներու երգերը:

---

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

## ԽՕՍԷՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

### ԾՈՎԸ ՀՐԱՊՈՒՐՈՒՄ Է

2.

Ռազմանաւից մակոյկ իջեցրին: Թաթուլը շարունակում էր թափահարել շապիկը: Ջրի ալիքներ շաղ տալով, մակոյկը մօտեցաւ ընդհուպ: Նրա մէջ երկու նաւաստի զինուոր էին կանգնած՝ նաեւ դաժան:

–– Է՜յ, դուք ո՞վ էք (ռուսերէն):

Ոչ Ջիլ Զաքարը ռուսերէն գիտէր, ոչ էլ Թաթուլը: Սրանք հարցական նայեցին Ռուսներին: Ջիլ Զաքարը կռահեց, որ նրանք հարցնում են, թէ իրենք ո՞վքեր են: Ողջ հասակով կանգնեց նաւակի մէջ ու գոռաց.

–– Արմէ՜ն, մենք Արմէ՜ն:

Ռուսները մտածեցին մի պահ, ինչ-որ խօսեցին իրար մէջ, ապա նշանով հրամայեցին, որ նրանք հետեւեն իրենց:

Թաթուլը երեսին խաչ քաշեց ծուռ ու շիտակ: Նախանձով նայեց իրենց առջեւից լողացող Ռուսների պլպլան համազգեստին ու զէնքերին: Դէ, մեծ երկիր ունեն, հզօր տէրութիւն, երանի՜ նրանց:

Ռազմանաւի թնդանօթները սպառնագին նայում էին դէպի ծովի հեռուները: Նրանց շուրջը նաւաստի զինուորներ էին խռնուած՝ համազգեստի փայլուն կոճակներով, ուսադիրներով: Նաւից կանչէ ելարան իջեցրին: Նախ Հայերը բարձրացան վերեւ: Մի սպայ, որ երկար շէկ բեխեր ունէր ,կրծքին բազմաթիւ խաչեր, ինչ-որ հարցրեց: Թաթուլը ուղղակի պայթում էր, որ չի հասկանում նրան: Ջիլ Զաքարը կռացաւ, համբուրեց սպայի կրծքի խաչը:

— Արմէ՜ն... խա՛չ, արմէ՛ն: Չես տեսնո՞ւմ, որ մենք Հայ ենք:

Խմբապետներին տարան նստեցրին մի նեղլիկ, բայց մաքուր ու լուսաւոր խցիկում: Առատ հաց, խողի ճարպ, նաեւ ջուր տուին:

×

Ռազմանաւը ափ հասաւ:

Ֆիդայիներին իջեցրին, տարան Տրապիզոնի բերդը: Ջիլ Զաքարը յափշտակուած նայում էր բերդի նեղ փողոցներում գնացող – եկող ռուս զինուորներին, երեխայի պէս հմայւում սպաների պէն ու զարդով: Թաթուլը քիչ էր մնում աղաղակէր՝ այդ ազատ ու ինքնավստահ մարդկանց տեսնելով. –– «Եփրատի ափին Հայաստանը մորթուեց, մարդիկ»: Ռուսները եւս ուշադիր զարմանքով էին նայում Հայերին, որ վայրենու նման էին՝ բրդոտուած ու կեղտոտ: Մի սպայ մօտենալով նրանց, խօսեց հայերէն:

–– Դուք Հա՞յ էք:

Թաթուլը մեխուեց տեղը, հեւաց:

–– Բա էլ ո՞վ մեր այս վիճակին կը լինի, ցեղակից: Հայ ենք, մոռացուած բոլորէդ կողմից:

– Ես էլ Հայ եմ: Ո՞ր աշխարհից էք:

–– Երզնկայից:

— Երզնկայի՞ց: Ղազանչի Մխսաք աղային ճանաչո՞ւմ էք:

–– Քեմալ բէյի սրից գնաց: Սպանուել է ողջ ընտանիքով:

–— Վա՜խ, ափսո՛ս, ցաւատանջ սասաց սպան: Հապա դուք ի՞նչ էք անում:

Ջիլ Զաքարի բարկութիւնը բռնեց:

–– Ի՞նչ ես պորտ – պորտ անում, Աստծու Հայ: Ձեռքիդ զէնք կայ, օգնիր մեզ, որ մնացածը պահենք:

Խմբապետներին տարան զօրանոց, սենեակ տուին ու թողին հանգստանալու: Ջիլ Զաքարը քնեց մեռածի պէս: Երբ արթնացաւ, արեւը ահագին բարձրացել էր ծովի վրայ: Փնթփնթաց ինքն իրեն.

–– Ինչո՞ւ է ծագել արեւը, դեռ քունս չեմ առել: Է՜... Հիմա Մարթաս եօթ անգամ թաղել է ինձ: Ինչի են մեզ պահում այստեղ, ինչի չեն ճանապարհ դնում:

–– Վռազողի կինը տղայ չի բերում:

Ջիլ Զաքարը ծիծաղեց:

–— Կարծես երեք կնիկ ես ունեցել Թաթուլ, որ մեծ – մեծ բրդում ես: Դէ, լաւ, մռութդ մի կախի: Մի օր քո ականջն էլ կը կտրենք:

Ռուսները խմբապետներին կերակրեցին Չրիկ մսապուրով, որին նրանք «բորշչ» էին ասում: Դրանից յետոյ կարկաձաւարի շիլա տուին: Պնակները խոշոր էին, մսերը՝ կոյտ – կոյտ: Ջիլ Զաքարի կատակելը բռնեց.

–– Թաթուլ, ուզում եմ չորերս հանել:

—– Ինչի՞:

–– Մտնեմ այս ծովապուրի մէջ ու մի լաւ լողանամ: Տես, ինչքան շատ է:

—– Քո փորի համեմատ են բաժինդ մեծ արել:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(187 – Շար.)

Տէր եւ Տիկին Ալպէր Գասպարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Լէոն Գասպարեան եւ զաւակը խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ իր բնակարանը, 28 Վիլա տէ վ'Իրիս, 69 տարեկանին, սրտի տագնապէ։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ, Նոյ. 10 ժամը 13.45ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանթէօ-Բոմբինալ գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար իր ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի

ՀԱՅԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին է յիշատակ։

## ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Տէսինի վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկերուհի Արաքսի Պամաճեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն, իր եղբօր՝ Տիգրան Տէյիրմէնճեանի մահուան առթիւ։

Նոյն առիթով փոխան ծաղկեպսակի Տէսինի Կապ. Խաչը կը նուիրէ 100 Փր. Տէսինի Մշակ. Տան։ Նոյնպէս ընկերուհի Քնար Պառաւեան փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրէ 50 Փր. Կապ. Խաչին։

Ընկերուհի Քնար Պառաւեան իր ամուսնոյն մահուան քառասունքին առթիւ կը նուիրէ 100 Փր. Տէսինի դպրոցին։

## ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկ. Վեհանոյշ Գաբրիէլեան (Մարսէյլ) կը նուիրէ 100 Փր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանին, փոխան ծաղկեպսակի, Սենեքերիմ Թադէոսեանի մահուան առթիւ։

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պոմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Տիկ. Յասմիկ Շալճեանի թաղման առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Շալճեան ընտանիք 250 Փր., Զաքարեան ընտանիք 100, Վարդան Պանտիկեան 100, Տէր Պօղոսեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկ. Տօնապետեան, Տէր եւ Տիկ. Զէքէմեան, Տէր եւ Տիկ. Ամիրայեան, Տէր եւ Տիկ. Ռիւբ Շալճեան, Տէր եւ Տիկ. Մահիկեան, Տէր եւ Տիկ. Անդրանիկ Տօլապճեան, Տիկին Միսքերեան Հերմիկ, Տիկ. Միսքերեան Հերմիկի զաւակները, Պր. Գէորգեան, Սեմէրճեան եղբայրներ, Տիկ. Հայկուհի Շալճեան եւ զաւակները 50ական, Ալէն Խաչատուրեանի պսակին առթիւ՝ Ալիքսանեան Անթուան 50, Պետրոս Խաչատուրեան 40, Մարի Գարաօղլանեանի հոգեհանգստեան առթիւ Գարաօղլանեան 50, Ժորժ Պօյաճեան 100, Մարգուանեան եղբայրներ 50, Միսաք Եէմէնիճեան 30։ Աստուր Քէլէճեանի թաղման առթիւ Գրիգոր Անժէլեան 100, Տէր եւ Տիկ. Ադամեան 50, Զաքըճեանի հոգեհանգիստին առթիւ Կարապետ Վարդերեան 20, Դանիէլ Յարութիւնեանի հոգեհանգիստին առթիւ Կարապետ Դանիէլեան եւ Մանուկ Դանիէլեան 50ական, Պօղոս Դանիէլեան 30, Աստուր Ծառուկեան 10, Յովհ. Գէորգեանի հոգեհանգիստին առթիւ այրին՝ 100 Արտեմիս Հայրապետեանի թաղման առթիւ Տէր-Զաքարեան ընտանիք 100, այրի Տիկ. Գրիգոր Գէորգ, այրի Տիկ. Տուտու Պօղոսեան, Տէր-Յովակիմեան Ներսէս եւ ընտանիք 50ական, Տիկ. Իսկէնտէրեան 30, Տէր եւ Տիկ. Սիլօեան, Տիկ. Թիքօեան Եպրաքսի, Պ. Փիլիպոս Մելքոնեան 20ական, Տէր եւ Տիկ. Ղազէրեան Տէր ողբերմեայի առթիւ 100 Փր.։

## «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԷՆ Տիկին Գլօտին Նալպանտեան 120 Փր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման իր մօր մահուան երրորդ տարելիցին առթիւ։

## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս Կիրակի, Նոյ. 12, Ա. կայան ժամը 9.30ին հայկ. յայտագիր նուիրուած Նիսի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ 50-ամեակին։

## ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կապ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը Նոյ. 12, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին պիտի տօնէ Կապոյտ Խաչի յիսնամեակը Տէսինի Մշակոյթի Տան սրահին մէջ։ Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։


## ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

*Soirée exceptionnelle*

**DANYEL GERARD**

LUNDI 20 NOVEMBRE A 21 H.

à l'Olympia


## ՇԱՒԻԼ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի, Նոյ. 12, պատարագ կը մատուցուի։

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Դաւրայի Հայր. Միութիւնը իր բոլոր անդամ եւ անդամուհիները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Նոյ. ամսուն 12ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան Սեբաստացի Մուրատ – Խրիմեան սրահին մէջ։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կարեւոր օրակարգ։ Նոր վարչութեան ընտրութիւն։

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԷՆ Մօրիսի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խաչուհիները Նոյ. 13ին ժամը 15ին, ընկերուհի Լուսին Գեւոյեանի բնակարանը Փլանթիէ փողոց։


ATAMIAN & Fils

TAPISSIER DÉCORATEUR

*MEUBLES ET SIEGES TOUS STYLES*

EXPOSITION PERMANENTE
au magasin sur 2000 m2

20, Rue Chaligny 75012 — Métro Reuilly - Diderot
Sortie côté Chaligny Tél. : 344-23-87


## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկ. Աննիկ Մինասեանի մահուան առթիւ Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է.— Պ. Նուպար Յովհաննէսեան 500, Պ. Պ. Յարութիւն եւ Ռուբէն Տէր-Գալուստեան, Յակոբ Յակոբեան, Դաւիթ Մանուկեան 200ական, այրի Տիկ. Վալանթին Բարսեղեան, Պ.Պ. Բիւզանդ Նազարեան, Յովհ. Նազարեան, Տէր եւ Տիկ. Ստեփան Ճէպէճեան, Տիկ. Պուլգուն 100ական, Պ. Միսաք Երանեան 50 Փր.։


TRANSTOURS organise un voyage à EREVAN

## ԿԱՂԱՆԴԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Մեկնում Դեկտ. 23, վերադարձ Յուն. 2
Գին՝ 2900 ֆր.

Արձանագրութեանց համար դիմել՝

TRANSTOURS, 25 Rue d'Argenteuil, 75001 Paris — Tél. : 261-58-28
ուր կարելի է ներկայանալ ամէն Երեքշաբթի և Ուրբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 18

Մարսէյլ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ
11, Rue du Bassin — SAINT-JULIEN. Tél. 93-04-90 et 08-31-55



*Restaurant*

**LA CAPPADOCE**

3, rue Marivaux (derrière l'Opéra Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65

ouvert tous les jours midi et soir sauf lundi



de nouveau

*Marten Yorgantz*


ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Կը կազմակերպէ՝

## ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՅԿԵՐՈՅԹ

Ի նպաստ Լիբանահայ աղէտեալներու

Շաբաթ, Նոյ. 18ին ժամը 20.30ին Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ

Գեղարուեստական բաժին սիրայօժար մասնակցութեամբ պարուսոյց Նուա Արզումանի, երգիչ՝ Ժաք Պալապանեանի, դաշնակահար՝ Գէորգ Պօզուքեանի։

ՃԱՇԱԳԻՆ 50 Փր.

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը, Ուրբաթ Նոյ. 24ին, կը նշէ ծննդեան հարիւրամեակը՝ ՍԻԱՄԱՆԹՕՅԻ, Վ. ԹԷՔԷԵԱՆԻ եւ Զ. ԵՍԱՅԵԱՆԻ։

Մանրամասնութիւնները ի մօտոյ։

×

Կապ. Խաչի Կոլոմպի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Շաբաթ, Փետր. 3ին։

## ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Փետր. 25ին Հայ Կարմիր Խաչի տարեկան ցերեկոյթ – պարահանդէսը, Ժորժ Սէնքի սրահներուն մէջ։

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
11-12
SAMEDI-DIMANCHE
11-12 NOVEMBRE
1978

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 230 Ֆ. Վեցամսեայ 125 Ֆ.
Արտասահման Տար. 260 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 80

LE NUMERO 1,80 F.

54րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.248
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
54e ANNÉE — No 14.248

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

## ԸՆՏԱՆԻՔ - ԴՊՐՈՑ - ՀԱՅՐԵՆԻՔ

— o —

Ժողովուրդ մը կը բաղկանայ անհատներէ, որոնք կը կազմեն ընկերութեան առաջին բջիջը՝ ընտանիքը:

Ընտանիքը ժողովուրդի մը առօրեայ կեանքի շարժումն է, պատկերն է ուրկէ կը ցոլայ իր ցեղային ամբողջ դիմագիծը:

Համամարդկային այս սկզբունքները առաւել ճշմարտութիւններ են արմատախիլ ժողովուրդներուն համար, կորուած հայրենի աւիշէն, որոնք միշտ ցնցումի մէջ են խառնակոյտ մէկ ափէն միւսը: Այսպէս, հայ ժողովուրդն ալ, տարածուած ի սփիւռս աշխարհի ենթակայ է անխուսափելի ելեւէջներու, որոնք ժամանակին հետ կը տկարացնեն իր ուժականութիւնը:

Հետեւաբար, ընտանիքը, հայ ընտանիքը, աՀա, պէտք է ըլլայ մեր գոյապայքարի առաջին եւ հզօր կառւանը: Հոն է որ աշխարհի վրայ բացուող մանուկին միտքն ու հոգին պիտի լեցուին ու ծաղկին հայ հոգիին եւ հայկական սրբութիւններուն ճառագայթումներով: Հոն է որ հայ մանուկին ականջներուն պիտի հնչեն Մեսրոպի բարբառին չեշտերը եւ անոնց շրթունքները պիտի բացուին հայ խօսքին: Ազգի մը մեծութեան, տոկունութեան եւ անպարտութեան առաջին գինը պէտք է փնտռել ընտանեկան յարկին ներս, ծնողական կոչումի գիտակցութեանը մէջ:

Ընտանիքի շարունակութիւնն է դպրոցը, որ կը ներկայանայ որպէս ժողովուրդի մը քաղաքակրթութեան մակարդակի ստորոգելիներէն մէկը: Պարագան նոյնն է Հայերուս համար: Հայկ. դըպրոցը սփիւռքի տարածքին վրայ անառիկ ամրոցը պէտք է ըլլայ Հայու գոյատեւման: Հայուն մեծասքանչ լեզուն եւ պանծալի պատմութիւնը հայ դպրոցն է, որ պիտի տայ ազգին զաւակներուն: Հոն է որ ազգաշունչ կրթութեամբ եւ տոհմային դաստիարակութեամբ պիտի դարբնուին անոնց նկարագիրները, կերտուին հայեցի դիմագիծները, որոնք նաեւ հոգեպէս եւ բարոյապէս զինուած այս աշխարհի բոլոր հայակուլ յորձանքներուն դէմ, պիտի մղեն պայքար անխոցելի դարձնելու համար մեր ազգային հաւաքական կեանքը:

Այս շղթայաւորումը շարունակելով պիտի ըսենք որ ընտանիքը եւ դպրոցը կարիքը ունին հողին որ պիտի տայ անոնց անմահ ըլլալու զգացումը: Հողը ուժ է, ինքնավստահութիւն է: Հողը հայրենիք է: Հայրենահան ժողովուրդներու գոյատեւման, ազգ. անաղարտ դիմագիծի պահպանման, ինքնութեան ճըշդորոշման համար հայրենիքի գաղափարը կարեւորագոյն ազդակ մըն է: Հայրենիքի գաղափարը կ'ենթադրէ տարասփիւռ զանգուածներուն մօտ քաղաքական դաստիարակութիւն, քաղաքական գիտակցութիւն, քաղաքական առաջադրանքներ, որոնք զանգուածները, ու մեր պարագային Հայերը հաղորդ պիտի պահեն մայր հողին հետ: Գիտակցութիւնը սեփական հողին եւ հայրենիքին պէտք է մղէ մեզ ազգային իրաւունքներու պահանջի պայքարի ճանապարհին վրայ:

Ընտանիք, դպրոց, հայրենիք: Անխուսելի, անպարտելի, աննուաճելի միջնաբերդներ, գաղափարներ եղան հազարամեակներու ընթացքին կերտելով Հայոց պանծալի պատմութիւնն ու բարձր քաղաքակրթութիւնը: Այսօր եւս, մեր ժողովուրդին համար, մտերմօրէն պէտք է շաղկապուին պահելու համար մեր ինքնութիւնը, շարունակելու համար մեր նըպաստը միջազգային քաղաքակրթութեան, շարունակելու համար մեր արդար իրաւունքներու պահանջը, հողային թէ քաղաքական, մինչեւ Հայուն վսեմ երազին իրականացումը՝ ամբողջական հայրենիք, ամբողջական Հայութեամբ:

Հոն, հայ հողին եւ հայ հայրենիքին մէջ, հայ ընտանիքը կ'ըլլայ իր կատարեալ դերին մէջ եւ հայ դպրոցը կը զարգանայ ու կը զարգացնէ:

Կ. Ց.

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

### ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ մէջ Հոմէյնայի ձերբակալութիւնը չբաւեց հանդարտեցնելու համար ընդդիմութիւնը, որ կը նկատէ թէ այդ ձերբակալութիւնը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ ասփիրին մը տալ հիւանդի մը, որ քաղցկեղ ունի: Փորձի օր մը պիտի ըլլայ Կիրակի, քանի ցոյցի եւ ընդհանուր գործադուլի հրահանգ տուած են թէ՛ կրօնական, թէ՛ քաղաքական ընդդիմադիր պարագլուխները: Ծանօթ է որ չիի ընդդիմութիւնը, գլխաւորութեամբ Այաթոլլա Խոմէյնիի անզիջող է եւ ժողովուրդը կը հրաւիրէ զինուելու մինչ «Ազգ. Ճակատը» վախ ունի որ վարչակարգին տապալումը պարապ մը ստեղծէ: Շահը «քննիչ յանձնախումբ» մըն ալ նշանակած է որ մինչեւ երկու ամիս տեղեկագիր մը պիտի պատրաստէ կայսերական ընտանիքի բոլոր անդամներուն (մէջն ըլլալով իր երկուորեակ քոյրը՝ Աշրաֆ) հարստութեան աղբիւրներուն եւ գործունէութեան մասին:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ դեռ փոքր միջադէպեր կը պատահին եւ առջի օր Աշրէֆի մէջ մէկ հոգի սպաննուած է երկու զինուոր ալ վիրաւորուած բախումի մը ընթացքին: Միւս կողմէ Լուսաւորութեան եւ Ընկերային Հարցերու Նախարարը, Փարիզէն անցած ատեն, յայտնած է թէ աւելի քան մէկ միլիոն «տեղահան» Լիբանանցի կայ, այսինքն ամբողջ բնակչութեան մէկ երրորդը 1975էն ի վեր: Միայն Յուլիսէն Հոկտեմբեր (78) 60 հազար ընտանիք, այսինքն 350 հազար հոգի հեռացած են արեւելեան (քրիստոնեայ) Պէյրութէն: Նախարարը աւելցուցած է թէ դպրոցներու քանդումը կամ գրաւումը գաղթականներու կողմէ արգելք կ'ըլլայ 350 հազար աշակերտի դըպրոց մտնելուն: 700 հազար աշխատաւորի վրայ, 146 հազարը անգործութեան մատնուած է քանդումներու հետեւանքով:

«ՕՌՈՌ» Նոյ. 9ի իր թիւին մէջ կրկին կ'անդրադառնայ Հայաստանի այլախոհներու եւ կը յիշէ թէ ինչ պայմաններու մէջ, կրկին ձերբակալուեցաւ Ռուպէր Նազարեանը 1977 Դեկտ. 22ին: 30 տարեկան է եւ հիմնադիրներէն մէկը Հելսինքիի համաձայնագրերու հսկողութեան Հայկ. Կոմիտէին, Էտուար եւ Շահէն Յարութիւնեանի, Սամուէլ Օսեանի եւ Համբարձում Ալղաթեանի հետ: Սախարովի տունը, Հոկտ. 30ին, իր ընկերը՝ Ալղաթեան յայտարարած է մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, որ պէտք է դատուէր Նոյ. 12էն 15 բայց յանկարծ կ'իմացուէր որ դատը յետաձգուած է «նոր տնօրինութիւն», որովհետեւ ծրագրուած է եղեր Հայկ. այդ Կոմիտէին անդամները ամբաստանել Մոսկուայի մեթրոյին ռումբերու հարցով: Ծանօթ է եւ հաստատուած թէ Նազարեան եւ ընկերները միշտ ուզած են գործել օրինականութեան մէջ եւ կը պարզուի որ իրարու կապելով աՀաբեկչական եւ մարդկային իրաւանց հարցերը, խորհրդային իշխանութիւնները կը միտին ծանր դատապարտութիւններ «յաջողցնել», մինչեւ իսկ մահապատիժ, Նազարեանի եւ ընկերներուն համար:

## ՄՐՏԱԳԻՆ ԿՈՉ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Ընդառաջելով Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի, ինչպէս նաեւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսներուն ամբողջ Հայութեան ուղղուած կոչերուն՝ Լիբանահայութեան անմիջական օգնութեան հասնելու,

Ներկայիս, կոչ կ'ուղղենք Ֆրանսայի եւ ընդհանրապէս Եւրոպայի ամբողջ եղեցական համայնքներուն ու բոլոր կազմակերպութիւններուն, որպէսզի իրենց եղբայրական օգնութիւնը առաւելագոյնս բերեն Լիբանանի հայ աղէտեալներուն:

Երեք տարիներէ ի վեր սկսած Լիբանանի ողբերգութիւնը, տարի մը առաջ մեղմացումի եւ հանդարտութեան յոյս ներշնչեց բոլորիս: Բայց դժբախտաբար քանի մը ամիսներէ ի վեր վերստին սկսած են կռիւները աւելի բուռն կերպով. այս անգամ Լիբանանի մեր հայ մայնքն է, որ աւելի թիրախը եղած է եղբայրական բախումներուն, որոնց հետեւանքով «մարդկային զոհեր եւ նիւթական անհաշուելի վնասներ պատճառուած են, կան հարիւրաւոր մեռեալներ ու վիրաւորներ, քանդուած եկեղեցիներ եւ անտուն մնացած բազմահազար աղէտեալ ընտանիքներ»:

Այս կացութեան մէջ գաղութահայութիւնը անտարբեր չի կրնար մնալ, եւ անհրաժեշտ է որ ամէն ձեւով փութացնէ ան իր բարոյական եւ նիւթական օգնութիւնը:

Ներկայիս մենք կը յայտնենք Եւրոպայի մեր ժողովուրդին, թէ վերստին գործունէութեան սկսած է, աւելէ առաջ կազմուած Լիբանանի Հայ Աղէտեալներուն Օգնութեան համագաղութային Հանգանակիչ Կեդր. Յանձնախումբը մեր նախագահութեան ներքեւ, բաղկացած հետեւեալներէն.—

Պարոններ՝ Գէորգ Պագըրճեան (ատենապետ), Կարպիս Ջրբաշեան (գանձապահ), Կարպիս Յակոբեան, Նորայր Եբամեան, Կարպիս Գասպարեան, Անտրէ Եէտիքարտաշեան եւ Միհրան Քեհեաեան:

Այս առիթով կը յանձնարարենք, որ այլեւս վերջ գտնեն կողմնակի բոլոր ձեռնարկները (*) եւ եկեղեցիներու շուրջ կազմուին Հանգանակիչ Մարմիններ, եւ հանգանակուած գումարները փոխանցուին, ինչպէս անցեալին, վերոյիշեալ Մարմնին մօտ, ուղարկուելու համար Լիբանանի մէջ կազմուած Համագաղութային Յանձնախումբին:

Վստահ ենք, որ մեր ժողովուրդը, որ այսպիսի տագնապներու տխուր փորձառութիւնը ունեցած է եւ կը զգայ այս վիճակին դառնութիւնը, իր կարելիութեանց առաւելագոյն չափով պիտի սիրայօժար օժանդակէ, մեղմելու համար Լիբանանի մեր հայրենակիցներուն վիշտն ու տառապանքը:

Կը մնանք սիրալիր ողջոյններով եւ միշտ աղօթող աշխարհի եւ մասնաւորաբար Լիբանանի խաղաղութեան համար:

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Կաթող. Պատուիրակ Հայոց Եւրոպայի
ՓԱՐԻԶ, 9 Նոյեմբեր

Ծանօթ.— Ի գիտութիւն կը յայտնենք, որ այսուհետեւ օգնութեան ձեր նուէրները պէտք է ուղարկէք Հանգանակիչ Կեդր. Յանձնախումբին՝

COMITE DE SECOURS AUX SINISTRES ARMENIENS DU LIBAN
Eglise Arménienne
15, Rue Jean-Goujon — 75008 PARIS
Téléphone : 359-67-03

(*) Ինչ կը վերաբերի «Յառաջ»ի հանգանակութեան, անոր բնոյթը եւ նպատակը շատ յստակ էին (տես «Յառաջ»՝ Հոկտ. 17): Տրուած ըլլալով կարիքներու անմիջական եւ ստիպողական պահանջը, «Յառաջ» չէր ուզած սպասել յանձնախումբերու կազմութեան եւ ժողովներու գումարման, արագօրէն օգնութեան հասնելու համար գաղութի մը, որ տուն-տեղ կորսնցուցած էր եւ հոս - հոն ապաստան գտած: Գոհունակութեամբ Կ'արձանագրենք, որ «Յառաջ» իր ժողովրդական հանգանակութեամբ իրագործեց իր ծրագիրը շատ կարճ ժամանակի մէջ եւ ակընկալուածէն աւելի մեծ գումարով: Ինչպէս յայտարարած էինք քանիցս, մեր հանգանակութիւնը ժամանակաւոր բընոյթ ունէր եւ փակուեցաւ Նոյ. 5ին: Դեռ ստացած ենք կարգ մը գումարներ, զորս կը յայտարարենք վերջին ցանկով մը գալ շաբթու:

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 3 – 6)

### ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ 70ԱՄԵԱԿԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի շարժանկարի տան մէջ տեղի ունեցած է Ուիլեըմ Սարոյեանի նուիրուած մեծարանքի երեկոյթ մը իր 70ամեակին առթիւ, կազմակերպութեամբ Հայաստանի Գրողներու Միութեան եւ Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի Կոմիտէի: Ներկայ եղած են կազմակերպութեանց, մամուլի ներկայացուցիչներ եւ հոծ բազմութիւն: Բացման խօսքը կատարած է Գրողներու Միութեան Ա. քարտուղար Վարդգէս Պետրոսեան: Ողջոյնի խօսք արտասանած են Վահագն Դաւթեան, Մարօ Մարգարեան, Ռազմիկ Դաւոյեան, Սերօ Խանզադեան, Հրանտ Մաթեւոսեան, Վիկտոր Բալայեան, Զօրի Բալայեան, Լեւոն Մկրտչեան՝ որոնք անդրադարձած են Սարոյեանի գրականութեան: Հուսկ շնորհակալութեան խօսք արտասանած է յոբելեարը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

# ՏԱԹԵՒԻ ՎԱՆՔԸ

— O —

Երեք դժուար տեղեր կը փափաքէի անպատճառ այցելել՝ Տաթեւ, Արաքս, Անի: Այս երեք անունները դարձած էին ինծի համար սրբութիւններ:

Տաթեւ հեռու է. պէտք է երթալ մինչեւ Գորիս օդանաւով, անկէ՝ զինուորական կառքով բարձրանալ Զանգեզուրի լեռներուն վրայ, ուր թառած է մեր իմացական կեդրոններէն՝ Գրիգոր Տաթեւացիի վանքը:

Արաքս, զինուորական գօտի է: Մասնաւոր արտօնութեամբ կարելի է երթալ մինչեւ Խոր Վիրապ, տեսնելու համար սրբազան գետը:

Անին, կարելի է տեսնել հեռադիտակով, Ախուրեանի ափէն, Լենինականի մօտ: Բարեացակամ ժպիտով ամէն բանի հասնող Նախագահը Կոմիտէին՝ Վարդգէս Համազասպեան, հեռաձայնով պէտք եղած կարգադրութիւններն ըրած է, որ երթամ Տաթեւ, հաւատքի եւ մշակոյթի կեդրոնը տեսնելու:

Երեւանի երկրորդ կայանն եմ, մեր առաջնորդ՝ Հենրիկ Մարութեանի հետ: Բազմաթիւ օդանաւեր, մէկ պատուակով, շարուած են զինուորական կարգապահութեամբ:

Հայաստանի ամէն կողմը մագոգի պէս երթեւեկող այս փոքր օդանաւերէն պիտի առնենք, Գորիս մեկնողը: Մէկ ժամ է տեւողութիւնը: Տրուած նշանին վրայ կը մտնենք ներս ու կը տեղաւորուինք վեցական հոգի, դէմ դիմաց: Կը նմանինք մեծ թռչունի մը փորին մէջ նստած մարդոց: Աչքերս գամած կլորակ պատուհանին, անյագօրէն կը դիտեմ վարը: Լեռներու ճաղատ գագաթները իրարու կը յաջորդեն: Աստուած իմ, ինչո՞ւ մեր լեռները բարձրացած անապատներ են ու Եւրոպայինները՝ կանանչութեան մէջ գեղեցկութիւններ: Ընդվզումս քիչ մը կը մեղմանայ, երբ կէս ժամ ետք կը նշմարեմ Զանգեզուրի լեռներուն կանանչութիւնը: Հակադրութեան երկիր: Ինչո՞ւ այս փոքր երկրին վրայ տեղ մը պիտի ըլլայ անապատային ժլատութիւն, ուրիշ տեղ մը դրախտային առատութիւն: Ինչո՞ւ բնութեան քմայքը մեր փոքր երկիրը պիտի ընտրէր, խաղալու համար իր փանթէզին: Հարցումներ՝ որ վերջ պիտի չունենան:

Կը կրկնուին օդին մէջ իյնալները: Յատուկ՝ բոլոր օդանաւերուն: Վերջինը այնքան ուժեղ կ՚ըլլայ, որ առաջնորդիս նստարանը կը կոտրի: Վախը կը մտնէ մէջս: Կը մտածեմ վերադարձն ընել ցոդեկառքով կամ ինքնաշարժով: Բայց հասած ենք արդէն: Մեր մեծ թռչունը կ՚իջնէ կանանչ լեռնադաշտի մը վրայ: Գորիսի օդակայանն է: Քաղաքէն բաւական հեռու:

Ծաղկեփունջով մը դիմաւորելու եկած է Գորիսի քաղաքապետը, կուսակցութեան քարտուղարին հետ, առաջնորդելու համար մեզ հիւրանոց, ուր արդիական ճաշակով սարքուած սենեակ մը մեզի կը սպասէր: Քիչ մը հանգստանալէ ետք, խորհրդային ճիփով կը բարձրանանք Զանգեզուրի յատկանշական լեռները: Բնութիւնը իր քմայքին տարօրինակութիւնը տարածած է ամէն տեղ: Ցցուած ժայռեր, արտասովոր երեւոյթներով: Լեռներու մէջ փորուած քարայրներ, նախապատմական ժողովուրդներու բնակչութիւնը հաստատող: Ամէն տեղ բնական տարօրինակութիւններ, անբնական տարօրինակութիւններու նմանող:

Զանգեզուրի երկնամուղ գագաթներուն վրայ եմ, հրճուանքին անձնատուր: Մինչ աչքերուս քթթումը կ՚ոստոստէ լեռնէ լեռ, կը փնտռէ տեսողական յափշտակութիւններ՝ մեր ճիփը հեւասպառ, լեռնային նեղ ու ոլոր ճամբաներուն վրայ մեզ իրարու զարնելով կը հասնի Տաթեւ գիւղը: Բարի գալուստի ջերմ խօսքերով կը դիմաւորէ մեզ վարժարաններու ընդհանուր տնօրէնը՝ Սուրէն Յարութիւնեան ու կ՚առաջնորդէ մեզ վանք, շատ հաճելի հիւրասիրութիւնէ մը յետոյ:

Հեռուէն կը նշմարեմ քանդուած գըմբէթը մեծահամբաւ վանքին ու սիրտս կ՚ալեկոծի դպրոցական յուշերով: Տաթեւ թառած է այս խրոխտ լեռներուն վրայ, որ ըլլայ Աստուծոյ դրացի: Հեռու մնայ սուրէն ու հուրէն, արիւնռուշտ ոսոխին: Լռակեաց բարձունքներու էտէլվայսն է ան, որ ափսո՛ս, ունեցաւ ճակատագիր մը այլապէս եղերական: Որոտը երկրի ընդերքին ուժգնօրէն ցընցեց կառոյցն անոր դաշնագեղ: Գլխատեց գմբէթը որ թագն էր վինք գըկող լեռներուն ու վերածեց զայն հաշմանդամ գոյութեան: Այս վանքէն, անմահն Ալիշան «ձէնիկը» կը լսէր «քաղցրապռուցիկ» Եղիշէին:

Տաթեւ միակն է տեսած վանքերուս մէջ, որ սարսուռ մը տուաւ ինծի, երբ մօտեցայ անոր բզքտուած խորանին, ուր բուեր կ՚երթեւեկեն հիմա, բուրվառին տեղ երբեմնի: Միակը դարձեալ, որուն սեւցած քարերուն վրայ աստուածային լոյսին ցոլքը զգացի: Տեսիլք մը անկասկած. կուզայ պատանեկութեանս աչքէն, որ կը տածէի այս պաթեւաղեղ վանքին հանդէպ եւ որ մնացած է անաղարտ:

Ինչո՞ւ բարկութիւնը հողին պիտի քանդէր «Հայաստանի Աթէնքը»: Իմացական ուժերու զօրաշարժն անգամ չի կրնար պատասխանել շատ մը «ինչու»ները:

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

# ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՄԱՍԻՆ

«Յառաջ» օրաթերթը, տարէ մը ի վեր, ամէն ամսու սկիզբի Կիրակի օրուան թիւը կը յատկացնէ հայկ. «Միտք եւ Արուեստ» իմացական բնաբանին:

Արդարեւ, այդ մտքի յղացումն իսկ, ինքնին բարոյագիտական հաստուցումն է մեր բիւրաւոր գրագէտ — բանաստեղծներու յիշատակը յաւերժացնելու տեսակէտէն: Առաւելաբար յարգամատոյց եղանակ մըն է նաեւ հայկական պանծալի պանթէոնի տաճարին ուղղուած:

Ներկայ դարաշրջանին, անհրաժեշտ է իմանալ անցեալի փառաշուք հոլովոյթները, յատկապէս մշակութային գետնի վրայ տարածուած նուաճումները, որ դարերէ ի վեր գոյութիւն ունենալէ չեն դադրած:

Ազգի մը կենսագրութիւնը հիմնաւորուած է իր մշակոյթի հիմնաքարին վըրայ, եւ այդ մշակոյթի հոյլին տակաւ առ տակաւ ծանօթանալու պիտի ծառայէ «Յառաջ»ի «Միտք եւ Արուեստ» բաժինը, մասնաւորաբար նոր սերունդին՝ եթէ կարենայ հայերէն կարդալ: Միջոցառումներ են հարկաւոր...:

Մշակոյթի օրուան առթիւ, «Միտք եւ Արուեստ» մէջբերումով այս գրութիւնս, զիս կը տանի դէպի Ամերիկա՝ Պոսթըն քաղաքի մէջ հիմնուած Պր. Վահան Թօփալեանի գրադարանին –- կարելի է ըսել համեմատաբար մատենադարանին –- կազմութեան շուրջ, ներկայացնելու հոն ամփոփուած միտքի եւ արուեստի ծառայող անձնաւորութեանց համայնապատկերը:

Նախքան գրադարան մտնելը, երբ իմ առջեւ պատկերացաւ դրան վրայ աչքառու կերպով փորագրուած «Հայ Մշակոյթի Հիմնարկութիւն» հայատառ պարբերութիւնը, խոր տպաւորութեան տակ տարուեցայ յիշել, Պ. Վահան Թօփալեանի Ամերիկայի նման համայնակուլ ոստանի մէջ հայկական գրադարան մը հիմնելու գերակշիռ արժանիքը: Առասպելական կը թուի, եթէ վեր առնենք հայ մշակոյթի հանդէպ իր ունեցած սիրոյ զգացումը, որուն ականատես եղայ այցելութեանս առիթով:

Պր. Վահան Թօփալեան, բնիկ Տիգրանակերտցի, գաղթած է Ամերիկա 1905ին, իր առօրեայ աշխատանքին առընթեր, մօտէն հետաքրքրուած է հայ գրականութեան եւ մշակոյթի պատմական ելոյթներուն: Շահագրգռուած է գրագէտ անձնաւորութեանց կենսագրականներով: Երբ այդ բոլորին ընդմէջէն կ՚իմանայ Եղիա Տէմիրճիպաշեանի անձնապաշտութեան լուրը, Սուրէն Պարթեւեանի «Ազգ» թերթի մէջ գրուած յօդուածէ մը, ինչպէս «Երկրագունդ» հանդէսէ մը, կը խնդրէ Պոլսոյ գրավաճառներէն ունենալ առօրեայ թերթերու հաւաքածոն, լիւ գաղափար մը կազմելու համար իր մահուան պարագայի մասին:

Մինչ այդ, 1908ին կը սկսի հաւաքել հայերէն, ֆրանսերէն, անգլերէն գիրքեր, թերթեր եւ այլ հրատարակութիւններ, հիմը դնելու գրադարանի մը, ուր պիտի կոչուէր յետագային հայ մտքի եւ արուեստի կեդրոնատեղի մը: Առաջին հերթին, իր բնակարանին մէջ կը սկսի դասաւորել արդէն ունեցած բազմահարիւր հրատարակութիւնները, տալով հայկական գրադարանի մը լիւ պատկերը: Բայց կը պատահի որ ծախէ իր տունը եւ 1945ին հաստատուի լճափի վրայ բազմած շքեղ եւ հոյակապ շէնքի մը մէջ, ուր առաջին յարկի ընդարձակ մասը կը վերածէ գրադարանի, –- ինչպէս ըսինք –- «Հայ Մշակոյթի Հիմնարկութիւն» անուանակոչումով: Իսկ ներքին բաժանեալ մասը կոչած է համաշխարհային համբաւի տիրացող «Եղիա Տէմիրճիպաշեան», սկզբնատառերով՝ «Ե. Տ.» բանահիւս կերպով քանդակուած գունագեղ ամրակուռ ապակիներու վրայ: Մաս մըն ալ ձօնած է Իգմիրցի գրական քննադատ Գալուստ Կոստանեանի:

Վահան Թօփալեանի բարեհաճ տրամադրութեամբ, կը մտնենք գրադարանէն ներս, երեք քայլ գորգապատ սանդուխէն իջնելով, մեր առջեւ կը պարզուի հիասքանչ դասաւորումով պատի վրայ շարուած խղաներկ եւ ոսկեզօծ շրջանակներու մէջ առնուած, հայ մշակոյթի եւ մտքի տիտաններու դէմքերը: Մեծածաւալ ապակեայ ցուցափեղկերու մէջ դասական կարգով զետեղուած հայերէն գիրքեր եւ թերթեր, որոնց կարգին նաեւ անգլերէն եւ ֆրանսերէն հատորներ:

Ինծի ընկերացող ազգականներս Սարգիս եւ Տիրան Տէտէկեան, որոնց շնորհիւ ծանօթացայ Պր. Վահան Թօփալեանի եւ մեծանուն գրադարանին, յափըշտակութեամբ դիտելով, յամրաբար, բայց խորհուրդ խորին երկիւղածութեամբ կանգ կ՚առնենք իւրաքանչիւր հայ ազգի վեթերաններու դիմանկարներու առաջ, որ կարգաւ շարուած են՝ Գր. Զօհրապ, Արփիար Արփիարեան, Խաչատուր Աբովեան, Միք. Նալպանտեան, Շուշանիկ Կուրղինեան, Զապէլ Եսայեան, Վահան Թէքէեան (փորագրուած), Դանիէլ Վարուժան, Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան, Պետրոս Դուրեան, Մեծարենց, Վահան Տէրեան, Յովհաննէս Թումանեան, Տիրան Չրաքեան (Ինտրա), Յակոբ Պարոնեան, Սրուանձտեանց, Աւ. Իսահակեան, Եղիշէ Չարենց, Սիլվա Կապուտիկեան, Գուրգէն Մահարի, Կոմիտաս վարդապետ, Գարագաշեան (կիսանդրի), Շանթ, Լութֆի Մինաս եւ ուրիշներ, որոնց կարգին նաեւ օտար անձնաւորութեանց նկարներ, ինչպիսիք՝ Վոլթէր, Ռուսօ, Շէքսփիր, Շէյքսփիր, Թոմաս Հարտի, Կէօթէ, Պուշկին, Թուրկենև,

# ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ

## ՌՈՍՏՈՄԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԺԲ·

9·3·1913

Սիրելի Սիմոն,

Այսօրուան փոստով ուղարկուելու է Ուս. Խորհրդի կողմից շնորհակալութեան մի գիր Կարնոյ Ուսումնասիրաց Ընկերութեան: Այնտեղ կան մի քանի տեղեկութիւններ Հախիս. դպրոցի մասին: Կարող ես նրանցից օգտուել Բացառիկ Թուի համար, եթէ միայն ուշ չէ:

Անցեալ անգամ ուղարկած յիշողութիւնս ստացած կը լինես:

Գլուխս շատ է խառ, մանաւանդ այս օրերիս: Յրդ ամիսն է, որ ամսականներ չեն տրւում: Մարմինները նոր կազմուեցին եւ նոր են կպել գործի: Ուսուցչ. ժողով որոշեց դասադուլի դիմել, եթէ մինչեւ Երկուշաբթի ամսականները չըլրուին: Քաղաքական, Թաղական ժողովները այսօր արտակարգ նիստեր թափեցին եւ հաշիւ հաւաքեցին մաղաղաններից ոսկի... Չգիտեմ մնացածը ինչպէս պիտի լրացնեն:

Նոր Ուսում. Խորհուրդը տաք է կպել: Բայց հաշիւները սաստիկ խճողուած են. յայտնի չէ, թէ ուր է վերջանում թաղականինը, ուր է սկսւում ուսումնականինը, ի՛նչպէս ճշդել Նոր Սանասարեանին ծախքերը, միւս դպրոցների այս տարուայ եւ անցեալ տարուայ հաշիւները: Սրան աւելացրու իմ եւ Ուսումնական Խորհրդի միջեւ համաձայնութիւնը Աղամալեանի ամսականների մասին: Այս բոլորը աչքի առաջ ունենալով, լաւ կը լինէր, եթէ գալիք նպաստները չուղարկուէին բացառապէս Նոր Սանասարեանի անունով, այլ ընդհանրապէս դպրոցների: Իսկ եթէ այդ ձեւականօրէն անյարմար կը լինի, եղած յայտարարութիւնների պատճառով, ուղարկել «Նոր Սանասարեանի պէտքերի համար», բայց բաշխման կերպը թողնել, եթէ խորթ չթուի այս խօսքը, –- իմ հայեցողութեան:

Գուցէ կարելի լինի կազմուելիք հանդէսի հասոյթը յատկացնել ընդհանրապէս դպրոցների պէտքերին:

Պատերազմը սուղ նստեց մեր վրայ: Ստիպուած ենք սեղմուել ամէն կողմից: Նեղ պարագաները բնականօրէն անդրադարձել են նրանց վրայ, որոնք սովոր են եղել յաջողութիւն. գտնել՝ աննշան ճիգեր թափելով: Բայց այս հակառակ՝ ուրիշների մէջ էլ նկատւում է եռանդի կրկնապատկում: Նուազ նշանակութիւն չունի նաեւ արդի քաղաքական տարտամութիւնը: Հին ուղիով գնալ չի լինում. նորի մէջ տէրը մենք չենք կարող լինել:

Սպասենք, տեսնենք:

Քո ՌՈՍՏՈՄ

13·

Սիրելի Սիմոն,

Թէ Աստուած սիրես, բացառիկ համարը ամառուան չձգես (1). ամէն կերպ աշխատիր, որ մինչեւ արձակուրդները (մինչեւ Յունիսի սկիզբը) անպատճառ ստացուեն փողերը: Թէ չէ խայտառակ վիճակ կը ստեղծուի: Ես նոյնիսկ մտադիր էի խնդրելու յանձնախմբին, որ ապագայ վիճակահանութեան հաշուին էլ մի բան այս տարի հասնէիք: Չես կարող երեւակայել, թէ ինչ է այս տարուայ մեր դրութիւնը:

Ինչ ուզում ես, կ՚անեմ. նոր յօդուած կ՚ուղարկեմ, լուսանկարս էլ կ՚ուղարկեմ, միայն թէ բացառիկ թիւը չուշանայ:

Միւս խնդիրների մասին յետոյ կը գըրեմ: Շտապում եմ դպրոց. փոքրիկները այսօր հանդէս ունեն: Ապարէգը հիմա նրանցն է:

Քո ՌՈՍՏՈՄ

7·4·1913

(1) «Նոր Սանասարեան»ի նուիրուած բացառիկը պէտք է լոյս տեսնէր 1913 թ· գարնանը, բայց խմբագրութեան թափած բոլոր ջանքերն ապարդիւն անցան՝ ժամանակին նիւթ ստանալու համար: Հազիւ կարելի եղաւ լոյս ընծայել 1914 թ· սկիզբը:

14·

Սիրելի Սիմոն,

Ուղարկում եմ Գարօի (1) մի պատմուածքը: Աղաման է, որ պէտք է յըղկել, բիւլանտ դարձնել:

Կարծեմ, որ արդէն առատ նիւթ ունիս: Տպագրութիւնը չուշացնես:

Քո ՌՈՍՏՈՄ

24·4·1913

(1) Արմէն Գարօի գրի առած մէկ դըրուագը Բանկ Օթոմանի դէպքի օրերից: Հրատարակուած է «Նոր Սանասարեան»ին նուիրուած բացառիկ «Հայրենիք»ում:

Ս. Վ.

(Շար. – 8)

Տոստոեւսկի, Էտկար Ալըն Փօ, Հանրի Հայնէ, Ճէմս Թամա:

Իսկ հրատարակչական բաժնին լայն տեղ տրուած է հայ եւ օտար հեղինակներու բազմահարիւր գիրքերուն եւ թերթերուն, որոնք խնամքով կազմուած, —Գ. Թօփալեան արհեստով կազմարար — տարեշրջանի դասաւորումով կը հան — դիպինք «Հայրենիք» օրաթերթի 1892-1906, «Արեւելք» 1897 - 1907, «Մասիս» 1881 - 1898, «Անահիտ» (Զօպանեան), 1898 - 1907, «Հայաստանեայց Եկեղեցի» 1904 - 1948, Հանրագիտակ, «Ազգամարտ», «Ազդակ», «Բիւրակն», «Անի», «Լոյս», «Շիրակ», «Արեւելեան Մամուլ», «Սէր», Թէոդիկի ամբողջական գործերը եւ այլ հրատարակութիւններ, որոնք կը մարմնացնեն հայ մտքի ու հանճարի հաւաքածոն:

Մարդկայնօրէն սարսուռ մը թողուող այս հոյակապ յուշամատեանի խառնարանը, թէ որքան հայ մշակոյթի հետեւող վեթերաններ ենք ունեցեր, մօտաւոր անցեալի մէջ, որոնք այսօր ոչ եւս են: Այսուհանդերձ, անոնց թողած հետքերը, բիւրաւոր անգամ բիւրեղացած պատգամ մը պէտք է ըլլան, ամէն մէկ այցելուի հոգւոյն մէջ, որպէսզի դարերու խորէն ղօղանջող հայ մշակոյթի կանչը պահէ իր հարազատ ձայնը, ներկայ եւ ապագայ սերունդներու մէջ:

Պաշտամունքի առարկայութեամբ կը հետանանք գրադարանէն, որուն թողած հոգեկան վերապրումներս կը մնան իբրեւ յիշատակ մը:

Ցաւելուածաբար, բայց իր կարեւորութեամբ կ'ուզէի աւելցնել ծերունազարդ Պր. Վահան Թօփալեանի խոր մտահոգութիւնը, որ իրմէ վերջ գերազանց արժէք ներկայացնող այս մշակութային հաստատութիւնը, ի վերջոյ չդառնայ օտարամուտ հաստատութիւն մը, այլ իր պատկառելի դիրքով մնայ համահայկական սեփականութիւն եւ բարոյագիտական ըմբռնումով օգտագործել ի պատիւ պատմանդեայ հայ մշակոյթին եւ անոր ծառայող նուիրեալ մշակներուն:

ՀՐԱՆԴ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

Լոնտոնի բանտերէն մէկուն մէջ գողութեան համար դատապարտուած երկու բանտարկեալներ կը խօսակցին: Մէկը, որ բաւական տարիքոտ է, կ'ըսէ միւսին, որ բաւական երիտասարդ է:

— Երիտասարդ, արդեօք ձեր հայրը ի՞նչպէս կը զգայ ինքզինքը, իմանալով որ իր զաւակը երիտասարդ տարիքին գող է:

— Հարցուցէք իրեն, ինք քովի խուցը կը գտնուի:

ՏՈՄՍԵՐ

# "Soirée de gala"

Առաջին արար

Այս պատմական «երեկոյթը» տեղի ունեցաւ անցեալ Ուրբաթ, Նոյեմբեր 3ին, Փլէյէլի սրահին մէջ:

Ամէնուն պէս ես ալ, «իրազեկ» աղբիւրէ լսած ըլլալով Հայաստանի պարի համոյթին 70 արուեստագէտներու մասնակցութիւնը, փութացի հոն, հանդէսէն 45 վայրկեան առաջ, յուսալով ուրիշներէ առաջ, տոմս գնել եւ քանի մը ժամուան համար գոնէ հաղորդուիլ հայրենի պարերու ըմբոշխնելիք վայելքին, եւ շուտով կազմուեցաւ հինգ - վեց ծանօթներու խմբակ մը որ նոյն շարժառիթէն մղուած գտնուեցանք տոմսավաճառին առջեւ:

— Ներողութիւն պարոն, կարելի՞ է լաւագոյն տոմսերէն հինգ հատ ունենալ, եւ որքա՞ն է գինը...

Քիչ մը անհամ վիճաբանութենէ մը ետք, պիտի տեղեկանայի թէ մուտքը ձրի էր եւ նախապատուութիւն կը տրուէր Ֆրանս - Իւրսի անդամներուն, ինչ որ ձեւով մը, գուցէ, կը բացատրուի:

×

Երկրորդ արար

«Աշըբէ լը փրոկրամ»...

Հազիւ տոմսերու կտրոնը ձեռքերնիս, յայտագիր ծախողներու վիվլուկը կը գրաւէ ուշադրութիւնս: Առաջինը կ'անցնիմ անուշադիր երկրորդին ձեռքերուն միջեւ դիզուած ծրարները կը դրաւեն զիս. ճոխ եւ հաստափոր կը թուին այս գիշերուան յայտագիրները... կը փութամ հինգ հատ գնել եւ բաշխել ընկերներուս ալ. համեմատաբար աժան կը գտնեմ: 7 Ֆր. հատը:

Տարօրինակ «յայտագիր»... գնողներուն 50 տոկոսը ձեռքէն կը փախցնէ անոր հաստ միջուկը ու կը ծռի պաղ գետնէն հաւաքելու զայն... կը նայիմ, իմինիս կողքն ալ անջատ է միջուկէն, եւ ո՜վ զարմանք կը նկատեմ թէ «Յայտագիր» ըսուածը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ Ֆրանս - Իւրս մակազինի 112րդ թիւը Նոյեմբեր 1978ի, որուն որպէս շապիկ անցուած են զոյգ թերթերը, առաջինը հինգ Հայուհիներ պատկերացնող, Գառնիի լեռներու մէջ, ազգային տարազով, իսկ երկրորդը ռուսական արտադրանքներու վաճառքի ազդ մըն է պարզապէս:

— Վա՜յ անպիտաններ, կը բացագանչեմ ինքնաբերաբար, կը թուի թէ որեւէ ապրանք փայլուն կեղեւով մը ծախելը խորհրդային սիստէմին մաս կը կազմէ...

×

Երրորդ արար

Երեք քառորդ ժամ ուշացումէ յետոյ, մինչ անհամբեր կը սպասենք, վերի օթեակներուն մէջ, հայ արուեստագէտներու յայտնումին, վերջապէս վարագոյրը կը բացուի... եւ դէմերնիս կը գտնենք երկար սեղան մը երեսունի չափ աթոռներով, կարմիր թաւիշէ վարագոյրի ֆոնով մը, եւ վայրկեան մը չանցած, կոլխոզի կրթուած սագերու պէս, կարգով ներս կը մտնեն իրերանման, միջահասակ, ճաղատ եւ թաւ մազերով մարդիկ եւ քիչ մը հիասթափ ծափերու մէջ կը գրաւեն իրենց աթոռները...

Քովի օթեակէն քանի մը երիտասարդներ կը քրթմնջեն. ուրիշ մը դիտել կուտայ որ անցեալին երբ այս միեւնոյն միութիւնը վրացական խումբ մը կը ներկայացնէր իր «յայտագիր»ին մէջ, սրահի Վրացիները սուլոցներով «յաջողած են ուղղակի յայտագրէն անցնիլ», բայց Հայերս կրթուած ենք... եւ հիասթափումի տրտունջները շուտով կը լռեն եւ ընկեր Տիգրան գոհունակ խօսք կ'առնէ եւ նոյն գոհունակութեամբ կը փոխանցէ զայն ընկերուհի Տիւրանի որ իր կարգին ականջէ ականջ հասնող ժպիտով մը բեմ կը հրաւիրէ օրուան նախագահ տաւարիշ Իվանովը որ է Խորհ. Միութեան Փարիզի դեսպան... որ խարուելով ֆոնի կարմիր վարագոյրէն (ուր Լենինի դիմանկարը միայն չէին նախատեսած կազմակերպիչները...) ռուսերէնով կը սկսի Պանթէօնէն, Ալֆորվիլէն, Առնուվիլէն եկած ծերունիներուն բացատրել թէ... Խորհրդային Միութիւնը, շնորհիւ Հոկտեմբերեան մեծ յեղափոխութեան, աւելի խոզ կ'արտադրէ քան Ամերիկան, աւելի ռումբ ունի՝ քան Չինաստանը. աւելի ձիւն՝ քան Զուիցերիան, եւ աւելի պըղինձ քան Ֆրանսան... եւ այսպէս 30 վայրկեան, որ շնորհիւ թարգմանին կը դառնայ վաթսուն... մենք կը «ստիպուինք» հիանալ խորհրդային վարչակարգի ստեղծագործ հանճարին վրայ, խորթացողներու եւ դուրս - ներս մտնողներու աղմուկներուն մէջ... ու յանկարծ քովինտի աթոռներէն քանի մը երիտասարդներ, որոնք շատ հաւանաբար ռուսերէն չէին հասկնար, ի լուր «Բրեժնեւի» անունին շռնդալից ծափահարութիւն մը կը փրցնեն, պիս, պիս գոռալով, ու ամբողջ սրահը կը հետեւի իրենց ծափին, զարմացնելով յայտնապէս, նոյնիսկ մեծարգոյ բանախօսը...

Ա՜խ Պարոնեան, ո՞ւր ես ո՞ւր...

×

Չորրորդ արար

Վարագոյրը կը բացուի:

Հետզհետէ լուսաւորուող բեմին վրայ կը յայտնուին 70 կայտառ հայ տղաքներ եւ աղջիկներ որոնք ժամ մը ամբողջ, իրենց տարազներովն ու առհմիկ պարերովը մոռցնել կուտան այս «բացառիկ Կալա»յին առաջին երեք արարները:

ՎԱԶԻԿ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Ս. Վարդան եկեղեցւոյ «Գալուքճեան» սրահին մէջ, Հոկտ. 14ին, տեղի ունեցած է Իվէրէկ Ֆէնէսէի Մեսրոպեան Թուլինեան Ուսումնասիրաց Միութեան հիմնադրութեան հարիւրամեակին առթիւ ճաշ - հանդէս մը, ուր ներկայ եղած են Տիրան Արք. Ներսոյեան, Զաւէն Ծ. Վ. Արզումանեան, Խաժակ Վրդ. Պարսամեան եւ մտաւորական դէմքեր: Միութեան պատմականը ըրած է Ն. Ներսէսեան: Օրուան գլխաւոր բանախօսը՝ Տոքթ. Յարութիւն Էսէկիւլեան համառօտօրէն ներկայացնելէ ետք Իվէրէկ - Ֆէնէսէի Հայրենակցական Միութեան մշակութային առաքելութիւնը, կոչ ուղղած է ներկաներուն շարունակել այդ ազգօգուտ աշխատանքը: Զաւէն Ծ. Վրդ. Արզումանեան անգլերէն խօսած է Միութեան գործերու մասին, իսկ Տիրան Արք.ի փակման խօսքով վերջ գտած է պաշտօնական բաժինը: Ապա շարունակուած է պարահանդէսը:

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԸՍԻ Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնին մէջ, Հոկտ. 26ին տեղի ունեցած է դասախօսական երեկոյթ մը, նուիրուած Մ. Սարեանի: Դասախօսած է թարգմանիչ եւ նկարիչ Միշա Գիւտեան (Լոնտոնէն), առընթեր ցուցադրելով լուսապատկերներ վարպետին կեանքն ու գործի շրջանները բացատրող:

×

Հոկտ. 29ին, Ս. Յովհաննէս Կարապետ Մայր տաճարին մէջ, տեղի ունեցած է Տիկին Էլենա Գիւտեանի դաշնակի նուագահանդէսը, նուիրուած Արամ Խաչատուրեանի:

ՏԻԹՐՈՅԹԻ Ալեք Մանուկեան վարժարան այցելած է հռատեսիլի անուանի դերասան Մայք Քոնըրզ (Գրիգոր Օհանեան) եւ ընդունուած հոգաբարձութեան, տնօրէնութեան, ուսուցչական կազմի եւ աշակերտութեան կողմէ: Անուանի դերասանը Տիթրօյթ գացած էր Միչիկընի քաղցկեղի ընկերակցութեան հրաւէրով, իր բաժինը բերելու համար այդ կազմակերպութեան տարեկան հանգանակութեան: Ֆրանսահայերը լաւ կը ճանչնան այս դերասանը, մանաւանդ հեռատեսիլի՝ Մանիքսը...:

ՎԻՍԷՆԹԷ ԼՈՓԷՍԻ (Արժանթին) «Գալըսս Կարապետեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 27ին, Արժանթինահայ թատերասէրներու խումբը ներկայացուցած է Լեւոն Շանթի «Ինկած բերդի իշխանուհին», բեմադրութեամբ Տոթք. Ասպետ Արեանի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

# ԽՕՍԷՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԾՈՎԸ ՀՐԱՊՈՒՐՈՒՄ Է

2.

Ուտելուց յետոյ նրանց տարան գեներալի մօտ: Ձիլ Զաքարը փքուեց. տես ինչ պատիւ է՝ ուղիղ գեներալի մօտ: Այնտեղ էր նաեւ այն հայ սպան, որին հանդիպեցին երէկ: Հայը տագնապով, չեղուած հայեացքով նայեց խմբապետներին: Գեներալը նրանց հրաւիրեց նըստել: Ձիլ Զաքարը նստեց զսպանակաւոր բազմոցի, սակայն իսկոյն վեր կացաւ:

— Սա ի՞նչ է, եղբայր, մի կոշտ բան տուէք նստելու: Փափուկին վարժուած չեմ: Ժպտաց մեղաւոր ու կարմրեց: Նեղ եղէք համարձակութեանս համար, պարոն գեներալ աղա, բայց ախր մենք վայրենու կեանքով ենք ապրում:

Հայ սպան նրա ասածները թարգմանեց: Գեներալի երեսին թէեւ ոչ մի մկան չշարժուեց, սակայն նրա աչքերում տըխուր շէշտեր երեւացին: Արդէն տարիքն առած մարդ էր, ձեռքերն անհանգիստ շարժւում էին սեղանի կանաչ մահուդի լայնքով: Նա խնդրեց, որ խմբապետները յայտնեն իրենց գալու նպատակը: Ձիլ Զաքարը հրաժարեց, որ Թաթուլը խօսի: Ջահէլ է, մի տեղ կը ծռի, վեր կացաւ, գլուխ տուեց գեներալին:

— Շատ շնորհակալ ենք աղ ու հացի համար, պարոն գեներալ աղա: Ձեր նաւաստիները մեզ վերցրին ծովից ու բարի վարուեցին մեզ հետ: Նոյնիսկ մեր նաւակը բերին, որ կեշոպում էինք ձեռք բերել:

Գեներալը հարցրեց.

— Թուրքը զօրք ունի՞ Կեշոպում:

— Ոչ, գեներալ աղա: Կեշոպից դէնն էլ՝ մինչեւ Զարշամբա ու մեր Ակնովիտը Թուրքը զօրք չունի: Ցամենայն դէպս, մենք երկուսս չենք տեսել, որ սուտ ասած չլինեմ:

Գեներալը հետաքրքրուեց, թէ ի՞նչ նպատակով են իրենց մօտ եկել «գոսպադա արմեանի»: Ձիլը ձգուեց, անվարժ գլուխ տուեց նրան:

— Ես եւ իմ ընկեր Թաթուլ խմբապետը Փիղայիների մեր ռազմական խորհրդի հրամանով ու նրա յանձնարարութեամբ եկել ենք Ռուսի ողորմած քրիստոնեայ թագաւորից օգնութիւն խնդրելու: Ողորմած թագաւորը երեւի գիտի մեր ազգի գլխին հասած դժբախտութեան մասին, եւ երեւի ցաւում է մեզ համար: Ախր ինքն էլ է խաչապաշտ, մենք էլ: Մենք տասնեօթ հազարից աւելի մարդ ենք, պարոն գեներալ աղա, տըղամարդ, կին, երեխայ, բոլորս էլ Հայ: Մի տարի է կռւում ենք խաչի թշնամի Օսմանլու իշխանութեան դէմ՝ մեր գոյութիւնը պաշտպանելու համար: Լաւ ենք կռուել, Աստուծուն է յայտնի: Չէ՞ք լսել Կաթակնի ու Աղու գետի կռիւների մասին:

Գեներալը գլուխն օրօրեց՝ չի լսել:

— Ներող եղէք, պարոն գեներալ աղա, որտեղի՞ց լսէիք: Բայց մենք այդ երկու կռւում քսանհինգ հազար զօրք ենք կոտորել:

Գեներալը աչքերը ճպճպացրեց: Մի բան հարցրեց սպային: Հայը թարգմանեց: Գեներալը հարցնում էր՝ արդեօք չի աւելացնո՞ւմ խմբապետը:

— Էն խաչը, չեմ աւելացնում, երդուեց Ձիլ Զաքարը: Ինչի՞ պիտի սուտ խօսեմ, ա՛յ Հայ: Պարոն գեներալ աղային ասա, որ Ձիլ Զաքարը կեանքում սուտ խօսացած չի:

Գեներալի երեսին ժպիտ երեւաց, նրա ձեռքերն աւելի եռանդով խաղացին կանաչ կտաւի լայնքով:

— Հաւատում եմ: Խորոշօ՛:

— Շնորհակալ եմ, հոգոց հանեց Ձիլ Զաքարը:— Խորոշօ: Հիմա, հայ եղբայր, պարոն գեներալ աղային ասա, որ մենք կուտակուած ենք Ճանիկ Գարահիսարից վերեւ, Գոհանամք լեռնաշղթայի Ակնովիտում: Մեր մինբաշի զօրապետ Ներսէհ Զաւուշը սպասում է ձեր բարի կամեցողութեանն ու օգնութեանը:

Ձիլ Զաքարը շունչը պահեց, սպասեց մինչեւ Հայն իր ասածները թարգմանեց գեներալին: Գեներալը հարցրեց:

— Դուք եկել էք մեզ հրաւիրելու Թուրքիայի խորքե՞րը:

— Ոչ թէ Թուրքիայի, ուղղեց Ձիլ Զաքարը, այլ մեր՝ Հայաստանի խորքերն ենք հրաւիրում ձեզ: Ախր մենք ձեզ ենք սպասում: Եթէ գաք, խորոշօ, ձեզ կը տանենք մինչեւ Երզնկա, այնտեղից էլ՝ ուր կամենաք: Հայաստանը կը փրկուի:

— Դա՞ է ձեր ռազմական խորհրդի խնդրանքը, հարցրեց գեներալը:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(188 - Շար.)

## ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Ատրինէ Լօքմակէօզեանի մահուան առթիւ, Զուլհակեան ընտանիքը կը նուիրէ 250 ֆր. Դպրոցասէրին եւ 250 ֆր. Սամուէլ Մուրատ վարժարանին, փոխան ծաղկեպսակի (ստանալ «Յառաջ»էն) :

## ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հարաւ. Ֆրանսայի Թեմի Ազգ. Կեդր. վարչութիւնը կ'ողբայ մահը Ղազար Տէրտէրեանի եւ այս տխուր առիթով իր սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէրտէրեան, Ազարեան, Տիրատուրեան, Դարբինեան, Աթթոյեան, Փափազեան, Ղազիկեան եւ Զաքարեան ընտանիքներուն :

## ՊՕՄՈՆ
## Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

*ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ*

Եկեղեցւոյ շինութեան 46րդ տարեդարձին եւ համայն բարերարներու յիշատակին համար, հանդիսաւոր պատարագ, հոգեհանգիստ եւ մատաղօրհնութիւն կը կատարուի Կիրակի, Նոյ. 19 :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ՝

*ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՑ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ*

## ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ
### ՆԻՍ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

*ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՕԾՄԱՆ 50ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ*

Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ, ձեռամբ եւ բարձր հովանաւորութեամբ Արեւմտ. Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ՝

*ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ*

Կիրակի, Նոյ. 19, ժամը 9·30ին, Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ :

Ճաշ Փլածծա պանդոկի ճաշասրահին մէջ, ժամը 13·30ին : Այս առթիւ հրաւիրուած է Քանատայէն՝ օփերայի մեներգիչ պարիթոն՝ Դաւիթ Վարժապետեան :

### ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կապ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը Նոյ. 12, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին պիտի տօնէ Կապոյտ Խաչի յիսնամեակը Տէսինի Մշակոյթի Տան սրահին մէջ : Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները :

## Կ'ՈՒԶՈՒԻ

*ՎԻՐԺԻՆԻ ՏՈՒՆ*

Վարպետ ձեւող կարուհի մը :

Հեռաձայնել երեկոյեան ժամը 17էն սկսեալ՝ 770·11·68 :

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Ողբ. Ղազար Տէրտէրեանի (ատենապետ Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան) թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկ. Պօղոս Ազարեան եւ զաւակները եւ Դարբինեան ընտանիք 500, այրի Տիկ. Ժիրայր Տէրտէրեան եւ զաւակները 300, Պր. Գէորգ Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկ. Պօղոս Պօղոսեան 200ական, Աթօեան ընտանիք եւ Տէր եւ Տիկ. Եղուարդ Զաքար 100ական, Կարօ Գոսթան Ժամկոչեան, Հ. Յ. Դ.ի Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէ, Օննիկ Արման, Տէր եւ Տիկ. Կապրիէլ Իպէզեան, Տիկ. Անահիտ Ազարեան, Քէօսէեան ընտանիք, Տիրան Խայիկեան, Տէր եւ Տիկ. Ժանօ Գասգասեան, Տիկ. Ծինտեան, Տիկ. Խաթուն Կարապետեան 50ական, Տիկ. Նաճարեան, Պր. Նշան Գլօեան 30ական, Պ. Պ. Գրիգոր Պօյաճեան, Յարութիւն Տէրոյեան, Տիկ. Զարուհի Կազիկեան, Լեւոն Թիթիզեան, Մարտիրոս Նորիկեան, Տիգրան Մանուկեան 20ական, Պապա Նաճարեան, Խաչատուր Զաքօեան, Հայկ Մարգարեան, Տէր եւ Տիկ. Քիւրճեան 10ական :

## Journées d'Amitié

Organisées par
LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR
au profit de leurs étudiants boursiers

Samedi 25 et Dimanche 26 Novembre de 14 h. à 20 h.

Cadeaux de Noël, parfumerie, jouets, livres, disques, cartes de vœux, foulards, cravates, parapluies, jupes, chemisiers, linge de maison, layette, alimentation, buffet spécialités arméniennes.

SETA PAPAZIAN
et JACQUES KRAVETZ
signeront leurs ouvrages

Maison d'Arménie,
57 Boulevard Jourdan, 75014 Paris
Métro : Porte d'Orléans.

## ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Նախաձեռնութեամբ Մարի Նուպար Հայ Ուսանողական Տան վարչութեան :

Դասախօս՝ Օր. ԱՆԻ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Նոյ. 13ին Երկուշաբթի, ժամը 20էն 21·30 :

Մեթոտ՝ Յարութ Քիւրքճեանի ձեռնարկը Արձանագրութեան համար դիմել տեղւոյն վրայ :

Cours de langue arménienne, Lundi, 13 Novembre (20 h. à 21 h. 30)
Méthode de H. KURKJIAN
Fondation Marie Noubar
57, Bd. Jourdan, Paris 14e
Métro Porte d'Orléans

## Centre Culturel St. Sahak-Mesrob

Avenue du Prado
13008 Marseille

Mercredi 15 Novembre à 21 h.
Conférence de :
JEAN ABEL

*Musicologue — compositeur — critique musical*
A la rencontre de Shubert

## ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

*ՄԱՐՍԷՅԼ*.— Կազմակերպուած Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի նախկին Սանուց Միութեան կողմէ, ի նպաստ վարժարանին, Շաբաթ, Նոյ. 18 ժամը 9ին, վերանորոգուած

ALHAMBRA
սրահը
334-340, Bld. Chave — 13005 Marseille
Նուագախումբ
CLUB MEN
Հաճելի անակնկալներ — Քօքթէյլ
ճոխ պիւֆէ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՕԺԱՆԴԱԿ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
Կը կազմակերպէ՝

## ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

Ի նպաստ Լիբանահայ աղէտեալներու

Շաբաթ, Նոյ. 18ին ժամը 20·30ին Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ

Գեղարուեստական բաժին սիրայօժար մասնակցութեամբ պարուսոյց Եւա Արզումանի, երգիչ՝ Ժաք Պալապանեանի, դաշնակահար՝ Գէորգ Պօզուքեանի :

*ՃԱՇԱԳԻՆ* 50 ֆր.

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

## ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

*Soirée exceptionnelle*

**DANYEL GERARD**

LUNDI 20 NOVEMBRE A 21 H.
à l'Olympia

## ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

*Նախաձեռնութեամբ*
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

**GRANDE SOIRÉE DANSANTE** organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅ 19 ԺԱՄԸ 15ԻՆ

Salle des Fêtes de Sevran
ORCHESTRE DEDEDJIAN — GROUPE ARTANAK
*en attraction: le groupe ZARTONG*
*groupe de danse MINI SOSSI de Sevran*
*BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMÉNIENNE*

A titre exceptionnel, et compte tenu de la situation dramatique de la Communauté Arménienne du Liban, la moitié des bénéfices de cette fête sera versée aux œuvres d'aide aux sinistrés.

## RESTAURANT EREVAN

ՃԱՇԱՐԱՆ
ԵՐԵՒԱՆ

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e Tél. 770 85 81

*Հայկական մաքուր խոհանոց — Հայկական ջերմ մթնոլորտ*
*Մատչելի գիներ*

Ձորեքշաբթի իրիկուն՝ ծիթապուր — մանթը

Հինգշաբթի իրիկուն՝ պատուէրին վրայ լահմաճուն ու չի-քէօֆթէ

Ուրբաթ իրիկուն՝ Սու-պէօրէկ

*Եւ ամէն Կիրակի առտու, պատուէրի վրայ՝ խաշ :*

ՓԱԿ Է ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

## Voyages en ARMENIE

**EREVAN**

ET EXTENSIONS A MOSCOU ET TBILISI ET LENINGRAD
DEPARTS CHAQUE MOIS :
11 jours — 13 jours et 15 jours

A partir de 2680 Fr. comprenant le séjour en hôtel de 1ère catégorie, en pension complète, le transport aérien, les excursions et la visite des villes

*Demandez le programme détaillé à des spécialistes sur les voyages en Arménie depuis plus de 12 ans.*

*N'hésitez pas à nous consulter.*

A PARIS

MONDOTOURS
OCIVEP
2, Rue de Sèze
75009 Paris
Tél. : 073.30.64
073.32.64
266.50.12
M. BAGHDASSARIAN LEVON

A LYON

sevan voyages
50, Cours de la Liberté
69003 Lyon
Tél. : 60.13.66
M. SARKISSIAN VAROUJAN

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
14
MARDI
14 NOVEMBRE
1978

# ՅԱՌԱՋ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 230 Ֆ. Վեցամսեայ 125 Ֆ.
Արտասահման Տար. 260 Ֆ. հատը 1 Ֆ. 80

LE NUMERO 1,80 F.

54ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.249
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
54e ANNÉE — No 14.249

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

### ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐ ՊԱՐԱԳԼՈՒԽԸ՝

## ՍԱՆՃԱՊԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

— Օ —

## ԸՆԴՀ. ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՉԷՐ

ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ ԳԱՒԱՌԸ՝ 11 ՄԵՌԵԱԼ

— Օ —

Կիրակի օրուան համար ընդդիմութիւնը, Այաթոլա Խոմէյնի ընդհ. գործադուլի հրահանգ տուած էին ամբողջ Պարսկաստանի համար եւ կը կարծուէր որ ժողովուրդը կրնայ նոյնիսկ ցոյցի դիմել քանի նախորդ օրը կը ձերբակալուէր Ազգ. Ճակատի պետը՝ Քարիմ Սանճապի: Իրեն հետ կը ձերբակալուէր նաեւ ճակատի բանբերը՝ Ֆորհուար: Ինչ որ սակայն զարմանալի է այն է որ այս դէպքը չզրգռեց ժողովուրդը մինչ կ՚ակընկալուէր, որ իրար անցնի: Մամուլի աղբիւր մը տալէն քիչ առաջ էր, որ կատարուեցաւ ձերբակալութիւնը, շուրջ հարիւր օտար լրագրողներու ներկայութեան, որոնք հաւաքուած էին Սանճապիի առանձնատան առջեւ, Սաւաքի (քաղաքական ոստիկանութիւն) մարդոց կողմէ:

Կիրակի օր, ուրեմն, ընդդիմութիւնը տեսաւ որ Շահը տէրն է կացութեան եւ թէ հակառակ եղած գրգռութեան, Սանճապիի ձերբակալութեամբ, ժողովուրդը չյուզուեց: Միջադէպեր պատահած են միայն գաւառը, հարաւային շրջանը, ուր 11 մեռեալ կայ ըստ պաշտօնական աղբիւրներուն:

Նիւզ – Ուիքի տուած տեսակցութեան մը ընթացքին, Շահը յայտարարած է թէ Խոմէյնի կրնայ Պարսկաստանը Լիբանանի մը վերածել, կարճ ժամանակի մը մէջ, 3 – 4 ինքնավար շրջաններու բաժանումով եւ Խորհ. Միութեան սահմանակից շրջանը, օր մը հաւանաբար կը կցուի Խորհ. Միութեան եւ կը դառնայ « Իրանիստան »: Օր մը Խրուշչեւ ըսեր է. « Իրանը փտած խնձոր մըն է եւ ինչ որ ունինք ընելիք սպասելն է, որ մեր ձեռքերուն մէջ իյնայ »:

### ԼԻԲԱՆԱՆ

## ՇԱՄՈՒՆ ԴԷՄ ՉԷ ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԵԱՆ

— Օ —

Դէպքերու համար քաղաքական շատ կարեւոր նշանակութիւն մը կը տրուի Շամունի յայտարարութեան: Արդարեւ, նախկին նախագահը ըսած է թէ առարկութիւն չունի պաղեստինեան ժամանակաւոր ներկայութեան մը Լիբանանի մէջ: Զիջում մը կը նկատուի քրիստոնեայ ծայրայեղ պարագլուխին կողմէ, որ ցարդ կը պահանջէր որ պաղէնուին բոլոր Պաղեստինցիները: Այս յայտարարութիւնը եղած է քրիստոնեայ պարագլուխներու եւ ՊԱԿի երկու ներկայացուցիչներու միջեւ հանդիպումէ մը ետք:

Պաղեստինցիներն էին՝ Փրոֆ. Վալիտ Խալիտի եւ մեծահարուստ՝ Հասիպ Սապակ, որոնք իբրեւ բանագնաց օգտագործուած են Արաֆաթի կողմէ քաղաքացիական կռիւներու ընթացքին: Հանդիպումը տեղի ունեցած է Ուրբաթ, քրիստոնեայ կողմը կը ներկայացնէին Շամուն եւ Ճեմայէլ:

Հոս – հոն միջադէպերը չեն վերջացած, առջի օր Հնդկաստանի դեսպանն է որ ազատած է երբ եղեռնափորձի մը թիրախ եղած է իր կառքը:

### ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ յաջողեցաւ գրեթէ միաձայնութեամբ (97,93 առ հարիւր...) քուէարկել տալ Եւրոպայի վերաբերեալ բանաձեւը ՀՀՀի արտակարգ համագումարին: Վարչաձեւի եւրոպական դիրքին գլխաւոր հակառակորդներ են Ա. Սանկինեթթի եւ Տըպրէ: Առաջինը, որ կոլիզմի անառակ որդին կը նկատուի չվարանեցաւ ըսելու որ «Այլեւս ընդդիմութեան մէջ մտած եմ: Պառակտում կայ մեր շարքերուն մէջ եւ խորհրդարանական խումբին, որովհետեւ անելի մէջ ենք: Ստիպուած ենք, ծածկելու համար, ընդունիլ կեդրոնապաշտ ներշնչումով կառավարութեան մը քաղաքականութիւնը: Ժիսքար տ՚էսթէն ուզեց կեդրոնապաշտութիւն հաստատել Ֆրանսա: Կըրցաւ ընել շնորհիւ մեզի, թեթեւօրէն վարուեցանք: Ամէն բան ընդունեցանք, ի մօտոյ այլեւս ըսելիք պիտի չունենանք»: ՀՀՀ.ն համաձայն է Դաշնակցային Եւրոպայի մը, ո՛չ գերազգային եւ բանաձեւին մէջ երաշխաւորութիւններ կը պահանջէ կառավարութենէն: Շապան Տէլմաս չէր եկած ժողովի:

1918Ի ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԻ 60ամեակը ոգեկոչուեցաւ Փարիզ եւ զանազան քաղաքներու մէջ, ըստ աւանդութեան: Նախագահը, Ռըթոնտ ալ գնաց, ապա ճառ մը արտասանեց Քոմփիէնը: Ցոյց մըն ալ տեղի ունեցած է Մառէշալ Փէթէնի շիրիմին վրայ, Իէօ կղզին: Ժիսքար տ՚էսթէն ծաղկեպսակ մը դնել տուած էր Ֆրանսայի 11 մառէշալներու (երկու պատերազմներու) շիրիմներուն:

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 3 – 6)

### ՕՏԱՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ԱՅՑԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մոսկուա գտնուող օտար խումբ մը Թղթակիցներ քանի մը օրով այցելած են Հայաստան: Դիտած են հիւլէական ելեկտրակայանը, Աբովեանի շրջանի Կոտայք գիւղի ձեռնարկութիւնը, ժողովրդական տնտեսութեան ցուցահանդէսը, այցելած են Երեւանի տեսարժան վայրերը, հայկական հին ճարտարապետութեան յուշարձանները եւ Մարտիրոս Սարեան թանգարանը: Հիւրերը Բիւրականի աստղադիտարանին մէջ ընդունուած են Ակադ. Վիկտոր Համբարձումեանի կողմէ: Էջմիածնի մէջ անոնք հանդիպում մը ունեցած են Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի հետ: Օտար Թղթակիցներու ի պատիւ Հայաստանի Արտաքին Նախարարութիւնը ընդունելութիւն տուած է:

### ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔ

## ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲ.— Այս մասին լուրերը տուած էինք օրը օրին, ստորեւ՝ պաշտօնական հաղորդագրութիւնը:

Հայ Առաքելական, Կաթողիկէ եւ Աւետարանական համայնքներու, հայ պետական երեսփոխաններու, հայ երեք քաղաքական կուսակցութիւններու եւ Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան եւ Հայ Օգնութեան Խաչի ներկայացուցիչներու խորհրդակցական երկրորդ հանդիպումը տեղի ունեցաւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի Վեհարանի դահլիճին մէջ, նախագահութեամբ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Խորէն Ա. Վեհափառ Կաթողիկոսին, Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 27ին, առաւօտեան ժամը 10ին, ըստ առաջին հանդիպումի (1978 Հոկտեմբեր 23) որոշումին:

Վերահաստատելով առաջին հանդիպումին մէջ որդեգրուած հիմնական սկզբունքները միասնաբար դիմագրաւելու համար Լիբանանի վերջին բուռն կռիւներու հետեւանքով առաջացած կացութիւնը, կազմուեցաւ Լիբանանի Վերականգնումի Կեդրոնական Մարմին մը, ընդ նախագահութեամբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Վեհափառ Հայրապետներուն, փոխ նախագահութեամբ Հայ Կաթողիկէ եւ Հայ Աւետարանական համայնքներու հոգեւոր պետերուն եւ մասնակցութեամբ՝

Հայ Առաքելական համայնքին ներկայացուցիչ՝ Պր. Վահէ Սէթեան եւ Պր. Ոսկերբերան Արզումանեան:

Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարանին ներկայացուցիչ՝ Մէթր Ժագ Զուխատարեան:

Հայ Աւետարանական համայնքին ներկայացուցիչ՝ Տոքթ. Անդրանիկ Մանուկեան:

Հայ Պետական Երեսփոխաններու պլոքին ներկայացուցիչ՝ Մէթր Խաչիկ Պապիկեան եւ Պր. Սուրէն Խանամիրեան:

Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան կուսակցութեան ներկայացուցիչ՝ Պր. Աւետիս Տէմիրճեան:

Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան ներկայացուցիչ՝ Պր. Վարդգէս Տէրկարապետեան:

Հայ Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան ներկայացուցիչ՝ Պր. Վահէ Պահատուրեան:

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան ներկայացուցիչ՝ Պր. Սեդրակ Գասպարճեան:

Հայ Օգնութեան Խաչին ներկայացուցիչ՝ Տիկին Ալին Փափազեան:

Որոշուեցաւ որ իւրաքանչիւր ներկայացուած համայնք կամ կազմակերպութիւն ունենայ նաեւ փոխանդամ մը: Փոխանդամները եղան՝ Պր. Կարպիս Թիւթիւնճեան (Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութենէն), Պր. Յովհաննէս Քէլէշեան (Լիբանանի Առաքելական համայնքէն), Պր. Առաքել Մինասեան (Հայ Կաթողիկէ համայնքին), Պր. Հրայր Մուրատեան (Հայ Աւետարանական համայնքէն), Տոքթ. Արշակ Գազանճեան (Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան Կուսակցութենէն), Պր. Յակոբ Գարօղլանեան (Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութենէն), Պր. Երուանդ Պապայեան (Հայ Ռամկավար Ազատական կուսակցութենէն), Պր. Փանոս Թիթիզեան (Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութենէն), Տիկին Սեդա Թորիկեան (Հայ Օգնութեան Խաչէն):

Փափաք յայտնուեցաւ համազգային եւ ընդհանրական տարողութիւն տալու համար Լիբանանահայութեան վերականգնումի այնքան կենսական եւ համազգային նշանակութիւն ունեցող գործին, կապ հաստատել Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին՝ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Ա. Վեհափառին եւ խնդրել իր անմիջական աջակցութիւնը: Աթոռակից Կաթողիկոսը՝ Գարեգին Բ. յայտնեց որ այդ մասին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Հայրապետները հեռագրով եւ թղթակցութեամբ յարաբերութեան մէջ են Ամենայն Հայոց Հայրապետին հետ եւ արդէն իսկ պատուիրակութիւն մը նշանակած են անմիջապէս մեկնելու համար Ս. Էջմիածին խորհրդակցելու համար Նորին Ս. Օծութեան հետ նոյն նպատակին առընչութեամբ:

Խորհրդակցական հանդիպումին բոլոր մասնակցողները խոր գոհունակութիւն յայտնեցին այդ մասին:

Նորընտիր Կեդրոնական Մարմինը իր առաջին նիստը գումարեց նոյն օրը, խորհրդակցական հանդիպումէն անմիջապէս ետք Խորէն Ա. Կաթողիկոսի դրասենեակին մէջ եւ ընտրեց իր դիւանը հետեւեալ կազմով.

Մէթր Խաչիկ Պապիկեան Ա. Ատենապետ
Տոքթ. Անդրանիկ Մանուկեան՝ Բ. Ատենապետ
Մէթր Ժագ Զուխատարեան Ատենադպիր
Պր. Սեդրակ Գասպարճեան Գանձապահ:

Հաշուեքննիչ Մարմին նշանակուեցան Պր. Վահէ Սէթեան, Պր. Երուանդ Պապայեան եւ Պր. Ոսկերբերան Արզումանեան:

Ժողովը վերջ գտաւ ժամը 1.30ին, համագործակցութեան մթնոլորտին մէջ:

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

30 Հոկտ. 1978, Անթիլիաս

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

## ՎԱԶԳԷՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ

ՊՈԼԻՍԻ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ

ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԿԸ ԴԻՄԷ

## ԼԻԲԱՆԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԱՋԱԿՑԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

— Օ —

Նոյ. 6 թուակիր հեռագրով եւ Սիոն Արք.ի ստորագրութեամբ Մայր Աթոռ Էջմիածնի գերագոյն հոգեւոր խորհուրդը կը հաղորդէ.—

« Ամենայն Հայոց Հայրապետ Վազգէն Ա., Հոկտեմբեր 30ին կոչ ուղղեց համայն Հայութեան՝ Լիբանանի հայ աղէտեալներու օգնութեան համար:

« Նորին Սրբութիւնը Նոյեմբեր 4ին, (Շաբաթ), դիմեց 'Ցովհ. – Պօղոս Բ. սրբազան Պապին և Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի քարտուղար Տոքթ. Փոթըրի՝ ի խնդիր պաշտպանութեան եւ օգնութեան Լիբանանի հայ համայնքին»:

### ՀԱՅԱՍՏԱՆ

## ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

— Օ —

« Սովետական Հայաստան » օրաթերթի Նոյ. 8ի թիւէն կ՚իմանանք, որ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը՝ Նոյ. 4ի հրամանագրով, Հայաստանի « Կոմունալ տնտեսութեան » նախարար նշանակած է Ռաֆիկ Արմենակի Մինասեանը, որ կը փոխարինէ՝ Նունիկ Թուխիկեանը:

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

# ԿՈՄՈՒՆԻՍՏ ՄԱՆԻՖԵՍՏԻՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԱՌԱՋԻՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ին վերջին թիւին մէջ, Նոյեմբեր 5, Խաչիկ Թէօլէօլեան չահեկան յօդուած մը ունէր՝ «ժողովուրդ, մշակոյթ եւ դասակարգ» խորագիրին տակ:

Յօդուածին մուտքին խօսելով «Կոմունիստ Մանիֆեստ»ին հայերէն թարգմանութեան մասին, այն ճիշդ եզրակացութեան կուգար, որ Հնչակեան չարժումին գոյութեամբ Մանիֆեստը պէտք էր չուտով թարգմանուած ըլլար:

1847ին սկիզբները, Մարքս եւ Էնկելս կը մասնակցին այսպէս ճանչցուած «Արդարներու Միութեան» Լոնտոնի մասնաճիւղին վերակազմութեան աշխատանքներուն: Անդրանիկ համագումարը տեղի կ'ունենայ նոյն տարուան ամառը: Վերակազմուած միութիւնը՝ Մարքսի եւ Էնկելսի առաջարկով կը կոչուի «Կոմունիստներու Միութիւն»: Քանի մը ամիս ետք, Նոյեմբերին, Բ. Համագումարին, պաշտօն կը տրուի Մարքսի եւ Էնկելսի մշակելու նոր միութեան ծրագիրը՝ Մանիֆեստը: Այսպէս, 1848 Փետրուարին, գերմաներէն լոյս կը տեսնէ «Մանիֆեստ Կոմունիստ Կուսակցութեան» խորագիրին տակ:

Հայերէն առաջին թարգմանութիւնը կը կատարուի 1887ին: Զայն հրատարակելու փորձը Պոլսոյ մէջ կը հանդիպի գրաքննութեան արգելքին:

Ֆրիտրիխ Էնկելս այլ բացատրութիւն կուտայ: Մանիֆեստին 1890ի գերմաներէն հրատարակութեան յառաջաբանին մէջ, անդրադառնալով մինչեւ այդ թուականը լոյս տեսած կարեւոր թարգմանութիւններուն, իբրեւ «հետաքրքրական» պատմութիւն կը յիշատակէ 1887ի հայերէն թարգմանութեան պարագան: Ահա թէ ինչ կը գրէ.— «Ինչպէս կուրիօզ պէտի յիշեմ, որ «Մանիֆեստ»ին հայերէն թարգմանութեան ձեռագիրը առաջարկուած էր 1887 թ. Պոլսի մի հրատարակչի. պատուական մարդը քաջութիւն չունեցաւ տպագրելու Մարքսի անունը կրող աշխատութիւնը եւ խորհուրդ տուեց թարգմանչին՝ հեղինակի անուան փոխարէն իր անունը դնել: Թարգմանիչը մերժեց այդ առաջարկը» (1):

Ստ. Շահումեան, Մանիֆեստին յետագայ թարգմանիչներէն մէկը, գիտել կուտայ, թէ «այդ թարգմանութիւնը, որի մասին ասում է Էնկելսը, մեզ չի յաջողուել տեսնել»: Փրոֆ. Արամայիս Մնացականեան, իր կարգին, առանց թարգմանողին անունը յիշատակելու, կը գրէ. «Պոլսում փորձ արուեց այն հրատարակել, սակայն արգիլուեց սուլթանական գրաքննութեան կողմից» (2):

Հայերէն երկրորդ թարգմանութիւնը կ'իրականացնեն Հնչակեան կուսակցութեան հիմնադիրներէն Աւետիս եւ Մարօ Նազարբէկեան: 1894ին, Աթէնքի մէջ, «Գաղափար» եռամսեայ հանդէսին (Հնչակեան պաշտօնաթերթ) առաջին երկու թիւերով կը հրատարակեն Մանիֆեստին Ա եւ Բ. գլուխները (3):

Ասիկա, ժամանակագրական իմաստով, կը նկատուի Մանիֆեստին անդրանիկ հրատարակութիւնը, թէեւ մասնակի:

Նոյն թուականին, 1894ին, նոր թարգմանութեան մը կը ձեռնարկէ Յովսէփ Աթաբէկեանց: Կը մնայ անտիպ: Իբրեւ մանրամասնութիւն աւելցնենք, որ Էնկելս կը մերժէ ընթացք տալ Աթաբէկեանցի խնդրանքին՝ գրել յառաջաբան մը իր թարգմանութեան համար: Կ'առարկէ, թէ չի կրնար արտայայտուիլ իրեն անծանօթ լեզուով հրատարակելի գիրքի մը մասին:

Կ. Մարքսի եւ Ֆ. Էնկելսի Մանիֆեստը ամբողջութեամբ (չորս գլուխներ) եւ առանձին գրքոյկով լոյս կը տեսնէ Ժնեւի մէջ, 1904ին: Թարգմանաբար կը բովանդակէ նաեւ Էնկելսի գրած յառաջաբանները 1872ի, 1883ի եւ 1890ի գերմաներէն հրատարակութեանց: 88 էջերէ կազմուած գրքոյկը ունի նաեւ յաւելուած մը, 14 էջ, Կ. Կաուցկիի «Որքա՞ն է հնացել Կոմ. Մանիֆեստը» գրութիւնը: Գրքոյկին կողքին, իբրեւ կեդրոնատեղի, կը ներկայացուի Վ. Ուլիանովի (իմա՝ Լենին) հասցէն: Հետաքրքրութեան համար կը ներկայացնենք.— 3 Ռիւ տը լա Ֆոլին, փաէ Փօն-Նէօֆ, Ժընեւ:

Գրքոյկին մէջ չկայ յիշատակութիւնը թարգմանողին անունին: Ծանօթ է սակայն, որ զայն թարգմանած են Ստ. Շահումեան եւ Մ. Մանուչարեան գերմաներէն բնագրէն, ինչպէս յիշատակուած է գրքոյկին մէջ, աչքի տակ ունենալով նաեւ երկու հայերէն հրատարակութիւններ: Երկու խօսքին մէջ կը կարդանք. «... Այս հրատարակութեան համար մենք ունեցել ենք ձեռքի տակ երեք տարբեր թարգմանութիւններ: Առաջինը տրուած է գերմաներէն վեցերորդ տպագրութիւնից, Շտուտգարտ, Գերմանիա, 1894 թ., երկրորդը Գ. Պլեխանովի ռուսերէն թարգմանութիւնից, Կովկաս, 1901 թ. եւ երրորդը (տաճկա-հայկական բարբառով) Պ. Լաֆարգի ֆրանսերէն թարգմանութիւնից, Ժընեւ, համաձայն 1902–3 թուականին: Ներկայ հրատարակութիւնը ներկայացնում է գլխաւորապէս առաջին եւ երկրորդ թարգմանութիւնների միացումը՝ ուղղուած եւ խմբագրուած համաձայն վերջին գերմանական հրատարակութեան»: Ժընեւ, Օգոստոս 25, 1904:

Կը հետեւի, ուրեմն, թէ Յ. Աթաբէկեանցի 1894ի թարգմանութենէն ետք, երկու այլ թարգմանութիւններ ալ կատարուած են մէկը Կովկաս 1901ին, միւսը արեւմտահայերէն 1902-3ին: Աւելցնենք, որ Էնկելսի «Գիտական Սոցիալիզմը» հայերէն լոյս կը տեսնէ առանձին գրքոյկով, 78 էջ, 1894ին: Գրքոյկին կողքին արձանագրուած է տպագրութեան վայրը.— Վիէննա, Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատ տպարան:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(1) Էնկելսին այս յիշատակութիւնը քաղած ենք 1904ին Ժընեւ լոյս տեսած Մանիֆեստ Կոմունիստական կուսակցութեան հայերէն թարգմանութենէն, էջ 12:

(2) «Սով. Գրականութիւն» ամսագիր, 1968, «Կարլ Մարքսը եւ Հայաստանը»:

(3) Ստ. Շահումեանի կարծիքով՝ «թարգմանութիւնը արուած է վատ»: Մանիֆեստ, էջ 13:

## ԷՆԹԵՐՓՈԼԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Միջազգային Ոճրային Ոստիկանութեան Կազմակերպութիւնը, առաւել ծանօթ Էնթերփոլ անունով, 55 տարիներու անցեալ ունի: Սակայն, վերջին տարիներուն է միայն, որ սկսաւ առանցքը դառնալ ոստիկանական միջազգային գործակցութեան: Եւ ձեռք ձգել համբաւ: Դեռ մինչեւ հինգ տարի առաջ, երբ կազմակերպութիւնը քաղաքական մեքենայութիւններու բոյն կը մնար եւ, միաժամանակ, կը տառապէր նիւթական նեղ միջոցներուն հետեւանքով, գործունէութեան երեսը այնքան անպարծնական էր, որ հարցաքննութեան մը փոխանցումը Եւրոպայի մէկ ոստիկանութենէն միւսը շաբաթներ կը տեւէր:

Այժմ պատկերը փոխուած է: Կազմակերպութիւնը գրասենեակներ ունի 126 երկիրներու մէջ: Ասոնք՝ ծանօթ Ազգային Կեդրոնական Գրասենեակներ անունին տակ, պաշտօնի կոչած են տեղացի ոստիկանապետներ՝ նշանակուած իրենց երկրին ապահովութեան մարմիններուն կողմէ, ինչպէս, օրինակ, Փոլիս Ճիւտիսիէր Ֆրանսայի մէջ, Պունտեսքրիմինալամթ Դաշնակցային Գերմանիա կամ Արդարութեան Նախարարութիւն Միացեալ Նահանգներ: Գրասենեակները իրարու կը փոխանցեն տեղեկութիւններ, աղբիւրներ, թղթածրարներ եւայլն: Այս ձեւով համագործակցութիւն մը հաստատուած է 126 երկիրներու ոստիկանութիւններուն միջեւ: Դիւրին չէ եղած ասիկա: Արդարեւ, ծանօթ իրողութիւն է, որ ոստիկանները ընդհանրապէս կասկածամիտ են եւ յաճախ մրցակցութիւն, նոյնիսկ հակամարտութիւն կը տիրէ նոյն երկրին ոստիկանական մէկ ճիւղին ու միւսին միջեւ: Էնթերփոլ թէեւ իշխանութիւն չունի, սակայն անոր դիմումները նկատի կ'առնուին: Այսպէս, կազմակերպութեան ձերբակալութեան մը ազդը՝ անդամ երկրի մը պահանջին վրայ, անմիջապէս առժամեայ ձերբակալութեան հնարաւորութիւն կուտայ՝ խուսափելով դիւանագիտական ճամբով կատարուող դանդաղ գործողութիւններէն:

Գործունէութիւնը մեծ ծաւալ առած է: Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ Ազգ. Կեդր. Գրասենեակները, առաջինը Փարիզ Քէ տէզ'Օրֆէվրը, երկրորդը՝ Վիզպատըն, անցեալ տարի ամէն մէկը առանձինն շուրջ 100 հազար թղթածրար կազմեց, այլ երկրի մը ոստիկանութեան պահանջով 350 տեղացի յանցագործ ձերբակալեց եւ շուրջ 200 օտար փախստականներ յանձնեց համապատասխան երկիրներուն:

Էնթերփոլի նուիրապետութեան գլուխը կը գտնուի Ընդհանուր Քարտուղարութիւնը, որուն կեդրոնատեղին հաստատուած է Սէն Քլու: Հոն կեդրոնացած են 300.000 հիմնական թղթածրարներ: Հաստատուած է ռատիօ – թելեթիփ կայանը: Անձնակազմը՝ միջազգային դիմագիծով, կը բաղկանայ 200 հոգիէ:

Անցեալ տարի, Քարտուղարութիւնը 35 հազար խնդիրներու մէջ ներդաշնակեց ոստիկանութեանց գործակցութիւնը, ուսումնասիրեց նոյնպէս ոճիրներուն հոլովոյթները, ուղղութիւնները, կազմակերպեց ոստիկանական սեմինէրներ եւ յանձնանձեց կազմակերպութեան մեքենան:

Էնթերփոլ, որ փաստօրէն իբրեւ միջկառավարական մարմին ճանչցուած է Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ, առանձին կազմակերպութիւն մըն է, հաշուետու՝ Ընդհանուր Քարտուղարին միջոցաւ, իր Գործադիր Կոմիտէին: Այս մարմինը կը բաղկանայ 13 անդամներէ եւ կ'ընտրուին Կազմակերպութեան Ընդհ. Ժողովին կողմէ: Ընթացիկ տարուանը գումարուեցաւ Փանամա:

Ընդհանուր գործունէութեան շրջաջագծին մէջ, ահաբեկչութիւնը երկրորդ աստիճանի վրայ կուգայ, առաջինը մնալով պայքարը թմրեցուցիչներու մաքսանենգութեան դէմ:

Էնթերփոլ իր նախագլուշական պայքարութիւնները կը փոխանցէ աշխարհի վրայ տարածուող իր ձայնասփիւռին ցանցով, որ ուղղակի կապուած է նոյնպէս Միջազգային Օդանաւորդութեան Ընկերակցութեան ապահովութեան ցանցին: Այսպէս, ահազանգ մը Պէյրութի Էնթերփոլէն հնարաւորութիւն տուաւ Նիկոսիոյ Էնթերփոլին, որպէսզի վայրէջքի հրաման արձակէ դէպի Հռոմ ուղղուող օդանաւի մը: Ռումբ մը գետեղուած էր եւ պիտի պայթէր կէս ժամէն: 102 ճամբորդներու կեանքը փրկուեցաւ:

Էնթերփոլ թղթածրարներ ունի հարիւրաւոր ահաբեկիչներու համար, բլլան անոնք անդամներ Պաատէր–Մայնհոֆ խմբակին, թէ Պաղեստինի Ազատագրութեան Ժողովրդական Ճակատին, Խորուած ազգայնականներու կամ անջատողականներու:

Էնթերփոլի օրինագիծը կ'արգիլէ Կազմակերպութեան միջամտութիւնը քաղաքական նկարագիր ունեցող դէպքերուն մէջ: Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ, միջին ճամբայ մը գտնուած է, որ պաշտօ-

---

ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ

## ՌՈՍՏՈՄԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

15.

26.4.1913

Սիրելի Սիմոն,

Այսօր ուղարկում եմ դարձեալ 5 պատկեր (1): Կարծեմ, որ բաւական է: Էլ պակաս բան չես ունենալ:

Սպասում եմ, ուրեմն, դրամի:

Այսօր լսարան ունեցանք արտադաղթի առթիւ: Ցորդորները թէեւ չեն օգնիլ, բայց եւ այնպէս գուցէ քիչ մեղմացնեն հոսանքը:

Կարող է նշանակութիւն ունենալ այդտեղի պանդուխների վիճակի նկարագրութիւնը: Կարո՞ղ ես ազդու փաստեր տալ, մանաւանդ անգործութեան եւ դըրանից առաջ եկած աղէտների մասին, կարեւոր փաստեր նաեւ խլամ պանդուխտների վերաբերեալ:

Ընկերներին յայտնիր, որ իրենց արտայայտած փափաքի համաձայն գործ առաջարկեցինք Թովմասին (2), բայց ոչ մի գործ չի կպել: Վերջերս խնդրեցինք գալ այստեղ ձեր վերջին յանձնարարութեան համար, բայց չեկաւ:

Այնուամենայնիւ ուրիշ միջոցով հըրաւեր ենք տեսնում գործը գլուխ բերել:

Սարգսի դրամը չուշացնես: Կարող է պատահել, որ չուտով հեռանայ մեր քաղաքից: Մտադրութիւն կայ Կովկաս անցնելու: Ես էլ յանդգնութիւն ունեմ այդ մասին մտածելու:

Գարօի գրութիւնը ստացած կը լինես: Լաւ պէտք է կոկես, նիւթը շատ լաւ է:

Քո ՌՈՍՏՈՄ

(1) Այս ամիս սրանով ուղարկուած է մօտ 10 հատ:

(2) Թովմաս Ճէլալեան — Ամերիկայի գործօն դաշնակցականներից, որ վերադարձել էր իր ծննդավայրը՝ Բալու երկրում աշխատելու համար: Ջոհ գնաց ընդհանուր եղեռնին:

Ս. Վ.

16.

22.5.1913

Սիրելի Սիմոն,

Մի չաբաթ առաջ գրած նամակս ստացած կը լինես: Անցեալ փոստին ստացայ 8.5 նամակդ:

Լաւ չեղաւ, որ ուշացաւ «Բացառիկը»: Ամբողջ յոյս նրա վրայ էր: Դրա պատճառով տակնուվրայ են լինում Ռւսուցչ. ամբողջ կազմի ամսականները: Ստիպուած կը լինեմ պարտք անել: Բայց ո՞ւմ դիմեմ:

Քանի որ ուշանում է, որքա՞ն կ'ուզենայի աչքի անցընել իմ յօդուածը: Ցանկանայն դէպս վերջին մասը եթէ հանես, վատ չի լինիլ (1):

Մեր վիճակը այնքան էլ վէչ չէ, ինչպէս ներկայացնում են: Մի տեսակ սպասողական դրութիւն է. «Ազգային» գործերը կանգ են առել: Ներքին սոխմուլ չկայ: Ամէն ինչ գնում է իներցիայով, եթէ միայն գնում է: Կարծում եմ, որ յառաջիկայ տարին սթափում կը լինի:

Փիլոսը այս փոստով պիտի գրէր: Կազմակերպական կեանքից տեղեկութիւններ տալը նրա վրայ կը դնենք:

Կովկասում երկու տեսակ հոսանք է նկատւում: Որոշ մասի յոյսը ռուս կառավարութեան միջամտութեան վրայ է, եւ այդ պատճառով ոչինչ չի ուզում անել: Աւելի ճիշդն ասած՝ յոյսը կառավարութեան վրայ է դնում, իր կողմից ոչ մի բան չանելու համար: Բայց կան եւ այնպիսիները, որոնք լուրջ են կպչում գործին:

Լաւ է, որ Սնարեանը մնաց: Խօսում էր Ճէմիլի մասին. կարծեմ գրել էի, որ նա Ամերիկայի համար շատ օգտակար կարող է լինել, միայն թէ Ամերիկան նրա համար աղետաբեր կը լինի: Նրա բնաւորութեան մէջ կայ թերթեւ, մակերեսային վերաբերում դէպի աշխատանքը:

(1) «Նոր Սանասարեան»ին նուիրուած Բացառիկում տպուած յօդուածի վերջին մասում խորհրդածութիւններ կային դաշնակցական ընկերավարութեան մասին, տպուեց անփոփոխ:

(Շար. 9)

## ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

### Պուրճ - Համուտի «ՄԵՐ ՏՂԱՔԸ»

——— o ———

— Մե՛ղք եղաւ, 10 – 15 հոգի ինկան անոնցմէ պաշտօնի վրայ...:

Պատմողը Վարուժն է, հին դասընկեր մը, որ այսօր հասաւ Պէյրութէն, յետ անցնելու մեծ վախով «նշանաւոր» կամուրջը:

«Անոնք», Պուրճ Համուտի տղաքն են՝ Յակոբը, Գոգօն, Վահէն, Սագօն, Արամ, Պետիկը... գրեթէ անդիմագիծ, բայց ամէնուն ծանօթ, վաթսուն տարիէ կրկնուող անուններով եւ սրբազան դարձած աւանդութեամբ մը, առաջին գիծի վրայ գտնուելու, բոլոր ազգային դատերու առեն, պատրաստ նուիրուելու եւ նուիրելու մինչեւ իսկ իրենց մատղաշ կեանքը իրեններուն համար: Արհեստաւոր ու հասարակ, ուսանող եւ համալսարանական՝ հետզհետէ աւելի, ահաւասիկ են «մեր տղաքը» Պուրճ Համուտի. խաղաղ օրերուն, աշխատող եւ զուարճասէր, քիչ մը վուլգար, քիչ մը լովանթէն, Քուէյթէն Փարիզ եւ Լոնտոնէն Լոս Անճելըս «Պուրճ Համուտեան» կէթօներ ստեղծող այս տղաքը հայկականութիւնը կրօնք մը ըրած, միշտ պատրաստ են զոհուելու անոր խորանին: Երէկ, Փարիզի մէջ, Նոր Հաճընցի Յաւութն էր որ տարիներու աշխատանքն ու իրաւունքները լքած կ'ուզէր վերադառնալ «հոն», որովհետեւ «կուսակցութիւնը» իրեն նմաններուն պէտք ունէր, այսօր՝ Փատովայի Վիգէնն է որ ճամբայ կ'ելլէ... «Ի՞նչպէս կրնամ հանգիստ ապրիլ, երբ ազգս կը տառապի»:

«Ինկան պաշտօնի վրայ»... զէնքի արկածախնդրութիւն մը չէ իրենցը. դեռ Օգոստոսին կը դանդատէին թէ օրուան քաղաքականութիւնը համբերութիւն կը յորդորէ եւ զէնքի գործածութիւնը կ'արգիլէ. կը պատմէին թէ որքան կատաղութեամբ լեցուած էին հանդէպ անոնց, որոնք անվնաս եւ զէնքի ուժով դրամ եւ ինչ «ուզելու» կուգային... Հայոց

նայէս կ'անտեսէ ընդյատակեայ խմբակցութիւնները եւ նկատի կ'առնէ միայն անոնց անդամները՝ անհատական դէպքերու, արարքներու հիման վրայ, ինչպէս, օրինակ, օդանաւի մը առեւանգումը:

Կազմակերպութեան գործունէութեան մէջ հիմնականը կը մնայ միշտ Թմրեցուցիչներու ճիւղը: Պիւտճէին մէկ երրորդը կը յատկացուի ատոր:

Թ. Ա. Թ.

## ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻԱ Հայ Նահատակաց եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Հոկտ. 15ին, տեղի ունեցած է երեկոյթ մը, նուիրուած՝ Սիամանթոյի, անոր ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ: Ներկայ եղած են երեք հարիւր հոգի: Բանախօսած է Յակոբ Կարապենց, որ գրաւոր ներկայացուցած է՝ անգլերէն եւ ֆրանսերէն, բանաստեղծին կեանքն ու գործը: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են Ֆիլատելֆիոյ Հայ Քոյրերու վարժարանի աշակերտները՝ երգով, արտասանութեամբ: Փակման խօսքը ըրած է Հայ Նահատակաց ժողովական եկեղեցւոյ հովիւը՝ Վեր. Պետրոս Տողրամճի:

ՈՒՈԼԹԸՄԻ (ԱՄՆ) «Քենըտի Ճունըր Հայ Սքուլ»ի մէջ, Հոկտ. 21ին, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան տեղի ունեցած է երգահանդէս մը, ղեկավարութեամբ երաժիշտ Ռուբէն Գրիգորեանի: Յայտագրին մաս կազմած են Կոմիտասի, Եկմալեանի, Զուհաճեանի, Պատմագրեանի, Ռուբէն Գրիգորեանի, Ա. Յարութիւնեանի, Գ. Սիւնիի եւ Առնօ Բաբաջանեանի երգերը: Երգչախումբին ընկերացող նուագախումբը վարած է Ճան Վուտուըրտ. դաշնակի վրայ՝ Շաքէ Ալոյեան. մեներգիչներ՝ Անահիտ Զէնկէլեան եւ Շնորհիկ Մարգարեան: Երեկոյթին խօսք առնելով Տոքթ. Վարանդ Յակոբեան բացատրած է որ համերգը նուիրուած է Խորէն Ա. Կաթողիկոսի յոբելեանին, որ Լիբանանի դժբախտ դէպքերուն հետեւանքով կը բացակայէր այդ գիշեր:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Նշան Փալանճեան ճեմարանի դասընթացքները սկսած են Նոյ. 2ին: Բնական պայմաններու մէջ 950 աշակերտ ունեցող կրթական հաստատութիւն յաճախած են մօտ 250 աշակերտներ մինչ արեւելեան շրջանի հայկ. վարժարանները փակ կը մնան:

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻԱ Լոկ Քեպինի ճաշարանին մէջ, Հոկտ. 21ին, նշուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան 88րդ տարեդարձը, ճաշպարահանդէսով մը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Ֆիլատելֆիոյ կոմիտէութեան: Բացումը կատարած է ընկ. Կոստան Պողաճեան: Խօսք առած են ընկերուհիներ Շնորհիկ Գարաքելեան՝ Հ. Օ. Մ.ի տեղական մասնաճիւղերու կողմէ, Գիմ Քիւլհանճեան՝ Հ. Ե. Դաշնակցութեան «Սեպուհ» ուխտի կողմէ եւ եղբ. Պետրոս Ֆրունճեան՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ: Օրուան գլխաւոր բանախօսը՝ ընկ. Երուանդ Թերզեան, շեշտը դրած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաքելութեան, Հայ Դատի քարոզչական աշխատանքներուն եւ հայ ժողովուրդի իրաւունքները ձեռք ձգելու համար յարատեւ պայքար մղելու իրողութեան վրայ: Ընկ. Կ. Պողաճեանի փակման խօսքէն ետք երեկոյթը շարունակուած է հայկական պարերով:

ԻՐԱՆԱ – ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ Հայոց Թեմի առաջնորդը՝ Կորիւն Ծ. Վ. Պապեան, հովուական այցելութիւն մը տուած է Փերիա գաւառի (Սպահանէն քիչ հեռու) Հայութեան, ընկերակցութեամբ պետական երեսփոխան Սեւակ Սագինեանի եւ պատասխանատու մարմիններու ներկայացուցիչներու: Հոկտ. 18ին առաջնորդն ու իր հետեւորդները գացած են Ֆէրէյտան, ուր տեսակցութիւն ունեցած են գաւառապետին հետ: Ապա անցած են Սիվարան գիւղը, ուր կ'ապրին 30 հայ ընտանիքներ: Ճաշէն ետք խումբը մեկնած է Խոյգան գիւղը անցնելով Նամակերտ գիւղէն, ուր գտնուող երբեմնի ազգային հիւանդանոցը ներկայիս ճամբարի վերածուած է: Խոյգան գիւղի մէջ կ'ապրին 56 հայ ընտանիք: Այնուհետեւ խումբը անցած է Բոլորան գիւղը (զուտ հայաբնակ), որ ունի 350 հոգինոց բնակչութիւն մը: Յաջորդ առաւօտ պատարագ մատուցուած է: Ժամը 11ին գիւղ ժամանած են գաւառի խումբ մը պետական անձնաւորութիւններ, գաւառապետ, ոստիկանապետը, կրթական, ուժի եւ ճամբաներու շինութեանց նախարարութեանց ներկայացուցիչները, բացումը կատարելու համար Բոլորանի Ելեկտրական Կայանի եւ Բուժարանի: Փերիայի գրեթէ բոլոր գիւղերը զրկուած են ելեկտրական հոսանքի յարմարութիւններէ: Բոլորան գիւղի սարքաւորումը այսուհետեւ կը լուսաւորէ տուներն ու փողոցները: Ծախքը վճարուած է կառավարութեան կողմէ երեսփոխան Սեւակ Սագինեանի տրամադրութեան տակ դրուած յատուկ գումարէն: Բացման արարողութեան խօսք առած են գաւառապետը, հայ երեսփոխանը, առաջնորդը: Ներկայ հիւրերը, դիտելէ ետք կայանի տարբեր մասերը, անցած են բուժարան, որուն բացումը կատարած է գաւառապետը: Խօսք առած է առաջնորդը: Բուժարանը ունի առողջապահական բանակի կողմէ տրամադրուած անձնակազմ, նախնական խնամք տալու սպասարկութիւն եւայլն: Հայկական գիւղերու բնակիչները ամենուրեք իրենց կարիքները յայտնած են առաջնորդին ու պետական հայ երեսփոխանին՝ ի կարգադրութիւն:

ԼԱՎԸՆԻ (Քալիֆորնիա) Հայկական քոլէժի տնօրէնը՝ Տոքթ. Եղիա Պալիկեան, հաղորդագրոյթի մը ընթացքին յայտնած է, որ քոլէժը« երրորդ ուսումնական տարեշրջանի սեմին, յուսադրիչ պատկեր մը կը ներկայացնէ: Այսպէս, առաջին տարուան 25 ուսանողներու փոխարէն այս տարի 75 հոգի կը հետեւին դասընթացքներու: 12 հոգինոց ուսուցչական կազմ մը կը զբաղի դասաւանդութեամբ: Պիւտճէն՝ 300 հազար տոլար: Խօսելով ապագայ ծրագիրներու մասին տնօրէնը ըսած է, թէ գալ տարի քոլէժը պիտի ունենայ 100 ուսանողներ, որոնք, բացի հայագիտական մասնագիտութենէ, պիտի հետեւին նաեւ երեք մասնագիտութիւններու՝ հաշուիչ մեքենաներու գիտութիւն, անգլերէնի դասաւանդութիւն իբրեւ երկրորդ լեզու եւ անգլերէն-հայերէն երկլեզու դաստիարակութիւն Ամերիկայի դպրոցներուն համար:

Թաղերէն. այսօր երբ ամբողջ հայաւանը քարուքանդ է, անոնք գիշեր – ցերեկ թաղերը կը շրջին որ հեռու պահեն թալանող տարրերը անդուռ եւ անտէր մնացած տուներէն եւ խանութներէն: Կ'անցնին արեւելքէն արեւմուտք որպէսզի ուտեստեղէն եւ դեղեր հայթայթեն ժողովուրդին, ամէն օր կրակներու մէջէն «քաղաք» (արեւմտեան կողմ) կ'երթան, որպէսզի Ազդակ բաշխեն Էշրէֆիէ, Պուրճ Համուտ եւ Լեռնալիբանան. վիրաւորները կը փոխադրեն Թրիփոլի, Այնճար կամ Դամասկոս. առեւանգուածները կը հետապնդեն որ վերադարձնեն իրենց բոյնը: Ահա ասո՛նք են Պուրճ Համուտի զարմանալի մեր տղաքը, եւ Վարուժի սրտէն բխած ափսոսանքը դարձեալ կը հնչէ ականջիս.

— Մե՛ղք եղաւ որ «անոնցմէ» 10–15 հոգի ինկան պաշտօնի վրայ...

Յարգանք ձեզի տղաք, եւ խնկաբոյր փունջ մը աղօթք ձեր թարմ շիրիմին հայ քահանայի մը վիրաւոր սրտէն:

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Վենետիկ, Ս. Ղազար

25 Հոկտ. 78

## ՆԿԱՐԻՉ ՐԱՖՖԻ

——— o ———

Նոյեմբեր 14ին Փարիզի մէջ է որ Րաֆֆի կը ներկայացնէ իր գործերը: Դեռ վերջերս Թենսիի մէջ էր, որ արուեստասէրներ առիթն ունեցան դիտելու անոր պաստառները: Այս առթիւ է որ տեղւոյն Էքօ շաբաթաթերթը Հոկտ. 27ի իր թիւով արձագանգ կ'ըլլար Րաֆֆիի ցուցահանդէսին եւ կը գրէր. «Թռչուններու եւ արեւու թեմաները յաճախական են (երբեմն՝ անգիտակցաբար) Րաֆֆիի գործերուն մէջ. ներքին պոէթիկում մըն է. գոյներու կախարդութիւնը ուրախութիւն կը ներշնչէ եւ հոգին կը լուսաւորէ: Աչքերու կախարդանք մըն է. ոգին կըրնայ հանգիստ թափառիլ եւ երեւակայել անհունին մէջ»:

## ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

# ԽՕՍԵՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

### ԾՈՎԸ ՀՐԱՊՈՒՐՈՒՄ Է

2.

— Չէ, պատասխանեց Ջիլ Ջաքարը: Այդ մէկն ինձնից ասացի, պարոն գեներալ աղա, ներող եղէք յիմարիս: Մեր խնդիրքն այն է, որ դուք մեզ օգնէք, որպէսզի մենք մեր փրկած ժողովրդին անցկացնենք ծովը, հասցնենք ձեր երկիրը: Մի տարի է կռւում ենք մեր ու ձեր թշնամու դէմ: Արեան մէջ ենք: Վճռել ենք իջնել ծովափ ու ծովի վրայով անցնել գնալ ձեր Ռուսաստանը: Մեր խընդրանքն այս է, ոտքիդ մատա՛ղ, պարոն գեներալ աղա, նաւեր ուղարկեցէք ծովափ, որ մեր դժբախտ ժողովրդին վերցնեն եւ ազատեն կորստից: Վերեւ Աստուած, ներքեւ՝ ձեր թագաւորը, պարոն գեներալ աղա, լսեցէք մեր աղերսանքը: Իսկ երբ մեր երկիրը Աստծու ողորմածութեամբ ու ձեր թագաւորի օգնութեամբ կ'ազատուի Թուրքից, Ռուսաստան ուղարկած մեր ժողովուրդը նորից ետ կը գայ Հայաստան:

Զրոյցը երկար տեւեց: Գեներալը Հայերին հիւրասիրեց թէյով, սկսեց հետաքրքրուել նրանց ապաստանած վայրով, ֆիդայիների ուժով ու մարտունակութեամբ: Նա չէր կարողանում թաքցնել իր հիացմունքը դէպի Հայերը եւ գանում էր բացէ ի բաց՝ երբեմն «խորոշօ» ասելով, որ արդէն հասկանալի էր խմբապետներին: Նա դարձաւ նոյնիսկ մտերիմ:

— Երիտասարդ տարիներիս ես եղել եմ ձեր Երզնկայում: Գեղեցիկ քաղաք է, Հայի հին քաղաք:

— Հիմա Երզնկան աւերուած է, այս անգամ խօսեց Թաթուլը: Այնտեղ Հայ չկայ: Քեմալ բէյն ու Մամուր Փէյզադէն տիրապետել են մեր ունեցուածքին՝ մեզ կոտորելուց յետոյ:

Գեներալը ուզեց ասելիքը լեզուի ծայրից ետ քաշել, սակայն ձեռքը թափ տըւեց ու ասաց.

— Այստեղ եւս սաստիկ կոտորած է եղել: Երբ մենք առանք Տրապիզոնը, քաղաքի փողոցներն ու տները լիքն էին Հայերի դիակներով: Տրապիզոնի նահանգապետը, որի անունը կարծեմ Ջեմալ Ազմի փաշա է, Տրապիզոնից հեռանալուց առաջ հաւաքել է երեք հարիւր վաթսուն հայ մանր երեխաներ եւ իր ձեռքով քարափի գլխից մէկիկ – մէկիկ նետել ծովը: Գեներալը դէմքը կնճռոտեց: Հասկանու՞մ էք, իր ձեռքով: Կանգնել է քարափին, բռնել երեխաների օձիքներից ու գցել ջուրը: Զարհուրելի՛ է... Հիմա այդ փաշան Օրդու քաղաքումն է՝ նոյնպէս նահանգապետ: Ձի էլ ամաչում Աստծուց: Ասում են, այդ մանկասպանը իր տասներկու տարեկան որդուն էլ է սովորեցրել երեխաներին ծովը գցել: Դրանից յետոյ նա իր տղային ուղարկել է Գերմանիա՝ կրթութեան: Սոսկալի է, չէ՞:

— Անիծելի՛, տեղը ասաց Ջիլ Ջաքարը: Մեր ցաւերը, որ լցնենք ծովը, ծովը կը կարմրի, պարոն գեներալ աղա:

Գեներալը խմբապետներին ուղարկեց շտաբ:

Այդտեղ նրանց հարցուփորձ արին քարտէզի առաջ՝ նոյն հայ սպայի օգնութեամբ: Խմբապետները բացատրեցին, թէ ինչ ճանապարհով են իրենք հասել Տրապիզոն: Թաթուլը քարտէզի վրայ նշել տուեց Ակնովիտի տեղը: Ռազմանաւերը անարգել կարող են մօտենալ կեչոպին: Դա յարմար վայր է՝ ծովափ իջնելու համար: Ասացին, որ Ակնովիտից ժողովրդին կեչոպ կը հասցնեն ամենաուշը եօթ օրում:

X

Հայ խմբապետները ամէն օր, կամեցած ժամերին ազատ շրջագայում էին Տրապիզոնում: Քաղաքն ապաքինում էր Թուրքերի պատճառած վէրքերը: Այն Հայերը, որոնք փրկուել էին ջարդերից, վերադարձել էին, Թուրքերի աղտեղութիւնից մաքրել իրենց տները եւ հիմա ապրում էին նրանց մէջ: Հայոց հին եկեղեցու գաւթում նոյնիսկ վարժարան էին բաց արել: Ռուսական հրամանատարութիւնն օգնում էր, որպէսզի Հայերը վերականգնեն իրենց տնտեսութիւնները: Ջիլ Ջաքարը Թաթուլին ասաց.

— Երանի թէ մեր Երզնկան, մեր Կամախն էլ մաքրուեն Թուրքերից: Ի՞նչ կ'ասես, նման բան կը լինի՞, Թաթուլ: Դու, ախր, մինչաշու մօտ տասնապետ ես եղել, քո խելքն իմից ծանր է:

— Կարծում եմ կը լինի, ասաց Թաթուլը: Բայց այս գործում ծանր խելքը չի վճռողը, այլ ծանր զէնքը:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(189 – Շար.)

### ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Տիրան Հօթոյեան եւ զաւակները ինչպէս նաեւ Խաչատուրեան, Մարկոյեան, Աւագեան եւ Յարութիւնեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի առտու, Նոյ. 19, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին

ԱԼԵՔՍԱՆ ՀՕԹՈՅԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

### ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համախորհրդակցական Միութեան, Ֆրանսայի շրջանի Կեդր. Վարչութիւնը, իր բոլոր մասնաճիւղերով, խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնէ.— Տէր եւ Տիկին Ճիկերճեանի, իրենց զաւակներուն, ընտանեկան պարագաներուն ու բարեկամներուն, Օր. Մարի Ճիկերճեանի մահուան առթիւ, երիտասարդ տարիքին, Վիէնի մէջ:

Այրի Տիկին Հռփսիմէ Մաղաքեանի, իր զաւակներուն ու թոռներուն, ինչպէս նաեւ բոլոր բարեկամներուն, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մաղաքեանի ու զաւկին, Սուքիաս Մաղաքեանի մահուան առթիւ (Վալանս):

Ողբացեալ Գէորգ Կօշկարեանի, զաւակներուն ու թոռներուն, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Կօշկարեանի, իրենց զաւակներուն ու թոռներուն, ինչպէս նաեւ իրենց բոլոր բարեկամներուն, Եսթեր Կօշկարեանի մահուան առթիւ (Վալանս):

### ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Տիկ. Զ. Արզումանեանի, Պ. Պ. Արզումանեաններու ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, տարաբախտ ընկերուհի Անահիտ Արզումանեանի մահուան առթիւ:

×

Նաեւ այրի Տիկ. Ա. Ազարեանի, Տէրտէրեան, Դարբինեան եւ Աթոյեան ընտանիքեան, ողբ. Ղազար Տէրտէրեանի մահուան առթիւ:

×

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէրտէրեան, Ազարեան, Տիրատուրեան, Փափազեան, Ղազիկեան, Դարբինեան, Աթոյեան, Զաքար եւ Գասպարեան ընտանիքներուն Ղազար Տէրտէրեանի մահուան առիթով:

GALERIE ARS MAGNA
119, Rue de la Convention
75015 Paris

**Raphy**

du 14 Novembre au 4 Décembre
de 13 h. 30 à 19 h. sauf Dimanche et Lundi
*Vernissage : 14 Nov. àpartir de 18 h.*

### ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՎԱԼԱՆՍ.— Այրի Տիկ. Հռփսիմէ Մաղաքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մաղաքեան եւ զաւակը իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, հեռաձայնով, հեռագրով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ տագրոջ՝

ՍՈՒՔԻԱՍ ՄԱՂԱՔԵԱՆԻ

մահուան առթիւ (յանկարծամահ Հոկտեմբեր 28ին):

Այս առթիւ Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մաղաքեան 100 Փր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

### ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամուհիները Նոյեմբեր 18, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Մշակոյթի Տունը: Կարեւոր օրակարգ:

### ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ
#### ՆԻՍ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ
#### ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՄԱՆ 50ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ, ձեռամբ եւ քարոզ հովանաւորութեամբ Արեւմտ. Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կիրակի, Նոյ. 19, ժամը 9.30ին, Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ:

Ճաշ Փլածծա պանդոկի ճաշասրահին մէջ, ժամը 13.30ին: Այս առթիւ հրաւիրուած է Քանատայէն՝ օփերայի մեներգիչ պարիթօն՝ Դաւիթ Վարժապետեան:

### Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի Նոյ. 19, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ:

Պատարագի ընթացքին Դաւիթ Եպիսկ. Սահակեան կը կարդայ և կը յանձնէ Նորին Ս. Օծութ. Վազգէն Ա.ի գնահատական սրբատառ կոնդակները ուղղուած՝ Ա) Յակոբ Ա. Սրկ. Թէրզանի, Բ) Մարթէն Օֆլազի (վարիչ Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի):

Յաւարտ պատարագի ճաշ Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ, ի պատիւ զոյգ պարգեւատրուողներու, դպրաց դասու եւ երգչախումբի ժրաջան անդամներու:

Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին, թող արձանագրուին Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ գրասենեակը ամէնէն ուշը մինչեւ Հինգշաբթի Նոյ. 16:

Ճաշագին 50 Փր.:

### ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլ քաղաքի Կապ. Խաչի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պր. Վարդան Մուրատեանէ 50 Փր. հանգուցեալ Կարապետ Արմաղանեանի թաղման, փոխան ծաղկեպսակի:

**un évènement**

Le Premier disque au monde de

*pop' arménienne*

par le groupe :

**ZARTONG**

produit et édité par les
**Disques DOM**
4-6, Rue du Donjon, 94300 Vincennes
*En vente chez tous les disquaires*

**ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ**

*Soirée exceptionnelle*

**DANYEL GERARD**

LUNDI 20 NOVEMBRE A 21 H.

à l'Olympia

**ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ**

Նախաձեռնութեամբ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

**GRANDE SOIRÉE DANSANTE** organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅ 19 ԺԱՄԸ 15ԻՆ

Salle des Fêtes de Sevran

ORCHESTRE DEDEDJIAN — GROUPE ARTANAK

*en attraction: le groupe ZARTONG*

*groupe de danse MINI SOSSI de Sevran*

*BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMÉNIENNE*

A titre exceptionnel, et compte tenu de la situation dramatique de la Communauté Arménienne du Liban, la moitié des bénéfices de cette fête sera versée aux œuvres d'aide aux sinistrés.

### ՊՕՄՈՆ
#### Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
#### ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Եկեղեցւոյ շինութեան 46րդ տարեդարձին եւ համայն բարերարներու յիշատակին համար, հանդիսաւոր պատարագ, հոգեհանգիստ եւ մատաղօրհնութիւն կը կատարուի Կիրակի, Նոյ. 19:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ՝

ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՅ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

### Կ'ՈՒԶՈՒԻ
#### ՎԻՐԺԻՆԻ ՏՈՒՆ

Վարպետ ձեւող կարուհի մը:

Հեռաձայնել երեկոյեան ժամը 17էն սկսեալ՝ 770.11.68:

**Maison VIRGINIE**

Demande coupeuse — mécanicienne qualifiée pour robe.

Téléphoner après 17 h. 770-11-68

### ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կազմակերպուած Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի նախկին Սանուց Միութեան կողմէ, ի նպաստ վարժարանին, Շաբաթ, Նոյ. 18 ժամը 9ին, վերանորոգուած

ALHAMBRA

սրահը

334-340, Bld. Chave — 13005 Marseille

Նուագախումբ

CLUB MEN

Համեղի անակնկալներ — Քոքթէյլ

ճոխ պիւֆէ

Centre Culturel
St. Sahak-Mesrob

Avenue du Prado
13008 Marseille

Mercredi 15 Novembre à 21 h.
Conférence de :
JEAN ABEL

*Musicologue — compositeur — critique musical*

A la rencontre de Shubert

**Journées d'Amitié**

Organisées par
LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR
au profit de leurs étudiants boursiers

Samedi 25 et Dimanche 26 Novembre de 14 h. à 20 h.

Cadeaux de Noël, parfumerie, jouets, livres, disques, cartes de vœux, foulards, cravates, parapluies, jupes, chemisiers, linge de maison, layette, alimentation, buffet spécialités arméniennes.

SETA PAPAZIAN
et JACQUES KRAVETZ
signeront leurs ouvrages
RAFFI SARKISSIAN
exposera ses pendentifs arméniens

Maison d'Arménie,
57 Boulevard Jourdan, 75014 Paris
Métro : Porte d'Orléans.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՕԺԱՆԴԱԿ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
Կը կազմակերպէ՝

**ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ**

Ի նպաստ Լիբանահայ աղէտեալներու

Շաբաթ, Նոյ. 18ին ժամը 20.30ին
Մշակոյթի Տան Վասպուրական
սրահին մէջ

Գեղարուեստական բաժին սիրայօժար մասնակցութեամբ պարուհոյց Նուա Արզումանի, երգիչ՝ Ժաք Պալապանեանի, դաշնակահար՝ Գէորգ Պօզուքեանի:

ՃԱՇԱԳԻՆ 50 Փր.

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
15
MERCREDI
15 NOVEMBRE
1978

# ՅԱՌԱՋ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

LE NUMERO 1,80 F.

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 230 Ֆ· Վեցամսեայ 125 Ֆ·
Արտասահման Տար· 260 Ֆ· հատը 1 Ֆ· 80

54րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·250
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
54e ANNÉE — N° 14.250

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

### ՇԱՄՈՒՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

« ՄԻԱՅՆ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ ԿԸ ԿՌՈՒԻՄ : ԵԹԷ ՀԱՅԵՐԸ ՄԱՍ ՉԵՆ ԿԱԶՄԵՐ, ՈՉԻՆՉ ՈՒՆԻՆՔ ԻՐԵՆՑ ԴԷՄ, ԲԱՅՑ ԵԹԷ ՄԱՍ ԿԸ ԿԱԶՄԵՆ, ՊԱՏԵՐԱԶՄ Կ'ԸՆԵՆՔ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐՈՒՆ »

——— Օ ———

Նոյ· 13ի Օռիան — Լը ժուռը արձագանգ կը հանդիսանայ այն երկար տեսակցու – թեան, զոր Կիրակի օր Փիէր Ճեմայէլ եւ Քամիլ Շամուն ունեցած են Պիքֆայա : Այս տեսակցութեան աւարտին, նախ եր– կու պարագլուխները յայտարարած են թէ տեսակէտներու բացարձակ նոյնութիւն կայ իրենց միջեւ այժմէական բոլոր հար– ցերուն շուրջ, ի մասնաւորի ապահովու– թիւնը ամրապնդելու, որպէսզի բոլոր ա– նոնք, որ տեղահան եղած են իրենց տունը վերադառնան :

Հարց տրուած է Քամիլ Շամունի այն ամբաստանութիւններուն մասին, զորս հայկ· գաղտնի բանակի բանբեր մը նե– տեր է նախկին նախագահին երեսին, եւ ըստ որոնց նախագահ Շամուն զէնք ստա– ցած է Թուրքերէն գաղթի ստիպելու հա– մար Հայերը : Ճակատին պետը հետեւ– եալը յայտարարած է · « Ո՞վ է այդ հայկ· գաղտնի բանակը եւ որո՞նք են այն տարրերը, որ զայն կը կազմեն : Դեռ նոր տեսակցութեան մը ընթացքին Դաշնակ կուսակցութեան ընդհ· քարտուղարին հետ, մեր տեսակէտները իրարու կը հա– մապատասխանէին ինչ կը վերաբերի Լի– բանանեան քաղաքականութեան, ինչ որ կը հերքէ վերագրումները այդպէս կոչ– ուած հայկ· գաղտնի բանակին : Գալով Թուրքիայէն եկած զէնքերուն, զուտ ա– ռասպել է, որովհետեւ նախ այդ երկրէն եկող զէնքերու պէտք չունինք եւ միւս կողմէ, ոչ ոքի դէմ կ'ուզեմ կռուիլ բացի Լիբանանի թշնամիներէն : Եթէ Հայերը անոնց մաս չեն կազմեր, ոչինչ ունինք անոնց դէմ, բայց եթէ մաս կը կազմեն, պատերազմ կ'ընենք Լիբանանի բոլոր թշնամիներուն » :

×

Աւջի գիւղի կրկին, համեմատական հանդարտութիւնը խախտած է հրացա – նաձգութիւններով եւ ռմբակոծութիւննե– րով : Բախումները տեղի ունեցան Պէյ – րութի առեւտրական հին թաղամասին մէջ սուրիական ուժերու եւ քրիստոնեայ քաղաքապահներու միջեւ :

×

Ռումանացի հռչակաւոր գրագէտ Վիր– կիլ Կիորկիու, հեղինակը՝ « 25րդ ժա – մուն », Լիբանան գացած է իբրեւ հիւրը Գերպ· Զիատէի (ինք ալ հոգեւորական է) : Գիրք մը կ'ուզէ գրել Լիբանանի պա– տերազմին վրայ :

### Ո՞ՐՆ Է ՆԱԽԸՆՏՐԵԼԻՆ ԳԱՂԹԱԿԱ՞Ն ԸԼԼԱԼ ԹԷ ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ

——— Օ ———

ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ԿՈՒՏԱՅ ··· ՄԵՍՐԻՆ

Մաս–մետրիաներու (մամուլ – ձայնա – սփիւռ–հեռատեսիլ) կարեւորագոյն նիւթն է այլեւս գրաղիլ ոճրագործներով, մար– դասպաններով եւ բանտային դրութեան անհանդուրժելի կեանքով : Այսպէս է որ Երեքշաբթի օրուան փարիզեան (եւ ան – շուշտ գաւառի) օրաթերթերու առաջին էջը անպայման կը գտնուէր Մեսրինի ա– նունը, քիչ մը պակաս, քիչ մը աւելի ծա– ւալով միայն Իւմանիթէն է, որ վերջին էջը տրամադրած էր եւ Ռոժէ ՓուԹոյի ստորագրութեամբ կը դատապարտէր ե– րեւոյթը :

Եւ իսկապէս, եթէ մենք ալ կը խօսինք այս մասին, առաջին էջին վրայ, հակա– ռակ անոր որ «Յառաջ» սովորութիւն չու– նի ոճիր–արկածով զբաղելու, մասնա – նշելու համար է երեւոյթ մը, որ օրէ օր հող կը շահի : Ամիսներէ ի վեր է որ Մեսրին կը զբաղեցնէ մամուլ եւ հեռա– տեսիլ, այսինքն ասոնք կը զբաղին եւ այս գնացքով մարդը հերոսի ալ պիտի վերածուի ի մօտոյ քանի կը պայքարի բանտերու « բարձր ապահովութեան թա– ղերու » դրութեան դէմ, այսինքն դատ մը կը պաշտպանէ : Ամիսներ առաջ հար– ցազրոյց մը տուաւ Մաչի, Երեքշաբթի Մաքէնը կը գրաւէ առաջին էջ եւ երկու ներսի էջ եւ ասիկա, աւելի կ'ազդէ երբ մարդ պահ մը կը խորհի թէ այս նոյն օրերուն աւելի հետաքրքրական եւ կարե– ւոր կը նկատուին Մեսրինի թափառում– ները քան այն 2500 Վիէթնամցի գաղթա– կաններունը, Հոկտ· 20էն ի վեր : Ասոնք կէս ամի, մեծ մասով հիւանդ խարխուլ նաւու մը վրայ, նաւահանգիստէ նաւա– հանգիստ կ'երթան, ոչ ոք զիրենք կ'ուզէ : 1260 երախայ կայ այդ նաւուն վրայ, որ Չինաստանի ծովուն վրայ կը թափառի երեք շաբաթէ : Բայց աքսոր մը չէ ինչպէս կ'ըսուի մամուլի մէջ եւ գաղթականը լաւ « չի ծախուիր » : Աւելի հետաքրքրական է Մեսրինի թափառումներուն հետեւիլ, լրագրողուհիի մը ճակատագրով (որու, պարզ է Մեսրին աւելի օգտակար եղաւ քան տաղանդը մէկ օրէն միւսը ծանօթ դառնալու համար) : Եւ այն մամուլն ալ որ ինքզինքը « տեսակէտի » մամուլ կը նկատէ տարբեր չի վարուիր եւ արդա – րացումներն ալ մէկ անուն ունին՝ մա – մուլի ազատութիւն : Ու եթէ մէկը հա – մարձակի խորհիլ պահ մը, որ ի վերջոյ « բարձր ապահովութեան թաղեր »ու դը– րութիւնը կրնայ անտանելի ըլլալ, բայց անկարելի ըլլալու չէ մինչեւ հոդ հասա– նիլ (մեր խօսքը անշուշտ կը վերաբերի միայն վտանգաւոր ոճրագործներու եւ մարդասպաններու), կրնայ ուրիշ մը, անմիջապէս երեսին « ա'ջ ես » պոռալ ինչ որ այնպիսի ախտ մը կը նկատուի (դեռ Երկուշաբթի օր կը խօսուէր այդ մասին Ֆրանս – ԷնԹէռէն) որ նման նախատինքէ մը խուսափելու համար, ի վերջոյ ամէն մարդ քիչ թէ շատ մեղսակից կը դառնայ ոճիրի փառաբանութեան :

### ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՊԱՏԱՆԻ մէջ կացութիւնը բաւական փափուկ է մինչ Շահը կը փորձէ ապա– գայ մը պատրաստել քաղաքային կառա– վարութիւնով մը :

ՌՈՊԷՐ ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ դատավարութիւ– նը կը բացուի Նոյ· 15ին Երեւանի մէջ, ըստ Մոսկուայի իր բարեկամներուն : Ծանօթ է որ Նազարեան մաս կը կազմէր Հելսինքիի համաձայնութիւններուն հըս– կողութեան հայկական կոմիտէին :

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ· 3 – 6)

### ԼԻԶՊՈՆԻ «ՀԱՅԿ· ՕՐԵՐ»ՈՒ ՄԱՍԻՆ

Լիզպոնի մէջ տեղի ունեցող « Հայկա– կան Օրեր »ու ծիրին մէջ յաջողութիւն մը եղած է հայկ· նկարչական ցուցահան– դէսը : Մեծ տպաւորութիւն ձգած է կո– միտասի քառեակը : Հանդիսականներ կը դիտեն խորհրդային շարժանկարներ՝ « Խօսք պաշտպանութեան », « Ծառա – յողական սիրավէպ », « Բանալի առանց յանձնման իրաւունքի » եւայլն :

×

### Գ· ՍԱՐԵԱՆԻ ԴԻՒԱՆԸ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ ՉԱՐԵՆՑ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

Գեղամ Սարեանի այրին՝ Նազիկ, իր ամուսնոյն դիւանը յանձնած է Ե· Չարենց Թանգարանին : 1920ական Թուականներէն մինչեւ իր կեանքին վերջը բանաստեղծը խնամքով պահած է նամակները, փաս – տաթուղթեր, մամուլի մէջ տպուած յօդ– ուածներ, լուսանկարներ, հեռագիրներ, գիրքեր եւայլն :

×

### ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ՄԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒՄԸ

Երեւանի Բազմարուեստից ամպիոնի վարիչ Փրոֆ· Եուրի Սարգսեան արժա – նացած է Մեքանիք Ճարտարագէտներու Ամերիկեան Ընկերութեան վկայականին և Ա· մրցանակի, ի գնահատութիւն հայ գիտնականի կատարած հետազօտու – թեանց :

×

### ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ ՀԱՏԸՆՏԻՐԸ

« Սովետական գրող » հրատարակչու – թիւնը լոյս ընծայած է Վահան Թէքէեանի բանաստեղծութիւններու հաւաքածոն, « Իրիկուան խորհուրդներ » վերնագրով : Հատորը, զոր կազմած ու խմբագրած են Վազգէն Գաբրիէլեան եւ Ռազմիկ Տօն – եան, հրատարակուած է 10 հազար տպա– քանակով եւ արդէն սպառած :

×

### ԵՐԱԺԻՇՏ ԿԱՐԷՆ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ՆՈՐ ԳՈՐԾԸ

Երաժիշտ Կարէն Խաչատրեան իր նոր գործը՝ « Պատմութեան ակնթարթը », նուիրած է Լենինի : Արտասանողի, երգ– չախումբի եւ սենֆոնիք նուագախումբի համար գրուած քանթաթը կը ներկայա – ցնէ Լենինի կեանքին քանին մը օրերը՝ սկսեալ 1918ին իրեն դէմ կատարուած մա– հափորձէն : Կարէն Խաչատրեան աւար – տած է Մոսկուայի Երաժշտանոցը, աշա– կերտելով Նիկոլա Մեասկովսկիի, Դմիտ– րի Շոստակովիչի, Վիսարիոն Շեբալինի : 50ամեայ երաժիշտը հեղինակն է սենֆո– նիք, սենեկային երաժշտական գործերու տաամաթիք ներկայացումներու եւ շար– ժանկարներու երաժշտութեան :

×

### «ԼԻՏԵՐԱՏՈՒՐՆԱՅԱ ԳԱԶԵՏԱ» ԹԵՐԹԸ ԷՋ ՄԸ ՆՈՒԻՐԱԾ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Խ· Միութեան Գրողներու Միութեան վարչութեան օրգան « Լիտերատուրնայա Գազետա » շաբաթաթերթը էջ մը նուի – րած է Արեւելեան Հայաստանի Ռուսիոյ կցման 150ամեակին առթիւ : Յօդուածներ ստորագրած են Վարդգէս Պետրոսեան, ռուս գրող Միխայիլ Դուդին, Ջօն Կիրա– կոսեան : Էջը պատրաստած է թերթի Հա– յաստանի թղթակիցը՝ Զօրի Բալայեան : Կան նաեւ քանի մը նկարներ :

ՏՈՄՍԵՐ

### ԿՈՎԿԱՍԸ ԱՌԱՆՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Փորձեցէք գտնել Կովկասի եւ կովկաս– եան ժողովուրդներու պատմութիւնը ներ– կայացնող եւ բարքերը նկարագրող գիրք մը, որ առանց, ոչ միայն գլուխ մը, այլ նոյնիսկ պարբերութիւն մը յատկացուած ըլլայ հայ ժողովուրդին : Հազիւ հոս հոն հեռաւոր ակնարկութիւններ : Աշխարհա– գրական վայր մը կամ թագաւորի մը անունը որ թերեւս աշխարհի այդ կողմէն անցած ըլլայ : Հայաստա՞ն, հայ ժողո – վո՞ւրդ, որ երեք հազար տարիներէ ի վեր իր նկարագիրը դրոշմած է կովկասեան լեռներուն ու ձորերուն մէջ, անծանօթ երկիր մը, ժողովուրդ մըն է :

Այդ գիրքը մե՛նք գտանք :

Աւելի լաւը : Գիրքը կը բացուի Կովկա– սի քարտէսի մը վրայ ուր կան Սեւ ծովէն Կասպից ծով՝ Վրաստանն ու Ատրպէջա– նը անշուշտ, բայց նաեւ Տաղիստանը, Չերքէզներու հողամասերը եւ այլ մանր մունր ցեղախումբերու բնակավայրերը : Հայաստա՞նը կը հարցնէք : Բայց դուք ո՞ր երկրի մասին կը խօսիք : Ահ, ներո– ղութիւն, Երեւանը նշուած է :

Իրապէս քաջագործութիւն մը որ նա – խընթացը չունի :

Ոչ միայն Հայը, այլ քիչ թէ շատ աշ– խարհագրութիւն գիտցող մարդը պիտի ըսէ՝ ի՞նչ տարօրինակ Կովկաս (քէ'լ էթ– րանժ Քօքազ) :

Ճիշդ տեղը զարկինք : Գիրքին խորա– գիրն է՝ « Էթրանժ Քօքազ » :

Ասկէ աւելի հարազատ խորագիր մը կարելի չէր գտնել այս գիրքին : Ինչ որ կը նշանակէ թէ հեղինակը այնքան ալ տգէտ չէ, որ չգիտնայ թէ Հայաստանն ալ մաս կը կազմէ Կովկասին : Եւ « Էթ– րանժ Կովկաս » խորագրելով մարդը գի– տէ ինչ կ'ըսէ :

Հեղինակին անունը կ'ուզէք գիտնալ : Աղեքսանդր Գրիգորեանց : Այո', լաւ կարդացիք · Աղեքսանդր Գրիգորեանց :

Գիրքին կողքին վրայ կ'ըսուի թէան կ'ապրի Թեհրան ուր կ'աշխատի ֆրան – սական դեսպանատան համար : Կ'ըսուի նաեւ որ մասնաւոր սէր մը ունի, փասիոն մը, Կովկասի հանդէպ ուր հայրը ան – ցուցած է իր մանկութիւնը :

Երանի թէ հայրը պատանեկութիւնը Կովկաս անցուցած չըլլար, ինքն ալ այդ սէրը չունենար եւ Կովկասն ալ մնար Հա– յաստանով :

ԿՈՐԻՒՆ

ԽՈՐՀ· 41ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

### ԱՐԱՐԱՏ - ԶԱՐԻԱ 2 - 2

ԵՐԵՒԱՆԻ ԽՈՒՄԲԸ՝ 14ՐԴ

Կիրակի օր, իր դաշտին վրայ, Արա– րատ հաւասար խաղ ունեցած է Զարիայի հետ :

41րդ ախոյենութեան դասաւորումն է ·—
Դինամօ (Թիֆլիզ)
Դինամօ (Կիեւ)
Շախտեոր
Դինամօ (Մոսկուա)
Սպարտակ
ԲԿՍԱ
Չերնոմորեց
Տորպեդօ
Զարիա
Զենիթ
Պախտակոր
Կայրաթ
Նեֆթչի
ԱՐԱՐԱՏ
Լոկոմոտիւ
Դնեպր

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

# ՀՐԱՆԴ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

(1892 - 1978)

Ողբացեալ բազմավաստակ կրթական գործիչ, թարգմանիչ ու խմբագիր Հրանդ Տէր–Անդրէասեանի անունը՝ իբր կարող ու խղճամիտ ուսուցիչ, վաղուց մեզ յայտնի էր։ Սակայն 1952ին է որ իր դէմքը մեզի համար նոր փայլ մը ստացաւ, երբ լոյս տեսաւ իր Երեմիա Չէլէպի Քէօմիւրճեանի նուիրուած թանկարժէք հատորը։ Անմիջապէս օրինակ մը ծախու առինք եւ մեծ հետաքրքրութեամբ կարդացինք զայն։ Կրնանք ըսել թէ՝ այդ աշխատութիւնը խթան մը եղաւ, որ մօտէն շահագրգռուինք նաեւ Ստանպուլի ընդհանուր պատմութեամբ՝ եւ մասնաւորապէս անոր վերաբերեալ հայկական հին ու նոր աղբիւրներով եւ վաւերագրերով։

Իսկ անձնապէս զինքը ճանչնալու բախտաւորութիւնը ունեցած էինք մի քանի տարի առաջ, Սրբազան Պատրիարք Հօր տուած այցելութեան մը առթիւ։ Հանգուցեալը այդ միջոցին Պատրիարքարանին նուիրած էր բաւական թուով «Ազդարար»ներ։ Իսկ անցեալ տարի ալ զանազան հանդէսներ նուիրեց։ Հոկտեմբեր ամիսն էր, երբ 85 տարիներ առաջ ծնած էր ան։ Առիթէն օգտուելով շնորհաւորած էինք զինքը։ Իր ծննդեան թուականը ծանօթ էր մեզի, շնորհիւ Պատրիարքարանին արխիւէն գտնուած՝ օգնական ուսուցչի վկայական ստանալուն համար, Պարտիզակի Ուսուցչական Քննիչ Յանձնաժողովի ատենապետ՝ Անանիա Վրդ. Հարէլեանի ուղղած 1913 Յուլիս 25 թուակիր դիմումնագրին, որուն կցուած էր մկրտութեան վկայագիրը, ինչպէս նաեւ Պարտիզակի Բարձրագոյն վարժարանէն ստացած 1913 Յունիս 17 թուակիր վկայականին պատճէնը՝ եւ քննութեան թուղթերը։ Նոր տարւոյ առթիւ երբ կրկին այցելեցինք իր բնակարանը, միասին բերած էինք այդ մասունքները, զորս յուզումով եւ հետաքրքրութեամբ աչքէ անցուց։

Այդ միջոցին որոշած էինք ծննդեան 85ամեակին առթիւ իր մասին կենսագրական յօդուած մը գրի առնել։ Հակառակ որ կանուխ այցելած էինք, սակայն կարելի չէր եղած այդ օրը իրագործել մեր փափաքը։ Որովհետեւ իր ուսուցչական կեանքէն, համալսարանի պաշտօնավարութենէն, հրատարակութիւններուն մասին եւ այլ նիւթերու շուրջ բազմաթիւ յուշեր պատմած էր։

Մեր սոյն բաղձանքը իրականացաւ, Ս. Զատկի առթիւ Ապրիլ 9ին կատարած այցելութեան միջոցին։ Այդ օրը մեզ նուիրած էր իր հրատարակութիւններէն երկու գիրք եւ վեց առանձնատիպ, որոնցմէ մին Պ. Հայկ Պէրպէրեանի գրչին կը պատկանէր։ Ասոնցմէ միմիայն Գրիգոր Ակներցւոյ Մողոլներու պատմութիւնը բարեհաճած էր մակագրել։

Յայտնած էր թէ՝ կենսագրութիւնը ուրիշներու տալ, ասկէ առաջ քանիցս մերժած էր։ Սակայն բարեբախտաբար մեր խնդրանքը չմերժեց։ Արդարեւ նկարագրով շատ համեստ ու խոնարհ անձնաւորութիւն մըն էր։ Նոյնիսկ թելադրած էր որ մեր գրի առած կենսագրութիւնը յետ մահու հրատարակուի։ Եւ այդպէս ալ եղաւ, լուսանկարին պատճառաւ, զոր իրմէ խնդրած էինք միասին լոյս ընծայելու նպատակաւ։ Բաւական ատեն ի զուր սպասեցինք անոր հասնելուն, հակառակ որ անգամ մըն ալ հեռաձայնով խնդրած էինք զայն, երբ հիւանդութեանը պատճառաւ «անցեալ ըլլայ» կը մաղթէինք իրեն։

Այժմ կը ներկայացնենք իր գերդաստանին հին ու նոր դէմքերը, զորս կը պարտինք իր բարեացակամութեան։

×

Բարեյիշատակ Հրանդ Տէր–Անդրէասեան թոռան թոռն է Պարտիզակի Ս. Յակոբ եկեղեցին պաշտօնավարած Տէր Անդրէաս անուն քահանայի մը, որ նորութիւն ծանօթ ազգային մը եղած է։ Վերջինոյս որդին Մահտեսի Գրի–ընծայ ըլլալով վախճանած է։ Իր անունով, իրենց բուն մականունը եղող Աղա Գրիգորեանը վերածուած էր Տէր–Անդրէասեանի։ Իր զաւակը՝ Մահտեսի Յակոբ մեռած է մօտաւորապէս 1895ին։ Ասոր զաւակներն են՝ Պետրոս, Միհրան, Յարութիւն եւ Երուանդ Տէր–Անդրէասեան (1865–1945)։

Միհրան Տէր–Անդրէասեան ծնած է 1860ին եւ մեռած՝ 1902ին Պարտիզակ։ Միջոց մը Արմաշու վանքը գործակատար եղած է։ Յետոյ մի քանի տարի Ս. Փրկիչ Ազգ. Հիւանդանոցը իբր մատակարար պաշտօնավարած՝ եւ ետքէն ալ զանազան գործերով զբաղած է։ Կողակիցը Եղիսաբէթ (1867 – 1947) դուստրն է ծանօթ ճարտարապետ Պետրոս գալֆա Ազարեանի որ վկայուած է Պոլսէն և բազմաթիւ շէնքեր շինած՝ Պարտիզակի եւ քաղաքիս մէջ։ Մեռած է մօտաւորապէս 1905ին։ Ունեցած է Միհրան անունով ճարտարապետ որդի մը, որ մեր բարեկամ Պր. Նուպար Ազարեանի հայրը եղած է։

Գ. ԲԱՄՊՈՒՔՃԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

# ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ՄԻԼԱՆՈՅԻ

## ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՎԱՒԵՐԱԳՐՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆԻ

Սեպտեմբեր 1977 – 1978

— O —

Միլանոյի Հայ Մշակոյթի Ուսումնասիրութեան եւ Վաւերագրումի Կեդրոնը որ շարունակութիւնը եւ ընդլայնումն է՝ 1967 թուականէն ի վեր Միլանոյի Փոլիթեքնիքին մէջ գործող Հայ ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան կեդրոնին, կը բոլորէ իր առաջին եռամեան 1975 – 1978 դրական հաշուեփակով մը։ 1975ի ամառը Պերկամոյի մէջ կայացած Հայ Արուեստի Միջազգային Ա. Սիմպոզիումէն ասդին՝ որ կազմակերպուած էր Հայ Ճարտարապետութեան Կեդրոնին եւ Միլանոյի Հայ գաղութին նախաձեռնութեամբ ու ջանքերով եւ որու մասին ժամանակին լայնօրէն անդրադարձած էր հայ եւ օտար մամուլը, Կեդրոնի յաջորդական գործունէութիւնը՝ հրատարակութիւններ, դասընթացքներ, բանախօսութիւններու շարքերը, ցուցահանդէս, գիտարշաւներ, եւայլն, ներկայացուեցաւ հանրութեան մամուլի պարբերական հաղորդումներով՝ որոնք լայն արձագանգ գտան ոչ միայն սփիւռքի՝ այլ նաեւ հայրենիքի մամուլի էջերուն վրայ։

Ներկայ հաղորդագրութիւնը կը փափաքի ամփոփ ներկայացումը կատարել՝ Կեդրոնին վերջին ուսումնական տարեշրջանի գործունէութեան՝ Սեպտեմբեր 1977 – Սեպտեմբեր 1978։

Ա. Հրատարակչական գործունէութիւն.

Հրատարակչական մարզին մէջ տարեշրջանը բացուեցաւ Երերուքի բազիլիկային նուիրուած մենագրութեամբ որ կը սպասուէր երկար ատենէ ի վեր ուսումնական շրջանակներու կողմէ եւ որ լոյս տեսաւ 1977ի Նոյեմբերին՝ «Հայ ճարտարապետութեան վաւերագրեր» շարքին իբր թիւ 9 պրակը։

Իտալերէն, անգլերէն եւ հայերէն եռալեզուեան բնագիրով, գունաւոր ու սեւ – ճերմակ լուսանկարներու ճոխ հաւաքածոյով, յատակագիծերու, գծաքանդակներու ճշգրիտ ներկայացումներով ու տպագրական փայլուն տարազով՝ այս հատորը կը կազմէ իսկապէս ուշագրաւ հրատարակութիւն մը, երբ նկատի առնուի մանաւանդ թէ համեմատաբար քիչ ուսումնասիրուած կոթող մը եղած է Երերուքի հնադարեան բազիլիկան։

Ցուցարձանին վերլուծական – նկարագրական ուրուագիծը կու տայ ճարտարապետ Փասքալ Բալուճեան, քննական ուրուագիծը կը ներկայացնէ Փրոֆ. Ադրիանոյ Ալփակօ – Նովելլօ, իսկ ժամանակագրական պատկերը կը գծէ Փրոֆ. Տիգրան Գույումճեան։ Լուսանկարները կը պատկանին՝ Ա. Ալփակօ Նովելլոյի, Արմէն Մանուկեանի, Հերման Վահրամեանի եւ երկու պատմական լուսանկար՝ Նիկոլայ Մառի։

Սակայն հրատարակչական մարզին մէջ, տարեշրջանի մեծագոյն իրագործումը եղաւ անկասկած՝ Պերկամոյի Ա. Սիմպոզիումի գործերուն հրատարակութիւնը որ աւարտեցաւ 1978ի Յունիսին՝ Վենետիկի Մխիթարեան Հայրերու Ս. Ղազարի տպարանին մէջ։

Տպագրական բացառիկ իրագործում մըն է այս հատորը՝ իր 1088 էջերով, 800է աւելի լուսանկարներով ու գծաքանդակներով եւ տպագրական արուեստի բարձր որակով։ Հարկ կը զգանք հոս նշել յատկապէս՝ Մխիթարեան տպարանի անխոնջ տնօրէն Հոգշ. Հ. Կոմիտաս Վրդ. Մանուկեանի արժանիքը, որ առանց խնայելու նիւթական ու բարոյական ոչ մէկ զոհողութիւն՝ ապահովեց հատորին տպագրական լաւագոյն տարազով հրատարակութիւնը՝ իբր արժանավայել տուրք մը Հայ Արուեստին։

Գիտական մակարդակի վրայ՝ հատորը Հայ Արուեստի մասին առաջին իրագործումն է գուցէ իր տեսակին մէջ, համախմբելով 18 երկիրներէ 50 անուանի գիտնականներու ուսումնասիրութիւնները Հայ Արուեստի այլ եւ այլ հարցերուն շուրջ։ Հատորին գիտական խմբագրութիւնը կատարած են՝ Թորինոյի Փոլիթեքնիքի դասախօս եւ Կեդրոնի մնայուն աշխատակից Դոկտ. Ճարտ. Ճուլիօ Ենի եւ Ս. Ղազարի Հայկական Ակադեմիային քարտուղար եւ Կեդրոնի մնայուն աշխատակից Փրոֆ. Հ. Լեւոն Վրդ. Զէքիեան։

Հրատարակչական մարզին մէջ՝ Կեդրոնը շարունակած է նաեւ առաջ տանիլ «Հայ ճարտարապետութեան հետազօտութիւններ» շարքը, որմէ լոյս տեսած են թիւ 18 եւ 19 պրակները, 1978 Յուլիսին։ Առաջինը կը կազմէ շարունակութիւնը եւ երկրորդ բաժինը՝ Պարսկաստանի հայ ճարտարապետական յուշարձաններու ուսումնասիրութեան, բովանդակելով 1977ի գիտարշաւին արդիւնքները։ Գիտարշաւի կազմը բաղկացած էր հետեւեալ անձերէն.— Փրոֆ. Ա. Ալփակօ Նովելլօ, Փրոֆ. Մարքօ Պրամպիլլա, Փրոֆ. Վալերիա Ֆիլոյանի Բիաչինթինի, Փրոֆ. Կաբրիէլլա Ուլուհոճեան, Ճարտ. Հայկ Ուլուհոճեան եւ Ճարտ. Նիչէ Վեքիոնէ։ Ճարտարապետական վաւերագրումէն եւ վերլուծումէն զատ՝ ուշագրաւ եւ հետաքրքրական է արձանագրութիւններու հրատարակութեան եւ ուսումնասիրութեան վերաբերեալ բաժինը՝ որ կը պատկանի Կ. Ուլուհոճեանի գրչին։

Շարքին թիւ 19 պրակը կը պարունակէ երեք ուսումնասիրութիւն։ Առաջինը՝ որ իր տեսակին մէջ ուշագրաւ նորութիւն մը կը կազմէ, կը պատկանի Իսթանպուլի

# ՀԻՆ ԹՂԹԵՐ

## ՌՈՍՏՈՄԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

16.

22.5.1913

Իսկ ձեր դասախօսութիւնները, ճառերը, ժողովները բոլորովին կը մեռցնեն նրա մէջ լուրջ աշխատանքի ոգին։

Սիւնիի մասին ես գրած եղել Պոլիս(2)։

Ռուբէնը մեզ մօտ է այժմ։ Գուցէ շուտով դէպի Մուշ գնայ։ Ճէլալեանը յայտնել է, որ շուտով այստեղ կը լինի։

Քո ՌՈՍՏՈՄ

(2) Խօսքը երաժշտագէտ Գ. Սիւնիի մասին է։ 1911 թ. նա արտաքսուել էր Դաշնակցութեան շարքերից անբարոյական վարք ու բարքի պատճառով։ Նրա դէմ եղած ամբաստանութիւնների քննութիւնը Բիւրօի կողմից ինձ էր յանձնուած։ Պոլսէն Կարին անցնելիս ես երկու շաբաթ զբաղուեցի այդ գործով։ Իմ ներկայացրած քննական նիւթի վրայ հիմնուած՝ դատական մարմինը նրան վտարեց կուսակցութիւնից։ Այնուհետեւ, մի քանի տարի, Սիւնին իրեն համեմատաբար լաւ պահեց, եւ իր թախանձագին աղաչանքների վրայ՝ ես թոյլտւութիւն ունեցայ դիմելու Բիւրօին, որ պատիժը բաւ համարուի եւ նորից հնարաւորութիւն տրուի նրան աշխատելու կուսակցութեան մէջ։ Բարեբախտաբար, Բիւրօն ընդառաջ չգնաց իմ դիմումին։ Յետագայ դէպքերը ցոյց տուին, որ նա արժանի չէր նման ներողամտութեան. Սիւնին գործակալ դարձաւ Կարնոյ ռուս հիւպատոսի ձեռքին, դաւեց իր ընկերների դէմ, զեղծումներ կատարեց եւ նորից ու նորից Դաշնակցութեան դուռը ապարդիւն բախելուց յետոյ՝ գնաց ընկաւ բոլշեւիկների գիրկը։

Ս. Վ.

17.

11.8.1913

Սիրելի Սիմոն,

Վաղուց է քեզ ոչինչ չեմ գրել։ Ասենք քեզանից էլ բան չեմ ստացել։

Մեր ճանապարհորդութիւնը այս տարի աւելի յաջող անցաւ։ Ափսոս միայն, որ Ս. Կարապետի եւ Աշտիշատի հանդէսներին չհասան Կովկասի մեր ընկերները։ Նրանք ուշ հասան, բայց եւ այնպէս գոհ մնացին իրենց տեսած ու լսածով։

Մի ժողովի մէջ, ուր ներկայ էին զանազան գաւառներից ընկերներ, որոշուեց ամէն տարի Վարդավառի օրը համախմբուել Ս. Կարապետում։ Պիտի աշխատենք վերակենդանել Նաւասարդեան տօները խաղերով, մրցումներով։ Եթէ ուրիշ տեղեր էլ մարմնամարզական խմբեր կազմուեն եւ ներկայանան հանդէսին, տօնը առանձին փայլ կը ստանայ։

Մտադրութիւն կայ նաեւ այդ օրերը կազմել ուսուցչական համագումարներ՝ ընդհանուր մի ուղղութիւն տալու համար դպրոցական գործին։

Բացի այդ, եթէ հնարաւոր լինի, պիտի կազմենք ընկերական հաւաքոյթներ՝ իրարու լաւ հասկանալու համար։

Յոյս ունենք առաջիկայ տարին ունենալ մեծ բազմութիւն Կովկասից եւ ուրիշ վայրերից։ Գուցէ Պոլսից էլ ուզենան գալ... (1)։

Այժմ այստեղ ենք։ Կովկասի ընկերները (Նիկ. Աղբալեան, Սիրաք Գրիգորեան, Արշակ Ջամ., Արտ. Բաբալեան) կը մնան մինչեւ Օգ. 25։ Տեղի պիտի ունենայ առաջին ընդհ. ժողովը երկրի մէջ։ Կ'աշխատենք, որ դա լինի պատմական մի ժողով։ Միայն թէ պատգամաւորները ժամանակին հասնէին։

Ընկերները նպատակայարմար են համարում, որ այս տարի Պոլիս փոխադրուեմ։ Տեսնենք, թէ ինչ կը լինի վերջնական որոշումը։ Հաւանական է, որ փոխադրուեմ։ Այդ պարագային Սիմոնը պէտք է որ այստեղ մնայ։

(1) Բազմակէտը ցոյց է տալիս Ռոստոմի թերահաւատութիւնը։ Ահաւասիկ, նա չափազանց դժգոհ էր «Պոլսեցիների» եւ «Եւրոպացիների» երկրի հանդէպ ցոյց տուած վերաբերումից։ 1914 թ. ընդհանուր ժողովի ժամանակ նա բուռն վրդովումով էր խօսում այն ընկերների մասին, որոնք, վախենալով երկրի կեանքի պայմաններից, նոյնիսկ մերժել էին ընդհանուր ժողովի գալ։

(Շար. – 10)

փոլիթեքնիքի դասախօս եւ ճարտարապետութեան պատմութեան ու վերանորոգումի ամպիոնին վարիչ՝ Թուրք փրոֆեսոր Տօղան Քուպանի գրչին։ Ուսումնասիրութիւնը առնուած է՝ հեղինակին թրքերէն լեզուով գրուած «Անատոլիոյ Թուրք ճարտարապետութեան աղբիւրները ու հարցերը» գիրքէն (Իսթանպուլ 1965), որուն 62 – 76 էջերը նուիրուած են Անատոլիոյ, Հարաւային Կովկասի եւ Հիւսիսային Միջագետքի՝ Թուրքերու ժամանումը կանխող աւանդութիւններուն դերը Թուրք ճարտարապետութեան մէջ» նիւթին եւ ուր (էջ 65 – 75) նկատի կ'առնուի «Հարաւային Կովկասի հայկական ճարտարապետութիւնը»։ Ուշագրաւ է յատկապէս հեղինակին բաց եւ աննախապաշար վերաբերումը՝ ընդգծելու մէջ հայ ճարտարապետութեան եզական դերը քրիստոնէական ճարտարապետութեան ընդհանուր համապատկերին մէջ, ինչպէս նաեւ հայկական յուշարձաններու եւ հայ վարպետներու դերը՝ յետագայ սելճուքեան կամ օսմանեան ճարտարապետութիւններու զարգացումին մէջ։ Բնագրէն իտալերէնի թարգմանութիւնը կատարած է Հ. Լեւոն Զէքիեան։

Երկրորդ ուսումնասիրութիւնը «Ձեռագրերն ու մանրանկարները հայկական աւանդութեան մէջ» կը պատկանի Փրոֆ. Կապրիէլլա Ուլուհոճեանի, որ կ'ուզէ ներկայացնել՝ յատկապէս օտար ընթերցողին՝ գրչութեան դերը հայ մշակոյթի պահպանման մէջ։ Երրորդ ուսումնասիրութիւնը կը վերաբերի հայկական դարգործութեան արուեստին եւ կը ծանրանայ յատկապէս վիշապագորգերու ծագումին վրայ։ Հեղինակն է՝ Թորինոյի փոլիթեքնիքի դասախօս Դոկտ. Տոնաթէլլա Ռոնքեթթա։

բ) Կազմակերպչական գործունէութիւն

Կազմակերպչական գետնի վրայ նշուելիք առաջին կարեւոր գործունէութիւնը՝ 1977 Սեպտեմբեր – Հոկտեմբերի ընթացքին դէպի Պարսկաստան կատարուած գիտարշաւն է՝ ուսումնասիրելու նպատակով, Թեհրանի Պետական Համալսարանի ճարտարապետութեան մասնաճիւղին հետ գործակցաբար, Պարսկաստանի հողին վրայ գտնուող հայկական յուշարձանները։ Այս գիտարշաւին ակնարկեցինք արդէն, որուն արդիւնքները հրապարակուեցան «Հայ ճարտարապետութեան հետազօտութիւններ» շարքին թիւ 18 պրակին մէջ։ Գիտարշաւը հովանաւորուած էր իտալական Արտաքին Գործոց նախարարութեան եւ պարսկական կառավարութեան կողմէ։ Նախատեսուած է որ գիտահետազօտական այս աշխատանքը շարունակուի եւ ընդարձակուի։

Կազմակերպչական երկրորդ կարեւոր իրագործումը եղաւ՝ նախընթաց ուսումնական տարեշրջանին նմանութեամբ՝ Միլանոյի «Սաքրօ Քուօրէ» համալսարանին մէջ կազմակերպուած Հայ Մշակոյթի վերաբերեալ դասախօսութիւններու շարքը, որոնց մասին նախապէս կատարուած է մամուլին մասնաւոր հաղորդագրութիւն։ Այս տարուան դասախօսութիւններու շարքը կեդրոնացած էր Հայ եւ հարեւան մշակոյթներու փոխ – յարաբերութիւններու հարցին շուրջ՝ իբր առանցք ունենալով հայ – պարսկական, հայ – վրացական, եւ հայ – արաբ–սելճուքեան յարաբերութիւնները։ Ներածական դասախօսութենէ մը վերջ, զոր տուաւ վերոյիշեալ համալսարանի փոխ – վերատեսուչ՝ ծանօթ լեզուաբան Փրոֆ. Ճանքարլօ Պոլոնիէզի, տեղի ունեցան իւրաքանչիւր բնանիւթի շուրջ երեք դասախօսութիւններ՝ պատմութեան գաղափարային հոսանքներու եւ արուեստի տեսանկիւններէ։ Դասախօսներն էին՝ Փրոֆ. Ալփակօ Նովելլօ, Դոկտ. Ճուլիօ Ըէնի, Հ. Լեւոն Զէքիեան եւ Փրոֆ. Ճուլիանօ Պոքքալի։ Ունկնդիրներու ընտրանի բազմութիւն մը հետեւեցաւ դասախօսութիւններուն ակնառու հետաքրքրութեամբ՝ Այս ինչպէս նաեւ նախընթաց տարուան դասախօսութիւններու բնագիրները լոյս պիտի տեսնեն «Հայ ճարտարապետութեան հետազօտութիւններ» շարքին մէջ։

Կեդրոնի գործունէութիւններու կարգին՝ եզական տեղ մը կը գրաւէ մասնակցութիւնը՝ զոր բերած է Մայիս 31 – Յունիս 2 թուականներուն Վենետիկի մէջ կազմակերպուած Հայագիտական Միջազգային Համագումարին, Վենետիկի պետական համալսարանին նախաձեռնութեամբ եւ անմիջական հովանաւորութեամբ եւ Ս. Ղազարի Մխիթարեան ճեմարանին գործակցութեամբ։ Կեդրոնս կարեւոր դեր մը կատարեց համագումարի պատրաստական հանգրուաններուն՝ ինչպէս նաեւ հաւաքոյթի օրերուն, բերելով նաեւ իր նշելի մասնակցութիւնը գիտական նիւթերուն։ Համագումարին մանրամասնութիւնները առենին ընդարձակօրէն հաղորդուած են մամուլին։ Ծրագրուած է բանախօսութիւններու եւ զեկուցումներու բնագիրներուն հրատարակութիւնը։

Կազմակերպչական գետնի վրայ՝ Կեդրոնի գործունէութիւններուն պսակումը կարելի է նկատել Հայ Արուեստի նուիրուած Միջազգային Բ. Սիմպոզիումը, որ տեղի ունեցաւ 1978 Սեպտեմբեր 12–18ին Երեւանի մէջ՝ լիովին յաջող իրագործումով մը։ 1975ին Պերկամոյի մէջ նետուած հունտը ուռճացած էր եւ ստացած տեսականացումի «երաշխիք»։ 1976ի ամառը, երբ Կեդրոնս պաշտօնապէս կը դիմէր ՀՍՍ Հանրապետութեան Գիտութիւններու Ակադեմիային՝ որպէսզի Երեւանն ըլլար հանդիպակէտը Բ. Սիմպոզիումին, եկած դրական պատասխանը գրաւականն էր արդէն ծրագրին նշելիք նուաճումներուն։ Երեւանի Սիմպոզիումը մէկտեղեց աւելի քան քսան երկիրներու 130ի մօտ գիտնականներ որոնք հիւրասիրուեցան հայկական ամենաջերմ ընդունելութեամբ։ Կարելի է ըսել թէ Սիմպոզիումներու այս աւանդութիւնը նոր շրջան մը կը բանայ Հայ Արուեստի Ուսումնասիրութեան մարզին մէջ եւ յաջողած է այս ուղղութեամբ աննախընթաց հետաքրքրութիւն մը ստեղծել արուեստաբանութեան միջազգային շրջանակներուն մէջ։

Այս առիթով հարկ կը զգանք նշելու, Կեդրոնի ծաւալումի գործունէութեան առնչութեամբ, այն համակրանքը՝ որ կը տեսնուի Հայ Մշակոյթին եւ առ հասարակ Հայութեան հանդէպ՝ նաեւ գիտական շրջանակներէն դուրս, ինչպէս նաեւ անձերուն մէջ, օրինակի համար, որոնք հետեւեցան Կեդրոնի կողմէ կազմակերպուած դասախօսութիւններու շարքին։ Ասոր շօշափելի մէկ ապացոյցը ունեցանք նաեւ ճիշդ Սիմպոզիումին առթիւ՝ երբ բազմաթիւ Իտալացիներ մասնակցեցան դէպի Հայաստան կազմակերպուած ուղեւորութեան բերելով իրենց հետ լաւագոյն տպաւորութիւնները խաչքարերու եւ արեւի երկրէն։ Ուղեւորութեան աւարտին՝ բոլորը յայտնած են իրենց շնորհակալութիւնը ստեղծուած այս առիթին համար՝ քանի որ այդ չէր նմանած պարզ ճամբորդութեան մը, այլ եղած էր յայտնութիւնը նոր աշխարհի մը։ Այս ընդհանուր գոհունակութեան եւ խանդավառութեան արդիւնքը եղած է՝ կազմութիւնը, Հայաստանէ դարձին, Հայ – Իտալական Ընկերակցութեան մը, նպատակ ունենալով մշակել բարեկամութեան փոխադարձ կապեր Իտալացիներու եւ Հայերու միջեւ՝ պարբերական հանդիպումներով եւ օգտակար ձեռնարկներով։

Մինչ կը թեւակոխենք՝ Կեդրոնի գործունէութեան երկրորդ եռամեայի սեմը՝ յուսալից ենք որ ան պիտի շարունակէ ու աւելի եւս խորացնէ իր գործունէութիւնը Հայ Մշակոյթի ուսումնասիրութեան, ծաւալման ու ծանօթացման համար՝ սերտ գործակցութեամբ, ինչպէս նախապէս, Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիային՝ ինչպէս նաեւ արտասահմանի՝ հայ թէ օտար, Հայ Մշակոյթին նուիրուած կազմակերպութիւններուն հետ, ապա նաեւ՝ այդ իրագործումներու նախանձախնդիր ազգայիններու դրական քաջալերանքով։

ՔԱՐՏՈՒՂԱՐՈՒԹԻՒՆ
ՄԻԼԱՆՈՅԻ Հ.Մ.Ո.Վ. ԿԵԴՐՈՆԻՆ

Միլանօ, Հոկտ. 1978

ԺՊԻՏ

— Գիտե՞ս թէ յիմարանոցին մէջ աւելի շատ այրեր կան, քան կիներ։
— Այո, բայց ո՞վ է զանոնք ղրկողը։

## ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

### Եւ եղաւ լոյս

— O —

Վերջապէս արեւն ելաւ Լիբանանի լեռներէն եւ եղաւ լոյս. դժբախտաբար պէտք եղան Պէյրութի աղէտալի դէպքերը որպէսզի հայ գաղութը զգայ համահայկական մարմնի մը անհրաժեշտութիւնը եւ գործի լծուի։

Վստահ եմ որ բոլոր հայրենակիցները անխտիր մեծ ուրախութեամբ իմացան որ զոյգ Կաթողիկոսներու հրաւէրով լիբանահայ գաղութը կազմած է վերին մարմին մը տեղւոյն կազմակերպութիւններու, կուսակցութիւններու, կրօնական համայնքներու, պատասխանատու ներկայացուցիչներու համախմբումով։ Ահա այս ձեւով կը ստեղծուի մարմին մը որուն գործունէութիւնը համագաղութային տարողութիւն կը ստանայ եւ որու որոշումներն ու տեսակէտները, ընդհանուր գաղութի ներկայ կամ ապագայ հարցերուն վերաբերմամբ, գործադրելի կը դառնան առանց այլեւայլի, տրուած ըլլալով միասնականութեան ուժականութիւնը։

Ապացուցանելու համար նոյն մարմնի կարեւոր դերը եւ օգտակարութիւնը՝ լիբանահայ գաղութի գոյութիւնը տեղւոյն վրայ ապահովելու իր գործունէութենէն զատ, կրնանք օրինակ բերել սփիւռքի մէջ, Լիբանանի աղէտեալներուն օգնութեան փութալու համար ստեղծուած պարագան՝ երբ գաղութներ եւ միութիւններ, անորոշ վիճակի մատնուած՝ չէին գիտեր թէ ո՞ւր եւ որո՞ւ պէտք էր ղրկել իրենց բերած օժանդակութեան հասոյթը։

Արդ, սփիւռքի բոլոր հայ գաղութներուն կը մնայ առանց սպասելու հաւանական կամ պատահական դէպքերու, գործի լծուիլ եւ առ այժմ կազմել ամէն մէկ գաղութի համար պատասխանատու կոմիտէներ որ կարող ըլլան, գոնէ օտար պաշտօնական մարմիններու առջեւ, միացեալ ճակատով ներկայանալ, պաշտպանելու համար հայ համայնքը հետաքրքրող ամէն տեսակի խնդիրներ։

Տրուած ըլլալով որ ուղղակի ընտրութիւններ անկարելի են մեր գաղութներուն մէջ, յետագային այդ մարմիններու ծոցէն ընտրուած պատգամաւորներու համախմբումը կրնայ կազմել կորիզը, ապագայ միջգաղութային վերին մարմնի մը որուն պակասը կրնայ օր մը ողբերգական բնոյթ ստանալ։

Գ. ՏԱՐՕՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

# ԽՕՍԷՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

## ԾՈՎԸ ՀՐԱՊՈՒՐՈՒՄ Է

2.

— Այո, այդպէս է։ Ներսէհ Զավուշը խելօք է մտածում, Թաթուլ։ Այո, պէտք է մնալ լեռներում, մինչեւ այս Ռուսների դրօշակը մեր լեռներին էլ լոյս տայ։

Մի պահ երկուսին թուաց, թէ իրենք ոչ մի տառապանք չեն կրել, թէ անցածը չի էլ եղել։ Ջէ՞ որ ահա մեր Տրապիզոնը եւ էլի շատ քաղաքներ ազատուել են, վերաշինւում, ապրում են։

— Է, բ՛ախտդ սիրեմ, Հա՛յ, հառաչեց Ջիլ Ջաքարը։ Ժողովրդի շատը կոտորուեց։

— Դու երկիր ասա, Ջիլ, եթէ երկիր ու հող լինեն, ժողովուրդ կը հաւաքուի։ Մերոնք ցրուած են աշխարհով մէկ, բոլորն էլ ետ կը գան, եթէ մեր հողը մեզ վերադարձուի։ Սերմը կայ, միայն հող է պէտք, որ դցես մէջը, ինչպէս ցորենի հատիկը, եւ արտ կը լինի։

Ջիլ Ջաքարը յիշեց իր տանը թաքցրած ցորենի սերմը։ Պէտք է թէկուզ մի անգամ ստուգել՝ հօ սերմը չի՞ փչացել։

Երկուսն էլ պայծառ երազների մէջ էին։

×

Մի առաւօտ, նախաճաշից յետոյ, խմբապետները գնացին դէպի ծովափ։ Հայ սպան ասել էր, թէ Տրապիզոնցի գաղթական Հայեր են նաւով վերադառնում տուն։

— Գնանք բախտաւորներին տեսնենք, Թաթուլ, ի՞նչ կ'ասես։

— Գնանք, արձագանգեց Թաթուլը։ Ո՞վ իմանայ, գուցէ նրանց մէջ մեր կողմերից էլ մարդ կայ։

Դեռ չէին հասել ծովափ, երբ Հայոց հին եկեղեցու մօտ Թաթուլը անսպասելի հանդիպեց այն ռուս ենթասպային, որին ինքը, ուրիշ Ռուսների հետ, ազատել էր Թուրքերի ձեռքից, գերութիւնից։ Թաթուլը չկասկածեց, որ դիմացից եկող զինուորականը հէնց նա է, այն ջահէլ ենթասպան, որին մոլլաներն ուզում էին թլփատել։ Համարձակ կտրեց նա ճանապարհը։

— Է՛յ, բրա՛տ, բարեւ, բրա՛տ։ Ինձ չճանաչեցի՞ր։

Ենթասպան զարմացաւ, նոյնիսկ վիրաւորուած նայեց իր ճանապարհը կտրած Թուրքական զինուորականի զգեստով օտար մարդկանց։ Սակայն աշխուժով փաթթուեց Թաթուլին։

— Է՛, բրա՛տ...

— Ես, ես, բրա՛տ։ Ես եմ։

Ենթասպան Թաթուլին երկար պահեց իր գրկի մէջ։ Ապա նրան ու Ջիլ Ջաքարին քաշեց, մտցրեց կողքի գինետունը։

— Ես քեզ իսկոյն ճանաչեցի, բրատ, իսկ դո՞ւ։

Թէեւ նրանք տարբեր լեզուներով էին խօսում, բայց հասկանում էին միմեանց։ Նրանց օգնեց գինետան տէրը՝ մի Հայ, որ երկար տարիներ ապրել էր Ռուսաստանում։

Ջիլ Ջաքարը չէր խառնւում Թաթուլի ու Ռուսի զրոյցին, նրան սաստիկ դուր էր եկել կովկասեան գինին եւ ռուսական երշիկը։ Նա խմելով – ուտելով էր զբաղուած։ Միայն երբեմն բաժակը մօտեցնում էր ենթասպային։

Ենթասպան համբուրում էր Թաթուլին։

— Ես իմ կեանքով պարտական եմ քեզ։ Եւ ինչո՞ւ միայն ես, պարտական են բոլոր այն գերիները, որ դու եւ քո մարդիկ ազատեցիք Թուրքերի դանակներից։ Էխ, բրատ, բրատ...

Նա պատմեց, որ իրենք՝ գերութիւնից ազատուածները, հեշտութեամբ են անցել ռազմաճակատի գիծը եւ հասել իրայիններին։

— Երկու տղայ, որոնց մոլլաները թլփատել էին, մեռան ճանապարհին։ Միւսներս, Աստծու ողորմածութեամբ, փրկուեցինք։ Եկանք քո ցոյց տուած տեղերով։

— Նշանակում է նորի՞ց արիւն թափեցիք, բրատ։ Հարցրեց Թաթուլը։

— Այն էլ ինչքա՛ն...

Թաթուլը վեր կացաւ, գինեվաճառին կանչեց մօտը, խնդրեց, որ իր ասածները թարգմանի ուշադիր։ Դարձաւ ենթասպային։

— Ձեր թափած արեան յիշատակին, Ռուսներ։ Այստեղ՝ Հայաստանում մեր ու ձեր արիւնը խառնուեցին միմեանց, դարձան մի կրակ ու մի ոգի։ Այո, այո, մի ոգի։ Մի՞թէ այդ արիւնը պէտք է մոռացուի։

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(190 – Շար.)

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ.— Տիկին Արշալոյս Պալեան, Տիկին Էլիզապէթ Պալեան եւ զաւակը (Պէյրութ), Օր. Պայծառ Պալեան, Տէր եւ Տիկին Պատրմաճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Գրիգորեան եւ զաւակները (Պէյրութ) կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի Նոյ. 19, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին, իրենց մօր, աներ մօր եւ մեծ մօր՝

ԳԱԹՐԻՆ ՊԱԼԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Այրի Տիկին Տիրան Հոթոյեան եւ զաւակները ինչպէս նաեւ Խաչատուրեան, Մարկոյեան, Աւագեան եւ Յարութիւնեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի առտու, Նոյ. 19, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին

ԱԼԵՔՍԱՆ ՀՈԹՈՅԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

## ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Սիրանոյշ Յովհաննէսեան 500 ֆր. կը նուիրէ Լիբանահայութեան («Յառաջ»ի յաջորդ ցանկ) Տիկին Անճիկ Մինասեանի մահուան առթիւ։

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամուհիները Նոյեմբեր 18, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Մշակոյթի Տունը։ Կարեւոր օրակարգ։

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Պ. Յարութիւն (Փասքալ) Նոտարեան շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով ցաւակցութիւն յայտնեցին իր մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԷԼԻԶԱ ՆՈՏԱՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

×

Այրի Տիկին Քերովբէ Պօյաճեան, այրի Տիկին Մանիա Տէմիրճեան, Տէր եւ Տիկին Հայկազ Տէմիրճեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ, գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ եղբօր՝

ՔԵՐՈՎԲԷ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

## «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Պ. Արա Երեւանեան, անդամ Լիբանանեան Խորհրդարանի, շնորհաւորելով «Յառաջ»ի նախաձեռնութիւնը ի նպաստ Լիբանահայութեան, 500 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

LA JEUNESSE DE LA CROIX ROUGE ARMENIENNE

Invite les enfants de la Colonie de Vacances de Sainte-Honorine-des-Pertes du printemps et de l'été 78 à sa réception avec passage de diapositives, le Samedi 18 Novembre à 15 heures à la Bibliothèque BAROUYR SEVAG, 32 Rue de Trévise, 75009 Paris.


ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

*Soirée exceptionnelle*

**DANYEL GERARD**

LUNDI 20 NOVEMBRE A 21 H.

à l'Olympia


## ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

(Բացուած՝ Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան կողմէ)

Ժ. ՑԱՆԿ

| | |
|---|---|
| Պ. Յ. Զուլաքեան | 1000 |
| Տիկ. Անժէլ Արաբեան (Առնուվիլ) | 500 |
| Տէր եւ Տիկ. Վելէտեան (Լը Քանէ) | 500 |
| Պ. Ռաուլ Գազանճեան | 300 |
| Տէր և Տիկ. Գէորգեան (Վիլէօրպան) | 300 |
| Պ. Քամիլեան (Մարսէյլ) | 300 |
| Տիկ. Գ. Գըզըրեան (Թրամպլէ) | 250 |
| Օր. Մարկրիթ Թեւանեան (Թրամպլէ) | 250 |
| Պ. Արման Շամլեան Փավիյոն սու Պուա) | 250 |
| Օր. Ժաքլին Քեհեաեան Մարթինօ (Մարսէյլ) | 250 |
| Տէր եւ Տիկ. Սերժ Բաղիկեան (Տէօյ լա Պառ) | 150 |
| Օր. Թէրէզ Հէքիմեան | 150 |
| Պ. Ժաք Ճենեթեան | 150 |
| Պ. Ա. Գանտոյեան (Լա Թրինիթէ) | 100 |
| Պ. Ժոզէֆ Պաթաքեան (Լաթ) | 100 |
| Տէր եւ Տիկ. Տիւյմէճեան | 100 |
| Պ. Գաբրիէլ Փոթաքեան (Քալուիր) | 100 |
| Պ. Թիրեաքեան (Անտիյիի պատապարեալներէն) | 50 |
| Պ. Անտրէ Հիւշ | 50 |
| Տիկ. Նուարդ Զարքաշեան | 50 |
| Գումար | 4900 |
| Նախորդ գումար | 102.640,48 |
| Ընդհ. գումար | 107.540,48 |

Հանգանակութիւնը կը շարունակուի։

Prière d'envoyer les dons en chèques, en espèces ou en nature, en spécifiant: POUR LES SINISTRES DU LIBAN au Siège de l'Association Arménienne d'Aide Sociale, reconnue d'utilté Publique, 77, Rue Lafayette, Paris 9e.

C. C. P. 10.775-28 G Paris.

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE


ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

**GRANDE SOIRÉE DANSANTE** organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅ 19 ԺԱՄԸ 15ԻՆ

Salle des Fêtes de Sevran

ORCHESTRE DEDEDJIAN — GROUPE ARTANAK

*en attraction: le groupe ZARTONG*

*groupe de danse MINI SOSSI de Sevran*

*BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMÉNIENNE*

A titre exceptionnel, et compte tenu de la situation dramatique de la Communauté Arménienne du Liban, la moitié des bénéfices de cette fête sera versée aux œuvres d'aide aux sinistrés.



ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Կը կազմակերպէ՝

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՅԿԵՐՈՅԹ

Ի նպաստ Լիբանահայ աղէտեալներու

Շաբաթ, Նոյ. 18ին ժամը 20.30ին

Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ

Գեղարուեստական բաժին սիրայօժար մասնակցութեամբ պարուսոյց Նուռ Արզումանի, երգիչ՝ Ժաք Պալապանեանի, դաշնակահար՝ Գէորգ Պօզուքեանի։

ՃԱՇԱԳԻՆ 50 ֆր.


## Կ'ՈՒԶՈՒԻ

ՎԻՐԺԻՆԻ ՏՈՒՆ

Վարպետ ձեւող կարուհի մը։ Հեռաձայնել երեկոյեան ժամը 17էն սկսեալ՝ 770.11.68։

**Maison VIRGINIE**

Demande coupeuse — mécanicienne qualifiée pour robe.

Téléphoner après 17 h. 770-11-68

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱՑ ՏՈՒՆ

## ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Միջազգային դիւանագիտութիւնը եւ հայկական հարցը՝ Պերլինէն Սարդարապատ (1878 — 1918), վաւերաթուղթերու ցուցադրութեամբ։

Կը խօսի՝

Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ (Պատ. Գիտ. Դոկտոր)

Կիրակի, Նոյ. 19, ժամը 20.30ին։

Մուտքը ազատ է

57, Bd. Jourdan, Paris 14e

## Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի Նոյ. 19, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ։

Պատարագի ընթացքին Դաւիթ Եպիսկ. Սահակեան կը կարդայ և կը յանձնէ Ներսէս Ս. Օծութ. Վազգէն Ա.ի գնահատական սրբատառ կոնդակները ուղղուած՝ Ա) Յակոբ Ա. Սրկ. Թէրզանի, Բ) Մարթէն Օֆլազի (վարիչ Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի)։

Յաւարտ պատարագի ճաշ Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ, ի պատիւ զոյգ պարգեւատրուողներու, դպրաց դասու եւ երգչախումբի ժրաջան անդամներու։

Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին, թող արձանագրուին Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ գրասենեակը ամէնէն ուշը մինչեւ Հինգշաբթի Նոյ. 16։

Ճաշագին 50 ֆր.։

## ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԻՍ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՕԾՄԱՆ 50ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ, ձեռամբ եւ բարձր հովանաւորութեամբ Արեւմտ. Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կիրակի, Նոյ. 19, ժամը 9.30ին, Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ։

Ճաշ Փլածծա պանդոկի ճաշասրահին մէջ, ժամը 13.30ին։ Այս առթիւ հրաւիրուած է Քանատայէն՝ օփերայի մեներգիչ պարիթոն՝ Դաւիթ Վարժապետեան։

## ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կազմակերպուած Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի նախկին Սանուց Միութեան կողմէ, ի նպաստ վարժարանին, Շաբաթ, Նոյ. 18 ժամը 9ին, վերանորոգուած

ALHAMBRA

սրահը

334-340, Bld. Chave — 13005 Marseille

Նուագախումբ

CLUB MEN

Հաճելի անակնկալներ — Քօքթէյլ

Ճոխ պիւֆէ


AVEC LE CONCOURS DE

**AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages**

**JACQUES CHELELEKIAN vous propose**

au départ de MARSEILLE

des VOYAGES-ARMENIE

**MOSCOU - EREVAN**

2 jours — 12 jours

*Noël et Jour de l'An*

VENDREDI 29 DECEMBRE 78 — JEUDI 11 JANVIER 79

**Renseignements et réservations**

Jacques CHELELEKIAN VOYAGES WASTEELS — 87 la Canebière 13001 MARSEILLE tél. (91) 95 90 12

et toutes agences HAVAS-VOYAGES de France

Org. Lic. 97


Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Commission paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
16
JEUDI
16 NOVEMBRE
1978

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 230 Ֆ. Վեցամսեայ 125 Ֆ.
Արտասահման Տար. 260 Ֆ. հատը 1 Ֆ. 80

LE NUMERO 1,80 F.

54րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.251 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 54e ANNÉE — N° 14.251

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

## ՎԵՐՋԱՊԷ՛Ս

— O —

Անհանդիստ էինք։

1978 տարին արագ քայլերով կը հասնէր իր վախճանին։

Ֆրանսահայ գաղութը մեր ժամանակակից գրականութեան տարւոյն երեք հարիւրամեակները՝ Սիամանթօ, Վ. Թէքէեան եւ Զ. Եսայեան դեռ միասնաբար չէր յիշատակած։

Ի՞նչ անկում, երբ հպանցիկ յետ ակնարկ մը նետենք երէկուան մտաւոր կեանքով լեցուն եւ եռուն մեր գաղութին վրայ, հայկական Փարիզի վրայ։

Ամէնէն բախտաւորը եղաւ անկասկած Վահան Թէքէեանը, որ Փարիզի մէջ կըրկին անգամ, Յունիսին եւ Հոկտեմբերին, Գրողներու Միութեան եւ Կեսարացիներու Հայր. Միութեան կողմէ մեծարուեցաւ շնորհիւ իր քաղաքական ընտրութիւններուն, շնորհիւ իր ծնողքներուն կեսարացի ըլլալուն։

Բայց Սիամանթօ՞ն։ Սիամանթօ, որ իր հզօր երեւակայութեամբ եւ զգացումի ուժգնութեամբ, մեր ազգային մեծ սուգին, վիշտին, ցասումին երգիչը եղաւ իր ընդվզումներով, վրէժի, զայրոյթի եւ պայքարի երգերով։

Բայց Զապէլ Եսայեա՞նը։ Զապէլ Եսայեան արեւմտահայ մեր լաւագոյն իրապաշտ օժտուեալ գրագիտուհին իր բարձր արձակով, արուեստով որ ունի շնորհք, գոյն եւ բնական յորդում։

Պատմութեան առջեւ գաղափար թէ դաւանանք, կրօնք թէ հաւատ կը ջնջուին ու կը մնայ միայն արժէքը, ազգային տարողութեամբ արժէքը որ իր էջը կ'արձանագրէ իր ազգին ոսկեմատեանին մէջ։

Վերջապէ՛ս, ազգային հարազատ գիտակցութեամբ ճրագը ծագեցաւ հարաւէն, սփռելով իր լոյսը հաւասարապէս մեր երեք վաստակաւոր մշակներուն վրայ։

Մարսէյլի հայ գաղութը, որ իր հարուստ պատմութեան ընթացքին, ինչ ինչ վաւերական արժէքներ պահած էր ծոցը, գնահատած, քաջալերած ու մեծարած, այսօր ալ Ֆրանսայի հայ գաղութի միակ թեւն է որ կը յիշէ մեր երեք գրագէտները որոնք 1978ին կը լրացնեն իրենց ծննդեան հարիւրամեակը։

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 24ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Յանձնախումբը կը հրաւիրէ համայն գաղութը քանի մը պահեր Սիամանթոյի, Թէքէեանի, Եսայեանի արահետներէն քալելու եւ իրենց գործերու ընդմէջէն փոխադրուելու, ապրելու անոնց հոգեկան աշխարհը։

Երախտապարտութիւնը եւս, որ շատ յաճախ հեռու կը մնայ նման ձեռնարկներէն, պէտք է ըլլայ հետաքրքիր, ծանօթանալու սիամանթոյական դիւցազնաշունչ գրչին, թէքէեանական պեղապաշտ քերթողութեան եւ եսայեանական ընտիր արձակին։

Իսկապէս գոհ ենք, որ վերջապէ՛ս, միասնաբար եւ հաւասարապէս պիտի յիշատակուին այս երեք վաւերական արժէքները Հայոց Դպրութեան։

Կ. Ց.

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

ՄԻՇՏ ՑՈՅՑԵՐ

### ԳԱՐԹԸՐ՝ ՇԱՀԻ ԿՈՂՔԻՆ

Հակառակ պատերազմական վիճակին, բուռն միջադէպեր տեղի ունեցած են Թեհրան եւ բանակը կրակած է, օդին մէջ ցրուելու համար բազմութիւնը մինչ Գարթըր հեռատեսիլէն տուած տեսակցութեան մը ընթացքին, չեշտած է թէ « զօրաւոր եւ անկախ Պարսկաստան մը կայունութեան ազդակ մըն է շրջանին մէջ։ Եւ պիտի ատէինք այս երկիրը տակնուվրայ եղած տեսնել աւազակներու կողմէ եւ իր կառավարութիւնն ալ՝ տապալած, ինչ որ չնախատեսուած արդիւնքներու կը տանի »։ Միացեալ Նահանգներու նախագահին համար, ընդդիմութիւնը կ'ուզէ Շահը տապալել, որովհետեւ ուզած է ժողովրդավար դարձնել երկիրը բայց Գարթըր կ'ըսէ նաեւ թէ « որեւէ փաստ չունի, որ, օրինակ, Ռուսերը կը ջանան խախտել Իրանի կառավարական կառոյցը »։ Հարցազրոյցը վարողը կ'ըսէ Գարթըրի. « Միացեալ Նահանգները Շահը դրած են իշխանութեան գլուխ, ձեր ըսածն ա՞յն է որ չենք կըրնար զինքը պահել իր տեղը » ու Գարթըր կը պատասխանէ. « Որեւէ փափաք չունինք խառնուելու ուրիշ երկրի մը ներքին գործերուն բացի այն պարագային երբ մեր ապահովութիւնը վտանգուած ըլլայ ուղղակի։ Փիլիսոփայութիւնն է զոր ընտրած եմ այն օրէն երբ արտաքին քաղաքականութեամբ կը զբաղիմ »....։

Գալով Այաթոլա Խոմէյնիի, միշտ Նէօֆըլ – լը – Շաթօ է, ուր Պարսիկներ կ'ընդունի եւ ֆրանսացի լրագրողներ։ Իր տեսակէտը յստակ է. «Ո՛չ Փահլաւիներու հարստութեան, ո՛չ միապետական վարչակարգին, այո՛ Հանրապետութեան եւ իսլամ կառավարութեան »։ Խոմէյնի սապէս կը սահմանէ իսլամական Հանրապետութիւնը.— « Հիմնուած պիտի ըլլայ սահմանադրական խարիսխի մը վըրայ զոր կ'ընծայեն Իսլամի օրէնքները։ Կանոն եւ օրէնք հիմնուած պիտի ըլլան Գուրանին վրայ։ Ժողովուրդն է ի վերջոյ, որ պիտի ընտրէ հիմնարկները »։

ԼԻԲԱՆԱՆ

### ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ ՆՈՐ ԶԷՆՔԵՐ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐՈՒՆ

— O —

Ինչպէս ամէն անգամ, որ Լիբանան հանդարտ է, գոնէ համեմատաբար, կողմերը կը զինուին։ Այս անգամ ալ Իսրայէլ կ'արագացնէ զէնքի իր յանձնումները քրիստոնեայ քաղաքազօրքերուն։ Քաթայէպին ալ, ըստ սուրիական աղբիւրներու, Իսրայէլ պատերազմական ծանր նաւեր հասցուցած է եւ կատարելագործուած հակահրթիռներ։

Միջադէպեր կան միշտ եւ մանաւանդ « անհետացողներ » մէկ գօտիէն միւսը անցած ատեն։

Քրիստոնեաները կը հերքեն թէ Իսրայէլ զիրենք կը զինէ եւ ընդհակառակն Քաթայէպը կը մեղադրէ Սուրիան, որ ամէն օր Սայքայի եւ պաղեստինեան բանակի ուժերը կը զօրացնէ։

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 3 – 6)

### ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՈՒԵՍՏԸ Ի ՊԱՏՈՒԻ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի մէջ Արեւելեան Հայաստանի Ռուսիոյ կցման 150ամեակին նուիրուած հանդիսութիւնները վերջ գտած են Մեծ Թատրոնին մէջ Հոկտ. 23ին տրուած համերգով մը։ Նախքան յայտագրի գործադրութիւնը Բորիս Զիրկով ողջոյնի խօսք արտասանած է Հայաստանի գրողներուն, նկարիչներուն, երաժիշտներուն, շարժանկարի եւ թատրոնի արուեստագէտներուն։ Շնորհակալութեան խօսքը արտասանած է Ալ. Յարութիւնեան։ Ապա մեկնաբանուած է Էդգար Յովհաննիսեանի «Առյաւէտ միասին» երգը, Հայաստանի պետական երգչախումբի եւ Մոսկուայի սենֆոնիք նուագախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Յովհ. Չէքիճեանի. Հայաստանի պարի, Թ. Ալթունեան երգ ու պարի, սենեկային երաժշտութեան համոյթները իրենց ներկայացումներով ջերմ խանդավառութիւն ստեղծած են։ Լուսինէ Զաքարեան երգած է Կոմիտասի «Գարուն ա»ն։ Յայտագրին մասնակցած են Գոհար Գալաչեան, Յակոբ Ոսկանեան, Ջիւան Գասպարեան, Ռուբէն Ահարոնեան, Լիլիթ Գարագաշ, Բելա Դարբինեան, Մարիաննա Յարութիւնեան, Գեղամ Գրիգորեան։ Համերգը վերջ գտած է Արամ Խաչատրեանի « Ջօն ցնծութեան » գործի ներկայացումով։ Երեկոյթին ներկայ եղած են Խ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան ղեկավար դէմքեր, Դաշնակցային Ռուսիոյ վարչապետ Մ. Սոլոմենցեւ, Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Ա. քարտուղարը՝ Կարէն Դեմիրճեան, նախագահ Բ. Սարկիսով եւ վարչապետ Ֆ. Սարգսեան։

## ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ կուսակցութեան (Բանուորական – Ընկերվարական) Ա. քարտուղարը, երկու օրուան համար Փարիզ եկած է։ Ներկայիս, 56 Հոկտեմբերի սեւ օրերէն 22 տարի ետք, Հունգարիա Արեւելեան Եւրոպայի ամէնէն առանձնաշնորհեալ երկիրը կը նկատուի, ինչ որ հունգար պատմաբան մը կը նկատէ « պատմութեան մը յաղթանակը »։

ՕՈՒԷՍՏ – ԼԸ ԺՈՒՌ Պէյրութի օրաթերթը, Երեքշաբթի Նոյ. 14ի իր թիւին մէջ Մոսկուայէն ստացած (Ա. էֆ. Փէ.) փոքր գրութիւն մը հրատարակած է, որու խորագիրն.— է « Երեւան, «միջերկրականեան» մայրաքաղաք խորհրդային պլոքի ծոցը »։ Ֆրանսայէն, Պարսկաստանէն կամ Մերձաւոր Արեւելքէն ներգաղթածները « բազմազգային » բնոյթ մը կուտան մայրաքաղաքին։ Մինչ արտասահմանի Հայերը Հայաստան կուգան օդափոխութեան, տեղւոյն Հայերը գրեթէ միաձայն նախընտրութիւն մը ցոյց կուտան Էսթոնիոյ հանդէպ « քաղաքակըրթուած երկիր մըն է, Արեւմուտք երթալու պէս բան մը », կը շեշտեն Հայերը։ Բայց թղթակիցը կը շարունակէ.— «Քաղաքակրթուած Էսթոնիոյ նկատմամբ այս քաշողականութիւնը ուժգնօրէն կը հակասէ կենդանիներու մատաղներու հետ եկեղեցիներու առջեւ, Գեղարդ, ուր Շաբաթ եւ Կիրակի մատաղները իրարու կը յաջորդեն մեծ թափով...։ Կենդանին կը զենուի կացինով եւ մանուկի մը ճակատը կամ ձեռքը կենդանիին արիւնով խաչ մը կը գծուի չարը խափանելու համար...։

## ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

— O —

Լիբանանի մէջ վերջին ամիսներուն տեղի ունեցող բախումներուն առիթով շատ մտահոգիչ եւ տխուր լուրեր կը հասնին, ընդհանրապէս Լիբանանի բնակչութեան՝ եւ մասնաւորաբար մեր գաղութին կրած մարդկային եւ նիւթական բազմաթիւ կորուստներուն մասին։

Միջազգային մամուլէն եւ առ հասարակ զանազան աղբիւրներէն հասած լուրերէն այն տպաւորութիւնը կը ստացուի, որ կռիւները կը կեդրոնանան հայկական թաղամասերուն վրայ։

Այս մտահոգութիւններէն տարուած, Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակը՝ Բարձր. Սերովբէ Արք. Մանուկեան, Շաբաթ օր, Նոյեմբեր 11ին, Առաջնորդարան հրաւիրեց Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ Էքզարքը՝ Գերշ. Գրիգոր Եպիսկ. Կապրոյեան, Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչը՝ Վերապատուելի Դանիէլ Սահակեան, եւ կարգ մը ղեկավար ազգայիններ, խորհրդակցելու համար Լիբանանի մէջ ստեղծուած մտահոգիչ կացութեան մասին։

Լուրջ խորհրդակցութիւններէ յետոյ, որոշուեցաւ դիմումներ կատարել Լիբանանի խնդրով մօտէն հետաքրքրուող անձնաւորութեանց մօտ։

Այս նպատակաւ, յանուն Ֆրանսայի մեր ամբողջ գաղութին, Եւրոպայի Հայոց Հայրապետական Պատուիրակը հեռագիրներ ուղարկեց Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահ՝ Նորին Վսեմութիւն Վալերի Ժիսքար տ'Էսթէնի, Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան՝ ՄԱԿի ընդհանուր քարտուղար Քուրտ Վալտհայմի, Լիբանանի Հանրապետութեան Նախագահ՝ Նորին Վսեմութիւն Էլիաս Սարգիսի, եւ Լիբանանի մարոնի Պատրիարք՝ Նորին Ամենապատուութիւն Անթոնիոս Պուտրոս Խըրէյշի, խնդրելով որ անոնք իրենց բարի միջնորդութիւնն ու ազդեցութիւնը ի գործ դնեն, որպէսզի երաշխաւորուի լիբանահայ մեր գաղութին ապահովութիւնն, ու վերահաստատուի Լիբանանի մէջ՝ արդար եւ խաղաղ համակեցութիւնը բոլոր համայնքներուն միջեւ։

ԴԻՒԱՆ
ԿԱԹՈՂ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

Փարիզ, Նոյ. 14

## ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

Երեքշաբթի օր, հեռաձայնով կրկին յարաբերութեան մէջ մտանք Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան հետ եւ ստացանք հետեւեալ լուրերը։

— Մեծ օգտակարութիւն ունեցած են Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութեան (Իւմաֆ) ղրկած դեղերը։ Առաջին առաքումը — հինգ սնտուկ, ամբողջութեամբ բաժնուած են եւ այսօր ստացուած ութ նոր սնտուկներն ալ կը բաժնուին։ Մասնաւոր գոհունակութեամբ նկատի առնուած է թէ վերոյիշեալ դեղերու ընտրութիւնը շատ լաւ եղած է (մեր կողմէ չեշտենք թէ ընդհանուրը շուրջ 130 հազար Ֆրանքի արժողութեամբ դեղեր էին)։

— « Յառաջ »ի եւ Աղքատախնամի հանգանակութենէն ստացուած առաջին գումարներէն, 100 հազար լիբանանեան ոսկի յատկացուած է սնունդի։

— Վերջին օրերուն, որեւէ միջադէպ չէ պատահած հայկ. թաղերու մէջ։

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

# ՀՐԱՆԴ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

(1892 - 1978)

(Բ. եւ վերջ)

Անդրանիկ զաւակներն՝ Արտեմ (1888 - 1974), որ մեռած է քաղաքս, ամուսնացած է Յակոբ Սինանեանի հետ: Ունեցած են միակ աղջիկ մը: Երկրորդը՝ Յարութիւն Տէր-Անդրէասեան (1890 - 1967), արհեստով դերձակ եղած՝ եւ Նիւ Եորք մեռած է: Ամուսնացած՝ եւ նոյնպէս աղջիկ մը ունեցած է: Երրորդը Հրանդ Տէր-Անդրէասեան ամուսնացած է Շաքէ Մեհթերեանի (1914 - 1956) հետ: Ունեցած են Ժենիա անունով դուստր մը: Իսկ չորրորդը Գրիգոր Տէր-Անդրէասեան կամ Անդրէասեան ծնած է, 1897ին: 1917ին վկայուած է Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանէն: 1919ին քաղաքս գալէ ետք, Թէքիրտաղ (Ռոտոսթօ) անցած եւ տարի մը տեղւոյն ազգային վարժարանը ուսուցչութիւն ըրած է: 1922 - 1926 թ.թ. ուսանած է Գերմանիոյ Իէնա Համալսարանը: Ապա հաստատուած է Հայաստան, ուր Երեւանի պետական Համալսարանի եւ Բրիւսովի անուան Ռուսաց եւ օտար լեզուներու ինստիտուտը գերմաներէնի դասախօս եղած է: Հեղինակն է գերմաներէնէ հայերէն ընդարձակ բառարանի մը, ինչպէս նաեւ գերմաներէն լեզուի դպրոցական դասագիրքերու: Ամուսնացած է եւ նոյնպէս աղջիկ զաւակ մը ունի:

×

Այժմ կուտանք իր կենսագրութեան գլխաւոր գիծերը, զորս գրեթէ ամբողջութեամբ իրմէ քաղած ենք:

Ըստ Պարտիզակի Թաղ. Խորհուրդի 1913 Յունիս 27 թուակիր վկայագրին, ծնած եւ մկրտուած է 1892 Հոկտեմբեր 22ին ձեռամբ Մեսրոպ Քհնյ. Տէյիրմէնճեանի եւ կնքահայրութեամբ՝ Յարութին Կարապետի Դաւթեանի:

Նախնական ուսումը ստացած է Պարտիզակի Ներսէս Շուշանեան վարժարանը, իսկ երկրորդականը՝ տեղւոյն բարձրագոյն վարժարանը, ուրկէ վկայուած է 1913ին: Քաղաքս հաստատուելէ ետք, 1935ին ալ Ստանպուլի Համալսարանի Գրականութեան մասնաճիւղէն շրջանաւարտ եղած է:

1913ին Պարտիզակի Ուսումնական Խորհուրդէն օգնական ուսուցիչի վկայական ստացած է: Նոյն տարւոյ Սեպտեմբերին քաղաքս գալով, ուսուցչական ասպարէզը ընդգրկած է: Նախ մուտք գործած է Մխիթարի Ս. Խաչ վարժարանը, ուր տարի մը պաշտօնավարելէ ետք զինուորագրուելով, իբր պահեստի սպայ Գուշտասը եւ Սէօքէ ղրկուած է: 1919 տարւոյ Փետրուարին արձակուելով քաղաքս վերադարձած է: Նոյն տարին Թէքիրտաղի Յովնանեան վարժարանի տնօրէն նշանակուած է:

Պաշտօնավարած է աւելի քան տարի մը: Յաջորդիւ Ստանպոլ վերադառնալով Օրթագիւղի վարժարանը ուսուցչութիւն կատարած է: Իսկ 2 տարի ետք ալ իբր տնօրէն յաջորդած է Խոսրով Պապայեանի: 1929ին հրաժարած է իր պաշտօնէն: Այնուհետեւ այցելու ուսուցիչ եղած է զանազան վարժարաններ: Դասաւանդած է հայկական գրականութիւն եւ լեզու, ինչպէս նաեւ ընդհանուր պատմութիւն: Նախ պաշտօնավարած է Պէզազեան վարժարանը, յետոյ 1929ին Կեդրոնական վարժարանը, իսկ 1949 - 1962 թուականներուն ալ Մխիթարեան վարժարանը: Միջոց մը դարձեալ Կեդրոնականի մէջ ուսուցչութիւն կատարած է: Հուսկ ապա 1962 - 1972 թ. թ. վերջնոյս տնօրէնը եղած է:

Համալսարան մուտք գործած է շուրջ 1945ին, իբր Թուրք պատմութեան վերաբերեալ հայկական, ինչպէս նաեւ անգլերէն ու ֆրանսերէն աղբիւրներու մասնագէտ (ուզման): Հանգստեան կոչուած է 1971ին:

Ունեցած է նաեւ պատմաբանասիրական բեղուն վաստակ: Նախ Օսմանեան պատմութիւնը շահագրգռող հայկական աղբիւրներու մասին հմտալից յօդուածներ լոյս ընծայած է «Թարիհ Տէրկիսի», «Թարիհ Էնսթիթիւսիւ Տէրկիսի»ի եւ «Թիւրքիյաթ Մէճմուասը»ի մէջ: Միանգամայն թարգմանած է երկոտասնեակ մր հայ պատմագիրներու գործերը, որոնց հատորի ձեւով հրատարակուածները հետեւեալներն են.

1) Երեմիա Չէլէպի Քէօմիւրճեան, « Պատմութիւն Ստանպօլոյ » 1952:

2) Գրիգոր Ակներցի, « Պատմութիւն Ազգին Նետողաց » (Մոնղոլներու), 1954:

3) Հ. Ղուկաս Վրդ. Ինճիճեան, « Աշխարհագրութիւն », հտ. Ե., 1956 երկրորդ տիպ. 1975:

4) Մատթէոս Ուռհայեցի, « Պատմութիւն », 1962:

5) Սիմէոն Դպիր Լեհացի « Ուղեգրութիւն », 1964:

6) Հ. Մինաս Վրդ. Բժշկեան, « Պատմութիւն Պոնտոսի », 1969:

7) Գէորգ Օղուլլուխեան « Ժամանակագրութիւն », 1972:

8) Պետրոս Դի Սարգիս Գիլանենց, « Ժամանակագրութիւն Նադիր Շահի », 1974:

Իսկ թարգմանածներէն անտիպ կը մնան Կիրակոս Գանձակեցիի, Միքայէլ Ասորիի, Սմբատ Գունդստապլի, Թովմա Մեծոփեցւոյ եւ Մովսէս Կաղանկայտուացւոյ պատմութիւնները:

Տ. Ա. Հ. սկզբնատառերով ալ հայերէնի վերածած է, հատորի ձեւով լոյս տեսած հետեւեալ վէպերը.

1) Ժան Ռամօ « Վանականին սէրը », 1926:

2) Կնուտ Համսուն «Վիկտորիա», 1928:

3) Հանրի Տիւվէռնուա, « Կարմիր գազանը », 1929:

4) Իվան Թուրկէնիէվ, « Ազնուական բոյն մը », 1930:

« Թարիհ Տէրկիսի »էն առանձնատիպ ըլլալով հրատարակուած են հետեւեալ համառօտ աշխատութիւնները.

1) « Թուրք պատմութեան վերաբերեալ հայկական աղբիւրները » 1950:

2) « Գէորգ Պալատեցիի համաձայն Էտիրնէի դէպքը », 1960:

3) «Հայկական աղբիւրի մը համեմատ, Ճէլալիներու ապստամբութիւնները », 1963:

4) « Երեմիա Չէլէպիի Պոլսոյ հրդեհներու պատմութիւնը », 1973:

5 « ԺԴ. եւ ԺԵ. դարերու թուրք պատմութեան վերաբերեալ հայերէն մանր ժամանակագրութիւններ եւ յիշատակարաններ », 1973:

Իբր հայ մամուլի վաստակաւոր, հիմնուելէն մինչեւ փակուիլը (1927 - 1936) եղած է «Ազդարար» օրաթերթի խմբագիրը եւ մօտիկ գործակիցը՝ արտօնատէր ու խմբագրապետ Մանուկ Ասլանեանի (1890-1944):

Իբր հանրային գործիչ, տարի մը Օրթագիւղի Թաղային Խորհուրդի անդամ եղած է: Միջոց մը Կեդրոնականի Խնամակալութեան ատենապետութիւնն ալ վարած է: 1929 տարւոյ Յուլիսին Ուսումնական Խորհուրդի անդամ ընտրուած՝ սակայն մերժած է:

1972 Ապրիլ 16ին, Կեդրոնական եւ Մխիթարեան Սանուց Միութեանց նախաձեռնութեամբ եւ Գրական Փաքիւլթէի մասնակցութեամբ հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է, առ ի յարգանս իր կրթական ու գրական բազմամեայ արդիւնաշատ գործունէութեան:

Մեռած է Սեպտ. 11ին Պագրգիւղի իր բնակարանը:

Յարգա՛նք իր անմոռանալի վաստակին:

Գ. ԲԱՄՊՈՒՔՃԵԱՆ

«Մարմարա»

ԳԱՂՈՒԹ

ԳՈՔԻՆԻՈՅ (Աթէնք) «Զաւարեան» ակումբին մէջ, Նոյ. 4ին տեղի ունեցած է « Մեր Օր »ուան տօնակատարութիւնը: Բացման խօսքը կատարած է ընկեր Աղասի Զարըքեան: Օրուան իմաստին անդրադարձած է ընկ. Գասպար Կարապետեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԵԳԻՊՏՈՍ

## ՀԱՐՈՒՍՏ ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ՝ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

— o —

Գահիրէի մէջ թագաւորութիւն մը կայ, որուն թագաւորը, անկասկած, պէտք է ամէնէն հարուստ անձը ըլլայ Եգիպտոսի մէջ: Անոր հպատակները մուրացկաններն են, 25.000, ըստ ոստիկանութեան ենթադրութիւններուն: Միլիոններու կը հասնին ձեռք ձգուած գումարները՝ ողորմութիւնը կրօնական ծիսակատարութիւն նկատող Եգիպտացիներուն եւ օտար զբօսաշրջիկներուն շնորհիւ: Ոստիկանութեան համաձայն՝ անծանօթ « Թագաւորը » եւ անոր օգնական - գործակիցները իրենց շահաբաժինները կ'ապահովեն:

Նուիրապետութեան յաջորդ աստիճանին վրայ կը գտնուին « վիրաբոյժները », որոնք վարպետ են մարմնի անդամներու ձեւազեղծումներուն մէջ: Աղքատութեան մէջ տուայտող Եգիպտացիներէն ոմանք կամաւոր « վիրաբուժութեան » կ'ենթարկուին, որպէսզի հաշմանդամ վիճակով մը մարդոց գութը շարժեն: Ուրիշներ կ'ենթարկուին պարտադրաբար: Վիպագիր մը ուզեց աչքովը տեսնել ձեւազեղծողներէն մէկը՝ նկարագրելու համար իր գիրքին մէջ: « Վիրաբոյժը » այնքան ճարտար կերպով կատարեց իր գործողութիւնը, որ վիպագիրին համար այլեւս կասկածէ դուրս մնաց, թէ ենթական կուրցած է. իրականութեան մէջ մարդը կը տեսնէր:

Հակառակ այն իրողութեան, որ ոստիկանութիւնը կը ձերբակալէ բազմաթիւ մուրացկաններ եւ կը հարցաքննէ զանոնք, այսուհանդերձ, քիչ բան գիտէ Մաֆիան յիշեցնող այս կառոյցին եւ անոր գլխաւոր գտնուողներուն մասին: Երբ լրագրող մը փորձեց « Թագաւորը » գտնել, մուրացկաններ պատասխանեցին.

— Ոստիկաններէն աւելի աչքը բաց է հարկաւ: Ոստիկանութիւնը ձեռք չի կրնար դնել անոր վրայ: Դուն ալ չես կրնար: Ձեւ մը կայ անշուշտ, այն է, որ դուն ալ մուրացկանութեան սկսիս. այդ պարագային միւսները կուգան կ'առնեն եւ կը տանին « Թագաւորին » մօտ, միայն թէ կրնաս զղջալ, որովհետեւ հոնկէ « վիրաբոյժին » ալ կրնան առաջնորդել քեզ »:

Եգիպտական իշխանութիւնները իսկապէս մեծ ճիգ կը թափեն եւ այլեւայլ միջոցներու կը դիմեն, որպէսզի Գահիրէն եւ միւս մեծ քաղաքները մաքրեն մուրացկաններէն: Սակայն յաջողութիւնը աննշան է: Զօր. Ահմէտ Մուսթաֆա,

ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ

## ՌՈՍՏՈՄԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

17.

11.8.1913

Նոր Սանասարեանը կը բացուի: Չգիտեմ, հարցրել եմ քեզ արդեօք 1.100 դոլ. նպաստի մասին: Այդ գումարին սպասելով է, որ մեզ վրայ ենք առել դպրոցի պահպանութիւնը, նախկին բիւջէով: Հիմա վախում եմ, չլինի թէ որեւէ արգելք առաջ գայ: Թէ Աստուած սիրես, — նամակով ուշ կը լինի, — հեռագրով յայտնիր՝ կարելի՞ է արդեօք հաստատապէս յոյս դնել: Եթէ այո կամ ոչ, խնդրեմ հեռագրես՝ միայն 3 խօսքով՝

Erzeroum, Rostomian, oui ou non.

Բացառիկը ի՞նչ վիճակի մէջ է: Եթէ ուշ չլինէր, նոր նիւթեր կ'ուղարկէի:

Մեր « բանտարկութեան » (1) մասին արդէն լսած կը լինես: Չար դիտաւորութիւն չկար. խամութեան արդիւնք էր: Քաղաք բերին քաղաքավարի կերպով: Ժանդարմերիի մէջ պահեցին մօտ 2 ժամ, մինչեւ միւթէսարիֆի գալը: Սա եկաւ եւ ցաւ յայտնելով թիւրիմացութեան մասին՝ ազատ արձակեց: Հետեւեալ օրը եկաւ ինքը առաջնորդարան մեզ այցելութիւն տալու:

Ժողովրդի վիճակը ընդհանրապէս լաւ է: Տնտեսականը աւելի բարձրացել է: Ապահովութիւն կայ այն վայրերում, ուր ժողովրդի մօտ կան ինքնապաշտպանութեան միջոցներ: Սնունդը, մաքրութիւնը աչքի է զարնում: Բաւական է ասել, որ ոջիլների թիւը զգալապէս պակասել է: Ոջիլը մեր երկրում, իմ կարծիքով, պիտի նկատել ամենալաւ չափանիշը տնտեսութեան բարւոքման:

Աշակերտները, թուով 12 հոգի, աւելի հասակաւոր քան անցեալ տարի, յաջողութեամբ դուրս եկան: Եղաւ օր, որ ամբողջ 13 ժամ քալեցինք:

Ախորժակդ չգրգռուե՞ց:

Քո ՌՈՍՏՈՄ

Սպասելու ենք հեռագրիդ:

(1) Ռոստոմի պատմած միջադէպը արտասահմանում չափազանցուած ձեւերով էր ներկայացուած եւ քաղաքական գոյն էր ստացած: Աւելի հաւանական է, սակայն, որ բանտարկութիւնը « թիւրիմացութեան » արդիւնք չէր, այլ որոշ նպատակ էր հետապնդում:

Ս. Վ.

18.

14.8.1913

Սիրելի Սիմոն,

Շնորհաւորում եմ « Հայրենիք »ի երկօրեայ դառնալը: Ուրեմն, դրանով որոշուած է երեւում եւ մի ուրիշ բան. — քո այդտեղ մնալդ:

Վաղը չէ միւս օրը մեր քարւանը ճանապարհ է ընկնում դէպի Ս. Կարապետ: 1500ամեակի տօնը շատ անշուք կ'անցնի: Մեր սպասածը չեղաւ: Ծովեզերքից, Պոլսից մարդ չշարժուեց: Թիֆլիզից աւելի մեծ յոյս ունէի — գրել էին, որ պատրաստւում են մեծ խմբով՝ ճանապարհ ընկնել, բայց այդտեղից էլ ձայն դուրս չեկաւ: Երեւի դարձեալ մենք ու մենք ենք մնալու: Աշխատեցի հրապուրել հեռաւորներին հին ու նոր պատմական յիշատակարաններով: Հայաստանի փառնայի աչքի ընկնող ներկայացուցիչների՝ ոջիլների մասին, ի հարկէ, ձայն ծպտուն չհանեցի, բայց ոչինչ, ինչպէս երեւում է, չօգնեց:

Երեւի մի տարի եւս պիտի մնամ Նոր Սանասարեանի գոյութիւնը շարունակելու համար:

Բայց, յանկարծ, խայտառակ կացութիւն չստեղծուի. 1100 դոլարի խնդիրը ապահո՞վ է: Եթէ ոչ, թէ Աստուած սիրես, շուտով յայտնիր, թէկուզ հեռագրով, որ բեռի տակ չմնեմ: Այս տարի առանց այն էլ հոգիս ելաւ: Երեք խօսքով կարելի է յայտնել՝

Erzeroum, Rostomian, oui ou non.

Ի միջի այլոց, փորձեր եղա՞ն Ֆրէզնօի կողմը գտնուող կարնեցիներին կապելու: Չի՞ կարելի այդ մասին դիմել «Ասպարէզ»ին եւ տեղական դաշնակցական մարմիններին:

Տեղեկագիրը երբ պատրաստ լինի, մի օրինակ կ'ուղարկեմ ձեր դպրոցասիրացին:

Քո ՌՈՍՏՈՄ

(11 - Շար.)

բարձրաստիճան սպայ մը ոստիկանու- թեան մէջ, դիտել կուտայ, թէ միշտ կը ձերբակալենք եւ միշտ ալ կ'աւելնան: Մեր ենթադրութեամբ 1970ին 15.000 մուրացիկ կար Գահիրէ, այժմ 25.000ի բարձրացած է: Բաւարար թիւով հիմ- նարկութիւններ չունինք հաշմանդամները տեղաւորելու համար, որով կը ձերբա- կալենք ու ապա ազատ կը ձգենք: Լուրջ հարց է սակա: Առջի օր մուրացկան մը մեռաւ եւ վրան 7.000 եգիպտական ոսկի գտանք, այսինքն՝ 10.000 տոլար »:

Ուրիշներ աւելի մեծ յաջողութիւններ կ'արձանագրեն: 90 տարեկան մուրացկան մը կը ձերբակալուի Ալըքին: Վրան կը գտնեն 1.650 ոսկի (2.000 տոլարէն աւե- լի) մէջտեղ կ'ելլէ, որ այդ խեղճ ու կրակ մարդը 70.000 տոլար արժող կալուած ունի եւ 1.400 տոլարի համարժէք դրամ իր սեփական հաշիւին դրամատան մէջ:

Շատեր կը մուրան, որովհետեւ աւելի շահաւէտ կը գտնեն: Ալի Ահմէտ Ապտել Բահման 17 տարեկանէն ի վեր 17 անգամ բանտ մտած ու միշտ ալ մուրացկանու- թեան սկսած է: Կուտայ պատճառը.— «Ամիսը 100 ոսկիէն աւելի կը շահիմ, կառավարական բարձր պաշտօնեայի մը ապահովածէն աւելի: Եթէ կառավա- րութիւնը ինծի 100 ոսկի տայ ամիսը՝ կը հրաժարիմ մուրացկանութենէն »:

Գործ չարժելու արուեստը այնքան նրբացած է, որ շատեր փոքր երախաներ կը վարձեն: Տղու մը գինը օրական մէկ տոլար է, աղջկանը 1,5: Կին մը, որ բարձրագոյն ուսում ստացած է եւ լաւ կերպով անգլերէն, ֆրանսերէն ու գեր- մաներէն կը խօսի, երախայ մը վարձե- լով զբօսաշրջիկներու պանդոկներուն առ- ջեւ կը կենայ: Դատաւորէ մը աւելի դրամ կը շահիմ, կ'ըսէ:

Այժմ օրէնք մը մշակուելու վրայ է, որուն համաձայն մուրացկան մը կրնայ մինչեւ երկու տարուան բանտարկութեան ենթարկուիլ: Շատեր յոռետես են, քան- ութը չեն լուծեր ընկերային հարցերը, դիտել կուտան ասոնք: Քաղաք մը, որ երկու միլիոն բնակչութիւն կրնայ պար- փակել, այսօր 8էն 11 միլիոն բնակիչ կը հաշուէ: Մուրացկաններէն ոմանք կ'ու- զեն աշխատիլ, բայց պէտք է գործ ճա- րեն: Շատ դժուար է: Միւս կողմէ ոս- տիկաններուն թիւն ալ քիչ է մօտէն զբա- ղելու համար մուրացկաններով: Կը ձեր- բակալեն կին մը, մէկ երկու օր ետք ազատ կ'արձակեն, քանի մը օր ետք նոյն կինը կ'երեւի նոյն վայրին մէջ:

Մուրացկանութիւնը հարուստ գործառ- նութիւն մըն է Գահիրէի եւ այլ մեծ քա- ղաքներու մէջ:

Թ. Ա. Թ.

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

## ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՒ 6

Ուրախ ենք ներկայիս յայտնելու, որ տարուան մը աշխատանքէն ետք կարելի եղաւ կազմել յայտագիրը Ամերիկահայ Գրողներու Համագումարին, որ տեղի պի- տի ունենայ 1978 Նոյեմբեր 25-26, Շա- բաթ եւ Կիրակի օրերը, Փրինս Ճորճ պանդոկին մէջ, 14 Իսթ 28րդ փողոց, Նիւ Եորք:

Համագումարը, ըստ ստորեւ տրուած յայտագրին, պիտի սկսի Շաբաթ առա- ւօտեան ժամը 9ին եւ պիտի վերջանայ Կիրակի իրիկուն: Տասներհինգ կարեւոր նիւթեր վեր առնող զեկուցաբերները պի- տի ըլլան եւ կարծիքներու փոխանակու- թեան մասնակցին հրաւիրեալ գրողներ եւ ազատ մուտքով ներկայ եղող գրասէր- ներ:

Ամերիկահայ գրողը, որ անցնող առ- նուազն ութ տասնամեակներուն իր բա- ժինը բերած է ազգային, եկեղեցական, մշակութային, կրթական եւ ընկերային կեանքի զարգացման սատարող ձեռնարկ- ներուն, դժբախտաբար չէ կրցած զբա- ղիլ իր եւ իր գրչակցին ստեղծագործու- թեան սպառումին հարցով, եւ այդպէսով ան գրեթէ մնացած է անծանօթ մը մեր գաղութներուն:

Այս օրերուն, երբ Ամերիկահայութիւնը իր ծոցին մէջ կ'առնէ Մերձաւոր Արե- ւելքէն եկող ստուար հասարակութեան կարգին նաեւ մտաւորական որոշ տարր մը, պէտք էր որ պարտականութեան կանչուէին բոլոր հին ու նոր գրողները, մէկտեղուելու եւ միասնաբար քննելու եւ պարզելու այն բոլոր խնդիրները, ո- րոնք դրապէս օգտակար կրնան ըլլալ հայ գրականութեան զարթնումին եւ ժողո- վրդականացման՝ այս ափերուն:

Համոզուած ենք, որ այս Համագու- մարը պատեհութիւն պիտի ընծայէ բոլոր գրողներուն՝ ողջունելու իրենց գրչի եւ ճակատագրի ընկերները, գետին հարթե- լու հայ գրականութեան բեղնաւորումին սատարող հաւաքական ջանքերուն:

Ահա թէ ինչու համար մասնաւոր նշա- նակութիւն եւ կարեւորութիւն ունի երկ- օրեայ այս Համագումարը, որուն առա- ջադրութիւններով պէտք է հետաքրքրը- ուին բոլոր գրողները, առանց բացառու- թեան:

Ստորեւ ամբողջութեամբ կը ներկա- յացնենք Համագումարի զեկուցումնե- րուն նիւթերն ու զեկուցաբերներուն ա- նունները:

Արտասահմանի հայ գրականութեան արդի վիճակը՝ Յակոբ Կարապենց

## Լրատու — Արուեստ

Ֆրանս - Իւրս Մակազին Նոյեմբերի իր թիւը (112) գրեթէ ամբողջութեամբ նը- ւիրած է Հայաստանի: Հոն կարելի է գտնել պատմական տեղեկութիւններ, ո- րոնք անշուշտ խորհրդային ակնոցով մը դիտուած են, նաեւ լայն տեղեկութիւն- ներ եւ նկարներ ճարտարապետութեան եւ եկեղեցւոյ մասին: «Մանրանկարչու- թիւն եւ կրօնական ճարտարապետութիւն» յօդուած մը ունի Հելէն Լառոշ, Ժագ Ֆուրնիէ կը խօսի «Հայաստանի Եկեղեցին հանդիպումներու ընդմէջէն» նիւթին շուրջ: Խորհրդային Հայաստանը կը ներ- կայացնէ Անթուան Ռուսէ, Բիւրականէն Կիրովական: Բացակայ չէ քոնեաքը: Ան- տրէ եւ Արման Տէլվօ կը ներկայացնեն փաստաթուղթեր եւ թիւեր: Թարգմանա- բար տրուած է հատուած մը Մարտիրոս Սարեանի յուշերէն, Փարիզի վերաբեր- եալ: Կան նաեւ այլ շահեկան տեղեկու- թիւններ:

Արտասահմանի Հայութեան տագնապը գրականութեան մէջ՝ Ժիրայր Աթթարեան

Ամերիկահայ գրականութեան պատկե- րը՝ Սուրէն Մանուէլեան

Ամերիկահայ արձակն ու չափածոն՝ Օշին Քէշիշեան

Ամերիկահայ գրական քննադատութիւ- նը՝ Արմէն Տօնոյեան

Գրական փոխ յարաբերութիւնը Հայաս- տանի եւ Սփիւռքի միջեւ՝ Յակոբ Ասա- տուրեան

Մեր ժամանակներու դիմագիծը հայ գրականութեան մէջ՝ Անդրանիկ Ան- դրէասեան

Սփիւռքի գրականութեան մը դիմա- գիծի մը զարգացումը Վահէ Օշական

Անգլիագիր գրականութեան հարց՝ Լէօ Համալեան եւ Նոնա Պալաքեան

Հայ գրականութեան սատարելու մի- ջոցներ՝ Զարեհ Մելքոնեան

Թարգմանական գրականութեան հարց՝ Արիս Սեւակ

Ամերիկահայ մամուլը՝ Երուանդ Ա- զատեան

Հրատարակչական Հիմնարկի մը ծրա- գրի մշակում՝ Մարգար Շարապխանեան եւ Լուսիկ Մելիքեան

Հրատարակչականի Հիմնադրամ գոյա- ցնելու հարց՝ Վահագն Յովնանեան:

Ի դիմաց վարչութեան

Ատենապետներ
ՍՈՒՐԷՆ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆ եւ Յ. ԿԱՐԱՊԵՆՑ

Ատենադպիր
ԱՐՄԷՆ ՏՕՆՈՅԵԱՆ

## ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Խրիմեան Կրթական Հաստատութեան մէջ, Հոկտ. 27ին նըշ- ուած է Հայ Մշակոյթի Օրը, մանկա- պարտէզի եւ նախակրթարանի աշակերտ- ներու կողմէ: Ներկայ եղած են Հաստա- տութեան վարչականներ, Մայրերու յանձնախումբի անդամներ, ծնողքներ, ուսուցիչներ: Ուսուցչուհի Մառլէն Ա- րիսեան անդրադարձած է օրուան իմաս- տին: Աշակերտներ երգով, արտասանու- թեամբ, նուագով եւ թատերախաղով պանծացուցած են հայ մշակոյթը:

ՌՈՉԼԻՆՏԷՅԼԻ մէջ Հ. Մ. Ը. Մ. Պոս- թընի ոտնագնդակի խումբը յաղթած է «Հելլենիք»ի: Խաղը տեղի ունեցած է Հոկտ. 28ին: Հեռատեսիլի թիւ 6 կայանը տպաւորիչ գտնելով մրցումը, պատկերա- սփռած է զայն յաջորդ օրը:

ՈՒԱԹԸՐԹԱՈՒՆԻ մայր գրադարանի պատկերասրահին մէջ ցուցադրութեան դրուած են Եսթեր Ակարեանի նկարները: Գրադարանին վարչութիւնը գոհացում տալու համար Հայերու պահանջներուն, հաստատած է դասընթացքներ՝ հայկա- կան ժանեկագործութեան եւ պարերու, գնած է սալեր՝ հայկ. ժողովրդական, դասական եւ աշուղական երաժշտու- թեան:

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՅ «Յուսաբեր» ակում- բին մէջ, Հոկտ. 24ին, տեղի ունեցած է ընդունելութիւն – հաւաքոյթ մը ի պատիւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վեթերաններէն եւ Հ. Մ. Ը. Մ. Արարատի երկարամեայ վարչա- կաններէն եղբ. Գարեգին Շամլեանի եւ ընկ. Նազարէթ Գալուստեանի: Ներկայ եղած են շրջանի պատասխանատու մար- միններու, ակումբներու եւ երիտասար- դական միութեանց ներկայացուցիչները: Հաւաքոյթը վարած է Տոքթ. Սուրէն Պայրամեան: Խօսք առած են երէց եւ ե- րիտասարդ սերունդներու ներկայացու- ցիչները: Մեծարեալներու արտասանած ճառերէն ետք հաւաքոյթը շարունակուած է խրախճանական մթնոլորտի մէջ:

ԱԹԷՆՔԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկե- ղեցւոյ անուան եւ հիմնադրութեան 43րդ տարեդարձին առթիւ, Նոյ. 5ին պատա- րագած եւ քարոզած է թեմին առաջնոր- դը՝ Սահակ Արք. Այվազեան: Յաւարտ պատարագի մատաղօրհնութիւն եւ հոգե- հանգստեան պաշտօն կատարուած է նախ- կին առաջնորդ Կարապետ Արք. Մազլըմ- եանի եւ եկեղեցւոյ բարերարներու յի- շատակին:

ՖԻՔՍԻ (Աթէնք) Լեւոն եւ Սոֆիա Յա- կոբեան վարժարանին մէջ, Նոյ. 5ին տեղի ունեցած է Հ.Մ.Ը.Մ.ի արենոյշ- ներու եւ արծուիկներու կազմակերպած ցուցահանդէսը, ուր ամբողջ օրը ներկա- յացուած են ձեռային աշխատանքներ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

# ԽՕՍԷՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

## ԾՈՎԸ ՀՐԱՊՈՒՐՈՒՄ Է

2.

— Երբեք, ասաց ենթասպան: Միա- տեղ թափած արիւնը յաւիտենական եղ- բայրութեան նշանակ է, սուրբ է:

— Ես քու ցաւը տանեմ, զգացուած գոչեց Թաթուլը: Թող բոլոր Ռուսները յիշեն, որ այստեղ՝ Հայաստանի այս արեւմուտքում ծովի չափ ռուսական ա- րիւն է թափուել՝ Թուրքերի դէմ: Թուրքն է թափել: Ինչքան գիտեմ, հարիւր յի- սուն տարի է այստեղ ռուսական արիւն է թափւում: Եփրատի հովիտներում ու Երզնկայի լեռներում հիմա էլ ցրուած են ռուս մարդկանց սպիտակ ոսկորները՝ Հայերի ոսկորների հետ եւ դժուար է նրանց զանազանել: Երկուսն էլ նահատակ են:

Գինեվաճառը ասաց, որ Ռուսների մեծ բանաստեղծ Պուշկինը եղել է Հայաս- տանի այս մասերում, Էրզրումում եւ վկայ եղել, թէ ինչպէս են Հայերը Ռուս- ներին օգնել Թուրքերի դէմ: Ենթասպան համբուրեց գինեվաճառին:

- Այո, այո, արագախօս ասաց նա: Ես կարդացել եմ Ալեքսանդր Սերկեեւիչի գրածները՝ Էրզրում գալու մասին: Օ՛խ, եղբայրներ, ինչպէս այս հողը նաեւ ռուսական գերեզման է:

— Նշանակում է վայ նրան, ով մոռա- նայ իր զոհերի արիւնը, իր նահատակ- ների գերեզմանները, աւելացրեց Թա- թուլը: Հիմա էլ ենք ահա մենք միասին արիւն թափում՝ Քրիստոսի խաչի համար եւ Հայաստանի համար:

— Նաեւ մեծ Ռուսիայի համար, գոչեց ենթասպան:

— Միթէ՞ հնարաւոր է մոռանալ մեր համատեղ թափած արիւնը:

— Ոչ, ոչ, գրեթէ աղաղակեց Ռուսը: Նման բան լինել չի կարող: Տրապիզոնը պէտք է դառնայ Ռուսաստանի հարաւա- յին նաւահանգիստը: Եւ արդէն այդպէս է:

— Անէծք կը ծանրանայ ձեր թագաւո- րի հոգուն, եթէ, Աստուած չանի, նա իր զօրքը հանի Հայաստանից, լքի մեզ՝ Հայերիս, որ արիւն ենք թափում նաեւ Ռուսաստանի համար:

— Ոչ, ոչ: Նման բան չի լինի: Անկա- րելի՛ է...

Ձիլ Ջաքարը նորից գինի լցրեց բա- ժակները, բռնեց գինետան տիրոջ ձեռքը:

— Դու այս մեր բրատին ասա, թող մեզ զէնքով օգնի, զէնք տայ, թէ չէ գի- նի ու համբոյր մենք էլ կը ճարենք:

Թաթուլը կանխեց թարգմանողին, դարձաւ ընկերոջը:

— Համբերիր, այ մարդ: Դրա ժամա- նակը չի, հացի վրայ ենք:

— Է՛, հառաչեց Ձիլ Ջաքարը: Մեր հացը մեր զէնքն է, Թաթուլ: Հաց ով սես կը տայ, դու զէնք գտիր, զէնք:

Շատ մարդ էր մտնում գինետուն, մեծ մասը զինուորականներ: Ենթասպան բո- լորին հրաւիրում, հիւրասիրում էր գի- նով: Նա ոգեւորուած կանգնում էր տեղը եւ բարձրաձայն ասում.

— Ճանաչեցէք Թուրք զինուորականի զգեստով այս Հային, եղբայրներ, պա- րոններ: Այս մարդն է գերութիւնից փըր- կել ինձ եւ էլի շատ ռուս զինուորների: Թուրքերը մեզ թլփատում, ներքինացնում էին: Այս մարդը փրկեց մեզ, Աստուած էլ իրեն ու իր ազգին փրկի: Է՛յ եղ- բայրներ, լսո՞ւմ էք:

Գինետանը մնացին մինչեւ մութն ընկ- նելը: Հրաժեշտին ենթասպան իր պապակի մատանին հանեց մատից:

— Թուրքերից թաքցրի, պահեցի, բը- րատ: Սա ինձնից քեզ նուէր - յիշատակ: Է՛խ, բրատ:

Թաթուլը ձեռքը ետ քաշեց, սակայն ենթասպան մատանին զոռով հագցրեց նրա մատին: Ձիլ Ջաքարը յանդիմանեց Թաթուլին:

— Վերցրու, այ տղայ, չե՞ս տեսնում, զուտ ոսկի է, նաեւ խոշոր: Նեղն ընկած դէպքում պէտք կը գայ: Վերցրու:

Ենթասպան նրան էլ նուէր տուեց՝ գրպանի շղթայով ժամացոյց: Ձիլը նոյն- իսկ չփորձեց հրաժարուել: Ժամացոյցը դրեց ծոցագրպանում, հաստ շղթան քա- շեց կրծքի լայնքով:

— Աստուած կեանքդ երկար անի, բրատ:

Այնուհետեւ ենթասպան ամէն առաւօտ գալիս էր խմբապետներին այցի: Ձիլ Ջաքարը ժամացոյցի շղթան խիկոյն թաքցնում էր գրպանում: Ձի՞նի՞ տէրը ետ ուզի, ախր նուիրելուց կարծես հար- բած էր: Բայց նման բան չեղաւ, ի հար- կէ:

Ենթասպան ուրախ, սրտամօտ մարդ էր: Նա խմբապետներին ման էր ածում քաղաքում, հիւրասիրում, զուարճացնում:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(191 – Շար.)

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Մարտիրոսեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Նոյ. 19, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց զաւկին՝

ՏՈՔԹ. ԹՈՎՄԱՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Գալուստ Մինասեան, զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Մինասեան, զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Նուպար Մանուկեան, զաւակներն ու թոռները եւ ընտանիքին բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք մասնակից եղան իրենց սուգին իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՆՆԻԿ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

## ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Ցանձնախումբը եւ Օժանդակ Տիկնանց Միութիւնը իրենց խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Լեւոն Արզումանեանի, Զապէլ Արզումանեանի, Յովսէփ Արզումանեանի եւ Միշէլ Արզումանեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց քրոջ եւ հօրաքրոջ՝ Անահիտ Արզումանեանի մահուան տխուր առիթով:

×

Հարաւ. Ֆրանսայի Թեմի Ազգային Կեդր. վարչութիւնը իր վշտակցութիւնները կը ներկայացնէ Լեւոն Արզումանեանի, Զապէլ Արզումանեանի, Յովսէփ եւ Միշէլ Արզումանեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն՝ Անահիտ Արզումանեանի մահուան տխուր առիթով:

×

ԼԻՈՆ.— Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհիներ Արաքսի Հօթոյեանի, զաւակներուն եւ Սիրանոյշ Մարկոյեանի ու ընտանեկան պարագաներուն, իրենց զաւկին, եղբօր, քրոջորդւոյն՝ Ալեքսան Հօթոյեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամուհիները Նոյեմբեր 18, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Մշակոյթի Տունը: Կարեւոր օրակարգ:

## LA JEUNESSE DE LA CROIX ROUGE ARMENIENNE

Invite les enfants de la Colonie de Vacances de Sainte-Honorine-des-Pertes du printemps et de l'été 78 à sa réception avec passage de diapositives, le Samedi 18 Novembre à 15 heures à la Bibliothèque BAROUYR SEVAG, 32 Rue de Trévise, 75009 Paris.

## Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի Նոյ. 19, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ:

Պատարագի ընթացքին Դաւիթ Եպիսկ. Սահակեան կը կարդայ և կը յանձնէ Նորին Ս. Օծութ. Վազգէն Ա.ի գնահատական սրբատառ կոնդակները ուղղուած՝ Ա) Յակոբ Ա. Սրկ. Թէրզեանի, Բ) Մարթէն Օփլագի (վարիչ Լիոնի կոմիտաս երգչախումբի):

Յաւարտ պատարագի ճաշ Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ, ի պատիւ զոյգ պարգեւատրուողներու, դպրաց դասու եւ երգչախումբի ժրաջան անդամներու:

Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին, թող արձանագրուին Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ գրասենեակը ամէնէն ուշը մինչեւ Հինգշաբթի Նոյ. 16:

Ճաշագին 50 Ֆր.:


ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12 – 14, Ռիւ Սէն - Պազիլ

ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ

ՍԻԱՄԱՆԹՕ
Վ. ԹԷՔԷԵԱՆ
ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

Ուրբաթ, Նոյ. 24, ժամը 20.30ին «Վասպուրական» սրահին մէջ

Կը խօսին.—

ԿԱՐԱՊԵՏ ՓՕԼԱՏԵԱՆ
ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ
ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՄԱՆՈՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.— Արտասանութիւն, երգ, ընթերցումներ երեք հեղինակներէն

ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ
Soirée exceptionnelle

DANYEL GERARD

LUNDI 20 NOVEMBRE A 21 H.
à l'Olympia

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ
Նախաձեռնութեամբ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅ 19 ԺԱՄԸ 15ԻՆ

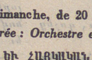
Salle des Fêtes de Sevran
ORCHESTRE DEDEDJIAN — GROUPE ARTANAK
*en attraction: le groupe ZARTONG*
*groupe de danse MINI SOSSI de Sevran*
*BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMÉNIENNE*

A titre exceptionnel, et compte tenu de la situation dramatique de la Communauté Arménienne du Liban, la moitié des bénéfices de cette fête sera versée aux œuvres d'aide aux sinistrés.

ՃԱՆ ԹԱԹԼԵԱՆ
Կ'ԵՐԳԷ
իր ճաշարանին մէջ

DJAN TATLAN
CHANTE
dans son restaurant

DEUX GUITARES


Ouvert tous les jours, sauf Dimanche, de 20 h. 30 à 2 h. du matin
*Toute la soirée : Orchestre et chants*
ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԵՐ
Hors d'œuvre de 30 à 100 F., Spécialités de 50 à 70 F., Desserts 20 F.
BOISSONS :
La bouteille
Vodka 140 à 180 F. Vins, 100 à 170 F. Champagne de 190 à 250 F.
4, RUE LAURISTON, PARIS 16e (Etoile) Tél 500 49 49


Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

## «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Կապ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը 30 ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:


Կ'ՈՒԶՈՒԻ
ՎԻՐԺԻՆԻ ՏՈՒՆ
Վարպետ ձեւող կարուհի մը:
Հեռաձայնել երեկոյեան ժամը 17էն սկսեալ՝ 770.11.68:

Maison VIRGINIE
Demande coupeuse — mécanicienne qualifiée pour robe.
Téléphoner après 17 h. 770-11-68

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՕԺԱՆԴԱԿ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
Կը կազմակերպէ՝
ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ
Ի նպաստ Լիբանահայ աղէտեալներու
Շաբաթ, Նոյ. 18ին ժամը 20.30ին
Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ
Գեղարուեստական բաժին սիրայօժար մասնակցութեամբ պարուհւոյ Եւա Արզումանի, երգիչ՝ Ժաք Պալապանեանի, դաշնակահար՝ Գէորգ Պօզուքեանի:
ՃԱՇԱԳԻՆ 50 Ֆր.


## ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ
### ՆԻՍ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ
### ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՕԾՄԱՆ 50ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ, ձեռամբ եւ բարձր հովանաւորութեամբ Արեւմտ. Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կիրակի, Նոյ. 19, ժամը 9.30ին, Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ:

Ճաշ Փլածծա պանդոկի ճաշասրահին մէջ, ժամը 13.30ին: Այս առթիւ հրաւիրուած է Քանատայէն՝ օփերայի մեներգիչ պարիթոն՝ Դաւիթ Վարժապետեան:

## ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կազմակերպուած Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի նախկին Սանուց Միութեան կողմէ, ի նպաստ վարժարանին, Շաբաթ, Նոյ. 18 ժամը 9էն, վերանորոգուած

ALHAMBRA
սրահը
334-340, Bld. Chave — 13005 Marseille
Նուագախումբ
CLUB MEN
Հաճելի անակնկալներ — Քօքթէյլ
ձրի պիւֆէ

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱՑ ՏՈՒՆ

## ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Միջազգային դիւանագիտութիւնը եւ հայկական հարցը՝ Պերլինէն Սարդարապատ (1878 – 1918), վաւերաթուղթերու ցուցադրութեամբ:

Կը խօսի՝

Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ (Պատ. Գիտ. Դոկտոր)

Կիրակի, Նոյ. 19, ժամը 20.30ին:

Մուտքը ազատ է

57, Bd. Jourdan, Paris 14e

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— «Մանուկներու Օր»ը Կիրակի, Յունուար 14, կէսօրէ վերջ, Ազգային Տան սրահը:

×

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Իսիի խումբը կը տօնէ Հայկ. Ծնունդը՝ Յունուար 6ին: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
17
VENDREDI
17 NOVEMBRE
1978

# ՅԱՌԱՋ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 230 Ֆ. Վեցամսեայ 125 Ֆ.
Արտասահման Տար. 260 Ֆ. հատը 1 Ֆ. 80

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,80 F.

54ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.252 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 54e ANNÉE — N° 14.252

ՄԱՐՍԷՅԼ

## ՅԱՆՈՒՆ – ՀԱՒԱՆԱԲԱՐ – ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԵԱՆ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ

## ՔԷՀԵԱՆՆԵՐՈՒ ԳԻՐՔԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՏՕՆԻՆ

——— o ———

Ով որ դիտեց, անցեալ Ուրբաթ, Պեռնար Փիվոյի «Ափոսթրոֆ»ը, հեռատեսիլէն, չէր կրնար անտարբեր մնալ գլխաւորաբար երկու հատորներու հեղինակներուն հանդէպ։ Եթէ մէկը՝ խորհրդային մտաւորական մը, 36 տարեկան (որու 12ը՝ գուլագ) այլեւս «դասական» դարձած տիպար մըն էր, այլապէս հետաքրքրական էր Քեհայեան զոյգը, համայնավար շարքայիններ, որոնք քաջութիւնն ու անկեղծութիւնն ունեցած են երթալ ապրելու խորհրդային քաղաքացիին ամէնօրեայ կեանքը եւ չեն գոհացած Գանըրպիէռի վրայ նստած՝ խորհրդային դրախտը փառաբանելով։ Վկաներ են, եղակի, քանի գրաղած են պարզ քաղաքացիին կեանքով մինչ ամէն մարդ մտաւորականներու, գիտնականներու եւ գրագէտներու տագնապներով կը զբաղի։ «Կարմիր պրոլետարին փողոցը» խիստ չահեկան վկայութիւն մըն է։ Բայց ահաւասիկ որ այս գիրքը կ'արգիլուի Շաբաթ եւ Կիրակի օրուան Մարսէյլի համայնավար տօնին («Մարսէյլի 30 ժամերը»)։ Եւ մտածել որ Ժորժ Մառշէ օրն ի բուն կը ջանայ «համոզել» (ո՞ր բարեմիտ երանելին...), որ Ֆրանսական Համայնավարութիւնը տարբեր է եւ կ'ընդունի ոչ միայն տեսակէտներու տարբերութիւն այլ եւ հիմնուած իսկ է ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԵԱՆ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ վրայ։ Եւ իբրեւ փաստ՝ կ'արգիլուի համայնավար երկու շարքայիններու մէկ գիրքը, վասնզի հոն կայ խորհրդային առօրեային ճշմարիտ պատկերը, նկարագրուած անկեղծութեամբ, հարազատութեամբ եւ — պարզ է — ցաւով, վասնզի ոչինչ աւելի դառն է քան տեսնել իր իսկ իտէալին փլուզումը։ Բայց Համայնավար կուսակցութիւնը պէտք չունի Քեհեաններու այլ՝ Ֆլօտ Ցրիուներու, որոնք ինչպէս տեսանք նոյն Ափոսթրոֆի յայտագրին ընթացքին, կը նախընտրեն Փարիզ նստած փիլիսոփայական տեսութիւններ պարզել, հաղդուելով իսկ հեգնական ժպիտէն Վլատիմիր Պուկովսկիի, այսինքն մարդու մը, որ բաւական լաւատեղեակ է այդ տեսութեանց գործնականին։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ

## ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՊԷՅՐՈՒԹ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

——— o ———

ԱՐԴԻՒՆԱՒՈՐ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

## ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ 50 ՀԱԶԱՐ ՏՈԼԱՐ ՅԱՆՁՆԱԾ Է ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

——— o ———

Էջմիածինէն, հեռաձայնով ստացուած առաջին տեղեկութիւններու համաձայն, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Պատուիրակութեան հետ տեղի ունեցած հանդիպումը եղած է շատ արդիւնաւոր եւ անցած է համերաշխ մթնոլորտի մը մէջ։ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը տեղեկացած է մանրամասնօրէն Պէյրութի հայ գաղութի կրած մարդկային եւ նիւթական վնասներուն։ Կիլիկիոյ զոյգ Կաթողիկոսներու նախագահութեան ներքեւ կազմուած Կեդրոնական Մարմինը պիտի վայելէ Ամենայն Հայոց Վազգէն Կաթողիկոսի բարձր հովանաւորութիւնը։ Որոշուած է որ ամէն գաղութի մէջ, առաջնորդներու եւ եկեղեցական իշխանութիւններու շուրջ կազմուին կեդրոնական յանձնախումբեր, որոնց հաւաքած բոլոր գումարները պիտի ղրկուին փութով Պէյրութի Կեդրոնական Մարմնին։ Ասոնց կողքին պիտի կազմուի նաեւ Սփիւռքի մէջ 40–50 հոգիէ բաղկացած պատուակալ մարմին մը, որուն մաս պիտի կազմեն գաղութներու ծանօթ անձնաւորութիւններ, հաւասարապէս (կէսուկէս) նշանակուած երկու Աթոռներու կողմէ։ Հ. Բ. Ը. Միութիւնն ալ պիտի բերէ իր ամբողջական մասնակցութիւնը։

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կը շեշտէ մասնաւորապէս թէ թշուառութիւնը մեծ է, ուրեմն կարիքը շատ մեծ է եւ գաղութները գիտակցելով այս կացութեան, պէտք է բերեն իրենց լայն օժանդակութիւնը։ Վազգէն Կաթողիկոս պատուիրակութեան յանձնած է 50 հազար տոլարի չէք մը, իբրեւ անմիջական օգնութիւն։

Ի մօտոյ, այս մասին՝ պաշտօնական հաղորդագրութիւն մը։

Պատուիրակութիւնը, Չորեքշաբթի, Նոյ. 15ին, Պէյրութ վերադարձաւ։ Յիշենք որ անդամներն էին՝ Տաթեւ Եպս., Մէթր Խաչիկ Պապիկեան եւ Վարդգէս Տէր-Կարապետեան։

## ՀԱՅԵՐ ՏԷՐ Կ'ԸԼԼԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԽԱՌՆԱԿՈՒԹԵԱՆՑ...

——— o ———

Էսօշիէյթըտ Փրէսի Պէյրութի թղթակիցը կը հաղորդէ, թէ լիբանանեան մայրաքաղաքի հայկական ահաբեկչական կազմակերպութիւններէն մին որ կը կոչուի «Հայ Ազատագրական Բանակ» մամլոյ ասուլիս մը կազմակերպելով ներկայ թղթակիցներուն հաղորդեց, թէ կը ստանձնէ պատասխանատուութիւնը այն շարք մը ահաբեկչական արարքներուն, որոնք գործուեցան վերջերս Թուրքիոյ մէջ, այլազան թուականներու։

— Մեր նպատակն է տապալել ներկայիս Թուրքիոյ մէջ տիրող փաշիստ վարչութիւնը, յայտարարած են Հայկական Ազատագրական Բանակի ներկայացուցիչները եւ աւելցուցած, որ իրենց այդ նպատակը իրականացնելու համար գործակցական կապեր հաստատած են աշխարհի բոլոր յեղաշրջական կազմակերպութիւններու հետ։

Հայկական այդ գաղտնի կազմակերպութիւնը խնդրոյ առարկայ մամլոյ ասուլիսը սարքած էր Պէյրութի արեւմտեան շրջանի թաղամասերէն մէկուն մէջ, ուր թղթակիցները առաջնորդուեցան նեղ ու կողմնակի փողոցներէն։ Բոլոր անդամներն ալ իրենց դէմքերը ծածկած էին խնամքով եւ մեծ զգուշութեամբ կը խօսէին թղթակիցներուն հետ։ Մամլոյ տեղեկատուներուն խօսող ներկայացուցիչը ըսաւ, որ կարգ մը երկիրներու Թուրք դեսպանները սպաննողները, ինչպէս նաեւ Սուլթանամէտի մէջ աղբամանը ռումբ զետեղողը, Սիրքէճիի պայթումը կազմակերպողը, ՄԱԿի Անգարայի ներկայացուցչութեան շէնքին մէջ ռումբ դնողները, բոլորն ալ իրենց գործակալներն ու գործակից կազմակերպութիւններն էին։

Թղթակցին հաղորդած տեղեկութեանց համաձայն, գաղտնի վայրի մը մէջ կազմակերպուած այդ մամլոյ ասուլիսին ծանուցուած է նաեւ, որ Հայկական Ազատագրական Բանակը յարաբերութեան մէջ է աշխարհի բոլոր յեղափոխական ու ձախակողմեան կազմակերպութիւններուն հետ, ինչպէս Իտալիոյ Կարմիր Ջոկատներուն, Ճափոնի Կարմիր Բանակին, նաեւ դեռ անհամար ստորերկրեայ գաղտնի կազմակերպութիւններու, որոնք դաշնակիցներն են իրենց։

— Աշխարհի բոլոր ձախակողմեան կազմակերպութիւնները մեր կողքին են, ըսաւ բանբերը։ Մեր նպատակն է Թուրքիոյ ձեռքը գտնուող հայկական հողերը ազատագրել։ 1975ին այդ նպատակաւ դիմում կատարեցինք խորհրդային ղեկավարներուն եւ արտօնութիւն ուզեցինք Խորհրդային Հայաստանի մէջ այդ ուղղութեամբ գործելու համար, բայց տակաւին մեր այս դիմումին պատասխանը չենք ստացած, ըսաւ խօսնակը՝ վերջացնելով մամուլի ասուլիսը։



## ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՄԻՋՈՑՆԵՐ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ
ԲԱՑՑ ՑՈՅՑԵՐ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

——— o ———

Նախարարաց հերթական խորհուրդը գլխաւորաբար զբաղեցաւ գործազրկութեամբ, քանի Հոկտեմբերին, անգործներու թիւը զգալապէս աւելցած էր եւ հասած մէկ միլիոն 344.100ի (+ 4,6 առ հարիւր)։ Կառավարութիւնը որոշեց հինգ հազար գործ ստեղծել հաւաքական օգտակարութեան, 50 տարեկանը անցած հազար քարի աշխատանքի տալ եւ շարաթական աշխատանքի առաւելագոյն տեւողութիւնը 52էն 50 ժամի իջեցնել։ Այս 3 անմիջական միջոցներէն զատ, վեց այլ որոշումներ ալ տրուած են, որոնց արդիւնքները զգալի չեն կրնար ըլլալ գարունէն առաջ, կ'ըսէ նախարարը՝ Պուլէն։

Ասիկա չէր բաւեր անշուշտ հանդարտեցնելու համար սենտիքաները, եւ Չորեքշաբթի օր, Փարիզէն սկսեալ ամէն կողմ ցոյց եւ տողանցք կար։ Մայրաքաղաքին մէջ, Թրինիթէի հրապարակն է որ Սեկի ճառ մըն ալ խօսեցաւ։ Դժգոհ էր որ Սէ. Ժէ. Թէ.ն առանձին է այս բողոքին համար եւ «քար մը նետելով Սէ. Էֆ. Տէ. Թէ.ի պարտէզը» ըսաւ. «Անոնք որ այս օրերը կը բաղդատեն հանդիսաւոր պատարագներու, ջուր կը տանին նախարարապետին ջաղացքին, որ ան ալ փոլքլորի մասին կը խօսի»։

Բացի Գանէն (Գալվատոս) ուր շատ ծանր բախումներ պատահած են ապահովութեան ուժերուն հետ եւ հինգ վիրաւոր կայ (երկուքը շատ ծանր) ընդհանրապէս ամէն ինչ խաղաղ անցած է։

×

ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ ԴԱՏԻՆ ԱՌԹԻՒ՝
ԱՐԻՒՆ ՓԱՐԻԶԻ ԻՆԹՈՒՐԻՍԹԻ
ՊԱՏԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

«Նազարեան խումբը» յայտնեց մամուլին Չորեքշաբթի իրիկուն թէ արիւն թափած է Փարիզի խորհրդային Զբօսաշրջիկութեան գրասենեակին՝ Ինթուրիսթին պատերուն վրայ իբրեւ «ազդարարութիւն նոր ցարին»։ Կը յիշուի զեկոյցին մէջ, որ Ռոպէր Նազարեանի միակ ոճիրն է պաշտպանած ըլլալ մարդկային իրաւունքները ըստ խորհրդային օրինականութեան յանձնառութեանց։

×

Ծանօթ է որ Ռոպէր Նազարեան Հելսինքիի համաձայնութեանց հայկ. կոմիտէի հիմնադիրներէն է, որու համար կը դատուի Երեւանի մէջ (դատը սկսաւ Նոյեմբեր 15ին)։

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 13)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 41ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՆՈՒԹԻՒՆ

Ֆութպոլի խորհրդային 41րդ ախոյեանութեան վերջին շրջանին, «Արարատ» 2 - 2 (*) հաւասար արդիւնքով վերջացուց իր մրցումը Վորոշիլովգրադի Զարիային հետ։ Այս արդիւնքը մասնաւոր կարեւորութիւն ունէր, Արարատի համար, որպէսզի կարենայ մնալ բարձրագոյն Լիգային մէջ։ Խաղին սկիզբէն իսկ, դաշտի տէրերը ցոյց տուին մարտական տրամադրութիւն։ 5րդ վայրկեանին, Խորէն Յովհաննիսեան նշանակեց առաջին կէտը, ինչ որ վստահութիւն տուաւ Ակումբի բարատցիներուն եւ մինչեւ կիսախաղի վերջաւորութեան շարունակեցին յարձակողական խաղը։

Երկրորդ կիսախաղին Սերգէյ Բոնդարենկօ յաջողեցաւ կրկնապատկել արդիւնքը բայց աւելա հանդստացուց Երեւանի խաղացողները եւ հակառակորդները, քանի մը վայրկեան ետք կրցան երկու կէտ նշանակել։

Այդ օրն է որ որոշուեցաւ երկրին ախոյեանութեան արծաթէ եւ բրոնզէ մետալները, քանի որ ախոյեանը արդէն յայտնի էր։ Այսպէս, Խորհ. Միութեան ախոյեանի տիտղոսը երկրորդ անգամ ըլլալով ստացաւ Թիֆլիսի Դինամօն, որ 60 կարելիութիւններու մէջ, շահեցաւ 42 կէտ 17 հանդիպումներու ընթացքին, ութ մրցում հաւասար վերջացուց եւ կրեց 5 պարտութիւն։

Արծաթէ մետալին արժանացաւ 1977ի ախոյեանը՝ Կիեւի Դինամօն եւ բրոնզէ մետալին՝ Դոնեցկի Շախտեորը։

Արարատ գրաւեց 14րդ տեղը, 22 կէտով։ Վերջին (16րդ) տեղը գրաւեց Դնեպր։ Բարձրագոյն Լիգային վերադարձան Կրիլիա – Սովետով (Կուբիշեւ), ԲՍԱ (Դոնի Ռոստով), Դինամօ (Մինսկ)։

(*) Տես «Յառաջ» Նոյ. 15։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

# ՀԱՅԵՐԷՆԸ ՊԱՔԱԼՈՐԵԱՅԻՆ

— Օ —

Երկար տարիներ փարիզեան շրջանի պաքալորէայի թեկնածուներուն մենաշնորհն եղաւ՝ ներկայացնել հայերէնը քննութեան, տրուած ըլլալով որ Փարիզի Ակադեմին, շնորհիւ Սորպոնի մէջ հաստատուած Արեւելեան Լեզուներու եւ քաղաքակրթութիւններու բաժնին, ուր կ՚ուսուցուի հայերէնը, ունի փրանսական համալսարանէն ճանչցուած ու արտօնուած հայերէնի ամպիոն, հայերէնի փրոֆեսէորը: Տարիներու ընթացքին այդ աթոռը գրաւած է՝ Փրոֆ. Ֆ. Ֆէյտի: Այժմ կը դասաւանդէ Փրոֆ. Ժ. Փ. Մահէ:

Ծշդենք որ հայերէնը, երէկ ինչպէս այսօր, պաքալորէային կուգայ որպէս յաւելեալ նիւթ, որպէս ընտրելի օտար լեզու, կարելիութիւնը շնորհելով թեկնածուներուն քանի մը նիշեր ապահովել, նիշեր որոնք երբեմն ի հարկին կրնան ըլլալ վճռական, պահանջուած միջին մը ունենալու, հետեւաբար յաջողելու կամ ձախողելու համար:

Քանի մը տարիներէ ի վեր այլ ակադեմիներ եւս ունին այս կարելիութիւնները, ինչպէս՝ Լիոն, Էքս–Մարսէյլ յատկապէս:

Մենք պիտի գրադինք միայն Էքս-Մարսէյլի Ակադեմիով եւ հոն տարուած աշխատանքով այս ուղղութեամբ, հայ գաղութէն ներս:

Հայերէնը պաքալորէային հաստատուած է առաջին անգամ 1969ին, Փրոֆ. Տէր–Մերկէրեանի ղեկավարութեան ներքեւ, հայերէնի դասատու Էքսի գրութեան համալսարանը: Առաջին տարին ներկայացած են երկու աշակերտ, 1970ին՝ տասը աշակերտ, իսկ 1978ին՝ քառասուն աշակերտ: Այս վերջին տարիներու ընթացքին յատուկ աշխատանքներ կը տարուին ծաւալ տալու համար այս քննութեան:

Կազմուած է, այժմ, Հայերէն Լեզուի Դասաւանդման Յանձնախումբ մը, ունենալով որպէս վարիչ Փրոֆ. Տէր–Մերկէրեանը: Այս մարմինը, որ լծուած է գրական աշխատանքի, հրատարակած է Հայերէնի Դպրոցական գրքոյկ մը ուր կարելի է արձանագրել տարի առ տարի աշակերտներուն հետեւած դասընթացքները համապատասխան արդիւնքներով:

Հրատարակուած է նաեւ պրակ մը՝ Հայերէնի քննութեան ծրագիրը պաքալորիային խորագրով: Այս վերջինին մէջ կայ յատկապէս քննութեան վարումին ընդհանուր սկզբունքները, աշակերտէն պահանջուած կարողութիւնները եւ քննութեան ծրագիրը: Աւելցնենք որ դպրոցական գրքոյկները եղած են բաժնուելու համար բոլոր հաստատութիւններուն եւ միութիւններուն որոնք ունին հայերէնի դասընթացքներ, համաձայն աշակերտութեան թիւին: Լրիւ ըլլալու համար, ըսենք որ վերոյիշեալ Հայերէն Լեզուի Դասաւանդման Յանձնախումբը մեծամասնութեամբ հայերէնի ուսուցիչներէ բաղկացած է:

Համառօտ գիծերու մէջ, ահաւասիկ պաքալորէայի հայերէնի քննութեան ծրագիրը:

Քերականութիւն՝ գոյական, սեռ եւ թիւ գոյականին, յօդ, հոլովումներ, որակական ածական, թուական ածական, դերանուն, բայ, ժամանակներ եւ եղանակներ, մակբայ, շաղկապ, եւայլն:

Շարահիւսութիւն՝ նախադասութիւն, ժխտական եւ հարցական ձեւ, բառերու կարգը նախադասութեան մէջ եւայլն:

Գրականութիւն՝ ընդհանրապէս Հայոց գրականութեան մեծ դէմքերը իրենց գըլխաւոր գործերով, մասնաւորապէս Ոսկեդարէն 13րդ դար, 18րդ, 19րդ եւ 20րդ դարերը: Թեկնածուին ազատ ընտրութեան ձգուած է ութ հեղինակներու ցանկի մը ուսումնասիրութիւնը (երկ եւ կենսագրութիւն) հին կամ ժամանակակից, արեւելահայ կամ արեւմտահայ գրագէտներու:

Պատմութիւն եւ քաղաքակրթութիւն՝ Հայոց պատմութեան կարեւորագոյն հանգրուանները, Ուրարտուէն մինչեւ մեր օրերը: Հայոց պատմութեան մեծագոյն դէմքերը որոնք կերտած են Հայաստանի եւ Հայերու ճակատագիրը (թագաւորական հարստութիւնները, հայ գիրերու գիւտը, քրիստոնէութիւնը, Կիլիկեան շրջանը, օտար ներխուժումները, հայկական ցեղասպանութիւնը, ժամանակակից Հայաստանը, Սփիւռքը): Շեշտ դնել Հայոց քաղաքակրթութեան բեռած նպաստին, մասնաւոր թէ գեղարուեստական գետնի վրայ, տիեզերական քաղաքակրթութեան!

Զրոյցի նիւթեր օրինակի համար՝ պատկերասփիւռը, շարժանկարը, խաղը, մարզանքը, շրջապատը, առօրեան, քաղաքը եւ գիւղը: Կամ ալ՝ այժմէականութիւնը, մամուլը, արձակուրդները եւ ճամբորդութիւնները: Նաեւ՝ Հայաստանը եւ Հայերը...:

Արդարեւ, Հայերէն Լեզուի Դասաւանդման Յանձնախումբի այս աշխատանքը, մասնակի ըլլալով հանդերձ, քանի ուղղուած է միայն պաքալորէյի քննութեան, գնահատելի է եւ մեծապէս կը դիւրացնէ թեկնածուներուն պատրաստութիւնը: Փափաքելի է որ այս յանձնախումբը, որ փաստ մը կուտայ գրական աշխատանքի, ընդլայնէ իր գործունէութեան դաշտը եւ զբաղի նաեւ ընդհանրապէս հայերէն լեզուի դասընթացքներու կազմակերպութեամբ, որուն մասին մենախօսութիւններն ու զրոյցները չեն պակսիր, բայց կը պակսին վճռական քայլերը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

# ԵԹՈՎՊԻԱ ԻՐ ԶՈՅԳ ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՎ

Ի՞նչ պատկեր կը ներկայացնեն, ներկայիս, Եթովպիոյ զոյգ ճակատները: 16 ամսուան բուռն կռիւներէ եւ մարդկային ու նիւթական մեծ վնասներէ ետք, Եթովպիա, այժմ, փաստօրէն անշարժութեան մատնուած է: Այսօրուան կացութիւնը գրեթէ տարբեր չէ անցեալ տարուան կէսերէն, երբ Մոսկուա կը սկսէր օդային ճամբով մեծ քանակութեամբ զէնք ու ռազմամթերք յանձնել, իսկ Քուպա՝ զինուորներ կը ղրկէր: Արագ յաղթանակը, որուն կը յուսային հասնիլ երկու մայրաքաղաքները, շուտով ի դերեւ ելաւ:

Էրիթրէացիները, քանի մը ձախողութիւններ արձանագրելէ ետք, յաջողած են կեցնել յառաջխաղացումը: Ըմբոստներուն համաձայն, որ արեւմտեան դէտերուն կարծիքով շատ չափազանցուած չէ, 10.000 Եթովպիացիներ սպաննուած են:

Արձակազէնները վերջերս օդը հանած են Եթովպիոյ ամէնէն կարեւոր զինարանը Ասմարայի մէջ, Էրիթրէի մայրաքաղաքը: Եւ շարաթներ շարունակ յաջողութեամբ դէմ դրած են յարձակումներուն, իրենց միջնաբերդին՝ Քարէնի մէջ, հակառակ Քուպացիներուն անմիջական միջամտութեան: Ասմարայի պաշարումը միշտ կը շարունակուի, թէեւ եթովպիական կառախումբ մը յաջողեցաւ Օգոստոսին, առաջին անգամ ըլլալով տարուան մը մէջ, ճեղքել պաշարման շղթան:

Օկատէնի ճակատին վրայ, Եթովպիոյ եւ Քուպայի ուժերը հարկադրաբար քաղաքներուն մէջ կեդրոնացած են: Սոմալի արձակազէնները կրկին տէր դարձած են բաց տարածութիւններուն եւ ճամբաներուն մեծ մասին: Եթովպիոյ ազդեցութիւնը տարբեր չէ անցեալ Յուլիսէն ի վեր, երբ Սոմալի նախաձեռնեց եւ կորսնցուց դասական պատերազմը:

Զինուորական անշարժ կացութիւնը եւ Եթովպիոյ վճռակամութիւնը՝ ոչ մէկ ձեւով բանակցելու թշնամի ուժերուն հետ, դժուար կացութեան մատնած են Մոսկուան եւ Հաւանան: Յատկապէս Էրիթրէի պարագային, որուն ըմբոստները մարքսեան հակումներ ունին եւ ասոնց մղած պայքարը ազատագրական բնոյթ կը կրէ ափրիկեան երկիրներէն մեծ մասին համար:

Քուպայի դերը Էրիթրէի 17 տարուան պատերազմին մէջ, ցարդ սահմանափակ տարողութիւն ունեցաւ: Օդային ռմբակոծութիւններ, հրետանիի գործածութիւն, ճարտարապետական աշխատանքներ, ինչպէս կամուրջներու եւ ճամբաներու նորոգութիւն: Դէտերուն կարծիքով, Քուպա, եթէ չուզէր մխրճուիլ երկար ու արիւնալի պատերազմի սարդոստայնին մէջ, հարկադրուած պիտի ըլլայ առաւել գործօն դեր ստանձնելու այս ճակատին վրայ, ինչպէս Օկատէնի մէջ:

Վերջերս, ինչպէս ծանօթ է, Քասթրօ, որ կողմնակից է բանակցութեանց, Ադիս-Աբաբայի մէջ յայտարարեց, թէ բացարձակ դէմ է անջատումին: Ան կը նկատէ ազդարարութիւն մը ուղղուած Էրիթրէցիներուն, որոնցմէ ոմանք Հաւանայի մէջ մարզուած են:

Քասթրօ, եթէ Եթովպիա դոնուող 18 հազար Քուպացիները մասնակից դարձնէ զինուորական գործողութեանց, Մարքսով երդում ընող երկու հաստուածներ իրարու դէմ հանած պիտի ըլլայ, եւ անկասկած մեծ վնասներ պիտի կրէ: Եթէ զօհանայ սահմանափակ դերակատարութեամբ՝ տարիներ կրնայ գամուած մնալ հոն՝ յիշեցնելով Ամերիկացիներուն կացութիւնը Վիէթնամի մէջ: Իսկ եթէ ուղղակի մերժէ մասնակցիլ, եւ եթէ Եթովպիա չյաջողի տէր դառնալ կացութեան, Հաւանա կրնայ կորսնցնել իր վարկը Ափրիկէի մէջ:

Քաղաքական դէտ մը կ՚ըսէ. «Մոսկուա եւ Հաւանա իրենց ընծայած լայն օժանդակութեամբ չեն յաջողած փոխել գոյավիճակը: Եթովպիա դեռ կը շարունակէ կռուիլ երկու ճակատներուն վրայ»:

Եթովպիա անցեալ Յունիսին է, որ իր ուշադրութիւնը կեդրոնացուց Էրէթրէի վրայ, երբ Խորհ. Միութենէն մէկ միլիառ տոլարի արժողութեամբ զէնք ստացաւ եւ պարտութեան մատնեց Սոմալիի կանոնաւոր բանակները, որոնք Օկատէն խուժած էին: Բանակին պարտութեան յաջորդեց արձակազէններուն գործողութիւնը ամէն տեղ:

Եթովպիա նախնական յաջողութիւններ արձանագրեց Էրիթրէի ճակատին վրայ: Գրաւեց փութով դաշտավայրերու քաղաքները եւ ժամանակաւոր ու մասնակի կերպով վերցուց Ասմարայի պաշարումը: Սակայն նախաձեռնութիւնը կորսնցուց լեռնային գօտիներուն մէջ:

Էրիթրէի անջատողականները, որոնք տրամադիր են առանց նախապայմանի բանակցելու, կը պայքարին իրենց երկրին անկախութեան համար: Երկիրը շրջան մը Իտալիոյ գաղթավայրը դարձաւ, ապա վերածուեցաւ Անգլիոյ հոգատարութեան յանձնուած գօտիի մը: 1952ին, ՄԱԿի որոշումով կազմեց դաշնակցութիւն մը Եթովպիոյ հետ: 1962ին, այս վերջինոյն ուժերուն գնդացիրներուն բարպառնալիքին տակ, Էրիթրէի Ազգային Խորհուրդը քուէարկութեամբ վերջ տուաւ ինքնավարութեան: Այս ձեւով Էրիթրէ կցուեցաւ Եթովպիոյ՝ կազմելով այս վերջինոյն 14րդ նահանգը:

Հակառակ զինուորական անստոյգ կացութեան, Մոսկուայի օժանդակութիւնը իր «շահաբաժինները» ապահովեց: Գնդ. Մենկիսթու Մարիամ, երկրին մենատէրը, կը ձգտի նախկին կայսրութիւնը դարձնել իրապէս համայնավար երկիր մը, առաջինը իր տեսակին մէջ Ափրիկէի

---

## ՀԻ՜Ն ԹՈՒՂԹԵՐ

# ՌՈՍՏՈՄԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

19.

20.10.1913

Սիրելի Սիմոն,

Նամակդ ձեռքիս տակ չէ, որ բոլոր կէտերին պատասխանեմ:

Ճիշդն ասած, չեմ յիշում, որ նախորդ նամակներիդ մէջ բան ես գրած եղել գալուդ մասին: Եթէ կարծիք չեմ յայտնել, դրա պատճառը յամենայն դէպս, այն չէ, որ խոյս եմ տուել հարցիդ պատասխանելուց: Ընդհակառակը կ՚ասեմ, — իմ կարծիքով՝ քո այդ կողմերն անցնելը անհրաժեշտութիւն է: Գործող ուժերը աւելի քան անբաւարար են: Եղածների մի մասը քայքայուած էութիւններ են, կարօտ հանգստի:

Մասնաւորապէս ինձ գալով՝ անկարելի բան է, որ այլեւս Կարին մնամ: Արդէն ժողովում գրուած եւ որոշուած էր, որ հեռանամ Պոլիս կամ Ժընեւ: Միայն ուժերի չափազանց անբաւարարութեան խնդիրն էր, որ ստիպեց ինձ մի տարի եւս մնալ: Սիմոնն էլ չկայ... Աչքի առաջ ունեցիր, որ ընկերների մի մասը պնդում է, որ տարուայ կէսից թողնեմ Կարինը եւ տեղափոխուեմ Պոլիս:

Ցայտնիր ընկերներին երկրի պահանջի մասին. զօրեղ մարդիկ՝ տեղիդ գործերը վարելու համար. վերադարձիր Եւրոպա, հանգստացիր, որքան հարկ կը համարես եւ ապա քայլերդ ուղղիր դէպի մեր կողմերը:

Ընկերները շատ ուրախացան իմանալով մտադրութեանդ մասին. կարծեմ քեզ պիտի գրեն: Պարզ բան է, որ գործելավայրդ յետոյ կ՚որոշուի:

Կ. Կոմիտէին պիտի գրէինք: Եթէ չկարողացայ ես ինքս անել, Փիլոսը անպատճառ կը գրի: Մօտ մի ամիս է, ինչ բացակայ է: Գնացել էր մեր կողմից պաշտպանելու Սիմոնի թաղմանը:

Մասնաւորապէս պիտի խնդրէի ընկերներին (քղեցի) վերապահութեամբ ընդունել Քղիից եկած լուրերը: Ինչ որ անախորժ բաներ են կատարւում: Երեւի նրանց հետ ստիպուած լինենք յարաբերութիւններս խզել, մինչեւ չփրացնեն կազմակերպութեան ոգին եւ մինչեւ չթողնեն ծուռ ու մուռ ճանապարհները:

Ռուբէնից լաւ լուրեր ենք ստանում: Գոհ է իր վայրից:

Մեզ զբաղեցնող խնդիրը — ընտրութիւններն են:

«Բացառիկ»ը չտպեցրու:

Քո ՌՈՍՏՈՄ

20.

1913ի վերջը

Սիրելի Սիմոն,

Ամէն փոստի սպասում եմ դրամի. — չէ՞ որ ներկայացումից անմիջապէս յետոյ պիտի դրամները ուղարկէիր, — բայց ոչ փող կայ, ոչ էլ նամակ:

Սարգիսն էլ չատացաւ իր հոնորարը: Որովհետեւ ստիպուած էր գնալու, պարտք արեց եւ այնպէս գնաց:

Նրանից յետոյ նամակագրութիւնը եւ թղթակցութիւնը կը շարունակի Փիլոսը: Այնպէս արա, որ ամսական գոնէ 3 լ. բաժին հասնի նրան:

Այժմ նա Էրզնկա է: Գնացել է ռումբի պայթման պարագաները քննելու եւ անմեղ բանտարկեալները ազատելու մասին հարկ եղած դիմումներն անելու: Ինչպէս երէկ իմացանք նրա հեռագրից, 10ը հոգի ազատուած են. մնացել են բանտում 3 հոգի:

Ռուբէնը եկաւ: Առ այժմ մեզ մօտ կը մնայ: Յետոյ հաւանական է, Մուշ գնայ:

Ի՞նչ եղաւ բացառիկը: Տարին վերջանում է: Տպագրութիւնը սկսուե՞ց թէ ոչ: Զես կարող երեւակայել, թէ որքան ծանր անցաւ այս տարին:

Թրքական «Գարունը» իր նշաններն է սկսում ցոյց տալ: Ժանդարմներ եկան, մօտ 400 հոգի, կէսը Վանի, կէսը Բաղէշի վիլայէթների համար: Այդ երկու նահանգների վալիները եռանդուն եւ աշխատող մարդիկ են: Այստեղով անցան նաեւ Իթթիհադի պատուիրակները: Խոստումներ շատ են արւում, բայց այս անգամ յոյս կայ, որ աւելի իրագործուեն:

(12 – Շար.)

## ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄԻՆ

### ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմինը, այս տարի եւս կը կատարէ, իր տարեկան մեծ ցուցահանդէսը, Դեկտեմբեր 3, Կիրակի օր, ժամը 17էն կէս գիշեր, Փորթ Ե.ի սրահներուն մէջ:

Այս առթիւ Միութիւնս պարտք կը համարի, տեղեկատուութիւն մը ընել իր աջակիցներուն, որոնք տարիներէ ի վեր, չեն զլանար իրենց բարոյական թէ նիւթական աջակցութիւնը բերել, իր բարեսիրական, մասնաւորաբար կրթական ձեռնարկներուն:

Որբերու Օգնութեան նպատակն է, իր պաշտպանութեան տակ առնել հայ մանուկներ եւ տալ անոնց հայեցի դաստիարակութիւն՝ Սեւրի Մխիթարեան Հայրերու, Ռէնսիի Դպրոցասէր Տիկնանց եւ Մոնթրէօ Ցղլթեան քոյրերու վարժարաններուն մէջ:

Շնորհիւ իր տարեկան մեծ պարահանդէսին, իր դրօշմաթուղթերուն եւ զանազան նուիրատուութիւններուն, Միութիւնս կ՚ապահովէ իր պաշտպանեալներու կրթական ծախքերը:

Միութիւնս, հրապարակաւ կը յայտնէ իր սրտագին շնորհակալութիւնները իր աջակիցներուն եւ թարգման կը հանդիսանայ իր պաշտպանեալներուն երախտագիտական զգացումներուն:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ
(Կնիք)

---

տարածքին: Անցեալ ամիս անսպասելի կերպով խիստ քննադատեց Զինատանը, որուն հետ ցարդ լաւ յարաբերութիւններ կը պահպանէր:

Մոսկուա ամուր հաստատուած է հոն եւ իր հազար խորհրդատուներով ազդեցիկ դեր կը խաղայ երկրին կառավարական գործերուն մէջ:

Գնդապետը արմատական գէմք մը կը նկատուի Սեւ ցամաքամասին վրայ: Եթովպիոյ բանակը ամէնէն ուժեղն է վերոյիշեալ ցամաքամասին մէջ: Գնդապետը, Քուպացիներուն օրինակին հետեւելով, կը յայտարարէ, թէ իր նպատակն է Եթովպիոյ ուժերով զօրավիգ կենալ աշխարհի բոլոր չահագործուած ժողովուրդներուն:

Սակայն, առ այժմ, կը մնայ շատ ուշ իրագործելի կարելիութիւն մը: Պէտք է նախ ճնշէ ըմբոստութիւնները: Մինչ այդ Եթովպիացիները պիտի գոհանան անգոյն ներկայով մը եւ նոյնքան անգոյն ապագայի մը հեռանկարով, պատերազմական իրադարձութիւններուն շրջագիծին մէջ:

Թ. Ա. Թ.

---

# ՐԱՖՖԻԻ ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

— o —

Ժուռնալ տը լ՚Ամաթէօր տ՚Առ իր Նոյեմբերի թիւին չապիկը զարդանկարած է Րաֆֆիի գաշն գոյներով գործերէն նմոյշով մը եւ էջ մը՝ նուիրուած, ուր քննադատ՝ Միշէլ Պուժէն իր քրոնիկը կը խորագրէ իմաստալից ասոյթով մը.— « Րաֆֆի օրուան արուեստն է »:

Եզական է, կ՚ըսէ, որ յուշեր կեդրոնանան ճշմարտութեան մը վրայ տեսնելով ստեղծագործ մը որ այժմէական արուեստ մը կ՚երկնէ, երբ ժամանակակից արուեստագէտներ արդէն թիկունք դարձած են հասարակութեան:

Գիտենք նաեւ թէ ընթերցողը անյապաղ պայմանն ունի ճանչնալու անունններ որոնք խսկապէս կոչուած ըլլալ կը թուին արուեստի մը նուիրագործման:

Այն կապը որ հաստատուեցաւ մեր եւ Րաֆֆիի միջեւ շատ նոր է որպէսզի կարենանք նկատել իբր ստեղծագործ ապագայ սերունդի, բայց ինչ որ կրնանք հաստատել այն է թէ իր գործերուն առջեւ ըմջօրէն սկսանք խորհրդածել:

Ակներեւ է թէ ան խորապէս թափանցած է իր արուեստի ոգւոյն, որպէս ներշնչեալ ստեղծագործ, նուիրելու իր ժամանակը արտայայտչական բարձր կատարելութեան:

Ռէնսիի Կալըրի տէ վ՚Առ իր ցուցադրած երեսուն կտաւները մեզ խորապէս համոզեցին անոնց արժէքի մասին եւ երբ մեզ համեստօրէն բարի գալուստ կը մաղթէր, աւելորդ կը նկատէր մեզի բացատրութիւններ տալ երբ անոնք կենդանի եւ խօսուն ապացոյցներն էին իր վաստակին:

Երանգներու հոյակապ համադրութիւն մը բացառիկ գրաւականն էր իր արուեստին: Նրբին հակադրութիւններ, անգոյն կամ իրական կերպարներ զգացական իմաստ մը կը ցոլացնեն: Ինքնատպութիւնը աննախընթաց է, առանց ժխտելու անցեալը:

Րաֆֆի իր 40 կտաւներով կը ներկայանայ Արս Մանեա Կալըրին Նոյեմբեր 14էն Դեկտեմբեր 4: Իր գործերը արդիւնք են անխոնջ եւ անվհատ աշխատութեան:

Ոչինչ խնայած է նկարչական արուեստին եւ ան արժանի է որ իր տաղանդը գնահատուի հասարակութեան կողմէ:

Աւելցնենք որ Րաֆֆի վերացապաշտ նկարիչ մըն է, բայց յաճախ իր արուեստը կը զգուէ գերիրապաշտ ձգտումը:

Զ. Ս.

---

## ԴՈՂԱԹԻՒ ԴՈՂԱԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ մէջ, Հոկտ. 22ին տեղի ունեցած է «Ալեք Մանուկեան վարժարան»ի բացումը: Առաւօտեան, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ պատարագած եւ քարոզած է Վաչէ Արք. Յովսէփեան: Ներկայ եղած են հայրենի հիւրեր՝ Երեւանի Արուեստի Հիմնարկի տնօրէն Ռուբէն Զարեան, թատերագիր Լեւոն Հախվերդեան, ջութակահար Ժան Տէր-Մերկէրեան եւ դաշնակահարուհի Զեփինէ Զաքարեան, ինչպէս նաեւ Հ. Բ. Ը. Մ.ի նախագահ Ալեք Մանուկեան եւ Միութեան զանազան մասնաճիւղերու ներկայացուցիչներ:

×

Կէսօրէ ետք ժամը մէկին, Քէպէք նահանգի Կրթական Նախարար եւ փոխ-վարչապետ Ժաք – Իվան Մորէնի, Սէն-Լորանի քաղաքապետ Մարսէլ Լորէնի, հայ յարանուանութեանց եւ քոյր կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներու, ինչպէս նաեւ Նիւ Եորքէն, Թորոնթոյէն, Տիթրոյթէն, Օթավայէն եկած պատգամաւորներու ներկայութեամբ տեղի ունեցած է նոր վարժարանի բացման հանդէսը: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Տոքթ. Յովհաննէս Պալապանեան: Նախարարը կտրած է ժապաւէնը եւ քիչ ետք վար առած դպրոցի մուտքին դիմաց հաստատուած Ալեք Մանուկեանի կիսանդրիին շղարշը: Պրոնզէ կիսանդրին գործն է քանդակագործ Արթօ Չաքմաքճեանի: Արարողութիւններէն ետք վարժարանին սրահին մէջ կատարուած հիւրասիրութեան ընթացքին խօսք առած են Ռուբէն Զարեան, Ալեք Մանուկեան, Սէն - Լորանի քաղաքապետը, նախարարը, Վաչէ Արք. Յովսէփեան, որ փոխանցած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի եւ Երուսաղէմի Պատրիարքի ողջոյնները, ինչպէս նաեւ Արմէն – Քէպէք Հիմնարկի նախագահը՝ Տոքթ. Արշաւիր Կէօնճեան:

×

Երեկոյեան, նորակառոյց դպրոցի ընդարձակ սրահին մէջ տեղի ունեցած է ճաշ մը, մասնակցութեամբ 600 հոգիի: Խօսք առած են վարժարանի տեսչուհին Վարդուհի Պալեան, Ռիչըրտ Մանուկեան եւ Ալեք Մանուկեան: Արեւմտեան Ամերիկայի Էջմիածնական Թեմի առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեանի փակման խօսքով վերջ գտած են հանդիսութիւնները:

ԳՈՒՐՈՒՉԷՇՄԷԻ (Պոլիս) Երեւման Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, Նոյ. 5ին, պատարագով եւ հոգեհանգստեան պաշտօնի կատարմամբ նշուած է Կոմիտաս երգչախումբի 68րդ տարեդարձը եւ ոգեկոչուած՝ 59 ողբացեալ անդամներու յիշատակը: Պատարագած եւ քարոզած է Աստուր. Վրդ. Ճիլօղեան, ոգեկոչելով երգչախումբին հիմնադիրներն ու Կոմիտաս վարդապետը: Ցաւարտ պատարագի, կից սրահին մէջ տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն:

ԳՈՒՄԳԱՓՈՒԻ մայր եկեղեցւոյ մէջ, Նոյ. 9ին տեղի ունեցած է աւանդական մատաղօրհնութիւն, ինչպէս նաեւ Ներսէս պատրիարք Վարժապետեանի յիշատակին նուիրուած հանդիսութիւն: Առաւօտեան պատարագած և քարոզած է Շահան Եպս. Սվաճեան վեր առնելով Ներսէս պատրիարքի ծառայութիւնը հայ մշակոյթին, Կեդրոնական վարժարանի հիմնումը: Ցաւարտ պատարագի սարքուած է Սիրոյ Սեղան, մասնակցութեամբ Շահան Եպիսկ.ի, Համայնական մարմիններու, Թաղային Խորհուրդներու ներկայացուցիչներու: Խօսք առած են Կարպիս Սէմէրճեան, Համբարձում Կիւնկէօր, որ կարդացած է Մատաղօրհնութեան Յանձնախումբին տեղեկագիրը: Այս յանձնախումբի պարտականութիւնն է գոցել Թաղական Խորհուրդի պիւտճէի բացը: Շնորհիւ յանձնախումբի ճիգերու եւ Սիրոյ Սեղանի ընթացքին ստեղծուած մթնոլորտին՝ հաւաքուած է չօշափելի գումար մը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Խօսք առած են նաեւ Տոքթ. Վարդ Շիկահեր եւ Շահան եպիսկոպոս:

ԲԱՆԿԱԼԹԻԻ (Պոլիս) Սէն Թ՚էսփրի եկեղեցւոյ մէջ, Նոյ. 5ին տեղի ունեցած է կրօնական յատուկ հանդիսութիւն մը Յովհաննէս – Պօղոս Բ. Պապին գահակալութեան առթիւ: Ներկայ եղած են Վատիկանի Անգարայի դեսպան Կարդինալ Սալվաթորէ Ասթա, Պոլսոյ Հայ Կաթողիկէ վիճակաւոր Յովհաննէս Արք. Չօլաքեան, Հրէից քաղունապետը, Յունաց Պատրիարքարանի, Պուլկար եւ Սուրիանի Եկեղեցիներու ներկայացուցիչները: Հայոց Պատրիարքարանին կողմէ ներկայ եղած են Խաչիկ Աւ. Սարկաւագ Սիրականեան եւ Վաղարշակ Աւ. Սրկ. Զիլճեան:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ մեռած է հայ թատրոնի նուիրեալներէն Պետրոս Զիչէքճեան: Ապարկեշտ ատամնաբոյժ, առաւելաբար սակայն հանրութեան ծանօթ էր իբրեւ դերասան: Նախկին Պէրպէրեանցի, ապա ուսանող Պէզազեան վարժարանի, ողբացեալը ստորագրած է թատերական եւ քննադատական յօդուածներ:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ
ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

---

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

# ԽՕՍԷՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

### ԾՈՎԸ ՀՐԱՊՈՒՐՈՒՄ Է

2.

Տրապիզոնում, Ռուսաց բանակի մէջ, շատ հայեր կային՝ սպաներ ու զինուորներ: Խմբապետները յաճախ էին փողոցներում ու զօրանոցներում հանդիպում հայ զինուորականների: Սկզբում խուսափում էին նրանց հետ զրոյցի բռնուելուց, բայց յետոյ սկսեցին մօտենալ: Ձիլ Զաքարը երբեմն կանգնեցնում էր ռեւէ հայի, բարեւում խոնարհ.

— Է՛, հայ եղբայր, բարեւ, բարի աւրեւ: Հա՞յ ես:

— Հայ եմ:

— Է՛, բա ինչո՞ւ չես գալիս մեզ օգնելու, ախր մեր վիճակը դժուար է, ծանր: Մեր եկեղեցիները կործանել են, մեր գիւղերը վառել: Ախր...

Մի երեկոյ, երբ ծանօթ թարգմանիչ հայ սպան եկաւ խմբապետներին այցի, Ձիլ Զաքարը նրան հարցրեց.

— Պարոն հայ սպայ, կարո՞ղ ես մի բանում մեզ լուսաւորել:

Սպան ծիծաղեց:

— Գրիգոր Լուսաւորիչ չեմ, ի հարկէ, խմբապետ: Բայց ուզածդ հարցրու, գուցէ մի բանի պէտք գամ:

— Այո, ասաց Ձիլ Զաքարը, մենք այստեղ յաճախ ենք հայ զինուորականների հանդիպում, դու էլ դրանցից մէկն ես: Եթէ կարելի է, ասա՝ ձեր թագաւորի զօրքի մէջ շա՞տ հայեր կան:

— Շատ կան, պատասխանեց սպան: Որքան ինձ յայտնի է՝ շատ:

— Այսինքն ինչքա՞ն:

— Երկու հարիւր յիսուն հազարից աւելի:

— Ինչքա՞ն, Ձիլ Զաքարը, որ նստած էր իրենց կացարանի թախտին, նոյնիսկ ծառս եղաւ տեղը: Ի՞նչ, ի՞նչ: Լսո՞ւմ ես, Թաթուլ: Ես հօ չխելագարուեցի՞: Նորից դարձաւ սպային: Ուրեմն, այդքան հայ զինուոր ունի՞ Ռուսի թագաւորը:

— Այո, գուցէ դեռ աւելի, հաստատեց սպան:

Լամպը լուսաւորում էր մեղմ խշշոցով: Ձիլ Զաքարը բերանը բաց նայում էր մերթ սպային, մերթ Թաթուլին: Ո՞նց թէ, եղբայր, դա վիթխարի ուժ է, մեծ զօրք: Եթէ այդ բոլոր հայերին համախմբես մի բանակի մէջ, բերես Հայաստան, ապա դրա ահից Թուրքը մինչեւ Ստամբուլ մի շնչում կը փախչի: Ա՛յ, ա՞յ, ա՛յ: Այս ի՞նչ լսեցի... Նա ծանր նստեց:

— Խօսիր, է՛ Թաթուլ աղա: Հայն այդքան զօրք ունի եւ ոտքի տակ ընկած կորչում է: Ուրեմն, պարոն սպայ, ո՞ւմ համար են կռւում հայերը, եթէ իրենց երկիրը կործանւում է: Ինչո՞ւ չի ձեր թագաւորը հայ զինուորութիւնը հաւաքում իմի, ուղարկում այստեղ՝ Հայաստան, այստեղ կռուելու իր հողի ու ժողովրդի համար:

Մի նոր « ինչու » եւս սպառնացին կախուեց խմբապետների գլխին: Թաթուլը սպային ասաց, թէ թուրքական բանակում եւս մեծ թուով հայեր են ծառայելիս եղել: Սակայն Իթթիհադի կառավարութիւնը զանազան ձեւերով ոչնչացրել է նրանց: Նա պատմեց, թէ ինչպէս են ինքն ու Ձիլ Զաքարը խուսափել կոտորածից:

— Բայց մեզ նման փրկուածները հատուկենտ են, ասաց նա: Թուրքական բանակում ծառայող հայերը գրեթէ ամբողջովին ոչնչացուեցին:

— Գիտեմ, տխուր ասաց սպան: Մեզ յայտնի է այդ եղեռնագործութիւնը եւս: Մենք բողոքել ենք այդ սպանդի դէմ, սակայն մեր ձայնը չեն լսում:

— Չեն լսի, ի հարկէ, գայրոյթով ասաց Ձիլ Զաքարը: Ի՞նչ բողոք, ի՛նչ բան, եղբայր: Լացող որբին խղճացող չի մնում: Բողոքը միջոց չէ: Միջոցը զէնքն է, թշնամու դէմ կռուելը, պաշտպանուելը, յարձակուելը: Հասկացա՞ր:

Հայ սպան միայն ծխում էր: Նա եւս պատասխան չունէր տալու հայի յաւիտենական հարցին՝ ինչո՞ւ: Իր համար էլ անլուծելի էր, թէ ինչու իրենց՝ հայերի արդար ձայնը չեն լսում, լսել անգամ չեն կամենում:

Սպայի ասածներից առաւել զարմացել էր Թաթուլը: Մեծ պատերազմ է, որ բռնել է աշխարհի կէսը: Պատերազմին մասնակցում են նաեւ երկու հարիւր յիսուն հազար հայեր՝ զինուոր, սպայ, գեներալ:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(192 – Շար.)

ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼ.-– Այրի Տիկին Մինասեան (ծնեալ Տատեան) եւ ընտանեկան պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն եւ ազգականին՝

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ 89 տարեկանին, հանգստեան տունը։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Նոյ. 17, ժամը 15.30ին Սէն Ռաֆայէլի հանգստեան տան Ս. Յովհաննէս մատրան մէջ, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

Մահագդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Հայկանոյշ Կարապետեան, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Նոյ. 19ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց մօր, մեծ մօր եւ նանիին՝

ԵՊՐԱՔՍԷ ՃՈՒՆԿՈՒՐՏԱՑԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Այս տխուր առթիւ, իրենց մօր եւ մեծ մօր յիշատակին 250 Ֆր. կը նուիրեն ողբացեալին այնքան սիրելի «Յառաջ»ին։

## ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը եւ Վիէնի Կապ. Խաչի վարչութիւնը խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնեն այրի Տիկ. Վարդուհի Խօքսիւզեանի եւ զաւակներուն Յովակիմի եւ Միշէլի, այրի Տիկին Ծաղիկ Խօքսիւզեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Աբրահամ եւ Պօղոս Խօքսիւզեան եղբայրներուն եւ իրենց բոլոր պարագաներուն, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր եւ ազգականին՝

ՍԱՀԱԿ ԽՕՔՍԻՒԶԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

## «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԴՐՈՆ.— Տիկին Կ. Յովակիմեան 120 Ֆր. կը նուիրէ իր շատ սիրած Յառաջին։

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամուհիները Նոյեմբեր 18, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Մշակոյթի Տունը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՕԺԱՆԴԱԿ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
Կը կազմակերպէ՝

**ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՅԿԵՐՈՅԹ**

Ի նպաստ Լիբանանահայ աղէտեալներու

Շաբաթ, Նոյ. 18ին ժամը 20.30ին
Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ

Գեղարուեստական բաժին սիրայօժար մասնակցութեամբ պարուսոյց Նուա Արզումանի, երգիչ՝ Ժաք Պալապանեանի, դաշնակահար՝ Գէորգ Պօզուքեանի։

ՃԱՇԱԳԻՆ 50 Ֆր.

## Կ'ՈՒԶՈՒԻ

ՎԻՐԺԻՆԻ ՏՈՒՆ

Վարպետ ձեւող կարուհի մը։ Հեռաձայնել երեկոյեան ժամը 17էն սկսեալ՝ 770.11.68։

**Maison VIRGINIE**

Demande coupeuse — mécanicienne qualifiée pour robe.
Téléphoner après 17 h. 770-11-68

## ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

*Soirée exceptionnelle*

# DANYEL GERARD

LUNDI 20 NOVEMBRE A 21 H.

à l'Olympia

## ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Զմիւռնիոյ եւ շրջաններու Հայրենակցական Միութիւնը իր բազում նահատակներու յիշատակին հոգեհանգստեան արարողութիւն կատարել կուտայ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, Կիրակի, Նոյ. 26, եւ ժամը 13ին հոգեճաշ Օթէլ Օփերա-Լաֆայէթ, 80 Ռիւ Լաֆայէթ, Մէթրօ Քատէ։

Ճաշագին 40 Ֆր.։

Ընդհ. ժողով Նոյ. 20, ժամը 17ին, 32 Ռիւ տը Թրէվիզ։

## LA JEUNESSE DE LA CROIX ROUGE ARMENIENNE

Invite les enfants de la Colonie de Vacances de Sainte-Honorine-des-Pertes du printemps et de l'été 78 à sa réception avec passage de diapositives, le Samedi 18 Novembre à 15 heures à la Bibliothèque BAROUYR SEVAG, 32 Rue de Trévise, 75009 Paris.

## ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլ քաղաքի Կապ. Խաչի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Զապէլ Արզումանեանի, Լեւոն Արզումանեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց քրոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականի Անահիտ Արզումանեանի մահուան առթիւ։

## ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

**GRANDE SOIRÉE DANSANTE** organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅ 19 ԺԱՄԸ 15ԻՆ

Salle des Fêtes de Sevran

ORCHESTRE DEDEDJIAN — GROUPE ARTANAK

*en attraction: le groupe ZARTONG*

*groupe de danse MINI SOSSI de Sevran*

*BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMÉNIENNE*

A titre exceptionnel, et compte tenu de la situation dramatique de la Communauté Arménienne du Liban, la moitié des bénéfices de cette fête sera versée aux œuvres d'aide aux sinistrés.

## Restaurant LA CAPPADOCE

3, rue Marivaux (derrière l'Opéra Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-93-65

ouvert tous les jours midi et soir sauf lundi

de nouveau

*Marten Yorgantz*

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Լիբանանի աղէտեալներու ի նպաստ.— Ուլուպէյեան Մ. փոխան ծաղկեպսակի 200, Պետրոս Պարոնեանի մահուան առթիւ, նոյն առթիւ Գորգիկեան Մ. 200, Մուրատեան 100, Շահինեան Ա. 500, Տըլարիւ 20, Աբրահամեան 200, Պուրտիկեան, Պապիկեան 100ական, Գարթալեան 50, Հիսայեան, Վարդանեան, Սմպլեան 100ական, Յարութիւնեան 200, Հիսայեան 500, Հիսայեան 250, Շիրաէքեան 100, Տէսինի մասնաճիւղ 1000, Սիփան Կոմիտաս երգչախումբ 2000, Մանուկեան Ս. 1000, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Փարիզի մասնաճիւղ 1500, Հ. Յ. Դ. Կեդր. վարչութիւն 5000, Տիկ. Տելնէֆ, Գարայեան 100ական։

×

Կապ. Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փ. ծ.ի Աստուր. Գըլըճեանի թաղման առթիւ, Պր. Նշան Մազմանեան 50 Ֆր., այրի Տիկ. Վ. Գըլըճեան 100, Ղազար Տէրտէրեանի թաղման առթիւ, Տէր եւ Տիկ. Յարութիւն Անկիզեան Տիկին Ա. Ազարեան, Տէր եւ Տիկ. Տիրան Խայիկեան 50ական, Տիգրան Մանուկեան 10, Տէր եւ Տիկ. Ժ. Տէր-Մարկոսեան, Պետրոս Պարոնեանի (Փարիզ) թաղման առթիւ 200, Յովակիմեան երկուորեակներու մկրտութեան առթիւ 100 Ֆր. ընտանիքէն։

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլ քաղաքի Կապ. Խաչի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է ընկ. Արաքսի Փիրէնեանէ իր ապաքինման առթիւ 200 Ֆր.։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

## ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտ. 3, ժամը 17էն կէս գիշեր

Dans les Salons de l'Hôtel George V — Ave. George V — 75008 Paris

Նախագահութեամբ Տիկին Եսթեր Ինջալացեանի
ՊԵՐՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆԻ խանդավառ նուագախումբը

Ծանօթ երգիչ՝ ՆՈՐԱՅՐ

Մուտք 40 Ֆ. — ուսանողներու կէս գին
Վիճակահանութեան հասոյթը ամբողջովին պիտի յատկացուի Լիբանահայ ուսանողներու։

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝ 924.38.54

## Journées d'Amitié

Organisées par
LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR
au profit de leurs étudiants boursiers

Samedi 25 et Dimanche 26 Novembre de 14 h. à 20 h.

Cadeaux de Noël, parfumerie, jouets, livres, disques, cartes de vœux, foulards, cravates, parapluies, jupes, chemisiers, linge de maison, layette, alimentation, buffet spécialités arméniennes.

SETA PAPAZIAN et JACQUES KRAVETZ signeront leurs ouvrages Dimanche de 16 à 18 h.

RAFFI SARKISSIAN exposera ses pendentifs arméniens

Maison d'Arménie,
57 Boulevard Jourdan, 75014 Paris
Métro : Porte d'Orléans.

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ-ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
18-19
SAMEDI-DIMANCHE
18-19 NOVEMBRE
1978

# ՅԱՌԱՋ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 230 Ֆ. Վեցամսեայ 125 Ֆ.
Արտասահման Տար. 260 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 80

LE NUMERO 1,80 F.

54րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.253 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 54e ANNÉE — N° 14.253

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

## Ռ. ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

### ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆԻՆ ՄՈՒՏՔԸ Կ'ԱՐԳԻԼՈՒԻ

— O —

Չորեքշաբթի օր, Երեւանի մէջ պէտք է սկսէր Ռոպէր Նազարեանի դատավարութիւնը։ Ծանօթ է որ ենթական ձերբակալուած է «հակախորհրդային քարոզչութեան» համար։ Բուն «յանցանքն» է՝ փորձած ըլլալ պաշտպանել մարդկային իրաւունքները եւ այս ալ խորհրդային օրինականութեան ծիրին մէջ, քանի հիմնադիրներէն էր Հելսինքիի համաձայնագրերու Հսկողութեան Հայկ. Կոմիտէին։ Նազարեան «աստրոֆիզիկոս» է եւ այդ իսկ պատճառով օտար (հո՛ս, ֆրանսացի) գիտուններն ալ բաւական իրար անցած են։

Վերջին տեղեկութիւններուն համաձայն, Երեւանէն Մոսկուա հասած, Չորեքշաբթի օր, Նոյ. 15ին, դատավարութիւնը չսկսած... վերջացած է եւ յետաձգուած Ուրբաթ օրուան (Նոյ. 17)։ Ոստիկանները որոնք կը շրջապատէին դատարանը, արգելք հանդիսանալու համար Նազարեանի բարեկամներուն մուտքին, արգիլած են նաեւ պաշտպան փաստաբանին մուտքը...։ Ներկայ ամբաստանութեամբ միայն (խօսք կար որ Մոսկուայի մեթրոյին եղեռնափորձն ալ աւելցուէր) կրնայ եօթը տարուան արգելափակման աշխատանքի կայանի դատապարտուիլ «խիստ վարչակարգով»։ (Հաւանաբար փափաքելի կ'ըլլար որ Սեւրինը բանտային դրութիւնը բարելաւելէ ետք Ֆրանսայի մէջ, քիչ մըն ալ այդ կողմերով զբաղի, նախապէս անշուշտ բաց նամակ մը գրելով... Պրաւդային) եւ հինգ տարի ալ ներքին աքսորի։

×

Մոնտ Հինգշաբթի իրիկուն (Նոյ. 17ի թիւով) քանի մը տողով կ'ըսէ նաեւ. «Փարիզի մէջ, բողոքելու համար այս դատավարութեան դէմ եւ որովհետեւ «ժամանակը, երբ հայ ժողովուրդը լուռ կը տառապէր, անցած է», վեց հոգի երկու ամսան կարմիր ներկ թափած են Ինթուրիսթի գրասենեակին մէջ, Պուլվար տէ Քափիւսին»։

× Մոնտի Թղթակիցը կ'ըսէ նաեւ թէ անցեալ ամիս Լենինգրադցի ուսանող մը, քսան տարեկան, ձերբակալուած է։

## ՔԼՈՏ ՏՕՖԷՆԻ

### ՎԵՐՋԻՆ ԴԵՐԸ՝

## ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՄԻՐԱՃԵԱՆ

— O —

### ԴԵՐԱՍԱՆԸ ՄԵՌԱՒ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԻՐԻԿՈՒՆ

Դեռ չորս օր առաջ էր, որ Քլոտ Տօֆէն, Փըթի–Օտէոնի ներկայացման մէջ, անգամ մը եւս իր մեծ տաղանդը կը տրամադրէր Ռէնէ Պարժեւի հերոսին՝ Պաղտասար Ամիրաճեանի, փավիյոն Պալթազարին մէջ։ Ճակատագիրը յանկարծ «պատմական» դարձուց այդ թատերգութիւնն ու իր հայ հերոսը քանի հոն է եւ այդ դերով որ հանրութեան ներկայացաւ վերջին անգամ՝ Քլոտ Տօֆէն։ Մեծ դերասան մը, որ Հինգշաբթի իրիկուն, 75 տարեկանին զոհ կ'երթար աղիքային խցումի մը։ Հակառակ անոր որ երեք օրէ շատ կը տառապէր, եկած էր մամուլի այն ասուլիսին, որ կը տրուէր իր յաջորդ խաղալիք թատերգութեան առթիւ «Սատանային փաստաբանը» (Վերսայլի մէջ)։ Իր վերջին վկաները կը պատմեն թէ որքան յոգնած էր եւ կ'ըսէր թէ նոյն օրը մասնագէտ մը պիտի տեսնէր, «բան մը չէ, կ'անցնի» ու կը նախընտրէր մեկնիլ, պարզապէս ըսելով. «կ'երթամ, չեմ ուզեր խանգարել»։ Քիչ ետք, ամէն ինչ կը վերջանար։ Այլեւս երբեք պիտի չխանդարէ, երեւունական թուականներու այս այնքան համակրելի դերասանը։

Այնքան յաջող էր իր վերջին դերին մէջ, եւ որքան «ուրախացուց» սրահին Հայերը երբ հրաշալի հարազատութեամբ մը, քանի մը բառ հայերէն ըսաւ ու երգի մը բառերը մրմռաց (մենք չա՛տ զգայուն ենք նման բաներու, կը բաւէ որ օտար մը «բարի լոյս» ըսէ...)։ Բայց կարեւորը այդ չէր, կարեւորն այն էր որ Պաղտասարը՝ ի՛նք էր ու դժուար թէ ուրիշ մը, օր մը, կարենայ նոյն ձեւով մտնել անոր մորթին մէջ։

Քլոտ Տօֆէն, սինեման թէ թատրոնը, մնաց նոհէն արուեստագէտ ընտանիքին լաւագոյն ներկայացուցիչներէն մէկը։ Իր գլխաւոր դերերէն մէկն էր՝ Լա մոռ տիւ բոմի–վուայաժէօր։

## ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖԻԿԱՐՕ լոյս չտեսաւ Ուրբաթ, տպարանի աշխատողներու անակնկալ գործադուլի մը հետեւանքով։

ՄԵԹՐՈՅԻ չորս գիծեր չէին բաներ Ուրբաթ օր, 24 ժամուան գործադուլի մը հետեւանքով։ Թղթատարն ալ «շրջուն» գործադուլներու պիտի ձեռնարկէ գալ շաբթուընէ սկսեալ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, Հինգշաբթի ժամը 19ի շուրջ, սպաննուած է թղթատարի պաշտօնեայ մը, երկու աւազակներու կողմէ, որոնց կը մերժէր արկղներուն դուռները բանալ։ Եւ հակառակ անոր որ սանթիմ չեն կրցած տանիլ, չեն վարանած տեղն ու տեղը սպաննել մարդ մը, որու յանցանքը պարկեշտ եւ աշխատասէր մարդ մը եղած ըլլալն է, քանի ատիկա երթալով յանցանք դարձած է...։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ Փանորամա ձախ թերթին համաձայն, միջազգային ահաբեկչութիւնը վեհաժողով մը գումարած է, Հոկտեմբերին, Եուկոսլաւիա եւ բոլոր մասնակցողները «պատերազմական անուանով» հոն էին։ Ինը ղեկավարներ գումարած են այս նիստը բայց Պելկրատէն կը հերքեն։

ՊԱՌ ընկերային ապահովութեամբ կը զբաղի քանի բացը երթալով հսկայ համեմատութիւններ առած է։ Ինչպէս միշտ, դիւրին միջոցը շուտ կը գտնուի, սահմանափակ-գումարը կը բարձրանայ, սակերն ալ կ'աւելնան, կը թելադրուի Ֆրանսացիներուն որ քիչ դեղ գործածեն, որ ծախքերն ալ պակսին։ 1979ին անկարելի չէ որ ընկերային ապահովութեան բացը 20 միլիառի հասնի։ Գլխաւոր բացը «հիւանդութեան» եւ «ծերութեան» ճիւղերն են մինչ ընտանեկան նպաստներու բաժինը, ընդհակառակն՝ շահաւոր իսկ է։

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ վստահ է (եւ դժգոհ) որ Մոսկուա 23 Միկ օդանաւեր տուած է Քուպայի։

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 9–14)

### ՊԷՅՐՈՒԹԻ «ԶԱՐԹՕՆՔ» ԵՒ «ԱՐԱՐԱՏ» ՕՐԱԹԵՐԹԵՐՈՒ ԽՄԲԱԳԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար Կարլէն Դալլաքեան Նոյ. 13ին ընդունած է Պէյրութէն «Զարթօնք»ի խմբագիր Գերսամ Ահարոնեանը եւ «Արարատ»ի խմբագիր Ժիրայր Նայիրին, որոնք Երեւան գացած էին Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի Կոմիտէի հրաւէրով։ Ընդունելութեան եւ այդ առթիւ կատարուած խօսակցութեան ներկայ եղած են կուսակցութեան տեղեկատուութեան եւ արտասահմանեան կապերու բաժնի վարիչ Լեւոն Մանասէրեան եւ Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի Կոմիտէի նախագահ Վարդգէս Համազասպեան։

×

### ԴԱՆԻՈՅ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Քանի մը օրով Հայաստան այցելած է Դանիոյ Համայնավար կուսակցութեան պատուիրակութիւնը, որ Մոսկուա կը գտնուէր Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի հրաւէրով։ Հիւրերը ծանօթացած են Հայաստանի աշխատաւորներու կեանքին, տեսարժան վայրերուն, այցելած են Մատենադարան, թանգարաններ, ցուցահանդէսներ։

×

### ԱՇՈՏ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ՄԱՍ ԿԸ ԿԱԶՄԷ

«Արարատ»ի կեդրոնական պաշտպան, 19ամեայ Աշոտ Խաչատրեան հրաւիրուած է մաս կազմելու Խորհ. Միութեան երիտասարդական ազգային խումբին եւ խաղալու Պուտափեշտի մէջ տեղի ունենալիք Եւրոպայի երիտասարդական ախոյենութեան ընտրական մրցումին՝ Խորհ. Միութեան եւ Հունգարիոյ միջեւ։

×

### ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Խորհ. Միութեան բանակին մէջ տեղի ունեցած ճատրակի խմբական ախոյենութեան մրցումներուն, Հայաստանի ախոյեան Սմբատ Լպուեան արժանացած է արծաթի մետալի։ Իր խումբին մաս կազմած է նաեւ ուրիշ Հայ մը՝ Սէյրան Ճէճէլեան։

×

### ԼԻՍԻ ԻՇԽԱՆԵԱՆԻ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ամերիկահայ դաշնակահարուհի Լիսի Իշխանեան Խորհրդային Միութեան մէջ իր նոր շրջապտոյտը նուիրած է Արամ Խաչատրեանի յիշատակին։ Այսպէս, Ալմա - Աթա եւ Բաքու տուած երկու նուագահանդէսներու ընթացքին ան նուագած է Խաչատրեանի «Պոէմ»ը եւ «Սոնատինա»ն, իսկ Թիֆլիսի եւ Եարոսլաւի մէջ տրուած երկու երեկոյթներուն՝ «Դաշնակի քոնչերթօն»ն, Ջ. Կախիձէի եւ Պ. Կոգանի ղեկավարութեամբ։ Լիսի Իշխանեան նուագահանդէսներ տուած է նաեւ Երեւանի Սենեկային Երաժշտութեան տունը եւ Լենինական։

## «ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

## ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Գումարը կը յանձնուի
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանին

ԽՄԲ.— Մեր վերջին ցանկը հրատարակած էինք Հինգշաբթի, Նոյ. 9ի թիւով, յիշեցնելով թէ բացառիկ եւ ժամանակաւոր բնոյթ ունեցող մեր հանգանակութիւնը փակուած էր Նոյ. 5ին։ Վերջին տասը օրերու ընթացքին, ստացանք սակայն նոր գումարներ, որոնց ցանկը՝ ստորեւ.

### ԺԴ. ՑԱՆԿ

| | |
|---|---|
| Մարսէյլի Հ.Մ.Ը.Մ. – Արծիւ եւ Ժի. Էս. Ա. Սէնթ'Անթուանի Փութպոլի հանդիպումին հասոյթը | 5000 |
| Սեբաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միութիւն (Փարիզ) | 2000 |
| Տէր եւ Տիկ. Օ. Զիլինկիրեան | 1000 |
| Տէր եւ Տիկ. Անուշաւան Շըտիկեան | 1000 |
| Ժաք Փանոսեան | 1000 |
| Օհանեան ընտ. (Ալֆորվիլ) | 750 |
| Սիսլեան ընտ. (Կրընոպլը) | 500 |
| Տիկ. Սիրանոյշ Յովհաննէսեան | 500 |
| Անդրանիկ Սէյրանեան | 500 |
| Գէորգ Գէորգեան | 500 |
| Տէր եւ Տիկ. Աշոտ Առաքելեան (Վալանս) | 500 |
| Արա Տանտիկեան | 400 |
| Լորիս Մատթէոսեան | 250 |
| Տէր եւ Տիկ. Յակոբեան (Ռենսի) | 200 |
| Ա. Զ. | 200 |
| Արմենակ Պետեան | 200 |
| Տէր եւ Տիկ. Թորոս Դանիէլեան | 200 |
| Տէր եւ Տիկ. Պօղոս Թորոսեան | 100 |
| Ռմն | 100 |
| Տիկին Ս. Գ. Զագրեան | 100 |
| Տիկին Գոչունեան (Թառառ) | 100 |
| Տէր եւ Տիկ. Արամ Պետիկեան | 100 |
| Անթուան Ներսէսեան | 100 |
| Այրի Տիկ. Գոհարիկ Կոփեան | 100 |
| Վահան Շահինեան | 100 |
| Հրանդ Մասերճեան | 50 |
| Տէր եւ Տիկ. Գր. Աֆարեան | 50 |
| Հ. եւ Ք. | 50 |
| Գումար | 15·650 |
| ԺԳ. ցանկի գումար | 296·378 |
| Ընդհ. գումար | 312·028 |

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

## 3000 ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՐՁԱՆ ՄԸ ԳՏՆՈՒԱԾ

— O —

Մոսկուայէն Թասս գործակալութիւնը կը հաղորդէ, որ շուրջ 3000 տարուան բրոնզէ արձան մը, զինեալ աստուած մը ներկայացնող, հողէն հանուած է Լենինականի մօտ (Նախապէս Ալեքսանդրապոլ)։ Երեւան հանուած են նաեւ բրոնզէ դաշոյններ, ապարանջաններ, տէգեր, գօտիներ, արտասովոր կենդանիներու փորագրութիւններով։

ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ, ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐ

# ԵՌԱՆԿԻՒՆ

Գրեց՝ ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

## Ա.

Տարիները կ՚անցնին մեր ժողովուրդի կեանքին մէջէն, խուլ հիւրակիներու պատարագներուն սովորականութեամբ, մեր հանրային հարցերը տեղքայլ կ՚ընեն անհասցէ վայր մը սպասելով լուծումներու, որոշումներու, հրահանգներու: Կրթական հարցը, օրինակ — ո՞ւր է Բաներորդ դարը, ո՞ւր է Ամերիկան եւ ո՞ւր ենք մենք, մեր կրթական սկզբունքներով, մեր դպրոցական կազմակերպութեամբ: Կամ՝ հարցը դնելով ուրիշ կերպարանքի տակ — ի՞նչ տեսակ ազգային հայ կը պատրաստուի այսօրուան դըպրոցներուն մէջ: Հիմա որ քանի մը ամիս անցած է այդ ապսիւրտ ամալերջի հանդէններու սրտաճմլիկ ճառերէն ու ըջնացած են մարդիկ, կարելի է քանի մը գաղափարներ առաջարկել կրթական սկզբունքներու վերաքննութեան մը համար:

Յետագայ խորհրդածութիւնը կը կազմակերպուի երեք հիմնական գաղափարներու շուրջ.

Ա) Արեւմտեան Արտասահմանի վարժարաններու մէջ հայերէն լեզուի, գրականութեան ու պատմութեան դասերն — թայքները ջնջելու է միանգամ ընդմիշտ ու փոխարինելու է հայ փոլքլորի, իմացական պատմութեան ու ինքնութեան կազմութեան դասերով:

2) Հայ դպրոցի յղացքին, կազմակերպութեան ու պաշտօնին կեդրոնական առանցքը նկատել ոչ թէ աշակերտը՝ այլ ուսուցիչը:

3) Կրթութեան նպատակը դարձնել աշակերտութեան հարիւրին տասին, այսինքն ընտրանիին պատրաստութիւնը միայն, այսինքն հրաժարիլ ժողովրդավար սկզբունքներէն ու լոկ ղեկավարութեան մը, էլիթի մը սեղծումին ձգտիլ:

Այս « եռանկիւնը » շատ հաւանաբար անգործնական ու դժուար իրագործելի նկատուի, նոյնիսկ վրդովիչ համարուի, ազգային աւանդութեանց տեսակէտէն: Սակայն շատ ալ կարեւոր չէ զանգուածին բողոքը՝ եթէ ղեկավարութիւնը (այս պարագային՝ անպաշտօնը) գիտէ իր ըրածը: Այս հսկայ երկրին մէջ եթէ կայ ցայտուն արժանիք մը՝ այդ ալ ամերիկացի ժողովուրդին ու իր առաջնորդներուն արկածախնդրական, փորձառական ոգին է, անծանօթ ապագան դիմագրաւելու մէջ ցոյց տուած խիզախութիւնը: Եթէ Միացեալ Նահանգներու Հայութիւնը կը յաւակնի մեր ժողովուրդին ղեկավար ըլլալ օր մը՝ պէտք է քաջութիւնը ունենայ դժուար, անժողովրդական որոշումներ տալու, առնուազն նոր գաղափարներու հանդէպ դրական կեցուածք բռնելու: Այլապէս, այս ներկայ գրութիւնը 2000 Թուականի Հայոց պիտի ուղղուի՝ որպէսզի իրենց թարգմանական համակարգիչներով հաստատեն կամ ժխտեն անոր ճշմարտութիւնը:

Առաջին Գաղափար:

Գաղտնիք չէ որ հայերէն լեզուն տակաւ կը փոխուի՝ Հայերու կողմէ խօսուող լեզուի մը: Այս երեւոյթին աղէտ ըլլալը կամ չըլլալը՝ կախում ունի վայն քննողին կողմնացոյցէն ու խելացի լեզուաբան մը Փարիզի ու Ֆիլատելֆիոյ հայերէններուն միջեւ նմանութեան մակարդակներ կը գտնէ՝ որոնք մեզ տանին 500 տարի ետ, հոն ուր վաւերականութեան նըման բան մը գոյութիւն ունեցած ըլլալու էր: Այսօր ալ ունինք մեր վաւերականութիւնը, բայց դժուար նշմարելի է ու որքան ալ ապսիւրտ բաներ ըսենք (« Անցեալի փառքը մեր ուսերուն, ներկայի ցաւը մեր սրտերուն, ապագայի արեւը մեր հոգիներուն՝ մենք կը քալենք օտար ճամբաներէն » — « Հայրենիք », Ապրիլ 24, 1977) հայ ծերացած վարժապետի մը գաղտնի օրագիրը ճշմարտութիւններ կը պարունակէ այնքան տկուն՝ որքան Միջնադարեան զայրացած կաթողիկոսի անէծքը նետուած իր պառաւած քրոջ որ...: Այնպէս որ մենք ալ ունինք մեր ճշմարտութիւնը՝ զոր Հայաստանէն հոս այցի եկած մտաւորականներ լաւ կ՚ընեն որ լուրջի առնեն:

Լեզուն կը փոխուի ու աշակերտները գայն կը սորվին ճնշումի տակ, սպառնալիքներու եւ վարձատրութիւններու հըրմշտուքին մէջէն: Բայց ոչ իրենց ներքին թաքուն, մտերիմ կեանքը, ոչ գիտակցութեան ստեղծած աշխարհը, ոչ ալ մտքի այլ գործողութիւնները՝ Վարուժանի հայերէնով կ՚իրականանան: Լաւագոյն պարագային՝ այդ լեզուն դասարանին մէջ սեղանին ու ծուռ աթոռին կարգին առարկայ մըն է, իմացական իր մը, անգլերէն բառերու աշխարհին մէջ անգլերէնով հասկցուելիք առարկայ մը, կարասի մը: Իր ընդհանուր ձեւին մէջ, ան մաս կը կազմէ այս երկրի բնակիչներու կենցաղին, փողոցին մէջի գամբիւղին, օթոներու աղմուկին, փոփ քորնի պէս: Հայկական ինքնութեան մը շատ չնչին մասնիկը միայն դեռ կը կառչի այդ լեզուին՝ որ կը պատկանի մեծերու աշխարհին, որուն հետ շատ սերտ կապ չունին իրենք, աշակերտները: Այդ կապը ծնողքներն ալ չունին: Ինչպէս քիչ մը ամէն բան այս երկրին մէջ, լեզուն ալ, կրօնի, ինքնութեան, սփիւռի, թիվիի ու երջանկութեան նման՝ համատարած փոլքլորի մը մաս կը կազմէ: Այս երեւոյթը, ամուսնական վէճերու նման անխուսափելի իրողութիւն մըն է, ոչ լաւ ոչ գէշ: Պարզապէս՝ է: Ատոր համար է որ աւանդապաշտ Հայուն համար տաժանագին ապրում է ու անկարելի համակերպում: Մինչ տեղացի Ամերիկահայուն համար՝ հին, աննշան վէրք մը որ ոչ կը բուժուի բոլորովին ոչ ալ կը տանջէ, այլեւս:

Այս իրողութեան առջեւ, Հայութիւնը իր լեզուով ու սովորութիւններով արդէն տեղաւորուած է երկրի Փոլքլորին մէջ: Տէր Սարգիս նոյն անկեղծութեամբ թէ՛ կը պատարագէ եւ թէ՛ չափիկին թեւերը սոթտած ու քրտինքը շողալով հսկայ ժպիտին վրայ՝ քէպապը կ՚եփէ տարեկան դաշտահանդէսին, փրոֆեսէօրը իր ակադեմական դասը կուտայ ու նոյն եռանդով կը վազէ Թաղական Խորհուրդի ժողովին, գրականագէտը իր գիրքը կը յղանայ թէ՛ որպէս գիտական գործ թէ՛ ալ որպէս ժամանց, վինուորականն անգամ հաճոյք կը փնտռէ իր մասնագիտութեան գործադրութեան մէջ:

Անհաւասար է կռիւը, զոր կը մղենք քաղաքակրթութեան դէմ ու ոչ ալ Սիամանթօ հռետորական ցասում ու եռեւակայութեան հրահրում, ոչ ալ յեղափոխական միթոլոժի՝ պիտի կրնան մեզ ամբողջութեամբ փրկել: Ու պիտի բաժնուինք երկուքի, — բուռ մը մարդիկ, իրենց մեկուսացումին մէջ իսկ բանկած մոլեռանդ ու աւետարանական ցասումով՝ որոնք կը շարունակեն մեր ազգի մշակոյթին քաղցրաղաժան լուծը կրել, ու՝ տարածուն բազմութիւնը ժողովուրդին, տօնական օրերուն մանաւանդ եւ որ իր փոշիով ու աղմուկով մեր աքսորի այս գարերը կը վերածէ քիչ մը մարդկային միջավայրի: Աւելէ աւելին յուսալու չէ:

Ուրեմն մեր լեզուն տակաւ ամերիկեան ու հայկական Փոլքլորի կը վերածուի ու մեծ խելք պէտք չկայ՝ գիտնալու թէ այս փոփոխութիւնը վերջնական է, ընդունելու է զայն որպէս Թուրքին չափ անախորժ բայց անհերքելի բաղադրիչ մը մեր կեանքին: Փոլքլորի անկիւնէն դիտուած՝ հայերէն լեզուն շատ ալ տարբեր չէ հայկական գորգէն, հայկական ճաշերէն ու մեր յատկանշական դիմագիծէն, մեր մականունին վերջաւորութենէն ու փորը դուրս թափած, տարիքը առնող, միջին դասակարգի հայ մարդերու ըէջկական պարերէն — երեք առաջ՝ մէկ ոտք ձախ, տասնըհինգ տարեկանէն ի վեր կէս-Թուրք կէս-Հայ երաժշտութիւնը կ՚ընկերանայ իր այլանդակ, սրտաճմլիկ ցատկռտուքին:

Լեզուին կ՚ընկերանան ուրիշ ալ յղնած ճամբորդներ — եկեղեցի, մամուլ, ժողովրդական երաժշտութիւն, եւայլն: Բայց այդ մասին աւելի ամբողջական պատկերացում՝ գրութեան վերջաւորութեան:

(Շար. — 1)

## ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

# « ՀՈՎԻԿ ԻՄ ՀԱՅՐԵՆԵԱՑ »

Հովի՛կ բուրեան, քաղցրածոր շունչ հայրենի բնութեան: Ջովասփիւռ պարզեւ տօթի կարօտին: Ժպի՛տն ես օդին, տրոփը՝ երկինքէն: Կը տարածուիս արօտներու վրայ սրբալոյս, դերդ օրհնութիւն աշխատանքի քրտինքին, զովի աղբիւր՝ հեշտօրօր ծորումի:

Երդ ես ջրդեհուած, անյուշ, անարձագանգ: Անմեռ ես ու անթառամ, ճառագայթին պէս արեւին: Ծնունդն ես Ստեղծագործութեան առաջին օրուան ծովին մէջ օդին, դալլայլն անոր ալիքներուն՝ երամին պէս արծիւներու ճախրանքին:

«Հովի՛կ իմ հայրենեաց», անլար քնար հանապազ, լոգանք զովի արքայութեան: Ձունիս ո՛չ հուն ո՛չ մակերես: Պա՛ր ես ոստոստուն, արշաւը՝ օդի անհաւասարակշռութեան: Կը շնչենք վայթոք հեւքանապական, լուսաշխինջ թաւալումիդ մէջ հեզասահ, իբր սիւք քնքշական կամ զեփիւռ շոյավեղ, այլ մի՛շտ օրերդ մայր բնութեան, տարազներով այլազան:

Կը հպիս լոյսերու մէջ ծաղկուն ու փաղփուն վարդին, տերեւին: Համբոյր կուտաս բոլորին՝ դերդ փեղօն զովի հեշտանքին: Քեզի հետ կը թեւածեն մտածումներ լռին, մաշտոցեան տեսիլներով շարահիւս զովամարմի՛ն ծովական: Ինչո՞ւ իմաստութիւն բարի, կը զայրանայ երբեմն, կ՚ըլլայ քամի խելակորոյս: Ալեկոծում փոթորկոտ կիրքի: Ծամբորդ ճեպընթաց ամպերու տակ սպառնական: Ինչո՞ւ ըմբոստութիւնդ չի ճանչնար համակերպութիւն, հպատակութիւն՝ երբե՛ք: Կը մտրակես շառաչուն, գինովութեանդ մէջ ամբարտաւան, ինչ որ հանդիպի արշաւիդ դէմ անսանձ: Կը զգետնես ծառեր: Կը կուտակես ամպեր մթին ու թանձրախիտ: Կ՚ապրինք շնորհիւ անոնց արցունքին: Միակ բարիքդ անգիտակից, խօլական արշաւիդ հետեւանք, չարիքներուդ քով բազմազան: Ու երբ հասնիս աւեղագոռ նուագիդ վերջին խաղին, կը խաղաղիս, կ՚ըլլաս դարձեալ հովիկ հեզարան « Աւետ քնքշանքի »: Մեղմասահ սուրհանդակ արփաւէտ ճամբաներուն մէջ երկինքին: Կը սուլես մեղմիւ մեղեդիդ հովուերգական ու կը մտնես թարմագեղ ծոցին մէջ Նայիրեան աղջիկներու մարմ-

---

## ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ

# ՌՈՍՏՈՄԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

**20.**

Ռուսաստանից լաւ լուրեր են գալիս: Լըժինի մտաւոր խանգարումը բաւական դեր է խաղում: Սկսել են թեթեւցնել մերոնց վիճակը: Քսան տարուայ աքսորը իջեցրել են չորս տարու: Համոյի տաժանակիր աշխատանքը փոխել են աքսորի: Արտասահմանում ապաստանուածներին թէեւ դատի կ՚ենթարկեն, բայց թեթեւ կը վերաբերուեն:

Թովմասը լուր է ուղարկել, որ երկուշաբթից այստեղ կը լինի: Մեր հեռագիրը եւ նամակը ստացած չի եղել: Յուսով ենք նրա գալով, այնտեղի խնդիրները կարգի բերել:

Քո ՌՈՍՏՈՄ

**21.**

5.9.1914

Սիրելի Սիմոն,

Շնորհաւոր Նոր-Տարի: Բաց-գիրդ ըստացայ, շնորհակալ եմ:

Շնորհաւորութիւններ նաեւ Արտաշէսի (1), Փիլոսի եւ քո «սանամարդ» Տիկ. Վարսենիկի (2) կողմից, որոնք այս րոպէիս ներկայ չեն:

Այս գիշեր մի լաւ երազ տեսայ. « Բացուիկ »ը արդէն հրատարակուել էր, խոստացուած 100 ոսկին ստացել էի, հին պարտքերը վճարել, նոր պէտքերին գոհացում տուել: Ի՞նչ լաւ բան է եղել երազը:

Քո ՌՈՍՏՈՄ

(1) Արտաշէս Գաւաֆեան - ուսուցիչ, Կարնոյ աչքի ընկնող դաշնակցականներից, «Յառաջ»ի մերձաւոր աշխատակից: Զոհ գնաց ընդհանուր եղեռնին:

(2) Փիլոսի կինը:

Ս. Վ.

**22.**

Սիրելի Սիմոն,

Վաղուց է քեզ չեմ գրել, բայց դրա փոխարէն ուրիշները բոլ բոլ տեղեկութիւններ են տուել ձեզ: Կարծեմ այլեւս գանգատի տեղիք չի մնալ:

Մի քանի, եթէ կ՚ուզես, անձնական խնդիրների մասին կ՚ուզէի գրել այսօր:

1) Ի՞նչ եղաւ « Բացուիկ »ը: Զգիտե՞ս, որ բաւական լուրջ պատճառներ ունեմ անհամբեր սպասելու նրա երեւալու յայտարարութեան:

2) Մի անգամ գրել էիր, որ տեղիդ Կարմիր Խաչի մարմինները կարող են նպաստ տալ մեր նահատակների զաւակների կրթութեան գործին: Կարելի՞ է այս տարի յոյս ունենալ: Քեզ յայտնի է, որ Սերոբի երկու տղաները եւ Հրայրի մի որդին բերել ենք տուել այստեղ: Անցեալ տարի ծախսի դրամ կարողացանք տեղական միջոցներով հայթայթել, որովհետեւ Հրայրի որդուն որդեգրել է ամբողջովին մեր ընկերներից մէկը, իսկ Սերոբի որդիները ապրում էին Տուրբախի տանը: Մեզ վրայ մնում էր միայն վերջիններիս հագուստի, կօշիկի, գրենական պիտոյքների եւ այլ մանր-մունր ծախսերը: Բայց ինչպէս գիտես, Տուրբախը մեռել է, եւ այժմ նրա որդիների հոգսն էլ ծանր խնդիր է: Սերոբի որդիներին թողել ենք Տուրբախենց տունը, բայց որոշել ենք վճարել ամսական (դարնանից սկսած արդէն վճարում ենք) 3-4 ոսկի ապրուստի ծախսի համար:

Պիտի խնդրէինք, որ « Կարմիր Խաչը » գէթ 30 ոսկու նպաստ յատկացնի այս տարի: Եթէ հարկաւոր է, — պաշտօնապէս դիմենք մարմնի կողմից:

Եթէ հնարաւոր լինէր աւելի մեծ գումար յատկացնել, կարող կը լինէինք նըպաստ տալ երեք սաստնցի որբ աշակերտներին էլ (2ը Սանասարեանի 5 եւ մէկը 4րդ կարգի): Դրանցից մէկի հայրը սպանուել է Սերոբի հետ: Անցեալ տարի նրանց պահում էինք Ազատամարտի ֆոնդի հաշուին: Հիմա էլ տալիս եմ «Բացուիկ»ի հասոյթի հաշուին:

3) Նամակս ստանալուց անմիջապէս փոխադրիր Փիլոսի հասանելիք գումարը, որ իրօք 5 - 6 ոսկու հասած կը լինի: Նա չափազանց շատ պէտք ունի:

Երբ այս տեսակ դրամական հաշիւներ վերջացած կը լինեն, կը գրեմ ես էլ ուրիշ նիւթերի մասին:

Այս տարի գլուխս աւելի է խառը: Եթէ քո ճօն փոխուէր ռէխի, որքա՜ն հանգիստ կը լինէի: Երեւակայիր, դեռ մինչեւ հիմա ուսուցիչները չեն պայմանաւորուած բոլորը (միայն 42 հոգի): Ուսումն. Խորհուրդը հանեց մօտ 500 ոսկի բաց: Նոր Սանասարեանը կարկատանով պիտի առաջ երթայ (*):

Այս բոլորի վրայ աւելցուր եւ այն, որ չէնք էլ չունենք:

Քո ՌՈՍՏՈՄ

(*) Գուցէ ստիպուած լինեն վճռականութեան կամ հանգանակների մասին մտածել: Ի՞նչ բանի պիտի գործադրուի «Ազատ. կոթ.» 1.100 դոլարը:

(13 եւ վերջ)

## ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1978 Թուականի Սեպտեմբեր 30էն մինչեւ Հոկտեմբերի 8, Մայր Աթոռում հանդիսաւորութեամբ նշուեցին Հայոց Հայրապետի ծննդեան 70ամեակը, գահակալութեան 23րդ տարեդարձը, Ռուսաստանի հետ Արեւելեան Հայաստանի միաւորման 150ամեակը եւ Կ. Պոլսի Հայոց Յովհաննէս Կոլոտ պատրիարքի ծննդեան 300ամեակը։

Սեպտեմբերի 19ին ՍՍՀՄ Գերագոյն Սովետի նախագահութեան հրամանագրով Ամենայն Հայոց Հայրապետը պարգեւատրուեց «Ժողովուրդների բարեկամութեան բարձր շքանշան»ով խաղաղութեան պաշտպանութեան օգտին հայրենասիրական իր գործունէութեան եւ ծննդեան 70ամեակի առթիւ։

Սեպտեմբերի 27ին Երեւանում, Հայկ. ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի պալատում Հայաստանի Հանրապետութեան մեծարգոյ նախագահը պաշտօնապէս Հայոց Հայրապետին յանձնեց «Ժողովուրդների բարեկամութեան շքանշան»ը հանդիսաւոր կրադրութեան մէջ։

Այս առթիւ Հայոց Հայրապետի եւ Հայաստանի Հանրապետութեան յարգելի Պարոն նախագահի միջեւ փոխանակուեցին ճառեր։

Յոբելենական վերոյիշեալ հանդիսութիւններին մասնակցելու համար Սեպտեմբերի 30ին Մայր Աթոռ էին ժամանել բարձրաստիճան հայ հոգեւորականներ, Թեմական ներկայացուցիչներ, պատգամաւորներ եւ հիւրեր։

Հայոց Հայրապետի հրաւէրով հանդիսութիւններին մասնակցում էր նաեւ ռուս ուղղափառ եկեղեցու պատուիրակութիւնը՝ գլխաւորութեամբ Մոսկուայի եւ Համայն Ռուսիոյ Նորին Սրբութիւն Պիմէն պատրիարքի, ինչպէս նաեւ Վրաց ուղղափառ եկեղեցու պատուիրակութիւնը։

Հոկտեմբերի 1ին, Կիրակի օրը, Հայոց Հայրապետը պատարագ մատուցեց Մայր տաճարում եւ ապա Վեհարանի գահասրահում շնորհաւորանքներ ընդունեց Իր ծննդեան 70ամեակի եւ գահակալութեան 23րդ տարեդարձի առթիւ։

Հոկտեմբերի 2ին, Երկուշաբթի օրը, հանդիսաւորութեամբ կատարուեց Մայր Աթոռի Նորակառոյց վանատան բացման արարողութիւնը ի ներկայութեան Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան հայկական բաժնի գործերի վարիչ-տնօրէն Պր. Ռոբերտ Կիւլպէնկեանի։

Նոյն օրը երեկոյեան ժամը 18ին Վեհարանի հանդիսութեանց դահլիճում տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր նիստ՝ նուիրուած Հայոց Հայրապետի ծննդեան 70ամեակին։

Հոկտեմբերի 3ին, Երեքշաբթի օրը, տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն 1827 Թուականի Օշականի ճակատամարտում զոհուած հայ եւ ռուս զինուորների յիշատակին էջմիածին քաղաքում 1834 Թուականին կառուցուած յուշարձանի առաջ։ Այս առթիւ ծաղկեպսակներ դրուեցին յուշարձանի վրայ, հայ, ռուս եւ վրաց եկեղեցիների կողմից։

Նոյն օրը ժամը 17ին Մայր տաճարի առաջ կատարուեց մասնաւոր հոգեհանգիստ Ներսէս Աշտարակեցի հայրենասէր կաթողիկոսի շիրմի վրայ։

Ապա ժամը 18ին Վեհարանի մեծ դահլիճում տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր նիստ նուիրուած Ռուսաստանի հետ Արեւելեան Հայաստանի միաւորման 150ամեակին։

Հոկտեմբերի 4ին, Չորեքշաբթի օրը, առաւօտեան ժամը 10ին, Հայոց Հայրապետի գլխաւորութեամբ Մայր Աթոռի հիւրերն ու պատգամաւորները այցելեցին Սարդարապատի յուշարձանախումբ։

Նոյն օրը ժամը 14ին Հայկ. ՍՍՀ Մինիստրների Խորհրդին առընթեր հայ եկեղեցու գործերի Խորհրդի նախագահի տեղակալ Պր. Անդրանիկ Հարաթեանը, յանուն Հայաստանի կառավարութեան, Երեւանում հացկերոյթ տուեց ի պատիւ Հայոց Հայրապետի եւ Նրա յարգարժան հիւրերի։

Հոկտեմբերի 5ին, Հինգշաբթի օրը, առաւօտեան ժամը 11ին, Հայկ. ՍՍՀ Մինիստրների Խորհրդի մեծարգոյ նախագահ Պր. Ֆադէյ Տ. Սարգսեանը ընդունեց պաշտօնական այցելութիւնը Հայոց Հայրապետի, Պիմէն Համայն Ռուսիոյ սրբազան Պատրիարքի, Շնորհք սրբազան Պատրիարքի, Վրաց Եկեղեցու պատգամաւորութեան, Հայ Եկեղեցու Թեմակալ առաջնորդների եւ Մայր Աթոռի հիւրերի։

Այս առթիւ ճառեր փոխանակեցին Հայոց Հայրապետը, Պիմէն Պատրիարքը, Հայաստանի Հանրապետութեան մեծարգոյ վարչապետը եւ Մայր Աթոռի հիւրերից ոմանք։

Հոկտեմբերի 7ին, Շաբաթ օրը, առաւօտեան ժամը 11ին, Վեհարանում Հայոց Հայրապետի նախագահութեամբ գումարուեց եպիսկոպոսաց խորհրդակցութիւն, ուր տեղի ունեցաւ կարծիքների փոխանակում մի շարք ազգային - եկեղեցական հարցերի շուրջ։ Խորհրդակցութեան մասնակիցները խնդրեցին Հայոց Հայրապետին առաջիկայ տարի Մայր Աթոռում հրաւիրել եպիսկոպոսական ժողով։

Հոկտեմբերի 8ին, Կիրակի օրը, առաւօտեան, Մայր տաճարում պատարագ մատուցեց Կ. Պոլսի Հայոց Շնորհք սրբազան Պատրիարքը։

Նոյն օրը ժամը 18ին Վեհարանի հանդիսութեանց դահլիճում տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր նիստ՝ նուիրուած Կ. Պոլսի Յովհաննէս Կոլոտ պատրիարքի ծննդեան 300ամեակին։

Հոկտեմբերի 9 - 14 օրերին, Մայր Աթոռի հոգեւորական եւ աշխարհական բոլոր պատգամաւորները հրաժեշտ տուեցին Մայր Աթոռին, Հայոց Հայրապետին եւ մեկնեցին անմոռաց տպաւորութիւններով։

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

15 Հոկտ. 1978 Թ.
Ս. Էջմիածին

---

## ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

### ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԳՆԱՀԱՏՒՈՒՄ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՒՈՒՄ ԵՆ ՄԵՐ ԿՈՂՄԻՑ ՅԱՅՏԱՐԱՐԵՑ ՇԱՀՆՇԱՀԸ

Այսու յայտնում ենք թէ՝ Հոկտ. 26ին, Աբան 4 Հինգշաբթի օրը, Ն. Կ. Մ. Արիամեհր Մուհամմէտ Ռզա Շահ Փահլեվիի ծննդեան բարեբաստիկ տարեդարձի առթիւ, Գոլստան պալատում կայացած Սալամի արարողութեան ներկայ գտնուեց Թեհրանի Հայոց Թեմի Առաջնորդ Գերշ. Արտակ Արքեպիսկոպոս Մանուկեանը եւ առաւօտեան ժամը 10.30ին, ընկերակցութեամբ Իրանի Ազգ. Խորհրդարանի պատգամաւորներ Տիկ. Էմմա Աղայեանի եւ Սեւակ Սաղինեանի ջերմօրէն շնորհաւորեց Արքայի ծննդեան տարեդարձը։

Սրբազան հայրը, յանուն Իրանահայութեան բարեմաղթութիւններ կատարեց Ն. Կ. Մեծութեան եւ կայսերական ընտանիքի արեւշատութեան համար։

Ն. Կ. Մեծութիւնը շնորհակալութիւն յայտնելով, յայտարարեց թէ՝ կրօնական փոքրամասնութիւնները գնահատւում եւ հովանաւորւում են մեր կողմից եւ քաջալերւում է իրենց կատարած աշխատանքը։ Եւ այնուհետեւ բարօրութեան եւ յաջողութեան մաղթանքներ կատարեց Իրանահայութեան։

ԴԻՒԱՆ ԱԶԳ. ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ
ԹԵՀՐԱՆԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ
(կնիք)

Թեհրան, Հոկտ. 28

---

## ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԼԱՍ ՖԼՈՐԷՍԻ (Արժանթին) մէջ, Հոկտեմբեր 21ին, տեղի ունեցած է հայ մշակոյթի նուիրուած երեկոյթ մը, որուն իր մասնակցութիւնը բերած է յատկապէս Պուէնոս Այրէսէն հրաւիրուած պատուիրակութիւն մը, բաղկացած՝ Խրիմեան Կրթ. Հիմնարկութեան վարչականներէ, տնօրէններէ, ուսուցիչներէ եւ վարժարանի երկրորդական բաժնի երգչախումբէ՝ 120 հոգի։ Երեկոյթի առաջին բաժնին Թուրքէն Մոզեան խօսած է հայ մշակոյթի մասին, լուսապատկերներու ցուցադրութեամբ։ Երկրորդ բաժնին երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Մարիօ Մայնարիչի, մեկնաբանած է հայկական երգեր, որոնց բացատրութիւնը նախապէս տրուած է ունկնդիրներուն՝ սպաներէն։ Երեկոյթի աւարտին, Խրիմեան Կրթական Հիմնարկութեան տնօրէնուհին՝ Ծարիս Դաւիթեան, շնորհակալութիւն յայտնած է ցոյց տրուած ընդունելութեան համար։

---

ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

Կինը մահամերձ է եւ կը խոկայ։ Բժիշկը ակնարկ մը կը նետէ եւ ամուսինին կը հարցնէ։

— Երկա՞ր ատենէ ի վեր այսպէս կը խոկայ։

—- Օ՜, այո, տոքթէօր, մեր ամուսնացած օրէն ի վեր։

×

Երկու հրեայ գործի մարդիկ, Եագոբ եւ Ապրահամ կը հանդիպին իրարու։

– Հիմա ալ «իւրէ» ունիմ, կ'ըսէ Եագոբ։

–- Իրա՞ւ, ի՞նչ գին կը պահանջես, կը հարցնէ Աբրահամ։

×

Խոստովանութիւնը կ'անցնի Ս. Փ. Հի — տնդեանոցի յիմարանոցի բաժնին մէջ։

— Ախ, մէկ մը ելլեմ սա յիմարանոցէն, կ'ըսէ առաջին խենթը։

—- Ձգէ եղբայր, կը յարէ միւսը, խենթեցա՞ր։

×

Հիւանդապահուհին բժիշկին.

—- Տոքթէօր, շուտ եկէք, պզտիկը ձեռքս լոգարանին մէջ ինկաւ։

–— Շուտ, հանէ, կը պոռայ բժիշկը։

–— Բայց չեմ կրնար ձեռքս ջուրին մէջ խօթել, շատ տաք է։

---

նաշէն արշալոյսին, հէքեաթերգութիւն թանձրացեալ, որ ըլլաս սիրերգն անոր կոկոններուն բուրական, հրացայտ աչքերուն հետ հայասեւ։

Որքա՜ն պիտի ուզէր բանաստեղծը հէք, զգալ այտերուն վրայ Հայութիւնդ գրգռական, որ խնայէր իր սրտին, հառաչն ափսոսանքին, պրկանքի պէս արտմարար, «Դու չես հովիկ իմ հայրենեաց, գնա՛ թողը սրտէս ի բաց :

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

---

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

## ԽՕՍԷՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

### ԾՈՎԸ ՀՐԱՊՈՒՐՈՒՄ Է

2.

Դաշնակից Պետութիւններից շատերը այդքան զօրք չունեն։ Ասենք Սերբերը, Սլաւոնները, Բելգիան, Հոլանդիան։ Այո, նրանք այդքան զօրք չունեն Գերմանիայի դէմ մղած պատերազմում, սակայն նրանց զօրքը, թէեւ քիչ, բայց եւ այնպէս պետական զօրք է, կռւում է իր հողի մէջ կամ նրա սահմաններում, իր ինքնուրոյնութիւնն ու նպատակն ունի։ Այնինչ հայ զինուորութիւնը ցրուած է, հեռու Հայաստանից, կռւում է ուրիշի համար, ուրիշ տեղեր։ Մեծ Հայաստանը կործանուել է Ալաշկերտի հովտից մինչեւ Երզնկա։ Այո, մտածում էր Թաթուլը, հայկական զօրքը եթէ իմի լինի, համախումբ ու իր տանը, ապա Հայաստանը կը փրկուի։ Կը փրկուի թէկուզ այս կիսակործան վիճակում։ Նա սպային ասաց.

—- Իսկ ինչո՞ւ Հայի զօրքը իր տանը չէ՝ Հայաստանում։

Սպան ուսերը վեր քաշեց։ Նա այդ հարցի պատասխան չունէր տալու։

— Այնուամենայնիւ, վերջապէս ասաց նա, ահա գրեթէ լովին մեր ձեռքում է ձեր աշխարհը՝ Տրապիզոնից մինչեւ Կիլիկիա։ Սա արդէն շօշափելի գործ է։ Մեր Թագաւորն այս հողերն այլեւս ոչ մէկին չի զիջի, մանաւանդ Թուրքիային։ Ուրեմն, կարելի է սրանով մխիթարուել։

Թաթուլը այլ բան էր մտածում՝ դառը բան։ Ոչ, լինելու բան չէ, որ Արեւմտեան Հայաստանը փրկուի, ապրի։ Եթէ ինչ որ տեղ նման ցանկութիւն կայ, ապա ինչո՞ւ չեն հայկական զօրքը բերում Հայաստան, ինչո՞ւ չեն թէկուզ այստեղ՝ Տրապիզոնում ստեղծում իշխանութեան հայկական մարմիններ, Պետութիւն։ Նրա համար զարմանալի էր, թէ ինչու Ռուսաց Թագաւորը չի կազմակերպում Հայութեան դիմադրութիւնը՝ իթթիհադական Պետութեան դէմ։ Եթէ նման բան արուի, ապա ռուսական զօրքը կարելի է հանել Հայաստանից ու տանել Գերմանիայի բանակների դէմ, որ արեւմուտքում այնքան չարիքներ են պատճառում Ռուսաստանին։ Թաթուլը մտքում նոյնիսկ ծիծաղեց։ Ոչ, երազանքները դատապարտուած են մահուան։ Հայոց բախտի վրայ ծանր քար է դրուած։

Թաթուլը այս մահացու ճշմարտութիւնը զգում էր ոչ գիտակցութեան բերումով, այլ բնազդով, զինուորականի իր դաժան փորձից։ Բայց կա՞յ, արդեօք ելք։ Կա՛յ։ Դա Հայութեան բեկորները փրկելն է։ Նոյն միտքն է նաեւ այս հանդարտ, չչփոթուող սպան։ Նա գտնում է, որ Հայերի մնացորդները փրկելով պէտք է տեղափոխել Ռուսաստան ու Անդրկովկաս։

–— Հէնց որ պատերազմն աւարտուի, այդ փրկուած, գաղթական Հայերին պէտք է վերադարձնել Հայաստան՝ իրենց տեղերը, ասաց նա։ Ձեր ու մեր պարտքն է որքան կարելի է շատ Հայեր փրկել։

Սպան ասաց, թէ ոչ միայն ինքը, այլ եւ իր պետերը՝ սպաներից սկսած մինչեւ գեներալը, հիացած են Ակնովիտի հրաշքով։ Դա պէտք է օրինակ ծառայի բոլոր Հայերի համար։ Ձիլ Զաքարը հարցրեց.

–— Իսկ քո գեներալը մեզ նաւեր կը տա՞յ, որ Ակնովիտի Հայութիւնը տեղափոխենք Ռուսաստան։

–— Այո, պատասխանեց սպան։ Գեներալը ձեր մասին հարցում է արել արքունիք։ Այսօրվաղը ձեր խնդրանքը կը բաւարարուի։

—– Կարծո՞ւմ ես։

–— Համոզուած եմ։

Եկաւ Թաթուլի բարեկամ ռուս ենթասպան։ Զօրով գնացին գինետուն։ Ձիլ Զաքարը գրեթէ գինի չխմեց։ Նա մի տեսակ այրւում էր ոչ այն է հպարտութիւնից, որ ռուսական բանակում ծանրակշիռ հայ զօրք կայ, ոչ այն է դառնութիւնից, որ այդ զօրքը հեռու է Հայաստանից ու չի հասնում նրա նեղ օրին...

Ենթասպան տաքացաւ, նրա մէջ պոռթկաց մի տեսակ անկեղծութիւն եւ անմիջականութիւն, որոնք անյարիր էին հայ խմբապետների վիճակին ու կացութեանը։ Նա ոտքի կանգնեց, ագմուկով համբուրեց Թաթուլի բեխերը։

— Ես իմ կեանքը պարտական եմ քեզ, եղբայր, սիրելի մարդ, հայ մարդ, գոչեց նա՝ ձեռքերը տարածելով։ Են ինչո՞ւ միայն ես, դու Թուրքի սրից փրկեցիր ինձ նման շատ ռուս գերիների։ Դու իմ փրկիչ Աստուածն ես։

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(193 - Շար.)

## Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Շ. Ատանալեան ի յիշատակ իր ամուսնոյն՝ Երուանդ Ատանալեանի ինչպէս նաեւ՝ Շաւարշ Նարդունիի, Շահան Շահնուրի եւ Հրանտ — Սամուէլի 500 Փ. կը նուիրէ Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 500 Փր. «Յառաջ»ին:

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վիէն.— Այրի Տիկ. Վարդուհի Խօք-սիւզեան եւ զաւակները Յովակիմ եւ Միշէլ, այրի Տիկ. Ծաղիկ Խօքսիւզեան եւ զաւակները եւ Խօքսիւզեան եղբայրները՝ Աբրահամ եւ Պօղոս, այրի Տիկ. Աւետիքեան եւ բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք իրենց սուգին մասնակցեցան նամակով, ծաղիկով, եւ անձամբ, իրենց ներկայութեամբ, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, կեսրայրին եւ ազգականին, ողբացեալ՝

ՍԱՀԱԿ ԽՕՔՍԻՒԶԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

## ՆՈՒԷՐ

Վահան Շահինեան իր մօր ապաքինման առթիւ 100 Փր. կը նուիրէ Լիբանահայութեան եւ 50 Փր. «Յառաջ ին:

## ԱԶԴ

Զորեքշաբթի Նոյ. 1ին տեղի ունեցաւ Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ 50ամեակի առիթով կազմակերպուած վիճակահանութիւնը: Հետեւեալ թիւերը շահեցան.—

1488, 1444, 1409, 1463, 1373, 1345, 1380, 1170, 1113, 1161, 1010, 976, 912, 938, 855, 883, 861, 714, 792, 642, 623, 608, 573, 400, 463, 303, 386, 342, 227, 297, 246, 278, 40, 27, 5:

Իսկ թիւ 45ը շահեցաւ Հայաստան այցելութեան գլխաւոր պարգեւը: Վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ հսկողութեան ներքեւ ստուգիչ յանձնախումբի մը, որուն մաս կազմեցին Տիկ. Փօլէթ Իգկիւլեան, Գ. Գ. Պօղոս Ազարեան, Կարապետ Եմիրճեան եւ Յովհաննէս Ստեփանեան:

Շահողներէն կը խնդրուի անմիջապէս ներկայանալ Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ գրասենեակը, հոգեւոր հովիւին ներկայացնել իրենց տոմսակը եւ ստանալ իրենց շահած նուէրը:

Կը յիշեցնենք թէ բոլոր նուէրները, որոնք չեն յանձնուած 60 օրերու ընթացքին կը դառնան Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ սեփականութիւնը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ


## ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

*Soirée exceptionnelle*

# DANYEL GERARD

LUNDI 20 NOVEMBRE A 21 H.

à l'Olympia



ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 – 14, Ռիւ Սէն - Պազիլ

ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ

# ՍԻԱՄԱՆԹՕ
# Վ. ԹԷՔԷԵԱՆ
# ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

Ուրբաթ, Նոյ. 24, ժամը 20.30ին «Վասպուրական» սրահին մէջ.

Կը խօսին.—

ԿԱՐԱՊԵՏ ՓՕԼԱՏԵԱՆ

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՄԱՆՈՒԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.— Արտասանութիւն, երգ, ընթերցումներ երեք հեղինակներէն


## LIBERTÉ POUR NAZARIAN

NE LAISSONS PAS ASSASSINER NAZARIAN !

Robert Nazarian fondateur du groupe Helsinki arménien a été arrêté le 22 Décembre 1977 par les autorités soviétiques.

Son procès devait commencer le Vendredi 17 Nov. Pour avoir défendu les droits de l'homme, Nazarian va être condamné. Il risque la peine de mort, car les autorités soviétiques cherchent à lui faire endosser la responsabilité de l'attentat du métro de Moscou.

Or il est innocent.

Pour protester contre cette atteinte intolérable aux libertés des patriotes arméniens,

Pour témoigner notre solidarité à R. Nazarian,

Libération Arménienne, ainsi que le Comité des Physiciens, et de nombreux intellectuels français appellent à un rassemblement pacifique devant l'Ambassade d'URSS.

RENDEZ-VOUS :

LE SAMEDI 18 NOVEMBRE A 16 H.

Au métro Porte Dauphine.

*LIBERATION ARMENIENNE*

## Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը կը փնտռէ հսկիչներ իր կայանին համար, 1979 տարեշրջանի Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներուն: Հայերէն գիտնալ կարեւոր է: Արձանագրուիլ մասնաճիւղերուն մօտ մինչեւ Յունուար 15, 1979:

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մանուկներու օրը կը տօնուի Յունուար 15ին, նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան, Փարիզի մէջ:

## Կ'ՈՒԶՈՒԻ

ՎԻՐԺԻՆԻ ՏՈՒՆ

Վարպետ ձեւող կարուհի մը:

Հեռաձայնել երեկոյեան ժամը 17էն սկսեալ՝ 770.11.68:

**Maison VIRGINIE**

Demande coupeuse — mécanicienne qualifiée pour robe.

Téléphoner après 17 h. 770-11-68

## ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Զմիւռնիոյ եւ շրջաններու Հայրենակցական Միութիւնը իր բազում նահատակներու յիշատակին հոգեհանգստեան արարողութիւն կատարել կուտայ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, Կիրակի, Նոյ. 26, եւ ժամը 13ին հոգեճաշ Օթէլ Օփերա–Լաֆայէթ, 80 Ռիւ Լաֆայէթ, Մէթրօ Քատէ:

Ճաշագին 40 Փր.:

Ընդհ. ժողով Նոյ. 20, ժամը 17ին, 32 Ռիւ տը Թրէվիզ:

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկ. Գեւոնեանէ 100 Փր. ի նպաստ դպրոցին:


## Journées d'Amitié

Organisées par
LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR
au profit de leurs étudiants boursiers

Samedi 25 et Dimanche 26 Novembre de 14 h. à 20 h.

Cadeaux de Noël, parfumerie, jouets, livres, disques, cartes de vœux, foulards, cravates, parapluies, jupes, chemisiers, linge de maison, layette, alimentation, buffet spécialités arméniennes.

SETA PAPAZIAN
et JACQUES KRAVETZ
signeront leurs ouvrages
Dimanche de 16 à 18 h.

RAFFI SARKISSIAN
exposera ses pendentifs arméniens

Maison d'Arménie,
57 Boulevard Jourdan, 75014 Paris
Métro : Porte d'Orléans.



Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935



## Le YAN'S CLUB

PRESENTE

Un concert unique à la salle Gaveau le Dimanche 10 Décembre

*Solistes de la R. S. S. d'Arménie*. ROUBEN AHARONIAN (violon), SVETLANA NAVASSARTIAN (piano), ELLATA TCHAKOYAN (soprano), ARCHAVIR GARABEDIAN (baryton).

*Au programme* : Chopin, Ravel, Prokofiev, Katchadrian, Verdi, Massenet, Komidas, Spentiarian...



Pour vos déjeuners d'affaires et vos soirées de détente

# Le Caucase

situé en plein cœur du Marais vous assure de son meilleur accueil dans son cadre agréable et chaleureux

*Spécialités Franco-Arméniennes*

15, Rue St. Gilles, Paris 3e

Métro Chemin Vert

Réservation : 887-31-24

Ouvert tous les jours sauf le Dimanche

Tous les jours au Menu : Aubergine « Karne-yarik », « Manthe », « Lahmadjoun »



# Voyages en ARMENIE

**EREVAN**

ET EXTENSIONS A MOSCOU ET TBILISI ET LENINGRAD

DEPARTS CHAQUE MOIS :

11 jours — 13 jours et 15 jours

A partir de 2680 Fr. comprenant le séjour en hôtel de 1ère catégorie, en pension complète, le transport aérien, les excursions et la visite des villes

*Demandez le programme détaillé à des spécialistes sur les voyages en Arménie depuis plus de 12 ans.*

*N'hésitez pas à nous consulter.*

APARIS

MONDOTOURS OCIVEP

2, Rue de Sèze
75009 Paris
Tél. : 073.30.64
073.32.64
266.50.12

M. BAGHDASSARIAN LEVON

A LYON

**sevan voyages**

50, Cours de la Liberté

69003 Lyon

Tél. : 60.13.66

M. SARKISSIAN VAROUJAN

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
21
MARDI
21 NOVEMBRE
1978

LE NUMERO 1,80 F.

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

| | | | |
|---|---|---|---|
| Ֆրանսա | Տար. 230 Ֆ. | Վեցամսեայ | 125 Ֆ. |
| Արտասահման | Տար. 260 Ֆ. | հատը | 1 Ֆ. 80 |

54ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.254
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
54e ANNÉE — N° 14.254

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

### ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ ՀԱԿԱՀԱՅ ԱՐԱՐՔՆԵՐԸ

— o —

Նոյ. 18 Թուականով խորհրդային Թաս գործակալութիւնը շատ բուռն կերպով դատապարտած է « Բարբարոս արարքները պահպանողական քաղաքազօրքերու, որոնք վերջերս, Պէյրութի մէջ, սպաննած են քանի մը տասնեակ անմեղ Լիբանանի հայ գաղութին պատկանող: Սարսափի այս արշաւը բողոքի հսկայ ալիք մը բարձրացուցած է Խորհ. Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ » կ'աւելցնէ խորհրդային գործակալութիւնը, նշելով Երեւանէն հասած հեռագրի մը մէջ խօսքերը հայ գրագէտներու, որոնք « կը պախարակեն լիբանանեան ֆաշականացած ուժերը »:

Թաս կը յիշէ, եզրակացութեան մէջ, Խորհ. Միութեան դիրքը, « որ միշտ հետեւողական եւ վճռական եղած է Մերձաւոր Արեւելքի Հարցին մէջ եւ որ զօրավիգ կը կենայ Լիբանանցի ժողովուրդին յոյսերուն իր գերիշխանութեան եւ անկախութեան պահպանման համար »:

×

Տեղւոյն վրայ, միջադէպերը չեն պակսիր: Պէյրութի աջակողմեան աղբիւրներու համաձայն հինգ հոգի սպաննուած կամ վիրաւորուած են, առջի օր, արեւելեան գօտիին մէջ: Քաթայէպի ձայնասփիւռին համաձայն, կրակ բացած են սուրիական ուժերը մինչ ձախ–անկախ շարժում մը կ'ըսէ թէ աջերն են որ կրակ բացին արաբական տարհամոզման ուժերու վրայ եւ երկու հոգի սպաննեցին ու հինգ ուրիշներ ալ վիրաւորեցին:

×

Սարգիս Փարիզ կուգայ Երկուշաբթի, Նոյ. 27ին եւ ժամը 15.45ին օդակայանը կ'ընդունուի Նախարարապետ Պառի կողմէ: Նախագահ Սարգիս Օթէլ Մարինեի կը մնայ մինչ լիբանանեան պատուիրակութիւնը՝ Քրիյոն: Ժամանման օրը, ճաշ լիբանանեան դեսպանատունը: Երեքշաբթի ցերեկ գլուխ գլխի տեսակցութիւններ՝ Ժիսքար – Սարգիս, Պառ – Հըս, Պութրոս – Կիրէնկօ, ապա ժամը 15.15ին ընդլայնուած ժողով, մասնակցութեամբ պատուիրակութեանց միւս անդամներուն: Ժամը 17ին Սարգիս կ'ընդունի նախագահ Փոհէրը, 18ին՝ Ժորժ Կորսը, 20.30ին պաշտօնական ճաշ՝ Քէ տ'Օրսէ: Չորեքշաբթի առտու հանդիպում մը նախատեսուած է լրագրողներուն հետ, ցերեկին Ազգ. Ժողովի նախագահը ճաշ մը կուտայ, ապա Քրիյոն պանդոկը, Լիբանանի դեսպանատունը ընդունելութիւն մը կուտայ շուրջ 500 անձնաւորութիւններու, ի շարս որոնց Փարիզ ապրող Լիբանանցիները: Իրիկունը ճաշ մը կուտայ եւ Ուրբաթ օր, Պէյրութ կը վերադառնայ:

× Նախկին նախագահ Շառլ Հէլու տեսակցութիւն մը տուած է Քաթայէպի ձայնասփիւռէն եւ թելադրած որ կլոր սեղան մը գումարուի Վերսայլ:

### ՅՈՅՆ – ԹՈՒՐՔ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ

— o —

Սահմանային բաւական ծանրակշիռ միջադէպեր պատահած են վերջերս երկու երկիրներու միջեւ: Դեռ նոր էր որ Թրքական ձկնորսական նաւ մը բռնաբարած էր յունական ջուրերը եւ դատապարտուած, այս անգամ կրկին Թուրքերն են որ յոյն երեք ագարակապան բռնած տարած են, մինչ Էվրոս գետակին բերանը Թուրք նաւ մը ընկղմած է յոյն նաւ մը: Այս միջադէպերը պատահած են ճիշդ այն միջոցին երբ փորձագէտներ կը բանակցին ելք մը գտնելու համար Եգէականի օդանաւային սահմաններու հարցին:

ԱՂԱՆԴԻ
ԱՆՀԱՒԱՏԱԼԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

### 300-400 ՀՈԳԻ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ Կ'ԸԼԼԱՆ 5 ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆԵԼԷ ԵՏՔ

— o —

Կույանի (նախկին բրիտանական գաղթավայր) կոյս անտառին մէջ, աղանդ մը կ'ապրի՝ « Ժողովուրդին տաճարը » մկրտուած, հիմնուած 15 տարի առաջ Ճիմ Ճոնսի կողմէ եւ որ այսօր 30 հազար անդամներ ունի: Զանազան մեղադրանքներ կան սակայն անոնց մասին, ինչպէս ծեծի, ճաղկանքի հրապարակային նիստեր, որոնք ծանօթ էին իբրեւ « ընտանեկան նիստեր », ուղեղի լուացում, երախայի առեւանգում, շինծու ապաքինումներ, կողոպուտներ, եւայլն, եւայլն: Աղանդին անդամներէն մէկը ահաւոր խոստովանութիւններ ըրած էր ամերիկացի լրագրողի մը: Այս ամբողջին հետեւանքով է որ քննիչ յանձնախումբ մը, դեմոկրատ ծերակուտականի մը գլխաւորութեամբ եւ լրագրողներու մասնակցութեամբ, Շաբաթ օր, տեղւոյն վրայ կ'երթար բայց հազիւ հասած ծերակուտականը եւ հինգ լրագրողներ կը սպաննուէին: Երկուշաբթի օր ալ ոստիկանութիւնը արդէն 300 դիակ երեւան հանած էր, աղանդաւորներ, որոնք անձնասպան եղած էին: Բայց հաւանական է որ անձնասպան եղողներու թիւը շատ աւելի մեծ ըլլայ: Դեռ այլ զարմանալի եւ զարմանազան բաներ կրնան մէջտեղ ելլել:

### ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՕ անկասկած 5րդը պիտի նկատուի, դաւաճան « չորսերու խմբակին » կողքին եթէ այս թափով շարունակուի « ապամաօյականացումը »: Արդարեւ, պատերուն վրայ փակցուած հանրագրերով, կը քննադատուի մեծ ղեկավարը, « որովհետեւ անոր մտածումը բնազանցական էր իր կեանքի վերջին տարիներուն եւ զօրավիգ եղաւ Չորսերուն, տապալելու համար Թենկ Ցիաօ–Փինկը »: Առաջին անգամն է որ Մաօ բացէ ի բաց կը քննադատուի:

ՊԱՊԸ ընդունեցաւ Գերպ. Լըֆէվրը, աւանդապաշտ եպիսկոպոսը, որ ձեւով մը անջատողական շարժում մը ստեղծած էր եւ կախակայուած էր ատիվինիս, Վատիկանի կողմէ: Տեսակցութիւնը տեւած է աւելի քան ժամ մը բայց ոչ մէկ մանրամասնութիւն կը տրուի: Իր դիմումին վրայ է որ Գերպ. Լըֆէվր կ'ընդունուէր եւ որքան ալ հաւանական չնկատուի որ Ֆրանսացի եպիսկոպոսը Գանոսա գացած ըլլայ, նոյնքան անհաւանական է որ Ցովհ.–Պօղոս Բ. տեղի տայ: Տարակարծութիւնը խոր է քանի Գերպ. Լըֆէվր խնդրոյ առարկայ կ'ընէ Վատիկան Բ.ի ամբողջ որոշումները:

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ, 150 հազար հաւատարիմներ համախմբուած են կարօտով ոգեկոչելու համար Ֆրանքոյի մահուան Գ. տարելիցը... մինչ Թագաւորը Լատին Ամերիկա կը գտնուի: Քիչ առաջ, վիժած էր պետական հարուած մը « Կալաքսի գործողութիւնը » որ կը ձգտէր տապալել կառավարութիւնը եւ դաւին հեղինակներն ալ կը ձերբակալուէին, բայց Ֆրանքօն վերյիշողները բնաւ չանդրադարձան այդ դէպքին, չեշտելով հանդերձ « Երէկուան վերջինները չենք, այլ՝ վաղուան առաջինները »:

ՊՈՒՄԵՏԻԷՆԻ հիւանդութիւնը հաստատուեցաւ: Ալժերիոյ ղեկավարը հիւանդանոց փոխադրուած է եւ երկու ֆրանսացի մասնագէտներ կանչուած են: Երիկամունքի ծանր բարդութիւններէ կը տառապի:

ԲՐԵԺՆԵՒ ազդարարութիւն մը ըրած է Ուաշինկթընի Պարսկաստանի մասին, թէեւ ցարդ Մոսկուա շատ զգոյշ էր: Բրեժնեւ կը զգուշացնէ Միացեալ Նահանգները, որ Պարսկաստանի « ներքին գործերուն չմիջամտեն »: Ֆիկառօի մէջ (Շաբաթ օր) Թիէրի Տէժառտէն կրկին կ'անդրադառնայ հակահրեայ եւ հակահայ տրամադրութիւններու, մանաւանդ Սպահան, ուր խուճապի մատնուած Թեհրան կը քաշուին: Ընդհանրապէս օտարներու դէմ շատ բուռն տրամադրութիւն կայ՝ ամերիկացի մանաւանդ, քանի «Շահը Ամերիկացիներուն, Սէ. Ի. Ա.ին մարդն է »: Ֆրանսացիներն ալ մտահոգ են բայց Խոմէյնիի շուքը առ այժմ կը պաշտպանէ զիրենք:

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 15–16)

### ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԵՐԱԺԻՇՏ ՎԱՐԴԱՆ ԱՃԷՄԵԱՆԻ ՄԵԾ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

22ամեայ Վարդան Աճէմեան Երեւանի Երաժշտանոցի առաջին շրջանաւարտն է, որուն աւարտաճառը ընդունուած է Օփերայի մէջ բեմադրուելու համար: Մասնագէտներ մեծ գնահատանքով արտայայտուած են Յովհ. Թումանեանի հէքեաթներու մոթիֆներով ստեղծուած « Կիկոսի մահը » օփերայի մեղեդիներու թարմութեան եւ բեմականութեան մասին: Օփերայի գլխաւոր տնօրէն Արամ Քաթանեան զայն համարած է երիտասարդ երաժիշտի մեծ նուաճումը: Վարդան Աճէմեան, իբրեւ երաժիշտ, առաջին քայլերը առած է 15 տարեկանին: Յօրինած է երգեր եւ սենֆոնիք երկեր: Զաւակն է ծանօթ երաժիշտ Ալեքսանդր Աճէմեանի, եւ թոռը՝ բեմադիր Վարդան Աճէմեանի: Խօսելով իր յառաջիկայ ծրագիրներու մասին, երիտասարդ երաժիշտը ըսած է, թէ սկսած է սենֆոնիք պոէմ մը գրել, որ նուիրած է իր մեծ հօր՝ Վարդան Աճէմեանի յիշատակին:

×

### ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ ՆԱՀԱՊԵՏԻՆ 122ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Գորիսի շրջանի Խոզնավար գիւղի բնակիչները տօնած են իրենց համագիւղացի Հայրապետ Սարգսեանի ծննդեան 122րդ տարեդարձը: Զանգեզուրի նահապետը, որ աւելի քան հարիւր տարի հովուութիւն ըրած է, կ'աշխատի իր սեփական այգիին մէջ, որսի կ'երթայ, հիանալի յիշողութիւն ունի, տեսողութիւնն ալ լաւ է: Վերջին մարդահամարի համաձայն Հայաստանի մէջ կայ մօտաւորապէս վեց հազար երկարակեաց: Անոնց մեծ մասը կ'ապրի լեռնային գիւղերու մէջ:

×

### ՄԵՂՐԻԻ ՋՐԱՏԱՐԸ ՍԿՍԱԾ Է ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒԻԼ

Մեղրիի մէջ սկսած է օգտագործուիլ մօտ 50 քիլոմեթր երկարութիւն ունեցող ոռոգման ջրատարը: Ան սկիզբ կ'առնէ Կապուտջուղի լեռնալանջէն՝ 3400 մեթր բարձրութեան վրայ գտնուող Սաղկասու լիճէն: Ջրատարը կ'անցնի դժուարամատչելի լեռնալանջերէ, կիրճերէ եւ կը հասնի մինչեւ Շվանիձոր եւ Նիւվադի գիւղերը:

×

### ՇԱՒԱՐՇԱՒԱՆ ԳԻՒՂԸ ՕԺՏՈՒԱԾ Է ՀԵՌԱՁԱՅՆՈՎ

Նոյեմբերեանի շրջանի Շաւարշաւան գիւղին մէջ սկսած է բանիլ 200 թիւնոց ինքնաշխատ հեռաձայնի կայանը: Գիւղի բազմաթիւ բնակարանները ունեցած են իրենց հեռաձայնները:

×

### ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Թոքիոյի հեռատեսիլը պատկերասփռած է Հայաստանի նուիրուած յայտագիր մը, որու ընթացքին ցոյց տրուած է Հայոց դժնդակ եւ նոյն ատեն հերոսական կեանքի պատմութիւնը: Ներկայացուած են օտար բռնակալներու կողմէ աւերուած ամրոցներու եւ եկեղեցիներու փլատակները, նահատակներու յուշարձանները: Յայտագիրը անդրադարձած է նաեւ Հայաստանի բնութեան եւ պտուղներու առատութեան, գիւղացիական կեանքի, ինչպէս նաեւ Հայաստանի մշակութային յառաջդիմութիւններուն:

×

### ԴԵՐԱՍԱՆ Ֆ. ՄԿՐՏՉԵԱՆ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏ. ՄՐՑԱՆԱԿԱԿԻՐ

Հայաստանի ծանօթ դերասաններէն Ֆրունզէ Մկրտչեան արժանացած է Խորհրդային Միութեան պետական մրցանակին: Ցայժմ թատրոնի եւ շարժանկարի մէջ մարմնաւորած է մօտ 150 դեր: «Եռանկիւնի» շարժանկարի դերին կերպարի մարմնաւորման համար ան արժանացած էր Հայաստանի պետական մրցանակին: Հայ դերասանը խաղացած է զանազան դերեր տարբեր շարժանկարներու մէջ՝ «Մենք ենք, մեր սարերը», «Բժիշկ այբոլիտ», «Կովկասի գերուհին» եւայլն: Սունդուկեան թատրոնի լաւագոյն դերասաններէն Ֆ. Մկրտչեան աշակերտած է Խորհ. Միութեան ժողովրդական արուեստագէտ Վաղարշ Վաղարշեանի:

×

### ԼԵՒՈՆ ՋԱՎՈՒՇԵԱՆԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Երաժշտական քննադատներ գնահատանքով արտայայտուած են Հայաստանի ծանօթ արուեստագէտներէն՝ Լեւոն Ջավուշեանի եօթը փրելիւտներէ բաղկացած դաշնամուրի շարքին համար, որ վերջերս հնչած է Չեխոսլովաքիա: Երկը գրաւիչ է իր յուզականութեամբ եւ գոյներու անզուսպ խաղով: Երաժիշտին գործերը ծանօթ են լայն շրջանակներուն եւ յաճախ հնչած են ձայն – հեռատեսիլէն իր սիւիթը՝ թաւջութակի եւ դաշնակի համար, դաշնակի եւ նուագախումբի համար քոնչերթօն եւայլն: Վերջերս արուեստագէտը սկսած է երգեր յօրինել:

ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ, ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐ

# ԵՌԱՆԿԻՒՆ

Գրեց՝ ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Երկրորդ Գաղափար:

Ինչպէս քիչ մը ամէն բան մեր ազգային կեանքին մէջ, հայ դպրոցն ալ կը քաշկռտուի քաղաքակրթութեան անել փողոցներուն խորերը: Ամէն տարի, բարեմիտ մտաւորականներ, դեռ ակռանին չլուացած՝ կ'ելլեն մեզի քարոզ կը կարդան թէ հայ դպրոցը, հայ եկեղեցւոյ կողքին՝ վերջին կռուանն է Հայութեան, հայ լեզուին, ու անհրաժեշտ է դպրոց կառուցանել այս երկրին մէջ եւն., եւն.: Ճիշդ է անշուշտ, բայց մասամբ միայն: Երբեմն ալ կը ստիպուինք Հայաստանէն ժամանած մտաւորականներէն հայրենասիրութեան դաս մտիկ ընել՝ որովհետեւ այդ մարդիկ կը կարծեն որ Հայաստանի հողին վրայ ծնած ըլլալը իրենց բացառիկ իրաւունքներ ու ճշմարտութիւններ կուտայ, տեսակ մը մենաշնորհը հայ մշակոյթին: Անկասկած որ դպրոցական գետնի վրայ Հայաստանի բերած օժանդակութիւնը կարեւոր է բայց մեր կացութեան մէջ հոգեբանական նուրբ հարցեր կան, մշակոյթի սահմանումի տարբերութիւններ որոնք նոյնքան կենսական են մեզի համար: Սակայն հիմնական հարցը այն է, որ մեր դպրոցի ըմբռնումը հինցած է, հինցած:

Դարուկէսէ ի վեր, մեր վարժարաններու կրթական փիլիսոփայութիւնը գրեթէ ոչ մէկ փոփոխութիւն կրած է: Ցեղասպանութեան ենթարկուեցանք, Հանրապետութիւն ու անկախութիւն ունեցանք, կորսնցուցինք, մեր մէկ կարեւոր մասը համայնավար գաղափարաբանութեան կը ծառայէ: Սփիւռք ու քոզմոպոլիք եղանք — բայց մեր դպրոցական քաղաքականութիւնը մնաց անթարթ: Եկեղեցին չափ պահպանողական հաստատութիւն մը եղած է, մինչդեռ ծայր աստիճան ճկուն, արկածախնդրական նոյնիսկ ու յանդուգն պէտք էր ըլլար:

Շատ լաւ գիտենք բոլորս թէ եթէ մեր վարժարանները խեղճ վիճակի մէջ են՝ բուն պատճառը կապ չունի ոչ նիւթականի ոչ ալ ուսուցչական կազմի որակին հետ, հակառակ անոր որ, Աստուած գիտէ, պէտք ունինք առաջնակարգ ուսուցիչներու: Սակայն հարցը այդ չէ, — այլ անկարողութիւնն՝ մեր կրթական գաղափարաբանութիւնը բանաձեւելու, գիտակցելու՝ թէ հիմնական փոփոխութեան կը կարօտի մեր ամբողջ ըմբռնումը դպրոցի մասին:

Առաջինը՝ Հայապահպանումի յղացքին հետ առնչուած է: Այս դպրոցներով գրեթէ ոչինչ կրնանք փրկել: Շատ շատ հրապարակ կը նետենք սերունդներ թութակներու՝ որոնք իրենց տրուած հայկական աւանդական քանի մը հէքեաթները ու գեղեցիկ առասպելները գոց սորված՝ խանութ, քլինիք ու գրասենեակ կը բանան, մէջը կը տեղաւորուին ու լաւագոյն պարագային, կը սկսին իրենց նախահայրերու երգերը երգել: Դպրոցը սակայն գլխաւորաբար մարդկային միտքը կրթելու, մշակելու, պատրաստելու կը ծառայէ ու ատկէ ետք միայն իրմէ դուրս նպատակի մը կը լծուի: Անկախ մտածում, իմացական ու հոգեբանական արթնութիւն, քաղաքական պայքարներու պատրաստութիւն, արկածախնդրական ոգի ու յանդգնութիւն, ըմբոստ խառնուածքի մշակում — ասոնք են քանի մը դաշտերը դպրոցի աշխատանքին: Բայց ամէն անգամ որ կը փորձենք մեր տղոց մտքերուն մէջ ազգային գիտակցութիւն արթնցնել, լեզու եւ պատմութիւն՝ վերածել զուտ յուզական ապրումի պահերու, ազգային հպարտութեան զգացումը քարոզով ու խրատով ներմուծել, մէկ խօսքով Հայկական Ոգին փոխանցել նոր սերունդին՝ վտանգի կ'ենթարկենք այդ ոգին եւ թէ ալ աշակերտներուն իմացական պատրաստութիւնը: Որովհետեւ այդ զգացական բովանդակութիւնը՝ մանկութեան սէրերու նման՝ կեանքի առաջին լուրջ փոթորիկին՝ կը ցնդի կ'երթայ, մանաւանդ Միացեալ Նահանգներու նման երկրի մը մէջ ուր անձնական անկախութիւնը, ուժի աւանդութիւնը ու յանձնապաստան մտայնութիւնը՝ սրբութիւններ են որոնք կենսունակ կը պահեն ժողովուրդը: Հոս որեւէ բռնադրում իմացական թէ հոգեբանական՝ կը խրտչեցնէ տղայ թէ չափահաս: Ամէն պարագայի՝ բռնատիրական կարգերու արձագանգներ կը թելադրէ՝ որմէ խուսափելու է ամէն ուսուցիչ, գէթ այս երկրին մէջ:

Հայկականութիւնը հոյակապ բան է, պայմանաւ որ միայն զգացական տարբերէ չբաղկանայ այլ եւ ըլլայ գաղափար եւ գիտակից մտածում, ու մաս կազմէ աշակերտներու կեանքի անմիջական տարածութեան: 12 տարեկան ամերիկածին հայ դպրոցականները կը խրտչին այսօր երբ կը զգան թէ իրենց հայ ուսուցիչները, ու յատկապէս հայերէնի ուսուցիչները՝ օրն ի բուն, հազար ու մէկ ձեւով ու կռթնած իրենց պաշտօնի հեղինակութեան՝ ճիգ կը թափեն զիրենք համոզելու որ հայերէն խօսին, սիրեն իրենց բազմաչարչար ազգը ու հպարտ ըլլան մեր փառապանծ անցեալով: Այդ մերը սակայն ջուրի ձայն է տղոց համար որոնք այդ հաւաքական զգացումով միայն իրենց տարեկիցներուն կապուած կը զգան ու կը զատուին իրենց ծնողքներէն: Ու այս բաժանումին բուն պատասխանատուն՝ եթէ կարելի է այդ տեսակ որակումներ ընել՝ իրենց ծնողքն իսկ է շատ յաճախ, երբ հետեւելով ամերիկացի միջին դասակարգի սովորութեան՝ մէկ տան մէջ երկու մակարդակի կեանք կը կազմակերպէ — անչափահասի ու չափահասի: Կը խրտչին նաեւ, որովհետեւ այս երկիրը չի տանիր անսանձ զգացականութիւն հայերէն լեզուով (արդէն կարելի չէ անգլերէն լեզուով ու արտայայտութեամբ յուզումի հեղեղ ստեղծել) ու այդ աշակերտները նոյնիսկ աւելի սուր, վըտանգաւոր բառեր կրնան գործածել — պրէյն — ուոշինկ: Այս երկիրը ո՛չ Պարսկաստանն է, ո՛չ Լիբանանը ոչ ալ մանաւանդ Հայաստանը, ու այս քաղաքակրթութեան մէջ անձնական անկախութիւնը ամէն բանէ կը գերադասուի, մէջն ըլլալով թէ՛ ընտանիքը թէ՛ համայնքը եւ նոյնիսկ երկիրը: Այնչափ հսկայ է երկիրը որ անհատական, ճղճիմ տունի մը յղացքն իսկ շատ անգամ կեանքի փորձառութեան մէջ երկրորդական տեղ կը գրաւէ: Ամերիկեան կեանքի շարժականութիւնը, ներքին ուժականութիւնը այնքան ուժեղ են՝ որ հին աշխարհի գեղեցիկ, յուզիչ խօսքերը — հողին ձայնը, հայրենիքին կանչը, «ուրե՞ղ է մեր տունը» (ինչպէս կը բանաձեւէր տարիներ առաջ Վ. Պետրոսեան) հարցումը, պատկանելիութիւնը, ազգայնականութիւնը, եւայլն — շատ տարտամ արձագանգ կը թողուն միջին քաղաքացիին ջիղերուն վրայ: Այս հոգեբանութեան մէջ մեծցած հայ տղաքը ի՞նչպէս կրթել, ի՞նչ տեսակ Հայոց պատմութիւն աւանդել, ի՞նչպէս ազգային ապրում ստեղծել, ի՞նչ իմաստ տալ «ինքնութիւն» բառին երկրի մը մէջ ուր ինքնութիւն կոչուածը թէ հաւաքական, ընկերային ու լեզուական շատ թոյլ գունաւորում մըն է՝ եւ թէ ալ անձնական սահմանումի հարց, կռթնած բարոյական քանի մը ուժեղ ըմբռնումներու: Այնպէս որ հիմնական տարբերութիւնը որ ունի հայ վարժարանը ոչ-հայ վարժարանէն՝ ինքնութեան հարցի մը կեդրոնական դիրքն է: Ոչ թէ աւանդական անցեալէն աւելցած ինքնութիւնը զոր այսօր իբր յաւիտենական, անփոփոխ էութիւն մենք կը գործածենք այլ նոր մը որ խտացնէ թէ՛ հինը թէ՛ նորը՝ շինուած Արեւմուտքի ջղայնութեանց ու հրմշտուքին մէջ, ոգեկան իրողութիւն մը որ կաղապար ըլլայ մեր մէջ յամեցող ազգային յատկանիշներուն:

Հոս է որ փոփոխութիւնը անհրաժեշտ է: Աւանդել մեր պատմութիւնը սկսելով Հայկ ու Բէլէն ու մագլցելով բոլոր մաշած աստիճաններէն մինչեւ մեր օրերը՝ շատ — շատ կը մնայ դէպքերու փառահեղ տողանցք՝ որով կրնանք հպարտանալ, կամ ալ կը ծառայէ ազգային անցեալի շուրջ մեր տղոց երեւակայութիւնը՝ գրգռելու: Վերջին հաշուով սակայն, շատ բանի չի գար: Պէտք է մեր ամբողջ դրամագլուխը, անցեալով ու ներկայով՝ օգտագործել՝ ազատագրուելու մեռած ու մեռնող կաղապարներէն ու նետուելու՝ դիմանալու, ստեղծելու ու ամրանալու դժուար գործին: Ու ի՛նչ որ այս նպատակին չի ծառայեր — ըլլայ ան ակադեմական փառաւոր ուսումնասիրութիւն, շքեղ եկեղեցի, սքանչելի գրական երկ, քաղաքական մեծադղորդ արարք — նկատելու է որպէս երկրորդական մակարդակի իրողութիւն: Այս հիման վրայ է որ պէտք է ջնջել Հայոց պատմութեան դասը, աշակերտութեան միջինին չխօսիլ երբեք այդ մասին ու զայն փոխարինել «Հայ ինքնութեան կազմութիւնը» անուն դասով մը՝ որ պարունակէ միայն այն իրողութիւնները քաղուած մեր պատմութենէն ու մշակոյթէն՝ որոնք կը պարունակեն մեր ինքնութեան տարրերը: Եթէ պէտք է զոհել մեր Պատմութիւնը փրկելու համար մեր ազգը՝ անհրաժեշտ է որ ընեն ատիկա: Տալ մեր ժողովուրդին կենսագրութեան հիմնական գիծերը, բանաձեւել անոր կեանքի իմաստութիւնը, գտնել մեր հայկականութեան մայր երակը ու զայն թելադրել, հասկցնել առանց դիւրին հռետորութեան կամ պէտք եղածէն աւելի զգացականութեան՝ երբ կը խօսինք Վարդանանցի մասին կամ Բագրատունեաց փառքին մասին, եղերականութեան չզարնել երբ կը ներկայացնենք մեր չարչարանքները Միջին Դարերէն մինչեւ նոր ժամանակներ՝ յանգելու համար 1915ի ողբերգականութեան, ատելութեան, անզօր կատաղութեան, գութի մուրացկանութեան ու ամօթին եւ քիչ մը անպէտ վրէժին: Այսօր, մեծագոյն օգտակարութիւնը որ մեր Պատմութիւնը կրնայ ունենալ մեզի հասկցնելն է ներկայ ու գալիք սերունդներուն թէ ո՞վ էինք մենք որպէս բարոյական ու ոգեկան ինքնութիւն՝ առանց փորձելու զայն պարտադրել ողբով ու կոծով, հազար ափսոսանքով ու գլուխ շարժելով սա առարկայական, չէզոք, արթուն ու սինիք պատանիներուն՝ որոնց միակ յանցանքը տարբեր տեսակ Հայ ըլլալ է եւ որոնք անմիջապէս որ առիթը ունենան, կռնակդ հայու դարձած՝ քեզ պիտի հեգնեն կամ գթան վրադ ու հանդուրժեն մինչեւ որ աւարտեն ուսումնին ու ազատ ըլլան քեզ մոռնալու առանց զղջումի: Ինքնութեան այս դասին մէջ կը մտնեն նաեւ ուրիշ կարեւոր նիւթեր ու կրթական տարրեր — Հայ Գրականութիւն, Ֆոլքլոր, Կրօն, մէկ խօսքով՝ Մշակոյթը: Գրականութիւնը սակայն, բացառիկ հարցեր կը յարուցէ:

(Շար. 2)

# ԶՈՒԱՐԹՆՈՑ ՏԱՃԱՐԸ ՊԷՏՔ ՉԷ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԻ

Այս տաճարին մէջ, ո՛վ Տէր, աղօթեցին անոնք որ իրենց ցաւի ծուխին խառն՝ հրճուանքի բոց մ'ունէին...

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

(Զուարթնոց Տաճարին մէջ)

Գրեց՝ ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

Զրոյց կը շրջի թէ Գառնիի մեհեանին վերաշինութեան գտած յաջողութենէն խրախուսուած, կարգ մը իրաւասու շրջանակներ կը մտածեն վերաշինել նաեւ Զուարթնոց տաճարը:

Այս մասին հակասական լուրեր կը տարածայնուին պարբերաբար եւ Ամենայն Հայոց Հայրապետն իսկ պէտք տեսած էր վերջերս յայտարարութիւն մը ընել ժընեւի մէջ, վստահեցնելու համար թէ, թէեւ այդպիսի ծրագիր մը գոյութիւն ունեցած է նախապէս, բայց ներկայիս լքուած է:

Լոկ ենթադրութեանց վրայ հիմնուելով վերաշինել Զուարթնոցը, առանց ունենալու ճշգրիտ տուեալներ, պիտի նշանակէր զայն փճացնել վերջնականապէս: Կը խորհինք թէ ոչ ոք կրնայ նման ծանր պատասխանատուութիւն մըստանձնել:

Գառնիի մեհեանին պարագան տարբեր էր բոլորովին: Նախ կար այն իրողութիւնը թէ փլատակներուն կարեւոր մէկ մասը մնացած էր տեղւոյն վրայ, եւ յետոյ, մեհեանը կը պատկանէր ապահովաբար որոշ տիպարի մը որուն նմոյշները շատ են հելլէնա-հռոմէական աշխարհին մէջ: Մնաց որ հայ ազգային ճարտարապետութեան յատուկ ստեղծագործութիւն մըն ալ չէր Գառնի, եւ հաւանական սխալ մը պարագային տուժողը հայ արուեստը պիտի չըլլար վըստահօրէն:

Գառնիի վերաշինութիւնը դարձած էր նաեւ համամիութենական հարց, քանի որ Խորհ. Միութեան հողամասին վրայ գոյութիւն ունեցող միակ հելլէնահռոմէական մեհեանն էր: Այդ կէտը նպաստած էր անկասկած, որպէսզի ընդունուի ճարտ. Սահինեանի ծրագիրը եւ արտօնուի վերաշինութիւնը այդ հիման վրայ:

Արեւմուտքի գիտական շրջանակները շատ աւելի վերապահութեամբ եւ զգուշութեամբ կը մօտենան նման հարցերու, միշտ վախնալով որ հաւանական սխալ մը կրնայ անդարմանելի կացութիւններ ստեղծել: Ճարտ. Սահինեան բացարձակ վստահ էր իր վարկածին վրայ, եւ լա՛ւ որ այդպէս էր: Այդ վստահութեան շնորհիւ մեհեանը վերաշինեց եւ այսօր Գառնի իր վեհափառ շքեղութեամբ կը կանգնի, զարմանահրաշ բնանկարի մը մէջ ընդելուզուած:

Ի տարբերութիւն Գառնիի, Զուարթնոցի մասին ճշգրիտ ծանօթութիւնները շատ քիչ են դժբախտաբար: Խաչիկ վարդապետ Դադեանի կողմէ դարասկիզբին ըստ բախտի սկսած պեղումները, շարունակուած՝ Թորամանեանի կողմէ բարեխղճութեամբ, որոշապէս չեն բացատրած շինութեան ընդհանուր ձեւն ու կառուցային մանրամասնութիւնները: Թորամանեան վարկած մը դրած է մէջտեղ, որուն եկած են ուժ տալ Անիի Գագկաշէն Ս. Գրիգորի մաքէթը՝ գտնուած պեղումներու ընթացքին, ինչպէս նաեւ Փարիզի Սէնթ-Շափէլի բարձրագոյն գրան զոյգ քանդակները, որոնք Նոյի տապանը կը խորհրդանշեն եւ որոնց ճիշդ թուականը անյայտ է:

Ի նպաստ Թորամանեանի թէզին, ասոնց վրայ կարելի է աւելցնել նաեւ հետաքրքրական որմանկար մը որ տեսանելի է Կրեմլինի (Մոսկուա) Ս. Աւետման տաճարին գաւիթին աջ պատին վրայ: Որմանկարին նիւթն է Յովնան, որ նաւէն ջուրը կը նետուի եւ կը կլանուի կէտ ձուկին կողմէ: Նաւուն յետսամասին վրայ զետեղուած է երեքյարկանի շէնք մը, որ իր կոնաձեւ տանիքներով կը յիշեցնէ Զուարթնոցը (*):

Թորամանեանի վերակազմութիւնը աւելինքոտ է թէեւ բայց ենթադրութիւն մըն է պարզապէս եւ չի կրնար ապացուցուիլ: Ոմանք առարկած են նոյնիսկ թէ Թորամանեանի գծագրած ձեւով շէնք մը չի կրնար կանգուն մնալ: Միլանաբնակ Յ. Գազանճեան որ շինանիւթերու դիմադրականութեան մեծ մասնագէտ մըն է, Երեւանի Սիմբոզիոմին ներկայացուց զեկուցում մը ապացուցանելու համար թէ ընդհակառակն նման շէնք մը կրնայ կանգուն մնալ, եթէ հոն գոյութիւն ունեցած ըլլան երկրորդ պատին ծանրութիւնը փոխանցելու կոչուած ցած ու հակեալ կամարներ եւ հաւասարակշռիչ տակաւ անկիւնաքարեր, շինարարական ճարտա՛ր լուծումներ, որոնց մասին Թորամանեան չէր մտածած ապահովաբար: Ենթադրութիւն մը ապացուցանել ուրիշ ենթադրութեամբ մը, գիտական մտքի յատուկ մարզանք մըն է միայն, եւ նոյնինքն Գազանճեան կ'եզրակացնէ թէ այս բոլորը չեն բաւեր Զուարթնոցի իրական ձեւը ճշդորոշելու:

Զուարթնոցէն շատ քիչ բան մնացած է եւ եղածն ալ անընդհատ տեղափոխուած է դժբախտաբար: Կարելի չէ հետեւաբար ձեռնարկել վերաշինութեան, հիմնուելով 10 առ հարիւր իրականութեան եւ 90 առ հարիւր ենթադրութեան վրայ: Վերակազմութեան համար կարելի է տարբեր առաջարկներ ալ ներկայացնել (ինչպէս բանաւոր առաջարկ մը բրած է Մնացականեան) եւ կը բաւէ որ առաջարկուած լուծումները տարբերին բարձրութեամբ, տանիքներու թեքումով, ներքին կամարներու աքուցումով, պատուհաններու բացուածքով եւ այլեւայլ բազմաթիւ մանրամասնութիւններով, որպէսզի ու–

նենանք նոյն չէնքին բազմաթիւ տարբերակները, բայց ոչ նոյնինքն հարազատ չէնքը:

Զուարթնոցի յատակագիծը յայտնի է թէեւ, բայց մնացեալը կը մնայ անծանօթ: Շինութիւն մը յատակագիծ չէ միայն, այլ՝ միջոցին մէջ կաղապարուած ծաւալներու համադրութիւն, որ կը ստանայ խորհրդանշական ոգեկան իմաստ — ներ, մանաւանդ աղօթատեղիի մը պարագային:

Եւ ի՞նչ կ'արտայայտէր Զուարթնոց տաճարը: Ապահովաբար «ցաւի ծուխին խառնուած հրճուանքի բոցը» ժողովուրդի մը, որուն աշխարհահայեացքը բացատրելու համար բանաստեղծը լաւագոյն բանաձեւը կը գտնէ ներշնչման պահու մը, բայց արուեստի պատմաբանը կը տատամսի առ ի չգոյէ նիւթական տուեալներու:

Կը մնայ ուրեմն պահել աւերակները եւ շարունակել ուսումնասիրութիւնները: Յունաստան լեցուն է փլատակներով, որոնք կը պահպանուին բծախնդրութեամբ, առանց դիմելու վերաշինութեան արկածալից ձեռնարկներու: Միջազգային հանրային կարծիքը կ'ընդդիմանայ արդէն, վկա՛յ այն բողոքի փոթորիկը որ բարձրացած էր անցեալ դարուն երբ Յոյները ուզած էին վերաշինել Պարթենոնը:

Աւերակները պերճախօս են եւ արուեստի պատմաբանին շատ աւելի կը խօսին, քան՝ սխալ վերաշինութիւն մը որ կրնայ անվերադարձ փճացնել իրականութեան պատկերը:

Գոհացում տալու համար Զուարթնոցի վերակառուցման կուսակիցներուն, կարելի է շատ շատ քանի մը հարիւր մեթր անդին շինել Թորամանեանի, Մնացականեանի կամ ուրիշի մը առաջարկած ձեւով եկեղեցի մը, անվթար պահելով բուն աւերակները հո՛ն ուր որ են, եւ առանց տեղափոխելու:

Զուարթնոց տաճարը մասնաւոր պարագայ մըն է: Բոլորովին տարբեր է անշուշտ պարագան այն պատմական յուշարձաններուն, որոնք կիսականգուն են դեռ, որոշապէս հասկնալի՝ իրենց ճարտ. կառուցուածքով, եւ որոնց փրկարար վերաշինութիւնը առաջ կը տարուի մեծ թափով Հայաստանի Պատմական Յուշարձաններու Պահպանութեան Կոմիտէին կողմէ: Էջմիածնի Ս. Աթոռն ալ ջանք չի խնայեր այս ուղղութեամբ:

Նիս — ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

(*) Դժբախտաբար կարելի չեղաւ արտօնութիւն ստանալ, այդ որմանկարը լուսանկարելու համար:

Զուարթնոցը յիշեցնող եռյարկանի կոնաձեւ գմբէթ մը կը տեսնուի նաեւ Թիֆլիսի Գեղարուեստից Թանգարանին մէջ պահուած ԺԲ. դարու Իկոնի մը վրայ, որ կը խորհրդանշէ Ղազարոսի Յարութիւնը:

Թորամանեան տեսա՞ծ էր արդեօք այս բոլորը:

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

# ԵՐԵՒԱՆԻ ԽԱՄԱՃԻԿՆԵՐՈՒ ԹԱՏՐՈՆԸ

O

Ուսումնական տարեշրջաններուն սկիզբը, Սեպտեմբերին, դպրոցներուն հետ իր դուռները կը բանայ Երեւանի խամաճիկներուն թատրոնը, «Տիկնիկային թատրոնը», ինչպէս կ'անուանեն Հայաստան:

«Սով. Դպրոց» շաբաթաթերթին խմբագրութիւնը (*), այս առթիւ, ուզած է գիտնալ, թէ ի՞նչ նախապատրաստական աշխատանքներ կատարուած են թատրոնին շրջագիծէն ներս: Այս ուղղութեամբ շաբաթաթերթին պատասխանատուներէն մէկը տեսնուած է թատրոնին բեմադիրին հետ՝ Երուանդ Մանարեան:

Երեք տարիէն թատրոնը իր հիմնադրութեան յիսնամեակը պիտի բոլորէ: Թղթակիցին հարցումը, հետեւաբար, եղած է, թէ մօտ կէս դարուան կեանքին ընթացքին խամաճիկներուն թատրոնը ի՞նչ յաջողութիւններ արձանագրած է: Ի՞նչ հարցեր ծառացած են իր գործունէութեան ընթացքին:

Բեմադիրին պատասխանը հակիրճ եղած է, քանի յայտարարած է, թէ յաջողութիւնները ձեռք ձգուած են տքնաջան, յամառ աշխատանքով: Այսօր, բաւած է ան, մենք ունինք լաւ անձնակազմ եւ գեղեցիկ չէնք, մնայուն ներկայացումներ եւ գոհացուցիչ հանդիսատեսներ: Առաջին հիմնական հարցը երախաներուն գեղագիտական դաստիարակութիւնն է, իսկ ասիկա երկար ու դժուար հոլովոյթ մըն է, որ անմիջական կերպով կրնայ իրականացուիլ լաւ բեմադրութիւններով:

Այն հարցումին, թէ ժամանակը չէ՞ եկած արդեօք, որ օտար թատրոններուն նման, Երեւանի խամաճիկներուն թատրոնն ալ ներկայացումներ պատրաստէ չափահասներուն համար, Եր. Մանարեան պատասխանած է. «Հարցը խիստ տեղին է, իսկ արդիւնքը՝ փափաքելի: Այդ մասին արդէն կը մտածենք, հակառակ որ դժուարութիւնները շատ-շատ են»:

Ներկայ տարեշրջանին ներկայացումներուն մասին արտայայտուած է բեմադիր Ռուբէն Մարուխեան: Խաղացանկին մաս կը կազմեն երեք նոր ներկայացումներ. Յովհ. Թումանեանի «Անյաղթ աքլորը» հէքեաթին նիւթով ստեղծուած բեմադրութիւնը, Պուշկինի «Ոսկի ձկնիկ» հէքեաթը եւ Արտաշէս Բաբայեանի «Իսկական ընկերը»:

Թատրոնը իր նկարագիրով ըլլալով մանկական՝ ունի անշուշտ իր առանձնայատկութիւնները: Ասոնցմէ մէկը թատրոն — դպրոցին սերտ կապն է: Ի՞նչ պատկեր կը ներկայացնէ այս մարզը:

Թատրոնին մանկավարժներէն Անգին Երանոսեանի հաստատումն այն եղած է, որ լուրջ, սեւեռուն հանդիսատեսը կուգայ այն դպրոցներէն, որոնց ուսուցչական կազմը թատրոնը չի նկատեր ժամանցի վայր կամ դրօսանքի մէկ ձեւը, այլ դաստիարակութեան կարեւոր միջոց մը: Հետեւաբար, դաստիարակներն են, որ պէտք է ընդհանուր տեղեկութիւններ տան ներկայացման մասին: Ասոնց ոգին ճիշդ ըմբռնելու համար, թատրոնը յաճախ կը կազմակերպէ քննարկումներ, հանդիպումներ դերասաններուն եւ աշակերտներուն հետ: Սակայն այս աշխատանքը պէտք չէ միակողմանի ըլլայ:

ՔԱՂՀԱՆ

(*) Հոկտեմբեր 26:

# ՀԱՅԱՍՏԱՆ

## ՌՈՒՍԻՈՅ ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՕՐԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի Հայֆիլհարմոնիայի մեծ սրահին մէջ տեղի ունեցած է Ռուսիոյ Դաշնակցային Հանրապետութեան դրականութեան եւ արուեստին նուիրուած օրերու բացումը: Բեմին վրայ տեղ գրաւած են Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի Ա. քարտուղարը՝ Կարէն Դեմիրճեան, վարչապետ Ֆադէյ Սարգսեան, կուսակցական եւ կառավարական ղեկավար դէմքեր, Ռուսիոյ Դաշնակցային Հանրապետութեան պատուիրակութեան անդամները, գլխաւորութեամբ վարչապետի տեղակալ Վ. Կոչեմասովի: Բացման խօսքը արտասանած է Կարէն Դեմիրճեան: Խօսք առած են Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի քարտուղարը Կարլէն Դալլաքեան, Վ. Կոչեմասով, Գէորգ Էմին, Տաթեւիկ Սազանդարեան, Զարենցաւանի գործատան բանուոր Ս. Աւակով: Փակման խօսքը կատարած է Կարէն Դեմիրճեան: Ապա գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը որուն մասնակցած են Մոսկուայի Ֆիլհարմոնիայի պետական ակադեմական սենֆոնիք նուագախումբը, Մոսկուայի անուանի մեներգիչներն ու մեկնաբանները, Ռուսիոյ Դաշնակցային Հանրապետութեան անուանի արուեստագէտները, ինչպէս նաեւ Օմսկի պետական ռուսական ժողովրդական երգչախումբը, որ ի մէջ այլոց, մեկնաբանած է «Հոպինա» հայկական երգը:

# ԿՈՉ

## ՀԱՐ. ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԹԵՄԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Մեկնելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի, Խորէն Ա. Կաթողիկոսի՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, Գարեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոսի՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ եւ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի՝ Կաթող. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց՝ համայն Հայութեան ուղղած յաջորդական կոչերէն, Հարաւային Ֆրանսայի Ազգային Առաջնորդարանի Կեդր. Վարչութիւնս նկատելով անմիջական օգնութեան կարեւորութիւնը, լիբանահայ մեր հայրենակիցներուն, իր կարգին սրտագին կոչ կ'ընէ թեմիս բոլոր ազգայիններուն որ առատաձեռն մասնակցութեամբ սատար ըլլան լիբանահայ գաղութի վերականգնումի գործին:

Ներկայիս, կը թելադրենք թեմիս բոլոր եկեղեցիներու վարչութեանց որ, իւրաքանչիւրը իր շրջանին մէջ, համախորհուրդ տեղական ազգային կամ բարեսիրական միութիւններուն, կազմեն հանգանակիչ յանձնախումբեր:

Հանգանակուած գումարը պիտի կեդրոնանայ Ազգային Առաջնորդարան փոխանցուելու համար Կեդրոնական Մարմնին:

Ի դիմաց Հարաւ. Ֆրանսայի Ազգային Առաջնորդարանի Վարչութեան Դիւան

Ատենապետ ՃԱՆԻԿԵԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏ
Ատենադպիր ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Մարսէյլ, 15.11.1978

×

## ՎԱԼԱՆՍԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Վալանսի Ազգ. Միութիւնը կոչ կ'ուղղէ գաղութի բոլոր կազմակերպութիւններուն, ազգային անձնաւորութեանց, եւ հասարակութեան, որոնք կը փափաքին ձեռք երկարել ու օգնութեան հասնիլ եւ իրենց համեստ աջակցութիւնը բերել Լիբանահայութեան, հանգանակութիւնը սկսած է եւ յարգելի Վալանսի եւ շրջակայքի առատաձեռն Հայութենէն կը խնդրենք, որ իրենց նիւթական աջակցութիւնները բերեն հետեւեալ հասցէին, 52 Ռիւ Պուֆիէ, Ազգ. Միութեան գրասենեակը: Ամէն օր բաց է ժամը 17էն 19: Անոնք որոնք կարելիութիւն չունին, թող բարեհաճին Սէ. Սէ. Փէ.ով վճարելով մասնակցիլ՝

Union Nationale Arménienne
C. C. P. 41-64-82 W. Lyon

ՎԱԼԱՆՍԻ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

# ԽՕՍԷՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

## ԾՈՎԸ ՀՐԱՊՈՒՐՈՒՄ Է

2.

Թաթուլը բռնեց նրա ուսերը՝ տեղը նստեցնելու համար:

— Լաւ, եղբայր, խնդրում եմ այդ մասին չխօսես: Դրա հարկը չկայ, մի՛ յիշեցրու:

— Պիտի խօսեմ, թէեւ նստեց, բայց յամառեց Ռուսը: Պիտի ճչամ, գոռամ, որ դուք՝ Հայերդ, թէեւ փոքր ազգ էք, սակայն ամէն տեղ օգնում էք մեզ՝ Ռուսներիս: Ես սատահակ կը լինեմ, եթէ մոռանամ այդ բանը: Ցեսոյ մինչեւ ե՞րբ մեծին մատուցած փոքրի ծառայութիւնը պէտք է մոռացուի: Դա խողութիւն է: Մեր հայր թագաւորի բանակում դուք Հայերդ շատ էք եւ ազնուօրէն էք ծառայում կայսրութեանը, կռւում, վիրաւորւում, սպանւում: Թող իմանան բոլորը, ձեր ֆիդայական կռիւը, որ դուք մղում էք սոսկալի ծանր պայմաններում, սակայն սատուածային քաջութեամբ, օգնում է մեզ՝ Ռուսներիս, նաեւ Եւրոպային եւ էլի ազգերի, որոնք հեծում են աւստրո — գերմանական ու թուրքական բանակների ձեռքին: Դուք մեր արեան եղբայրներն էք, Հայեր: Ոչինչ այնքան սուրբ չէ, որքան միասին հեղած արիւնը: Կեցցէ՛ արեան եղբայրութիւնը:

Ենթասպան նորից համբուրեց Թաթուլին, յետոյ մտերիմ խփեց Ջիլ Ջաքարի ուսին, որից փոշի բարձրացաւ:

— Ա՛յ, այսպէս, եղբայր, ես քահանայի որդի եմ: Խաչն ինձ կը պատժի, եթէ ես սրտինս չեմ ասում: Այդպէս է:

Ջիլ Ջաքարը, որ կարծում էր, թէ ենթասպան հարբած է եւ դրանից է շատախօսում, գզջաց, տեսնելով, որ այդ ջահել Ռուսը միանգամայն արթուն է, խօսում է բնական ու անկեղծ: Խմբապետը շատ սիրեց նրան:

— Աստուած քեզ երկար կեանք պարգեւի, եղբայր:

Ջիլը դէպի իրեն քաշեց Ռուսին եւ իր թաւ բեխերով պինդ համբուրեց նրա լայն ճակատը:

Գինետանը մնացին մինչեւ ուշ գիշեր:

×

Խմբապետներին երկար պահեցին:

Առաջուայ պէս ամէն օր ռուս ենթասպան գալիս էր նրանց այցի: Գալիս էր, աղմուկով բարեւում, համբուրում երկուսին էլ: Ապա նրանց որեւէ տեղ էր տանում, հիւրասիրում, աշխատում, որ նրանք ուրախ լինեն:

— Պինդ կացէք, ամէն ինչ լաւ կը լինի:

Այլ միտք էր զբաղեցնում Ջիլ Ջաքարին: Ամէն անգամ, երբ այդ Ռուսը գալիս էր իրենց եւեւից, նա Թաթուլին ասում էր.

— Բրատին հարցրու, թէ ինչու են մեզ երկար պահում այստեղ: Մերոնց աչքը հիմա ջուր կտրեց, թող մի պատասխան տան, պրծնենք, էլի:

Սակայն ենթասպան այդ հարցում նրանց օգնել չէր կարող:

Ջանձրոյթից դադար չունեցող Ջիլ Ջաքարը օր ու մէջ բաղնիք էր գնում, լողանում: Բաղնիքից գալիս էր չիկացած. հաճոյքով յօրանջում.

— Ռուսներն էս ի՞նչ լաւ բաղնիք են սարքում, Թաթուլ: Այ թէ Մարթաս այստեղ լինէր, նա էլ մի լաւ կը լողանար:

Խոհարար զինուորը կուշտ ու կուռ կերակրում էր խմբապետներին: Կանգնում էր նրանց սեղանի մօտ, գլուխն օրօրում:

Վերջապէս գեներալը խմբապետներին յայտնեց, որ իրենք կարող են մեկնել: Հայ սպայի օգնութեամբ շտաբում Ռուսները որոշեցին հայ գաղթականների ծովափ իջնելու օրն ու ժամը:

Խմբապետները Ռուսներից զէնք խնդրեցին: Գեներալը հրամայեց երկու հարիւր հրացան, ինչպէս նաեւ զինամթերք ու ձեռքի ռումբեր տրամադրել Հայերին:

Ենթասպան եկաւ խմբապետներին ճանապարհելու: Գիշերը զէնքը գաղտնի տեղափոխեցին ծովափ, թաքցրին նաւակի մէջ:

— Դէ, բրատցի, նշանակում է գնում էք:

— Այո, գնում ենք, ասաց Թաթուլը:

Ենթասպան նրանց թողեց ծովափին, ասաց որ հիմա, խկոյն ետ կը գայ: Խմբապետներին ուղեկցելու համար երկու նաւաստի էին տուել: Սրանք կարգաւորում էին նաւակը, ջրի եւ ուտեստի պաշար դասաւորում զէնքի պարկերի տակ:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(194 — Շար.)

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ հոգեհանգիստ՝ Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, Նոյ. 26, Կիրակի առաւօտ, Միութեանս անհետացած ընկերուհիներու յիշատակին եւ հոգեճաշ ժամը 13ին Մշակոյթի Տունը:

Ի գիտութիւն իրենց յիշատակը յարգողներուն:

## ՎԱԼԱՆՍ
## Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
### ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ
### ՍԱՐԿԱՒԱԳԻ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ օծման 25րդ տարեդարձին առթիւ՝ սարկաւագի ձեռնադրութիւն ձեռամբ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի, յանձին տիրացու Ցարութիւն Ժամագործեանի: Յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ ծառայած հոգեւորական եւ աշխարհականներու յիշատակին Նոյ. 26, Կիրակի առաւօտ ժամը 10·30ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի եւ Առաջնորդ Փարիզի Սերովբէ Արք. Մանուկեան: Կոմիտասեան քառաձայն պատարագ ղեկավարութեամբ Պր. Հայազատ Օհանեանի:

Այս առթիւ կազմակերպուած է ժողովրդական ճաշ մը Հ. Բ. Ը. Միութեան Ե. Հիւսիսեան սրահին մէջ՝ յետ պատարագի: Արձանագրութեան համար դիմել վաճառատուն Մաքսուտեան հեռաձայն՝ 43·17·24 եւ Հոգաբարձութեան անդամներու մօտ մինչեւ Հինգշաբթի Նոյ. 23:


GALERIE ARS MAGNA
119, Rue de la Convention
75015 Paris

# Raphy

du 14 Novembre au 4 Décembre
de 13 h. 30 à 19 h. sauf Dimanche
et Lundi

*Vernissage :* 14 Nov. àpartir de 18 h.


## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղը իր միօրեայ դպրոցի ֆոնտին ի նպաստ շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկ. Ժաք Թորանեանէ (Անթոնի) 300 ֆր., Տիկ. Մակարեանէ 250 եւ Տիկ. Մանուկեանէ (Պրէսիւիր) 250 ֆր. փոխան ծաղկեպսակի՝ Պետրոս Պարոնեանի մահուան առթիւ:


Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ

**ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ**

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ Նոյեմբեր 25

PALAIS DES CONGRES
Orchestre MEDITERRANEENS
et KOTCHARI

Մուտքը 60 փր.


## Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ խոհարար մը ճաշարանի մը համար: Դիմել՝ հեռաձայնելով՝

227·22·99 եւ 280·35680


ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12 – 14, Ռիւ Սէն - Պազիլ

ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ

**ՍԻԱՄԱՆԹՕ**
**Վ. ԹԷՔԷԵԱՆ**
**ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ**

Ուրբաթ, Նոյ. 24, ժամը 20·30ին «Վասպուրական» սրահին մէջ

Կը խօսին.—

ԿԱՐԱՊԵՏ ՓՕԼԱՏԵԱՆ
ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ
ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՄԱՆՕՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.— Արտասանութիւն, երգ, ընթերցումներ երեք հեղինակներէն


## ԺԱՄԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ
### ՍՈՐՎԻԼ ՓԱՓԱՔՈՂՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կը փնտռուին հայ երիտասարդներ 18էն 30 տարեկան, որոնք կը փափաքին ժամագործութիւն սորվիլ, ձրի: Արհեստ մը՝ որ ապագայ կը խոստանայ: Դիմել՝

V. OUNANIAN
28, Bd. Georges Clémenceau
Marseille 4ème
ou 9, Rue Abbé Faria, Marseille 5e


# Camp de Ski à Noël

L'Eglise Evangélique Arménienne organise un camp de ski à Noël du 23 ou 30 Décembre 1978 (avec un enseignement biblique quotidien) à THOLLON en Haute Savoie, pour les jeunes de plus de 16 ans. Pour

tous renseignements s'adresser à :
M. KERAM BOYADJIAN
33, Avenue Victor Cresson
92130 Issy-les-Moulineaux
Tél. : (1) 027-39-48

## Journées d'Amitié

Organisées par
LES AMIS DE LA FONDATION
MARIE NOUBAR
au profit de leurs étudiants boursiers
Samedi 25 et Dimanche 26 Novembre de 14 h. à 20 h.
Cadeaux de Noël, parfumerie, jouets, livres, disques, cartes de vœux, foulards, cravates, parapluies, jupes, chemisiers, linge de maison, layette, alimentation, buffet spécialités arméniennes.
SETA PAPAZIAN
et JACQUES KRAVETZ
signeront leurs ouvrages
Dimanche de 16 à 18 h.
RAFFI SARKISSIAN
exposera ses pendentifs arméniens
Maison d'Arménie,
57 Boulevard Jourdan, 75014 Paris
Métro : Porte d'Orléans.

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

**ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ**

Կիրակի, Դեկտ. 3, ժամը 17էն կէս գիշեր

Dans les Salons de l'Hôtel George V — Ave. George V — 75008 Paris

Նախագահութեամբ Տիկին Եսթեր Իշգալացեանի
ՊԵՐՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆԻ խանդավառ նուագախումբը
Ծանօթ երգիչ՝ ՆՈՐԱՅՐ
Մուտք 40 ֆ. — ուսանողներու կէս գին
Վիճակահանութեան հասոյթը ամբողջովին պիտի յատկացուի Լիբանահայ ուսանողներու:

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝ 924·38·54

AVEC LE CONCOURS DE

**AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages**
**JACQUES CHELELEKIAN vous propose**

au départ de MARSEILLE

# des VOYAGES-ARMENIE

**MOSCOU** 2 jours - **EREVAN** 12 jours

## *Noël et Jour de l'An*

VENDREDI 29 DECEMBRE 78 JEUDI 11 JANVIER 79

**Renseignements et réservations**

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87 la Canebière 13001 MARSEILLE
tél. (91) 95 90 12

et toutes agences HAVAS-VOYAGES de France

Org. Lic. 97

**un évènement**

Le Premier disque au monde de

*pop' arménienne*

par le groupe :

# ZARTONG

produit et édité par les
Disques DOM
4-6, Rue du Donjon, 94300 Vincennes
*En vente chez tous les disquaires*


Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
22
MERCREDI
22 NOVEMBRE
1978

# ՅԱՌԱՋ

# HARATCH

Le Seul Quotidien Armenien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

| | | | |
|---|---|---|---|
| Ֆրանսա | Տար. 230 Ֆ. | Վեցամսեայ | 125 Ֆ. |
| Արտասահման | Տար. 260 Ֆ. | Հատը | 1 Ֆ. 80 |

LE NUMERO 1,80 F.

54ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.255

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

54e ANNÉE — N° 14.255

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

## ՀԱՅԵՐԷՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Երբեմն շատ կը ճառենք օրաթերթի մը մասին, երբեմն ալ կը մոռնանք նոյնիսկ իր գոյութիւնը:

Յաճախ կը փնտռենք օրագիր մը կամ պարբերական մը, յաճախ ալ չենք թըղ-թատեր իսկ:

Անբնական ոչինչ կայ այս հասարակ կեցուածքներուն մէջ: Մամուլը ընդհան-րապէս, օրաթերթը մասնաւորապէս ժո-ղովուրդի մը առօրեան է, եւ անոր հետ կրնայ ըլլալ հարուստ դէպքերով, լու-րերով, տեղեկութիւններով եւ հետա-քըքրութիւններով, անոր հետ ալ կրնայ ըլլալ պարզապէս ընթացիկ, մնալով սակայն այս աշխարհի վրայ մտածելու եւ արտայայտուելու անկաշկանդ ազա-տութիւն մը:

Հայատառ մամուլը արդեօք բացառու-թիւն կը կազմէ՞ այս ընդհանուր նկա-տումներէն:

Ո՛չ եւ այո՛:

Ո՛չ, որովհետեւ հայ մամուլն ալ ազատ մտածումի եւ արտայայտութեան մա-գաղաթ մըն է:

Այո՛, որովհետեւ անոր կոչումը վեր է պարզ լրագրութենէն:

Աւանդական ժողովուրդի մը համար որ ունի Սփիւռք, չըսելու համար Սփիւռքներ, օրաթերթը, հայերէն օրա-թերթը ամէն ինչ է:

Միաժամանակ մեր ձայնասփիւռը, պատկերասփիւռը, շարժանկարը:

Միաժամանակ մեր արուեստի տեւական ցուցահանդէսը, թանգարանը, մեր մշա-կոյթի եւ գեղարուեստի փառատօնը, մեր գրատունը, մեր ուսումնարանը:

Միաժամանակ մենք զմեզ տեսնելու, ճանչնալու, զգալու գերագոյն միջոց մը: Կամուրջ մը գաղութէ գաղութ:

Հայերէն օրաթերթի ճամբով կ'երկարի մեր կեանքը, անոր մեսրոպեան լեզուով ու ոգիով կը տեւէ ազգը, անոր խօսքով եւ առաջնորդութեամբ կը ստեղծուի հա-ւաքական ուժն ու կամքը, որուն այսօր գերազանցօրէն կարիքը ունի հայ ժողո-վուրդը մղելու համար իր ազգային գո-յապայքարը, իրականացնելու համար իր քաղաքական դատը:

Օտար լեզուներով կամ երկլեզու հրա-տարակուող հայկական թերթերն ու հան-դէսները ունին իրենց կարեւորութիւնը եւ տեղը: Դէպքերը, Սփիւռքի պայ-մանները ստեղծեցին երիտասարդութիւն մը, որ Հայ է սրտով ու հոգիով միայն, եւ կապը չխզելու համար, հարկ է եր-բեմն տեղի տալ եւ ի՛ր լեզուով արտա-յայտուիլ, մաղթելով որ ան ալ, իր կար-գին, չգոհանայ իրեն տրուած այս «դիւ-րութենէն» եւ ճիգ թափէ իր լեզուն սոր-վելու: Տարբեր են սակայն, հայերէն օրաթերթին, հայատառ հրատարակու-թեան դերն ու առաքելութիւնը անփո-խարինելի են: Հայ գիրով մեր ժողովուր-դը պատռած է դարերու խաւարը եւ այս-օր ալ չի կրնար իր խղճին եւ պատմու-թեան առջեւ նահանջել:

Հայ մարդուն, հայ ընտանիքին, հայ հաւաքականութեան ինքնութիւնը, հայե-ցիութիւնը ազգային մեր անհատակա-նութեան կեցուցիչ շաղախն է: Զայն տարածելու եւ փոխանցելու պարտակա-նութիւնը առաւելագոյն չափով մը վըս-տահուած է Հայոց լեզուով կատարուող ձեռնարկներուն, ու ամէնէն առաջ՝ հա-յերէն մամուլին:

Կ. Ց.

# ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

## ԿԻՒՅԱՆԱ

### ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ԽԵԼԱԳԱՐՈՒԹԻՒՆ

Երեքշաբթի օր արդէն 409 դիակ գըտ-նուած էր Կիւյանայի անտառը, որոնց կարգին, աղանդին հիմնադիրը՝ Ճիմ Ճոնս, կինն ու զաւակներէն մին: Յայտնի դարձած էր, որ Ճոնս լոգարան մը լե-ցուցած էր սիանիւռով եւ աղանդի ամէն մէկ անդամ, գաւաթը ձեռքին կուգար, կը լեցնէր ու կը խմէր: Ոմանք, յաջո-ղած են փախիլ բայց շատեր բոլորովին ենթարկուած Ճոնսի կամքին, տեսակ մը ծէսի պէս, անձնասպան եղած են, կարգ մը երախաներ, որ չեն ուզած, ասեղի մը միջոցաւ, թմրած են եւ վերջն ալ սպաննուած: Այս հիմնադիրը, Ճոնս, 50ական թուականներուն է որ բացած է առաջին «տաճար» մը Ինտիանապոլիս, մասնաճիւղ մըն էր Բողոքական ուրիշ աղանդի մը՝ «Քրիստոսի աշակերտնե-րը»: Յետոյ սկսած է քարոզել Սան-Ֆրանսիսքօ եւ կեդրոններ հաստատած է նաեւ Լոս — Անճելըս: Իր օժանդակու-թեան դիմած են նոյնիսկ 1976ին, նախա-գահական ընտրապայքարի ատեն, ուր բաւական օգտակար եղած է Գարթըրի: «Ընտանեկան նիստեր» կը կազմակեր-պուէին նաեւ, ուր իր հաւատարիմները, անդամալոյծ ըլլալ կը ձեւացնէին, որ-պէսզի հրաշքով աղէկնան: Այս ամբողջին հետ, նաեւ «հաւատացեալները» պար-տաւոր էին իրենց ունեցած — չունեցածը նուիրել: Աւելցնենք, որ Միացեալ Նա-հանգներու մէջ բոլոր աղանդները զերծ են տուրքէ: Այս ամբողջը պատճառ եղած էր, որ քննիչ յանձնախումբ մը երթայ տեղւոյն վրայ, քանի բողոքներ կային «հաւատացեալներու» ընտանիքներէն եւ հոն է որ ծերակուտականը եւ չորս լրա-գրող կը սպաննուէին: Մնացեալը ծանօթ է: Ընդհանրապէս այս աղանդները «ա-մերիկեան» մասնագիտութիւն են, բայց ինչպէս շատ մը ուրիշ «մասնագիտու-թիւններ» գաղթած են Ֆրանսա, ուր ներկայիս կան բազմաթիւ նման աղանդ-ներ, ինչպէս՝ «Համաշխարհային Քրիս-տոնէութեան Միացման Եկեղեցի» հիմ-նուած Մունի կողմէ, «Քրիշնայի խիղ-ճին միջազգային Միութիւնը», «Աստ-ուածային լոյսին առաքելութիւնը», «Պահայի տիեզերական Հաւատքը», «Աստուծոյ զաւակները» եւն., եւն.:

## ՖՐԱՆՍԱ

### ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ԿՈՆՔՈՒՌ ԵՒ ՌԸՆՕՏՕ

Անակնկալ մը չէր: Փաթրիք Մոտիանօ չէր կրնար չարժանանալ Կոնքուռ գրա-կան մրցանակին, զոր ստացաւ իր ամ-բողջական գործին եւ մասնաւորաբար «Ռիւ տէ Պութիք զ'Օպսքիւռ»ի համար: 33 տարեկան, հեղինակը իր բոլոր գոր-ծերուն մէջ տեսակ մը հետազօտութիւն է, զոր կը կատարէ, իր իսկ ինքնութիւ-նը փնտռելով: Քիչ ետք, Քոնրատ Տեթ-րէզ կը ստանար Ռընոտօ «Այրեմիք խօ-տը» գործին համար, որ ըլլալով հան-դերձ ինքնակենսագրական, քաղաքական բնոյթ ունի, քանի կը պատմէ նաեւ պրա-գըլեան բանտերու մէջ անցուցած տարի-ները: Յեղափոխութեան մասին գիրք մըն է:

## ՄԱՐՍԷՅԼ

### ՔԵՀԱՅԵԱՆՆԵՐՈՒ ԳԻՐՔԸ ԱՂՄՈՒԿ ԿԸ ՀԱՆԷ ԻՐ... ԲԱՑԱԿԱՅՈՒԹԵԱՄԲ

Գրած էինք, առջի օր (Նոյ. 17), որ Մարսէյլի Համայնավար տօնին (տեղւոյն պաշտօնաթերթին նախաձեռնութեամբ, կը կոչուի «Մարսէյլէզի 30 ժամերը»), արգիլուած էր Ժան եւ Նինա Քեհայեանի հատորը «Կարմիր պլոլետարին փողո-ցը», հակառակ անոր որ երկուքն ալ շարքային համայնավար են: Այս ար-գելքը բաւական աղմուկ հանած էր ան-շուշտ եւ ձեւով մը պատճառ եղած որ ամբողջ տօնը վայելէ «Քեհայեաններու շուքը» ինչպէս կը գրէ Մոնտի Թղթա-կիցը: Ուրիշ գիրքի մը շուրջ սակայն, երբ կը խօսուէր («Խորհ. Միութիւնը եւ մենք»), խօսողներուն մեծ մասը անպայման կ'ակնարկէր Քեհայեաններու գիրքին եւ Պուշ — տիւ — Ռոնի Դաշնակ-ցութեան բերած արգելքին: Ոմանք բուռն կերպով պաշտպանած են խորհրդային վարչակարգը (ի՞նչ դիւրին է, Միջերկ-րականի դիմաց նստած, փաստիս կռնթե-լով, ուրիշներու կեանքին մասին կարծիք ունենալ...), ուրիշներ հաստատած են որ «ճախողութիւն» է, բայց Քլոտ Ֆրիու (Ափոսթրոֆ դիտողները կը յի-շեն, անշուշտ այս տեսարանը, որու գլխաւոր պաշտօնը կը թուէր ըլլալ թոյլ չտալ որ Քեհայեան կամ Պուքովսկի խօ-սին...) սկիզբէն ճշդում մը կ'ընէր.— «Իմ կարծիքովս, անվիճելի կերպով, Նինա եւ Ժան Քեհայեանի գիրքը, անոր ուղղութիւնը, բովանդակութիւնը եւ օգ-տագործումը, որ կ'ըլլայ կը թուի ինծի, մասնակի պատկեր մը տալ Խորհ. Միու-թեան, ճիշդ հակառակը տարրկայական եւ քննական առաջադրութեան մը: Անոր տպաւորապաշտութիւնը իրականին մէջ մէկ վարկածի կը ծառայէ՝ Խորհ. Միու-թիւնը ընկերվարական չէ: Կը խորհիմ, ուրեմն որ այս գիրքին տեսակէտները պէտք է հիմնովին ժխտուին եւ եղած օգ-տագործումն ալ դատապարտուի»: Բայց Վենսէնի համալսարանի նախկին նախա-գահը կ'ըսէ թէ դէմ է եղած արգելքին: Ուրիշներ ալ վրդոված էին եւ հրաւիրած Քեհայեանները իրենց տաղաւարը, բայց ենթակաները չեն գացած, մտահոգ եղած սպառնալիքներէն, կ'ըսէ Լիպերասիոն,

## ԹՈՒՐՔԻԱ

### 300 ՁԱՅՆ ՆԱՒ ՄԸ ԿԸ ԳՐԱՒԵՆ...

300 ծայրայեղ — ձախեր շուրջ երեք ժամ յաջողած են գրաւել նաւ մը, որ Վոս-փորի մէկ ափէն միւսը երթեւեկը կ'ա-պահովէ: Ասոնք, ըստ կարգ մը աղբիւր-ներու, կ'ուզէին ներկայ ըլլալ իրենց մէկ սպաննուած ընկերոջ յուղարկաւորու-թեան (Ժողովուրդին Ազատագրութեան Բանակին մէկ պարագլուխը) մինչ իրենք, ենթակաները կ'ըսեն թէ կ'ուզէին ցոյց մը ընել խորհրդային երկու պատերազ-մական նաւու ներկայութեան դէմ:

Յուղարկաւորութեան ալ զանազան մի-ջադէպեր պատահած են, վիրաւորներ կան:

## ՀԱՅԱՍՏԱՆ

### ԹՈՒՇԻԿ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

73 տարեկանին, յետ երկարատեւ հի-ւանդութեան իր մահկանացուն կնքած է Թուշիկ Խաչատրեան, ծանօթ արուեստա-գիտուհի: Ողբացեալը 1932ին աւարտած էր Երեւանի պետական Երաժշտանոցը, ապա իր ասպարէզը սկսած՝ օփերան: Իր սոփրանօ — քոլորաթուռ ձայնով, շատով մեծ համբաւի տիրացած է եւ 25 տարիներու ընթացքին յաջողութեամբ կատարած է Անոյշի, Օլիմպիայի (Ար-շակ Բ.), Մարկրիթի (Ֆաուսթ), Մի-քայէլայի (Գարմէն) դերերը:

## ԿԻՊՐՈՍ

### ՀԱՅԵՐՆ ԱԼ ԹՈՂ ԽՕՍԻՆ Կ'ԸՍԷ ՆԻԿՈՍԻԱ

Ապահովութեան Խորհուրդը որ Ազգա-ժողովին որոշումին վրայ պէտք է քննէր Կիպրոսի հարցը, յետաձգած է իր նիս-տին գումարումը, քանի Խորհուրդին 15 անդամները չեն յաջողած համաձայնու-թեան եզր մը գտնել Նիկոսիոյ առաջար-կին շուրջ: Այս վերջինը դիմումնագի-րով մը ուզած էր, որ Ապահովութեան Խորհուրդը Յունաստանի, Թուրքիոյ, Կիպրոսի եւ կղզիին Թուրք համայնքին պաշտօնական բանբերներուն կարգին, լսէ նաեւ Կիպրոսի յոյն եւ հայ համայնքնե-րուն պատգամաբերները: Թուրքիոյ եւ Կիպրոսի Թուրք համայնքին ներկայա-ցուցիչները մերժած են մասնակցիլ նիս-տին, առարկելով, որ Ապահովութեան Խորհուրդին անդամները միաձայնու-թեամբ անմիջապէս դէմ չեն արտայայ-տուած Նիկոսիոյ դիմումնագիրին: Ռա-ուֆ Տէնքթաշ յայտարարած է, թէ Նի-կոսիոյ դիմումնագիրին նպատակն է ե-ղած Թուրք Կիպրացիները, որոնք կողմ կը ներկայացնեն, այլ փոքրամասնու-թիւններուն կարգին դասել, ինչպէս Հա-յերը: Կիպրոս իր առաջարկը ընդունելի դարձնելու համար պէտք ունի ինը ձայ-ներու: Դէտերուն համաձայն, Կիպրոս Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ հինգ ձայներ ապահոված է՝ Խորհ. Միութիւն, Չեխոսլովաքիա, Հնդկաստան, Մաւրի-տանիա, Նիժերիա: Զինաստան նպաս-տաւոր դիրք բռնելով հանդերձ, կրնայ ձեռնպահ մնալ: Հետեւաբար, գլխաւոր հարցականը կը մնայ այն, թէ Կիպրոս պիտի յաջողի՞ անհրաժեշտ չորս ձայները եւս ունենալ: Աւելցնենք, որ Կապոն, այս ամսուան նախագահութիւնը ստանձ-նած ըլլալով, չէզոք դիրք կը բռնէ:

## ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ երիտասարդ ուսանող մը սպաննուած է արձակազէնի մը կող-մէ, արեւելեան գօտին:

ԱՅՍՐՅՈՐԴԱՆԱՆԻ եղեռնափորձին տէր ելաւ պաղեստինեան դիմադրութիւնը: Հանրակառքի մը վրայ ռումբ նետուած էր, չորս մեռեալ եւ շուրջ երեսուն վի-րաւոր կար: Այս ահաբեկչական արարքը «կը նշէր» Սադաթի Երուսաղէմ երթա-լուն Ա. տարեդարձը:

ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ, ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐ

# ԵՌԱՆԿԻՒՆ

Գրեց՝ ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Ցարդ մեր գրականութիւնը ներկայացուած է որպէս կենսագրական շարքեր մարդոց՝ որոնք ազգին հոգիէն ներշնչուած, ազնիւ ու վեհ զգացումներու անձնատուր, մեր տառապանքին տխրութենէն տարուած փորձած են Գեղեցիկին հասնիլ ու այդ ճիգին մէջէն բարձրացնել իրենց ժողովուրդին ոգեկան ու իմացական ջերմութիւնը: Մեր արձակն ու քերթողութիւնը պատկերն են մեր արուեստագէտներուն ու մեր ժողովուրդին, այս երկուքի կեանքին միացումին, գրեթէ նոյնացումին: Մենք զմեզ կը գտնենք մեր գրականութեան մէջ, բայց շատ հազուագիւտ է որ մէկը փորձէ դէմքէն անդին անցնիլ, փնտռել այդ չափահաս, յուսաբեկ, մաշած բայց դեռ պայքարող անձին ետին գտնուող, զայն զսպանակող օրէնքը, հայկական ինքնութիւնը, ճրշմարտութիւնը՝ որ մեր պատմութիւնն ու մշակոյթը կ'իմաստաւորէ, տեսակ մը «էութիւնը» մեր ազգին որ աւելի բարձր մակարդակի խորութիւն է քան ազգային նկարագիր, ազգային ոճ կոչուած յղացքները: Ասոր համար անհրաժեշտ է մաքրել մեր գրականութիւնը ամէն տեսակ հռետորական, բարոյախօսական, դեղջուկական այլակերպումներէ որոնք վերջին դարուն վարակած են մեզ ու անճանաչելի դարձուցած մեր զուտ, արուական, առոյգ ու կենսունակ ինքնութիւնը: Անկէ ետք միայն կրնանք մեր գրականութիւնը իրապէս արժեւորել՝ զայն նկատելով որպէս մէկ տարրը հայ ժողովուրդի Իմացական Պատմութեան, որուն մէջ կը մտնեն նաեւ Թատրոնը, երաժշտութիւնը, Հրապարակագրութիւնը, արուեստը, եկեղեցին, կուսակցական գաղափարաբանութիւնները, կրթութիւնը եւայլն: Եւ այս ամբողջը ոչ որպէս տեսակ մը վերացական սարդ ինքնիր շողշողուն թելէն կախուած անծանօթ կէտէ մը որ Աստուծոյ ժամացոյցին մօտերը ըլլալու է՝ այլ մեր իսկ դարուն խճողուած բարքինքներու աղմուկին կեդրոնը, հակադրուած արդի մարդոց սինիք, մահացու ծայրին, անանձնական, ապարաբոյ, անխղճմտական մտածողութեան հոսանքներու քառուղին, իր գոյութիւնը կրծող, ծամող ու թքնող սա քաղաքակրթութեան, առանց Մովսէս Խորենացիի ու Խրիմեան Հայրիկի կրօնածուփ մօրուքին ու մխիթարական խօսքերուն, առանց նոյնիսկ Արարատի մագնիսական վարկածին:

## ԵՐՐՈՐԴ ԳԱՂԱՓԱՐ

Այս գաղափարներու իրականացման գործը կը պահանջէ ամբողջական յեղաշրջում մը կրթական հաստատութեան պաշտօնի մեր ըմբռնումին: Ցարդ, դպրոցին ռեզոն – տ'էթրը, անոր գոյութեան առանցքը՝ աշակերտը նկատուած է, մինչ պաշտօնէութիւնը եւ ուսուցչութիւնը՝ օժանդակ գործօններ: Սակայն հայկական իրականութիւնը կը պարտադրէ որ ուրիշ կերպ նայինք հարցին:

Դպրոց կառավարելը, զայն կազմակերպելը, վրան հսկելը ու զայն աշխատցնելը կը պահանջէ վարչական մասնագիտական կարողութիւն՝ որ շատ ալ տարբեր չէ պանդոկ, հիւանդանոց, բանտ կամ այլ ընկերային բարդ ձեռնարկ մատակարարելէ: Կոչումէ աւելի ասպարէզ է ու ինչ տեսակ հաստատութեան մէջ որ կիրարկուի այդ կարողութիւնը՝ իր նպատակը կրնայ իրագործել: Կրթական նախարար մը շատ ալ լաւ կրնայ առողջապահական նախարար ըլլալ: Մէկ խօսքով, պաշտօնէութիւնը կենսական մասը չի կազմեր դպրոցին: Պարզ ծառայութիւն մըն է որ կ'ընէ ու այդչափ:

Աշակերտութիւնը մօտաւորապէս նոյն յարաբերութիւնը ունի դպրոցին հետ: Ան կը յաճախէ դպրոցը որոշ թիւով տարիներ միայն, իրեն տրուածը կ'առնէ՝ ու անկէ ետք զայն կրնայ բոլորովին մոռնալ, անտեսել: Աշակերտին կեանքը դպրոցէն ելլելէն ետք կը սկսի ու անկէ դուրս կ'իրականանայ: Որքան ատեն ուսանող է երկրորդական թէ բարձրագոյն մակարդակին՝ ան վերացական, տեսական էակ մըն է, կը սպառէ բայց չի արտադրեր (60ական թուականներուն էր որ այս խորութիւնը առաջին անգամ ցնցուեցաւ հոս ու Եւրոպա, առանց շօշափելի արդիւնքի յանգելու): Պատրուակ է՝ աւելի քան թէ նպատակ: Ճիշդ է անշուշտ որ դպրոցական տարիները ճակատագրական են պատանիի մը իմացական ու նկարագրային աճումին մէջ, սակայն այդ ամբողջով բուն շահագրգռուածը՝ ուսուցիչն է:

Ուսուցչին համար, արդարեւ, դպրոցը ռեզոն – տ'էթրը է, կոչում ու ասպարէզ նոյն ատեն ու մարդկային բոլոր կարողութիւններու, փառասիրութիւններու իր պզտիկ իրաւունքին միակ անփոխարինելի հայրենիքը: Իր վարժարանի ցանկապատէն դուրս ան ընկերային իմաստ չունի, իրեն համար դպրոցը ամէնէն խիստ գոյութենական նշանակութիւնը ունի: Ասոր համար է որ ուսուցիչը միակ անձն է որ կրթութեան բուն էութեան ծանօթ է, ան է միայն որ կը զգայ դաստիարակութիւնը ինչ աննպաստ ու նպաստաւոր ազդեցութիւն կրնայ ունենալ դասատուին, վարի վերոյ ճանաչում մը փոխանցողին մտքին ու մանաւանդ երեւակայութեան վրայ: Այսպէս է որ դպրոցի մը արժէքը կը չափուի իր ուսուցիչներու արժէքով եւ ոչ այնքան աշակերտներու յաջողութեամբ, հաստատութեան նիւթական վիճակով եւ կամ ընկերութեան մէջ վայելած վարկով:

Հայկական վարժարանի պարագային, այս կացութիւնը յանկարծ կը բարդանայ: Կասկածէ դուրս է որ Արեւմտահայութիւնը դատապարտուած է ուշ կամ կանուխ իր սիրելի արեւմուտքի մայրամուտերու մոխիրին մէջ թաղուելու՝ եթէ գաղափարներու յեղափոխութիւն մը զինք չսթափեցնէ վտանգին ու չստիպէ որ փոխէ, առնուազն վերաքննէ իր սկզբունքները: Հարեւանցի ակնարկ մը մեր ներքին կարելիութեանց վրայ երեւան կը հանէ ուժի, պայքարի քանի մը երակներ որոնք ատակ են յեղափոխական շարժում սկսելու — ուսանողութիւնը, բանուորական ճախակողմեան դասակարգը, կուսակցական երիտասարդութիւնը, մտաւորականութիւնը եւ ուսուցչութիւնը: Մեզի այնպէս կը թուի թէ այս վերջինը շատ աւելի յոյս կը ներշնչէ՝ քան միւսները:

Այս հանգրուանին է որ կը միջամտէ երրորդ անկիւնը այս խորհրդածութեան:

## ՉՈՐՐՈՐԴ ԳԱՂԱՓԱՐ

Պզտիկ ազգ ենք, ոչ բանակ, ոչ դրամ ոչ ալ շատ փայլուն դիւանագիտութիւն ունինք ապահովելու համար մեր ապագան: Մեր ուժը ոգեկան է, իմացական ու բարոյական: Այսպէս ալ եղած ըլլալու է անցեալին, եթէ չխտակ կարդանք մեր մշակոյթի պատմութիւնը, որովհետեւ կարելի չէ տրամաբանութեան ու հաշիւի լեզուով ըմբռնել դարեր տեւող արինահոսութիւնը որմէ սակայն չմեռանք: Ու հիմա, երբ մեր ժամանակներու մեծ քաղաքներու խարտոցը անդուլ, անխնայ կը կրծէ հայ պանդուխտներու արտաքին ծալքերը ու տակաւ կը սեղմուինք, ընտանիքներու, թեւերու եւ ճիւղերու ծայրերը մէկ մէկ կը կտրուին՝ մէկ բան կրնանք ընել — ետ դառնալ, նայիլ այդ հին իմաստութեան ու փորձել գտնել թէ ի՞նչը կը յարմարի արդեօք 20րդ դարուն: Եզրակացութիւնը բացայայտ է — ներքին կորիզը, ընտրանին: Ան է որ կարեւոր է մեր ժողովուրդի գոյատեւումին համար: Նոյնքան բացայայտ է որ ամբողջ Արեւմտահայութիւնը չի կրնար պահել իր ազգային ինքնութիւնը ու անխուսափելի է որ գայլերն ու մարդորսները աւեր գործեն շուարածներուն հիւանդներուն ու յապաղածներուն շարքերուն մէջ: Բայց որքան ատեն որ նոր Էլիթը առողջ է ու արթուն՝ ահաբեկուելու պատճառ չունինք: Կը փրկուի լաւագոյնը ու մնացածը...:

Գաղափարական այս կառոյցը դպրոցին ալ կը յարմարի: Մեր վարժարաններու աշակերտութիւնը երեք մասի կը բաժնուի — արտաքին խաւը որ ուզենք չուզենք դատապարտուած է իր մանրուկ ճակատագիրը չալկած՝ մնալու ամբոխին, անկիւնը դառնալու եւ կորսուելու, երկրորդ մաս մը որ պիտի կազմէ մեր ապագայ զանգուածը, որ գրեթէ կամքէն անկախ՝ Հայ պիտի կոչէ ինքզինքը, քիչ վերջը պիտի մոռնայ ու Ամերիկացի պիտի ըլլայ, յետոյ նորէն Հայ՝ հաւանաբար, կամ երկուքը միատեղ առանց շատ լաւ գիտնալու թէ ինչպէս այդքան տարբեր ինքնութիւններ կարելի էր միացնել մէկ անձի մէջ: Եւ վերջապէս, հարիւրին տասը, ընտրանին, ապագայի ղեկավարները:

Այս քանի մը հետազօտական գաղափարները ժամանակակից կրթութեան աշխարհամասին մէջ՝ այս կէտին էր որ կը ձգտին յանգիլ — այս ընտրանիի յղացքին: Տեսակ մը սա'ղմը ապագայի կարելիութիւններուն եւ զոր ուսուցչութիւնը կանչուած է բեղնաւորելու եւ որու միջոցաւ իր ինքնութիւնը պիտի գտնէ ու իրականացնէ ան:

## ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԱՂԱՓԱՐ

Բուռ մը արթուն, մտքի բացառիկ պայծառութեամբ ու երեւակայութեամբ օժտուած, տաք խառնուածքով այս աշակերտներու փնտռտուքը, գիւտը ու մշակումն է հիմնական նպատակը հայ դըպրոցին: Որու հասնելու միակ միջոցը նոյնքան յանդուգն ուշիմ ու պատրաստուած ուսուցչական կազմ մըն է մէն մի կրթարանի մէջ: Այս երկու դասակարգերու շահերը գերադաս համարելու է բոլոր այլ շահերէ եթէ կ'ուզենք ժամացոյցին հետ շարժիլ ու նաեւ մեզի հետ տանիլ մեր ժողովուրդի պատմական անզուգական իմաստութիւնը: Շատ դըժուար ձեռնարկ է, բայց ոչ անկարելի: Այսպէս ուրեմն, եթէ մեր վարժարաններու մէջ կիրարկուի թարմ օրերու իրականութեան չափերով ու պահանջներով յղացուած կրթական ծրագիր մը՝ կարելի կ'ըլլայ ժամանակի ընթացքին արտակարգ կարողութիւններով ու հետաքրքրութիւններ ունեցող տղաքը ընտրել, ջոկել ու մարզել:

Այս Մասնաւոր Ջոկատները անկասկած իրենց յատուկ Ծրագիրը կ'ունենան: Հետաքրքրական նիւթ է այդ ինքնին զոր կ'արժէ առանձին մշակել: Ամէն պարագայի, այսօր Սփիւռքի տարածքին ո'չ կուսակցական եւ ոչ ալ կրթական ծրագիրներու պատրաստութեան մէջ Ղեկավար տարրի հարցով կը զբաղինք: Ամէն ինչ ձգած ենք բախտի ու կը կարծենք թէ որքան ատեն դեռ ողջ է անցեալի ինքնութենէն ու ժառանգէն որոշ տոկոս մը՝ մէջէն կ'ելլենք, սանկ նանկ: Սփիւռքի թիւ մէկ հարցը, շատ աւելի կարեւոր քան Հայ Դատը, քան եկեղեցական տագնապը, ազգային միութեան մը խնդիրը եւայլն՝ ապագայի ղեկավարներու պատրաստութիւնն է, Սփիւռքի Դատն է, Արեւմտահայ ինքնութեան մը հարցն է: Եթէ արուեստի մարդիկ չեն յաջողիր լըջօրէն զբաղիլ ատով՝ կարելի է յոյս դնել դպրոցին վրայ պայմանաւ որ փոխէ իր ներկայ բնոյթը ու յեղափոխական ոգիով մօտենայ իր կոչումին: Խօսելով յատկապէս Միացեալ Նահանգներու մասին, դժուար չէ երեւակայել որ 2000 թուականին Արեւմտեան ափի մեր վարժարաններու դիմագիծը ըլլայ այն որուն վարժուած ենք ներկայիս Ատլանտեանի ափին: Իսկ անկէ ե՞տք...:

Յետագայ ծրագիրը, որ կը ներկայացուի Հայ Իմացական Պատմութիւն, Հայկական Ինքնութեան Պատմութիւն եւ Հայկական Ֆոլքլոր կաղապարով (2 տարուան ընթացքին մշակելի) ու կրնայ դեռ ընդարձակուիլ չորս տարիներու վրայ՝ պարզ թելադրութիւն մըն է, նախափորձ մը ու առաձգական իր մանրամասնութեանց մէջ: Կմախքը, սակայն, անոր տեսական կառոյցը, չէ կարելի փոխել առանց ամբողջութեամբ քանդելու մայր սկզբունքը:

Ահաւասիկ այդ Ծրագիրը.—

### ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖՈԼՔԼՈՐ

Ա) Սահմանում յղացքներու:

Բ) Հայերէն լեզու
— Քերականութեան հիմնական տարրերը
— 2000 բառի բառամթերք — պարզ կարդալ, գրել:
— Այբուբենը — լեզուի պատմութեան հիմնական տարրերը

Գ) Ժողովրդական Երաժշտութիւն
— Երաժշտական գործիքներ
— Հայկական պարեր — գեղջկական զգեստներ:

Դ) Աւանդոյթներ
Ժողովրդական առասպելներ, առակներ, հանելուկներ, սովորոյթներ, կերակուրներ: Հայկական դրամներ, գորգեր, խաչքար, ասեղնագործութիւն,

Ե) Հայու տիպարներ
— Ոսկեդարու մտաւորականը, նախարարը, գրագէտը, բանաստեղծը, վաճառականը, ամիրան, հերոսը, յեղափոխականը, գործիչը, ահաբեկիչը: Գիւղացին, մայրը, Կրօնականը, Թուրքը:

Զ) Ծանօթ Հայեր
— Գ. Կիւլպէնկեան, Ալան Յովհաննէս, Կորքի, Գառզու, Միկոյեան, Պետրոսեան, Խաչատրեան, Մ. Արլէն, Անառեան, Սարոյեան:

Է) Ընկերային կեանք
— Եկեղեցի, յուշարձաններ, Միութիւններ, մամուլ, թատրոն, գեղարուեստական կեանք

### ՀԱՅԿ. ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

*Ա) Սահմանում յղացքներու*
— Ի՞նչ է ինքնութիւնը, ինքնութեան ու ազգային ժառանգութեան յարաբերութիւնը, Ամերիկեան ինքնութիւն, Հայկական ինքնութեան կարեւորութիւն, հին ինքնութիւնը, քանի մը հիմնական յատկանիշներ, նոր ինքնութիւնը:

*Բ) Հայ ժողովուրդի ծագումը*
— Հեթանոսական շրջանի մշակոյթ, առասպելներ, դիցաբանութիւն, Տիգրան Մեծ, Արշակ Երկրորդ, Գրերու Գիւտ, Մաշտոց, Վարդանանք, Սասնայ Ծուռ, Դաւիթ ու Փոքր Միհր, Նարեկացի, Շնորհալի, Յ. Մեղապարտ, Շմաւոնեան, Իսրայէլ Օրի, Յ. Էմին, Աշտարակեցի, Մխիթարեաններ, Երուսաղէմի վանք, Ապրիլ 24, 1915, Մայիս 28, Հայութիւն ու Համայնավարութիւն, Հայոց եկեղեցի, մանրանկարչութիւն, ճարտարապետութիւն, Աբովեան, Արփիարեան, Մեծարենց, Զօհրապ, Հայկական հոգեբանութիւն:

*Գ) Հայ ինքնութեան տարրերը*
Հոգեբանական ու իմացական տարրեր, քաղաքական նշանակութիւնը:

*Դ) Ղեկավարի տիպարը*

### ՀԱՅՈՑ ԻՄԱՑԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

*Ա) Սահմանում յղացքներու*
— Նպատակը դասին:

*Բ) Հեթանոսական շրջան*
— Հայ ժողովուրդի ծագում, Հնդեւրոպական լեզուներ ու հայերէնը, Հին ազդեցութիւններ, Հեթանոսական մշակոյթի գաղափարական բովանդակութիւնը,

*Գ) Հայ Գրականութիւն*
— Պատմական արագ ակնարկ, Գեղագիտական գաղափարներ, Սեռի գաղափար, Գրականութեան հիմնական թեմաները, 10 անուն, վերջին 50 տարին:

*Դ) Քաղաքական մտածողութիւն*
— Հայրենիքի գաղափարը, ազգի գաղափարը, Հայ կուսակցութիւնները, Գաղափարաբանութիւններ, Օտար ազդեցութիւններ, Հայ Դատ:

*Ե) Գիտական մտածողութիւն*

*Զ) Կրօնական մտածողութիւն*
— Հայ եկեղեցւոյ վարդապետութիւնը, Հայ միսթիքականութիւն, Ազդեցութիւններ:

*Է) Փիլիսոփայական մտածողութիւն*
— Մաթեմաթիքական մտածողութիւն, հայ կրթութիւն, Երաժշտութիւն Հրապարակագրութիւն:

*Ը) Հայկական Արուեստ*
— Գեղարուեստ, Թատրոն:

*Թ) Սփիւռքի գաղափարը Հայոց պատմութեան մէջ*

*Ժ) Օտար ազդեցութիւններ*

*ԺԱ) Հայութիւնը մարդկութեան մէջ:*

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

## ՀԱՅՆԵՐ ԳՈՒԽՈՒԸ

## ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

ՔԱՆՆ (Յառաջ).— Հայաստանի պետական պարախումբին հրջագայութիւնը Քոթ տ'Ազիւր, գեղարուեստական վայելքի պահեր պարգեւեց բոլոր անոնց, որոնք փութացած էին ներկայ գտնուիլ կազմակերպուած հանդիսութիւններէն մէկին ու մէկուն.— Քանն, Մանթոն, Անթիպ: Նկատելին այն էր, որ մեծ թիւ ներկայացուցին, յատկապէս վերջին երկու քաղաքներուն երեկոյթներուն, օտար հանդիսատեսները: Ուրախալի երեւոյթ է, քանի պատեհ առիթ մը եղաւ, որպէսզի Ֆրանսացիներ եւ զանազան երկիր–ներէ զբօսաշրջիկներ, ծանօթանան եւ գնահատեն մեր փոլքլորին մէկ կարեւոր երեսը պարդող պարը:

Ֆրանս – Իւրսի նախաձեռնութեամբ, Քաննի Հայ Տիկնանց Միութեան գործօն ծանդակութեամբ եւ քաղաքապետարանի հանդիսութեանց գրասենեակին աջակ–ցութեամբ, Քաննի ներկայացումը տեղի ունեցաւ Չորեքշաբթի Նոյ. 15ին: Փալէ տէ Ֆեսթիվալի սրահը ծայրէ ծայր լեցուած էր շրջանի Հայերով եւ Ֆրանսացի հանդիսատեսներով, երբ ժամը 21ին վարագոյրը բացուեցաւ: Նախապէս, չատ համակրանք բացման խօսքով, կազմակերպիչ մարմինի ներկայացուցիչը յիշեցուց բացայայտ իրողութիւն մը.— Դարերու ասպատակութիւններուն ենթարկուած հայ ժողովուրդը պահպանած է իր մշակոյ–թը: Տիկ. Մելիքեան, Քաննի Հայ Տիկ–նանց Միութեան նախագահուհին, քանի մը բառերով շնորհակալութիւն յայտնեց, որ հնարաւորութիւն տրուած էր իրենց օգտակար հանդիսանալու կազմակերպա–կան աշխատանքներուն:

Դհոլի զարկերուն կշռոյթով ու զուռնային զիլ ելեւէջներով առաջին առթիւ «Բերդ» որակուած խմբապարը ներկա–յացուեցաւ: Ասոր յաջորդեցին, արագ յաջորդականութեամբ եւ կանոնաւոր դասաւորումով այլազան բնոյթի խմբապարեր եւ մենապարեր, աղջիկներու եւ տղոց առանձին հատուածներով եւ կամ երկսեռ: Ցայտագիրը պէսպիսուն էր եւ գունազեղ թէ՛ իբրեւ պար ու բեմադրութիւն, թէ՛ իբրեւ տարազ: Պատկերացուեցան շրջաններ՝ Սասուն, Զանգեզուր, Թիֆլիս իր կինտոներով, Լոռիի հովիւները իրենց տեսիլքով, ինչպէս նաեւ կատակախառն պարեր, աղջիկներուն նազանքը մարմնացնող սահուն ելեւէջներ եւայլն: Կենդանի պատկերի մը դիմագիծը ստացաւ Երեւանի 1900ական թուականներու շուկան՝ իր խայտաբղէտ բազմութեամբ, Արեւելք – Արեւմուտք չաղախով: Շարժուն, եռանդուն եւ միշտ կըշռոյթաւոր: Արամ Խաչատրեանի Գայեանէէն հատուածներ՝ սուրերու պարով, տպաւորիչ եզրափակում մը եղաւ:

Պարերուն ընկերացաւ արեւելեան նուագարաններէ կազմուած նուագախումբ մը:

Երկար տարիներէ ի վեր պարախումբին գեղարուեստական բաժինին ղեկավարն է պալեթմայեսթր Վանոյշ Խանամիրեան, որ 17 տարիներ շարունակ պարած է Երեւանի Օփերային բեմին վրայ եւ 1961ին մեծ համբաւ ձեռք ձգած է մարմնացնելով Սպարտակը:

Թղթակցութեան մը ընթացիկ սահմաններէն քիչ մը շեղելով՝ գլխաւոր հարցականը կը մնայ միշտ նոյնը: Հայկական անունին տակ բեմ հանուող պարերը ո՛րքանով, ի՛նչքան տոկոսով իսկապէս ազգային կրնան նկատուիլ: Բեմադրութեան տրուած «տուրքը»՝ օտարամուտ տարրերուն ներմուծումով, ըլլայ բուն իսկ պարերուն, ըլլայ տարազներուն մէջ, անկասկած կարեւոր չափով իրենց ազ–գային – ազգագրական փոլքլորին հունէն դուրս կը հանեն բեմադրուած շատ մը պարերը:

Անուանի «պալեթմայեսթր» եւ պարուսոյցը, որ այսպէս տպաւորիչ մակարդակի մը բարձրացուցած է պարախումբը, առաւելաբար երիտասարդ ու կենսունակ տարրերով, ունի իր ըմբռնումները, որոնք յաճախ քննադատութեան ենթարկուած են «կլոր սեղան»ներու շուրջ, Հայաստան Վահրամ Արիստակէսեան, Աշնակի Սասունցիներու պարախումբին երբեմնի ղեկավարը (Մաքսիմ Գորկի 1959ին հիացումով արտայայտուած էր խումբին մասին), Սրբուհի Լիսիցեան եւ ուրիշներ յաճախ ընդգծած են, թէ ժողովրդական պարը թէեւ կը կարօտի մշակումի, բայց այնպիսի ձեւով եւ ոգիով, որ ազգային դիմագիծը անաղարտ մնայ, որ պարային շարժումը, պարապատկերները զարգացնելու միտումով՝ անհարազատ տարրեր չներմուծ–ուին:

×

Ներկայացումէն ետք պարախումբին անդամները հիւրասիրուեցան առանձին սրահի մը մէջ: Շուտով ստեղծուեցաւ ջերմիկ մթնոլորտ: Քաննի Հայ Տիկ–նանց Միութիւնը անդամներուն նուիրեց յուշանուէրներ:

Երեկոյթին ներկայ էին Մարսէյլի խորհրդային հիւպատոսը, Քաննի, Մանտըլիէօ – Նափուլի քաղաքապետներուն ներկայացուցիչները:

ԹՂԹԱԿԻՑ

×

## Կապոյտ Խաչի յիսնամեակը

### ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ.— Աւելի յիսուն տարի առաջ էր որ, Արշակ Ջամալեան, իր շուրջն ունենալով կարգ մը նուիրեալ Հայուհիներ, Տիրուհի Միսաքեան, Հէլէն Բիւզանդ, Հռիփսիկ Խոնդկարեան, Տիրուհի Սէրէնկիւլեան եւ ուրիշներ, հիմը կը դնէին հայ կանացի կազմակերպութեան, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի, որ մեծ դեր պիտի ունենար գաղութին բարեգործական ու մանաւանդ նորահաս սերունդի հայեցի դաստիարակութեան մէջ, իր միօրեայ դպրոցներով եւ օդափոխութեան կայաններով:

Երանելի հիմնադիրներէն շատերը, յաւէտ բաժնուած են հիմա մեզմէ, սակայն անոնց գործը կը շարունակուի նորահաս խաչուհիներու նուիրումով, եւ նոյն բարենպատակ գործունէութեամբ:

Ահա այս կազմակերպութեան յիսնամեակի հանդէսն էր որ տեղի կ'ունենար, նախաձեռնութեամբ տեղւոյն մասնաճիւղին, Կիրակի, Նոյ. 12, կէսօրէ վերջ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

Օրուան խօսնակն է, Կապոյտ Խաչի ժրաջան քարտուղարուհին, Տիկին Փափազեան, որ իր բացման խօսքով շնորհակալութիւն կը յայտնէ ներկաներուն որ եկած են քաջալերել զիրենք ու կը շարունակէ:

«Այսօր եկած ենք միասին տօնելու համար, այս օտար ափերուն վրայ, Կապոյտ Խաչի յիսուն տարիներու աշխատանքը: Կարելի է զայն տօն մը կոչել, վասնզի անցնող ամէն օր իրեն հետ կը տանի ոչ միայն մեր դարաւոր պատմութենէն մասնիկ մը, այլեւ մեր նոր սերունդը, հետզհետէ խորթ կը դառնայ իր մայրենի լեզուին, Ս. Մեսրոպի ոսկեղինիկ բարբառին, մեր ընտանեկան յարկէն ներս կ'աղարտին մեր դարաւոր աւանդութիւնները. աւելին՝ կը նահանջեն աշխատելու, գոյատեւելու եւ Հայութեամբ ապրելու կարելիութիւնները:

«Կապոյտ Խաչը իր կարելին կը փորձէ թումբ կանգնելու այս համայնակուլ ափերուն վրայ յիսուն եւ աւելի տարիներէ ի վեր: Անոնք որ կազմեցին այս Միութիւնը, այսօր այլեւս մեզմէ յաւիտեան բաժնուած են, բայց մեզի կտակ մը ձգելով. մենք ենք այդ կտակին այսօրուան ջահակիրները, ձեր այսօրուան ներկայութիւնը մեզի զօրավիգ կենալու անսասան վստահութեամբ կը պարուրէ մեզ, եւ դէպի ապագան կը նայինք աւելի պայծառ աչքերով: Կապոյտ Խաչը միայն մէկ նպատակ ունի, ծառայել իր ժողովուրդին, իր կարելի բոլոր միջոցներով, ապրիլ ցեղին կամքը, արժեւորել անոր բոլոր թաքուն գանձերը, մնալ արթուն պահակը եւ համնիլ հոն, ուր Հայը վըտանգուած կը տեսնէ, իր իսկ գոյութիւնը»: Ու վերջացուց իր խօսքը, յարգանքի տուրքը բերելով բոլոր անոնց, որոնք այս կանացի կազմակերպութիւնը կեանքի կոչեցին եւ տուին անոր գոյութեան իմաստը, ծառայել հայ ազգին, եւ հաւատուիքը թէ, Տէսինի մասնաճիւղը եւս, իր կարելիութեան սահմաններուն մէջ, հաւատարիմ պիտի մնայ իր կոչումին:

Երկու բանախօսներ՝ Հայկուհի Թաշճեան եւ Մեսրոպ Պայընտըրեան, գովեցին Կապոյտ Խաչի տարած աշխատանքները այս համայնակուլ ափերուն վրայ եւ մեր հայ կեանքին մէջ իր ունեցած ազգանուէր գործունէութիւնը, շեշտեցին հայ կնոջ վիճակուած դերին մասին, որ պատուար կրնայ ըլլալ այս օտարութեան մէջ, այլասերման դէմ, եւ գնահատեցին այս կանացի կազմակերպութեան ճիգն ու եռանդը դաստիարակչական ու բարեգործական գետնի վրայ, եւ թելադրեցին բոլորին, ամէն աջակցութիւն ընծայել, կանգուն պահելու համար, համազգութային այս մեծ կազմակերպութիւնը:

Հանդէսի գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին Վարդան Նաճարեան, Սարգիս Տօնապետեան հայրենաշունչ արտասանութիւններով, եւ Ալիս Ալթունեան երեք յաջողական, քնքոյշ երգերով:

Աւելէ վերջ սկսաւ խնջոյքը, որու ընթացքին շատեր ցոյց տուին իրենց շնորհքը ու եղան արտասանութիւններ, երգ, նուագ ու հայկական տոհմիկ պարեր: Ու այսպէս խանդավառ ու հայաշունչ մըթնոլորտի մէջ, վերջացաւ գնահատելի այս հանդէս – տօնակատարութիւնը, ուշ երեկոյեան:

ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻ

## ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Յարգարժան խմբագրութիւն
«Յառաջ» օրաթերթի,

Հոկտեմբեր 18 թուակիր օրաթերթիդ մէջ «Արմէնփրէս»էն արտատպուած լուրի մը համաձայն, ՍՍՀ կառավարութեան վարչապետարանին մէջ իմ մէկ եւլոյթիս առթիւ, ինծի վերագրուած է, Զուիցե – րահայ Միութեան նախագահի հանդամանք, մինչդեռ ես պատգամաւորի պաշտօնով ճամբորդած եմ Հայաստան:

Պիտի խնդրէի որ, եթէ կարելի է, ճշդէիք յաջորդիւ թէ Զուիցերահայ Միութեան այժմու նախագահը Տոքթ. Ռ. Մոմճեանն է:

Յարգանօք՝

Մ. ՇԷԼԼԷՖԵԱՆ

ԽՄԲ.—Ընթացք տալով Պ. Շէլլէֆեանի փափաքին, սիրով կը կատարենք այս ճշդումը, խնդրելով մեր կարգին Արմէնփրէսէն, որ ինք ալ կատարէ այս ճշդումը (քանի աղբիւրը ինք է) որպէսզի չկրկնուին ու չտարածուին առաջնակե՛րք կարեւորութիւն ունեցող նման վրիպակներ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

## ԽՕՍԷՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

### ԾՈՎԸ ՀՐԱՊՈՒՐՈՒՄ Է

2.

Ենթասպան վերադարձաւ կէս գիշերին:

–- Դէ, տղաներ, ես էլ եմ գալիս ձեզ հետ: Հրամանատարութիւնը յարգեց խնդրանքս: Ուրեմն, այսպէս, գնում ենք:

–- Այո, գնում ենք, ասաց Թաթուլը: Բայց ինչո՞ւ դու էլ գաս, բրատ: Մեր ճանապարհը վտանգաւոր է:

–- Հէնց դրա պատճառով էլ գալիս եմ:

Տրապիզոնից դուրս եկան ծածուկ, մըթութեան շղարշով ու ծովի մշուշով քօղարկուած:

Նաւաստիները նաւակը վարում էին հմտութեամբ: Երկինքը սեւ, ցածր էր: Սակայն ծովը խաղաղ էր: Երբեմն միայն հեռաւոր լեռների վրայ կայծակ էր բռնկւում: Այդ պահերին Ջիլը խաչակնքում էր երեսը:

— Կայծակը Ակնովիտի վրայ չէ՞ր, Թաթուլ:

Թաթուլը ծխացում էր:

–– Այ մարդ, Ակնովիտը հեռու, կորած է: Այստեղից Ակնովի՞տ կ'երեւայ:

–– Դէ, ինչ ասեմ, մերոնք ախր այնտեղ են:

Ջիլ Զաքարը հառաչում էր ծանր:

3.

Առաւօտները Մարգարիտն արթնանում էր նոյնիսկ ամուսնուց առաջ:

Ակնովիտում աղաղաղ չկար, որ ազդարարէր լուսաբացը: Գիւղից բերածները ձմեռը կերել էին:

Չկար նաեւ Ծամոսկի մարէն, որին ինքը՝ Մարգարիտը երբեք քնած չէր տեսել: Ա՛խ,, մարէ, ինչո՞ւ չկաս:

Ոչ մի կերպ չէր կարողանում մոռանալ մարէին: Նրան մոռանալ չի լինի, չէ: Երբեմն մոմի նման բան էր սարքում, տանում վառում զանգի ժայռին: Չոքում էր, աղօթում: Յիշում էր մարէին: Չկայ (Աստուած ողորմի տառապեալ հոգուն):

Մարգարիտի փափուկ ձեռքերը կոշտացել, հողագոյն էին դարձել: Երեսի ծաղիկները թոշնել էին: Խորէն աղան տընքում էր ցաւից:

–– Այդ ի՞նչ օրի հասանք, Մարգարիտ:

Կինն աշխատում էր սրտապնդել ամուսնուն:

–- Տղամարդ կաց, Խորէն աղա: Թէ ողջ մնանք, գոյնս էլի կը գայ:

— Կորած զաւակներիս եմ յիշում, Մարգարիտ:

–– Գոհացիր մնացածներով:

Մարգարիտը գթասրտութեամբ հոգատար էր հարսի նկատմամբ: Սեփակ՛ան բերանից կտրելով, նա թաքուն մի պատառ էր խօթում Ջինիկի բուռը:

— Կեր, քո մատաղը լինեմ:

Ամէն չաբաթ իր ձեռքով լուանում էր նրա գլուխը:

–– Նայիր, չհիւանդանաս, զաւուկս:

Ջինիկին հետը տանում էր Տէր Գեբասիմի «եկեղեցին», աղօթում նրա հետ: «Եկեղեցի» գնալիս նրան պատուիրում էր հանել ոստիկանի զգեստը, հագնել իր այն շորերը, որոնց մէջ իրեն պսակել էին: Բենիամինին խնդրում էր կնոջը խնայել, քիչ տանել վարժանքի: Բայց Ջինիկը չէր պոկւում ամուսնուց: Նա դողում էր Բենիամինի համար, սարսափով մտածում, որ յանկարծ կարող է կորցնել նրան: Գիշերն արթնանում էր, երկար նայում Բենիամինի քնած երեսին, ականջ դնում շնչառութեանը: Ցանկանում էր համբուրել նրա նոր բուսած բեխերը, սակայն վախենում էր արթնացնել: Աչքերը փակում էր՝ համոզուած, որ քունը երկար մօտ չի գալու: Բենիամինի բեխերը մանր էին ու մի տեսակ թեւաւոր: Իրեն՝ Ջինիկին նայում էր մօրը դիմաւորող հորթի հաճոյքով: Բայց նրա հայեացքն ու վարուեցողութիւնը հետզհետէ կոպտանում էին: Դէ, այդպէս էլ պիտի լինի, տղամարդ է:

×

Երեկոյ էր՝ արեւի լոյսի ու կապոյտի խառնուրդ: Միայն երկուսով գնում էին դէպի պահականոցի դէտքը՝ պատանի փիղայիների մօտ: Կանաչը մի թիզ բարձրացել էր ու թաւալուելու էր տրամադրում: Ընկէր այդ կանաչ փափկութեան վրայ, գլորուէր՝ ինչպէս երեխայ օրերին էիր անում՝ խոտհարքի լանջերին: Երկինքը ամբողջովին ծխածանագոյն էր, բռնիր ու քօղի պէս քաշիր երեսիդ: Զով էր փաթաթւում ջահէլ ամուսինների մռութներին: Հով է, բռնիր, դիր ծոցումդ՝ չոր օրուայ պաշար:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(195 — Շար.)

ՎԱՂԱՆՍ .— Այրի Տիկին Արշալոյս Տէր Սարգիսեան, զաւակներն ու թոռները, Տէր–Սարգիսեան եղբարք եւ քոյրը եւ Տէր–Սարգիսեան ընտանիքի համայն անդամները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ–ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 20ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի, Նոյ. 22, ժամը 9.30ին Վալանսի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՇԱՒԻԼԷՆ այրի Տիկին Սոնա Տօնէլեան եւ զաւակները, Պորտոյէն այրի Տիկին Նուարդ Տօնէլեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ Կիրակի (Նոյ. 26) առաւօտ Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր, որդւոյն եւ եղբօր՝

ՍԱՐԳԻՍ ՏՕՆԷԼԵԱՆԻ

մահուան առաջին տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ ողբացեալին հօր՝

ԿԱՐՕ ՏՕՆԷԼԵԱՆԻ

մահուան տասներորդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

×

Պ. Յարութիւն Սէրէճանեան, Տէր եւ Տիկին Գալուստ Սէրէճանեան եւ զաւակը՝ Րաֆֆի կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Նոյ. 26, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՊԱՅԾԱՌ ՍԷՐԷՃԵԱՆԻ

(ծնեալ Ինճէեան, Զէնկիլէրցի)

մահուան Բ. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ հոգեհանգիստ՝ Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, Նոյ. 26, Կիրակի առաւօտ, Միութեանս անհետացած ընկերուհիներու յիշատակին եւ հոգեճաշ ժամը 13ին Մշակոյթի Տունը:

Ի գիտութիւն իրենց յիշատակը յարգողներուն:

## ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Զմիւռնիոյ եւ շրջաններու Հայրենակցական Միութիւնը իր բազում նահատակներու յիշատակին հոգեհանգստեան արարողութիւն կատարել կուտայ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, Կիրակի, Նոյ. 26, եւ ժամը 13ին հոգեճաշ Օթէլ Օփերա–Լաֆայէթ, 80 Ռիւ Լաֆայէթ, Մէթրօ Գատէ:

Ճաշագին 40 Ֆր.:

### ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի նորընտիր վարչութիւնը, կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները թէյասեղանի մը, այս Կիրակի (Նոյ. 26), կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Ահարոնեան ակումբ՝ Ռիւ Վիքթոր Ֆօժիէ:

## ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ
### Ի ՆՊԱՍՏ
## ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

(Բացուած՝ Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան կողմէ)

ԺԱ. ՑԱՆԿ

| | |
|---|---|
| Ալֆորվիլի հայկ կազմակերպութիւնները համախմբող Կոմիտէ | 18.000 |
| 22 եւ 29 Հոկտ. Կիրակի օրերը եկեղեցւոյ պնակէն գոյացած գումար | 1204,55 |
| Այրի Տիկ. Կիւլեան եւ իր երեք զաւակները (Պրի–սիւր–Մառն) | 1000 |
| «Հոմ Արմենիէն»ի պատսպարեալներ (Սէն Ռաֆայէլ) | 260 |
| Տէր եւ Տիկ. Էմիլ Պուազիզ | 150 |
| Տէր եւ Տիկ. Նիկողոսեան (Առնուվիլ լէ Կոնէս) | 100 |
| Պ. Անտրէ Գաբրիէլեան (Մարսէյլ) | 100 |
| Պ. Ա. Մանուկեան (Շոմոն–ան–Վեքսէն) | 100 |
| Պ. Կարապետ Կարապետեան (Թոնոն լէ Պէն) | 100 |
| Պ. Կիւլպէնկ Քարապիլիքեան | 100 |
| Գումար | 21.014,55 |
| Նախորդ գումար | 107.540,48 |
| Ընդհ. գումար | 128.555,03 |

(*) Նոյ. 13, 1978, հրահանգ տրուեցաւ «Քրետի Լիոնէ» դրամատան այս գումարը փոխանցելու Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան, Անթիլիաս, Լիբանան:

## ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ
### ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայ երիտասարդ երաժիշտ մը յարկաբաժին մը կամ առանձին տուն մը կը փնտռէ վարձու, նախընտրաբար Փարիզ կամ արեւմտեան արուարձան:

Դիմել՝

SETRAG KOULAKSEZIAN
56, Ave. Emile Zola, 75015 Paris
Tél. : 577-51-57

### Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ խոհարար մը ճաշարանի մը համար: Դիմել՝ հեռաձայնելով՝

227.22.99 եւ 280.35.80

### ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պարսկաստանէն Արման Ստեփանեան եւ իր մայրը, Երանուհի, կը փնտռեն իրենց հօր եւ ամուսնոյն, վախճանեալ Վարուժան Ստեփանեանի հօրեղբայրը՝ Ստեփան Ստեփանեան: Ըստ վերջին լուրերուն 1953ին Ստեփան Ստեփանեան, Կոստանդնուպոլսեցի, կը բնակէր Փարիզ: Կը խնդրուի իրմէ, կամ իր ընտանեկան պարագաներէն, կամ զինք ճանչցողներէն տեղեկացնել՝

Kévonian, 1 Rue Léon Blum
94240 L'Hay-les-Roses.

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Անժէլ Պարոնեան եւ զաւակը Վարուժան Պարոնեան, Տէր եւ Տիկին Ժեզվալեւ, Տէր եւ Տիկին Արամ Պարոնեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ, մամուլով թէ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ՊԵՏՐՈՍ ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
Շաբաթ Նոյեմբեր 25
PALAIS DES CONGRES
Orchestre MEDITERRANEENS
et KOTCHARI
Մուտքը 60 ֆր.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12 – 14, Ռիւ Սէն - Պազիլ
ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ
ՍԻԱՄԱՆԹՕ
Վ. ԹԷՔԷԵԱՆ
ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ
Ուրբաթ, Նոյ. 24, ժամը 20.30ին « Վասպուրական » սրահին մէջ
Կը խօսին.—
ԿԱՐԱՊԵՏ ՓՕԼԱՏԵԱՆ
ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ
ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՄԱՆՈՒԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին.— Արտասանութիւն, երգ, ընթերցումներ երեք Հեղինակներէն

## ՎԱԼԱՆՍ
## Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

### ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ
### ՍԱՐԿԱՒԱԳԻ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ օծման 25րդ տարեդարձին առթիւ՝ սարկաւագի ձեռնադրութիւն ձեռամբ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի, յանձին տիրացու Յարութիւն Ժամագործեանի: Յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ ծառայած հոգեւորական եւ աշխարհականներու յիշատակին Նոյ. 26, Կիրակի առաւօտ ժամը 10.30ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի եւ Առաջնորդ Փարիզի Սերովբէ Արք. Մանուկեան: Կոմիտասեան քառաձայն պատարագ ղեկավարութեամբ Պր. Հայազատ Օհանեանի:

Այս առթիւ կազմակերպուած է ժողովրդական ճաշ մը Հ. Բ. Ը. Միութեան Ե. Հիւսիսեան սրահին մէջ՝ յետ պատարագի: Արձանագրութեան համար դիմել վաճառատուն Մաքսուտեան հեռաձայն՝ 43.17.24 եւ Հոգաբարձութեան անդամներու մօտ մինչեւ Հինգշաբթի Նոյ. 23:

Ճաշագին 75 Ֆր.

Journées d'Amitié
Organisées par
LES AMIS DE LA FONDATION
MARIE NOUBAR
au profit de leurs étudiants boursiers
Samedi 25 et Dimanche 26 Novembre de 14 h. à 20 h.
Cadeaux de Noël, parfumerie, jouets, livres, disques, cartes de vœux, foulards, cravates, parapluies, jupes, chemisiers, linge de maison, layette, alimentation, buffet spécialités arméniennes.
SETA PAPAZIAN
et JACQUES KRAVETZ
signeront leurs ouvrages
Dimanche de 16 à 18 h.
Le caricaturiste HOVIV
Le duo HARTAR
RAFFI SARKISSIAN
exposera ses pendentifs arméniens
Maison d'Arménie,
57 Boulevard Jourdan, 75014 Paris
Métro : Porte d'Orléans.

RESTAURANT EREVAN
ՃԱՇԱՐԱՆ
ԵՐԵՒԱՆ
26, RUE BERGÈRE PARIS 9e Tél. 770 85 81
Հայկական մաքուր խոհանոց — Հայկական ջերմ մթնոլորտ
Մատչելի գիներ
Չորեքշաբթի իրիկուն՝ ձիթապուր — մանթը
Հինգշաբթի իրիկուն՝ պատուէրին վրայ լահմաճուն ու չի-քէօֆթէ
Ուրբաթ իրիկուն՝ Սու–պէօրէկ
Եւ ամէն Կիրակի առտու, պատուէրի վրայ՝ խաշ:
ՓԱԿ Է ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

TRANSTOURS organise un voyage à EREVAN
ԿԱՂԱՆԴԸ
ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ
Մեկնում Դեկտ. 23, վերադարձ Յուն. 2
Գին՝ 2900 ֆր.
Արձանագրութեանց համար դիմել՝
TRANSTOURS, 25 Rue d'Argenteuil, 75001 Paris — Tél. : 261-58-28
ուր կարելի է ներկայանալ ամէն Երեքշաբթի և Ուրբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 18
Մարսէյլ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ
11, Rue du Bassin — SAINT-JULIEN, Tél. 93-04-90 et 08-31-55

Imprimé sur les presses du Journal «Har atch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
23
JEUDI
23 NOVEMBRE
1978

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 230 Ֆ. Վեցամսեայ 125 Ֆ.
Արտասահման Տար. 260 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 80

LE NUMERO 1,80 F.

54րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.256
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
54e ANNÉE — No 14.256


ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

## Վ. ԹԷՔԷԵԱՆ
## ՍԻԱՄԱՆԹՕ
## Զ. ԵՍԱՅԵԱՆ

Տարեդարձները առիթներ են, որպէսզի հայ միտքը սեւեռի դէմքի մը վրայ: Գրագէտ, հանրային գործիչ թէ մշակ: Մարզերը մանրամասնութիւններ են. կարեւորը դէմքին բերած նպաստն է իր ասպարէզին, իր կոչումին մէջ: Եւ այդ ճամբով կը վերահաստատուին մնայուն արժէքներ, բախտորոշ նուաճումներ:

Դարադարձ ներկայացնող տարի մը եղաւ 1978ը: Ծննդեան հարիւրամեակները ներկայացուց գրական երեք տիրական դէմքերու.— Վահան Թէքէեան, Սիամանթօ, Զապէլ Եսայեան:

Առաջինը, որ ցարդ արժանացաւ բազմաթիւ հանդիսութիւններու՝ Հայաստան թէ արտասահման, իրաւամբ կը մնայ բանաստեղծներուն իշխանը՝ Օշականի իսկ որակումով: Հնչեակներու անզուգական վարպետը՝ մեր գրականութեան բերաւ որքան անձնակեդրոն, նոյնքան մարդկային տրոփներ, ապրումներ, խոհեր՝ առաւելաբար խոկումի ճամբով: Բերաւ խոր զգայարանք մը, ուր հոգին իր անյատակ ծալքերը կը քակէ: Հանրային գծով թէ տաղաչափական տողերով կը մարմնացնէ շրջանի մը ազգային ըղձանքը, կիրքը, տրամադրութիւնը:

Սիամանթօ, ժամանակներուն հետ քալելու մտորոշումով, կը մնայ բռնկող կայծը իր — կաթիններուն: Ցեղին հոգեվարքը եւ դիւցազնական խոյանքը կը գտնենք անոր բառերուն մէջ՝ ապետական գրոհով մը: Այն որ հրամցուց մեզի, յուսահատական ճիչ մը չէ համատարած պանդխտին ի տես: Խորքին մէջ մնաց ըմբոստութեան կանչ մը՝ ծառացումի եւ մարտնչումի զոյգ կոչերով: Անոր սիրտեր այրող տողերը, վերջին հաշուով եղան ու մնացին կարմիր դրօշներ՝ քանդելով, փշրելով ոչ միայն ազատութիւնը սանձող շղթաները, այլեւ քնարին տաղաչափական օրէնքները: Հռետորութիւն՝ անկասկած, բայց վսեմ խռէալ մը, ձրգտում մը անոր ընդմէջէն:

Սիամանթօ այլապէս հոգեցունց կը մնայ իր Սուրբ Մեսրոպով, ուր Նարեկեան չունչն ու բառը իրենց արձագանգները կը գտնեն: Անցեալի խորերէն: Հինը նորին զօդող:

Բանաստեղծը կը յատկանշուի կիրքով, անսահման թափով: Քերթողը կը մնայ ազգային, հաւաքական վիշտերուն, ցաւերուն, մորմոքներուն երգիչը. նաեւ խելայեղ ըմբոստացումներուն:

Երրորդը՝ Զապէլ Եսայեան, իր չահագրգռութիւններուն լայն ու տարածուն ոլորտով, — ընկերային թէ գրական — տիրական վայելչութիւն մը կը բերէ մեր գրականութեան մէջ: Ժամանակներուն փոշին չեն տժգուներ անոր բառերը: Ատոյդ, առնական ըլլալու աստիճան ոճ մը, որ կեանքին տռամները, յատկապէս կնոջական տագնապները՝ աւանդական կենցաղին շղթաներուն մէջ շրջափակուած, երեւան կը հանէ, որպէսզի ակընյայտնի կերպով հոգին տրորող դլանները խորտակէ:

Զապէլ Եսայեան, հոգեբանական լարին գերակշիռ մուտքը կը դրոշմէ արեւմտահայ գրականութեան մէջ:

Երեքն ալ կը բաժնեն իրենց ժողովուրդին ճակատագիրը: Հակառակ անոր, որ տարբեր դիրքերու վրայ կը գտնուէին: Տարբեր նկարագիրներ ունէին:

Վահան Թէքէեան մեռաւ տարագրութեան մէջ: Սիամանթօ սերունդի մը հետ զոհ դարձաւ մահասփիւռ եաթաղանին: Զ. Եսայեան, որ այնքան վառ յոյսերով եւ ակնկալութիւններով հայրենիք էր վերադարձած, մտաւորական ու պետական ընտրանիի մը կողքին, — աւելի քան 200 հոգի, — կարմիր կլափին թիրախ դարձաւ:

Երեք դէմքեր՝ երեք աստղանիշներով: Հետեւաբար, ոգեկոչումը ասոնց անուններուն կը մնայ նուիրական պարտականութիւն:

Այս իմաստով այլապէս գնահատելի է Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Ցանձնախումբը, որ յատուկ երեկոյթով մը կը յարգէ դէմքեր ու վաստակներ:

Ժ. Մ.

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

## ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԱՊԱԳԱՆ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏԷ

— O —

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Այս անգամ « Զայնասփիւռի տան » մէջ էր, որ Հանրապետութեան Նախագահը, կուտար իր մամուլի ասուլիսը:

Հանդարտ ոճով, Ժիսքար տ'Էսթէն կ'ուզէր գլխաւորաբար ապահովութիւն եւ վստահութիւն ներշնչել եւ ձեւով մը համոզել որ ապագան պատրաստելու համար, հարկ է փիջումներ ընել ներկային: Հարցումները, եւ ուրեմն՝ պատասխանները, մասնաւոր նորութիւն մը չէին բերեր եւ զգայացունց ոչինչ կ'ակնկալուէր բայց Նախագահը յստակ էր եւ վճռական: Գլխաւոր նիւթերն էին՝ ներքին քաղաքականութիւնը, Եւրոպա, Ֆրանսայի ապագան:

Ներքին ճակատի վրայ, Ժիսքար տ'Էսթէն չեշտեց թէ Պառ լաւագոյն նախարարապետներէն է զոր Ֆրանսա ունեցած է:

Գործազրկութեան մասին, լուծումներ կը փնտռուին եւ կը խորհի որ լուծումներէն մէկն է զարկ տալ արտածումին: Միւս կողմէ դիւրութիւններ կը տրուին այն գործատէրերուն, որոնք աշխատանք կուտան երիտասարդներու կամ աշկերտ կ'առնեն: Ընկերային գետնի վրայ սակայն, վախ չունի որ « Մայիս 68 » մը պատահի: Ապահովութեան մասին, կ'ընդունի որ վերջին տարիներուն յարձակումները եւ գողութիւնները աւելցած են բայց պաշտպանութիւնը Պետութեան հարցն է եւ ոչ՝ անհատին:

Մահապատիժը ջնջելու դէմ չէ բայց տեղը դնելիք բան մը հարկ է գտնել:

Եւրոպայի մասին ալ դիրքը յստակ է: Եթէ եւրոպական հիմնարկութիւնները պէտք է բարեփոխուին, հարցերը այն ատեն կապ կ'ունենան ուղղակի Ֆրանսական Սահմանադրութեան հետ եւ ուրեմն լաւ կ'ըլլայ որ Ֆրանսացիք հանրաքուէով արտայայտուին: Կողմնակից չէ Եւրոպայի Խորհրդարանական Ժողովին իշխանութեանց ընդլայնումին: Կը հաստատէ որ Հռոմի դաշինքին մէջ կան շատ մը կէտեր, որոնք երբեք չեն գործադրուած, ինչպէս օրինակ՝ փոխադրութեանց հարցը: Ֆրանսացի երեսփոխանն ալ կրնայ ներկայանալ Եւրոպայի Խորհրդարանին, իրարու խոտոր չեն:

Արտաքին քաղաքականութեան մասին, Ժիսքար անդրադարձաւ Լիբանանի, յիշելով թէ ոչ մէկ երկիր այնքան ըրած է Լիբանանի ի նպաստ, որքան՝ Ֆրանսա: Ալժերիոյ հետ յարաբերութիւնները բարելաւած են: Պարսկաստանի մէջ, Ֆրանսա չի միջամտեր երկրի մը ներքին հարցերուն, բայց մտահոգութեամբ կը հետեւի դէպքերուն, քանի մը պատճառներով: Նախ, որովհետեւ երկիր մըն է որու կայունութիւնը, ապահովութիւնը կարեւոր են շրջանին եւ աշխարհին համար:

Ի վերջոյ խօսեցաւ նաեւ փոփոխութեան մասին, զոր խոստացած էր իր եօթնամեակին սկիզբը: Կ'ուզէ որ այդ փոփոխութիւնը, իրարանցում չստեղծէ: Միշտ կողմնակից կը մնայ փոփոխութեան եւ « ատոր համար է որ մտահոգեմ ապագայով: Ֆրանսայի ապագան: Ձեւով մը մերժուեցայ կարճատեսներու դաւադրութեան կողմէ երբ ապագայի մասին խօսեցայ: Ընդհակառակն կը խորհիմ թէ կ'ապրինք ժամանակաշրջանի մը մէջ, ուր եթէ չենք ուզեր ուշ մնալ, բոլոր ճակատներուն վրայ՝ տնտեսական, մտաւորական, կրթական, պէտք է առաջ անցնիլ եւ ուրեմն հեռուն տեսնել: Այդ պատճառով է որ որոշ կարեւորութիւն տուի 2000 թուականին եւ այդ պատճառով է որ կը մաղթեմ որ Ֆրանսան կազմակերպէ 2000 թուականի համաշխարհային ցուցահանդէսը »:

Ինչպէս միշտ հակադրեցութիւնները չեն փոխուիր, մեծամասնութեան խմբաւորումները ընդհանրապէս գոհ են, ընդդիմութիւնը կը խորհի թէ բուն հարցերը չեն ծեծուած եւ թէ Նախագահը կը քօղարկէ կացութիւնը:

## ԼԻԲԱՆԱՆ

ՆՈՐ ԵՂԵՌՆԱՓՈՐՁ

— O —

Հակասուրիական արիւնալի եղեռնափորձ մը տեղի ունեցած է առջի օր, որու հետեւանքով եօթը մեռեալ կայ եւ 25 վիրաւոր: Դէպքը պատահած է Ալէյ (Պէյրութէն 20 քիլոմեթր, դէպի լեռ) երբ սուրիական զինուորական փոխադրակառք մը պայթած է, քանդելով նաեւ զինուոր փոխադրող ուրիշ կառք մը եւ քանի մը տուներ: Հրդեհներ ալ ծագած են մինչ նախագահ Սարգիս կը պատրաստուէր ճառ մը արտասանել Անկախութեան 35րդ տարեդարձին առթիւ:

Ասիկա բաւած է անշուշտ, որ մթնոլորտը կրկին լարուած բնոյթ առնէ հակառակ այն յոյսերուն, որ դրուած են Սարգիսի Փարիզ այցելութեան վրայ:

## ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետութեան շէնքերուն վրայ ռումբ նետուած է առջի օր, մեծ վնասներ պատճառելով: Ոստիկանութիւնը քննութիւն բացած է:

ՊՈՒՄԵՏԻԷՆԻ վիճակը շատ ծանր էր Զորեքշաբթի առտու: Այլեւս չէր ծածկուեր թէ Ալժերիոյ ղեկավարը մահաքունի մէջ էր Ուրբաթ օրուընէ ի վեր: Գլուխը կան երկու ռուս, եւ ֆրանսացի մասնագէտներ եւ ճամբայ ելած էին նաեւ երկու ամերիկացի: Պումետիէն գործողութիւն եղած էր Մոսկուա: Միզափամփուշտի քաղցկեղ ունի:

ՃԻՈՐՃԻՕ ՏԷ ՔԻՐԻՔՕ վերջին ողջէրէն մեծ նկարիչներու, յանկարծամահ եղաւ առջի օր, 90 տարեկանին: Իտալացի այս մեծ արուեստագէտը եղած է նաեւ ինքնատիպ անձնաւորութիւն մը: Հիմնադիրներէն գերիրապաշտութեան, բաժնուած է իր ընկերներէն առարկելով թէ պարապ բան է եւ միակ ճշմարտութիւնը թեքնիքն է: Ուրացած է իր իսկ գործերը եւ դարձած մեծ դասական մը:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ եւ Եթովպիա բարեկամական դաշինք մը ստորագրեցին:

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ նոր կառավարութիւնը կազմուեցաւ Մոթա Փինթոյի ղեկավարութեան տակ: Կ'ըսուի թէ 1974էն ի վեր ամէնէն « աջ » կառավարութիւնն է եւ ընդհանրապէս ընկերվարական նահանջ մը կայ:

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ կացութիւնը աւելի լաւ է բայց դաւառը միջադէպերը չեն դադրիր: Շիրազի մէջ մանաւանդ, կ'ըսուի թէ 40 մեռեալ կայ բանակի եւ ցուցարարներու միջեւ բախումներու հետեւանքով: Իշխանութիւնները յայտարարած են 210 « ապահովութեան բանտարկեալներ » (քաղաքական բանտարկեալի նոր որակումը) ազատ պիտի արձակուին:

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 15–16)

### ԵՐԵՒԱՆԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԼԱՒԱԳՈՅՆԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Երեւանի երիտասարդական երգչախումբը արժանացած է համամիութենական կոմերիտմիութեան 1978ի մրցանակի: Խօսելով յառաջիկայ երգացանկի մասին, 60 հոգինոց երգչախումբին ղեկավարը՝ Սեդրակ Տէր–Ղազարեան, նշած է որ զանազան դարաշրջաններու, տարբեր ոճերու եւ տարբեր հեղինակներու գործերը տեղ պիտի գտնեն յայտագիրներու մէջ: Այդ կարգին՝ Մոցարթի « Պատարագ »ը, Պախի « Մանեֆիքա »ն: Երգչախումբը կազմուած է հինգ տարի առաջ եւ կարճ ժամանակուան մէջ մեծ ուշադրութիւն գրաւած է երաժշտական կեանքին մէջ: 1974ին արժանացած է Խորհրդային Միութեան ժողովրդական տընտեսութեան նուաճումներու ցուցահանդէսի ոսկէ մետալին եւ վկայականին: Տարի մը ետք յաջող հանդէս եկած է « Տալլին–75 » միջազգային մրցումին. այնուհետեւ Հունգարիոյ Դեբրեցէն քաղաքին մէջ տեղի ունեցած երգչախումբերու միջազգային 7րդ աւանդական մրցումին, Երեւանի երգչախումբը Ա. կարգի վկայականի եւ « Պելլա Պարթոք » մետալի արժանացած է: Անցեալ տարի երգչախումբը պարգեւատրուած էր համամիութենական փառատօնի ոսկէ մետալով եւ դափնեկիրի կոչումով, ինչպէս նաեւ Հայաստանի ժողովրդական խումբի կոչումով: Վերջապէս ան ճանչցուած է իբրեւ Խորհ. Միութեան լաւագոյն երիտասարդական երգչախումբ:

×

### ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԻՐՔԻ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱԾ

Մոսկուայի Լենին կեդրոնական գրադարանին մէջ փակուած է « Հայկական գիրք »ի նուիրուած ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած էին հնագոյն ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը լոյս տեսած հայերէն գիրքերէն 500 նմոյշներ եւ 20 ձեռագիր:

# ՏԱՌԱՊԱՆՔԻ ԵՒ ՅՈՅՍԻ ԵՐԳԻՉԸ

1878 Յունուար 1ին, Արեւմտահայաստանի Ակն քաղաքին մէջ կը ծնէր Սիամանթօ: Մանկութիւնը անցընելով Եփրատի ջուրերու շառաչին ունկնդիր՝ ապագայ բանաստեղծը, իր քերթուածներուն մէջ՝ Եփրատի մշտնջենական երաժշտութիւնը խառնելով իր ժողովուրդին ողբին ու ցաւին, քրտինքին ու հողին, պիտի երգէր հազարաւոր անմեղներու արիւնով ներկուած դաշտերու, մահուան ճիրաններուն մէջ տառապող ու մաքառող Հայերու ողբերգական վիճակը, արտայայտելով անոնց ատելութեան, արդար վրէժի ու հատուցման զգացումները իրենց թշնամիի՝ ջարդարար Թուրքի նկատմամբ: Պիտի դառնար արեւմտահայ կեանքի արիւնալից շրջանի, հայ ցեղի կրած տառապանքներու, թափած արիւնի, դիակներու եւ աւերակներու զարհուրեցնող երգիչը, որ իր բառերն ու արտայայտութիւնները պիտի առնէր արիւնաներկ դաշտերէն ու Հրդեհի բոցով հրաշէկ տարածութիւններէն:

Սիամանթոյի ստեղծագործական կեանքը կը զուգադիպէր մեր ժողովուրդին պատմութեան մռայլ ու արիւնալի շրջանին: Ծրագրուած ջարդեր, քաղաքներու, աւաններու եւ գիւղերու հրկիզում, չէն բնակավայրերու ամայացում, հալածանք հանրային ու մշակութային կեանքի բոլոր մարզերէ ներս եւ ի վերջոյ՝ այս բոլորին գումարը՝ 1915ի Հայերու ցեղասպանութիւնը, իրենց արտացոլումը գտած էին արեւմտահայ գրականութեան մէջ: «Ամէն ինչ տառապանք է հոն, ամէն ինչ աղաղակ ու բողոք: Մահահոտ եւ արիւնաներկ գրականութիւն՝ հայկական ճակատագրին պէս», կը գրէր Գ. Զօհրապ:

«Արիւնաներկ գրականութեան», հայ յեղափոխութեան դիւցազնական դրուագներուն եւ արեւմտահայ կեանքի վերջին արհաւիրքներուն անզուգական երգիչը եղաւ Սիամանթօ, օժտուած հզօր երեւակայութեամբ՝ որ ծնունդ կուտայ ուժեղ պատկերներու, որոնք, յաճախ տարօրինակ ըլլալով հանդերձ, խորապէս կը տպաւորեն ընթերցողը: Իր բոլոր քերթուածները տողանցք մըն են ուժգին դիւցազնական կամ զարհուրելի պատկերներու եւ գրեթէ միօրինակ կերպով արիւն ու մոխիր կը բուրեն կամ վրէժի մարտակոչ ճիչեր են.

«… Ոտքերուս տակ աւերակնե՛ր իմ տեսած, եւ լուսամուտէս դուրս՝ հազարաւոր մեռցուածներ…
Եւ սուրե՛ր շողացին… ձգեցէ՛ք զիս, ո՛վ
տկարութեան կապանքներ, դեռ սուրեր կը շողան,
Եւ բանաստեղծի աչուըներս արի՛ւն,
արի՛ւն, արի՛ւն է որ կը տեսնեն… »

Համիտեան ջարդերու փառապսակը կազմող կոտորածներու շարքը որ սկսաւ 1894ին և շարունակուեցաւ մինչեւ 1896 Օգոստոս, դուրս կը մղէր երիտասարդ բանաստեղծը իր բնակավայրէն, իր հայրենիքէն, ու ան կը սկսէր թափառիլ Հայութեան թշուառ բեկորներու հետ՝ անհայրենիք, օտար ափերուն վրայ: Հոնկէ կը դիտէր հայ ժողովուրդի տառապանքը, կը վերապրէր իր ներաշխարհին մէջ, կ'ըմբռնէր այն դժոխային խորութիւնը, որ ունէին այդ եղեռնապատկերները. սիրտը կը յորդէր: Առաւ գրիչն ու երգեց՝ Հայուն ցաւն ու Հայաստանի վէրքը:

Փարիզի մէջ երեք տարի հետեւելէ ետք Սորպոնի գրականութեան դասընթացքին, ընդարձակեց մտքի հորիզոնը եւ հայ երիտասարդութեան նուիրուած քերթուածներու շարքով մը ԴԻՒՑԱԶՆՕՐԷՆ երգեց ոչ միայն Հայուն տառապանքը, այլեւ հայրենիքի տառապանքով հերոսացած գաղափարի առաքեալներուն խոյանքները, հալածուած հայորդիներու հոգիներուն մէջ ներշնչելով ապրելու եւ յարատեւելու յոյսը եւ ըմբոստութեան ու պայքարի ոգին.

«Ու դեռ Արիւնին Նուիրական պղծումէն
չկարմրած՝
Սա՛ փայլակէ սուրը կտրիճօրէն ձեռք
ա՛ռ,
… Եթէ կրնաս, մեզի հետ քալէ:
Ահաւասիկ Ճամբան »:

Բանաստեղծին ցանած սերմերը արգիւնաւորուեցան: Զարգացաւ հայ յեղափոխութեան դրօշը եւ ինքնապաշտպանութեան դիւցազնամարտը ծնաւ հերոս ՀԱՅՈՐԴԻՆԵՐ: Սիամանթօ քերթուածներու շարքով մը երգեց հայկական ազատամարտի ծանօթ հերոսներու սխրագործութիւնները, հայրենասիրութեամբ ու ազատասիրութեամբ յորդուն ըմբոստութիւնները գաղափարի նուիրեալներուն: Այն գաղափարին՝ որ

«… Ո՛չ մահ ունի, ո՛չ դատաւոր, ո՛չ
գերեզման եւ ո՛չ դագաղ »:

Եւ «օրերով եւ գիշերներով, երկուսիներուն մէջտեղ քինայոյզ» ճօճող մեր հերոսներու մարմինները երբ կ'անշըննային, բանաստեղծը՝ իբրեւ բանբեր նահատակ դիւցազուններու, «կախաղաններու կատարէն» կը գոչէր՝
«Կեցցեն ըմբոստները եւ կեցցէ՛
Հայաստան…»:

Փարիզէն ետք Ժընեւի մէջ՝ «Դրօշակ»ի էջերէն նկարագրելով կոտորածի տեսարաններ, հոգեվարքի մէջ ինկած վիրաւորներ, արիւնոտ գիշերներ, անոնց կը խառնէր իր անձնական ապրումները: Այդ շրջանին բանաստեղծը հիւանդ էր, թոքերէն արիւն կուգար: Ազգային ցաւը երգելով անձնականացած ապրումով, բանաստեղծը ծնունդ կուտար ՀՈԳԵՎԱՐՔԻ ԵՒ ՅՈՅՍԻ ՋԱՀԵՐուն: «Մախուան տեսիլք էն, «Աւերումի գիշեր է, եւ «Թաղում»էն ետք, իբրեւ տարագիր տառապակ՝ բանաստեղծին ոգին, մահէն ետք իսկ, կը տենչար հայրենի աւերակներու վրայ «Իր դժբախտի երգն ու արցունքը լալու».

«Ափ մը մոխի՛ր անիւնիս հետ, հայրենի
տունէ,
Ափ մը մոխիր քու մոխիրէդ, ո՞վ պիտի
բերէ,
Քու յիշատակէ՛դ, քու ցաւէ՛դ, քու
անցեալէ՛դ,
Ափ մը մոխի՛ր… իմ սրտիս վրայ
ցանելու… »:

Հայ տառապանքի ու իր անձնական վիշտերու միաձուլման խօսուն վկայութիւն մըն է Սիամանթոյի «Հոգիս» քերթուածը, ուր տառապանքը կը ներկայանայ իբրեւ խորունկ մարդասիրութեան աղբիւր մը.

«… Հոգիս ա՛ն է որ բիւրաւոր անգամ
ձեր ամէնուն ցաւն ապրեցաւ,
Ա՛ն է որ անդունդի մը մէջ՝ իր մոխրին
վրայ ծնրադիր՝
Հարազատ ու շղթայակապ քոյրերու
արցունքը կուլայ… »

Ու ի տես զարհուրելի այդ եղեռնապատկերներու՝ բանաստեղծին հոգին մէջ «Երբեմն արշալոյսներ կ'արիւնին»:

Սիամանթօ ողբալով հանդերձ հայրենիքի կործանումն ու հայ ժողովուրդի դառն ճակատագիրն ու հոգեվարքը, նոյն ատեն կը վառէր «Յոյսի ջահեր»ը.

«Հոգեվարքին մէջէն անցանք,
աչուըներնիս անարցունք,
Սրտազինուէ՛, եղբայր, կանգ մի՛
առներ, մի՛ առնիր,
Այսուհետեւ ես Յոյսի Ջահե՛րն է որ
պիտի վառեմ,
Դադարը մա՛հ է մեզ համար, կանգ մի՛
առներ, եղբայր… »:

Տասներկու տարի Պոլսէն դուրս ապրելէ ետք, երբ 1908ին կը հռչակուէր Օսմանեան Սահմանադրութիւնը, նոր յոյսերէ խանդավառուած՝ ուրիշ բազմաթիւ հայ մտաւորականներու պէս, Պոլիս կը վերադառնար Սիամանթօ: Սակայն, տարի մը պիտի բաւէր ի դերեւ հանելու համար բոլոր յոյսերը: 1909ին տեղի կ'ունենար Ատանայի կոտորածը: Բանաստեղծը կը ստանար ԿԱՐՄԻՐ ԼՈՒՐԵՐ ԲԱՐԵԿԱՄԷՍ. 12 քերթուածներու ընդմէջէն Սիամանթօ կը գծէր յստակ ու թանձրացեալ պատկերներ կազմակերպուած ջարդերէն, աւերի ու արեան պատկերներ՝ գիրար գերազանցող, մէկը միւսէն զարհուրելի եւ ահաւոր: Նկարագրութիւնն է թշնամիի անմարդկային արարքներու. ամէնուր մահ է սփռուած. անմեղ արիւնը կը հոսի ջարդարարներու արիւնածարաւ սուրերէն.
«Դիակները դիզուած էին մինչեւ
կատարը ծառերուն »:

Ու այս ողբերգական տեսարաններուն առջեւ բանաստեղծը՝ անզօր, կ'աղաղակէ
«Ի՛նչպէս փորել այս աչքերս, ի՛նչպէս
փորել, ըսէ՛ ինծ… »:

Այս շարքին մէջ եւս Սիամանթօ ողբալով հայ ժողովուրդի դառն ճակատագիրը, նկարագրելով հանդերձ հայրենի դաշտերուն մէջ հայ արիւնի կոհակաւորումը՝ մարտական տողերով կր թելադրէ խիզախօրէն ընդվզիլ թշնամիին դէմ եւ զէնքով փշրել անոր ստրկական լուծը: Պէտք չէ յոռետես ըլլալ նոյնիսկ կեանքի ու մահուան անհաւասար կռուի մէջ, այլ՝

«… Պէտք է քալել դեռ գիւղէ գիւղ,
փլատակէ փլատակ.
Ու եղբայրական ձեռքերով՝ ժպիտներով
յուսատու,
Ի մի խըմբել անօգնական գիւղացիներըն
ցաւակոծ:
Կռուի կոչել եւ հաւատքի մը
զօրութեամբը զրահել զանոնք… »:

Մահաշունչ օրերուն աւելորդ են արցունքները. պէտք չէ ծնրադիր պաղատիլ, կուրծք ծեծել աչքերը փորելով, պէտք է զինուիլ ամէն ինչով՝ կայծքարերով կամ բահերով, նոյնիսկ բրիչը, գերանդին ու արօրի երկաթէ խոփը կրնան յաղթանակի հասցնել: Ու յաղթանակին հասնելու գրաւակա՞նը՝
«Կեանքը սիրելն արդէն, յաղթանակին
միակ քայլն է»:

1910ին Սիամանթօ կը մեկնէր Ամերիկա, ուր՝ «Հայրենիք» թերթի էջերէն, ՀԱՅՐԵՆԻ ՀՐԱՒԷՐ բանաստեղծութիւններու շարքով մը կը նկարագրէր օտար հորիզոններու տակ դեգերող, հայրենիքի սիրով տոչորող տարագիր Հայութեան յոյզերն ու ապրումները: Բանաստեղծը հրաւէր կ'ուղղէր պանդուխտ Հայերուն, որ երկիր վերադառնան եւ տէր ըլլան իրենց ունեցուածքին: Այդ բանաստեղծութիւններուն մէջ տիրապետողը վիշտն է ու թախիծը, հարազատներու վերադարձի այրող կարօտը: Հոգեվարքի մէջ գտնուող հայրն է, որ սպասելով պանդուխտ իր որդիին, կը գոչէ՝

«Ես քու հա՛յրդ եմ, բազուկներուս մէջ
նետուէ, բերանդ ինծ մօտեցո՛ւր,
Քու ծարաւէդ ծերացեր եմ, ես քու հայրդ
եմ մահաջերմէս դողդողջուն… »:

Կամ՝ հարսն է, որ տարիներով մինակ՝ պատուհանին առջեւ նստած՝ կր պաղատի իր ամուսնոյն.
«Վերադարձի՛ր, ա՛լ կարօտս կատար
չունի »:

Տեղ մը՝ եղբայրն է, որ իր մօր մահուան իրիկունն իսկ կը գրէ իր եղբօր՝
«Մեր մայրը մեռաւ այս իրիկուն,
Իր աչքերը պատուհանին դէմ սեւեռուն»:

Ուրիշ տեղ մը՝ ապրիլ ուզող մայրն է, որ իր զաւակը վերջին անգամ տեսնելու փափաքով կը դիմէ աղուն.

«Իմ մարմինս այս տնակէն գերեզմանոց
պիտի չերթայ,
Մինչեւ որ դուն առաստ մը նոյն սեմերէն
ներս չմտնես… »:

Տեղ մըն ալ՝ զաւակն է որ կը գրէ իր հօր՝
«Հայր իմ, դեռ մինչեւ ո՞ր արեգակդ ես՝
քու որդիդ՝ քեզ անծանօթ,
Եւ դուն իբրեւ օտարական պիտի
ապրինք… »:

Դանիէլ Վարուժան արտայայտուելով Սիամանթոյի այս գործին մասին, կ'ըսէ. «Այս հատորը քերթողին գլուխ գործոցն ըլլալ կը թուի ինծի. Հոն մարդկային այնպիսի բան մը կայ՝ որ սահմանուած է մարդ էակին հետ ապրելու: Երգն է անպատիր ազերին, գոյակից վիշտին, ընտանիքէն ծագում առնող եւ հայրենիքը ամբողջնդող այն նուիրական պատուանդանին՝ որուն վրայ միայն կրնայ իրականանալ նոյնիսկ մարդկութեան հետաւոր եղբայրութիւնը »:

1911ին Սիամանթօ կը վերադառնար Պոլիս ու կը նուիրուէր ստեղծուած գրական շարժումին: 1913ին իրեն կը վիճակուէր ընկերանալ Սիմոն Զաւարեանի դագաղին մինչեւ Թիֆլիս: Առիթէն օգտուելով կ'անցնէր Հայաստան ու կ'այցելէր Էջմիածին, Օշական, Զուարթնոց եւ նոյն տարին, չորս քերթուածներու ընդմէջէն, Նարեկացիի շունչով ու ոճով կ'երգէր հայկական տաճարներու գիւտին փառքը՝ անոր 1500ամեակին առթիւ:

1914ին կը վերադառնար Պոլիս: 1915 Ապրիլ 24ին, արեւմտահայ մտաւորականներու հետ ինք ալ կր ձերբակալուէր եւ նոյն տարուան Օգոստոսի կէսերուն, Անատոլուի խորերը տարուելով, մորթազերծ կ'ըլլար:

Կը մարէր բանաստեղծին բոցավառ տաղանդը ստեղծագործական նոր թռիչքներու ճամբուն վրայ:

Սիամանթօ, մեր «Արիւնաներկ գրականութեան» այս թենորը, երգեց իր եւ իր ժողովուրդին ցաւը, բողոքի եւ ողբումի եղեւէջներով, ուր մարդկային հոգիի ամէնէն խորունկ ապրումները կը թրթռան թախծոտ մեղեդիներով, ընդվզումի ուժգին պոռթկումներով եւ անձնուրաց ապրումի մը բնական դեղեցկութեամբ:

Մեռաւ բանաստեղծը երգելով «Ասպետին երգը».

«Պիտի զքեզ ապաւինեմ: Ես զինուեցայ:
ջախս ուսիս՝ կը վառի,
Փոթորկի պէս քալել կ'ուզեմ:
Արդարութեամբ բռնաւոր՝
Արշալոյսին հուրերուն տակ՝ հողը մե՛րկ
է եւ ծարա՛ւ
Եւ մեր վազքէն հսկայ Յոյսն է որ իր
շանթերը պիտի ցանէ… »:

**ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ**

«… Երեւակայութիւնը Սիամանթոյի տաղանդին ամէնէն տիրական գիծն է: Ան իրերը եւ դէպքերը բոլորովին նոր եւ ինքնայատուկ ձեւով մը կը դասաւորէ եւ կը գունաւորէ: Կիկլոպ մըն է քերթողը. այն սարսափելի աչքը՝ զոր Աստուած իր լուսեղէն մատով բացած է ըղեղին վրայ. թէ խոշորացոյց մըն է եւ թէ պեղադիտակ մը, որ ամէն բան կը տեսնէ հսկայական համեմատութեամբ: Երեւակայութեան միացած գաղափարականը՝ հռետորութիւնը կը ծնի. երեւակայութեան միացած զգացումը կը ծնի վսեմը: Եարճանեանի արուեստը արդիւնք է այս երկու զուգաւորութիւններուն: — Հեղինակներ կան՝ որ հզօր յուզումէ մը կը բարձրանան տկար երեւակայութեան: — Խորունկ բայց տժգոյն են անոնք. ասոնցմէ կը հաշուըուին Միւսէները, եւ Լէօբարտիները: Հեղինակներ կան որ հզօր երեւակայութենէ մը կը բարձրանան տկար յուզումի մը, հոյակապ բայց արմատապէս սխալ հեղինակներն են. այս վերջիններէն են վիպականներէն մէկ մասը, ի մասնաւորի Վ. Հիւկօն: Եարճանեան ոչ մին է եւ ոչ միւսը. ան հզօր երեւակայութեան մը կատարն է՝ թեւաւորուած փոքրիկ յուզումով մը, այդ թելադրիչ յուզումը կարօտախտն է. օ՛ Սիամանթոյի Կարօտախտը: Այդ բառին մէջ է ամբողջ քերթողը, հոն է նաեւ հայ ցեղին ստեղծագործ կարողութիւնը: Հայ բանաստեղծութեան ոգին կարօտախտ է: Մեր երգը երգն է կռունկին, հառաչանք մը՝ դէպի թողքուած հայրենի տունը, եւ հեւ ի հեւ թռիչք մը դէպի այն կորսուած կենցաղը՝ զոր կը կոչենք հայ ժողովուրդին փրկութիւնը »:

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

1913 Յունիս 2

# ԱՐԻՒՆ

Տժգունօրէն յոյսին բոլոր շուշանները թափեցան,
Օրերուն անգթութեանը մարմարներէն ի վար,
Մահագուժօրէն եւ անդադար.
Եւ արբշիռ եւ ուխտուած հոգիները այլեւս հանեցին,
Իրենց յաղթանակի եւ երազի վերարկուն երկար,
Գեղեցմանուող իրիկուններուն հետ,
Եւ աւերումի համայնապատկերին դիմաց,
Գարուններուն խնկեցնող գեղեցկութեանը տեղ,
Տրտմութեան երկաթէ ձիւն մըն է որ կը հոսի,
Մեր բոլորին անմխիթար որբութեանը վրայ
Եւ կարծեմ արիւնալից ու քինայոյզ ջուլհակներ,
Հեռաւոր ու մթին արուարձանի մը մէջ այսօր,
Անապաքինքով, բոլորը մէկէն,
Մեր սեւ օրերուն խոնաւ պատանքը կը հիւսեն...
Մինչդեռ անագորոյն եւ անարեւ Հոկտեմբերներ,
Սառած լուսնկային հետ միհակ,
Տարիներէ ի վեր, ամէ՜ն գիշեր, ամէ՜ն գիշեր,
Կեանքին յուսահատութիւնը կ'անձրեւեն մեր վրայ:
Ա՜ւաղ, առաջ արշալոյս մը կար որ քաղցրութեամբ կը ծագէր,
Եւ իմ յաւիտենական երազս երջանկօրէն
Անկէց ինծի' մտածումիս համար ծաղկադաշտեր կը յօրինէր՝
Եւ պսակներ իմ բաց ճակտիս եւ քնարիս մանկական,
Ա՜ւաղ, առաջ արշալոյս մը կար որ բուրաստանի մը նման կը ծաղկէր,
Երբ անմեղութեան աւազանը հայելին էր իմ հոգիիս,
Երբ լիճերուն եղէգները իմ շունչիս մէջէն խաղաղութիւնը կ'երգէին...
Երբ մայրական Յոյսին ստինքները յափրացումն էին շրթունքներուս,
Երբ ադամանդէ լուսնկան առաքեալս էր եւ մտածումս ահագին,
Եւ կապոյտ խորութիւնը անրջային ջուրերուն
Աստուածային ապարանքն էր իմ դողդոջուն եւ պատանի ստուերիս...
Բայց այսօ՜ր, բայց այսօ՜ր, ես այս ամէնուն առջեւէն,
Սարսափահար եւ աչուըներս փակած կը փախչիմ...
Վասնզի գիտեմ որ բոլոր արշալոյսները Նուիրական հողին,
Տարիներէ՜ ի վեր, մեր արիւնէն են կարմիր...

# ՍԻԱՄԱՆԹՕ

## ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐ

Սիամանթօ (բուն անունով՝ Ատոմ Եարճանեան) ծնած է 1878ին՝ Ակն: Նախակրթութիւնը ստացած է ծննդավայրի Ներսէսեան վարժարանը, որուն տեսուչն էր Գարեգին Եպս. Սրուանձտեանց: Դեռ պատանի ի յայտ կը բերէ բանաստեղծի ընդունակութիւններ: Գարեգին Եպիսկ. քաջալերելով Եարճանեանի գրական չընորհները, անոր կուտայ իր մշակած ժողովրդական աւանդավէպին (Սիամանթօ եւ Խչեզարէ») հերոսին անունը, որ յետագային կը դառնայ բանաստեղծին մնայուն գրչանունը՝ Սիամանթօ:

1892ին ընտանիքով փոխադրուած է Պոլիս, ուր ուսումը շարունակած է նախ Միրիճանեան եւ ապա Սկիւտարի Պէրպէրեան վարժարանին մէջ, ուր կը տիրէր մասնաւորապէս բանաստեղծութեան սէր եւ գրական մթնոլորտ:

1896ին, Համիտեան ջարդերու արիւնոտ տարին, Սիամանթօ՝ հայ մտաւորականութեան բազմաթիւ դէմքերուն պէս, կը հեռանայ Պոլսէն ու կ'անցնի Եգիպտոս: 1897ին Փարիզ է: Երեք տարի կը հետեւի Սորպոնի գրականութեան դասընթացքներուն: Կը յարի Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Փարիզէն կ'անցնի Ժընեւ ու կը դառնայ աշխատակիցը «Դրօշակ»ին, որուն թիւերուն մէջ լոյս կը տեսնեն իր առաջին բանաստեղծութիւնները «Դիւցազնօրէն» խորագրով, ինչպէս նաեւ «Ապետուն երգը» ընդարձակ քերթուածը (40 տուն):

Մինչեւ 1908, Օսմ. Սահմանադրութեան տարին, Սիամանթօ կը մնայ Եւրոպայի զանազան կեդրոնները՝ Փարիզ, Ժընեւ, Լօզան, Ցիւրիխ, որոնց մշակութային եւ ընկերային կեանքէն ազդեցութիւններ կ'անցնին իր մէջ ձեւաւորելու գրագէտը եւ նպաստելու մտքին զարգացման: 1908ին կը վերադառնայ Պոլիս: Տարի մը ետք տեղի կ'ունենայ Ատանայի կոտորածը: Սիամանթօ կը մեկնի Միացեալ Նահանգներ, կը դառնայ աշխատակից «Հայրենիք»ի, որուն մէջ լոյս կը տեսնեն իր բանաստեղծութիւնները «Հայրենի հրաւէր» խորագրով:

«Հայրենիք»ի տպարանէն լոյս կը տեսնէ իր «Ամբողջական գործեր»ու առաջին հատորը:

1911ին Սիամանթօ Պոլիս կը վերադառնայ: 1913ին կը մեկնի Թիֆլիս ընկերանալու համար Սիմոն Զաւարեանի դագաղին: Բարեկամութիւն կը հաստատէ Թումանեանի, Շիրվանզադէի հետ եւ առիթը կ'ունենայ անցնելու Հայաստան եւ այցելելու Էջմիածին, Օշական, Անի, Զուարթնոց, Արարատ: Նոյն տարին, Հայ Գրերու Գիւտի 1500ամեակին առթիւ կը գրէ իր «Սուրբ Մեսրոպ»ը:

1914ին կը վերադառնայ Պոլիս եւ 1915 Ապրիլ 24ին զոհ կ'երթայ Մեծ Եղեռնին:

Սիամանթօյի բանաստեղծութիւնները ամփոփուած են հետեւեալ հատորներու մէջ.

1) Դիւցազնօրէն, գրուած 1877էն սկսեալ, տպուած 1902ին Փարիզ:

2) Հայորդիներ, գրուած 1902 – 1908ի շրջանին, երեք շարքով:

3) Հոգեվարքի եւ յոյսի ջահեր, գրուած 1904 – 1907ի շրջանին:

4) Կարմիր լուրեր բարեկամէս, գրուած Ատանայի կոտորածին անմիջական տպաւորութեան տակ, 1909ին:

5) Հայրենի հրաւէր, տպուած 1910ին, Ամերիկա:

6) Սուրբ Մեսրոպ, 1913ին գրուած:

«... Նոյն ինքն ցեղին երազն է որ կը բոցավառի, ցեղին կարմիր հոգին է որ կը սաւառնի, ցեղին հառաչն է որ կը թառալի այս քրմական բանաստեղծին քերթուածներուն մէջ՝ ուր բառերն իսկ փոխակերպուած են, կորսնցնելով իրենց թանձրացեալ նշանակութիւնը եւ եղած են այլաբանութիւններ, խորհրդապատկերներ: Այսպէս՝ տարօրինա՜կ երեւոյթ, յաճախ շատ մը բառեր՝ առանձին քերթուածներ են բիւրեղացած, որ ընդհանուր գաղափարին մաս կազմելէ առա՜ջ՝ անջատօրէն կեանք ու խորհուրդ ունին»:

ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

1906 Մայիս 12/25
Ֆիլիպէ

×

«... Եարճանեան մեր պատմական էն արիւնոտ շրջանին զայրոյթի ամենահզօր ճիչը արձակած է, եւ ատոր համար իր քնարը ցաւին ահաւորութիւնը եւ հերոսական ժխոթերը միայն հնչեցուց: Իր կնտկրնտոցը բոցեղէն սուր մը եղաւ որ փոթորիկի ձայներ կը հանէ:

Եարճանեան խռէայացուց կռիւը եւ անոր գեղեցկութեան արշալուսային տաճարներ կանգնեց, եւ եթէ կարելի է ըսել ազգային կռուի երգիչը եղաւ»:

ՍԱՐԳԻՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

1913 Յունիս 2

# ՍԷՐ

Արցունքներս ո՞ր գորովի գրկին մէջն ես լայի...
Եւ ո՞ր հոգիին յանձնէի իմ այս սիրտս դողդոջուն,
Գիշերն ուփմ մորմոքումիս միայն վկայ
Երբ աստղերուն անդորրութեանը տակ նստած՝
Կը սկսիմ ես փնտռել նայուածքներովս խելացնոր,
Անթիւներու թուին մէջէն Անոր աստղն ինծ անծանօթ,
Որ՝ աստղիս հետ, ապահո՜վ եմ, սրտիս համար է ծներ...
Բայց բնութիւնը գարուններուս դէմ բռնաւոր՝
Առաքինի իրանիս շուշանները այս կուսական,
Իր անօրէն օրէնքին կրակներովը կ'այրէ...
Միայն յոյսին ես ժպտեցայ, միայն անոր՝ անծանօթին,
Որ պիտի գար տիրանալու շքեղութեանցն իմ մարմնիս...
Մինչեւ այսօր եւ ո՛չ մէկ ձեռք ինծ չընծայեց,
Սիրոյ վարդն այն վարդերէն նուիրական,
Որ երդումներով՝ արեւծագին հետ քաղուած՝ կուրծքիս վրան,
Երազիս մէջ, գուրգուրանքիս տակ թառամէր...
Ո՛չ մէկ համբոյր ես չըճանչցայ, որ գար ճակտիս
Դէմ դրոշմել գինովութեան առեղծուածն այն անասելի,
Որուն համար գեղեցկութիւնս, իրեն խորան պիտի ըլլար...
Ո՛չ մէկ ժպիտ, ո՛չ մէկ նայուածք եւ ո՛չ մէկ բառ տարփանքի,
Դեռ չեն եկած ալեկոծել վճիտ սիրտս սիրածոր...
Եւ այսպէս լուռ, աստղերուն տակ, սարսուռներուս մտածելէն,
Իմ գաղտնիքիս ես անգէտ, սոխակի մը պէս սէրը կ'երգեմ...
Նորէն երկինք կը նայիմ, միշտ աստղերը խուզարկելով՝
Եւ երբ տեսնեմ որ բիւրաւոր այդ ոսկեշող վարդերէն մին,
Յանկարծօրէն, գլխուս վրան, կապոյտին մէջը կը մեռնի...
Զարհուրանքով՝ կը հարցնեմ ես ինծի...
— Ո՛վ գիտէ թէ որո՞ւն աստղն էր որ մոխրացաւ այս պահուս,
Անո՞րն արդեօք որ ճակատագրէն, իմ սիրոյս էր սահմանուած, —

Ցետոյ այսպէս իմ քաղցրահոս մազերս ուսերէս վար...
Արմունկներս ծունկուըներուս վրան յենած՝
Եւ իմ երկու ձեռքերուս՝
Մարմար թասի մը ձեւը տալով՝
Հեծեծանքո՜վ սիրոյս Կայծերն անոր մէջն ես կ'արտասուեմ... »:

---

## ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

# ԽՕՍԷՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԾՈՎԸ ՀՐԱՊՈՒՐՈՒՄ Է

3.

Բենիամինի ու Ջինիկի ստուերները երկարել, գնում էին առջեւից՝ կողք – կողքի, կարծես միեւնոյն արմատից բուսած: Բենիամինը մի կարմիր, բարձրացողուն ծաղիկ պոկեց, տուեց Ջինիկին:

— Վերցրու, կինս: Ախր ես քեզ գեռ ոչինչ չեմ նուիրել:

Ջինիկը հառաչեց:

— Ա՜խ, մամա ջան: Ծաղկի անունը մոռացել եմ: Դու յիշո՞ւմ ես, Բենիամին:

Բենիամինը նրան նայեց խոր, նաեւ կատաղի: Ջինիկը վախեցաւ նրանից: Ցոլա՞ղ էր առջեւը տնկուած՝ մթնշաղից շողացող աչքերով: Բենիամինը հրացանը գցեց կանաչներին ու կնոջը հրամայեց հանել հագի տղամարդու շորերը: Ջինիկը սրսփաց:

— Ի՞նչ ես ասում, Բենիամին, ուշքի եկ:

— Հանի՛ր, պահանջեց ամուսինը: Զզուել եմ այդ քրջերից: Հանունի՛ր: Ես ուզում եմ տեսնել իմ կնոջը...

Ջինիկը կծկուեց, մատներով փակեց աչքերը: Նա ազաչում էր, որ Բենիամինը նման բան չանի: Սակայն Բենիամինը զոռով պոկեց աղջկայ բաճկոնը, հանեց նրա տաբատը եւ նրա կիսամերկ մարմինը բարձրացնելով ձեռքերի վրայ, դէմ արեց մայրամուտի կարմիր բոցերին:

— Դէ, նախանձի՛ր ինձ, Աստուած:

Նա համբուրեց կնոջ կուրծքը, փափուկ դրեց խոտերի վրայ ու սկսեց գլորել: Ջինիկը խոտերով ծածկում էր բաց կուրծքը, փակցնում բերանը, բայց եւ միաժամանակ հաճոյք ստանում փափուկ խոտերի վրայ աղջկավարի թաւալուելուց:

— Բենիամին, կը մրսե՛ս:

Տաք երեկոյ էր, խոտի տաք բոյր, ծաղկէ անկողին:

×

Գիշերուայ կէսն էր: Մօտիկից ձիերի ոտնատրոփ լսուեց: Ջինիկը դուրս պրծաւ Բենիամինի գրկից, վերցրեց հրացանը:

Շքեղ հէքեաթը փշրուեց, մնաց գիշերը՝ աստղերի առատ լուսացոլքով, մնաց ձիերի ոտնատրոփը, որ հետզհետէ մօտենում էր: Բենիամինը պառկեց, գետնի վրայով նայեց ձիաւորներին՝ մի՞թէ չէթէներ են: Ջինիկը յանկարծ պոկուեց տեղից ու մոռանալով, որ միայն սպիտակեղէնով է, վազեց դէպի ձիաւորները:

— Հայրիկս...

Թաթուլին թուաց, թէ կապոյտ մշուշի այս ճերմակ հրաշքը աստուածուհին է: Ձիլ Զաքարը ձիուց կռացաւ, համբուրեց աղջկայ գլուխը:

— Ինչո՞ւ են ուսերդ բաց, աղջիկս, կը մրսես:

Ջինիկը ծիծաղեց ուրախ: Այո, գրեթէ մերկ էր, երեխայի պէս անփոյթ:

— Ես բոլորովին չեմ մրսում, բոլորովին:

— Ուրախ եմ, ասաց հայրը: Ինչո՞ւ պիտի մենք մրսենք մեր սեփական տանը:

×

Ակնովիտում այժմ գիշերում էին բացօթեայ:

Մարթան վազեց, փաթաթուեց արդէն հետիոտն դարձած ամուսնուն:

— Կարծում էի եա չես գայ, քոռանա՜մ: Քանի՞ անգամ ես ճանապարհին հաւատդ փոխել, մարդ:

Ձիլ Զաքարը սանձը գցեց ձիու գլխին ու ծիծաղեց:

– Քո ձեռքից ճիզվիտ էլ կը դառնամ, կնիկ:

— Տեսնում եմ, ոտքով գնացել ես, ձիով եկել:

— Մի Թուրք տուեց, ի հարկէ, ոչ կամովին:

Թաթուլը մռայլ նայում էր ամուսիններին: Ինչո՞ւ Մարթան խօսեց հաւատի մասին: Ի՞նչ հաւատ: Ինքը նման դատարկութեան վրայ ծիծաղում էր: Թաթուլն զգաց, որ միայն իր զէնքն է իր հաւատը, իր աստուածը: Շշմեց՝ մի՞թէ այսքան հզօր է հողայինի ոգին, իրականը, շօշափելին:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(196 – Շար.)

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Յարութիւն Սէրճանեան, Տէր եւ Տիկին Գալուստ Սէրճանեան եւ զաւակը՝ Րաֆֆի կը ծանուցանեն թէ հոգե-հանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Նոյ. 26, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՊԱՅԾԱՌ ՍԷՐՃԱՆԵԱՆԻ
(ծնեալ Ինճէեան, Զէնկիլէրցի)

մահուան Բ. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

ՇԱՒԻԼԷՆ այրի Տիկին Սոնա Տօնէլեան եւ զաւակները, Պորտոյէն այրի Տիկին Նուարդ Տօնէլեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ Կիրակի (Նոյ. 26) առաւօտ Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր, որդւոյն եւ եղբօր՝

ՍԱՐԳԻՍ ՏՕՆԷԼԵԱՆԻ

մահուան առաջին տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ ողբացեալին հօր՝

ԿԱՐՕ ՏՕՆԷԼԵԱՆԻ

մահուան տասներորդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

×

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ հոգեհանգիստ՝ Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, Նոյ. 26, Կիրակի առաւօտ, Միութեանս անհետացած ընկերուհիներու յիշատակին եւ հոգեճաշ ժամը 13ին Մշակոյթի Տունը:

Ի գիտութիւն իրենց յիշատակը յարգողներուն:

## ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Զմիւռնիոյ եւ շրջաններու Հայրենակցական Միութիւնը իր բազում նահատակներու յիշատակին հոգեհանգստեան արարողութիւն կատարել կուտայ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, Կիրակի, Նոյ. 26, եւ ժամը 13ին հոգեճաշ Օթէլ Օփերա-Լաֆայէթ, 80 Ռիւ Լաֆայէթ, Մէթրօ Քատէ:

Ճաշագին 40 Փր.:

## Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՎԻԼ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի:

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Ալպէր Գասպարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Լէոն Գասպարեան եւ զաւակը շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.

Գրիգոր Տօտաքեան 500 Փր., իր կնոջ (ծնեալ Ֆլոր Սուճուքճեան) մահուան 3րդ տարելիցին առթիւ, Մարիամ Սարեանի մահուան ք առասունքին առթիւ, Տիկին Բրաբիոն Քուզկիւ 150, Տիկին Ջապէլ 50: Տիկ. Հռիփսիմէ Նազարեան 50 Փր. Մարի Մանուկեանի յիշատակին:

×

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Փր., Տէր եւ Տիկ. Ա. Քէլէշեանէ, իրենց Թոռան ծննդեան առթիւ, 100 Փ., Տէր եւ Տիկ. Ռ. Մինասեանէ իրենց առաջին զաւկին ծննդեան առթիւ:

×

Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Արաքսի Սիմոնեանէ, իր ողբացեալ ամուսնոյն Յովհ. Սիմոնեանի հոգեհանգստեան առթիւ 100 Փր.: Ողբ. ընկերուհիներուն հոգեհանգստեան առթիւ Տիկ. Շնորհիկ Նոտարեան 100 Փր., Պր. Յովհ. Ջերչեան 50 Փր.:

×

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է իր ղպրոցին համար Լիոնէն Տէր եւ Տիկ. Կարապետ Յովակիմեան իրենց շատ սիրելի Յակոբ Միրզոյեանի մահուան քառասունքին առթիւ 100 Փր., Լիոնէն Տէր եւ Տիկ. Տօնապետ Տօնապետեան, Տէր եւ Տիկ. Աւետիս Տօնապետեան եւ զաւակները իրենց շատ սիրելի Յակոբ Միրզոյեանի մահուան քառասունքին առթիւ 100 Փր.:


Restaurant

**LA CAPPADOCE**

3, rue Marivaux (derrière l'Opéra Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65

ouvert tous les jours midi et soir sauf lundi

de nouveau

*Marten Yorgantz*



ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

**ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ**

Կիրակի, Դեկտ. 3, ժամը 17էն կէս գիշեր

Dans les Salons de l'Hôtel George V — Ave. George V — 75008 Paris

Նախագահութեամբ Տիկին Եսթեր Իչգալացեանի
ՊԵՐՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆԻ խանդավառ նուագախումբը
Ծանօթ երգիչ՝ ՆՈՐԱՅՐ

Մուտք 40 Փ. — ուսանողներու կէս գին
Վիճակահանութեան հասոյթը ամբողջովին պիտի յատկացուի Լիբանահայ ուսանողներու:

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝ 924.38.54



ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12 – 14, Ռիւ Սէն - Պազիլ

ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ

ՍԻԱՄԱՆԹՕ
Վ. ԹԷՔԷԵԱՆ
ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

Ուրբաթ, Նոյ. 24, ժամը 20.30ին «Վասպուրական» սրահին մէջ

Կը խօսին.—

ԿԱՐԱՊԵՏ ՓՕԼԱՏԵԱՆ
ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ
ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՄԱՆՈՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.— Արտասանութիւն, երգ, ընթերցումներ երեք հեղինակներէն


## ՎԱԼԱՆՍ
## Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ
ՍԱՐԿԱՒԱԳԻ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ օծման 25րդ տարեդարձին առթիւ՝ սարկաւագի ձեռնադրութիւն ձեռամբ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի, յանձին տիրացու Յարութիւն Ժամագործեանի: Յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ ծառայած հոգեւորական եւ աշխարհականներու յիշատակին Նոյ. 26, Կիրակի առաւօտ ժամը 10.30ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի եւ Առաջնորդ Փարիզի Սերովբէ Արք. Մանուկեան: Կոմիտասեան քառաձայն պատարագ ղեկավարութեամբ Պր. Հայազատ Օհանեանի:

Այս առթիւ կազմակերպուած է ժողովրդական ճաշ մը Հ. Բ. Ը. Միութեան Ե. Հիւսիսեան սրահին մէջ՝ յետ պատարագի: Արձանագրութեան համար դիմել վաճառատուն Մաքսուտեան հեռաձայն՝ 43.17.24 եւ Հոգաբարձութեան անդամներու մօտ մինչեւ Հինգշաբթի Նոյ. 23:

Ճաշագին 75 Փր.

## ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի նորընտիր վարչութիւնը, կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները թէյասեղանի մը, այս Կիրակի (Նոյ. 26), կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Ահարոնեան ակումբ՝ Ռիւ Վիքթոր Ֆօժիէ:

## Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ խոհարար մը ճաշարանի մը համար: Դիմել՝ հեռաձայնելով՝

227.22.99 եւ 280.35.80


**Journées d'Amitié**

Organisées par
LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR
au profit de leurs étudiants boursiers
Samedi 25 et Dimanche 26 Novembre de 14 h. à 20 h.
Cadeaux de Noël, parfumerie, jouets, livres, disques, cartes de vœux, foulards, cravates, parapluies, jupes, chemisiers, linge de maison, layette, alimentation, buffet spécialités arméniennes.
SETA PAPAZIAN
et JACQUES KRAVETZ
signeront leurs ouvrages
Dimanche de 16 à 18 h.
Le caricaturiste HOVIV
Le duo HARTAR
RAFFI SARKISSIAN
exposera ses pendentifs arméniens
Maison d'Arménie,
57 Boulevard Jourdan, 75014 Paris
Métro : Porte d'Orléans.



Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ
**ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ**
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ Նոյեմբեր 25

PALAIS DES CONGRES
Orchestre MEDITERRANEENS
et KOTCHARI

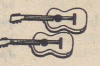
Մուտքը 60 Փր.



ՃԱՆ ԹԱԹԼԵԱՆ
Կ'ԵՐԳԷ
իր ճաշարանին մէջ

DJAN TATLAN
CHANTE
dans son restaurant

**DEUX GUITARES**



Ouvert tous les jours, sauf Dimanche, de 20 h. 30 à 2 h. du matin
*Toute la soirée : Orchestre et chants*
ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԵՐ
Hors d'œuvre de 30 à 100 F., Spécialités de 50 à 70 F., Desserts 20 F.
BOISSONS :
La bouteille
Vodka 140 à 180 F. Vins, 100 à 170 F. Champagne de 190 à 250 F.
4, RUE LAURISTON, PARIS 16e (Etoile) Tél 500 49 49


Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
24
VENDREDI
24 NOVEMBRE
1978

ՅԱՌԱՋ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| Ֆրանսա | Տար. 230 Ֆ. | Վեցամսեայ | 125 Ֆ. |
| Արտասահման | Տար. 260 Ֆ. | հատը | 1 Ֆ. 80 |

LE NUMERO 1,80 F.

54ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.257
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
54e ANNÉE — N° 14.257

# ՀԱՄԱՏԵՂ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ամենայն Հայոց Հայրապետ Տ. Տ. Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի հրաւէրով, Նոյեմբեր 8ին, Չորեքշաբթի օրը երեկոյեան, Մայր Աթոռ ժամանեց Անթիլիասէն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռի պատուիրակութիւնը խորհրդակցելու եւ միատեղ ծրագիր մշակելու համար Լիբանանի հայ համայնքներու աղէտեալներու օգնութեան գործը համահայկական տարողութեամբ կազմակերպելու առաջադրանքով:

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռի պատուիրակութեան կազմի մէջ էին.

1. Գերաշնորհ Տ. Տաթեւ Եպս. Սարգիսեանը, Անթիլիասի Դպրեվանքի տեսուչ.
2. Մէթր Խաչիկ Պապիկեանը, պետական երեսփոխան, Կաթողիկոսութեան Ազգային Ընդհանուր Ժողովի եւ Լիբանանահայոց Թեմի Գաւառական Ժողովի ատենապետ.
3. Պր. Վարդգէս Տէր-Կարապետեանը, Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան ատենապետ:

Նոյեմբեր 9–11 օրերուն Սուրբ Էջմիածնի Վեհարանի ընդունելութեան դահլիճին մէջ տեղի ունեցան նախատեսուած խորհրդակցութիւնները Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռի վերոյիշեալ պատուիրակութեան անդամներու եւ Մայր Աթոռի ներկայացուցիչներու միջեւ:

Մայր Աթոռի ներկայացուցիչներն էին՝

1. Գերաշնորհ Տ. Սիոն արքեպիսկոպոս Մանուկեանը, ատենապետ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի.
2. Գերաշնորհ Տ. Կոմիտաս արքեպիսկոպոս Տէր-Ստեփանեանը, առաջնորդական փոխանորդ Արարատեան Թեմի եւ անդամ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի.
3. Պր. Յովհաննէս Թոփուզեանը, անդամ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի.
4. Պր. Արթուն Հատիտեանը, խմբագիր «Էջմիածին» ամսագրի:

Նոյ. 9 – 11ի օրերու խորհրդակցութիւններէն յետոյ, եղբայրական սիրոյ մթնոլորտի մէջ, երկու պատուիրակութիւնները միաձայնութեամբ որոշեցին հրապարակել ի գիտութիւն հայ ժողովուրդի համատեղ հետեւեալ հաղորդագրութիւնը:

Ա) Ողջունել Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան նախաձեռնութեամբ Պէյրութի մէջ Հոկտ. 27ին կազմուած Լիբանանի Վերականգնումի Կեդրոնական Մարմինը, ընդ նախագահութեամբ Տ. Տ. Խորէն Ա. Կաթողիկոսի եւ Տ. Տ. Գարեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոսի եւ փոխնախագահութեամբ Հայ Կաթողիկէ Պատրիարք Տ. Հմայեակ Կէտիկեանի եւ Հայ Աւետարանական համայնքի վերապատուելի Յ. Սաղրեանի:

Բ) Ողջունել Տ. Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի պատրաստակամութիւնը սատարելու լիբանանահայ աղէտեալներուն ի նպաստ կատարուելիք համազգային հանգանակութեան հովանաւորութիւնը:

Գ) Մայր Աթոռը եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռը հանգանակութեան գործը կը կազմակերպեն իւրաքանչիւրը իր թեմերուն մէջ, թեմական – եկեղեցական մարմիններու միջոցաւ, տուեալ թեմերու մէջ կազմելով հանգանակիչ յատուկ մարմին, թեմակալ առաջնորդի նախագահութեամբ եւ գործօն մասնակցութեամբ բոլոր հայ կրօնական յարանուանութիւններու, ազգային կազմակերպութիւններու եւ բարեսիրական, մշակութային կարեւոր միութիւններու ներկայացուցիչներուն:

Դ) Հրաւիրել Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդրոնական Վարչութիւնը, իր ներկայացուցիչը ունենալու Լիբանանի Վերականգնումի Կեդրոնական Մարմնէն ներս:

Ե) Օգնութեան աշխատանքին տալու համար համազգային տարողութիւն, խնդրել Մայր Աթոռի եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռի գահակալներէ, նշանակել մեծանուն բարերարներէ եւ ազգային անձնաւորութիւններէ բաղկացած պատուոյ ցանկ մը, օժանդակելու համար լիբանանահայ աղէտեալներուն ի նպաստ կատարուելիք հանգանակութեան:

Լիբանանի Վերականգնումի Կեդրոնական Մարմինը պարբերաբար տեղեակ պիտի պահէ վերոյիշեալ անձնաւորութիւնները իր գործունէութեանց մասին, նկատի ունենալով անոնց օգտակար խորհուրդները:

Զ) Հայաստանէն եւ սփիւռքի բոլոր գաղութներէն հանգանակուած գումարները կեդրոնացնել եւ տրամադրել Պէյրութի մէջ կազմուած Վերականգնումի Կեդր. Մարմնին, որ միակ իրաւասուն է այդ գումարները յատկացնելու Լիբանանի հայ աղէտեալներու կենսական կարիքները հոգալու, եկեղեցական, մշակութային հաստատութիւնները վերաշինելու եւ տնտեսական կեանքը վերականգնելու գործին:

Է) Ամենայն Հայոց Հայրապետը եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Հայրապետները, տեւապէս պիտի հետեւին հանգանակութեանց գումարներու կեդրոնացման եւ բաշխումի ընթացքին, իրենց օրհնութեամբ եւ յորդորներով միշտ զօրավիգ ու քաջալեր հանդիսանալով սոյն գործի բարւոք կատարման:

Ը) Ամենայն Հայոց Հայրապետը եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Հայրապետները մշտական յարաբերութիւն պիտի պահպանեն թղթակցութեամբ կամ իրենց ներկայացուցիչներու փոխադարձ այցելութիւններով եւ ի պահանջել հարկին, խորհրդակցաբար, համազգային նոր միջոցառումներու պիտի դիմեն ի խնդիր վերեւ նշուած նպատակներու իրականացման:

Թ) Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռը, նուիրապետական միւս Աթոռները եւ համայն Հայաստանեայց Եկեղեցին եւ հաւատացեալ ժողովուրդը ի Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի, անձանձրոյթ պիտի աղօթեն ի խնդիր Աստուծոյ օրհնութեամբ Լիբանանի մէջ խաղաղութեան հաստատման, քրիստոնեայ ու մահմետական բոլոր համայնքներու միջեւ եղբայրական համերաշխ գործակցութեան:

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐ՝
Սիոն Արք. Մանուկեան
Կոմիտաս Արք. Տէր-Ստեփանեան
Յովհաննէս Թոփուզեան
Արթուն Հատիտեան

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ
ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐ՝
Տաթեւ Եպս. Սարգիսեան
Մէթր Խաչիկ Պապիկեան
Վարդգէս Տէր-Կարապետեան

11 Նոյ. 1978 Թ., Ս. Էջմիածին

ԿԻՊՐՈՍԻ ՀԱՐՑԸ
ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՄԷՋ

## ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԹՈՅԼ ՉՏՈՒԻՆ ՈՐ ՀԱՅ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԸ ԽՕՍՔ ԱՌՆԷ

Առջի օր (Նոյ. 22, Ա. Էջ) արձագանգ կը հանդիսանայինք Ապահովութեան Խորհուրդի նիստին Կիպրոսի վերաբերեալ, ուր Կիպրոսի յոյն պատուիրակը առաջարկած էր որ հայ համայնքին քանբերն ալ խօսք առնէ: Ստորեւ, Պոլսոյ թերթերէն կ'արտատպենք նիստերու մանրամասնութիւնները.—

Նիւ Եորք.— Միացեալ Ազգերու Ապահովութեան Խորհուրդին առջեւ Նոյ. 15, շարունակուեցան Կիպրական Հարցին վիճաբանութիւնները եւ նոր խրամատ մը ստեղծուեցաւ, երբ Կիպրոսի յոյն պատուիրակը Նիքոս Ռոլանտիս պահանջեց որ խօսք տրուի նաեւ Կղզիի հայ ազգաբնակչութեան ներկայացուցիչ Աշճեանի, որ եկած էր յանուն Կիպրահայերու խօսելու համար:

Թուրք պատուիրակութեան նախագահը՝ մեծ դեսպան Օրհան Էրալփ, առարկեց Աշճեանի մասին բերուած առաջարկին համար եւ ըսաւ, որ եթէ Աշճեանի խօսք տրուի, պիտի չմասնակցի նիստին: Նախապէս, յոյն պատուիրակը պահանջած էր որ խօսք տրուի նաեւ յունական պատուիրակութեան ներկայացուցիչներէն մէկուն ալ: Թէ՛ Թուրքիոյ պատուիրակը եւ թէ Կիպրոսի Թուրք ներկայացուցիչը բողոքած էին այդ առաջարկին դէմ ալ եւ այդ պատճառաւ նիստը երկու ժամի չափ յետաձգուած է:

Խօսելով Աշճեանի յայտնութեան մասին ալ, Թուրք պատուիրակութեան նախագահը Օրհան Էրալփ յիշեցուց, թէ Կիպրոսի մէջ կը գտնուին երկու գլխաւոր ազգաբնակչութիւններ եւ Յոյները հիմա մասնաւոր ռազմավարութեամբ մը կը ստեղծեն երրորդ կողմ մըն ալ, բեմ բերելով Հայերը, իրենց դատը ամրապնդելու համար: Այս առթիւ յիշեցուց անգամ մը եւս, որ բացարձակապէս ապօրինի է Աշճեանի խօսք տալ ՄԱԿի Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ եւ եթէ ընդունուի յոյն պատուիրակին ներկայացուցած առաջարկը իրենք ալ վերջնապէս պիտի թողուն ու հեռանան ժողովարահէն, ի նշան բողոքի:

Ատեանի նախագահը որոշեց յետաձգել նիստը, կողմերուն փափաքները եւ ներկայացուցած բողոքները քննելու համար իրենց բոլոր պատճառաբանութիւններով եւ իրաւական տեսակէտներէն դիտելով զանոնք:

Միացեալ Ազգերու Ապահովութեան Խորհուրդին առջեւ Նոյ. 16ին ալ շարունակուեցան վիճաբանութիւնները, Կիպրական Հարցի մասին եւ երկարատեւ խորհրդակցութիւններէ վերջ նախագահը որոշեց նիստը յետաձգել:

Ինչպէս ծանօթ է, Կիպրոսի յունական կառավարութիւնը կը պահանջէր որ ժողովին մէջ խօսք տրուի նաեւ կիպրահայ երեսփոխանի մը, Աշճեանի, որ մաս կը կազմէր յունական պատուիրակութեան: Թուրքիոյ ներկայացուցիչ մեծ դեսպան Օրհան Էրալփ եւ Կիպրոսի Թուրք Պետութեան նախագահը Ռաուֆ Տէնքթաշ խստիւ կ'ընդդիմանային ասոր, պնդելով թէ ատիկա անհեթեթ բան մը պիտի ըլլար, քանի որ ոչ մէկ տրամաբանական հիմունք ունէր, հարցին առընչութեամբ: Այս առթիւ, Ռաուֆ Տէնքթաշ երէկ ալ մամուլին յայտարարութիւն մը տալով բացատրեց իր առարկութեան պատճառները եւ յիշեցուց որ 1960ին, երբ կղզիի բնակչութիւնը կողմերու կը բաժնուէր, Հայերն ու Մարոնիները, որոնց թիւը հազիւ երեք հազարը կ'անցնի, միացած էին յունական կողմին եւ իրենց հարցերը նոյնացուցած անոնց հետ: Հետեւաբար, բանակցութիւններու ընթացքին միշտ նկատի առնուած են արդէն անոնց պարագաները Յոյներու հետ եւ անտեղի էր հայ երեսփոխան Աշճեանը բեմ հանել հիմա որպէս կողմ, ինչ որ հարցը բարդացնելէ եւ նոր անել մը առջեւ դնելէ տարբեր բանի չի ծառայեր: Թէ՛ Ռաուֆ Տէնքթաշ եւ թէ Օրհան Էրալփ ժողովի նախագահութեան պաշտօնապէս տեղեկացուցին այս առթիւ, որ երբեք պիտի չմասնակցին նիստերուն, որքան ատեն որ Յոյները պնդեն իրենց այդ տեսակէտին ու պահանջին վրայ: Միւս կողմէ, սակայն յոյն պատուիրակ Զենոն Ռոսիտէս ալ կը պնդէ որ անպայման խօսք տրուի Աշճեանի, կրկնելով որ ասիկա անհրաժեշտութիւն մըն է Կիպրական Դատին արդար ելքին համար:

Յունական տեսակէտը, սակայն, հարկ եղած կողմնակիցները չէ գտած եւ միայն հինգ Պետութիւններ կը ձայնակցին իրենց, գլխաւորութեամբ Խորհ. Միութեան:

Ժողովի նախագահը, բազմաթիւ փորձեր ըրաւ կողմերը տարհամոզելու համար, բայց երբ չյաջողեցաւ, նիստը յետաձգեց ուրիշ թուականի մը, մասնակի տեսակցութիւններով աւելի նպաստաւոր մթնոլորտ մը կարենալ ստեղծելու յոյսով:

## ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ կրկին խուճապ ստեղծուեցաւ առջի օր երբ ոստիկանութիւնը սկսաւ կրակել ցուցարարներու վրայ: Երկուշաբթի նոր վերաբացուած էին պազարին խանութները եւ 200 հազար առեւտրական վերսկսած իրենց գործը, բայց կրկին փակեցին ցոյցի մը իբրեւ հետեւանք: Կ'ըսուի թէ բազմաթիւ մեռեալներ կան:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Ազգ. Պլոքի նախագահին՝ Ռեմոն Էտտէի քոյրը մեռաւ Լոնտոնի մէկ հիւանդանոցը իբրեւ հետեւանք ստացած վէրքերուն մահափորձին ատեն (Պէյրութ, Հոկտ. 11ին):

« ԼԻՊԵՐԱՍԻՈՆ » 25 հոգի պաշտօնազուրկ ըրաւ խնայողութեան համար, քանի հակառակ անոր որ սպառումը աւելցած է, բայց, 1978ի առաջին ինը ամիսներու համար հասած է 641 հազար Ֆր.ի 9 միլիոն 488 հազար ընդհ. ելքին վրայ:

ՄԻԹԵՐԱՆ բոլորովին համաձայն է Ժիսքարի հետ ինչ կը վերաբերի Եւրոպայի կառուցման: Այս կէտէն զատ անշուշտ, ուրիշ հարցերու շուրջ նոյն տեսակէտը չունին: Միթերան գոհ է սակայն որ « կը խանգարէ »: Կը խանգարէ բոլորը ներսը թէ դուրսը: Ռոքարի ընդդիմութեան առթիւ, ըսաւ թէ ըսելիք չունի մինչ Փիէր Մօրուա կը յայտնէր թէ եթէ Ռոքար տարբեր քաղաքականութիւն մը ունի, իր պարտականութիւնն իսկ է բանաձեւ մը ներկայացնել եւ չի խորհիր թէ անձնական մրցակցութեան հարց է: Հինգշաբթի առտու Ֆրանս - Էնթէրի «Նախաճաշին» Տէֆէռ խօսեցաւ նաեւ այս մասին (յիշենք որ Միթերան–Ռոքար հարցը Մաթէն օրաթերթը մէջտեղ դրաւ) եւ շեշտեց թէ երբ կը սկսէր հրատարակուիլ Մաթէն, իբրեւ «մօտ» ընկերվարական կուսակցութեան, կուսակցութենէն ուզած էր չարքայիններու հասցէները որպէսզի դիմէ թէ բաժանորդագրութեան եւ թէ քաջալերանքի դրամ ուզելու համար: Տուած էին եւ յետագային մէջտեղ ելած որ պարզապէս նրբանցքներու ըսխըսաւի թերթ մըն է:

# 40 ՕՐ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԵՐԵԱՆ
(Պատ. Գիտ. Տոքթ.)

Ժամանակակից պատմութեան ամենաւեւ էջերէն մին անտարակոյս հայ ժողովուրդի զանգուածային սպանդն է ինչ–պէս կ'եզրակացնէ ամերիկացի լրագրող Կիպընս (1) : Արդարեւ, հայ ժողովուրդի հանդէպ կանխամտածուած ոճրագործութիւնը որ 1915 – 1920 տարիներուն մինչեւ ոչնչացում Արեւմտահայաստանը ոչ թէ միայն տեղի ունեցաւ Կովկասի մերձակայ քանի մը գաւառներու մէջ, ինչպէս այսօր Թուրք պատմաբաններ եւ կարգ մը կաշառուած օտար հեղինակներ կը ճգնին « ապացուցանել » այլ բովանդակ Փոքր Ասիոյ մէջ ուր եթէ մէկ դար առաջ ըստ օսմանեան պաշտօնական աղբիւրներու աւելի քան 2.500.000է աւելի Հայեր կը բնակէին (2), այսօր նոյն տարածութեան մէջ չկան նոյնիսկ 100.000 Հայեր որոնց մեծամասնութիւնը Պոլսոյ մէջ համախմբուած է :

1915 – 1920ի սպանդէն հրաշքով վերապրողները ցրուեցան աշխարհի չորս ծագերը ու այսպիսի կամքէ անկախ պատճառներով այսօր գոյացաւ հայ Սփիւռքը : Այսօր շատեր կ'անգիտանան թէ անցեալ դարու 80ական թուականներուն Ֆրանսայի մէջ հազիւ 500ի մօտ Հայեր կը բնակէին, իսկ Անգլիոյ մէջ հազիւ 250 էր այս թիւը : Սփիւռքի հոծ գաղութներէն անտարակոյս ամենակարեւորն է այսօր Հիւսիսային Ամերիկայի (Միացեալ Նահանգներ եւ Գանատա) գաղութը որ մանաւորաբար վերջին յիսուն տարուան ընթացքին ընդարձակուեցաւ եւ հետզհետէ ալ կ'ընդլայնի Միջին Արեւելքի մէջ տիրող քաղաքական եւ տնտեսական յարաճուն տագնապներուն պատճառաւ :

×

Միացեալ Նահանգներու մէջ Հայկական Հարցի ծագումէն առաջ (1878) չունինք բառին խակական առումով գաղութ : Բողոքական միսիոնարներու եռանդուն քարոզչութենէն հմայուած քանի մը տասնեակ երիտասարդ Հայեր կը տեսնենք միայն որոնք իրենց ուսումը զարգացնելու կամ կատարելագործելու համար, Արեւմտահայաստանէն դէպի Նիւ Եորք կամ շրջակայքի այլ քաղաքները մեկնած են : Յետագային, Պերլինի վեհաժողովին յաջորդող առաջին տասնամեակին, Ապտիւլ Համիտի հալածանքներէն փախչող Հայեր (հազիւ քանի մը հարիւր), կը հաստատուին Միացեալ Նահանգներու արեւմտեան շրջաններուն մէջ ինչպէս Նիւ Եորք, Ուստր, Ուաթըրթաուն, Պոսթըն, եւն. : Այս փոքր գաղութն է որ Սասունի մէջ տեղի ունեցող առաջին սպանդին (Օգոստոս 1894) ժամանակ, բարոյապէս թէ նիւթապէս ջանաց զօրավիգ կանգնիլ Արեւմտահայաստանի իրենց արենակից–ներուն դժբախտութիւնները ամոքելու համար : Դէպի Միացեալ Նահանգներ – ինչպէս Գանատա — Հայոց մուտքը խուկակն ներգաղթի մը բնոյթը կը ստանայ միայն 1865 – 96ի համիտեան կազմակերպուած համատարած ջարդերէն յետոյ : Ա. համաշխարհային պատերազմի նախօրեակին արդէն Հայոց թիւը բաւական նկատելի հանգամանք մը կը ներկայացնէ Միացեալ Նահանգներու մէջ : Ասոնք առհասարակ երիտասարդներ են որոնք Նոր Աշխարհ մեկնած են Արեւմտահայաստանի գաւառներէն եւ կ'աշխատին իբր բանուոր գործարաններու մէջ կամ կը զբաղին մանր առեւտուրով :

Ծանօթ է թէ այս ներգաղթողներն են որոնք ընդառաջ ենթալով Պօղոս Նուպար փաշայի գլխաւորած Ազգային Պատուիրակութեան կոչերուն, Արեւելեան Լէգէոնի կորիզը կազմեցին : Մեր ձեռքը ունեցած պաշտօնական փաստաթուղթերուն համաձայն, այս կամաւորներուն թիւը 4000էն աւելի է :

Մեր կատարած ճամբորդութեան ընթացքին ժամանակ չունեցանք դժբախտաբար Միացեալ Նահանգներու պաշտօնական աղբիւրներէն հայ գաղթականութեան իսկական թիւը ստուգել Ա. համաշխարհային պատերազմէն առաջ եւ վերջը : Բայց Գանատայի մասին յետ մեր կատարած պրպտումներուն, հետեւեալ հետաքրքրական տուեալները ունեցանք որոնք կը լուսաբանեն հայ գաղթականութեան հաստատումը եւ աճումը մինչեւ Բ. համաշխարհային պատերազմի նախօրեակին : Աւելի յստակ գաղափար մը տալու համար առհասարակ Հայոց բախտակից նկատուող յոյն եւ հրեայ ժողովուրդներու ներգաղթողներու թիւերը եւս կը ներկայացնենք մեր համառօտ ցուցակին մէջ.

Գանատա ներգաղթող Հայեր՝ 1900էն Յունիս 1914 տարիներուն՝ 1772 հոգի, Յուլիս 1914 – 1936 տարիներուն 1318 հոգի, գումար 3090 հոգի :

Յոյներ՝ նոյն թուականներուն՝ 7182 եւ 5987 հոգի. գումար 13.769 հոգի :

Հրեաներ՝ նոյն թուականներուն 72.636 եւ 50.396 հոգի, գումար 123.032 հոգի :

Հոս կ'արժէ յիշել թէ 1914 տարւոյ կէսէն մինչեւ 1920 տարւոյ առաջին կէսը Գանատա ներգաղթող Հայոց թիւն է միայն եւ միայն 51 հոգի : 1915 – 1916 տարիներուն համար գանատական պաշտօնական աղբիւրները ոչ մէկ Հայու ներգաղթ չեն արձանագրեր, իսկ 1916 – 1917ի համար 3, եւ 1917–18 տարիներուն համար երկու հոգի միայն :

Որոշ է թէ Հայոց Գանատա ներգաղթը տեղի կ'ունենայ գրեթէ լրիւ նախ Փոքր Ասիայէն, յետոյ Միջին Արեւելքի երկիրներէն, մինչ Հրեաներու ներգաղթը Կեդրոնական եւ Արեւելեան Եւրոպայէն, իսկ Յոյներունը համեմատաբար Յունաստանէն եւ Փոքր Ասիոյ արեւմըտեան գաւառներէն : Իսկ ներգաղթի դըրդապատճառները, ինչպէս բոլոր ժողովուրդներու համար, միշտ երկու կէտերու շուրջ կարելի է ամփոփել. 1) Քաղաքական, 2) Տնտեսական :

Հայկական ներգաղթը դէպի Հիւսիսային Ամերիկա եւ մանաւանդ Գանատա նոր թափ կը ստանայ Բ. համաշխարհային պատերազմէն յետոյ : Միջին Արեւելքի մէջ տիրող քաղաքական խառնաշփոթ դրութիւնը եւ անկայուն վիճակը կը ստիպեն շատերուն, ինչպէս օտարներու նաեւ Հայոց, կրկին պանդխտութեան դիմելու : Ու հազարներ կեանքի ապահովութեան, տնտեսական պայմաններու դիւրութեան, իսկ երիտասարդներ բարձրագոյն ուսմանց հետեւելու փափաքով կը գաղթեն, կամ կը ջանան գաղթել Միացեալ Նահանգներ եւ Գանատա : Վերջին քսանամեակի ընթացքին, տեղի ունեցող գաղթերը ազգային նոր զարթօնք մը կը ներարկեն հետզհետէ ստուարացած եւ կրթուած Հիւսիսային Ամերիկայի հայաշատ կեդրոններուն : Մեզ հաւաստիացուցին թէ Միացեալ Նահանգներու Հայոց թիւը այսօր պատկառելի գումար մը կը ներկայացնէ, մօտ՝ 500.000 հոգի (3), իսկ Գանատայի Հայոց թիւը 20.000ը կ'անցնի որուն կէսէն աւելին Մոնրէալի մէջ, իսկ մնացեալը յաջորդաբար Թորոնթոյի, Վանգուվըրի, Օթթաւայի, Քէպէքի, Սէնթ Գաթրինի եւ Համիլթընի մէջ :

×

Միացեալ Նահանգներու մէջ Հայերը մանաւորաբար համախմբուած են 1) Արեւմտեան շրջանի մէջ՝ Նիւ Եորք, Պոսթոն իրենց շրջակայքով, իսկ 2) Արեւելեան շրջանի մէջ Գալիֆորնիայի նահանգին մէջ (Լոս Անճելըս, Սան Ֆրանսիսքօ, Ֆրէզնօ) : Կան նաեւ Գալիֆորնիայի փոքր քաղաքներուն մէջ բաւական թիւով Հայեր, ինչպէս Սան Տիէկօ, Սանթա Պարպարա, Սաքրամէնթօ եւ Սանթա Մոնիքա : Գալիֆորնիայի նահանգին Հայոց թիւը 200.000ի մօտ է ըստ ոմանց համոզումին : Ուրեմն այս հայաշատ նահանգէն է որ հրաւէր կը ստանամ այցելելու : Ապրիլ 24ի ոգեկոչման Միացեալ Յանձնախումբը հայ ժամանակակից պատմութեան մասին բազմաթիւ քաղաքներու մէջ բանախօսութիւններ տալու համար կը հրաւիրէ զիս : Հայ համայնքի զանազան կազմակերպութիւններու մասնակցութեամբ ամէն տարի միասնաբար կ'ոգեկոչուի 1915 Ապրիլ 24ի Եղեռնի տարեդարձը : Այս հրաւէրը լաւագոյն առիթը պիտի ընծայէ ինծի հեռաւոր Ամերիկայի հայկական կազմակերպութիւններու անդամներուն հետ սփիւռքը յուզող հարցերու մասին տեսակցելու : Հետեւաբար անվարան կ'ընդունիմ : Քանի մը օր յետոյ Գանատայէն եւս կը հեռաձայնեն ու կը փափաքին որ հոն եւս այցելեմ : Ճամբորդութեան յայտագիրը հետզհետէ կ'ընդլայնի եւ կը ծրագրուի որ Գալիֆորնիայէ զատ այցելեմ նաեւ Վանգուվըր, Թորոնթօ եւ Տիթրոյթ :

Նախատեսուած է որ Ապրիլ 10ին Փարիզէն նախ մեկնիմ Վանգուվըր՝ Անգլիական Քոլոմպիայի Խաղաղական ովկէանոսի ափերու այդ հեռաւոր նաւահանգիստը : Անակնկալ աճիւն մը կը յապաղեցնէ մեկնումս եւ ի վերջոյ երեք օր յետոյ կրնամ միայն դեղերը գրպանս մեկնիլ : Գանատական օդանաւային ապահովութեան Պօյինկ 747 հսկայ ինքնաթիռը Փարիզէն կը մեկնի ցերեկին : Օդանաւը 10.000 մեթր բարձրութեան վրայ եւ ժամական 950 քիլոմեթր արագութեամբ կապոյտ եւ անծայրածիր երկինքին մէջ կը սուրայ : Պահ մը կը մտածեմ 20րդ դարու գիտական յարաճուն նուաճումներուն մասին որոնց շնորհիւ ահագին հեռաւորութիւն մը այսքան կարճ տեւողութեան ընթացքին պիտի կարենանք ճամբորդել : Ցանկարծ հսկայ ինքնաթիռին յառաջամասին մէջ իրարանցում մը տեղի կ'ունենենայ : Կիներ կը ճչան, այրեր անձայն աղին անդին կը վազեն : Նախ կը կարծեմ որ ինքնաթիռը պաղեստինցի ֆէտայիներու ապառնայի–քին թիրախ եղած է : Շատ չի տեւեր կը տեսնեմ որ մօտ երեսուն տարու հուժկու մարդ մը կը ջանայ իրեն արգելք եղող ինքնաթիռի պաշտօնեաները մէկդի հրել վար իջնելու համար… կը բախի պաշտօնեաներու ընդդիմութեան եւ կ'ուղղուի դէպի վարորդին խցիկը : Հոն պաշտօնեաները իր ճամբան կը փակեն : Ուժգին բռունցք մը կ'իջեցնէ պաշտօնեաներէն մէկուն դէմքին որ արիւնլուայ գետին կ'իյնայ : Արդարեւ, կը խորհիմ ինքնիրենս, օդանաւի 350 ճամբորդները որոնք ժամ մը առաջ զիրար չէին ճանչնար եւ հասարակաց ոչ մէկ գիծ ունէին կրնան մէկ վայրկեանէն միւսը նոյն ճակատագրին ենթարկուիլ եթէ սա մարդուն փափաքը իրականանայ : Բարեբախտաբար մեր « հերոսը » առանձին չէ, ունի ընկերակից մը աւելի հուժկու որ խուլոյն կը միջամտէ : Նախ զայն գետին կը տապալէ յետոյ օդանաւի պաշտօնեաները կը յաջողին ձեռնակապերով զայն անշարժեցնել… մինչեւ Մոնրէալ, ուր կ'իջնեն օդանաւէն :

Մոնրէալ կը հասնինք տեղւոյն ժամով 12.30ին : Ամենուրեք ձիւնածածկ է քաղաքը : Մէկ ժամ յետոյ կը շարունակենք մեր ճամբորդութիւնը դէպի Թորոնթօ ուր օդանաւ փոխելով, գիշերուան ժամը 9ին կը հասնիմ Վանգուվըր՝ Խաղաղական ովկէանոսի ափերը :

(Շար. – 1)

---

(1) H. A. GIBBONS, *The Blackest page of modern history. Events in Arménia in 1915*, New York, 1916.

(2) Տե'ս մեր ուսումնասիրութիւնը՝ *Revue d'Histoire diplomatique*, 1973, Nos 2-3.

(3) Այս թիւը ինծի համար չափազանցուած կը թուի :

## Ս. ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՄԱՆԿՈՒՆՔ

### ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՄԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

— O —

ՄԻԼԱՆՕ, Յառաջ.— Այս տարի լրացաւ Միլանոյի Ս. Քառասուն Մանկունք Հայց. Առաք. Եկեղեցւոյ օծման քսանամեակը, որուն նշումը պատշաճ հանդիսութեամբ կատարուեցաւ Նոյ. 4էն 5ին Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի հովանաւորութեամբ : Սրբազան հայրը Միլանօ ժամանեց Շաբաթ, Նոյեմբեր 4ին, օդակայանին մէջ դիմաւորուեցաւ Միլանոյի Հայոց հոգեւոր հովիւ Սարգիս Քհնյ. Սարգիսեանի եւ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան ատենապետ Բժ. Տիգրան Ալեքսանեանի կողմէ : Նոյն օրը երեկոյեան ժամը 6ին հանդիսութեանց կարգադիր յանձնախումբը ի պատիւ Հայրապետական Պատուիրակին, Հայ Տան սրահին մէջ քոքթէյլ մը սարքեց, որուն ընթացքին Միլանոյի հայ գաղութի անդամները հանդիպում ունեցան յարգելի հոգեւորականին հետ :

Կիրակի, Նոյ. 5, եկեղեցին լեցուն էր Միլանոյէն ու շրջակայ քաղաքներէն ժամանած հաւատացեալ ժողովուրդով : Կը պատարագէր Սերովբէ Արք. : Դպրաց դասը կը ղեկավարէր Հրանդ Քամպակեան : «Հայր Մեր»էն առաջ Սերովբէ Արք. իր քարոզին ընթացքին խօսեցաւ Հայց. Եկեղեցւոյ առաքելութեան, քրիստոնէական զոհողութեան ոգիի եւ բարեգործութիւն կատարելու անհրաժեշտութեան մասին եւ ի մասնաւորի դըրուատեց եկեղեցւոյ հանգուցեալ բարերարներ՝ Յովհաննէս եւ Սարգիս Տիարպէքիրեան եղբայրներու բարենպատակ գործերը : Յաւարտ պատարագի տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ բարերարներուն եւ անոնց ծնողաց համար : Ներկայ էր բարերարուհի Տիկին Մարթա Տիարպէքիրեան՝ Պուէնոս Այրէսէն : Պատարագին ներկայ էին Միլանոյի արքեպիսկոպոս Կարտինալ Ճովաննի Գոլոմպոյի ներկայացուցիչ Գերպ. Պեֆֆի եպիսկոպոսը եւ Գերպ. Ֆ. Փիճաճեանը, Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան ընդհ. Աբբահայր Պօղոս Վրդ. Անանեանին կողմէ ամերիկացեալ Հայր Բարսեղ Վրդ. Զէփիւեան ինչպէս նաեւ տեղւոյն Անկլիքան ռուս եւ ռոմէն համայնքներու հոգեւոր հովիւները :

Ժամը 1.30ին փրինչիփէ է Սավոյա պանդոկի սրահներէն մէկուն մէջ տեղի ունեցաւ ճաշ որուն ներկայ եղան աւելի քան հարիւր Իտալահայեր եւ քոյր եկեղեցիներու հոգեւոր ներկայացուցիչներ :

Ճաշը սկսաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի արտասանած «Հայր Մեր»ի ձայնագրութեան ունկնդրութեամբ եւ Սերովբէ Արք.ի սեղանի օրհնութեան աղօթքով :

Յայտագրի բացումը կատարեց հոգեւոր հովիւ Սարգիս Քհնյ. Սարգիսեան հետեւեալ խօսքերով.– « Այս առաւօտ Հայրապետական Պատուիրակ Սրբազան Հօր կողմէ մատուցուած պատարագի ընթացքին զոհութիւն եւ փառք տուինք Աստուծոյ որ մեզ արժանի ըրաւ մասնակից դառնալու Ս. Հաղորդութեան խորհուրդին : Ի սրտէ աղօթեցինք նաեւ Ս. Քառասուն Մանկունք Հայց. Եկեղեցւոյ բարերար եղբայրներ՝ Յովհաննէս եւ Սարգիս Տիարպէքիրեաններու եւ անոնց ծնողաց հոգիներուն խաղաղութեան համար : Այժմ հաւաքուած ենք այստեղ, ուրախ սրտով ու երախտապարտ զգացումներով հանդիսաւոր մթնոլորտի մէջ նշելու Միլանոյի մեր եկեղեցւոյ օծման քսաներորդ տարեդարձը : Արդարեւ քսան տարիներ են անցեր պատմական նշանակութիւն ունեցող այն օրէն երբ Իտալիոյ Հայութիւնը բախտաւորութիւնն ու երջանկութիւնը ունեցաւ Միլանոյի մէջ օծուելու հայկական դասական ճարտարապետական ոճով կառուցուած գեղեցիկ եկեղեցիով մը, շնորհիւ Յովհաննէս եւ Սարգիս Տիարպէքիրեան բարերար եղբայրներու կատարած իշխանական նուիրատուութեան : Վստահ եմ, ձեզմէ շատերուն յիշողութեան մէջ թարմ է այն յնծութեամբ ու հպարտութեամբ լեցուն օրը երբ Կոստանդնուպոլսոյ երջանկա –

...յիշատակ Գարեգին Սրբազան Պատրիարքն ու Սերովբէ Սրբազանը Գրիգոր Լուսաւորիչի Աջով օրհնուած միւռոնով օծեցին Ս. Քառասուն Մանկունք եկեղեցին: Այդ բոլորը սակայն կը վերաբերին եկեղեցւոյ նիւթական կառոյցին որպէս աղօթավայր: Բայց նախքան եկեղեցւոյ շէնքին կառուցումը, Միլանի մէջ գոյութիւն ունէր հայ համայնք մը, որուն անդամները երկար տարիներ իրենց հայրերուն ու մայրերուն քրիստոնէական հաւատքին ու ոգեկան արժէքներու վէմին վրայ հաստատ էին կանգնած ու կը շարունակէին մնալ: Այսօր, երբ երջանկութիւնն ունինք հանդիսաւոր կերպով նշելու մեր եկեղեցւոյ օծման քսանամեակը, ինքնին առողջ ու կենդանի վկայութիւն մը չէ՞ արդեօք, որ նոյն այդ հաւատքը, լեզուն եւ ազգային զգացումները ինչպէս անցեալին անցնող քսան տարիներու ընթացքին եւս վառ ու կենսունակ պահուած են ու կը շարունակեն պահուիլ այսօր ալ Միլանոյի եւ շրջակայքի Հայերուն կողմէ: Եթէ բարեգործութիւնը առաւելաբար սիրտէն բխած առաքինութիւն մըն է քան ձեռքէն, ուրեմն եկեղեցիին ծառայելն ու սատարելը հոգիով զգացուած պահանջքի մը բաւարարութիւն տալու գիտակցական ու գործնական արտայայտութիւնն է: Եւ ի պատիւ մեր գաղութին, պէտք է հաստատեմ, որ այսօր ալ չեն պակսիր այնպիսիներ, որոնք թէ՛ նիւթական եւ թէ բարոյական պարտականութեան գիտակցութեան բարձրութեան վրայ կը գտնուին: Կ'աղօթեմ ու կը մաղթեմ, որ անոնց ոգին ու նուիրումի զգացումը օրինակ հանդիսանայ բոլորին, մանաւանդ երիտասարդ սերունդին, որուն արդէն իսկ վստահուած ու յանձնուած է իրենց հայրերուն ու մայրերուն կողմէ վառ պահուած հայ քրիստոնէական հաւատքի ջահը»:

Ներկաներուն համար գեղեցիկ ու սրտառուչ անակնկալ մը եղաւ մասնաւորաբար այս առիթով Միլանո ուղարկուած Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի ձայնագրուած պատգամը որ ունկնդրուեցաւ խոր ուշադրութեամբ եւ մեծ գոհունակութեամբ:

Այնուհետեւ հանդիսավար Սարգիս քահանան հրաւիրեց Ս. Քառասուն Մանկունք եկեղեցւոյ ժրաջան ատենապետ Բժ. Տիգրան Ալեքսանեանը, որ նախ հայերէն եւ ապա իտալերէն լեզուներով արտայայտեց իր զգացումները շեշտը դնելով քրիստոնէական հաւատքի եւ սիրոյ զօրացման, հայ լեզուի անաղարտ պահպանման եւ ազգային աւանդութիւններուն յարատեւման անհրաժեշտութեան վրայ:

Խօսք առին նաեւ պատուոյ սեղանին առջեւ տեղ գրաւած եպիսկոպոս Պիֆֆին, Հայր Բարսեղ Վրդ. Զէփիճեան, հայ գաղութին կողմէ Տոքթ. Օննիկ Մանուկեան, Իտալահայ Մշակութային Միութեան կողմէ Պր. Հրանդ Բամպակեան:

Հանդիսութիւնն իր գագաթնակէտին հասաւ երբ Սարգիս Քհնյ. Սարգիսեան գաղութի երախտագիտական զգացումներն արտայայտող պատշաճ ներածականով մը Ս. Քառասուն Մանկունք եկեղեցւոյ անունն ու ուրուագծերը կրող օծման քսանամեակին առթիւ պատրաստուած ոսկեպատ յուշամետալը յանձնեց Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք.ին, որպէսզի զայն փոխանցէ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին, ինչպէս նաեւ Տիկին Մարթա Տիարպէքիրեանին, որ ստացաւ հանգուցեալ ամուսնոյն՝ բարերար Յովհաննէս Տիարպէքիրեանի փոխարէն եւ Պր. Յակոբ Յովակիմեանին՝ հանգուցեալ մօրեղբօր բարերար Սարգիս Տիարպէքիրեանի փոխարէն: Եկեղեցիին մատուցած բազմամեայ եւ նուիրեալ ծառայութեանց առ ի ճանաչում եւ գնահատութիւն արծաթապատ յուշամետալներ յանձնուեցան նաեւ Տիկին Հերմինէ Աւագեանի, որ ստացաւ իր հանգուցեալ ամուսնոյն աւագ սարկաւագ Տոքթ. Օննիկ Աւագեանի փոխարէն եւ Տիկին Ճինա Սրապեանին՝ հանգուցեալ Ստեփան Սրապեանի փոխարէն:

Վերջաւորութեան, Սերովբէ Արք. գնահատանքի խօսքեր ուղղեց եկեղեցւոյ հովիւին, Հոգաբարձութեան եւ հանդիսութեանց Կարգադիր Յանձնախումբին եւ յորդորեց նոյն ոգիով ու նուիրումով շարունակել եկեղեցաշէն ու աստուածահաճոյ գործը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

# ԹԷՔԷԵԱՆԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

## ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Նիւ Եորքի Ս. Վարդան Մայր տաճարի «Գավուքճեան» սրահին մէջ, Հոկտ. 15ին տեղի ունեցած է Թէքէեանի ծննդեան հարիւրամեակին նուիրուած հանդիսութիւնը, կազմակերպութեամբ Նիւ Եորքի հայկ. մշակութային բոլոր միութիւններուն: Բացումը կատարած է Սուրէն Մանուէլեան: Ողջոյնի խօսք արտասանած են Հայ Գրականութեան Բարեկամներու Միութեան ատենապետը՝ Վարդգէս Գրիգորեան, Խասեան, Կեդրոնական Սանուց Միութեան ատենապետ Միքայէլ Նեվրուզեան, իսկ Կեսարիոյ Վերաշինած Միութեան ատենապետ Յարութիւն Հազարեանի խօսքը կարդացած է Տիկ. Սաթենիկ Քէչէճեան: Պէյրութի «Շիրակ» ամսագրի խմբագիր Օննիկ Սարգիսեան խօսած է «Վահան Թէքէեանի տեղը հայ գրականութեան մէջ» նիւթին շուրջ, Յակոբ Աստուրեան ներկայացուցած է «Վահան Թէքէեան» բանաստեղծը», իսկ Անդրանիկ Փօլատեան՝ «Վ. Թէքէեան մարդը, հրապարակագիրը եւ գործիչը»:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ Ս. Մարիամ եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Հոկտ. 20ին տեղի ունեցած է երեկոյթ մը, որու ընթացքին ոգեկոչուած է Վահան Թէքէեանը՝ իր ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ: Պէյրութի «Շիրակ» ամսագրի խմբագիրը՝ Օննիկ Սարգիսեան, խօսած է Թէքէեանի գրական արժէքի եւ իր բերած նպաստին մասին մեր գրականութեան: Երեկոյթը կազմակերպած է Թէքէեան Մշակութային Միութիւնը:

ՓՐԱՒԻՏԵՆՍԻ Թէքէեան Մշակութային Միութեան կազմակերպութեամբ, Հոկտ. 22ին, Եկաւեան սրահին մէջ նշուած է Թէքէեանի ծննդեան հարիւրամեակը: Բացումը կատարած է Սառա Ղազարեան: Հայկ Քհնյ. Տօնիկեան ներկայացուցած է Թէքէեան բանաստեղծը եւ մանկավարժը: Օննիկ Սարգիսեան խօսած է Թէքէեանի գրականութեան մասին: Գործադրուած է գեղարուեստական ճոխ յայտագիր մը:

ԳԼԻՎԼԵՆՏԻ (Օհայօ) Ս. Գրիգոր Նարեկացի եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Հոկտ. 15ին նշուած է Թէքէեանի հարիւրամեակը: Ռիչըրտ Նորսիկեան ներկայացուցած է (անգլերէն) բանաստեղծն ու մարդը, իսկ Երուանդ Ազատեան (հայերէն)՝ Թէքէեանի գրական, հանրային եւ իրաւ մարդու արժանիքները: Հանդէսը վարած է Տոքթ. Գեղամ Կէօքճեան:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ «Փրէնս» պանդոկին մէջ, Հոկտ. մէկին տեղի ունեցած է Թէքէեանի նուիրուած ցերեկոյթը: Բացման խօսքը կատարած է Հ. Շիշմանեան: Բարսեղ Գարթալեան խօսած է Թէքէեանի կեանքին ու գործին մասին: Վեր. Աբրահամ Ճիզմէճեան ներկայացուցած է բանաստեղծը: Վարդան Քհնյ. Տիւլկէրեանի փակման խօսքով վերջ գտած է ցերեկոյթը:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ «Ալեք Մանուկեան» վարժարանի «Արշաւիր եւ Նատիա Կէօնճեան» սրահին մէջ, Հոկտ. 28ին նշուած է Թէքէեանի հարիւրամեակը, մասնակցութեամբ Հայաստանէն ժամանած մտաւորականներու եւ արուեստագէտներու: Բացումը կատարած է Տոքթ. Յարութիւն Արզումանեան: Խօսք առած է Լեւոն Հախվերդեան: Թէքէեանի կեանքն ու գործը ներկայացուցած է Ռուբէն Զարեան: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են Զելինէ Զաքարեան (դաշնակ), Ժան Տէր-Մերկէրեան (ջութակ), Թէքէեան Մշակ. Միութեան թատերախումբը՝ լուսապատկեր – ձայն – արտասանութիւն համադրումով մը:

Թէքէեան Մշակութային Միութեան Երիտասարդաց Յանձնախումբը եւս, Հոկտեմբեր 27ին, առանձին նշած է Թէքէեանի հարիւրամեակը՝ Միութեան «Հրաչ Երուանդ» սրահին մէջ: Բացումը կատարած է Երիտասարդացի ատենապետը՝ Յակոբ Անկալաթեան: Յակոբ Ադթորոսեան ներկայացուցած է Թէքէեան հանրային գործիչը: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած է հայրենի դաշնակահարուհի Զելինէ Զաքարեան:

ՊԵԼՄՈՆԹԻ (Պոսթըն) Հայ Սքուլի սրահին մէջ, Նոյ. 5ին, նշուած է Թէքէեանի հարիւրամեակը, կազմակերպութեամբ Թէքէեան Մշակ. Միութեան եւ նախագահութեամբ Ամերիկայի Հայոց Էջմիածնական Թեմի առաջնորդ Թորգոմ Արք. Մանուկեանի: Բացման խօսքը արտասանած է Տոքթ. Գէորգ Քէշիշեան: Խօսք առած են ամերիկահայ բանաստեղծուհի Տայանա Տէր-Յովհաննէսեան (անգլերէն) եւ Երուանդ Ազատեան: Օննիկ Սարգիսեան (Պէյրութէն) ներկայացուցած է Թէքէեան բանաստեղծը: Վերջին խօսքը եղած է Թորգոմ Արք.: Յայտագրի երկրորդ բաժինը յատկացուած է գեղարուեստի:

# ՀԱՑԱՇԵԱՆ

## ԿԻՐՈՎԱԿԱՆԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Կիրովականի մէջ տեղի ունեցած է հայ-ռուսական թանգարանի բացումը, որուն ներկայ եղած են Հայաստանի կուսակցական եւ կառավարական դէմքեր, Դաշնակցային Ռուսիոյ գրականութեան եւ արուեստի օրերու մասնակցող պատուիրակներ, որոնք այդ օրերուն կը գտնուէին Հայաստան եւ հոծ բազմութիւն մը: Բացման խօսքը արտասանած է Համայնավար կուսակցութեան Կիրովականի կոմիտէի Ա. քարտուղարը՝ Հ. Օհանեան: Խօսք առած են Հայաստանի վարչապետը՝ Ֆադէյ Սարգսեան եւ զանազան անձեր: Թանգարանին մէջ կան փաստաթուղթեր, անցեալ դարու սկիզբի զէնքերու նմոյշներ, հրամաններու, զանազան վաւերագիրներու պատճէններ, նկարներ, որոնք կ'ամբողջացնեն անցեալ դարու Ղարաքիլիսայի պատմութիւնը:

×

## Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻ ՆՈՐ ԽԱՂԱՑԱՆԿԸ

Գ. Սունդուկեան տառմաթիք թատրոնը իր նոր շրջանը սկսած է Ալեքսանդր Արաքսմանեանի «Հիւսիսային Ռապսոդիա» թատերախաղի ներկայացումով: Թատերախաղին գլխաւոր հերոսը Միքայէլ Նալբանդեանն է, որ կը խօսի ռուս մտաւորականներու հետ ունեցած իր կապերու մասին: Յաջորդ թատերախաղերն են՝ Սուրէն Այվազեանի «Հայոց ճակատագիրը», Գրաչիա Գէորգեանի «Հիւսիսափայլը», Միքայէլ Շաթիրեանի «Կովկասի արտակարգ կոմիսարը», եւայլն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

# ԽՕՍԷՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

## ԾՈՎԸ ՀՐԱՊՈՒՐՈՒՄ Է

### 3.

Բենիամինը ահա կանգնել է իր կնոջ՝ Ջինիկի մօտ եւ երկուսով շատախօսում են: Վերջերս այս պատանուն տեսնելուց, Թաթուլն իրեն չնչին էր զգում: Բենիամինի գլխով, անշուշտ, որեւէ մայլ միտք չի անցնում՝ հաւատի դառնութեամբ: Ահա նա հասել է իր զօրեղ հատին՝ Ջինիկին, նրանից այն կողմ աշխարհ չկայ: Այս ձմեռ սրանց պսակեցին ժայռից կախուած վանքի ղօղանջների տակ եւ նրանք, ահա, երջանիկ են այս դժբախտ աշխարհում:

Թաթուլն իր մատից հանեց ռուս ենթասպայի նուիրած մատանին, բռնեց Բենիամինի ձեռքը:

— Ես այս մատանին ուզում եմ նուիրել քեզ, Բենիամին: Խնդրում եմ չմերժես:

— Սակայն ինչո՞ւ, խմբապետ: Դա ինձ բոլորովին էլ պէտք չէ:

— Ինձ էլ պէտք չէ, Բենիամին: Բայց ես սա ուզում եմ տեսնել քո մատին: Ախր քո պսակին ես բան չունէի քեզ նուիրելու: Կը վիրաւորուեմ սաստիկ, եթէ մերժես:

Թաթուլը մատանին հագցրեց Բենիամինի մատին: Միեւնոյն է, ինքը չի ամուսնանալու: Ոչ, չի ամուսնանալու, ինչո՞ւ փչրի զգացմունքների ազատ ճախրանքը: Ինչո՞ւ:

Ձիւ Զաքարի կրծքով մէկ ձգուած ժամացոյցի շղթան փայլփլում էր ծէգի շառագոյնից: Ձիւն արտակարգ ուրախ էր:

— Է՛, Մարթա, Տրապիզոնը նորից է հայացել: Այնտեղ հիմա մեր Ռուսներն են: Քաղաքից փախած, կոտորածից պրծած Հայերը ետ են եկել իրենց տները: Այդ օրը մեզ համար էլ կը գայ, Մարթա: Կը գայ:

— Աստուած ձայնդ լսի, յուզուեց Մարթան: Ո՞ւր է:

Ձիւ Զաքարը յաճախ էր ծոցից հանում արծաթէ խոշոր ժամացոյցը, դնում ականջին: Ապա աչքով էր անում իր շուրջը հաւաքուածներին:

— Աշխատում է: Է՛հ, եղբայրներ, ուրախացէք, Տրապիզոնն էլ է փրկուած, Վանն էլ, մինչեւ Տիգրանակերտ: Բա՞:

Ակնովիտը գնդում էր նրա ոգեւորուած ձայնի ղօղանջից: «Այ, սա հաւատ է, մտածում էր Թաթուլ խմբապետը: Նման հաւատի պէտք է հաւատալ, այն էլ անտարակոյս»:

Խմբապետները հաւաքուեցին գանգի շուրջը, սպասելով, թէ ինչ լուրեր են բերել Ձիւ Զաքարն ու Թաթուլը: Ձիւ Զաքարը ձիու թամբից վերցրեց խուրջինը: Տրապիզոնի ծիլաւոր թութուն ու մի-մի արճանակ տուեց խմբապետներին:

— Սրանք ինքը՝ գեներալ Ռուսը ուղեց, տղերք: Կարճ ու բարակ մարդ էր, բայց Քրիստոսի հոգի ունի, խաչը վըկայ: Էլի զէնք է տուել: Թաթուլն ու ես թաքցրել ենք կեչուտի մօտերքում:

Հորիզոնը դանդաղ գունատւում էր: Ուր որ է ծէգի ցնցուղը կը կպչի Ձիւ Զաքարի ըսպրաշեական փէսին: Ձիւ Զաքարը բռնեց Ներսէս Ջավուշի գօտին:

— Օգոստոսի երեքին Ռուսները ռազմանաւերով մեզ կը սպասեն կէշոպ ատանի մօտերքում: Արեւածագին... Ռուսի խոհարարը ասում էր «Դոբրոյէ ուտրօ, կաշա խարօշ»: Մենք ասում էինք, «դավայ, բրատ»:

Լոյսը լրիւ բացուեց: Ներսէս Ջավուշը մօտաբերեց Շուխ Իշխին: «Պիտի ապրել բէյս»:

Քարայրի մօտից Աղաւնին կանչեց:

— Մարգարիտ, հասիր, մի հարս տըղայ է բերել:

Տէր Գերասիմ քահանան աղօթք էր մրմնջում:

×

Հաջի Բարսեղ էֆէնդին լուր ուղարկեց Ակնովիտ: Թուրքերը մեծ զօրք են կուտակում Երզնկայում: Ներսէս Ջավուշը դա լաւ նշան համարեց: Ուրեմն նահանգապետին ուղարկած իր նամակը գործ է արել: Թուրքերը իրենց սպասում են Կեսարիայի ճանա[պարհին]: Եթէ նահանգապետը կուահէր իր բուն միտքը, զօրքը ոչ թէ Երզնկայում, այլ Շապին Գարահիսարում կը կուտակէր: Դէ, ուրեմն պէտք է հեռանալ Ակնովիտից, այն հաշուով, որ մինչեւ Թուրքերի արշաւազօրի կազմուելը իրենք հասնեն Շապին Գարահիսարի տափաստանները:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(197 – Շար.)

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Արուսեակ Ռշտունի, այրի Տիկին Արաքսի Ռշտունի եւ աղջիկը՝ Սեդա Ռշտունի, Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Խաչատուր Ռշտունի եւ զաւակները՝ Վահէ, Կարէն, Սուրէն եւ Այտա, Պ. Վարդան Ռշտունի, Օր. Սիրանոյշ Ռշտունի, Օր. Տիգրանուհի Ռշտունի, Օր. Շաքէ Ռշտունի, Պ. Հրաչ Ռշտունի, Տէր եւ Տիկին Ոսկեան Ռշտունի եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Զատրճեան եւ Քոքսեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Նոյ. 26ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն իրենց զաւկին, ամուսնոյն, հօր, եղբօր՝

ԼԵՒՈՆ ՌՇՏՈՒՆԻԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՀԱՍՑԷ.—

140 պիս, Ռիւ Լըքուրպ, 75015 Փարիզ

×

Պ. Ցարութիւն Սէրէճանեան, Տէր եւ Տիկին Գալուստ Սէրէճանեան եւ զաւակը՝ Րաֆֆի կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Նոյ. 26, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՊԱՑԾԱՌ ՍԷՐԷՃԱՆԵԱՆԻ
(ծնեալ Ինճէեան, Զէնկիլէրցի)

մահուան Բ. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ հոգեհանգիստ՝ Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, Նոյ. 26, Կիրակի առաւօտ, Միութեանս անհետացած ընկերուհիներու յիշատակին եւ հոգեճաշ ժամը 13ին Մշակոյթի Տունը:

Ի գիտութիւն իրենց յիշատակը յարգողներուն:

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղը ստացած է Լիբանահայութեան ի նպաստ Տէր եւ Տիկ. Քիւրաճեան 500, Կապ. Խաչի Կրընոպլի վարչութիւն 1000, Տիկին Սալաւանեան, Տիկ. Մուրատեան, Տէր եւ Տիկ. Յակոբեան 100ական, Տէր եւ Տիկ. Զարուկեան 200, Տիկ. Կիւրինեան 150, Տէր եւ Տիկ. Սիֆարէլլի 100, Տէր եւ Տիկ. Սապունճեան 200, Տէր եւ Տիկ. Լիւլէճեան 200, Տէր եւ Տիկ. Սիմոնեան, Տէր եւ Տիկ. Սթամպուլեան 100ական, Տէր եւ Տիկ. Մարկոսեան 50, Տէր եւ Տիկ. Գասպարճեան, Տէր եւ Տիկ. Քիւրքճեան 100ական, Տէր եւ Տիկ. Սիւսլեան 50, Տէր եւ Տիկ. Անտոնեան, Տէր եւ Տիկին Զաղացպանեան, Տէր եւ Տիկ. Եկաւեան, Տէր եւ Տիկ. Քըլըճեան, Տէր եւ Տիկ. Թորոսեան, Տէր եւ Տիկ. Խաչիկեան 100ական, Տիկին Տէյիրմէնճեան 50, Տէր եւ Տիկ. Տիպիտապեան, Տէր եւ Տիկին Բիլաւճեան, Տիկ. Նուարդ 50ական, ոմն 10, Տէր եւ Տիկ. Թաշճեան 50, Տիկ. Ուզուրեան 70:

## «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՎԱԼԱՆՍ.— Տիկին Ճինպաշեան իր ամուսնոյն Միհրան Ճինպաշեանի մահուան 32րդ տարելիցին առթիւ 100 Փր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

## ՄԱՐՍԷՅԼ
## Ժ.Ա.Ֆ.Ի ՍՐԱՀԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

Մարսէյլի ԺԱՖի սեփական շէնքի ու սրահի բացումը՝ Կիրակի, Դեկտ. 3, ժամը ճիշդ 12ին, 65 Ալլէ Լէոն Կամպեթա, 13001 Մարսէյլ:

Բարձր հովանաւորութեամբ Եւրոպայի կաթող. Պատրիարք և Փարիզի Առաջնորդ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ու կնքահայրութեամբ

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՄՈՒՇԵՂ ՃԻՐՃԵԱՆԻ

Հետեւեալ ժամանակացոյցով.

Ժամը 9.30ին Փրատօի Մայր եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգիստ: 10.45ին ծաղկեպսակի զետեղում Եղեռնի յուշարձանին: 11.45ին ծաղկեպսակի զետեղում Մոպիլի յուշարձանին, ճիշդ սրահին դէմ, Լա Գանըպիէռ: 12ին շէնքի ու սրահի բացումը, ձեռամբ Սերովբէ Արք.ի եւ կնքահայրերին:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

## Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ
## ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՖՐԱՆՍԱ

Տէսինի Հայ Մշակութային Տան կոչին որպէս հետեւանք կազմուած է յանձնախումբ մը լիբանահայ աղէտեալներու օգնութեան համար, հովանաւորութեամբ Պ. Պ. Նափոլէոն Պիւլլիւքեանի, Պահատուրեանի եւ Ճնկըտըրեանի:

Հոկտ. 27, ժամը 19ին, յանձնախումբը Տէսինի բնակչութիւնը հրաւիրած էր հաւաքոյթի մը, ներկայութեամբ Տէսինի քաղաքապետ Պր. Փ. Մութէնի: Երեկոյթի ընթացքին հաւաքուեցաւ 40.000 Փր. գումար մը: Յանձնախումբին աշխատանքը կը շարունակուի հետեւեալ ձեւերով.

Ա) Երեք խումբեր կազմուած են անհատներու այցելութեան համար:

Բ) Յանձնախումբը քարտուղարութիւն մը հաստատած է Հայ Մշակոյթային Տան մէջ, նուիրատուութիւնները ստանալու համար: Հասցէն է՝

15, Rue du 24 Avril 1915, 69150 Décines

Դրամատոմսերը ուղարկել

CUPAL

անունով:

## Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՎԻԼ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի:

Շաբաթ, Դեկտ. 9, Օթէլ Թերմինիւսի շքեղ սրահներուն մէջ (Փեռաշ)

## ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպութեամբ Լիոնի Հայ Տիկնանց Միութեան

CERCLE LYONNAIS DES FEMMES ARMENIENNES — C. L. F. A.

Ի նպաստ Միութեան բարենպ աստ ձեռնարկներուն:

Հայկական ջերմ մթնոլորտ

Ախորժաբեր՝ երեկոյեան ժամը 8.30ին  Ճաշ՝ երեկոյեան ժամը 9ին:

Տոմսերու համար դիմել՝

Ազգ. Տուն, 40 Ռիւ տ'Արմէնի, Լիոն 3րդ

Տիկին Գարաօղլանեան, 40 Ռիւ Փօլ-Պէռ (Լիոն 3րդ):

Նկատի ունենալով տոմսերու սահմանափակ թիւը կը խնդրուի կանուխէն ապահովել տոմսերը:

ՃԱՇԱԳԻՆ 180 Ֆ. ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ 120


ATAMIAN & Fils

TAPISSIER DÉCORATEUR

MEUBLES ET SIEGES TOUS STYLES

EXPOSITION PERMANENTE
au magasin sur 2000 m2

20, Rue Chaligny 75012 — Métro Reuilly - Diderot
Sortie côté Chaligny  Tél. : 344-23-87



Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935



Carzou

Autour de l'Imaginaire

GALERIE

Vision Nouvelle

31, Rue du Colisée
75008 PARIS

*A partir du 28 Novembre*


## Journées d'Amitié

Organisées par
LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR
au profit de leurs étudiants boursiers

Samedi 25 et Dimanche 26 Novembre de 14 h. à 20 h.

Cadeaux de Noël, parfumerie, jouets, livres, disques, cartes de vœux, foulards, cravates, parapluies, jupes, chemisiers, linge de maison, layette, alimentation, buffet spécialités arméniennes.

SETA PAPAZIAN
et JACQUES KRAVETZ
signeront leurs ouvrages
Dimanche de 16 à 18 h.
Le caricaturiste HOVIV
Le duo HARTAR

RAFFI SARKISSIAN
exposera ses pendentifs arméniens

Maison d'Arménie,
57 Boulevard Jourdan, 75014 Paris
Métro : Porte d'Orléans.

Հ. Ց. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ

## ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ Նոյեմբեր 25

PALAIS DES CONGRES
Orchestre MEDITERRANEENS
et KOTCHARI

Մուտքը 60 փր.

## ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի նորընտիր վարչութիւնը, կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները թէյասեղանի մը, այս կիրակի (Նոյ. 26), կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Ահարոնեան ակումբ՝ Ռիւ Վիքթոր Ֆօժիէ:

## Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ խոհարար մը ճաշարանի մը համար: Դիմել՝ հեռաձայնելով՝

227.22.99 եւ 280.35680

## ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
## ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ
## ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտ. 3, ժամը 17էն կէս գիշեր

Dans les Salons de l'Hôtel George V — Ave. George V — 75008 Paris

Նախագահութեամբ Տիկին Եսթեր Իչգալացեանի

ՊԵՐՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆԻ խանդավառ նուագախումբը

Ծանօթ երգիչ՝ ՆՈՐԱՅՐ

Մուտք 40 փ. — ուսանողներու կէս գին

Վիճակահանութեան հասոյթը ամբողջովին պիտի յատկացուի Լիբանահայ ուսանողներու:

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝ 924.38.54


Pour vos déjeuners d'affaires et vos soirées de détente

Le Caucase

situé en plein cœur du Marais vous assure de son meilleur accueil dans son cadre agréable et chaleureux

*Spécialités Franco-Arméniennes*

15, Rue St. Gilles, Paris 3e

Métro Chemin Vert

Réservation : 887-31-24

Ouvert tous les jours sauf le Dimanche

Tous les jours au Menu : Aubergine « Karne-yarik », « Manthe », « Lahmadjoun »

ՇԱԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
25-26
SAMEDI-DIMANCHE
25-26 NOVEMBRE
1978

# ՅԱՌԱՋ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 230 Ֆ. Վեցամսեայ 125 Ֆ.
Արտասահման Տար. 260 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 80

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,80 F.

54րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.258 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 54e ANNÉE — N° 14.258

## ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՈՂՋՈՅՆԻ ԽՕՍՔԸ

### ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԵՒ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԱԹՈՌԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ԲԱՑՄԱՆ ՆԻՍՏԻՆ

Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ, 9 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1978

Ցանուն Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի ուրախ ենք ողջունելու ներկայութիւնը այստեղ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան պատուիրակութեան, իբրեւ հետեւանք մեր եղբայրական հրաւէրի: Մենք խնկալէս գոհ ենք, որ այս դժբախտ առիթով, մենք կողք կողքի նըստած ենք նոյն մտահոգութիւններով եւ նոյն ակնկալութիւններով, որպէսզի միասնական ճիգերով, համազգային ծաւալով կարողանանք մեր եղբայրական օգնութիւնը հասցնել Լիբանանի հայ աղէտեալներուն: Կարծեմ պարզ է բոլորիս համար, որ Լիբանանի հայ համայնքը սփիւռքի Հայութեան ամենահաստատուն, ամենազօրաւոր սիւնն է եւ մեր բոլորիս ցանկութիւնն է ու մաղթանքը, որ այդ համայնքը պահպանէ իր այդ զօրութիւնը, այդ կենդանութիւնը եկեղեցական եւ մշակութային իմաստով, որ ահա դժբախտաբար անցեալ ամսուան սկիզբներուն շատ ուժեղ հարուած ստացաւ իբրեւ հետեւանք Լիբանանի մէջ ստեղծուած վերջին երեք տարիներուն ներքին քաղաքացիական հակամարտութիւններու: Մինչ այդ ալ մտահոգիչ էր Մեզի համար կացութիւնը եւ ինչպէս գիտէք, Մայր Աթոռս երկուեւկէս տարի առաջ հանդէս եկաւ օգնութեան գործ կազմակերպելու առաջադրանքով: Կազմուեցաւ Պէյրութի մէջ յանձնաժողով, որուն մասնակցեցան բոլոր հայկական հասարակական կազմակերպութիւնները եւ բաւական լուրջ գումար մը գոյացաւ, մօտ կէս միլիոն տոլար, որու բաշխումը կատարուեցաւ օրինակելի կանոնաւորութեամբ ու անխտրականութեամբ: Այսօր աղէտը շատ աւելի մեծ է: Մենք առաջին իսկ լուրերէն սկսանք անդրադառնալ այդ ծանըր կացութեան եւ անմիջապէս ցաւակցական հեռագիր ուղղեցինք Անթիլիաս մեր կաթողիկոս եղբայրներուն: Յետոյ ստացանք կոչը Տ. Տ. Խորէն Ա. եւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսներուն, որով մեր առջեւ պարզուեցաւ այն տխուր պատկերը, որ ստեղծուած է լիբանահայ կեանքի մէջ վերջին կռիւներու հետեւանքով: Այլեւս մասնակի օգնութեանց միջոցով հնարաւոր չէ դարմանել այս աղէտը: Անհրաժեշտ է քով քովի գալ, համախմբել բոլոր կենդանի ուժերը, որպէսզի լուրջ կերպով մտածուի եւ ծրագրուած ձեւով, կեդրոնացած ձեւով օգնութեան գործը կազմակերպուի հոգալու համար անմիջական կարիքները ու նաեւ առաջադրուի վերաշինութիւնը, վերականգնումը բոլոր քանդումներուն, որոնք կատարուեցան այդ չարաբաստիկ ասաց օրերու ընթացքին: Ոչ միայն անհատական բնակարանները, այլ նաեւ վընասուած եկեղեցիները, դպրոցները ու մշակութային հաստատութիւններր անհրաժեշտ է վերաշինել, որպէսզի այդ հայկական հզօր համայնքը կարողանայ վերագտնել իր հոգեւոր, մշակութային, կրթական եւ ազգային կենսունակութիւնը իբրեւ ամբողջ Հայութեան արտասահմանի մէջ, զոր Մենք կը նկատենք հոգեւորմշակութային իմաստով շարունակութիւնը Մայր Հայրենիքի:

Ահա այս մտահոգութիւններով, այս յոյսերով եւ այս հաւատքով Մենք յարմար գտանք հրաւիրել Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան ներկայացուցիչները, որպէսզի միասին ծրագրենք եւ ձեռք ձեռքի տուած միասին կազմակերպենք օգնութեան եւ վերականգնման գործը: Պահեր կան ժողովուրդի կեանքին մէջ, եկեղեցիի մը պատմութեան մէջ, երբ պէտք է անտեսել կողմնակի հարցեր եւ պարագաները, պէտք է վեր կանգնիլ բոլոր անցողական հարցերէն, եւ միասնաբար գործել, մեր ամբողջ հաւատացեալ ժողովուրդին առջեւ, ի Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի, անգամ մը եւս ցոյց տալու, որ մենք մէկ եկեղեցի ենք, մէկ ազգ ենք եւ նոյն հիմնական խնդիրները կը հետապնդենք: Մեր միասնութիւնը այս ոգիով պէտք է դրսեւորենք այս առիթով: Պէտք է մեր ժողովուրդի խիղճը ցնցենք, որպէսզի բոլորը իրենց եղբայրական օգնութիւնը լիաբուռն կերպով տան, ոչ թէ որպէս սովորական բարեսիրական գործի մը, այլ համազգային կարեւորութիւն ունեցող գործի մը աջակցած ըլլալու գիտակցութեամբ: Այս հայկական միասնութիւնը պէտք է ցոյց տանք նաեւ յաչս մեր քոյր եկեղեցիներուն եւ բոլոր մեզի բարեկամ կամ ոչ բարեկամ շրջանակներուն: Ահա հիմնական Մեր մտահոգութիւնը եւ ակնկալութիւնը: Մենք ուրախ ենք, որ եկաք: Կրկին անգամ կը յայտնենք մեր եղբայրական սէրը Տանն Կիլիկիոյ մեր կաթողիկոս եղբայրներուն եւ կ'ուզենք ձեր միջոցաւ անգամ մը եւս ներկայացնել մեր ցաւակցութիւնները այն զոհերուն համար, որ տուաւ Լիբանանի Հայութիւնը: Կ'ուզենք նաեւ ըսել ձեզի, որ վշտակից ենք ձեզի եւ միշտ աղօթող Լիբանանի մեր հաւատացեալ ժողովուրդին համար: Յառաջիկայ Կիրակի օր ձեր ներկայութեամբ հանդիսաւոր հոգեհանգստեան արարողութիւն պիտի կատարենք Պէյրութի զոհեալներուն համար: Վստահ ենք թէ մեր հայաստանցի ժողովուրդի համար հոգեկան մխիթարութիւն մը պիտի ըլլայ այդ հոգեհանգստեան արարողութիւնը:

Արդ, Մեր առջեւ կը դրուին հիմնական հարցերը՝ թէ ի՞նչպէս ծրագրել եւ կազմակերպել համազգային հանգանակութիւնը, գումարներու կեդրոնացումը եւ օգնութիւններու բաշխումը: Ահա հարցեր, որոնք կը կարծենք թէ լաւ է, որ յստակ դառնան այս առիթով, որովհետեւ արտասահմանի մէջ եկեղեցական կեդրոնները այս ուղղութեամբ մեզմէ կը սպասեն թելադրանքներ եւ ճշգումներ, որպէսզի ամէն ինչ կատարուի կարգ ու կանոնով, նպատակայարմար կերպով, առանց խաչաձեւումներու եւ այլ անախորժութիւններու: Հետեւաբար, մեզմէ բոլորէս կը պահանջուի հարկ եղած իմաստութիւնը, ողջմտութիւնը եւ հեռատեսութիւնը, որպէսզի կարողանանք չըրջանցել բոլոր հնարաւոր թիւրիմացութիւնները, ապահովելու համար ընդհանուր գործի յաջողութիւնը, որ հիմնական մեր նպատակն է:

Այս առիթով Մենք կ'ուզենք ձեզի յայտնել նաեւ թէ Մեր պարտքը նկատեցինք պաշտօնապէս դիմել մեր կառավարութեան: Այս ամսի 3ին, հանդիպում ունեցանք Հայաստանի մեծարգոյ վարչապետին հետ ու ներկայացուցինք Նորին Վսեմութեան տխուր պատկերը Պէյրութի հայ եկեղեցիներուն եւ հաւատացեալներուն, յայտնելով որ մենք իբրեւ հայ եկեղեցւոյ կեդրոն, պիտի ձեռնարկենք ընդհանուր օգնութեան գործի հարկ եղած հրահանգները տալով մեր թեմերու առաջնորդներուն: Այս առթիւ խընդրանք ներկայացուցինք որ նաեւ Հայաստանի կառավարութիւնը իր նիւթական օժանդակութիւնը ցուցաբերէր Լիբանանի մեր աղէտեալ հաւատացեալներուն, իբրեւ մարդասիրական օգնութեան գործ: Մեծայարգ մեր վարչապետը սիրով ընդունեցաւ Մեր խնդրանքը եւ ուրախ ենք յայտնելու, թէ երկու օր յետոյ Մեզի հաղորդուեցաւ պաշտօնապէս՝ թէ Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդը, որոշում ընդունած է նիւթական օժանդակութիւն հասցնելու Լիբանանի աղէտեալներուն:

Վերջացնելով մեր այս ներածական խօսքը, մենք լաւատես ոգիով վստահութիւն կը յայտնենք թէ մեր եկեղեցին եւ համայն մեր ժողովուրդը ի Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի միախորհուրդ ու միակամ պիտի կարենան լիաբուռն կերպով իրենց օգնութիւնը փութացնել, որպէսզի կարճ ժամանակի ընթացքին Լիբանանի մեր հաւատակից քոյրերն ու եղբայրները բուժեն իրենց ծանր վէրքերը եւ հայ համայնքը վերագտնէ իր երբեմնի խաղաղ ու ապահով կեանքը, Լիբանանի բոլոր քրիստոնեայ եւ մահմետական համայնքներու միջեւ ստատուածահաճոյ համերաշխութեան ու եղբայրութեան երջանկաբեր պայմաններու մէջ:

Թող Տէրը մնայ մեզի բոլորիս միշտ օգնական եւ պահապան: Ամէն:

## ՊՐԱՒԴԱ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՆ ՈՒ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՔԻՆ

Առջի օր («Յառաջ», Նոյ. 21) արձագանգ հանդիսացած էինք Թաս գործակալութեան հեռագրին, որ բուռն կերպով կը դատապարտէր Պէյրութի հակահայ արարքները: Այդ առթիւ կը յիշուէր թէ Հայաստանի գրողներն ալ բողոքի ձայն բարձրացուցած են: Արդարեւ Պրաւդա հրատարակելէ ետք Թասի հեռագիրը, լոյս ընծայած է նաեւ Հայաստանի գրողներու յայտարարութիւնը, զոր կուտանք ստորեւ (Երեւանի հեռատիպ, Նոյ. 21).—

### ՎԵՐՋ ԴՆԵԼ ՏԵՌՈՐԻ ԱԿՏԵՐԻՆ

«Մենք Սովետական Հայաստանի գրողներս, սրտի կսկիծով եւ խոր զայրոյթով իմացանք, որ Լիբանանում ողբերգական իրադարձութիւններ են տեղի ունեցել, — մամուլում գրում է նշանաւոր բանաստեղծ Համօ Սահեանը: Հետեւելով հայ համայնքի կեանքին, մենք ուրախանում էինք, որ մեր հայրենակիցները հնարաւորութիւն ունեն զարգացնելու ազգային մշակոյթը, ստեղծելու հոգեւոր արժէքներ: Ներկայումս աջ ծայրայեղականները պրովոկացիոն նպատակներով պղծում են հայկ. սրբավայրերը, աւերում յուշարձանները, տեռորի ենթարկում մեր հայրենակիցներին: Հայաստանի գրողները անարգանքի սիւնին են գամում աջ քրիստոնէական ուժերին եւ պահանջում են վերջ դնել հայ բնակչութեան դէմ ուղղուած տեռորի կամպանիային»:

Մամուլը զետեղել է յայտնի պատմաբան Սուրէն Երեմեանի ելոյթը.—

«Այն, ինչ այժմ կատարւում է Պէյրութում, գրում է նա, խայտառակութեան դրոշմ կը դնի նրանց վրայ, ովքեր ազգային երկպառակութիւն են սերմանում, ովքեր անտեսելով խաղաղ բնակիչների ճակատագիրը, ոչ մի բանի առջեւ կանգ չեն առնում իրենց նպատակների իրականացման համար»:

Հրապարակուել է Հայաստանի Գիտութիւնների Ակադեմիայի ակադեմիկոս, Երեւանի Պետական Համալսարանի ռեկտոր Սերգէյ Համբարձումեանի նամակը: Նրանում մասնաւորապէս ասւում է.—

«Անհնար է հաշտուել այն բանի հետ, որ խուլիգան տարրերի զոհն են դառնում խաղաղ բնակիչներ, այդ թւում ծերունիներ, կանայք, երեխաներ: Սիրտդ ցաւից սեղմւում է, երբ իմանում ես, որ հազարաւոր հայեր ստիպուած են հեռանալ իրենց տներից եւ ապաստան փընտռել երկրի այլ մարզերում: Սովետական Միութիւնը Մերձաւոր Արեւելեան հարցում միշտ գրաւել է հետեւողական և հաստատուն դիրք, պաշտպանել է խաղաղութեան մասին լիբանանեան ժողովրդի իղձերը, որոնք նպատակամղուած են նրա սուվերենութեան, անկախութեան ապահովմանը»:

ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ»Ի.— Դեռ կան բազմաթիւ այլ բողոքներ ալ, որոնց արձագանգ կը հանդիսանանք յաջորդով: Առանձին պիտի անդրադառնանք նաեւ պարզուած այս անսովոր երեւոյթին, որ անկախ իր բաւական «յապաղած» բնոյթէն, նաեւ քիչ մը շատ «օռֆէսթռէ» ըլլալու տպաւորութիւն կը թողու...:

## ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՄԵՏԻԷՆԻ մահը անխուսափելի նըկատուելով հանդերձ, դեռ Ուրբաթ առտու արուեստական բոլոր միջոցները ի գործ կը դրուէին «ողջ» պահելու համար Ալժերիոյ ղեկավարը: Տեղւոյն վըրայ, նոր լուր կը տրուի: Առ այժմ երկիրը կը վարէ Յեղափոխութեան Խորհուրդը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ներքին նախարարը հրահանգ տուաւ հանրային ուժերու պաշտօնեաներուն, որ այլեւս «դու»ով չխօսին գաղթած աշխատաւորներու հետ, ինչ որ լաւ կարգադրութիւն մըն է, առաջքն առնելու համար այդ «դու»երուն տրուած արհամարհական շեշտին (երբ, անշուշտ բարեկամութեան նշան չէ) բայց ոմանք հարց կուտան թէ խնդիրը այդքանով չի լուծուիր եւ ի՞նչ պիտի ընէ Ֆրանսացի պաշտօնեան երբ օտար աշխատաւորը իրեն հետ «դու»ով խօսի...:

ԵԳԻՊՏՈՍ - ԻՍՐԱՅԷԼ հաշտութեան դաշինքի համար բոլոր յոյսերը կորըսուած չեն: Տայեան կ'ըսէ թէ վերջին ծրագիրը չի փոխուիր եւ Սատաթ միայն այո կամ ոչ կրնայ ըսել իսկ Սատաթ պատասխանելէ առաջ, կ'ուզէ խորհրդակցիլ Գարթըրի հետ:

ՎՈՍՓՈՐԻ մէկ ափէն միւսը երթեւեկը ապահովող նաւը «առեւանգուած» էր Երկուշաբթի օր, ծայրայեղ-ձախերու կողմէ, որոնք ձերբակալուած էին: Նաւուն մէջ 750 ճամբորդ կար: Ձերբակալուածներէն 12 հոգի (ձախ որակուած) ամբաստանութեան տակ առնուած են, 421 ուրիշներ ազատ արձակուած են:

ԱՅԱԹՈԼԱ ԽՈՄԷՅՆԻ նոր կոչ մը ըրաւ ամբողջ պարսիկ ժողովուրդին, որ կրաւորական դիմադրութեան անցնի, նոյնիսկ քաղուղի յանձնումները դադրեցնէ: Փարիզի եկեղեցւոյ մը մէջ ալ 80 պարսիկ կամաւոր ծոմ բռնել սկսան: Միջադէպեր կան միշտ եւ մեռեալներ մանաւանդ Շիրազ:

# 40 ՕՐ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ
(Պատ. Գիտ. Տոքթ.)

Վանգուվըրի օդակայանը կը դիմաւորուիմ քանի մը վաղեմի բարեկամներու կողմէ որոնք յանուն Վանգուվըրի Հայկական Միացեալ Յանձնախումբին բարի գալուստ կը մաղթեն:

Վանգուվըրի հայ գաղութը կազմուած է վերջին տասնամեակի ընթացքին: Կը հաշուէ 600ի շուրջ Հայեր որոնք եկած են Եգիպտոսէն, Պոլսէն, Լիբանանէն, Սուրիայէն, Յունաստանէն եւ Պարսկաստանէն:

Կը հիւրասիրուիմ բարեկամիս Պր. Այալթընի բնակարանը: Բազմաթիւ ծանօթներ եւ անծանօթներ հետեւեալ օրը կ'այցելեն: Հետաքրքրական տեղեկութիւններ կուտան նորակազմ գաղութին մասին: Բայց կը զարմանամ որ այսքան փոքր գաղութի մը մէջ իսկ համերաշխութիւնը լրիւ չէ: Բոլորն ալ կը ջանան իրենց ըմբռնած ձեւով ծառայել ազգապահպանման գործին: Հետեւաբար երբեմն ալ մէկուն ըրած միւսին գաղափարին համերաշխ չի թուիր: Բայց դէթ համաձայնած են միասին ոգեկոչել Եղեռնի տարեդարձը:

Մեր առաջին դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 14, Ուրբաթ գիշեր ժամը 19ին Վանգուվըրի Հանրային Գրադարանին մէջ: Կ'ըսեն թէ տարի մը առաջ նոյն սրահին մէջ բանախօսած է հիւրաբար Վանգուվըր այցելող Լոնտոնի Թայմզ թերթի պատմական հարցերու քննադատ Քրիսթըֆըր Ուոլքըր: Բայց սրահը հետաքրքիր ունկնդիրներով լեցուած է աւելի քան 150 հոգի: Ներկայ են գաղութին զանազան կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու ներկայացուցիչները: Այսպէս Հ. Բ. Ը. Մ. եւ Ռամկավար կուսակցութեան շրջանակէն Պր. Յարութիւն Նազարեան՝ փրանսերէնի դասախօս տեղւոյն երկրորդական վարժարաններուն մէջ, Պր. Ա. Այալթըն եւ տիկինը՝ Անահիտ Այալթըն, Պոլսահայոց Միութեան վարիչ, Պր. Արմենակ Տէր-Յակոբեան՝ Վանգուվըրի Հ. Յ. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչ, Պր. Էրան՝ Վանգուվըրի Մշակութային Միութեան ներկայացուցիչ, ինչպէս նաեւ գաղութի ծանօթ անձնաւորութիւններ՝ Պր. Քաջաղ, Պր. Սամուէլ Սարգիսեան, Կիւմիւշեան եղբարք, Մանտոսեան եւայլն:

Մեր բանախօսութիւնը կը տեւէ փաստաթուղթերու ցուցադրութեամբ մէկ ժամ եւ քառորդ մը Հայկական Հարցի ծագումին, զարգացումին եւ մեծ Պետութիւններու դիրքորոշումին շուրջ (1878 – 1918): Ներկաները նիւթին շուրջ հարցումներ կ'ուղղեն ու լուսաբանութիւններ կ'ուզեն ստանալ: Բայց գլխաւորաբար հետաքրքրէ Սփիւռքահայութեան ապագան ու հայկական պահանջները: Կը շեշտեմ՝

1) Համագործակցութեան անհրաժեշտութիւնը:

2) Սփիւռքահայութեան ընդհանուր ծրագրի մը պատրաստութիւն որ իւրաքանչիւր գաղութ պէտք է իւրացնէ իր գտնուած երկրին ընկերային պայմանները նկատի առնելով, բայց հպատակելով գլխաւոր հարցերու մասին «Սփիւռքահայութեան Կեդրոնական Մարմին»ի թելադրութիւններուն, եթէ ոչ հրամաններուն:

Երիտասարդներ կը փափաքին առանձին հանդիպում մը ունենալ: Զեմ մերժեր ու երկու օր յետոյ թէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ թէ Ռամկավար կուսակցութեան երիտասարդ անդամներ միասին կ'այցելեն: Մեր նիւթն է Սփիւռքի գոյատեւման հարցը եւ հաւաքական կազմակերպչական աշխատութեան անհրաժեշտութիւնը:

Վանգուվըրի մէջ երկրորդ բանախօսութիւն մը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 17, Երկուշաբթի գիշեր Ֆրանսերէն լեզուով, Ալիանս Ֆրանսէզի սրահին մէջ: Բազմաթիւ օտարներ ներկայ են որոնք ի տես փաստաթուղթերու (որոնք հայկական աղբիւրներէ չեն քաղուած այլ օտար եւ ի մասնաւորի անգլիական) զարմացումով կը հետեւին: Ոմանց համար հայկական ցեղասպանութիւնը նորութիւն մըն է:

Քանի մը օրուան ընթացքին կ'այցելեմ նաեւ շաբաթօրեայ վարժարանը ուր 35 երկսեռ աշակերտներ կանոնաւորաբար կը հետեւին դասընթացքներուն: Վարժարանի տնօրէն՝ Պր. Տէր – Յակոբեան զիս կը ծանօթացնէ ուսուցչական կազմին եւ նաեւ աշակերտներուն:

Դեռ Վանգուվըր կը գտնուիմ երբ կը ժամանէ սփիւռքահայ բանաստեղծ Պր. Զարեհ Մելքոնեան Հ. Բ. Ը. Մ.ի Տիթրոյիթի մասնաճիւղի քարտուղար. կը բանախօսէ անկլիքան եկեղեցիի մը սրահին մէջ «Ամերիկայի Հայոց ապագան» նիւթին շուրջ:

×

Ապրիլ 20ին Վանգուվըրէն հրաժեշտ կ'առնեմ: Օդանաւով երկու ժամէն Սան Ֆրանսիսքօ կը հասնիմ: Օդը հրաշալի է եւ օդէն կը դիտեմ նշանաւոր եւ աշխարհի ամէնէն երկար կամուրջներէն մին Կոլտըն Կէյթը: Օդակայանը զիս կը դիմաւորեն յանուն Սան Ֆրանսիսքոյի Միացեալ Յանձնախումբին Պր. Կարօ Այալթըն, Ռամկավար կուսակցութեան ներկայացուցիչ եւ Պր. Անտրիու (որուն մականունը սա պահուս յիշողութենէս կը վրիպի): Անտրիու բազմանդամ հայ ընտանիքի մը երէց մանչ զաւակն է: Կը պատկանի ամերիկածին երկրորդ սերունդին բայց եւ այնպէս հրաշալի հայերէն կը խօսի: Ջերմօրէն զինք կը շնորհաւորեմ եւ կը խոստովանիմ ու կ'ըսեմ թէ նախ կարծած էի որ Միջին Արեւելքէն գաղթած էր:

Նոյն երեկոյեան Այալթըն եւ Անտրիու կ'առաջարկեն, եթէ չեմ յոգնած, իրենց ժողովին ներկայ ըլլալու համար: Երեքս միասին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին կ'երթանք որուն ակումբը տեղի պիտի ունենայ երկրորդ բանախօսութիւնը: Հոն կը ծանօթանամ յանձնախումբի անդամներուն՝ Տոքթ. Հրայր Գասպարեան՝ նախագահ, Եդուարդ Մըըրըեան՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սան Ֆրանսիսքոյի մասնաճիւղի ներկայացուցիչ, Տոքթ. Յակոբ Ասլանեան՝ Միացեալ Յանձնախումբի գանձապետ, Ծրեան՝ ռամկավար, գաղութին ամէնէն երէց անդամներէն, նախկին ռազմիկ Արեւելեան Լեգէոնի, Տիկին Տօնեան, ժրաջան Հայուհի մը, որուն փորձառութեան շատ բան կը պարտի Սան Ֆրանսիսքոյի Յանձնախումբը իր ձեռնարկներուն յաջողութեամբ պսակման համար, Ատելինա Թորոսեան եւ ուրիշներ: Յանձնախումբին անդամներէն ոմանք Միջին Արեւելքէն վերջին 15 – 20 տարուան ընթացքին զանազան պատճառներով կամ միջոցներով եկած եւ ամերիկեան քաղաքացի եղած են, մինչ ուրիշներ բնիկ տեղացի են: Այս վերջիններէն ոմանք բաւական լաւ հայերէն կը խօսին, բարձրագոյն ուսմանց հետեւած են եւ նոյնիսկ Հայաստան այցելած: 25 անդամներու տարիքը 25էն 40ի միջեւ է, բացի Ծրեանէ որ հակառակ իր յառաջացած տարիքին բոլոր բանախօսութիւններուս ալ ներկայ եղաւ: Ամէն պարագայի մէջ ինչ որ շատ գնահատելի է եւ անմիջական ուշադրութիւնս գրաւեց Սան Ֆրանսիսքոյի Միացեալ Յանձնախումբի անդամներուն մօտ, իրենց համերաշխ գործակցութեան բաղձանքն է, առանց կուսակցութեան սկզբունքներու կամ գաղափարներու տարբերութեան: Այս իսկ պատճառաւ, իրենց գործունէութիւնը գաղութին մէջ խոր արձագանգ գտած է եւ Ապրիլ 24ի շարաթն ալ շատ աւելի յաջողութեան արժանացաւ Սան Ֆրանսիսքոյի մէջ քան այլուր, որուն մասին պիտի անդրադառնանք:

Արդարեւ, Սան Ֆրանսիսքոյի Միացեալ Յանձնախումբը Պէրքըլէյի Համալսարանի Հայ Ուսանողաց Միութեան կը թելադրէ որպէսզի համալսարանի մէջ ցուցահանդէս մը կազմակերպուի ուր հայ ճարտարապետութեան, մանրանկարչութեան եւ նաեւ հին ու նոր պատմութեան մասին լոյս տեսած հրատարակութիւններ ցուցափեղկերու մէջ տեղ պիտի գտնեն: Մասնաւոր ցուցափեղկ մըն ալ կը տրամադրուի Եղեռնի եւ Ցեղասպանութեան վերաբերեալ նկարներու եւ գիրքերու Համալսարանի վերատեսուչը: Հաւանաբար Սան Ֆրանսիսքոյի Թուրք հիւպատոսին միջամտութեան պատճառաւ, վերցնել կուտայ այդ ցուցափեղկին բոլոր նկարները: Հայ Ուսանողաց Միութիւնը խստիւ կը բողոքէ: Ցեղասպանութեան խնդիրը թերթերուն մէջ լայն արձագանգ կը գտնէ եւ Միացեալ Յանձնախումբը առանց իսկ դժուարութեան լայն առիթ կը գտնէ հանրային կարծիքը լուսաբանելու:

Ուրեմն երբ մենք Սան Ֆրանսիսքօ հասանք այսպիսի ելեկտրականացած մթնոլորտի մը մէջ, գտանք տեղւոյն հայ գաղութը: Ասով հանդերձ մեր առաջին բանախօսութիւնը, որ տեղի ունեցաւ Հայ Բողոքականաց եկեղեցիին մէջ, հազիւ 50 հոգի կրցած էր հաւաքել: Վերջը իմացանք թէ պատուելին մոռցեր էր հրաւիրել իր շրջանակի Հայերը եւ բանախօսութիւնն ալ շատ ուշ յայտարարուեր է:

Մեր երկրորդ բանախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 22, Շաբաթ գիշեր Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ ակումբին մէջ ի ներկայութեան մօտ 300 ներկաներու: Կը յիշեմ Փարիզի մէջ տեղի ունեցող բանախօսութիւնները եւ երեկոյթները: Կը յիշեմ զօրավար Անդրանիկի մահուան 50ամեակին առթիւ անցեալ Հոկտեմբերին սարքուած երեկոյթը եւ փարիզահայ անձնուէր ազգային Պր. Պագըրճեանի ելոյթը եւ «Յառաջ»ի յօդուածը (*), ու հարց կուտամ մտքիս «Արդեօք հայրենասիրութեան արգի՞ւնք է այս բազմութիւնը, թէ ոչ, ինչպէս կ'ըսեն հեռուին սուրբը զօրաւոր կ'ըլլայ»: Առաջին կարգը գրաւած են եկեղեցականներ, Լեւոն Վրդ. Արէլեան, Մուշեղ Վրդ. Թաշճեան, եւ ուրիշ քահանայ հայրեր: Սրահը փոքր կուգայ եւ ուշ մնացողները կը ստիպուին կամ նրբանցքին մէջ մնալ եւ կամ մեկնիլ: Ինչպէս ժողովրդական առածը կ'ըսէ «ասեղ ձգես գետին չիյնար»:

Բանախօսութիւնը ճիշդ մէկ ժամ եւ քսան վայրկեան կը տեւէ ու փաստաթուղթերու ցուցադրութիւնը խոր հետաքրքրութիւն կ'արթնցնէ ներկաներուն մէջ: Առաջին անգամն է հաւանաբար որ ներկաները բնագիր վաւերաթուղթերը լուսարձակով կը տեսնեն: Յետոյ կը սկսի հարցումներու տեղատարափը: Պէտք է հոս անդրադառնամ նաեւ որ ներկաներուն մեծամասնութեան տարիքը 20էն 40ի միջեւ կը տարբերի եւ ծերերու թիւը շատ քիչ է: Պէտք է յիշել անշուշտ որ Միացեալ Նահանգներու կամ Գանատայի մէջ ժողովուրդը որեւէ երեկոյթի ներկայ գտնուելու համար շատ անգամ 80 – 100 քիլոմեթր ինքնաշարժով պէտք է ճամբորդէ:

Ոմանք անցեալի դէպքերու մասին լուսաբանուիլ կ'ուզեն մինչ ուրիշներ Ամերիկայի այս հեռաւոր անկիւնէն կ'ուզեն գիտնալ թէ ի՞նչպէս կրնան օր մը հայկական պահանջներուն իրականացումը տեսնել: Երկար կը տեւէ մեր վիճաբանութիւնը: Իրենց հետաքրքրութիւնը կ'ամփոփուի երեք հարցերու շուրջ.

1) ցեղասպանութեան ճանաչում.
2) Հողային հարց.
3) Նիւթական հատուցում:

Ներկաները հետաքրքիր են գիտնալու թէ Եւրոպայի մէջ հաւաքական ի՞նչ աշխատանք կը տարուի եւ միջոցները ո՞րո՞նք են լաւագոյն արդիւնք մը ստանալու համար: Իրենց կը ջանամ իմ համոզումս բացատրել.

1) Առանց կուսակցական տարակարծութիւններու իւրաքանչիւր Հայ նախ պէտք է գիտակցի եւ գերադասէ համեբաշխ գործակցութեան անհրաժեշտութիւնը:

2) Հաւաքական ծրագրի մը գործադրութիւնը առաւել քան երբեք անհրաժեշտ է:

3) Նիւթական եւ բարոյական ուժերու միացում նոյն ծրագրին իրականացման համար:

4) Ցոյց տալ անկում եւ յարատեւութեան ոգի նպատակին յաջողութեան համար, ցցուած դժուարութիւնները յաղթահարելու համար:

5) Ունենալ անյողդողդ կամք եւ մանաւանդ հաւատք մինչեւ լրիւ յաջողութիւն:

Վերեւ ներկայացուած գլխաւոր պայմաններու իրագործման համար ալ՝

1) Գաղութներու իսկական վերակազմութիւն եւ սերտ գործակցութիւն:

2) Սփիւռքահայութեան զանգուածային մասնակցութեան համար միջոցներ որոնել:

Կ'ըսեմ թէ որքան որ շատ լաւատես ըլլալու նշաններ դեռ չկան, ի վերջոյ որոշ է որ սփիւռքը պարտաւոր է օր մը այս ուղղութիւնը որդեգրել ոչ թէ միայն հայկական պահանջներու իրականացումը ապահովելու համար, այլ եթէ կը ցանկայ իրօք գոյատեւել իբր Հայ:

Միացեալ Յանձնախումբի անդամները շատ քաջալերուած հոծ ներկաներու խանդավառութենէն, անմիջապէս կ'առաջարկեն յայտագրէն դուրս երկու բանախօսութիւն եւս կազմակերպել որոնցմէ մին Պէրքըլէյի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ սրահին մէջ որ երեք օր յետոյ տեղի կ'ունենայ, իսկ միւսը՝ անգլիախօս փոքր քաղաքի մը Հայ եկեղեցւոյ սրահին մէջ՝ տասը օր յետոյ, նկատի առնելով թէ մինչ այդ Լոս Անճելըս եւս պէտք է այցելեմ:

(*) Տե՛ս «Յառաջ», Հոկտ. 14, 1977, թիւ 13966:

(Շար. 2)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

## ԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Հոկտեմբեր 31ին գումարուած է Հայաստանի Գրողներու Միութեան կուսակցական հատուածին հաշուետու - ընտրական ժողովը: Նախորդ ժողովէն ցայսօր երկարող ժամանակաշրջանին աշխատանքներուն մասին զեկուցած է Մկրտիչ Սարգսեան, որ կուսբիւրոյի, այսինքն՝ կուսակցական բիւրոյին, առաջին քարտուղարն է:

Ընկալեալ սովորութեան համաձայն՝ գրուատանքի խօսքեր արտասանած է ռուս մշակոյթին, մարքսեան գաղափարներուն, լենինեան կուսակցութեան հասցէին: Ապա ամփոփ յիշատակած է այն հանդիսութիւնները, որոնք տեղի ունեցած են Արեւելեան Հայաստանի Ռուսիոյ կցումին 150ամեակին առթիւ:

Խօսելով գրական աշխատանքներուն եւ նուաճումներուն մասին, զեկուցաբերը մատնանշած է այն իրողութիւնը, որ Հայաստանի գրագէտները անցնող տարեշրջանին մասնակից դարձած են արդիական հարցերուն քննութեան եւ կիրարկութեան գործերուն: Կարելի է, ըսած է Մ. Սարգսեան, առանց վարանելու յայտարարել, որ հաշուետու ժամանակաշրջանին հայ գրողները ստեղծած են շարք մը «տաղանդաւոր երկեր, որոնք աչքի են ընկնում գաղափարական նպատակամղուածութեամբ եւ գեղարուեստական բարձր մակարդակով»: Արժէք եւ տաամաթիւ նոր ստեղծագործութիւններ հրապարակ հանած են Վախթանգ Անանեան, Միքայէլ Շաթիրեան, Ստեփան Ալաջաջեան եւ Արտաշէս Պօղոսեան, Վարդգէս Պետրոսեան, Հրանտ Մաթեւոսեան, Պերճ Զէյթունցեան, Գէորգ Արշակեան, Զօրայր Խալափեան, Վլատիմիր Յարութիւնեան, Ալեքսանդր Արաքսմանեան, Ժորա Յարութիւնեան, Զօրի Բալայեան, Գէորգ Դեւրիկեան եւ ուրիշներ:

Տարեշրջանը «բերքառատ» որակած է նաեւ բանաստեղծական ստեղծագործութիւններուն համար: Խօսքը մասնաւորաբար կապ ունեցած է աւագ սերունդին մասին: Համօ Սահեան եւ Վահագն Դաւթեան նոր հաւաքածոներ հրապարակ հանած են: Մ. Յարութիւնեան լոյս ընծայած է «Հաւատամք» բանաստեղծութիւններուն հաւաքածոն, իսկ Մարօ Յակոբեան «Ոսկի տերեւաթափը»: Քըն-

նղատութիւնը, ըստ է զեկուցաբերը, դեռ իր կարծիքը չէ յայտնած Թագմիկ Խաչատրեանի «Տաք սալեր» հատորին մասին, բայց, Սարգսեանի տեսակէտով, «բանաստեղծին էվոլուցիան ճիշդ ընթացք ունի»: Երիտասարդութեան հետ կատարուող աշխատանքին շնորհիւ բարձրացած է երիտասարդ գրողներուն «ստեղծագործական եւ քաղաքական ակտիվութիւնը»: Այսպէս, համաձայն զեկուցաբերին՝ «Ցանախակի գրական երեկոները, ձեռագրերի պարբերաբար քննարկումները, երիտասարդներին աշխատանքային կառոյցներ գործուղելը տուեցին եւ տալիս են իրենց դրական արդիւնքները»: Այս վերջին կէտին մասին իբրեւ բացատրութիւն ըսենք, որ կը պահանջուի գրողներէն, որպէսզի գործատուներ, կոլխոզներ, աշխատավայրեր երթան եւ պատկերացնեն այսպէս կոչուած կոմունիստական շինարարութիւնը: Տարիներու, տասնամեակներու պահանջներուն եւ հաստատումներուն վրայ հիմնուելով պէտք է արձանագրել, թէ գրագէտները ընդհանրապէս կը խուսափին այս պարտաւորութենէն: Քիչեր կը համակերպին պարզ քարոզիչի մը դերը ստանձնել:

Վերլուծելով գրական մամուլին աշխատանքը, զեկուցաբերը թէեւ հաստատած է արձանագրուած աշխուժացումը, սակայն, աւելցուցած է թէ՝ «Ծաւօք, այդ աշխուժացումը ցանկալի ընթացքն ու զարգացումը չունեցաւ, եւ գրական մամուլը դեռեւս չի հասել ժամանակի պահանջների ու խնդիրների մակարդակին: Դժուարութեամբ է ստեղծւում այն միթը, այն թրթապանակը, որը պէտք է օգնի պատասխանելու ժամանակի սրատապ հարցերին»: Մ. Սարգսեանի ըսելով, «Մեր կեանքում նկատուող անընդունելի երեւոյթների նկատմամբ հազուադէպ են հրապարակախօսական կրքոտ, քաղաքացիական ազնիւ պաթոսով գրուած յօդուածները, գրական երեւոյթներն ու ստեղծագործութիւնները երբեմն գնահատւում են անհիմն չափանիշներով: Այս գործում մեծ է քննադատութեան թերացումը, եւ դա այն դէպքում, երբ քննադատների մասնագիտական անդամների թիւը հասնում է հարիւրի, իսկ գրական մամուլը ծարաւի է վերլուծական յօդուածների, խելացի եւ օգտակար բանավէճերի: Գրական շուկան հեղեղող գրքերը, մանաւանդ առաջին գրքերը, միշտ չէ որ արժանանում են քննադատութեան ուշադրութեանը: Չի երեւում գրաքննադատական բարի եւ անաչառ վերաբերմունքը երիտասարդ հեղինակների նկատմամբ»:

Ժողովին ընթացքին խօսք առած են շատեր: Ընդհանուր միտքն այն է եղած, որ անտեսելով համամիութենական եւ միջազգային գրական առաջադրութիւններն ու չափանիշները, հրապարակ հանուած են արժեչափեր, որոնք իրականութեան մէջ յառաջընթացը արգիլող ազդակներ դարձած են: «Անհիմն դրուատելով կամ նշաւակելով գրական երկը, քննադատը կորցնում է ժամանակի զգացողութիւնը, ապակողմնորոշում գրողին ու ընթերցողին»:

Ժողովականները քննադատած են «Սովետական գրող» հրատարակչութեան ընթացիկ տարուան աշխատանքները:

Դիտել տանք, որ զեկուցաբերը այս անգամ չէ խօսած Գրողներու Միութեան Լենինականի եւ Կիրովականի մասնաճիւղերուն, Ալավերդիի եւ Զանգեզուրի միաւորումներուն մասին: Նախորդ՝ 1977 Նոյեմբեր 23ի համապատասխան ժողովին (*), նոյն զեկուցաբերը մատնանշելով զանոնք յայտարարած էր, թէ ասոնք կոչուած են գրական լուրջ եւ հետեւողական աշխատանք վարելու այդ շրջաններուն երիտասարդութեան հետ: Աւելցուցած էր, թէ առաջին երկուքը այս իմաստով որոշ աշխատանք կատարած են, կազմակերպած են գրական երեկոներ, տպուած կամ ձեռագիր երկերու քննարկումներ: Միեւնոյն ատեն հաստատած էր, թէ վերջին երկուքին մօտ նկատելի է անտարբերութիւնը:

Հայաստանի Գրողներու Միութեան կուսակցական բիւրոյի Ա. քարտուղար վերընտրուած է Մկրտիչ Սարգսեան: Երկու քարտուղարներէն մէկը՝ Գոհար Աճէմեան նոյնպէս վերընտրուած է, միւսը՝ Արամայիս Սահակեան նոր ընտրուած է, նախկինը ըլլալով Վլ. Ցարութիւնեան:

Ժ. Մ.

(*) «Գրական թերթ», Դեկտ. 2:

# «ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐ»

— o —

## ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՏԱՆ ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ - ՎԱՃԱՌՔԸ

Հինգերորդ տարին ըլլալով, Փարիզի Համալսարանական Աւանի Հայ Ուսանողական Տունը կը կազմակերպէ իր աւանդական հանդէս - վաճառքը, որ կը կազմէ ժողովրդական մէկ փայլուն երեսը այն ձեռնարկներուն, որոնք կը նշեն արտա - ակադեմական, այլ լրացուցիչ գործունէութիւնը տարբեր գաղութներէ եկած եւ նոյն յարկին տակ ապրող հայ երիտասարդուհիներու եւ երիտասարդներու:

Արդարեւ, հաստատութեան տնօրէնութիւնը գովելի յարատեւութեամբ մը կը կազմակերպէ՝ այլազան նիւթեր ու հարցեր շօշափող դասախօսութիւններ, այս մարզին մէջ օգտուելով ոչ միայն Փարիզի ուժերէն, այլ նաեւ քաղաքէս տարանցող գործիչներէ եւ հեղինակներէ: Կը կայանան նաեւ մրցում - ցուցահանդէսներ եւ այլ ընկերային հանդիպումներ, որոնք առիթ կ'ընծայեն հայ ուսանողներու՝ իրարու շաղախուելու, ու նաեւ հայկական ջերմ մթնոլորտ պահելու այդ յարկին տակ:

Այս ձեռնարկներուն շարքին յատուկ տեղ ունի հանդէս - վաճառքը, որ այս տարի տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը, յետմիջօրէի ժամը 2էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 8, եւ որուն գլխաւոր առաջադրանքը կը մնայ բարեկամութեան օրեր ստեղծել՝ հեռուներէն եկած — ինչ ինչ պայմաններու տակ, շատեր՝ խոյս տուած՝ լիբանանեան դըժոխքէն, ուրիշներ՝ յուսահատ, փակ հորիզոններէ, եւ տակաւին ուրիշներ՝ լոյսի իրենց ծարաւին հետ հարազատ մթնոլորտի կարօտով տոչորուն, հայ երիտասարդներու շուրջ:

«Մարի Նուպար Հիմնարկութեան Բարեկամներու Միութեան» առաջին նպատակը այս եղած է,— Ուսանողական Տան երկսեռ բնակիչները թող չզգան, որ իրենք կը գտնուին ամբողջովին օտար միջավայրի մը մէջ, հեռու՝ հարազատներէ: Հաճելին, գովելին՝ այս է: Ապա, կայ նաեւ ձեռնարկին օգտակար երեսն ալ:

Արդարեւ, այցելուները, տեսութեան գալով Ուսանողական Տուն, պահ մը այդ կապը պիտի ստեղծեն, բայց միեւնոյն ատեն պատեհութիւն պիտի ունենան մատչելի գիներով գնումներ կատարելու — հանդերձեղէն, գիրքեր, խաղալիքներ, անուշահոտութիւն, ճաշակելու հայկական ուտելիքներ: Տակաւին նախատեսուած է կազմակերպել վիճակահանութիւն մը, գլխաւոր պարգեւ ունենալով Փարիզ — Մալթա - Փարիզ օդանաւային երթեւեկի տոմս մը, ինչպէս նաեւ փարիզահայ կարգ մը գեղանկարիչներէ լիթօներ: Տրամադրելի են նաեւ Ամանորի բարեմաղթութեան գեղեցիկ բացիկներ:

Փարիզի մեծ շուկաներուն եւ այլ վաճառատուներու ճակատները արդէն տօնական երեւոյթ ստացած են:

Հայ Ուսանողական Տան Բարեկամները եւս առաջադրած են բարեկամութեան լուսաւոր, տօնական օրեր ստեղծել մեր ուսանողութեան շուրջ:

Հարազատէ հարազատ՝ ձեռքի սեղմում մը անկեղծ, անոյշ խօսքերու փոխանակում մը սրտբաց, երէցներէ ու տարեկիցներէ՝ գուրգուրանքի սրտաբուխ արտայայտութիւն մը արդէն բաւարար են ստեղծելու համար մեր հարազատ երդիքին տակ այն տօնական մթնոլորտը, որ կը յորդի ու կը տարածուի արդէն Փարիզի շքեղ պողոտաներուն վրայ:

Ք.

## ԴՈՂԱՆԻԿԷ ԴՈՂԱՆԻԿ

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ մէջ, Հոկտ. 14ին, տօնուած է Հայ Մշակոյթի Օրը: Առաւօտեան Ս. Ամենափրկիչ վանքին մէջ պատարագած եւ քարոզած է թեմին առաջնորդը՝ Կորիւն Ծ. Վրդ. Պապեան: Ցաւարտ պատարագի, վանքի թանգարանին առջեւ գտնուող Մաշտոցի, Խաչատուր Կեսարացիի եւ Պարոյր Սեւակի կիսանդրիներուն ծաղիկներ դրուած են: Երեկոյեան, Հայ Ակումբի սրահին մէջ, «Արարատ» Միութեան կազմակերպութեամբ, գեղարուեստական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է: Բացման խօսքը կատարած է Օնիկ Հայրապետեան: Ներկայացուած է Գ. Էմինի «Հայկական սիմֆոնիա» երկի ձայն — լուսապատկեր համադրութիւնը եւ երգչախումբը մեկնաբանած է հայկ. երգեր: Փակման խօսքը արտասանած է Կորիւն Ծ. Վրդ. Պապեան:

ՑԻՔՍԻ (Աթէնք) «Յակոբեան» վարժարանի սրահին մէջ, Նոյ. 11ին, տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դ.ի Օրուան հանդիսութիւնը: Բացումը կատարած է ընկեր Կարօ Ղեւոնդեան: Ցիքսի Երիտասարդացի «Բաբգէն Սիւնի» խումբին կողմէ ուղերձ մը կարդացած է ընկ. Սերգօ Մինասեան: Բանախօսած է ընկ. Արա Մանկոյեան: Այնուհետեւ հանդիսութիւնը շարունակուած է խրախճանքով:

ՊՈՒՔՐԷՇԻ մէջ լոյս տեսած է ուղեւորութեան ներհուն Սթընչեսքուի մէկ ուսումնասիրութիւնը Կովկասի մասին ընդհանրապէս, Վրաստանի, Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի մասին մասնաւորապէս: «Կովկասը — մարդիկ, իրողութիւններ, վայրեր» խորագիրը կրող հատորը, որ կը բաղկանայ 206 էջերէ, արդիւնք է հեղինակին այս շրջանը կատարած ճամբորդութեանց, ինչպէս նաեւ մատենագրական տեղեկութիւններուն: Հայաստանի յատկացուած բաժնին մէջ կը խօսուի Երեւանի, Սեւանայ լիճի, Արագածի եւ շրջակայքի պատմութեան, Գառնիի, Հռիփսիմէի, Էջմիածնի, Զուարթնոցի, Գեղարդի, Դիլիջանի եւ արուեստի այլ յիշատակարաններու մասին:

ՏԻԹՐՕՅԹԻ մէջ խումբ մը Հայուհիներ հիմը դրած են ՀՕՄի նոր մասնաճիւղի մը եւ զայն կոչած «Շաքէ», ի յիշատակ ողբացեալ Շաքէ Խաչիկեանի, որ օրինակելի ընկերուհի մը եղած է միութենական կեանքի մէջ: Հոկտ. 28ին Հայ Կեդրոնի մէջ տեղի ունեցած է ուխտադրման հանդիսութիւնը: Խօսք առած են Պերճուհի Հայկէշեան, Սեդա Դարբինեան: Նոր մասնաճիւղը բաղկացած է 15 անդամուհիներէ:

---

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

# ԽՕՍԷՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

## ԾՈՎԸ ՀՐԱՊՈՒՐՈՒՄ Է

### 3.

Ներսեհ Զավուշը ֆիդայիներին ու ժողովրդին բաժանեց երեք միաւորման, իւրաքանչիւրի մէջ հինգ հազար հինգ հարիւր հոգի: Խմբերից մէկը վերցրեց ինքը, երկրորդի ընդհանուր հրամանատար նշանակեց Խորէն աղային, երրորդը յանձնեց Ջիլ Ջաքարին: Հրամանը յստակ էր.— Երեք ճիւղով, իրարից երկու օրուայ հեռաւորութեամբ գնալով կ'իջնեն դէպի Շապին Գարահիսար ու կը հաւաքուեն Հայկական Պոնտոսի հիւսիսային ծայրի Լոյսխորան լեռնագաւթի Չրաբաժնի թմբում: Այդտեղից մինչեւ ծովն արդէն մէկ անցման ճանապարհ էր:

Խմբերի միջեւ մշտական կապ հաստատելու նպատակով, Ներսեհ Զավուշը Շապին Գարահիսարցի վեց երիտասարդ ընտրեց իբրեւ սուրհանդակներ: Նա խմբապետներին պատուիրեց իրենց անցած վայրերում լուր տարածել, թէ անցնողը միայն ինքն է՝ Ներսեհ Զավուշը: Դրա նպատակն էր տեղական իշխանութիւններին խաբել, ապահովութիւն թողնել, թէ հայ ֆիդայիները ընդամէնը մի խումբ են:

Խմբապետները փաթաթուեցին միմեանց, գլուխ գլխի տուին՝ համբուրուելով տղամարդավարի չոր, բայց կսկիծով: Խորէն աղան փափկացաւ, փլուեց: Ջիլ Ջաքարի ծանր արցունքները կաթեցին տուղտածաղկի դեղին բաժակի մէջ: Ծաղիկը կախեց հպարտ գլուխը: Ներսեհ Զավուշը հապիւ պոկուեց ընկերներից:

— Բարի՛, խեղդուած ու թաց դոչեցին խմբապետները: Նրանց կտրտուած ձայներն արձագանգեցին Ակնովիտի դատարկ քարանձաւներում: Բարի՛...

Միմեանցից երկու օրուայ ճանապարհի հեռաւորութիւն պահելով, խմբերը զուգահեռ շարժուեցին դէպի Հայկական Պոնտոսի լեռների մթինները: Աջ թեւում Ներսեհ Զավուշն էր, միջնացում Ջիլ Ջաքարը, ձախը եզերում էր Խորէն աղան:

Գնացին:

Խորէն աղայի Արեւը փոքրիկ ուսապարկը շալակին ոստոստում էր մօր կողքին, գնում՝ շեկլիկ գլուխը բարձր պահած: Մայրը նրա ոտքերին յարմար մանրիկ տրեխներ էր հիւսել: Եղսիկը եւս պարկ ունէր մէջքին՝ մէջը հաց ու չորացած պանիր, մի սանր, մի կտոր օճառ եւ Ծամոսկի մարէի մկրատը: Արեւն ընկնում էր մօր առջեւը, նրքեւից վեր նայում նրան:

— Մա՛, չո՞ւտ կը հասնենք ծովին:

— Շուտ, գառնուկս, աշխատում էր ձայնին աճի երանգ չտալ Մարգարիտը: Որ միշտ էդպէս ժիր գնաս, շուտ կը հասնենք:

— Ծովում օսման չաւուշ չկայ, չէ՞, մա՛, Թուրք չկայ, չէ՞:

— Չէ՛:

Արեւն ուրախ թռչկոտում էր կանաչների մէջ, բռնում մօր հրացանի թոկը:

— Տուր մի քիչ էլ ես տանեմ, մա՛, դու յոգնեցիր:

Գնում էին դէպի ծովի յոյսը:

### 4.

Ներսեհ Զավուշը ֆիդայիների իր խումբն ու ժողովուրդին անցկացրեց լեռնային նեղ փապառներով: Երկու օրուայ ընթացքում նա իր քարաւանը հասցրեց դէպի ծովը երկարող Գայլ գետի խոր ձորերը: Երկու օր գնացին առանց արգելքի դէմ առնելու:

Առաւօտ էր: Քարաւանը հասաւ Գայլ գետի եզրին տասներկու աչք - աղօրիքով երկարած մի ջաղացի: Ջամպի թեթեւ մշուշ վրան ջրաղացը բանում էր աղմուկով: Մանր ծխածաններ էին կամարուել ջրթափի քարերին: Ջրաղացի առջեւն ու շուրջը խռնուել էր քոչուորների մի ահագին բազմութիւն՝ ձիերով, եզներով, ագռնի բեռներով:

Քոչը ծովամերձ տափաստաններից դէպի Գոհանամքի արօտներն էր բարձրանում՝ վաչկատուն սովորոյթով: Կանգ էին առել աղուն անելու ողջ ամառուայ համար: Եզները ճանճ էին քշում երկար ագիներով, ձիերը ծոյլ օրօրում էին իրենց գլուխները: Երկու մոլլա ալթավայի ջրով լուացման արարողութիւն կատարում: Մի կին սաճի վրայ հաց էր թխում, մի ուրիշը բրինձ ընտրում՝ կերակուր եփելու: Ջրաղացի շրջակայքն ապականուած էր թրիքի, կերակրի մնացորդների ու նման աղտեղութեամբ:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(Ա198 – Շար.)

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Արուսեակ Ուշտունի, այրի Տիկին Արաքսի Ուշտունի եւ աղջիկը՝ Սեդա Ուշտունի, Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Խաչատուր Ուշտունի եւ զաւակները՝ Վահէ, Կարէն, Սուրէն եւ Այտա, Պ. Վարդան Ուշտունի, Օր. Սիրանոյշ Ուշտունի, Օր. Տիգրանուհի Ուշտունի, Օր. Շաքէ Ուշտունի, Պ. Հրաչ Ուշտունի, Տէր եւ Տիկին Ոսկեան Ուշտունի եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Զատրճեան եւ Քոքսեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Նոյ. 26ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն իրենց զաւկին, ամուսնոյն, հօր, եղբօր՝

ԼԵՒՈՆ ՈՒՇՏՈՒՆԻԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՀԱՍՑԷ.—

140 պիս, Ռիւ Լըքուռպ, 75015 Փարիզ

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է ի նպաստ միօրեայ դպրոցին՝ Տիկ. Պամաճեանէ իր քեռորդւոյն՝ Նուպար Նազգաշեանի մահուան առթիւ 100 Ֆր., Տիկ. Փափազեանէ, իր երկու քոյրերու յիշատակին, 50 Ֆր.:

×

Կապ. Խաչի Կուրնոպլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Ֆր. Տէր եւ Տիկ. Զատիկեանէ, Սուզիաս Մաղաքեանի մահուան առթիւ:

×

Կապ. Խաչի Վալանսի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Այրի Տիկ. Ծինպաշեան քրոջը մահուան 7րդ տարելիցին առիթով 100 Ֆր., եւ ընկ. Կըկըզեան Զարուհի ծնողաց եւ ամուսնոյն հոգիներուն համար 50, ընկ. Ստեփանեան Ռոզին, զաւկին ծնունդին առթիւ 50 Ֆր.:

## Le YAN'S CLUB

PRESENTE

Un concert unique à la salle Gaveau

le Dimanche 10 Décembre
à 21 heures

*Solistes de la R. S. S. d'Arménie.*

**Rouben AHARONIAN**
(violon)

**Svetlana NAVASSARTIAN**
(piano)

**Ellata TCHAKOYAN**
(soprano)

**Archavir GARABEDIAN**
(baryton)

*Au programme :* Chopin, Ravel, Prokofiev, Katchadrian, Verdi. Massenet, Komidas, Spentiarian...

2EME GALA EXCEPTIONNEL A PARIS

# *L'Ensemble National de Danse d'Arménie*

70 danseurs et musiciens
Direction VANOUCHE KHANAMIRIAN

## à l'Olympia

28, Bd. des Capucines
Lundi 4 Décembre à 20 h. 30 précises

*Billets en vente :*
à l'Olympia, Tél. : 742-25-49 — au « Centre Culturel et Artistique Arménien », 6, Cité du Wauxhall, 75010 Paris, Tél. 208-76-49 de 15 à 20 h.
aux points de vente habituels à Paris et banlieues.
auprès des membres de l'U.C.F.A.F. et de la JAF.
*Billets :* 70, 60, 50, 40, 30 F.
*Réservation recommandée.*

# ATAMIAN & Fils

**TAPISSIER DÉCORATEUR**

*MEUBLES ET SIEGES TOUS STYLES*

EXPOSITION PERMANENTE
au magasin sur 2000 m2

20, Rue Chaligny 75012 — Métro Reuilly - Diderot
Sortie côté Chaligny Tél. : 344-23-87

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութիւնը առանց բացառութեան ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Դեկտ. 4 ժամը 2ին, Ահարոնեան ակումբի մէջ: Շատ կարեւոր օրակարգ:

## Journées d'Amitié

Organisées par
LES AMIS DE LA FONDATION
MARIE NOUBAR
au profit de leurs étudiants boursiers
Samedi 25 et Dimanche 26 Novembre de 14 h. à 20 h.
Cadeaux de Noël, parfumerie, jouets, livres, disques, cartes de vœux, foulards, cravates, parapluies, jupes, chemisiers, linge de maison, layette, alimentation, buffet spécialités arméniennes.
SETA PAPAZIAN
et JACQUES KRAVETZ
signeront leurs ouvrages
Dimanche de 16 à 18 h.
Le caricaturiste HOVIV
Le duo HARTAR
RAFFI SARKISSIAN
exposera ses pendentifs arméniens
Maison d'Arménie,
57 Boulevard Jourdan, 75014 Paris
Métro : Porte d'Orléans.

## Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ խոհարար մը ճաշարանի մը համար: Դիմել՝ հեռաձայնելով՝

227·22·99 եւ 280·35680

## Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՖՐԱՆՍԱ

Քիւփալ (Լիբանահայերու ի նպաստ կազմուած յանձնախումբ Տէսինի Մշակ. Տունը) ստացած է հետեւեալ նուէրները.

Ժիւլ Մարտիրոսեան 10.000, Վ. Գրիգորեան 3000, Տէսինի Կրօն. ընկերակցութիւն, Տարօն – Տուրուբերանի Հայր. Միութիւն 2000ական: 1000ական.— Ասլանեան Գ., Պահատուրեան, Վ– Սարգիսեան, Աստուր Թուլթլեան, Վ. Մուրատեան, Ռ. եւ Յ. Զոպոյեան, Փ. Ղազարեան, Մ. Ղազարեան, Յ. Տէյիրմէնճեան, Օպոզեան: Մարտիրոսեան Մ. 590: 500ական՝ Գալոյեան, Ս. Թաթոսեան, Ա. Ալեքսանեան, ոմն, Ս. Զաքրեան, Ա. Զաքրեան, Ժ. Աստուրեան:

(Շար.)

## ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

## ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտ. 3, ժամը 17էն կէս գիշեր

Dans les Salons de l'Hôtel George V — Ave. George V — 75008 Paris

Նախագահութեամբ Տիկին Եսթեր Իչգալացեանի
ՊԵՐՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆԻ խանդավառ նուագախումբը
Ծանօթ երգիչ՝ ՆՈՐԱՅՐ

Մուտք 40 ֆ. — ուսանողներու կէս գին
Վիճակահանութեան հասոյթը ամբողջովին պիտի յատկացուի Լիբանահայ ուսանողներու:

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝ 924·38·54

Imprimé sur les presses du Journal «Har atch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

# Voyages en ARMENIE

**EREVAN**

ET EXTENSIONS A MOSCOU ET TBILISI ET LENINGRAD
DEPARTS CHAQUE MOIS :
11 jours — 13 jours et 15 jours

A partir de 2680 Fr. comprenant le séjour en hôtel de 1ère catégorie, en pension complète, le transport aérien, les excursions et la visite des villes
*Demandez le programme détaillé à des spécialistes sur les voyages en Arménie depuis plus de 12 ans.*

*N'hésitez pas à nous consulter.*

A PARIS

MONDOTOURS
OCIVEP
2, Rue de Sèze
75009 Paris
Tél. : 073.30.64
073.32.64
266.50.12

A LYON

**sevan voyages**
50, Cours de la Liberté
69003 Lyon
Tél. : 60.13.66
M. SARKISSIAN VAROUJAN

# *Camp de Ski à Noël*

L'Eglise Evangélique Arménienne organise un camp de ski à Noël du 23 ou 30 Décembre 1978 (avec un enseignement biblique quotidien) à THOLLON en Haute Savoie, pour les jeunes de plus de 16 ans. Pour

tous renseignements s'adresser à :

M. KERAM BOYADJIAN
33, Avenue Victor Cresson
92130 Issy-les-Moulineaux
Tél. : (1) 027-39-48

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
28
MARDI
28 NOVEMBRE
1978

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 230 Ֆ· Վեցամսեայ 125 Ֆ·
Արտասահման Տար· 260 Ֆ· հատը 1 Ֆ· 80

LE NUMERO 1,80 F.

54ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·259
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
54e ANNÉE — N° 14.259

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

### ԼԻԲԱՆԱՆ

## «ԺԱՄԱՆԱԿՆ Է՝ ՍԻՐԵԼՈՒ, ՇԻՆԵԼՈՒ»
### Կ'ԸՍԷ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ·
### «ԻՐԵՐՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՇԱԲԹՈՒԱՆ» ՓԱԿՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

— O —

Հինգշաբթի օր, Անթիլիասի մէջ է որ կը փակուէր «Ընկերային Իրերօգնութեան Շաբաթ»ը գոհաբանական աղօթքով: Ժողովրդական հաւաքոյթ մը տեղի կ'ունենար այս առթիւ Կաթողիկոսարանի պլջափակին մէջ, ուրու ներկայ կ'ըլլար նաեւ Քաթայէպի Անթիլիասի մասնաճիւղին նախագահը՝ Սամաան Քարամ:

Գարեգին Բ· Աթոռակից Կաթողիկոսը ճառ մը արտասանած է, ֆրանսերէն, որ մեծ տպաւորութիւն գործած է եւ չէզոքացած ի մէջ այլոց·— «Լիբանան ծնած է սիրոյ մէջ եւ ոչ ոք կրնայ հանդուրժել որ ատելութիւնն ու թշնամութիւնը գայն քանդեն: Այսօր, ժամանակն է՝ սիրելու, ժամանակն է շինելու ապագային համար: Մեր երկրին ներկայ պայմաններուն մէջ, հակառակ մեր կրածին, մանաւանդ վերջին ամիսներուն, մասնաւոր ուրախութեամբ եւ գոհունակութեամբ է որ հոս կ'ողջունենք ձեր ներկայութիւնը, Անթիլիասի այս Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր տաճարին մէջ: Ազգային մեծ նշանակութիւն կուտանք ձեր այս արարքին, իբրեւ հարազատ արտայայտութիւնը ձեր սիրոյն Լիբանանի հանդէպ»:

Իր կարգին, Քաթայէպի շրջանային պատասխանատուն ալ մեծարած է Հայերը եւ լիբանանահայ համայնքը «որ միշտ փաստը տուած է, ամէն առիթով, որ միակ ու մեծ ընտանիք մը կը կազմենք»: Ապա, Քարամ յիշած է թէ Հայերը քրիստոնեայ դարձած են Դ· դարուն երբ Ս· Մարոն Լիբանան կը հասնէր ու ոգեկոչած նաեւ հայ ժողովուրդին կրած տառապանքները:

Անթիլիասի այս հանդիսութեանց եւ ճառերուն լայնօրէն արձագանգած են Նոյեմբեր 24ի Օրիան – Լը Ժուր եւ Լը Ռեվէյը: Յիշենք որ այս վերջինը պաշտօնաթերթն է Քաթայէպի (փալանժ) եւ քանի մը օր առաջ ալ (Նոյ· 21) տեսակցութիւն մը լոյս ընծայած էր Գարեգին Բ·ի հետ:

### ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԹԵՐԱՆ – ՌՈՔԱՐ սպասուած մենամարտը տեղի չունեցաւ, Ընկերվարական կուսակցութեան ազգ· նստաշրջանին բայց դէրքերը քիչ մը աւելի յստակացան: Որքան ալ պնդեն թէ իշխանութեան մըրցակցութիւն չէ այլ գաղափարներու բախում, պարզ է որ մարդու խնդիր է եւ Ռոքար դէպի «ելք» կը փորձէ քշել ներկայ առաջին քարտուղարը, որ բնաւ միտք չունի հանդստեան կոչուելու: Միթերան կ'ուզէ որ Ռոքար կամ կարգի գայ կամ քաշուի եւ քանի մը քարեր կը տեղաւորէ· «Կը սիրեմ իր տաղանդը եւ կը հասկնամ որ աւելի բարձր պատասխանատուութեանց հասնելու կարիքն զգայ»: Նախապէս Ռոքար «տեղը դրած էր» Մարսէյլի քաղաքապետը եւ շեշտած թէ Տէֆէրի խօսքերը «ընկերվարական շարքային մը անվայել են»: Տէֆէր ըսած էր թէ Ռոքարի տնտեսական ծրագիրները շատ տարբեր չեն Պառի տնտեսական քաղաքականութենէն:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ մէջ է որ Սէ· Ժէ· Թէ·ն իր համագումարը կատարեց: Սեկի առաջարկեց որ ազգ· կոմիտէ մը կազմուի չորս գլխաւոր սենտիքաներու մասնակցութեամբ (Սէ· էֆ· Տէ· Թէ·, Ֆէն եւ էֆ· Օ·) հասարակաց գիծ մը որդեգրելու համար, ազգ· գետնի վրայ: Խնդրոյ առարկայ շարժումները «տարօրինակ» գտան Սեկիի առաջարկը, որու բնաւ կողմնակից չեն:

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ բուռն ցոյցեր եղան 500 հազար հոգիի մասնակցութեամբ: Թեհրան կիրակի օր, յաճախ ելեկտրականութենէ զրկուեցաւ մինչ հոս – հոն ոստիկանութեան հետ կամ բանակին ծանր բախումներ կը պատահէին, որու հետեւանքով 13 մեռեալ կայ, որոնց ինը՝ Կորկան: Թէեւ կարգ մը այլ աղբիւրներու համաձայն միայն Կորկան 35 մեռեալ կայ:

ՖՐԱՆՔՖՈՒՐԹԻ մէջ շատ բուռն ցոյց մը եղած է Պարսից Շահին դէմ: 200 վիրաւոր կայ, 12 հոգի ձերբակալուած է, ըստ ոստիկանութեան վնասները կը հասնին հարիւր հազար տոլարի: Ցոյցը ըրած են 8000 ուսանողներ (պարսիկ, թուրք եւ արեւմտեան գերմանացի): Ցարձակած են ամերիկեան հիւպատոսարանին վրայ:

## «ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ
## ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Գումարը կըյանձնուի
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանին

ԺԵ· (եւ վերջին ցանկ)

Մեր վերջին ցանկին հրատարակութենէն ետք (Նոյ· 18/19) քանի մը գումար եւս ստացանք, որոնք կը կազմեն մեր վերջին ցանկը: Արդարեւ, Հոկտ· 17ի մեր թիւով, երբ կը ձեռնարկէինք այս հանգանակութեան, կը շեշտէինք անոր ԲԱՑԱՌԻԿ եւ ԱՌԺԱՄԵԱՅ բնոյթը, քանի մեր միակ նպատակն էր ԱՐԱԳ դրամ հասցնել, մինչեւ որ կազմակերպուի հանգանակութիւնը եւ կազմուին յանձնախումբեր: Մեր այդ ծրագիրը իրագործուեցաւ քանի մինչեւ Նոյ· 15 պաշտօնապէս փոխանցած էինք արդէն 250 հազար փրանք *Լիպանօ – Ֆրանսէզ* դրամատունէն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան դրամատունը (Անթիլիաս): Այս շաբթու կը փոխանցուի մնացեալը, այսինքն՝ 80·298: Կրկին շնորհակալութիւն բոլոր անոնց, որոնք այսքան ջերմութեամբ պատասխանեցին մեր կոչին:

×

| | |
|---|---|
| Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Օժանդակ Տիկնանց Միութեան հացկերոյթէն | 10·470 (*) |
| Վազգէն Սիւրմէնեան (Մոնփելլիէ) | 5000 |
| Պօղոսեան եւ Գարճեան քոյրեր | 1000 |
| Վ· Կ· | 1000 |
| Աուլէն Փափազեան | 500 |
| Տիկին Ատ· Բարունակեան | 200 |
| Ցովհ· Պիլէմճեան (Սիյէ) | 100 |
| Գումար | 18·270 |
| ԺԴ· ցանկի գումար | 312·028 |
| Ընդհ· գումար | 330·298 |

(*) Այս գումարին մէջ են նաեւ այս ճաշին առթիւ եղած հետեւեալ նուէրները·

| | |
|---|---|
| Տէր եւ Տիկ· Ալեքսան Պապայեան | 500 |
| Այրի Տիկ· Աչճիպաշեան | 100 |
| Տէր եւ Տիկ· Արմենակ Ենոքեան | 500 |
| Տէր եւ Տիկ· Պալոյեան | 500 |
| Մարսէյլի Հայ Արենոյշներու Միութիւն | 500 |
| Կապ· Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղ | 1000 |
| Պ· Մաքս Սահաթճեան | 150 |
| Տէր եւ Տիկ· Գր· Գալուստեան | 200 |
| Պ· Ղազարոս Պալոյեան | 20 |

## ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՆ ՈՒ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՔԻՆ

ԽՄԲ· «ՅԱՌԱՋ»·— Մեր նախորդ թիւով (Նոյ· 25–26) առաջին առթիւ տուած էինք Երեւանի Հեռատիպի հաղորդումները, որոնք կը վերաբերէին Պրաւդայի մէջ լոյս տեսած բողոքներուն Հայաստանի գրողներէն: Որպէսզի աւելի յստակ ըլլայ պատկերը, ստորեւ նախ կը հրատարակենք *Թասի* այն հեռագիրը — Նոյեմբեր 17 — որ ծնունդ տուած է բողոքներուն, ապա, յաջորդող բողոքները: Այս առթիւ չհասկցանք նաեւ թէ ինչո՞ւ այս հաղորդումին վրայ շեշտուած է *միայն Փարիզ*, մինչ Երեւանի Հեռատիպը կը հաղորդուի Նիւ Եորք, Պէյրութ եւ Փարիզ:

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս Նոյ· 17 ՄԻԱՅՆ ՓԱՐԻԶ)

### ՑԵՏԱԴԻՄԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐՈՒ ՏԵՌՈՐԸ

Պէյրութէն Թասի թղթակիցը կը հաղորդէ·— Ջգտելով կրկին շիկացնել Լիբանանի մայրաքաղաքի իրավիճակը, պահպանողական զօրամիաւորները վերջին ժամանակներուն տեռորի կամպանիա են ծաւալած Պուրճ Համուտի եւ Պէյրութի միւս արեւելեան շրջանները հայ բնակչութեան դէմ:

Աջ քրիստոնեայ ստահակները կը հետապնդեն եւ կը սպաննեն հայազգի խաղաղ բնակիչները, կը պայթեցնեն անոնց բնակարանները, կը կողոպտեն կրպակներն ու խանութները: Որոշ տուեալներով, միայն վերջին շաբթուան ընթացքին պահպանողականներու պրովոկացիոն արարքներուն զոհ են գացած յիսունէ աւելի Հայեր, այդ թիւին մէջ՝ ծերեր, կիներ ու երախաներ: Ազգամիջեան գժտութիւն սերմանելու նպատակով այդ խուլիգանական աջ տարրերը կը պղծեն սրբութիւնները, կ'աւերեն յուշարձանները: Երկիւղ կրելով հալածանքներէն, հազարաւոր Հայեր ստիպուած են լքել իրենց տուները եւ ապաստան որոնել երկրին այլ շրջանները: Ինչպէս կը հաղորդէ լիբանանեան մամուլը մօտ 13 հազար հայ բնակիչներ մնացած են անօթեւան, ասոնցմէ շատերը բուժօգնութեան պէտք ունին: Տեղական քաղաքական մեկնաբանները կը նշեն, որ պահպանողական ուժերու պրովոկացիոն գործողութիւնները նպատակ ունին երկպառակութիւն բորբոքել Լիբանան եւ լուրջ սպառնալիք են երկրի իրավիճակին նորմալացնելու կեդրոնական իշխանութիւններու ու միջարաբական ուժերու ջանքերուն:

Իրադարձութիւնները ողբերգական զարգացումէն անհանգստացած լիբանահայ համայնքին քաղաքական, հանրային ու կրօնական կազմակերպութիւնները դիմած են երկրի ղեկավարութեան կոչ ընելով՝ վերջ տալ աջ ծայրայեղականներու բռնութեան սանձարձակ կամպանիային:

×

### ԿԱՍԵՑՆԵԼ ԱՐԻՒՆՈՏ ՏԵՌՈՐԸ

«Զայրոյթով իմացանք լիբանահայ խաղաղ բնակչութեան դէմ գործադրուող տեռորիստական ակտերի մասին, որ սանձազերծել են աջ քրիստոնէական ծայրայեղականները: Այդ տեռորին զոհ են գընում անմեղ մարդիկ, նաեւ ծերեր, կանայք ու երեխաներ: Քաղաքացիական պատերազմի ամբողջ ընթացքում ապարդիւն անցան հայկական համայնքը զինուած կոնֆլիկտի մէջ ներքաշելու աջակողմեան եւ սիոնիստական գձուձ գործակալների ջանքերը: Հայ բնակչութիւնը իր չէզոքութեամբ առարկայօրէն ժխտում էր Թել Ավիվի ստայօդ պնդումները այն մասին, թէ իբր սահղծուած իրադրութիւնը բացատրւում է լոկ «կրօնական» հակասութիւններով: Հայերը Լիբանանում իրենց գոյութեամբ ու գործունէութեամբ ապացուցել են իրենց նուիրուածութիւնն ու երախտագիտութիւնը դէպի արաբ ժողովուրդը, միշտ հանդէս եկել որպէս հայ եւ արաբ բարեկամութեան ջատագով:

Ցաղթանակի հասնելու իրենց բոլոր հնարաւորութիւնները կորցրած ու այդ պատճառով էլ կատաղած աջ քրիստոնէական ուժերը, իմպերիալիզմի եւ սիոնիզմի արբանեակները ձեռնարկելով զինուած յարձակման դիմեցին: Պուճ Համուտ, Էշրէֆիէ եւ հայաշատ միւս թաղամասերում տեռորիստները պայթեցնում են Հայերի տներն ու խանութները, պղծում մշակոյթի յուշարձաններն ու սրբութիւնները: Հրոսակախմբերը զէնքի ուժով Հայերին դուրս են քշում Մէթնի, Քէսըրուանի եւ այլ շրջաններից: Լիբանահայութեան նկատմամբ գործադրուող չարամիտ այս պրովոկացիան արդար ցասումով է լցնում Սովետական Հայաստանի նրանց հայրենակիցների սրտերը· մենք միակամ պահանջում ենք վերջ դնել արիւնոտ կամայականութիւններին եւ հաւատում, որ ի վերջոյ կը յաղթանակի բանականութեան եւ արդարութեան ձայնը»:

ԳԷՈՐԳ ԽՐԼՈՊԵԱՆ

Փիլիսոփայական գիտութիւններու դոկտոր, փրոֆեսոր, Երեւանի Համալսարանի փիլիսոփայութեան պատմութեան ամպիոնի վարիչ

### ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ռուպէր Նազարեանի դատավարութիւնը որ պէտք է բացուէր Նոյ· 15ին, առաջին օրն իսկ յետաձգուեցաւ 48 ժամով, քանի Նազարեանի պաշտպան փաստաբանին մուտքը արգիլուած էր: Իր բարեկամներէն մէկը՝ Խոլկաթեան յայտարարած է սակայն թէ կրկին յետաձգուած է եւ պիտի բացուէր Նոյ· 27ին, Երկուշաբթի: Խոլկաթեան ամբաստանեալին մօտ 60–70 ազգականներուն եւ բարեկամներուն հետ հնարաւորութիւն ունեցած է ներկայ ըլլալու բացման նիստին Երեւանի ելեկտրական գործատան մը բանուորներու ակումբին սրահին մէջ:

# 40 ՕՐ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԵՐԵԱՆ
(Պատ. Գիտ. Տոքթ.)

(Դ. եւ վերջ)

Հետեւեալ օրը (Ապրիլ 23) ժամը 16ին Սան Ֆրանսիսքոյի Հայութիւնը կը փութայ քաղաքին Հիլթոն պանդոկի մեծ սրահը: Օրուան նախագահն է Միքայէլ Գըլըճեան որ մեծ ձեռնհասութեամբ կը վարէ յայտագիրը: Ներկաները մօտ 1000 հոգի միաբերան կ'երգեն ամերիկեան ազգային քայլերգը, եւ վերջն ալ Երեւան – Էրեբունին: Առաջին անգամն է որ կ'իմանամ «Էրեբունին» իբր քայլերգ, մինչ կը թուի թէ հոն շատ բնական երեւոյթ է: Կը խորհիմ թէ, միջոց մը առաջ Փարիզի մէջ ժողովներու ընթացքին որչափ վիճաբանութեան առարկայ եղած էր թէ ֆրանսական քայլերգէն յետոյ հայկական ո՞ր երգը կամ քայլերգը պատշաճ է երգել:

Ճաշերը իրարու կը յաջորդեն: Հայերէնը ինծի վերապահուած է մինչ անգլերէնը կը խօսի Ֆրէզնոյէն դատաւոր Ճորճ Մարտիկեան: Ցոյց կը տրուի ցեղասպանութեան վերաբերեալ փոքր ժապաւէն մը, յետոյ ամերիկահայ երիտասարդ ուսանողներ բանաստեղծութիւններ կ'արտասանեն: Ցատկալէս Րաֆֆի Յովհաննէսեան՝ պատմաբան Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի երէց տղան, իր լաւ հայերէնով ուշադրութիւն կը գրաւէ:

Միացեալ Յանձնախումբը յաջողած է հրաւիրել հեռատեսիլի ընկերութիւնը եւ Եղեռնէն վերապրողներ կը պատմեն իրենց մանկութեան տխուր յիշատակները: Ոմանք այնքան կը յուզուին որ կ'արտասուեն, կը պատմեն անգլերէն լեզուով: Հանդիսութիւնը ժամը 19ին շատ կանոնաւոր կերպով եւ առանց միջադէպի վերջ կը գտնէ: Հետեւեալ օրը (Ապրիլ 24) ցոյցը տեղի կ'ունենայ ուր մօտ հազար հոգի կը մասնակցի: Թրքական հիւպատոսարանը ոստիկանական շղթայի տակ կը գտնուի, հեռատեսիլը նոյն օրը քանի մը անգամ կ'անդրադառնայ Հայերու ցեղասպանութեան: Ի տես այս ելոյթներուն քաղաքին Թուրք հիւպատոսը կը ստիպուի պատասխանել Օսմանեան կայսրութեան դէմ եղած «զրգռիչ զրպարտութիւններուն»: Կ'ըսէ թէ այժմու թուրք Կառավարութիւնը պատասխանատու չէ Օսմանեան կայսրութեան արարքներուն: Առաջին անգամ ըլլալով մենք ալ Սան Ֆրանսիսքոյի մէջ իմացանք այսպէս, որ Թուրք պաշտօնական անձնաւորութիւն մը հրապարակաւ կ'ընդունի Հայոց հանդէպ գործադրուած մեծ ոճիրը:

Սան Ֆրանսիսքոյի մէջ առիթէն օգտուելով, նախ քան Լոս Անճելըս մեկնումս, երկու օր կ'այցելեմ տեղւոյն համալսարաններու գրադարանները: Մինչ այդ կ'իմանանք թէ Լոս Անճելըսի համալսարանի հայ ուսանողները Ապրիլ 24ի տողանցքի պահուն բախումներ ունեցած են քաղաքի ոստիկանական կազմին հետ:

×

Ապրիլ 26, Չորեքշաբթի օր, օդանաւով կը մեկնիմ Գալիֆորնիոյ հայաշատ գըլխաւոր կեդրոնը՝ Լոս Անճելըս: Կը դիմաւորուիմ եւ կը հիւրասիրուիմ եղբօրս կնոջը պարագաներուն մօտ, Լոս Անճելըսի Հայոց ծանօթ ընտանիքներէն մին Էլիզ - Տալմոնտ Թաշճեանի բնակարանը: Էլիզ, շատ աւելի ծանօթ իր անունով քան թէ մականունով, Լոս Անճելըսի պետական Երաժշտանոցէն վկայեալ է իբր օփերայի երգիչ: Ցաւանք որ օր մը Փարիզի Հայութիւնը առիթը կ'ունենայ իր դիւթիչ ձայնը իմանալու: Տեղեկացանք որ մօտերս Երեւանի պետական օփերային մէջ պիտի երգէ: Էլիզ եւ քոյրը Լէնա Պէյլէրեան կ'ըսեն թէ այդ երեկոյ մօտ քառասուն հիւրեր պիտի ունենան որոնց կարգին էջմիածնական թեմի Գալիֆորնիայի առաջնորդ Վաչէ Եպիսկոպոս Յովսէփեան, Տէր եւ Տիկին Օ. Տուրեան, լրագրող Լեւոն Քէշիշեան, Հայաստանէն վերջերս բաժնուած զոյգ մը ու դեռ շատ ուրիշ ծանօթ անձնաւորութիւններ: Արդարեւ, հիւրերը հետզհետէ կը հասնին: Այդ երեկոյթին ինծի համար անմոռանալի մէկ յիշատակը մնաց էլիզի հայրենասիրական երգերը, մանաւանդ «Էրեբունի»ն, երբ Հայաստանէն բաժնուող Երեւանցի երիտասարդ Հայուհին յուզուած ամբողջ կէս ժամ արտասուեց զանոնք իմանալով: Հոն իմացանք նաեւ Հարաւային Ամերիկայի Հայոց առաջնորդ Բարգէն Եպիսկ. Սարգիսեանի մահը:

Լոս Անճելըսի մեր առաջին դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ հետեւեալ օրը Նոր Օրի սրահին մէջ: Պատմաբան Ռիչըրտ Յովհաննէսեան անձամբ ներկայ եղաւ: Լոս Անճելըսի «Հայ ժամանակակից պատմութեան» դասախօս մեր անխոնջ հայրենակիցէն շատ բան կը պարտինք: Երբ այսօր Ֆրանսայի Հայութիւնը գրեթէ հազիւ թէ լսեց հրեայ Ամերիկացի Սթէնֆորտ Շոյի Օսմանեան կայսրութեան պատմութեան նուիրեալ իր վերջին հրատարակութեան մէջ Հայկական Հարցին մասին «գիտական» խեղաթիւրումները (*), Փրոֆ. Յովհաննէսեան առանձին պայքար մղեց եւ հրապարակաւ խայտառակեց համալսարաններու մէջ բանախօսելով եւ ծանօթացնելով հասարակութեան այդ զրպարտիչ եւ ստախօս հրեայ պատմաբանը եւ իր Թրքուհի կինը որոնք իբր անաչառ պատմաբան կը ներկայանան գիտական շրջանակներու (**):

Մեր դասախօսութիւնը ջերմ ընդունելութեան արժանացաւ ներկաներուն կողմէ, այնպէս որ հետեւեալ օրը ոմանք կը հեռաձայնեն եւ կը խնդրեն կազմակերպել հապճեպով երկրորդ բանախօսութիւն մը: Կ'ընդունիմ, եւ Կիրակի գիշեր Հոլիվուտի հայ եկեղեցւոյ մեծ սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ երկրորդը: Ներկաներէն ոմանք ի տես ցեղասպանութեան վերաբերեալ ցուցադրութեան, կ'արտասուեն: Մեր յայտնաբերած փաստերը չէ՞ որ ականատեսներու վկայութիւններ են որոնք յատկապէս ուշադրութեան արժանացան:

Մեր քանի մը օրուան Լոս Անճելըս այցելութեան ընթացքին առիթէն օգտուելով անձամբ տեսանք Հիւսիսային Ամերիկայի ամէնէն կարեւոր հայկական երկրորդական վարժարանը՝ «Ալեք Փիլիպոս»: «Ալեք Փիլիպոս» վարժարանը հազիւ տասը տարուան կեանք ունի դեռ բայց իր ուսուցչական լրիւ կազմով եւ աշակերտներու թիւով (510 աշակերտ) անտարակոյս վիթխարի ձեռնարկ մըն է: Հիմնուած է հանգուցեալ Ալեք Փիլիպոսի կողակցին առատաձեռն նուիրատուութեամբ: Բազմաթիւ հայրենակիցներ իրենց նիւթական օժանդակութիւնը լայնօրէն բերած են: Ինչպէս միշտ, հոս եւս, Հ. Բ. Ը. Մ. արժանաւոր նախագահ Պր. Ալեք Մանուկեան մեծ գումարով մը մասնակցած է այս ազգանուէր ձեռնարկին իրականացման համար:

Վարժարանը մեզի կը թողու ճիշդ Միջին Արեւելքի երկիրներու հայ դպրոցի մը տպաւորութիւնը: Հարազատ ազգային դրոշմ մը կը կրէ, մաղթենք որ այսպէս ալ մնայ որքան որ յետոյ իմացանք թէ աշակերտներուն հազիւ տասնէն մէկը ամերիկածին ծնողաց տղաք են: Վստահ ենք որ եթէ կուսակցական ըմբռնումները եւ սկզբունքները նուազ եւ չափաւոր յայտնաբերուին, բազմաթիւ ծնողքներ պիտի չվարանին հոն ղրկել իրենց տղաքը: Մենք սփիւռքի մէջ հայ կեանքի եւ նկարագրի պահպանումը ամէն բանէ գերադաս կը համարենք, հետեւաբար այս պատճառաւ է որ վերոյիշեալ դիտումը կ'ընենք: Կը գնահատենք հոս, եւ կարելի չէ չգնահատել, Հ. Յ. Դաշնակցութեան այս վարժարանին հիմնումին մէջ կատարած դերը որքան որ իր քաղաքական դիրքորոշումը մեր սկզբունքներուն ներհակ է: Այս մարզին մէջ Լոս Անճելըսի մէջ բազմաթիւ ազգայիններ կը բաժնեն ու կը հաստատեն նոյն կարծիքը: Վարժարանի ուսուցիչներէն մին մեզ հետաքրքրական տեղեկութիւններ կուտայ: Բազմաթիւ հայ ծնողքներ, կ'ըսէ, փոխանակ իրենց տղաքը ձրի իրենց թաղին վարժարանը ղրկելու, կը վճարեն (ամսական 50 – 60 տոլար) եւ կէս կամ մէկ ժամ ինքնաշարժով ցերեկօթիկ մեր վարժարանը կը բերեն որպէսզի տոհմիկ դաստիարակութիւն ստանան: Հայերէն լեզուն եւ պատմութիւնը դասաւանդութեան ծրագրին մաս կը կազմեն: Վարժարանը ունի նաեւ իր ակումբը: Ուսուցիչներուն մէջ կան որոնք Ամերիկա ծնած, մեծցած Բ. սերունդի Հայեր են: Լոս Անճելըսի այս հայաշատ գաղութը (շուրջ 60.000 հոգի կը հաշուեն) «Ալեք Փիլիպոս» վարժարանէն զատ, որ Հոլիվուտի մէջ կը գտնուի, ունի երեք վարժարան եւս որոնցմէ մի միայն մին Հ. Բ. Ը. Մ.ի հովանաւորութեան տակ կը գտնուի իր 80 աշակերտներով:

Այս հոծ գաղութը ունի բազմաթիւ եկեղեցիներ թէ էջմիածնական եւ թէ Անթիլիասի թեմերուն պատկանող: Ունի իր թերթերը հայերէն եւ թէ անգլերէն լեզուներով, բայց ըստ մեր կարծիքին, կուսակցական թէ բարեսիրական կազմակերպութիւններու պատասխանատու վարիչները հիմակուընէ պէտք է զգոյշ ըլլան գաղութներու գոյութիւնը տկարացնող պառակտումներէ: Պէտք է ձերբազատին ամէն տեսակ ծայրայեղութեան առաջնորդող հոսանքներէ, որոնք բանի մը չեն ծառայեր եթէ ոչ առաջնորդել գաղութին տկարացումին եւ ձուլումին: Լոս Անճելըսի մէջ հինէն հաստատուող Հայերէն զատ վերջին պատերազմէն յետոյ Մերձաւոր Արեւելքէն գաղթող Հայերուն մէջ մեծ թիւ կը կազմեն, յաջորդաբար Լիբանահայերը, Պոլսահայերը, Եգիպտահայերը, Պարսկահայերը եւ Յունահայերը: Ի տես ամէն հաւաքոյթի Հայոց ցոյց տուած հետաքրքրութեան, չեմ կրնար չբաղդատել Ֆրանսահայութեան մէջ տիրող անտարբերութեան աճը, որ վերջերս դժգոհանքի առիթ կուտայ:

Լոս Անճելըսէն կը մեկնիմ կրկին Սան Ֆրանսիսքօ, ուր յաջորդ օրը չորրորդ եւ վերջին բանախօսութիւնը կուտամ անգլիախօս փոքր հայ գաղութի մը եկեղեցիին մէջ: Հարիւրէ աւելի է ներկաներուն թիւը: Երիտասարդուհի մը թուղթով եւ գրիչով առաջին կարգին վրայ տեղ կը գրաւէ: Բանախօսութիւնը հայերէն լեզուով տեղի կ'ունենայ, բայց միաժամանակ համառօտ կերպով անգլերէն լեզուով կը կրկնուի: Երիտասարդուհին հապճեպով կը նշագրէ, չի մոռնար նաեւ փաստաթուղթերը արձանագրել, որոնք, ինչպէս ըսինք, արեւմտեան լեզուներով են: Կը խորհիմ թէ կամ հրաւիրուած է Միացեալ Յանձնախումբէն եւ կամ վարդապետներէն միոյն ծանօթն է: Բայց հազիւ թէ բանախօսութիւնը կը վերջանայ մէկ վայրկեան իսկ չի մնար ու շտապով կը մեկնի: Կը հասկցուի որ յատկապէս ներկայ եղած է... տեղեկագիր մը պատրաստելու համար...:

Երկու օր յետոյ Գալիֆորնիայէն կը մեկնիմ Թորոնթօ՝ Տիթրոյթի ճամբով:

×

Նախ Տիթրոյթ երկու օր կը մնամ ուր եղբայրս կնոջը հետ եւս ժամանած է Թորոնթոյէն եկեղեցական եւ հայ դպրոցներու տարեկան ժողովներու առթիւ: Բոլոր ժողովները տեղի կ'ունենան Տիթրոյթի Ս. Յովհաննէս եկեղեցւոյ սրահներուն կամ վարժարանի ակումբին եւ դասարաններուն մէջ: Ամերիկայի արեւմտեան շրջանի ամբողջ եկեղեցական դասը, եւ կազմակերպչական մարմիններու ներկայացուցիչները գրեթէ լրիւ ներկայ են: Նոյն գիշերը ճաշ մը սարքուած է մեծ սրահին մէջ: Հրաւիրեալներուն թիւը 500է աւելի է: Տիկնանց Յանձնախումբը անձնուիրաբար կը սպասարկէ: Հետեւեալ օրը Լոնտոնէն յատկապէս հրաւիրուած Փրոֆ. Տէյվիտ Մառշալ Լանկ կը ժամանէ եւ կ'արտասանէ հայ հին պատմութեան մասին կարճ դասախօսութիւն մը: Կը ցուցադրէ լուսարձակումով կիսաքանդ եկեղեցիներու նկարներ, խաչքարեր եւն.:

Կիրակի ցերեկէ յետոյ (Մայիս 7) կը մեկնինք Թորոնթօ: Թորոնթօ նախապէս այցելած եմ 1966ին: Տեղւոյն հայ գաղութը բազմապատկուած կը գտնեմ: Կը յիշեմ թէ 1950ական թուականներուն ըստ հաւաստի աղբիւրներու, Թորոնթոյի մէջ հազիւ 400 Հայեր կային, իսկ այսօր այս թիւը բարձրացած է մօտ 8000ի: Տեղւոյն հոգեւոր հովիւն է Արիս Եպիսկ. Շիրվանեան: Գաղութը դեռ շատ նորակազմ, դժբախտաբար իր մէջ կը հաշուէ անփորձ եւ պառակտիչ տարրեր, որոնք աւելի տարուած եսասիրութենէ քան թէ իսկական ազգասիրական շինիչ տրամադրութիւններէ, փոխանակ ծառայելու, աւելի կը քանդեն: Գաղութը ծայր աստիճան վրդովմունքի մէջ կը գտնեմ: Այսուհանդերձ եկեղեցին կը տրամադրէ իր մեծ սրահը եւ բանախօսութիւնը միշտ նոյն նիւթին շուրջ, տեղի կ'ունենայ աւելի քան 300 ներկաներով եւ մեծ յաջողութեամբ: Առանց խտրութեան բոլոր ազգային մարմինները եւ կուսակցութիւնները ներկայ կ'ըլլան: Մեզ կը վստահեցնեն թէ Թորոնթոյի մէջ այսպէս համագաղութային բանախօսութիւն երբեք տեղի չէ ունեցած եւ կը ցանկան որ առնուազն տարին անգամ մը իրենց այցելեմ: Հոս եւս ներկաները կ'ուզեն սփիւռքի ապագային մասին յուսադրիչ խօսքեր իմանալ: Ինչպէս այլուր, Սան Ֆրանսիսքօ կամ Լոս Անճելըս, ցաւալի է որ 20րդ դարու վերջը երբ հաղորդակցութեանց այսպիսի դիւրութիւններու շրջան մը կ'ապրինք, սփիւռքի Հայութիւնը հակառակ իր փափաքներուն, իրարմէ անհաղորդ եւ անջատ կ'ապրի: Անգամ մը եւս կը շեշտեմ նոյն սկզբունքները, որոնք Սան Ֆրանսիսքոյի մէջ յայտարարած եմ. եթէ իրօք կը ցանկան 1) Սփիւռքի գոյատեւումը ապահովել, 2) Հայկական պահանջներու իրականացումը տեսնել:

×

Վերջին բանախօսութիւնը տեղի ունեցաւ Տիթրոյթի Ալեք Մանուկեան վարժարանի սրահին մէջ, Մայիս 19; Ուրբաթ գիշեր:

Բանախօսութենէն յետոյ կրկին առաւել կամ նուազ նոյն հարցումներուն հետ դէմ յանդիման եկանք: Ներկաներէն ոմն մը, մասնաւորաբար, ուզեց իմանալ թէ արդեօք արտասահմանի մէջ որո՞նք են որ գիտական փաստերու վրայ հիմնուած Հայկական Հարցը կ'ուզեն թէ՛ ներքին եւ թէ արտաքին երեւոյթներով ուսումնասիրել, եւ արդեօք այս անձերու միջեւ իսկական համագործակցութիւն եւ հաղորդակցութիւն մը գոյութիւն ունի՞: Մեր պատասխանը այս ուղղութեամբ դրական եղաւ:

Երկու օր յետոյ երբ կը վերադառնամ Փարիզ, օդանաւին մէջ մտովի կը խորհիմ. «Եւրոպա թէ Ամերիկա, բովանդակ Հայութեան փափաքը նոյնն է, ի՞նչ կը պակսի որպէսզի վերակազմակերպուի եւ մէկ ճակատ ներկայանայ աշխարհի հանրային կարծիքին առջեւ: Արդեօք Մեսիայի գալստեա՞ն կը սպասէ: Կը մոռնա՞յ թէ միութիւնը զօրութիւն է:»: Վստահաբար ասոր պատասխանատուութիւնը ոչ թէ միայն կուսակցութիւններու վարիչները կը կրեն, այլ իւրաքանչիւր Հայ:

(*) «Յառաջ», 1977 Դեկտ. 3: Այս գրքին մասին ուրիշ առիթով պիտի անդրադառնանք:

(**) Տե՛ս Թը Ֆրէզնօ պի, 23.4.1978ի յօդուածը:

## ԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲՈՎ ԿԱՄ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ՃԱՄԲՈՎ

Պարտիմ յայտնել իմ շնորհակալութիւնը բոլոր անոնց, որոնք «Յառաջ»ի 1978 Հոկտ. 18 թիւին մէջ հրատարակուող «Պէտք է, պէտք չէ...»ներու կապակցութեամբ եղած առաջարկիս ընդառաջելով, իրենց ներկայութեամբ պատուեցին եղած հրաւէրը, որ խորքին մէջ պարզ հրաւէր մը չէր սակայն:

Հրաւէրը կը վերաբերէր խորհրդակցական ժողովի մը, որուն նիւթը պիտի ըլլար համահայկական բնոյթ կրող հարցերու շուրջ, լուրջ եւ բանիմաց վերլուծմամբ յանգիլ որոշ եզրակացութեան «Ա–

ժամեայ Ցանձնախումբ»ի մը կազմութեան:

Եթէ կը յիշուի, առ հասարակ հրաւէրս ուղղուած էր Սփիւռքի Հայութեան մէջ «Կեդր. Մարմնոյ» անհրաժեշտութիւնը չեչտող անձնաւորութեանց, իրենց մասնակցութիւնը բերելու առաջադրութեամբ:

Ես շատ ուրախ եղայ որ, կը գտնուէին տակաւին իրենց գրածին հաւատք ընծայող ազգասէր անձնաւորութիւններ, մինչեւ հեռաւոր Սպանիայէն «Սփիւռքահայ»ը, Փարիզէն 13ի վրայ 8 անձեր (երկու գրաւոր), Լիոնէն 16 անձնազոհներ ներկայ եղան ժողովին, միջանկեալ ըսեմ որ երեք հեռաձայն ունեցայ բանաւոր պատճառներով ներկայ չըլլալու համար: Այս բերումով ուրեմն, խորհրդակցական ժողովը տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 11 եւ 12, Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը, կէսօրէն վերջ, Լիոնի Ազգ. Տան սրահին մէջ, ներկայութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերուն: Ժողովը լուրջ հայեցողութեամբ քննարկութեան ենթարկելով «Կեդր. Մարմնոյ» մը գոյութեան օգտակար եւ անհրաժեշտ պարագան, միաձայնութեամբ համաձայն եղաւ, որ կարելի միջոցները ի գործ դնելուն ժամանակի ընթացքին իրականացնելու համար նախագիծ ծրագիրը:

Ժողովէն վերջ իսկ, Նոյ. 13, Երկուշաբթի առաւօտ ժամը 10ին, Լիոնի Ազգ. Տան Խորհրդարանին մէջ, Նորվան Վրդ. Զաքարեանի հետ ծանօթանալու պատիւը ունեցայ, որ հակառակ իր բազմազբաղ վիճակին, յատկապէս եկած էր Փարիզէն, աշխարհական անձի մը հետ, այս խնդիրներուն շուրջ լրջօրէն մտածելու եւ միասնականութեամբ գործելու ուղղութեամբ: Մեր տեսակցութիւնը եղաւ բացարձակապէս շինիչ եւ անժխտելիօրէն օգտակար, ի մասնաւորի կրթական գործի վերաբերեալ:

Իսկ ինչ կը վերաբերի բացականերու եւ վերապահներու բացասական դիրքորոշման, կ'երեւի տակաւին ժամանակ է հարկաւոր, հրապարակ նետուած հարցին լրջութիւնը ըմբռնելու: Այո, տեսականօրէն ժամանակ է հարկաւոր, չարժիլ այն ատեն միայն երբ գահավէժ անկման եզրին է հասած սփիւռքի Հայութիւնը, իբրեւ սրտցաւ ազգայիններ, փրկելու անդարմանելի փլուզումը, դուրս բերելու ողբերգական վիճակէն:

Թերեւս բառացի իմաստով այս կոչումը խոտոր համեմատի, բայց իրականին մէջ եթէ հայկական հանրային կեանքը փորձենք տարրալուծել, մենք պիտի գտնենք սփիւռքի բաժանեալ վիճակը, հատուածական դիրքաւորում, կեդրոնախոյս կացութիւնը, անմիաբանութեան գիծեր, եւ նոյնիսկ իրերամերժ հեղնական գոյավիճակ, որոնք կը տանին ըսփիւռքի Հայը դէպի անստոյգ ապագայ, դէպի խարխափում, առանց հասնելու այն նպատակին, որ իբրեւ թէ բոլորանուէր աշխատանք կը տարուի հայապահպան տեսակէտէն:

Բացառեալ անհատական բարեկեցիկ գոյավիճակէն, համազգային իմաստով, սփիւռքը շատ հեռու է մխիթարական ըլլալէ, այն պատճառաւ որ, կը պակսի համահայկական Կեդրոնական Մարմինը, որ նշուակն ըլլայ, իբրեւ լիազօր եւ իրաւասու մարմին, ընտրուած սփիւռքի Հայ Պատգամաւորական Գերագոյն Ժողովէ, թեկնածութեան գծով, քուէարկութեան ճամբով, ճանչցուած բոլոր երկիրներու (ներառեալ Հայաստան կառավարութիւններէն):

Ի՞նչ է վերջապէս, հոլովոյթներու ենթակայ Կեդր. Մարմին ըսուած կազմակերպութիւնը, եւ ի՞նչ պիտի ըլլայ անոր դերն ու պարտականութիւնը սփիւռքի մէջ:

Մենք կը հասկնանք Կեդր. Մարմին կոչել այն կազմաւորումը, որ ունենայ իր մէջ, համահայկական իմաստով կրթական, մշակութային, ազգային, դատական, տնտեսական, արուեստ - գեղարուեստի վարչամեքենան, առ ի հանգամանքէ լրջօրէն հետեւի ազգային շահերուն: Օրինակ, կրթական գործի մեծաւալ ձեռնարկ: Ամէնօրեայ դպրոցներու կառուցման հիմնական եւ պաշտօնական իրաւակարգի արտօնութիւն ապահովել: Անշարժ կալուածներ ունենալ եւ նիւթական բացառիկ միջոցառումներ նախատեսել: Զարկ տալ Հայութիւնը շահագրգռող ձեռնարկներու եւ այլ յարակից հարցեր, որոնք ընդգրկած ըլլան համատարած շարժման յաւերժական գոյավիճակը:

Այս մէջբերումները, թերեւս ոմանց համար ցնորական թուին, նոյնիսկ հեգնական ըլլան: Անկարելի կը գտնեն նման յանդուգն ձեռնարկի իրականացումը, նոյնիսկ համակեցութիւնը: Հետեւաբար աւելորդ կը համարին նման աշխատանք տանիլ, եւ խղճի գոհունակութեամբ կը մնան պատեանի մէջ, անտարբերութեամբ դիտելու սփիւռքի Հայութեան հալածոյ վիճակը:

Այս հոգեբանութիւնը, դժբախտաբար, ծայրայեղօրէն մուտք գործած է մեր մէջ, առանց անդրադառնալու թէ կրաւորական դիրքը, ազգային զգացումէ ձերբազատիլ կը նշանակէ, եւ ո՞ր անհատն է որ պիտի ուզէ դրժել մեր նախնեաց պատգամը, որ կուգայ դարերու խորէն, պահպանելու սերունդէ սերունդ հայկեան ցեղի յաւերժական գոյութիւնը:

Այսօր մեր առջեւ կան ազգային, քաղաքական, կրթական եւ այլ հարցեր, որոնք կը կարօտին լուրջ խորհրդակցութեան եւ քննարկութեան: Պէտք է գիտնալ որ, մեր այժմու դրութեամբ չենք կրնար հասնիլ ոչ մէկին եւ ոչ միւսին կատարելագործման:

Զըլլանք յաւակնոտ հատուածական ձեւով ազգ կառավարելու ինքնաշարժ մեքենան: Զըլլանք նաեւ, նոյնքան յաւակնոտ, թէ կրնանք քաղաքական հասունութեամբ կառավարել երկիր մը, անջատողական դիրքորոշումով: Այժմու անհասկացողութեան հետեւանքը կ'ըլլայ միայն այն, որ մենք տակաւին չենք հասած ազգ եւ երկիր կառավարելու ընդունակ աստիճանին: Դարձած ենք պահանջատէր ազգ մը: Եթէ պատահի որ, քաղաքական վերիվայրումներով կրցինք տիրանալ մեր հողային պահանջներուն, մենք պիտի գտնուինք չփոթ կացութեան մը առջեւ: Որովհետեւ նախապատրաստուած չենք: Որովհետեւ, դիւանագիտական հասունութիւն չունինք: Որովհետեւ, չենք ուզեր օրինակ առնել արդիական յեղաշրջ միջոցներէն, այլ կը քալենք հատուածական եղանակով, հազար ու մէկ կոտորակներով:

Փորձաշրջան մը բացուած է այսօր մեր առջեւ: Ազգային տաղանդ կերտելու շատ միջոցներ կան: Սփիւռքի Հայութեան իրաւական գոյավիճակը վաւերական վիճակ կը ներկայացնէ հայրենիքի պետական կշիռառումով: Հայաստան արդէն երկու գլխաւոր միջոցառումներով հոգածու թեւեր է տարածած սփիւռքի վրայ, մին «Արտասահմանեան բոլոր երկիրներու հետ բարեկամութեան կոմիտէ»ն, միւսը «Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի Կոմիտէ»ի ներգործումով:

Հաւատացէք որ, դառն ճշմարտութեամբ է գրի կ'առնեմ այս ամէնը: Միայն մէկ բան անհրաժեշտ է: Համագաղութային գծով Կեդրոնական Մարմնոյ կազմութեան շուրջ, առանց կանխակալ կարծիքներու խորհրդակցութեան առարկայ դարձնելով յանդիլ դրական եւ օգտակար միջոցառումներու:

Առաւելաբար, աւելցնենք որ, արդէն լիբանանեան աղէտը նորութիւն մը բերաւ: Էջմիածնայ եւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսներու միասնականութեան գծով կազմուած է Համագաղութային Կեդր. Մարմինը, որ պէտք է տարածուի նաեւ սփիւռքի մէջ, ոչ թէ ըլլայ միայն Լիբանահայութեան վերաբերող կազմակերպութիւն: Ճիշդ ատոր համար, Լիոնի մէջ Նոյ. 11 եւ 12ին տեղի ունեցած ժողովին վրայ կ'իյնայ այդ պարտականութիւնը, որ մասնակցող ժողովականները ընդլայնելով շրջագիծը, համագործակցական եղանակով հրաւէր ուղղեն, որպէսզի աւելի լայն ծաւալ ստանայ համահայկական առումով իրաւական հանգամանքով:

Այս հարցը, այլեւս անհատականութենէս դուրս ելած պարագայ մըն է ինծի համար, անցած է հայ հասարակութեան սեփականութիւն, որուն վրայ կը ծանրանայ շարունակել այն ճամբան, որ պիտի տանի հայապահպանման կատարին:

Ինքս, անձնապէս գոհ եմ որ, արդէն կորիզը կազմուած է Լիոնով, Փարիզով, հեռաւոր սպանական հայ գաղութով որոնք անտարակոյս պիտի կոչուին ժամանակակից Հայոց պատմութեան փառապսակ դափնեկիրներ:

Ցանձնախումբը կուտայ ի մօտոյ իր զեկուցումը:

ՀՐԱՆԴ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

## ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՓԼՈՎՏԻՎԻ մէջ տեղի ունեցած է պուլկարահայ «Երեւան» մշակութային կազմակերպութեան թատերախումբի եւ տեղական մասնաճիւղի վարչութեան միացեալ ժողովը, որու ընթացքին խօսուած է յառաջիկայ եղանակին ներկայացուելիք թատերախաղերու մասին: Կատարուած է հաշուեկշիռը անցեալ տարեշրջանի աշխատանքին եւ ընտրուած է նոր վարչութիւն մը:

×

«Երեւան» կազմակերպութեան կանանց բաժինը եւս ժողով գումարած է, մասնակցութեամբ կազմակերպութեան տեղական մասնաճիւղի վարչութեան նախագահ Կարօ Քափուլեանի, քարտուղար Վարուժան Քէշիշեանի եւ կանանց միջեւ կապերու պատասխանատու Պայծառ Ճինկէօզեանի: Կատարելէ ետք անցեալ տարուան գործունէութեան հաշուետուութիւնը, ներկաները նշանակած են յանձնախումբի նոր անդամները:

×

«Արամ Խաչատրեան» երգչախումբը իր գումարած ժողովի ընթացքին անդրադարձած է անցեալ տարեշրջանի իր իրագործումներուն եւ զանազան մրցումներու մասնակցութեան, ինչպէս նաեւ իր տուած համերգներուն: Կ. Քափուլեան գնահատական խօսքերով արտայայտուած է խմբավար Անթոն Քալքանովի, Սոնա Քէսէճեանի եւ երգչախումբի յանձնախումբի ատենապետ Կարօ Անդրէասեանի մասին:

## ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀԻ ՀԻՆ ՍԵՐՄՆԱՑԱՆՆԵՐ, գրեց՝ Յակոբ Կարապենց, Ուաշինկթըն, 1978:

×

«ՏԱՐՕՆԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ», (ձայնագրուած Արմենուհի Գեւոնեանի կատարումից), հրատ. «Սովետական գրող», Երեւան, 1978:

×

ՀԱՅՐԵՆԻ ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ, յուշեր տպաւորութիւններ, գրեց՝ Հայկ Հ. Պօղոսեան, տպարան «Յուսաբեր», 1978:

×

ԼԵՌՆԵՐ ՎԻՀԵՐՈՒ ՄԷՋ (քերթուածներ 1968 – 1977), հեղինակ՝ Զարեհ Մելքոնեան (Միացեալ Նահանգներ), 1978::

## ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

# ԽՕՍԷՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

### ԾՈՎԸ ՀՐԱՊՈՒՐՈՒՄ Է

4.

Ներսէհ Ջալուշը ժողովրդին թողեց ջրաղացից վերեւ՝ ձորի կեռում, ինքն իր երեք հարիւր ֆիդայիներին շարք կանգնեցրեց ու ռազմական կարգով մօտեցաւ ջրաղացին: Ազնուականներից ոմանք զօրք տեսնելով, ցանկացան թաքնուել, սակայն մինբաշու ձայնը զսպեց նրանց.

– Դասալիքնե՞ր էք, որ փախչում էք օրէնքից, խղճից ցնկնածներ: Զհեռանաք, կը խփեմ:

Ֆիդայիները շրջապատեցին Թուրքերին, ինքնութեան թղթեր պահանջեցին:

Թուրքերը, որ հայ ֆիդայիներին թուրքական պատժիչ զօրքի տեղ էին ընդունել, աղերսում էին խեղճ-անմեղ:

— Մենք քոչուոր ենք, մինբաշի աղա: Վալահ մենք ծառայութիւնից ազատուած ենք:

Նրանք ծռմռուեցին, աղերսանքով ընկան մինբաշու ոտքերը, սկսեցին համբուրել նրա կօշիկի փոշին, Ալլահի ու իմամների անունով խնդրել, որ նա իրենց ձեռք չտայ: Ներսէհ Ջալուշը մնաց անզիջում:

— Իշխանութեան անունից պահանջում եմ անյապաղ ծառայութիւնից ազատուելու օրինական թղթեր ներկայացնել: Նման փաստաթուղթ չունեցողներին պէտք է ձերբակալեմ:

Մոլլաները նամազը վերջացրին, իրենց խուրջինները բաց արին մինբաշու առջեւ եւ գլխահաչիւ տասական ոսկի տուին մինբաշուն:

— Գոհացիր սրանով, մինբաշի էֆէնդի: Սա Իգդադ փաշայի ժողովուրդն է, նրա քոչն է: Կը լսի, արարքդ, վատ կը լինի:

Ներսէհ Ջալուշը ոսկին վերցրեց, սակայն իր օգնական Թաթուլին հրամայեց բոլորին բանտարկել ջրաղացում: Մի երիտասարդ, որը նոյնպէս ինքնութեան թուղթ չունէր, համարձակ կանգնեց նրա առջեւ:

— Մինբաշի աղա, ինձ ձեռք մի տուէք, ես վաճառական Զերքէզ Շեհերէզդին բէյի եղբայրն եմ: Երեւի լսած կը լինէք նրա անունը:

Այո, Ներսէհ Ջալուշը Խորէն աղայից լսել էր Զերքէզ Շեհերէզդին բէյի մասին, որը նրա հին բարեկամն էր:

— Իսկ դու ի՞նչ ես անում այստեղ:

— Կատարում եմ եղբօրս յանձնարարութիւնը, պատասխանեց տղան: Եկել եմ այս պատուական Թուրքերից հայ երեխաներ գնելու, մինբաշի աղա:

Ներսէհ Ջալուշի աչքերից թոյն կաթեց:

— Իսկ սրանց մօտ հայ երեխաներ կա՞ն:

— Ունէին, նոյն արգով պատասխանեց երիտասարդը: Այս Թուրքերից ես յիսուներեք հայ երեխայ եմ գնել, գլուխը չորս ոսկի վճարելով՝ էգին ու որձին հաւասար: Այդ ոսկին, որ նրանք տուին ձեզ, ստացել են առուծախից:

— Հիմա ո՞ւր են գնածդ երեխաները:

— Երէկ ուղարկել եմ եղբօրս մօտ, պատասխանեց տղան:

— Իսկ որտե՞ղ է եղբայրդ:

— Հեռու չէ, մինբաշի աղա, այս լեռան միւս երեսին:

Զօրապետը մի ձիաւոր Թուրք ուղարկեց Զերքէզ Շեհերէզդին բէյի ետեւից: Նրան պատուիրեց բէյին յայտնել, որ ինքը էնվեր փաշայի լիազօրն է, պահանջում է շտապ ներկայանալ իրեն, հետը բերելով իր գնած, ինչպէս եւ քոչուորների մօտ եղած հայ երեխաներին: Ասաց, որ եթէ Զերքէզ Շեհերէզդին բէյը հակառակի, ապա ինքը կրակի մէջ կ'այրի նրա եղբօրը:

Թուրքը ձին քշեց, գնաց:

Հազարապետը Թաթուլին ակնարկեց, որ սա ժողովրդին վերեւից բերի:

Քարաւանը մօտեցաւ ջրաղացին: Ազնուականները նկատեցին, որ դրանք Հայեր են՝ կին, տղամարդ, երեխայ: Նրանք գլխի ընկան, որ Հայեր են նաեւ մինբաշին ու նրա զինուորները, թէեւ բոլորն էլ թուրքական զօրքի կամ ոստիկանի համազգեստով էին: Այդ բանը ահուղող պատճառեց մանաւանդ մոլլաներին: Մի՞թէ Հայոց այս լեռներում դեռ Հայեր են մնացել:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(199 – Շար.)

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութիւնը առանց բացառութեան ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Դեկտ. 4 ժամը 2ին, Ահարոնեան ակումբի մէջ: Շատ կարեւոր օրակարգ:

## Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՖՐԱՆՍԱ

Քիւփայ (Լիբանահայերու ի նպաստ կազմուած յանձնախումբ Տէսինի Մշակ. Տունը) ստացած է հետեւեալ նուէրները.

Պարտաքճեան եղբարք 400, Ա. Մար-կոսեան, Տէսինի Նոր Սերունդ, Մուրատ-եան 300ական, Հ. Մուրատեան Ս. Ղա-զարեան 250ական, Փ. Մուլթէն՝ Տէսինի քաղաքապետ, Կոթանեան, Նաճարեան, Խաչարեան, Ասատուրեան, Յ. Մինաս-եան, Թաշճեան, Ժ. Տիրատուրեան, Թաշճեան, Պառաւեան, Փ. Պառաւեան, Մ. Ղազարեան, Վ. Միսքճեան, Յ. Պօ-յաճեան, Ռ. Կենճօյեան, Գր. Զալըքեան, Մ. Պայէնտրեան, Ժ. Մ. Լէյլէկեան, Յովհ. Լէյլէկեան 200ական:

(Շար.)

## ԱԶԴ

Ներկայիս կը յայտնենք Փարիզի եւ Հրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան բոլոր անդամներուն, թէ յառաջիկայ տարուան սկիզբները տեղի պիտի ունենայ Ընկերակցութեան ներկայացուցչական ժողովի անդամներուն ընտրութիւնը:

Ընտրութեան կարենալ մասնակցելու համար՝ թէ՛ որպէս ընտրելի եւ թէ որպէս ընտրող, Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները պարտին վճարած ըլլալ իրենց յետնեալ տարիներու բոլոր անդամատուրքերը:

Կը խնդրուի Կրօնական Ընկերակցութեան անդամներէն՝ օր առաջ կատարել իրենց վճարումները:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋ. ՀԱՅՑ.
ԱՌԱՔ. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԿՐՕՆԱԿԱՆ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

## ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութեան վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր անդամները եւ համակիրները, հաւաքաբար բաժակներ բարձրացնել Կեդրոնականին եւ կեդրոնականցիներուն կենացը, Դեկտեմբեր 10 ժամը 13ին

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, Rue de Courcelles, 75017 PARIS

Կեդրոնականցիներուն հետ բաժակ պիտի բարձրացնեն նաեւ Էլմիրա Յարութիւնեան – Փէհլիվանեան (հայրենի քանոնահար): եւ Այտա Էմիրեան – Յարութիւնեան:

Տեղերը ապահովել մինչեւ Դեկտ. 7, հեռաձայնելով Վ. Նաւասարդեանի՝
985·36·53

## «ՅԱՌԱՋ»ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՎԻԷՆԷՆ Տէր եւ Տիկին Աւետիս Մաղաքեան կը նուիրեն 50 Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի Օրիորդ Անահիտ Արզումանեանի մահուան առթիւ (Պօմոն):

## ՍԷՆ ԼՈՒ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լու Կրան Փէնի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը առ ի երախտագիտութիւն մեզմէ առ յաւէտ բաժնուած նախկին առաջնորդ հոգեւոր հայրերու, եկեղեցւոյ շինութեան նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայող բոլոր Թաղական անդամներու, նուիրատուներու եւ որեւէ ձեւով եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաստողներու եւ համայն Թաղեցիներու ննջեցեալներուն համար հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարէ Կիրակի, Դեկտ. 3ին ժամերգութիւն ժամը 9ին, պատարագ 10, հոգեհանգիստ 11·30:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
Շահան Խաչակիր Քհնյ. Տէոէեան:

GALERIE ARS MAGNA
119, Rue de la Convention
75015 Paris

# Raphy

du 14 Novembre au 4 Décembre
de 13 h. 30 à 19 h. sauf Dimanche
*Le dernier jour, Lundi 4 Décembre inclus.*

## ԺԱՄԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ ՍՈՐՎԻԼ ՓԱՓԱՔՈՂՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կը փնտռուին հայ երիտասարդներ 18էն 30 տարեկան, որոնք կը փափաքին ժամագործութիւն սորվիլ, ձրի: Արհեստ մը՝ որ ապագայ կը խոստանայ: Դիմել՝
V. OUNANIAN
28, Bd. Georges Clémenceau
Marseille 4ème
ou 9, Rue Abbé Faria, Marseille 5e

UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
*SECTION DES JEUNES*

## Soirée de CINÊ-CLUB

Vendredi 1er Déc. à 20 h. 30, au Centre Culturel Alex Manoogian, 118, Rue de Coucelles, Paris 17e
« BONNIE AND CLYDE » de A. Penn
avec Warren Beatty et Fay Dunaway
Destin tragique et misérable de deux jeunes gangsters.

2EME GALA EXCEPTIONNEL A PARIS

# L'Ensemble National de Danse d'Arménie

70 danseurs et musiciens
Direction VANOUCHE KHANAMIRIAN

## à l'Olympia

28, Bd. des Capucines
Lundi 4 Décembre à 20 h. 30 précises

*Billets en vente :*
à l'Olympia, Tél. : 742-25-49 — au « Centre Culturel et Artistique Arménien », 6, Cité du Wauxhall, 75010 Paris, Tél. 208-76-49 de 15 à 20 h.
aux points de vente habituels à Paris et banlieues.
auprès des membres de l'U.C.F.A.F. et de la JAF.
*Billets :* 70, 60, 50, 40, 30 F.
*Réservation recommandée.*

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

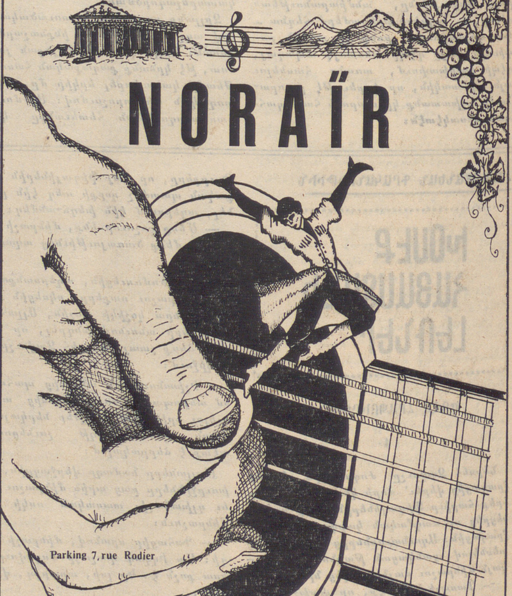
## ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտ. 3, ժամը 17էն կէս գիշեր
Dans les Salons de l'Hôtel George V — Ave. George V — 75008 Paris
Նախագահութեամբ Տիկին Եսթեր Իչգալացեանի
ՊԵՐՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆԻ խանդավառ նուագախումբը
Ծանօթ երգիչ՝ ՆՈՐԱՅՐ
Մուտք 40 ֆ. — ուսանողներու կէս գին
Վիճակահանութեան հասոյթը ամբողջովին պիտի յատկացուի Լիբանահայ ուսանողներու:
Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝ 924·38·54

OUVERTURE VENDREDI 1er DÉCEMBRE

# RESTAURANT

GRECO ARMENIEN




diner dansant
orchestre „SABRA"
24, rue RODIER
75009 Paris tel: 280.35.84
ouv tous les jours midi et soir 20 h à 2 h du matin.

Լեւոն Պաղտասարեան կը հաղորդէ իր յարգելի յաճախորդներուն թէ Նոյեմբեր 1, 1978էն ի վեր մաս չի կազմեր ՄՈՆՏՈԹՈՒՐ ընկերութեան: Լեւոն Պաղտասարեան այս առիթով կը յայտնէ թէ ինք պատասխանատուութիւնն ստանձնած է Պր. Պերճ Ճեզվէճեանի սեփականութիւնը եղող

## ՍԱՊԵՐԱԹՈՒՐ

ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ:

Ուրեմն, ձեր ճամբորդական բոլոր կարգադրութիւններուն համար դիմեցէք՝

## SABERATOURS

3, Rue de l'Arrivée — 75015 PARIS
(Imm. CIT, 7e étage — Métro : Montparnasse)
Tél. : 538-67-47

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
29
MERCREDI
29 NOVEMBRE
1978

LE NUMERO 1,80 F.

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 371027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| Ֆրանսա | Տար. 230 Ֆ. | Վեցամսեայ | 125 Ֆ. |
| Արտասահման | Տար. 260 Ֆ. | հատը | 1 Ֆ. 80 |

54ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.260
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
54e ANNÉE — N° 14.260

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

### ՆԱԽԱԳԱՀ ՍԱՐԳԻՍ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Օ

ՊՈՆԷՆ՝ ՏԸ ԿԻՐԵՆԿՕ ԿԸ ՑԱՑՏՆԷ ԹԷ ԿԸ ՔԱՇՈՒԻ

Նախագահ Սարգիսի օդանաւը քիչ մը յապաղումով կը մեկնէր Պէյրութէն, որովհետեւ պաղեստինեան հակօդային ուժերը կը սկսէին կրակել լիբանանեան բանակի օդանաւի մը վրայ, որ ցածէն կը թռէր եւ զոր շփոթած էին իսրայելեան օդանաւի մը հետ: Այդ զինուորական օդանաւը, իրականին մէջ Նախագահին ուղեկցող օդանաւերուն մաս կը կազմէր:

Ի վերջոյ Սարգիս Փարիզ կը հասնէր եւ օդակայանը զինքը կ'ընդունէր Նախարարապետ Պառ, քանի «աշխատանքի այցելութիւն» մըն է եւ ոչ՝ պաշտօնական, որպէսզի Ժիսքար անձամբ դիմաւորէր:

Նախագահը, որ Երեքշաբթի օր, առաջին տեսակցութիւն մը կ'ունենար Ժիսքարի հետ, Ֆրանսայի նիւթական օժանդակութիւնն ալ պիտի ուզէ բացի քաղաքական միջամտութենէն: Ըստ Սաֆիր ձախ լիբանանեան թերթին համաձայն, մէկ միլիառ ֆրանսական ֆրանքի զինուորական օժանդակութիւն պիտի ուզէ:

Ընդհանուր կարծիքն այն է, որ Ֆրանսա ուրիշ որեւէ երկիրէ աւելի լաւ պատրաստուած է դեր մը խաղալու համար Լիբանանի ի նպաստ: Բոլորին տեսակէտը չէ անշուշտ, մանաւանդ աջ քրիստոնեաներու, որոնք շատ գէշ ընդունելութիւն ըրին Արտաքին Նախարար՝ տը Կիրենկոյի նոր յայտարարութիւններուն: Այս անգամ ԱՆ Նաhար թերթին է որ տը Կիրենկօ կ'ըսէր թէ պէտք է ճանչնալ պաղեստինցի ժողովուրդին շահերը եւ իրաւունքները եւ երբ առիկա ըլլայ, Պաղեստինցիք կրնան այլեւս գաղթական ըլլալ Լիբանանի մէջ եւ վայելելով նոր իրավիճակ մը, վերադառնալ Պաղեստին, ուրիշ երկիր երթալ կամ Լիբանան մնալ ու կը շեշտէր. «Դէպի այս լուծումը պէտք է երթալ, շատ օտար կայ Ֆրանսա ինչպէս աշխարհի բոլոր երկիրները, մեծ տարբերութիւն կայ օտար բնակիչ ըլլալու ժամանակցելով երկրին կեանքին եւ՝ գաղթական ըլլալու միջեւ, որ հայրենիք մը կ'ուզէ վերադառնել»:

Թէ՛ Շամուն, թէ Ճեմայէլ գոհ չեն եւ կը կրկնեն թէ տը Կիրենկօ բան չի հասկնար լիբանանեան հարցէն:

Այս առթիւ յիշենք, թէ Պոնի մէջ, ուր կը գտնուէր Երկուշաբթի օր, Արտաքին Նախարարը յայտնեց թէ Դեկտեմբեր մէկին կը թողու իր պաշտօնը: Նոր Արտաքին Նախարարն է Ժան — Ֆրանսուա Փոնսէ, ինչպէս կ'ըսուէր վերջերս:

× Փարիզ հասնելէն առաջ Սարգիս տեսակցութիւն մը տուած է Լը Մոնտի եւ այդ առթիւ շեշտած է թէ նոյնիսկ եթէ բոլոր միջոցները չունի, Պետութիւնը ուժի է:

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 17 – 21)

### «ՇԻՐԱԿ» 4ՐԴ ՀԱՆԴԻՍԱՑԱՒ

Խորհ. Միութեան ոտնագնդակի Բ. կարգի ախոյեանութեան մրցումներուն Լենինականի «Շիրակ» խումբը 4րդ հանդիսացած է: 46 խաղերէն 19ը յաղթած, 15ը հաւասար եւ 12ը պարտութեամբ վերջացուցած է, շահելով 53 միաւոր: «Շիրակ» 73 կոլ արձանագրած է եւ 51 կոլ ընդունած: Վրաստանի Զուգդիդի քաղաքի «Դինամօ» խումբը եւս 53 միաւոր շահած է, սակայն անոր շնորհուած է 3րդ տեղը՝ աւելի շատ յաղթանակ տարած ըլլալուն համար: Աբովեան քաղաքի «Կոտայք» խումբը 51 միաւորով գրաւած է 7րդ, իսկ Երեւանի ՖԻՍԱՆ՝ 40 միաւորով 20րդ տեղը:

×

### ՀԱՅՐԵՆԻ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՄԷՋ

Հայրենի խումբ մը արուեստագէտներ, գլխաւորութեամբ Վահագն Դաւթեանի, Նոյեմբեր 14ին Պուէնոս Այրէս գացած են երեկոյթներ տալու համար: Հայ արուեստագէտներ չորս անգամ բեմ բարձրացած են եւ ստեղծած մեծ խանդավառութիւն սրահին մէջ (Միգերիքորտիա): Յովհաննէս Բադալեան, Բելլա Դարբինեան եւ Մարինա Անտոնեան (երգիչներ), Նատալիա Պօղոսեան, Ճիվան Գասպարեան, Հրաչ Մուրադեան եւ Ցամվել Լէյլոյեան (նուագախումբ) հայկական արուեստի վայելք մը ընծայած են իրենց ելոյթներով: Տեղական թէ հայ մամուլը գրուատանքով արտայայտուած է հայ արուեստագէտներու մասին:

## ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍՔՕՅԻ քաղաքապետը եւ իր գործակիցը սպաննուեցան առջի օր, գրասենեակին մէջ: Կը կարծուի թէ բարքերու հետ կապ ունեցող հարց մըն է:

ՇԻՐԱՔԻ կառքը սահած է Կիրակի օր, Քոռէզի սառած ճամբու մը վրայ եւ ՀՀՀի նախագահը՝ վիրաւորուած: Իսէլի հիւանդանոցը երեւան ելած է որ բարձր ոսկրի բեկում ունի ինչ որ պատճառ եղած է որ Փարիզի Քոշէն հիւանդանոցը փոխադրուի, ուր գործողութիւն եղած է նոյն գիշերը: Ապաքինումը ժամանակի կը կարօտի իսկ Շիրաք՝ համբերութեան:

ՊՈՒՄԵՏԻԷՆ մահաքունէն ելեր է բայց վիճակը միշտ շատ ծանր է: Տասը երկիրներէ եկած, 40 մասնագէտ բժիշկ կը հսկեն:

ՕՌՈՌԻ տագնապը չի լուծուիր եւ Ռոլան Ֆօռ ալ հրաժարեցաւ մինչ տնօրէնութիւնը կը մերժէր հրատարակել լրագրողներուն խմբագրականը, զոր կը հրատարակէր՝ Լը Մաթէն: «Ձենք ընկմիր» խորագրուած տողերու մէջ, Օռօռի լրագրողները կը պարզեն կացութիւնը, վճռելով չհամակերպիլ:

ԿԻՒՑԱՆԱՅԻ Ջարդ — անձնասպանութեան զոհերու թիւը ամէն օր կը բարձրանայ եւ հասած է 914ի:

ԱՐՄԱՆ ՄԱԼՈՒՄԵԱՆ դասախօսութիւն մը տուած է առջի օր «Ֆիկառօի մեծ դասախօսութեանց» շարքին եւ իր վկայութիւնը բերած գուլագին:

ՖԷՄԻՆԱ եւ ՄԵՏԻՍԻՍ գրական մըր-ցանակները տրուեցան Ֆրանսուա Սոնքէնի «Լօն ամոռ տը փէռ» վէպին համար, Ժորժ Փերեքի «Լա Վի, մոտ տ'անփլուա»: Օտար Մետիսին ալ շնորհուեցաւ Ա. Զինովիէւի:

ՓԱՐԻ-ՄԵԹՐՕ անգլիագիր երկշաբաթօրեակը դադրեցուց իր հրատարակութիւնը եւ թերթին քսան պաշտօնեաներն ալ պաշտօնանկ եղան: Թերթը ամիսը ութ միլիոն բաց ունէր եւ վերջերս կալս մը տուած էր կարենալ Հոկտեմբերի ամսականները վճարելու համար: Թերթին օրակը գնահատուած էր եւ արհեստակիցները կը ցաւին, որ մամուլը չի դիմանար: Թերթին պարտքերը մէկ միլիոն ֆրանքի կը հասնին:

## ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՆ ՈՒ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՔԻՆ

### ԴԱԴԱՐԵՑՆԵԼ ՍԱՆՁԱՐՁԱԿ ՏԵՌՈՐԸ

«Մենք մեծ ուշադրութեամբ ենք հետեւում լիբանանեան դէպքերին, սրտի անհուն ցաւով ընկալում դրանք: Պատմական դժուարին ճակատագրի բերումով այստեղ հանգրուան է գտել հայ ժողովրդի մի ստուար հատուածը, այդ հիւրընկալ երկրում ստեղծելով ծաղկուն ու բարգաւաճ մի գաղթօջախ: Նրա անդամների ճնշող մեծամասնութիւնը սերտ կապերի մէջ է Մայր հայրենիքի հետ, խանդավառւում է Սովետական Հայաստանի նուաճումներով: Եւ ահա հեռագրերը յայտնում են գուժաբեր լուրեր այն մասին, որ խաղաղութեան թշնամի լիբանանեան աջ պահպանողական ուժերը տեռորի կամպանիա են ծաւալել: Լիբանանեան ծայրայեղականները սպանում են ծերերին, կանանց ու երախաներին, պղծում Հայերի սրբութիւնները, աւերում են նրանց մշակութային օջախները, նըւիրական յուշարձանները: Հարկ է, որ տեռորիստները յիշեն մի կարեւոր ճըշմարտութիւն. անցել են այն ժամանակները, երբ վայրագութիւններ կատարողները անպատիժ էին մնում»:

ՎԱՐԱԶԴԱՏ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ
Ճարտարապետ, փրոֆեսէօր
Հայաստանի Յուշարձաններու Պահպանութեան Ընկերութեան նախագահ

×

### ՎԵՐՋ ՏԱԼ ՏԵՌՈՐԻՆ

1978 թուական, 16 Նոյեմբերի, Լիբանան, Պէյրութ, հազարաւոր հայ բնակիչներ մնացել են անօթեւան, դրանց մէջ կան ծերեր, կանայք եւ երեխաներ...

63 տարի առաջ օսմանեան բնաջնջումից փախած հարիւր հազարաւոր Հայեր մերկ ու սոված՝ հանգրուան գտան նաեւ Լիբանանի մեծահոգի արաբ ժողովրդի գըրկում: Նրանց հետ ջուր եւ հաց կիսեցին, բախտակից եղան, եղան եղբայր, եղան բարեկամ, գտան յուսալի հող, գտան խաղաղ երկինք: Եւ ահա նորից կարդում ենք հաղորդումը. «Աջ քրիստոնեայ ստահակները հետապնդում եւ սպանում են հայազգի խաղաղ բնակիչներին, պայթեցնում նրանց բնակարանները, կողոպտում կրպակներն ու խանութները...»:

Ինչո՞ւ: Ի՞նչ է սա: Մի նոր ջա՞րդ: Ո՛չ, հազար անգամ ոչ: Մենք չենք հաւատում, որ այդ է կամքը ազնիւ Լիբանանցիների: Ոչ, չենք հաւատում նաեւ այն բանին, որ օրը ցերեկով քաղաքակիրթ մարդկութեան հայեացքի առջեւ սրի ու հրի կը մատնուի ժողովրդի մի ստուար մասը, որ ցաւով ու տառապանքով փորձում է, աշխատում ամէն կերպ օգնել երկրում պայքարի խաղաղ ելքին, Լիբանանի ամբողջականութեանն ու սուվերէնութեանը: Ժողովուրդները դատապարտում են բոլոր նրանց, ովքեր զէնքով, բիրտ ուժով ցանկանում են տնօրինել բախտը այս կամ այն երկրի եւ անարգանքի սիւնին են գամում նրանց, ովքեր այդ իրավիճակում փնտռում են իրենց շահը կամ դիմում բացայայտ յանցագործութեան:

Մենք հաւատում ենք, որ Լիբանանի ժողովուրդն ու նրա կառավարութիւնը, Լիբանանի կոնֆլիկտը խաղաղ ճանապարհով լուծելու գործով զբաղուած բոլոր Պետութիւնները կօրուկ միջոցներ կը ձեռնարկեն վերջ դնելու բռնութիւններին եւ ետ պահելու տեռորից ու բնաջնջումից հայ եւ բոլոր այն ազգերին, ովքեր բնակում են Լիբանանում: Անցեալի դաժան դասը չպէտք է կրկնուի: Արդարն ու բարին պէտք է յաղթանակեն»:

ԳՐԻԳՈՐ ԽԱՆՋԵԱՆ
ՍՍՀՄ Գեղարուեստի Ակադեմիայի իսկական անդամ

×

### ԱՆԱՐԳԱՆՔԻ ՍԻՒՆԻՆ ԳԱՄԵԼ ՏԵՌՈՐԻՍՏՆԵՐԻՆ

Կսկիծով ու զայրոյթով ծանօթացայ Լիբանանի մայրաքաղաքում տիրող իրադրութեան մասին տագնապալի հաղորդագրութեանը:

Ողբերգական իրադարձութիւնները վրդովմունքով են լցրել հոգիս, իսկ Պուրճ Համուտի եւ Պէյրութի միւս արեւելեան շրջանների հայ բնակչութեան դէմ պահպանողական զօրամիաւորումների ծաւալած տեռորի կամպանիան՝ խոր անհանդստութիւն:

Օրը ցերեկով աջ քրիստոնեայ ստահակները հետապնդում ու սպանում են հայազգի խաղաղ բնակիչներին, կողոպտում նրանց կրպակներն ու խանութները, պայթեցնում բնակարանները:

Ցաւից կծկւում է սիրտդ, երբ վերընթերցում ես այն տողերը, որոնք արձանագրում են վերջին շաբաթուայ ընթացքում պահպանողականների պրովոկացիոն անմարդկային խժդժութիւնները: Զոհուել են տասնեակ ու տասնեակ Հայեր, այդ թւում՝ ծերեր, կանայք ու երախաներ: Սա արդէն իսկական բարբարոսութիւն է:

Այդ են վկայում նաեւ պղծուած սրբութիւնները, աւերուած յուշարձանները, քարուքանդ եղած ու լքուած տները, 13 հազարից աւելի անօթեւան մնացած Հայերը:

Ահա թէ ինչու այսքանից յետոյ հնարաւոր չէ զսպել զայրոյթը եւ ամբողջ ձայնով չյայտարարել. պէտք է անյապաղ վերջ դնել բռնութեան սանձարձակ կամպանիային Լիբանանում: Տեռորիստներին պէտք է գամել անարգանքի սիւնին:

ԱՇԽԷՆ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
Կթուորուհի, սոցիալիստական աշխատանքի հերոս

# ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

(1978 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ ԵՒ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ԱՌԻԹՈՎ)

## ՊԱՏՄԱԿԱՆ

1915ի ցեղասպանութենէն ետք մեծ թիւով Հայեր ապաստան գտած էին Լիբանանի մէջ եւ ընտրած էին նոր հայրենիք մը։ Հետեւաբար՝ հայ գաղութը իր մասնակցութիւնը բերած է լիբանանեան Պետութեան հիմնումին։ Այս ձեւով է որ Հայերը դարձած են 1943ի Լիբանանեան Հանրապետութեան քաղաքացիները, միւս բոլոր բնակիչներուն նման, որոնք բոլորն ալ նախկին օսմանեան կայսրութեան հպատակներն էին։

Ներկայիս շուրջ 200 հազար (իրենց թուական պատկերով նոյնքան կարեւոր, որքան յոյն կաթողիկէները եւ աւելի մեծ թիւով՝ քան Տիւրզիները) անոնք փոքրամասնութիւն չեն, ոչ օրինականօրէն եւ ոչ ալ իրողապէս, հակառակ ոմանց քարոզչական ճիգին։

Անկախութենէն ի վեր հայ գաղութը նախընտրած է, ուղղամտութեամբ եւ գործնապէս, թիկունք կանգնիլ օրինաւոր իշխանութեան եւ յատկապէս Հանրապետութեան նախագահութեան։ Այս քաղաքականութիւնը յաճախ քննադատուած է անոնց կողմէ, որոնց նեղ կացութեան մատնած է։

1975էն ի վեր Լիբանանի հայ քաղաքական բոլոր խմբաւորումները միացած են՝ կացութիւնը ուսումնասիրելու համար։ Անոնք յաջողած են լիբանանեան տագնապին գծով միացեալ քաղաքականութիւն մը մշակել, հիմնուելով հետեւեալ համոզումներուն վրայ.

Ա) Իր արաբ շրջապատէն բաժնուած եւ անջատուած Լիբանան մը չի կրնար գոյատեւել։

Բ) Միայն շինիչ տիալոկն է որ կրնայ լուծում մը գտնել Լիբանանի ընկերային եւ քաղաքական հարցերուն։ Վայրագութիւնը, ընդհակառակն, կրնայ յանգիլ աղէտի, օտար միջամտութեանց եւ վերջապէս անկախութեան կորուստին։

Միւս կողմէ, որոշուած է գործօն կերպով աշխատակցիլ նոյն համոզումը ունեցող լիբանանեան միւս բոլոր խմբաւորումներու հետ, եւ թիկունք կանգնիլ օրինական իշխանութեան՝ այնքան ատեն որ այս վերջինը կը գործէ նոյն նպատակներուն համար։

Հետեւաբար, այս քաղաքականութիւնը, որ կը կոչուի «դրական չէզոքութիւն», անտարբերութիւն չէր նշանակեր, ընդհակառակն՝ չէզոքութիւնը կը կիրարկուէր միայն զինեալ բախումներու ընթացքին։ Անիկա բացատրուեցաւ բոլոր պատասխանատուներուն եւ ղեկավարներուն, եւ այս՝ բազմաթիւ առիթներով։

Անհրաժեշտ է նաեւ հաստատել որ այս քաղաքականութիւնը բծախնդրութեամբ գործադրուեցաւ՝ Լիբանանի Հայերու ջախջախիչ մեծամասնութեան եւ յատկապէս Հայութեան ներկայացուցիչներուն կողմէ, թէ՛ Խորհրդարանէն ներս եւ թէ առանց բացառութեան քաղաքական կուսակցութիւններու մակարդակին վրայ, եւ կը շարունակուի մինչեւ այսօր, հակառակ այլ եւ այլ տեսակի դժուարութիւններու։

Բնականաբար այս քաղաքականութիւնը կը հակադրուէր բոլոր անոնց, որոնք չէին բաժներ վերոյիշեալ համոզումները, եւ յատկապէս անոնց՝ որոնք կը հաւատային որ կարելի է զինեալ ուժով պարտադրել շրջանային ինքնավարութեան իրենց ծրագիրը։ Այդ քաղաքականութիւնը խանգարեց նաեւ հաշիւները կարգ մը զինեալ խմբակներու, որոնք միշտ ալ ցանկացած էին իրենց դատին միացնել բոլոր կարելիութիւնները հայկական գաղութին։ Հայերու այդ քաղաքականութիւնը նկատուեցաւ «դասալքութիւն» մը, մինչեւ անգամ «դաւաճանութիւն»՝ դատի մը հանդէպ, որ հասարակաց պէտք էր ըլլար։ Եւ այս դիտանկիւնէն, Պուրճ Համուտի շրջանը, որ առաւելաբար Հայերէ բնակուած է, անոնց կարծիքով կրնայ վտանգ մը նկատուիլ իբրեւ Պէյրութի քրիստոնեայ թաղերը եւ Լեռնալիբանանը իրարմէ բաժնող դօտի։

## ՀԱԿԱՀԱՅ ԱՐՇԱՒԸ

«Դրական չէզոքութեան» քաղաքականութիւնը հազիւ որդեգրուած, մթնոլորտը պրկուեցաւ Հայերու եւ քրիստոնեայ միլիսներու միջեւ։ Այս վերջինները առաջին հերթին փորձեցին ճնշումներ բանեցնելով, ապա՝ սպառնալիքներով եւ վերջապէս գրգռութիւններով, իրենց շարքերուն մէջ առնել հայ ընդդիմացող տարրը։ Այս փորձերու ձախողութենէն ետք չուշացան իսկական գրգռութիւնները։

Հայերու դէմ ծայր առած արշաւը սկսաւ Ազատական կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղար եւ Քամիլ Շամունի որդի Տորի Շամունի կողմէ, «Լա Ռըվիւ տիւ Լիպան»ի (1978 Յունուար 7, էջ 30) մէջ լոյս տեսած վիրաւորական յայտարարութեամբ։

Ան վերստին յարձակեցաւ երեք շաբաթ ետք։ Այդ թուականէն սկսեալ Լիբանանի Հայերուն դէմ կազմակերպուեցաւ հետեւողական արշաւ մը, երբեմն կուսակցութեան պաշտօնական օրկաններու սիւնակներէն, բայց աւելի յաճախ քովընտի հրատարակութիւններու ճամբով։

Քրիստոնեայ հանրային կարծիքը թունաւորուեցաւ բազմաթիւ «յայտարարութիւններով» եւ «յայտնագործումներով», որոնք կը ձաղկէին Հայերու «համաձայնութիւնը» Պաղեստինցիներու հետ, ապա՝ Սուրիացիներու եւ Լիբանանի բոլոր թշնամիներուն հետ, եւ տակաւին՝ հայրենիքին հանդէպ Հայերու անուղղամտութիւնը, զոհողութիւններ ընելու անոնց մերժումը, եւայլն...։

Այս արշաւը նաեւ կ'ուզէր պառակտել հայկական կուսակցութեանց միացեալ ճակատը եւ ձեւով մը մասսան հակադրել իր քաղաքական ղեկավարութեան։

Միաժամանակ՝ հայկական հանրային կարծիքին մօտ ծայր առաւ մտահոգիչ տարաձայնութիւններու արշաւ մը. գողութեան եւ կողոպուտի սպառնալիք, հայկական թաղամասերու ռմբակոծումի սպառնալիք, ընդհանուր յարձակումի մը ճշդուած թուականներ...։

Բայց իսկական գրգռութիւնները սկսան պատերազմական տուրքի «կամաւոր» պարտադրումով. հակադարձողները իրենց ինքնաշարժները եւ վաճառատուները պայթած գտան։ Ապա, հոսհոն կատարուեցան սպանութիւններ, առեւանգումներ եւ գողութիւններ։

Այս արշաւի սկիզբէն իսկ հայ քաղաքական ղեկավարները քրիստոնեայ կուսակցութիւններու ղեկավարներուն բացատրեցին, որ նման արարքներու շարունակութիւնը վնասակար է երկու համայնքներուն եւ յատկապէս Լիբանանի համար։ Միշտ ալ անոնց պատասխան տրուեցաւ որ իրենք եւս դէմ են նման արարքներու, որոնք գործն էին հսկողութենէ դուրս գտնուող եւ «անկարգ» տարրերու, կամ՝ «օտար ձեռքերու»։ Անոնք միշտ ալ խոստացան այս կացութեան վերջ մը դնելու համար քայլեր առնել։ Բայց այդ խոստումները չիրականացան։

1978 Յունիսէն սկսեալ քրիստոնեայ միլիսներու եւ Ա. Զ. ուժերու միջեւ Էշրէֆիէի եւ Պուրճ Համուտի կամուրջներուն վրայ մղուած զինեալ բախումներուն բազմապատկումով՝ մթնոլորտը ելեկտրականացաւ։ Աղէտի մը առաջքը առնելու համար, Հայց. Եկեղեցւոյ պետը՝ Խորէն Ա. Կաթողիկոս, Գարեգին Բ. Աթոռակիցի ընկերակցութեամբ, այցելութիւն մը տուաւ քրիստոնեայ կուսակցապետեր Ճեմայէլի եւ Շամունի։ Հայ երեսփոխանները նմանօրինակ քայլեր առին Հանրապետութեան Նախագահ Իլիաս Սարգիսի, վարչապետ Հըսի եւ այլ պատասխանատուներու մօտ (1978 Օգոստոս)։ Բայց հակառակ քրիստոնեայ ղեկավարներու դատապարտանքի խօսքերուն եւ խոստումներուն, կացութիւնը աւելի վատթարացաւ։

ՍԱՐԳԻՍ ԹՈՒԽՄԱՆԵԱՆ

(Շար. - 1)

**ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ**

# ՅԻՇԱՏԱԿԵԼԻ ՕՐ ՄԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

— o —

ՆԻՍ (Յառաջ).– 1928ին էր, որ Տիգրան Զամքերթճի բարերարութեամբ, Նիսի երբեմնի ծայրամասին Մատլէնի մէջ, ուր արդէն քանի մը տարիներէ ի վեր բուռ մը Հայեր իրենց մնայուն կայքը հաստատած էին, կը կառուցուէր Ս. Աստուածածին մատուռը։ Այդ թուականէն ցայսօր, եկեղեցին հոգեւոր կեդրոնը եւ, միաժամանակ, ազգային – հաւաքական կեանքին առանցքը մնացած է շրջանի Հայութեան համար, որուն համրանքը ներկայիս, Ալփ Մարիթիմէն մինչեւ մերձակայ Վառ նահանգին մօտակայ վայրերը, շուրջ 4.500ի հասնող թիւ մը կը ներկայացնէ։

Եկեղեցիին հիմնադրութեան յիսնամեակը, որ ձեւով մը նաեւ գաղութին ալ անցնող աւելի քան հինգ տասնամեակներուն կեանքը կը բնորոշէ, մեծ շուքով յիշատակուեցաւ Կիրակի, Նոյեմբեր 19ին, նախաձեռնութեամբ Նիսի եւ շրջակայքի Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութեան եւ բարձր հովանաւորութեամբ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ՝ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի։

Առաւօտ, հաւատացեալ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան պատարագեց եւ քարոզեց Սերովբէ Արք. Մանուկեան, իր կողքին ունենալով շրջանին հովիւը՝ Տարօն Ծայր. Վարդապետ Ճէրէճեան։ Տպաւորիչ արարողութեան, ինչպէս նաեւ անոր յաջորդող պաշտօնական ճաշին, Փլաժա պանդոկը, հրաւիրեալ բարձրաստիճան անձնաւորութիւններէն ներկայ գտնուեցան Ալփ Մարիթիմի նահանգապետ Լամպերթինի ներկայացուցիչը՝ Պ. Փասքալ, Նիսի երեսփոխան – քաղաքապետ Ժաք Մետըսէնի ներկայացուցիչը՝ փոխ քաղաքապետ Ալէն Կիյոն, երեսփոխան եւ փոխ քաղաքապետ Էրման, Նիսի Առաջնորդ Գերպ. Մուխէի ներկայացուցիչը Գերպ. տ'Օրէյ, Ֆրանսայի Բարենորոգչական Եկեղեցիէն Պատուելի Ինկրան, երեսփոխան եւ նախկին նախարար Իքարի ներկայացուցիչը՝ քաղաքապետական Խորհուրդի անդամ Լիգէ, Շիապօ, Աֆարներու եւ Իսարներու հոգամասին ժողովին պատուոյ նախագահ Վահան Սահաթճեան եւ ուրիշներ՝ ֆրանսացի թէ հայ։

Յաւարտ պատարագին, Սերովբէ Արք. իր քարոզին ընթացքին գնահատանքի խօսք ուղղեց բոլոր անոնց՝ հոգեւորական թէ աշխարհական, որոնք անցնող հինգ տասնամեակներուն ջանած եւ աշխատած են եւ կը շարունակեն ճգնիլ, որպէսզի վառ մնայ Հայոց հոգեւոր տունը այս ափերուն վրայ։ Ընդգծեց այն բացառիկ իրողութիւնը, որ մեր ժողովուրդը ամէն տեղ, իր սեփական երդիքը շինելէ եւ իր առօրեայ ապահովութեան մասին մտածելէ առաջ, ձեռնարկած է հոգեւոր հաւաքատեղիներուն հաստատման աշխատանքին։ Անիկա նկատեց փաստը մեր ժողովուրդին հոգեկան թռիչքին եւ մտաւոր խոյանքին, սէր հանդէպ մշակոյթին, լոյսին, գիտութեան։ Այսպէս է, որ դարեր շարունակ, մինչ փառքերու վրայ հիմնուած կայսրութիւններ խորտակուած են, անդին հայ ժողովուրդը հոգեկան արիութեամբ եւ կամքի զօրութեամբ դէմ դրած է այլատեսակ հարուածներուն, նոյնիսկ ցեղասպանութեան։

Ոգեկոչելէ ետք յիշատակը եկեղեցիին բարերարին, կարդաց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի շնորհաւորութեան եւ օրհնութեան գիրը։ Ապա՝ յիշեցուց ներկաներուն Լիբանանահայութեան վիճակուած դառն ճակատագիրը այս օրերուն։ Կոչ ուղղեց բոլորին, որպէսզի իրենց նիւթական լայն օժանդակութեամբ ամոքեն ցաւերն ու վէրքերը իրենց ազգակիցներուն։

Պաշտօնական ճաշին ներկայ գտնուեցան հարիւրէ աւելի մասնակիցներ։ Տարօն Ծ. Վրդ. իր խօսքին մէջ դրուատեց հայ մօր արժանիքները, քանի անոնք շաղախ հանդիսացած են քարը քարին վրայ զետեղող եւ կամարներ բարձրացնող հայ մարդուն բազկին։ Պատուոյ սեղանին գլուխն էր գաղութին երիցագոյն մայրերէն Ռ. Պալապանեան, որուն ամուսինը կառուցողներէն է եղած Նիսի եկեղեցիին։ Յանձին Տիկին Պալապանեանի, Տարօն Ծ. Վրդ. ուզեց տեսնել եւ գնահատել գաղութի մը գոյատեւման ձիգն ու արձանագրած վերելքը։ Ներկաներէն փոքրիկ մը, իբրեւ խորհրդանշան՝ ծիլ տուող սերունդին, ծաղկեփունջ մը հրամցուց գաղութին անցեալը մարմնացնող հայ մօրը։

Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութեան փոխ նախագահը՝ Յակոբ Յակոբեան, գրաւոր ուղերձով բարի գալուստ մաղթեց Սերովբէ Արք.ի։ Աւելցուց, թէ Հայրապետական Պատուիրակը սատար կը հանդիսանայ գաղութին վերելքին։ Այս առթիւ իր յարգանքի խօսքը ուղղեց բոլոր անոնց, որոնք երէկ թէ այսօր, բարոյական թէ նիւթական գետնի վրայ, համայնքին կենսունակ յառաջդիմութիւնը կ'ապահովեն։

Յաջորդաբար խօսք առին Գերպայծառ տ'Օրէյ, քաղաքապետական Խորհուրդի անդամ Լիգէ եւ Շիրօ։ Երեքն ալ տարբեր անկիւններէ մեկնելով՝ հաստատեցին այն բացայայտ իրողութիւնը, որ երէկ աստանդական ու գաղթական Հայը այսօր ամէնուր կեցած է հաստատուն հիմերու վրայ եւ մղում կուտայ իր ազգային – հաւաքական կեանքին՝ արձանագրելով նուաճումներ։

Փակման խօսքը արտասանեց Սերովբէ Արք. իր գոհունակութիւնը յայտնելով, որ ներկայիս կեանքը կ'ընթանայ համերաշխ գործակցութեամբ եւ ոգիով եւ ա՛յս համագաղութային ստեղծանշափով։ Գնահատեց երեւոյթը իբրեւ հիմնական ոստում։

Նիսի հայկական օրուան վերջին փուլը կը հանդիսանար գեղարուեստական երեկոյթը նոյն պանդոկին մէջ, երեկոյեան։

Հանդիսականներուն թիւը, դժբախտաբար, ակնկալուածէն քիչ եղաւ՝ հարիւր կամ քիչ մը աւելի։ Հակառակ ծանուցման լայն աշխատանքին։ Ըստ երեւոյթին, անհոգութիւնն ու անտարբերութիւնը վարակիչ մանրէներ դարձած են։

Յայտագիրը բաժնուած էր զոյգ մասերու։ Խօսնակի դերը յաջողութեամբ կատարեց Տիկին Փաթրիսիա Զիլինկիրեան։ Յաջորդաբար ապրումով եւ լաւ առոգանութեամբ արտասանեցին Գրիգոր Սէրոբեան՝ Վ. Թէքէեանի Եկեղեցին Հայկականը, Տիկին Փ. Զիլինկիրեան՝ Յովհ. Թումանեանի Լուսաւորչի Կանթեղը եւ Տիկին Օտէթ Մարտոյեան՝ Վաչական Յովհաննիսեանի Մեր Վանքերը։

Ձեռնադաշնակով նուագուած Սուրբրուն պարէն ետք, Նիսի մշակոյթի օճախին երկսեռ երիտասարդութիւնը հայկական երգերու փունջ մը հրամցուց։ Ապա խօսեցան Տարօն Ծ. Վրդ., Արման Կարսիա Սարպոնի եւ Սերովբէ Արք.։

Անհրաժեշտ է դիտել տալ, որ գեղարուեստական երեկոյթին անդրանիկ բաժինը անհարկի կերպով ծանրաբեռնուած էր։ Մանաւանդ՝ ճառերը։ Հարկ էր խուսափիլ կրկնութիւններէն՝ ճառախօս թէ նիւթ։ Յատկապէս տարօրինակ թուեցան մեզի Ֆրանսացի Ա. Կարսիա Սարպանիի խօսքերը, որոնք մեր անցեալին նախապատմական ժամանակաշրջանէն հասնելով մինչեւ մեր օրերը՝ շրջանի գաղութին կազմակերպական կառոյցին մասին «թելադրութիւններ» առաջադրեցին։

Երկրորդ բաժինը՝ երաժշտական իսկական վայելք բերաւ։ Գալիթ Վարժապետեան, պարիթոն, յատուկ հրաւիրուած Քանատայէն՝ դասական օփերաներէ արիաներ եւ հայկ. երգեր մեկնաբանեց։ Շրջանաւարտ Պէյրութի եւ Երեւանի Երաժշտանոցներէն՝ Վարժապետեան մասնակցած է Երեւանի, Լենինգրադի, Մոսկուայի եւ Քանատայի օփերայի խումբերուն։ 1974ին կեանքի կոչած է Անի, իսկ 1977ին Կոմիտաս երգչախումբերը։

Մշակուած ձայնով՝ առաւելաբար լիրիք յատկանիշներով, երգիչը երաժշտականութեան լայն ու մեկնաբանութեան խոր առանձնայատկութիւններով յատկանշուեցաւ։ Հաղորդական շունչը ոչ միայն ակներեւ մնաց Սքարլաթթիի, Մոցարթի, Վերտիի, Ռոսինիի օփերանե–

# ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

— Օ —

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ) — Սփիւռքի գաղթաշխարհներէն Հայեր ձեռք կ'երկարեն Լիբանանի հողին վրայ ապրող իրենց ազգակիցներուն:

Ջէին բաւեր 1975 – 76ի քաղաքացիական կռիւները որոնց ընթացքին Հայը հակառակ իր քաղաքական չէզոքութեան կրեց զգալի վնասներ, 1978 Հոկտեմբերը եղաւ երկրին եւ բնակիչներուն համար, ի մասնաւորի քրիստոնեայ տարրին համար աննախընթաց աղէտի ամիս մը:

Օրը օրին, հեռաձայնային հաղորդակցութեամբ (յաճախ դժուարին), «Յառաջ» տեղեակ պահեց իր ընթերցողները: Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութենէն եկած լուրերն ու կոչերը ինքնին արդէն կը վկայէին ու կը պատկերացնէին կատարուածին ահաւորութիւնը:

Կարիքը անմիջական էր:

Այսպէս, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսարանէն Ա., ինքը, Միացեալ Նահանգներէն ՀՕՄը, Ֆրանսայէն՝ Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութիւնը (Իմաֆ), Աղքատախնամի Ընկերակցութիւնը եւ ի մասնաւորի «Յառաջ»ը օգնութեան շղթային առաջին օղակը խարխափեցին եւ

շարժման մէջ դրին ամբողջ գաղութը:

Անոնց քայլերը եղան արդիւնաւէտ, ոչ միայն իրենց միջոցաւ կատարուած առաջին անմիջական օգնութեան համար, այլ եւ մանաւանդ օրինակը տալով դրական եւ վճռական կեցուածքի մը ազգային աղէտի մը առջեւ: Ասոր կ'ըսեն ահա առաքելութեան գիտակցութիւն:

Այսօր շարժումը կը սկսի ծաւալիլ ի զօրութենական բոլորիս:

Այսպէս, Մարսէյլի հայ գաղութն ալ, անհատական մասնակցութիւններէն դուրս հաւաքականօրէն ալ կը բերէ իր նպաստը:

Անցեալ օրերուն ընթացքին տեղի ունեցան երկու ձեռնարկներ:

Ա) Հ․Մ․Ը․Մ․–Արծիւ ժ․խս․Ա․ Սէնթ Անթուան՝ ֆութպոլի հանդիպում

Մարսէյլի հայ մարզական այս երկու ակումբներու ղեկավարները, գիտակից իրենց ազգային կոչումին, Նոյ. 11ին կազմակերպեցին ֆութպոլի բարեկամական հանդիպում մը դաշտ իջեցնելով իրենց աւագ խումբերը, ի նպաստ Լիբանահայութեան անմիջական օգնութեան: Շուրջ 400 դիտողներ ներկայ եղան մրցումին: Կազմակերպիչները, պէտք է ըսել, աւելի կը սպասէին: Գուցէ օդին մռայլութիւնը իր բացասական դերը ունեցաւ: Մրցումը, որ տեղի ունեցաւ Սէնթ Անթուան, ընթացաւ մարզական օրինակելի մթնոլորտի մը մէջ, երեք որակեալ հայ դատաւորներու սիրայօժար մասնակցութեամբ, եւ վերջ գտաւ Հ․Մ․Ը․Մ․ – Արծիւի յաղթանակով (1 - 0): Կազմակերպուած էր նաեւ վիճակահանութիւն մը: Մուտքի տոմսերը, վիճակահանութիւնը, խմիչքներու հասոյթը եւ երկու ակումբներու կողմէ որոշ մասնակցութիւն մը՝ 5000 ֆրանքի գումար մը գոյացուցին: Այս գումարը անմիջապէս ղրկուեցաւ «Յառաջ»ի բացած հանգանակութեան, անմիջապէս իր նպատակին ծառայելու համար:

Շնորհաւորելի են երկու հայ ակումբներու ղեկավարութիւնները որոնք այս առթիւ ցոյց տուին թէ մարզադաշտէն լոկ մրցումներէն դուրս գիտակցութիւնը ունին իրենց դերին հայ հաւաքականութեան, հայ հանրային կեանքին մէջ: Շնորհաւորելի են նաեւ բոլոր խաղացողները, երեք դատաւորները որոնք գեղեցիկ եւյթէ մը անդին կատարեցին ազգային պարտականութիւն մը:

Բ) Հացկերոյթ՝ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Տիկնանց Միութեան

Շաբաթ, Նոյ. 18ին ամբողջովին լեցուն էր Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վապուրական սրահը: Ժրաջան տիկինները պատրաստած էին ճոխ սեղաններ, համադամ ճաշերով: Գեղարուեստական բաժին մը առաւել կը գեղեցկացնէր ձեռնարկը: Եւա Արզումեան պարուհայց, երգիչ Ժագ Պալապանեան, դաշնակահար Գէորգ Պօզուքլեան իրենց սիրայօժար մասնակցութեամբ խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծեցին, որուն իր բաժինը բերաւ նաեւ երէցկին Եղիսաբէթ Տէտէեան իր ազգաշունչ երգերով:

Մշակոյթի Տան Տիկնանց Միութեան անունով՝ Մարի Պէրպէրեան բացատրեց ձեռնարկին նպատակը եւ մանաւանդ Լիբանահայութեան կատարուելիք օգնութեան կարեւորութիւնը:

Իր կարգին, Կարօ Յովսէփեան սեղմ խօսքերով վերագծեց Լիբանահայութեան տագնապը երեք տարիներէ ի վեր եւ կոչ ըրաւ ներկաներուն որ անսակարկ, լայն, ինքնաբուխ, գիտակից մասնակցութեամբ սատար ըլլան մեր ազգակիցներու վերականգնումի գործին:

Կազմակերպուած վիճակահանութենէն դուրս, եղան ինքնաբուխ նուէրներ, ինչ որ պատճառ եղաւ որ նիւթապէս ալ ձեռնարկը գտնէ ակնկալուած յաջողութիւնը:

Հոս ալ կրնանք միայն գնահատել եւ շնորհաւորել Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Տիկնանց Միութեան անդամուհիները որոնք, եթէ հարկ էր, անգամ եւս ցոյց տուին իրենց նուիրումը ազգային ձեռնարկներուն: Ջենք կրնար չյիշել Տիկին Հուրի Գապրիկեանի աշխատանքը հացկերոյթի պատրաստութեան մէջ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

---

րուն կտորներուն, այլեւ հաւասար կարգով Կոմիտասի, Զուխաճեանի, Սպենդիարեանի, Տիգրանեանի երգերուն մէջ: Ջերմիկ, միշտ հաղորդական, մնալով հանդերձ զուսպ իր արտայայտութիւններուն մէջ՝ երգիչին ձայնը սահուն արտայայտութիւն մը ի յայտ բերաւ եւելէյներուն եւ անցումներուն ընթացքին:

Դաւիթ Վարժապետեանի ընկերակցեցաւ Տիկին Սիւզան Փափազեան՝ դաշնակի փրոֆեսէօր Նիսի Երաժշտանոցին: Ընկերակցութիւնը մնաց արտայայտիչ:

Ժ. Մ.

---

ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ»Ի.— Այս առթիւ մատնանշում մը կ'ուզենք ընել, որ առնուազն տարօրինակ թուեցաւ մեզի: Եղած հրաւէրներու առաջին տողն էր՝

MONSEIGNEUR ARCHI-VARTABED...

Մասնագէտ չենք եկեղեցական տիտղոսներու բայց սա մէկուն, ան ալ ֆրանսերէն, ցարդ չէինք հանդիպած: Լաւ չէ՞ր ըլլար որ քիչ մը խուսափէինք վրաէթափաներէ մանաւանդ եկեղեցական ու ազգային ասպարէզի մէջ, գիտակցելով թէ տիտղոսները չեն որ բան մը պիտի աւելցնեն: Կարեւորը՝ գործն է:

---

[illegible]

«60 տարի Խորհրդային Շարժանկար» շարքին մէջ, Դեկտ. 2ին, Շաբաթ ժամը 15·30ին, 18·30ին եւ 21ին կրկին կը ներկայացուի Հէնրիկ Մալեանի՝ Նահապետը (Կոսմոս, 76 Ռիւ տը Ռէն):

---

## Հ. Բ. Ը. Մ.

### ՋԵԿՈՅՑ

Շուրջ միամեայ յարաբերական խաղաղութենէ ետք, այս տարուան Յուլիսին վերսկսան Լիբանանի քաղաքացիական կռիւները, որոնք սաստկացան Սեպտ. 28ին երկիրը մատնելով քաոսի: Լիբանահայութիւնը տուաւ մարդկային զոհեր եւ կրեց նիւթական ծանր կորուստներ, որովհետեւ այս անգամ բազմահազար ռումբերու եւ հրթիռներու թիրախ դարձան հայաբնակ թաղերը՝ Խալիլ Պետեւի, Հաճըն, Պուրճ Համուտ, Էշրէֆիէ, Սին էլ Ֆիլ, Անթիլիաս եւ Տըլպայա:

Կռիւներուն վերսկսումէն ի վեր ցարդ վտանգէ զերծ մնաց Պէյրութի արեւմտեան շրջանի բնակչութիւնը, որ սակայն ունեցաւ ջուրի եւ ելեկտրականութեան տագնապ:

Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդր. Վարչական Ժողովը, ընդառաջելով Միութեան Լիբանանի Շրջ. Յանձնաժողովի ստիպողական կոչին, Սեպտեմբեր եւ Հոկտեմբեր ամիսներուն Պէյրութ փութացուց 100·000 տոլար, որուն շնորհիւ կարելի եղաւ հոգալ բնակութեան, սնունդի եւ առողջապահական անմիջական կարիքները տեահան եւ իրենց ինչքերը կորսնցուցած բազմահարիւր հայ ընտանիքներու:

Լիբանանի Շրջ. Յանձնաժողովը կեանքի կոչեց Կարօտեալներու Օժանդակութեան Կեդրոնական Մարմինը յարակից յանձնախումբերով՝ առողջապահական, յարաբերական, սնունդի ապահովման, տեղաւորման, կարգապահական եւ առողջապահական, որոնք, կազմուած Միութեան անձնուէր անդամներէն, հոգացին առօրեայ կարիքները արեւելեան Պէյրութի ռմբակոծուած հայաբնակ թաղերէն փախած եւ Ա. Մանուկեան Կեդրոն ապաստանած ընտանիքներուն, եւ դրամական օգնութիւն հասցուցին արեւելեան Պէյրութի աղէտահար Հայութեան:

Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, որ Լիբանանի քաղաքացիական կռիւներուն ամբողջ տեւողութեան, 1975էն ցայսօր աղէտեալ Հայութեան եւ անոր ազգային կեանքի վերականգնումին օժանդակեց աւելի քան մէկ միլիոն տոլարով, կանգնած կը մնայ Լիբանանի հայ գաղութին կողքին:

Ճգնաժամային այս օրերուն համայն Հայութեան սեպուհ պարտականութիւնն է կարելի բոլոր միջոցներով ամոքել Լիբանահայութեան ահաւոր տառապանքն ու սատարել անոր վերականգնումին:

ԴԻՒԱՆ
ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

Նիւ Եորք, Ն. Ե. Նոյ. 17, 1978

---

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

---

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

# ԽՕՍԷՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

## ԾՈՎԸ ՀՐԱԳՈՒՐՈՒՄ Է

4.

Ջինուած, տղամարդու հագուստով Աղաւնին գալիս էր երեխաների հետ: Նրա փամփուշտակալները կիպ նստել էին կրծքին ու մէջքին, լայն գօտու պէս գըրկել իրանը: Նա թեթեւ ինչ արծաթաւուն գլխարկ էր դրել, որի տակից մի քանի խոպոպ էին դուրս եկել եւ թրթռում էին անհնազանդ: Նրա երկարաճիտ կօշիկների եզրերը ետ էին ծալած: Նա մօտեցաւ աջի վրայ հաց թխող կանանց: Կին փիդայի տեսնելով, սրանք կորցրին իրենց: Աղաւնին գոչեց.

— Երեխաներին հաց տուէք, անասուններ: Ջէ՞ք տեսնում, թէ ինչպէս են նայում հացին:

Թուրք կանայք հէնց նոր թխած բոլոր հացերը բաժանեցին հայ երեխաներին: Աղաւնին թքեց նրանց օջախին ու ծղրտաց.

— Ձեր կողոպտածը լափում էք, հա՞, շան քածեր: Հայի արի՞ւնն էք լափում: Հիմա ես ձեր կոկորդները կը կտրեմ մէկիկ մէկիկ: Հիմա ես ձեզ կը վառեմ այնպէս, ինչպէս դուք էք վառել մեզ:

Թուրք կանանցից մէկը գրկեց նրա ծունկը:

— Մե՛ղք ենք, բաջի փաշա, թող կորչենք մեր բախտի հետ, ողջ պաշէ՛մ: Մեզ խնայիր:

Աղաւնին նստեց մի քարի ու աչքերը փակեց: Մօտը նոյնպէս քարին նստած մի վեց – եօթ տարեկան երեխայ սաջի տաք հաց էր կրծում ախորժակով: Աղաւնին ճանաչում էր նրա մօրը Ջեւկէտից: Նրան մորթել են Թուրքերը: Փոքրիկի աչքերը պղտոր էին, շարժումները անէծքի նման: Երեւի յիշում է, թէ ինչպէս սպանեցին իր մօրը: Աղաւնին գրկեց նրան ու հեկեկաց անձայն: Փոքրիկը եւս սկսեց լաց լինել՝ արցունքով թաթախելով հացը: Թուրք կանայք ահուդողի մէջ էին:

Գիշերը մնացին Ջրաղացի ձորում: Աղաւնու գլխաւորութեամբ հայ ու թուրք կանայք հաց թխեցին սաջերի վրայ, ալիւրի չփոթ եփեցին ու կերակրեցին ժողովրդին:

Գիշերը աղունաւորների երկու քարաւան էլ եկան՝ անտեղեակ իրենց սպասող թակարդին:

Իսկ գիշերը դժոխային էր:

Լուսաբացին հրաշէկ ձիու վրայ եկաւ Ջերքէզ Շեհերեդդին բէյը: Խաղաղ էր, կարծես անտարբեր աշխարհի դառնութիւններին: Նրա ետեւից կանոնաւոր շարքով գալիս էին հայ երեխաների երկու խումբ՝ աղջիկներ ու տղաներ: Փոքրիկ դժբախտները բոպիկ էին՝ ցնցոտիների մէջ: Նրանք գալիս էին հլու – հնազանդ: Դէ, ուր ուզում են թող քշեն իրենց, իրենք վաճառքի ապրանք են: Նրանց ետեւից ձիու վրայ մնդմնդում էր այն Թուրքը, որին զօրապետն ուղարկել էր բէյի ետեւից:

Հայ կանայք միանգամից վեր կացան ու ճիչով, մղկտոցով վազեցին դէպի երեխաները: Փոքրիկ գերիները մի պահ խրտնեցին, վախեցան, ապա արեան ընդնազդով, մէկը միւսի ետեւից փաթաթուեցին կանանց: Նրանց վայնասունն ընկաւ ձորը: Կանանցից ոմանք յոյսով տնտղում էին փոքրիկներին, չլինի՞ իրենց կորցրածը գտնեն: Այդ սրտաճմլիկ տեսարանը լաց քամեց նոյնիսկ անվերջ մահ ու կոտորած տեսած Թաթուլ խմբապետի աչքերից: Նրան թւում էր, թէ ողբ են անում քարերը, գետը, թէ երկիրը ճաքճքում է մարդկային տառապանքի ցաւից:

Աղաւնին պինդ փաթաթուել էր երկու չիկաւուն փոքրիկի՝ մի տղայի ու աղջըկայ, չոքել նրանց առջեւ՝ ու մղկտոցով ինքնամոռաց լիզում էր նրանց ձեռքերը: Մեծը, որ տղայ էր՝ հազիւ եօթ տարեկան, երկար զարմացած նայում էր օտար կնոջը: Նրա լեզուն բացուեց հայերէն.

— Դու մեր մարիկն ես, հա՞: Ասա էլի:

Աղաւնու կոկորդը խցկուել էր ցաւի գնդով: Նա չէր զգում նոյնիսկ սուր քարին դրած ծնկի ցաւը, որից արիւն էր կաթկթում կօշիկի ճտքի մէջ:

×

Ջերքէզ Շեհէրէդդին բէյը արժանապատուութեամբ իջաւ ձիուց, սանձը յանձնեց եղբօրը, որ վազել էր նրան ընդառաջ ու ինքնավստահ ժպիտով մօտեցաւ մինբաշուն:

— Մի կարծէք, որ ես չիմացայ, թէ ով է ինձ սրբազան առեւտրի հրաւիրողը, մինբաշի աղա: Ցարգանք եւ ողջոյն Ներսէհ Ջավուշ մինբաշուն: Ի՞նչպէս է ձեր թանկ առողջութիւնը:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(200 – Շար.)

Այրի Տիկին Սոնա Կիւմիւշկերտանեան եւ զաւակները՝ Հերմինէ եւ Նատիա, ինչպէս նաեւ համայն ընտանեկան պարագաները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց յոյժ սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ՎԱՀԷ ԿԻՒՄԻՒՇԿԵՐՏԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 26ին Քոլոմպի հիւանդանոցը։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի, Նոյ. 29, ժամը 15.45-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Լա Կառէն – Քոլոմպի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Այրի Տիկ. Վարդանոյշ Յակոբեան եւ զաւակները, այրի Տիկ. Եւգինէ Յակոբեան, եւ Յակոբեան եղբայրներ, Տէր եւ Տիկ. Ափեիթօ, Տէր եւ Տիկ. Փլան–Լուի եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, Դեկտ. 3, Սէն Ժեռոմի Ս. Սահակ–Մեսրոպ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին, եղբօր՝

ԱԼՊԵՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Տիկին Անժէլ Պարոնեան եւ զաւակը Վարուժան Պարոնեան, Տէր եւ Տիկին Ժեզվայել, Տէր եւ Տիկին Արամ Պարոնեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Դեկտեմբեր 3, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ եղբօր՝

ՊԵՏՐՈՍ ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

## CONFÉRENCE

DE GRAMMAIRE DE L'ARMENIEN CLASSIQUE

à l'Ecole Pratique des Hautes Etudes (4ème section)

(étude Linguistique et Comparée)

Sorbonne (Esc. E, 1er étage)

Le 1er et le 3ème Mercredi de chaque mois de 10 h. à 12 h.

Début le Mercredi 15 Nov. (enseignement gratuit, sans conditions d'âge, de diplôme, ou de nationalité).

S'INSCRIRE au Secrétariat de la 4ème Section avant le 30 Novembre

## Կ Ո Չ

Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը եւ իր բոլոր մասնաճիւղերը շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր հայրենակիցներուն, որոնք նեցուկ կեցան իր կոչին, հանդերձեղէն եւ կօշիկ տալով ի նպաստ Լիբանանի աղէտեալներուն։

Այլեւս բաւ համարելով, կը խնդրուի դադրեցնել։

## Réveillon

## ԿԱՂԱՆԴԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Մանչի ափերուն, երեք օր ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ օդափոխութեան կայանին մէջ 14, Սէնթ Օնորին տէ Փէրթ։

Մեկնում Դեկտ. 30, Շաբաթ առաւօտ, վերադարձ Յունուար 1 Երկուշաբթի երեկոյեան։

Կարմիր Խաչուհիներու ամանորեան աւանդական հիւրասիրութիւն։

Տեղերը ապահովելու եւ մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել 985.36.53

Ծախքերու մասնակցութիւն։

## «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԷՆ Պ. Անդրանիկ Անդրանիկեան 70 Ֆր. կը նուիրէ։

ԺԱՆԹԻՅԻ.– Պր. Շաւարշ Հազարապետեան՝ 50 Ֆր.։

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկ. Արշալոյս Տէր–Սարգիսեան եւ զաւակներն ու թոռները, Լեւոն Տէր–Սարգիսեան եւ որդիք, Սարգիս Տէր-Սարգիսեան եւ որդիք, Նարդուհի Պլան եւ զաւակներն ու Տէր–Սարգիսեան ընտանիքի համայն անդամները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի եկեղեցւոյ նուէրներով, անձամբ թէ հեռաձայնով ու նամակով յայտնեցին իրենց ցաւակցութիւնները, իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ մեծ հօր

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ–ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

×

Այս տխուր առթիւ, Պ. Լեւոն Տէր-Սարգիսեան 35 Ֆր. կը նուիրէ իր եղբօր սիրած «Յառաջ»ին։

## ՓԱՐԻԶ
## Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ

Շաբաթ օր, Դեկտ. 2, տօն է Սրբոց առաքելոյն եւ առաջին լուսաւորչացն մերոց Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի։ առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10ին, պատարագ կը մատուցուի։

## ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ
## ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտ. 3, ժամը 17էն կէս գիշեր

Dans les Salons de l'Hôtel George V — Ave. George V — 75008 Paris

Նախագահութեամբ Տիկին Եսթեր Ինջալյաեանի

ՊԵՐՆԱՐ ՏԻՏԻՃԵԱՆԻ խանդավառ նուագախումբը

Ծանօթ երգիչ՝ ՆՈՐԱՑՐ

Մուտք 40 ֆ. — ուսանողներու կէս գին

Վիճակահանութեան հասոյթը ամբողջովին պիտի յատկացուի Լիբանահայ ուսանողներու։

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝ 924.38.54

## ՍԷՆ ԼՈՒ
## ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լու Կրան Փէնի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը առ ի երախտագիտութիւն մեզմէ առ յաւէտ բաժնուած նախկին առաջնորդ հոգեւոր հայրերու, եկեղեցւոյ շինութեան նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայող բոլոր թաղականներու, նուիրատուներու եւ որեւէ ձեւով եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաստողներու եւ համայն թաղեցիներու ննջեցեալներուն համար հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարէ Կիրակի, Դեկտ. 3ին ժամերգութիւն ժամը 9ին, պատարագ 10, հոգեհանգիստ 11.30։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Շահան Խաչակիր Քհնյ. Տէտէեան։

## ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ԻՍԻԻ ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԻ

Հովանաւորութեամբ Հայր. Պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կիրակի Դեկտ. 10ին յաւարտ պատարագի

ՀԱՍՑԷ.– Հայոց եկեղեցի, 6 Ավընիւ Պուրկէն, 92130 Իսի լէ Մուլինօ

Նոյն առթիւ՝

Եկեղեցւոյ օծման 3րդ տարեդարձի հանդիսութիւն

Պատարագը կը մատուցանէ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Սկիզբ պատարագի ժամը 9.30ին

յընթացս պատարագի կը կատարուի՝

– Սրբագործում մկրտութեան աւազանի,

– Տուչութիւն դպրութեան եւ ուրարարութեան աստիճանի

Քառաձայն պատարագը կ'երգուի եկեղեցւոյ «Անի» երգչախումբին կողմէ ղեկավարութեամբ Պր. Հրանդ Աճէմեանի

AVEC LE CONCOURS DE

**AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages**

**JACQUES CHELELEKIAN vous propose**

au départ de MARSEILLE

## des VOYAGES-ARMENIE

**MOSCOU - EREVAN**

2 jours 12 jours

*Noël et Jour de l'An*

VENDREDI 29 DECEMBRE 78 JEUDI 11 JANVIER 79

**Renseignements et réservations**

Jacques CHELELEKIAN 87 la Canebière 13001 MARSEILLE

VOYAGES WASTEELS tél. (91) 95 90 12

et toutes agences HAVAS-VOYAGES de France

Org. Lic. 97

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շրջ. վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր մասնաճիւղերը Դեկտ. 2, ժամը 16ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 Ռիւ Պլէօ։

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութիւնը առանց բացառութեան ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Դեկտ. 4 ժամը 2ին, Աճարոնեան ակումբի մէջ։ Շատ կարեւոր օրակարգ։

## ԺԱՄԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

ՍՈՐՎԻԼ ՓԱՓԱՔՈՂՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Կը փնտռուին հայ երիտասարդներ 18էն 30 տարեկան, որոնք կը փափաքին ժամագործութիւն սորվիլ, ձրի։ Արհեստ մը՝ որ ապագայ կը խոստանայ։ Դիմել՝

V. OUNANIAN

28, Bd. Georges Clémenceau

Marseille 4ème

ou 9, Rue Abbé Faria, Marseille 5e

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

*SECTION DES JEUNES*

## Soirée de CINÊ-CLUB

Vendredi 1er Déc. à 20 h. 30, au Centre Culturel Alex Manoogian, 118, Rue de Coucelles, Paris 17e

« BONNIE AND CLYDE » de A. Penn avec Warren Beatty et Fay Dunaway

Destin tragique et misérable de deux jeunes gangsters.

## ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ
## ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութեան վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր անդամները եւ համակիրները, հաւաքաբար բաժակներ բարձրացնել Կեդրոնականին եւ կեդրոնականցիներուն կենացը, Դեկտեմբեր 10 ժամը 13ին

au Centre Culturel Alex Manoogian

118, Rue de Courcelles, 75017 PARIS

Կեդրոնականցիներուն հետ բաժակ պիտի բարձրացնեն նաեւ Էլմիրա Ցարուքիւնեան – Փէհլիվանեան (հայրենի քանոնահար)։ եւ Այտա Էմիրեան – Ցարուքիւնեան։

Տեղերը ապահովել մինչեւ Դեկտ. 7, հեռաձայնելով Վ. Նաւասարդեանի՝ 985.36.53

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մանուկներու օրը կը տօնուի Յունուար 14ին, Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
30
JEUDI
30 NOVEMBRE
1978

# ՅԱՌԱՋ

# H A R A T C H

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| Ֆրանսա | Տար. 230 Ֆ. | Վեցամսեայ | 125 Ֆ. |
| Արտասահման | Տար. 260 Ֆ. | հատը | 1 Ֆ. 80 |

LE NUMERO 1,80 F.

54րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.261 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 54e ANNÉE — № 14.261

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

### ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ ՊՈՒՔՐԷՇ

— Օ —

ԲՐԵԺՆԵՒ
ԻՆՔՆԱՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆ Կ'ԸՆԷ

×

ՃԱՌԻՃԵՍԿՈՒ ՏԵՂԻ ՉԻ ՏԱՐ

Կեդրոնական Կոմիտէի նստաշրջանին ընթացքին Բրեժնեւ երկարօրէն ծանրացաւ տնտեսական անբաւարարութեան վրայ հակառակ արմտիքի արտադրութեան մը, որ մրցանիշ կը նկատուի (235 միլիոն թոն)։ Աստր կողքին սակայն 1979ի համար նախատեսուած թիւերը (հնգամեայ ծրագրի) չեն համապատասխաներ։ Բրեժնեւ կ'ընդունի որ կը պակսին սպառման տարրական ապրանքներ եւ կը մեղադրէ տնտեսական կեդրոնական մարմինները, նախարարութիւնները, որոնք դեռ տնտեսութեան ծաւալման մասին կը մտածեն մինչ նախապատուութիւն պէտք է տրուի արդիւնաւորութեան։ Խորհրդային ղեկավարը նոյնիսկ պատիժներ ենթադրել կուտայ երբ կ'ըսէ թէ անհրաժեշտ է հաստատել «անձնական պատասխանատուութեան հարցը»։ Եւ այս ուղղութեամբ, ոչ ոք կը համոզուի որ Մազուրովի հեռացումը միայն առողջապահական պատճառներ ունենայ եւ կը կարծուի որ հաշուեցոյցը «վճարողն» է։ Նկատի կ'առնուի մանաւանդ որ նոյն ատեն կուսակցութեան գլուխը կ'անցնին (Փոլիտբիւրօ) Բրեժնեւի հաւատարիմներ, որոնց գլխաւորն է՝ Չերնիէնկօ։ Կեդրոնական Կոմիտէի այս նստաշրջանին եղած փոփոխութիւններն են ուրեմն, մինչ Մազուրով կը հեռացուի, ուրիշներու մուտքը կամ դիրքի բարելաւումը։ Այսպէս, Չերնիէնկօ, որ փոխ-անդամի դերէն կ'անցնի լիագոր անդամի վիճակին։ Կորբաչեւ, որ քսան տարի Ղազախստանի Սեմիպալատենսկի շրջանի կուսակցութեան քարտուղարն էր, կը դառնայ Կեդրոնական Կոմիտէի քարտուղար։ Տիխոնով, քաղաքական Բիւրօ կը մտնէ իբրեւ փոխանդամ, մասնագէտ մըն է ճարտարարուեստի։ Երբ 1976ին կը նշանակուէր առաջին փոխ-վարչապետ, հաւանական յաջորդ մը կը նկատուէր Կոսիգինի բայց 73 տարեկանին իր ապագան աւելի իր ետին կրնայ ըլլալ։

Շեվարնածէ, Վրաստանի Ա. քարտուղար, կը դառնայ փոխ-անդամ։ Ծանօթ է իր «սիրային» բուռն յայտարարութիւններուն համար Ռուսին հանդէպ։

×

Եթէ Մոսկուայի մէջ, նոյնիսկ փոփոխութիւններով, մեծ խրախանցում չկայ, անդին Պուքրէշ միջադէպ մը կրնայ մեծ նշանակութիւն ունենալ։

Խորհրդային պլոքի բոլոր դեսպանները մէկ անգամէն հեռացան Պուքրէշէն, այսինքն՝ Լեհաստանի, Արեւելեան Գերմանիոյ, Չեխոսլովաքիոյ, Հունգարիոյ, Պուլկարիոյ։

Բուն պատճառը չըսուիր բայց Պելկրատ հասած լուրերու համաձայն, Ճառուշեսկու չէ համաձայնած Վարշաւայի զինուորական Ուխտին, ծախքերու եւ կազմի յաւելման։ Ռումանիոյ կուսակցապետին համար, յստակ կէտ մը կայ՝ ինչ որ Ռումանիոյ կը վերաբերի, միայն Ռումանիան կրնայ որոշել։

Այս ժողովը տեղի ունեցած էր անցեալ շաբթու, Մոսկուա եւ հոն կ'որոշուէր որ զինուորական կազմածներ պէտք է աւելնան եւ անդամ երկիրներն ալ ծախքերու աւելի մեծ մասնակցութիւն պէտք է բերեն։ Ճառուշեսկու յստակօրէն «ո՛չ» ըսելէ ետք, կը շեշտէ. «Երբեք թոյլ պիտի չտանք, որ ռումանական միաւոր մը կամ զինուոր մը դուրսէն ստանայ իր հրամանները»։ Անմիջական պատերազմի ոչ մէկ սպառնալիք կը տեսնէ։ Ծանօթ է որ Ճառուշեսկու «ընկերվարական» միակ երկիրն է որ յարաբերութիւն կը պահէ Իսրայէլի հետ եւ մասնաւոր մտահոգութիւն ալ չունի, ինչպէս Մոսկուա, ի տես Արեւմուտքի Չինաստանի ծախած զէնքերուն։ Իր մերժումով, Ճառուշեսկու կ'ուզէ հասկցնել ուրեմն, որ չուզեր զինել Վիէթնամը Չինաստանի դէմ։

## ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ «ԱՆԹԷՆ 2»ի միջադէպը կը շարունակէ ժխոր հոսեցնել։ Ծանօթ է, որ Երկուշաբթի գիշեր «Ժամանակի Հարց» մակագրին ընթացքին բուռն բանավէճ մը ծագած էր Իւմանիթէի խմբագրապետ՝ Անտրիէօյի եւ փիլիսոփայ Կլիւքսմանի միջեւ Վիէթնամի շուրջ (գաղթականներու նաւուն առթիւ)։ Համայնավար լրագրողին համար գաղթականներ չկան այլ՝ հին վարչակարգին «կարօտով» տառապողներ, բայց երբ մտածուի որ ցարդ 200 հազար հոգի իրենց հայրենիքը ձգած են բաւական կը մեծնայ այդ «կարօտցող»ներու քանակը։ Անտրիէօյի համար այս ամբողջ պատմութիւնը «քաղաքական մեծ գործողութիւն մըն է »վարկաբեկելու համար Վիէթնամը, ուր դացեր է բայց վերադարձին աճապարող չէ գտեր իր տպաւորութիւնները առնելու համար։ Քլիւքսմանի համար յստակ է՝ կարեւոր չէ կարծիքը մարդու մը, որ «յիսուն տարի սուտ խօսած է Ռուսիոյ մասին», Անտրիէօ կ'ուզէ որ ներողութիւն խնդրուի, «կուտան - կ'առնեն» եւ երբ Անտրիէօ կը ձգէ կ'երթայ, Կլիւքսման կը հետեւի, չուզելով չահագործել իր առաւելութիւնը։ Իւմանիթէ տեսակցութիւն մըն ալ տպած է Հօ Շի Մինհ - Քաղաք (նախկին՝ Սայկոն) արքեպիսկոպոսէն, որ կը հաստատէ թէ «կրօնական հալածանք չկայ, կրօնական բացարձակ ազատութիւն ունինք, կրօնական պատճառներով բանտարկութիւն չկայ, թէեւ քահանաներ, կաթողիկէներ կրնան բանտ ըլլալ կամ վերադաստիարակութեան կեդրոններ, բայց իրենց անձնական յանցանքներուն համար»...։

## ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՆ ՈՒ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՔԻՆ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 17-21)

ՊԷՏՔ Է ՍԱՆՁԵԼ

«Վաղուց էր, շատ վաղուց, գրեթէ վեց տասնամեակ ինչ թերթերը Հայութեանը վերաբերող այս կարգի լուրեր չէին գուժել. հայկական թաղերը են-թարկւում են աւերածութիւնների, սպանւում է հայազգի խաղաղ բնակչութիւնը, պղծւում են սրբութիւնները, հազարաւոր Հայեր մնացել են անօթեւան, բազմաթիւ ընտանիքներ լքում են իրենց տները եւ ապաստան որոնում այլ շրջաններում... Թւում է, թէ այս տողերը քաղուած են շատ տասնամեակներ առաջ հաղորդուած տեղեկութիւններից։ Սակայն, աւաղ, լուրերը այսօրուայ լրագրերից են, այս օրերին վերաբերող։

Սիրտ կանգնեցնելու չափ անակնկալ էին, անսպասելի՝ լիբանանեան գաղթօջախի գլխին պայթած այս աղէտները։ Այնքան անսպասելի, որ չնայած երկուերեք տարի է, ինչ այս սպառնալից վիճակը շարունակւում է, այնուամենայնիւ մենք չենք կարողանում հաշտուել այն իրողութեան հետ, որ սփիւռքի ամենահոծ, ամենակազմակերպուած եւ, մանաւանդ, ամենայուսալի, վտանգներից զերծ համարուող կենտրոնը այդպէս անհեթեթօրէն ջլատւում է, բեկւում։ Իսկ այս օրերին խօսքը ոչ թէ ջլատման մասին է, այլ ֆիզիքական ոչնչացման, Պէյրութի հայ ազգաբնակչութեան կանխամտածուած տեռորի մասին։ Չես ուզում հաւատալ, որ իրենց քրիստոնեայ յորջորջող աջ ուժերը կարող են այդպէս վայրագանալ եւ ււազակային ջարդի ենթարկել խաղաղ բնակչութեանը, Հայերին, որոնք միշտ էլ երախտագիտութեամբ լեցուն հանդէպ ասպնջական երկիրը, իրենց ձիրքն ու բազուկներն են բերել Լիբանանի բարգաւաճմանը, իրենց արաբ եղբայրների հետ միասին կիսել են երկրի հոգսերն ու դժուարութիւնները։

Այսօր Հայաստանի ժողովուրդը՝ գրող թէ գիտնական, բանուոր թէ գիւղացի, մեծից մինչեւ փոքրը՝ անհուն ցաւ ու տագնապ են ապրում իրենց հեռաւոր հարազատների բախտի համար եւ խորապէս վրդովուած երբեմնի ծաղկած ու խաղաղաւէտ մայրիների երկրի այս խուժդուժ կացութեամբ, յոյսով ու սրտատրոփ սպասում են, որ աշխարհի ողջախոհ ուժերն անյապաղ միջոցներ կը գտնեն բնականոն հունի մէջ դնելու լիբանանեան ժողովրդի, այդ թւում՝ այնքան մահ ու կոտորած տեսած հայ ընտանիքների կեանքը, եւ թոյլ չեն տայ, որ վայրագութիւնները շարունակուեն։

ՍԻԼՎԱ ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆ

×

ՉԱՓ ՉԿԱՅ ՄԵՐ ՑԱՍՄԱՆ ԵՒ ՎՐԴՈՎՄՈՒՆՔԻՆ

Լիբանանի ողբերգական իրադարձութիւնները սրտի ցաւ են պատճառում իւրաքանչիւր մարդու, ում համար թանկ է հարազատ ժողովրդի ճակատագիրը։ Նացիոնալիստական արկածախնդրութիւնները յարուցել են եւ շարունակում են յարուցել արիւնայեղութիւն, բռնութիւն, տեռոր։ Միայն վերջին շաբաթուայ ընթացքում Լիբանանի մայրաքաղաքում պահպանողական զօրամիաւորումների պրովոկացիոն ելոյթներին զոհ են գնացել տասնեակ խաղաղ հայազգի բնակիչներ, այդ թւում՝ ծերունիներ, կանայք ու երեխաներ։

Ինձ, մի մարդու, որն իր ողջ կեանքը նուիրել է աճող սերնդի դաստիարակմանը եւ ուսուցմանը, անասելի դժուար է հաշտուել այն մտքի հետ, որ ոմանք, ոտնահարելով բարու եւ մարդկայնութեան տարրական կանոնները, ոտնձգութիւն են կատարում երեխաների կեանքի նկատմամբ, ի շահ իրենց արկածախնդրական դիտաւորութիւնների։

Չկայ աւելի ծանր ու նողկալի յանցագործութիւն, քան դա, եւ չափ չկայ մեր ցասմանն ու վրդովմունքին աջ քրիստոնեայ ստահակների գործողութիւններից, նրանց գործադրած բռնութեան սանձարձակ կամպանիայից։

13 հազար մարդիկ մնացել են անօթեւան եւ նրանց թւում՝ նաեւ երեխաներ։ Անօթեւան մնացած երեխաներ, որոնք ստիպուած են ապաստան որոնել երկրի տարբեր մարզերում... Երեխաներ, որոնք բուժօգնութեան կարիք են զգում։

Մենք ապրում ենք խաղաղ երկնքի տակ։ Մեզ բախտ է վիճակուել մեր երեխաների համար ստեղծել լուսաւոր ու երջանիկ կեանք, նրանց դաստիարակել որպէս սոցիալիստական հայրենիքի արժանի քաղաքացիներ։ Ահա թէ ինչու մենք չենք կարող հաշտուել այն բանի հետ, որ Լիբանանում ֆաշիստամիտ տարրերը ոչնչացնում են տարեց մարդկանց եւ երեխաների, նիւթական եւ հոգեւոր արժէքներ։ Անհրաժեշտ է վերջ տալ տեռորին ու բռնութեանը։ Անհրաժեշտ է բռնել մարդասպանների ձեռքը, որ բարձրացուել է խաղաղ հայ բնակչութեան վրայ։ Ցանցագործներին չի յաջողուի անպատիժ մնալ։

ԹԵՐԵԶԱ ՇԱՄԱՄԵԱՆ
Հայկ. ՍՍՀ վաստակաւոր ուսուցչուհի

×

«Մամուլից վրդովմունքով իմացայ, որ Լիբանանի յետադիմական շրջանները, ձգտելով նորից շիկացնել իրադրութիւնը, վերջին ժամանակներս տեռորի կամպանիա են ծաւալել Պուրճ Համուտի եւ Պէյրութի արեւելեան այլ շրջանների հայ բնակչութեան դէմ։ Ժամանակին Եղեռնից փրկուած հազարաւոր Հայեր ապաստան գտան հիւրընկալ Լիբանանում։ Արաբական այդ երկիրը նրանց համար երկրորդ հայրենիք դարձաւ։ Այստեղ ծնունդ առաւ հայկական մի մեծ գաղութ, որի բնակչութիւնը միշտ ապրել է հաշտ ու խաղաղ Արաբների, երկրի այլ ազգութիւնների ներկայացուցիչների հետ։ Հայազգի աշխատաւորները գործուն մասնակցութիւն են ցուցաբերել Լիբանանի տնտեսական կեանքին, զարգացնել ազգային դեմոկրատական մշակոյթը։ Ազատութեան եւ անկախութեան համար լիբանանեան ժողովրդի մղած պայքարի ծանր տարիներին Արաբների հետ ուս ուսի տուած մարտնչում էին նաեւ Հայաստանի բազում զաւակներ։ Եւ ահա հիմա աջ քրիստոնէական ծայրայեղականները, ցանկալով թշնամանք սերմանել Լիբանանի ժողովուրդների միջեւ, հետապնդում են խաղաղ բնակիչներին, այդ թւում նաեւ Հայերին։

Լիբանանեան ծայրայեղականների այդ գործողութիւնները արդարացի վրդովմունք են առաջացրել։ Սովետական Միութիւնը՝ խաղաղութեան մեծ ջատագովը, միշտ եղել է ու կը լինի իսրայէլական ակրեսէօրների դէմ արաբ ժողովուրդների մղած արդարացի պայքարի կողմում։ Ես որպէս սովետական երկրի քաղաքացի, բողոքի ձայն բարձրացնելով Լիբանանում քաղաքացիական պատերազմի դէմ, պահանջում եմ դադարեցնել Իսրայէլի սանձազերծած արիւնահեղութիւնը Մերձաւոր Արեւելքում, վերջ դնել իմպերիալիզմի ու սիոնիզմի ոտնձգութիւններին»։

ՍՈՒՐԷՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
«Նայիրիտ» Գիտա-արտադրական միաւորման ապարատավարների պրիկատավար

# ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

(1978 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ ԵՒ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ԱՌԻԹՈՎ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

### ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ ՀԱՅԿ. ԺՈՂՈՎՐԴ. ԹԱՂԱՄԱՍԵՐՈՒՆ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒՄԸ

Սեպտեմբեր 30ի « զինադուլ »էն ետք, զինուորական գործողութիւնները կեդրոնացան Պուրճ Համուտի կամուրջներուն շուրջ: Զինեալներու հրետանին, ռմբակոծեց յատկապէս սառնարանի շէնքին մէջ թէ անոր շուրջ գտնուող արաբական զսպիչ ուժերու դիրքերը, որոնց հրետանին ուժգնօրէն հակազդեց, կրակը կեդրոնացնելով միլիսներու կողմէ արձակուած ռումբերու աղբիւրներուն վրայ:

Միաժամանակ՝ Պուրճ Համուտի Հայութիւնը բռնուեցաւ կրակէ անակնկալ աքցանի մը մէջ: Այսպէս՝

1978 Հոկտեմբեր 2ին, միլիսներու կողմէ անակնկալօրէն, սահմանափակ տարողութեամբ ու տեւողութեամբ գործողութիւններ կատարուեցան, որոնց արգելք հանդիսացան հայ տղաքը: Միւս կողմէ, սուրիական պատասխանը կը ստիպէ որ անոնք լքեն իրենց դիրքերը եւ ետ քաշուին: Փոխադարձ ռմբակոծումները պատճառ կը դառնան նիւթական վնասներու, զոհեր խլելով շրջանի բնակիչներէն:

1978 Հոկտեմբեր 3ին, կը կատարուի Սուրխացիներուն վրայ յարձակում գործելու նոր փորձ մը՝ Հայերով բնակուած թաղեր եղբող շրջաններէ: Հայկական կոմիտէները կը միջամտեն եւ արգելք կը հանդիսանան անոնց մուտքին: Տեղի կ'ունենայ զինեալ բախում, որու հետեւանքով վիրաւորներ եւ մեռեալներ կ'իյնան երկու կողմերէն:

1978 Հոկտեմբեր 4ին, հրետանին կուէ՝ կամուրջներուն շուրջ դիրք բռնած սուրիական ուժերուն եւ միլիսներու հրետանիին միջեւ: Բայց ռումբերը կը տեղան Պուրճ Համուտի վրայ. մեռեալներ եւ վիրաւորներ:

978 Հոկտեմբեր 5ին, հարիւր յիսուն միլիսներ հաւաքուած են Պուրճ Համուտը եղբող շրջաններէն ներս: Հայ ղեկավարներու հետ իրենց ունեցած խօսակցութեանց ընթացքին անոնք կը տեղեկացնեն թէ յարձակումը, զոր պիտի կատարեն կամուրջներուն վրայ, վերջ պիտի գտնէ ժամը 13ի շուրջ: Շրջանի հայ ղեկավարները կը փորձեն զանոնք համոզել, որ պէտք ապարդիւն յարձակումը տեղի չունենայ, բայց ի զուր... Նոյն օրը կէսօրէ ետք անոնք յարձակումի կ'անցնին Սիւփըր Շերման երկու հրասայլերով եւ քանի մը թեթեւ զրահապատներով՝ Պուրճ Համուտի շրջակայքէն (Պէյրութ գետի քովիկէն): Արդարեւ, քանի մը համարկէ ետք, հրասայլերը եւ զրահապատերը կը վերադառնան, իսկ միլիսները վերստին կը գրաւեն իրենց նախկին դիրքերը (« կամուրջներու կռիւ »ը տեղի չունեցաւ երբեք): Բայց հրետանիի մարտը կը վերսկսի եւ այնպէս կը թուի որ թիրախը Պուրճ Համուտն է: Մեծ թիւով վիրաւորներ եւ մեռեալներ, նաեւ՝ ծաւալուն քանդում:

Հոկտեմբեր 6, 7 եւ 8ին, Պուրճ Համուտի շրջանը կը շարունակէ արձակազէններու թիրախ հանդիսանալ: Գարաւէզօղեան բարեսիրական հաստատութիւնը կը կողոպտուի միլիսներու կողմէ: Կողոպուտի կ'ենթարկուի նաեւ Մեսրոպեան վարժարանը: Նախապէս կողոպտուած էր արդէն « Էհրամճեան » վարժարանը: Կը կատարուի նաեւ Պուրճ Համուտի շուկան կողոպտելու փորձ մը, որուն հետեւանքով նոր բախումներ տեղի կ'ունենան միլիսներուն եւ հայ տղոց միջեւ, որոնք կը միջամտեն:

Վրիժառութեան արարքներ կը կատարուին Պուրճ Համուտէն դուրս, յատկապէս Զալքա, Ժալ էլ Տիպ բնակող Հայերու դէմ, ինչպէս որ նախօրօք կատարուած են Հայկական ակումբներու վրայ, յատկապէս Մար Միխայէլի եւ Ամանոսի շրջաններէն ներս: Տասնեակ Հայեր կ'առեւանգուին. տեղի կ'ունենան զողութիւններ եւ վայրագութիւններ: Կը գտնուին սպաննուած Հայերու դիակներ:

1978 Հոկտեմբեր 8ին, զինեալ միլիսներ կը խուժեն Ջմմարի (Քեսրուան) Հայ Կաթողիկէ վանքէն ներս, որ կը պատսպարէր ռմբակոծուող թաղերէն հեռացած բազմաթիւ ընտանիքներ: Անարգ եւ վայրագ գրգռութիւններ կը կատարուին եկեղեցականներուն եւ պատսպարեալներուն դէմ: Հոս տեղին է յիշել թէ Փիէր Ճեմայէլ անձնապէս գացած եւ տեսնուած է վանքի մեծաւորին հետ, եւ ներողութիւն խնդրած է, « ցաւալի այդ պատահարներուն համար, որոնք գործն են անկարգ տարրերու »:

1978 Հոկտեմբեր 9ին, շատ խիստ ոճով յօդուած մը լոյս կը տեսնէ Թերթուկի մը մէջ: Ըստ այդ յօդուածին, կամուրջներուն դէմ կատարուած յարձակումին ձախողութեան պատճառը Հայերն են, « որոնք կռնակէն հարուածեցին մեր միլիսները... » ինչ որ բացայայտ յերիւրանք էր:

Հոկտեմբեր 26ին օճրափորձ մը կը կատարուի Հայկական Ցուցարձանին դէմ, որ կը գտնուի Ամիրիյէ (Ճեմայէլ ընտանիքի մէջնաբերդ Պիքֆայայի մուտքին): Յաջորդ օրն իսկ Փ. Ճեմայէլ եւ իր տղան Ամին Ճեմայէլ, Փաղանգաւոր կուսակցութեան պատասխանատուները, իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Խորէն Ա. Կաթողիկոսին « այս ցաւալի պատահարին համար, որ գործն է օտար ձեռքերու, որոնք կ'ուզեն թունաւորել մեր լաւ յարաբերութիւնները Հայերուն հետ »:

Այս բոլոր զրգռութեանց հետեւանքով Հայութեան ունեցած կորուստները կը պարզէն հետեւեալ մօտաւոր հաշուեկշիռը:

— Տասը հազար գաղթականներ, որոնք պատսպարուեցան Թրիփոլիի, Այնճարի եւ Պէյրութի արեւմտեան թաղերուն մէջ: Ներկայիս անոնց մեծ մասը վերադարձած է (բացի քանի մը հարիւրէն, որոնց տուները քանդուած ու անբնակելի են):

— 65 մեռեալ (Պուրճ Համուտ, Էշրէֆիէ, Ժէլ էլ Տիպ, Անթիլիաս, Տորա, Խալիլ Պատաուի եւ Հաճըն թաղերէն):

— 300 քանդուած բնակարան: Կարգ մը թաղեր, ինչպէս Խալիլ Պատաուի, քանդուած են 80 առ հարիւր համեմատութեամբ:

— Պուրճ Համուտի շուկայէն ներս հարիւրի շուրջ քանդուած վաճառատուներ:

— Տովեղերքի ճարտարարուեստական գօտիէն ներս աւերակ մնացներ: Մեծ թիւով գործարաններ քանդուած են, բայց ցարդ քանդուած գործարաններուն ամբողջական ցանկը չէ կազմուած: Յամենայն դէպս վնասները կը հասնին տասնեակ միլիոններու, իսկ միւս կողմէ՝ կը բազմապատկեն անգործներու թիւը:

— Պաուշըրիէի ճարտարարուեստական կեդրոնին մէջ հարիւրէ աւելի աշխատանոցներ հետեւողական ձեւով կողոպուտի ենթարկուած են:

— Հոկտեմբերի բախումներուն հետեւանքով՝ Հայութիւնը ունեցաւ երեք հարիւր վիրաւորներ, որոնց յիսունը ծանր վիճակի մէջ կը գտնուին:

×

Եզրակացնելով, փորձեցինք համառօտ պատկեր մը տալ հակահայ այն զրգռութեանց մասին, որոնց միակ նպատակն է մեր ժողովուրդը մխրճել, հակառակ իր կամքին, այս անհեթեթ պատերազմին մէջ: Միաժամանակ՝ այս բոլոր արարքներուն լոյսին տակ, կ'ուզենք որ յստակ դառնայ լիբանանեան որեւէ կողմի համար, որ Հայութիւնը ոչ լիբանանցիութեան եւ ոչ ալ հայրենասիրութեան դասերու պէտք ունի: Մենք կառչած ենք Լիբանանին եւ անոր գոյութիւնը իմաստաւորող արժէքներուն. գիտենք նաեւ ի հարկին ամէն գնով պահապան ու պաշտպան կանգնիլ այս հայրենիքին: Հայրենասիրութիւնը ազգային աւանդ է մեզի համար:

ՍԱՐԳԻՍ ԹՈՒԽՄԱՆԵԱՆ

«Ազդակ», Նոյ. 15/16

# ԱՆԳԼԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

— о —

Տնտեսական քաղաքականութեան ամէնէն կարեւոր յաջողութիւններէն մէկը, ներկայիս, կ'արձանագրէ Անգլիան, Արեւմտեան աշխարհին մէջ: Վարչապետը՝ Ճէյմս Քալական, Աշխատաւորական, ընտրական անխուսափելի նկատուած պարտութիւն մը յաղթանակի վերածեց:

Յաջողութեան « գաղտնիքը », ինչպէս կ'ընդունին բոլորն ալ, վարչապետին քաղաքականութիւնն է աշխատավարձքերուն յաւելումին մէջ: Արդարեւ, պայքարելու համար դրամահոսութեան դէմ՝ վարչապետը կը պահանջէ յաւելումի սահմանափակում մը, տարեկան 5 առ հարիւր: Առնկա ճիշդ առաջադրութիւն մը կը նըկատուի, եւ վարչապետը իր այս քաղաքականութիւնը կը պաշտպանէ Չըրչիլին վերագրուած պատմական յամառութեամբ, կարծես հարցը Անգլիոյ ծովափներուն պաշտպանութիւնը ըլլար՝ ընդդէմ գերման յամաքահանումի վտանգին:

Ճէնըրըլ Մոթորսի երկու գործատուներուն բանուորները, վերջերս, կը մերժեն իրենց արհեստակցական միութիւններուն վարիչներուն գործադուլի պահանջը: Երկու հաւաքական ժողովներու ընթացքին, 13.000 եւ 3.000 բանուորներու ներկայութեամբ, վարչապետին առաջադրութիւնը լաւագոյն միջոցը կը նկատուի դրամահոսութեան առաջքն առնելու համար:

Անշուշտ՝ կան տարբեր կարծիք ունեցողներ: Ֆորտի աշխատաւորները չափաթներէ ի վեր գործադուլի մէջ են եւ կը պահանջեն 5 առ հարիւրէն առաւել յաւելում: Այլ արհեստակցականներ կը պնդեն, թէ պիտի չընդունին վարչապետին առաջարկը: Ածուխի հանքագործները կրնան ծալել իրենց ձեռքերը:

Այսուհանդերձ, կը տիրէ այն համոզումը, թէ վարչապետին « ինքնասահմանափակման » քաղաքականութիւնը լուծումներէն ամէնէն գործնականն է: Հանրային կարծիքի քննութիւն մը ցոյց կուտայ 66 տոկոսի համամտութիւն: Բուն աշխատաւորներուն, այսինքն՝ արհեստակցականներու անդամներուն 69 տոկոսը նոյնպէս համակարծիք է:

Առնկա ապշեցուցիչ երեւոյթ է երկրի մը մէջ, ուր աւանդաբար աշխատաւորները համերաշխ եւ իրարու զօրավիգ կենալու կեցուածք մը կը կիրարկեն: Դեռ անցեալ ամիս, արհեստակցականներուն ընդհանուր չարժումը՝ Արհեստակցական Միութեանց Համագումարը (Թրէյտ Իւնըյընս Քոնֆերընս) մերժումի բանաձեւը կը կիրարկէր: Նոյնը կ'ընէր Արհեստաւորական կուսակցութիւնը:

Վարչապետը տեղի չի տար: Կը յայտարարէ, թէ մազաչափ մը իսկ պիտի չզիջի: Ո՛չ նկատի պիտի առնէ իր կուսակցութեան ձախ հատուածին եւ ոչ ալ արհեստակցական միութիւններուն ղեկավարներուն պահանջները: Գուլտոկի կեցուածքը իր արդիւնքը կուտայ: Նոյնիսկ Թորի մամուլը կը գրուատէ վարչապետը. հանրութիւնն ալ զօրավիգ կը կենայ վարչապետին: Առնուազն այդ ցոյց կուտան արդիւնքները:

Հոկտեմբերին վերջերը, Աշխատաւորական կուսակցութիւնը յաղթանակ մը կ'ապահովէր մասնակի ընտրութեան մը մէջ, Սկովտիոյ սահմանագլուխին: 1974ին, Աշխատաւորները հազիւ 2.740 ձայնի առաւելութիւնով կ'ապահովէին աթոռ մը այդ շրջանին մէջ: Բոլորին կարծիքն այն էր, որ պարտութիւնը անխուսափելի էր: Արդ, աթոռը կրկին Աշխատաւորականներուն վերապահուեցաւ, այս անգամ 3.112 ձայներու տարբերութեամբ: Նոյն ժամանակաշրջանին կատարուած հանրային կարծիքի քննութիւն մըն ալ ցոյց կուտար, որ 47,5 – 42 համեմատութեամբ յաղթանակը կրնար պատկանիլ Աշխատաւորականներուն, ընդհանուր ընտրութիւններուն պարագային:

Թ. Ա. Թ.

# ՀԱՅԿ. ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

— о —

Մինչ արեւմտեան Պէյրութի, Այնճարի, Զահլէի, Թրիփոլիի եւ Ալէյի մէջ հայ աշակերտը հետզհետէ կը վերագտնէ հայկ. վարժարանին շունչն ու ջերմութիւնը, անապահովութեան սպառնալիքին տակ գտնուող արեւելեան թաղերու հայ աշակերտութիւնը տակաւին կը սպասէ ուսումնական իր վերամուտին: Այս ուղղութեամբ լուսաբանուելու առաջադրանքով, Պէյրութի մեր պաշտօնակիցը՝ « Ազդակ », տեսակցութիւն մը ունեցած է Լիբանահայ Ազգային Վարժարաններու Ուսումնական Խորհուրդի ատենապետ Պ. Գէորգ Գանտահարեանի հետ: Հարցազրոյցէն կը պարզուի, որ Ուսումնական Խորհուրդը՝ դպրոցներու վերաբացման համար նախապատրաստական աշխատանքներ տանելու նպատակով, յանձնարարած է վարժարաններու տնօրէններուն զբաղիլ հաստատութեանց քանդուած եւ վնասուած բաժինները վերաշինելով, ներկայ գտնուիլ օրական երկուքէն երեք ժամ դպրոցին մէջ եւ ապահովել գրենական պիտոյքներ, դասագիրքեր, ուսուցիչներու միջոցով կապ պահել ծնողքներու հետ, ինքնաշխատութեան յարմար դասագիրքեր տրամադրել անոնց զաւակներուն:

Խօսելով ազգային վարժարաններու կացութեան մասին, Պ. Գանտահարեան ըսած է, թէ ազգային 21 վարժարաններէն միայն չորս նախակրթարան եւ մէկ երկրորդական ուսման բաժիններ վերաբացուած են (Այնճարի «Յառաջ» քոլէժի զոյգ բաժինները, Զահլէի, Թրիփոլիի եւ Ալէյի նախակրթարանները): Ռումբի պատճառով ամէնէն ծանր կորուստը ունին Նոր Ամանոսի « Էհրամճեան » (որ նաեւ կողոպտուած է), Հաճընի « Սահակ – Մեսրոպեան », Խալիլ Պատաուիի « Ռուբինեան », Նոր Մարաշի « Քառասուն Մանկանց » եւ Ժիհէթաուիի « Զաթիկեանեան » վարժարանները:

Ինչ կը վերաբերի ուսուցիչներուն եւ տնօրէններուն, անոնցմէ մաս մը երկրէն հեռացած է. մաս մըն ալ Այնճար կամ Հալէպ ապաստանած է:

Դպրոցներու վերաբացումը նախատեսուած է Յունուարին: Այդ պարագային կը յառաջանայ հարց մը՝ ինչպէս դարմանել 1978ի քանի մը ամիսներուն ստեղծած բացը, կրթական ծրագիրներու գործադրութեան իմաստով, որպէսզի աշակերտը չտուժէ: Այս հարցին ի պատասխան Ուսումնական Խորհուրդի ատենապետը ըսած է. « Կը մտածենք տնօրէններու, ուսուցիչներու եւ մասնագէտներու մասնակցութեամբ խառն յանձնախումբ մը ստեղծել, յառաջիկայ տարեշրջանի հայագիտական նիւթերուն գծով խտացեալ ծրագիր մը պատրաստելու համար, նկատի ունենալով որ Պետութիւնը ինք հաւանաբար նոյնը ընէ մնացեալ դասերուն առընչութեամբ: Այդ ձեւով, կրթական տարին վեցուկէս ամսուան ծրագրի մը մէջ խտացնելով, կարելի կ'ըլլայ կորսուած ամիսներու վնասը դարմանել: Այս ուղղութեամբ նախընթաց փորձառութիւն մը ունինք արդէն, որովհետեւ երկամեայ պատերազմի աւարտին՝ կրցանք տասը ամսուան խտացեալ ծրագրով մը ամբողջացնել կրթական երկու տարեշրջանի պահանջները »:

Անդրադառնալով դպրոցներու վերաշինութիւնը եւ անոնց անձնակազմերու թոշակը ապահովելու համար ձեռք առնուելիք նիւթական միջոցներու, Պ. Գանտահարեան դիտել տուած է, որ վերաշինութեան կամ այլ ծախքերու պարագային, ազգային իշխանութիւնը յանձնառած է փոխատուութիւն կատարել խընդրոյ առարկայ դպրոցներուն, որպէսզի անմիջապէս կարենան անհրաժեշտ աշխատանքներուն ձեռնարկել եւ պատրաստուիլ վերամուտին: « Մեզի համար աւելի լուրջ մտահոգութիւն է դպրոցական անձնակազմերուն նիւթապէս տէր

## ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

21 Նոյեմբեր 1978

«Յառաջ»ի տնօրէնուհի՝
Տիկին Արփիկ Միսաքեանի
Փարիզ

Յարգելի Տիկին,

Վահան Թէքէեանի ծննդեան հարիւր-ամեակի հանդիսութեան առթիւ «Յառաջ»ի Հոկտ. 26ի համարին մէջ լոյս տեսած ձեր «Տպաւորութիւններ եւ խորհրդածութիւններ»ու մէջ, որպէս կազմակերպիչ Կեսարիոյ եւ շրջանի Հայրենակցական Միութեան անունը միայն յիշելով ձեր քննադատութեանց աննպաստ անդրադարձը անժխտելի է մեր Միութեան վրայ եւս:

Ինչպէս նաեւ այս հանդէսին մի միայն թերութիւնները մատնանշած էք, անտեսելով յաջող կողմերը, ինչ որ միակողմանի եղած են ձեր դատումները, յետոյ կրնա՞ք ըսել որ որեւէ հանդիսութիւն առանց թերութեան կրնայ կատարուիլ Փարիզի եւ շրջանի հայաշատ վայրերուն մէջ:

Արդ, այս երկրորդ ոգեկոչումը՝ ինչպէս «Յառաջ»ի մէջ իսկ քանիցս երեւցած ծանուցումներով կը յայտարարէին, կազմակերպուած էր Կեսարիոյ Հայրենակցականի եւ Հ. Բ. Ը. Մ.ի կողմէ, յայտագրի մասին գոյացած յատակ համաձայնութեամբ:

Մէթր Շաւարշ Սեւյօնքեանի որոշուած 45 վայրկեանի տեղ 75 վայրկեան տեւող բանախօսութիւնը շատ տեղ գրաւած էր ձեր գրութեան մէջ:

Աւելին դեռ. հակառակ մեզի եղած հաւաստումին, բարձրախօսի գոհացուցիչ վիճակին մասին, այս գործիքը խանգարուած էր: Ասոր հետեւանք սրահին վերն ու վարը լեցուած բազմութիւնը չկարողանալով հետեւիլ հանդիսութեան, ծայր տուած ներկաներուն խօսակցութեան աղմուկը անլսելի կը դարձնէր բանախօսութիւնները:

Այս էր պատճառը ձեր մատնանշած հաղորդակցութեան պակասին բանախօսներու եւ ունկնդիրներու միջեւ, տարեց ու երիտասարդ — այս վերջինները շատ աւելի ներկայ քան գրուածը — ու ոչ ձեր ակնարկած տարիքի անպատշաճ հարցը զոր չարժեր վեր առնել:

Հաւատարիմ իր կոչումին մեր Հայրենակցականը պարտականութիւն նկատած էր ծաղումով՝ կեսարացի մեծ բանաստեղծի հարիւրամեակի յոբելեանը տօնել իր նախաձեռնութեամբ, Փարիզի Հայկական Բարեգործականի եւս ուզելով իր մեծանուն անդամին յիշատակը յարգել, կը միանար մեզի, արամադրելով սրահ, բանախօս ու գեղարուեստական անհամեմատ ստուարաթիւ մասնակցողներ, որոնց տեղ տուած էինք, պահելով միայն երկու արտասանողներ եւ մեր Միութեան ֆրանսերէն խօսող բանախօսը:

Այս վիճումը, բացատրելի է, ազգանուէր մեծ կազմակերպութեան հանդէպ համարումով որ տիրող դեր կը կատարէր:

Ներկայ ճշդումին կը խնդրենք «Յառաջ»ին մէջ տեղ տալ յանուն արդարութեան:

Յարգանօք

ՅԱԿՈԲ Ս. ՎԷԶԻՐԵԱՆ

ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ»Ի.— «Յանուն արդարութեան» (թող այդպէս ըլլայ...) տեղ տուինք վերոյիշեալ գրութեան: Կրկնութիւններէ խուսափելու համար, պիտի չծանրանանք հոն պարզուած ինքնագոհ մտայնութեան վրայ: Քանիցս պարզած ենք մեր տեսակէտը այն ւանընդունելի անհանդուրժողութեան մասին, որ գոյութիւն ունի որեւէ քննադատութեան հանդէպ: Այս երեւոյթը այլեւս ախտաբանական դարձած է եւ արգելք է թէ՛ բարելաւումի, թէ՛ յառաջդիմութեան:

կանգնելու հարցը: Այս հանգրուանին, Ուսումնական Խորհուրդը յանձն առած է ուսուցիչներուն եւ տնօրէններուն նիւթապէս նեցուկ կենալ, հակառակ անոր որ աշակերտներէն եկամուտ չունի: Առ այդ, որոշուած են նուազագոյն եւ առաւելագոյն սակեր՝ մեր անձնակազմին համար, մինչեւ 800 լիր. ոսկի ամսական ստացող ուսուցիչներուն վճարել 400 ոսկի, իսկ 800էն վեր ստացողներուն՝ 600 (ներառեալ տնօրէնները): Անշուշտ որ կ'անդրադառնանք թէ այս միջոցը բաւարար չէ, մեր անձնակազմին դժուարութիւնները հարթելու համար: Այսուհանդերձ՝ կը մեկնինք ուսուցիչը պատնէշին վրայ կանգուն պահելու սկզբունքէն. իսկ եթէ համեմատական վճարումներու դրութիւն չգործածեցինք եւ կառչեցանք նուազագոյն եւ առաւելագոյն սակերու այս ձեւին, պատճառը այն է որ բոլորն ալ ենթարկուեցան նոյն աղէտին»:

## ԴՈՂԱՐԿՈՒԷ ԴՈՂԱՐԿ

ՍՈՖԻԱՅԻ «Ժողովրդական լուսաւորութիւն» հրատարակչականը լոյս ընծայած է Ակադ. Գէորգ Բրուտեանի «Իմաստասիրութիւն երկխօսութիւններում» գիրքը, զոր պուլկարերէնի թարգմանած է Տոքթ. Յովհաննէս Համբարձումեան: Հատորին յառաջաբանը գրած է պուլկար փիլիսոփայ Տոքթ. Ազարիա Փոլիքարով:

## ՏԱՆԻԷԼ ԺԵՐԱՐ ՕԼԻՄՓԻԱՅԻ ՄԷՋ

— Օ —

ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹԻՆ՝
ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏ

Նոյեմբեր 20ին իրիկունը, երկար սպասումէ ետք, որ բոլորին անհամբերութիւնը գրգռեց, Տանիէլ Ժերար յայտնուեցաւ բեմին վրայ, երիտասարդ եւ եռանդուն, իր նուագախումբին մէջտեղը, ինչպէս կ'ըսէ արդէն առասպելը՝ կերպարանքովը մարդուն, որ ծնած է սեւ գլխարկը գլխուն, կիթառը թեւին տակ, շարժուձեւը զուսպ եւ որքան արտայայտիչ, մաքուր ձայնը, որ կ'երթայ պատերէն անդին եւ կ'արձագանգէ մեր սրտերուն մէջ:

Երգիչ - երաժիշտ — բանաստեղծ, որ մէկ մարմին կը կազմէ նուագախումբի մը հետ, բացառիկ, հիանալի կազմուած մէկ կողմէ փչարական եւ լարային գործիքներ, միւս կողմէ կչռոյթներ: Իւրաքանչիւրը բաղկացած լաւագոյն մասնագէտներէ, Փրանսացի թէ անգլեւամերիկեան:

Ծայրէ ծայր լեցուն սրահ, երազային մթնոլորտ, ինքնավստահ Տանիէլ Ժերար մը գտանք, որ չի վարանիր ըսելէ «Յառա՛ջ, Հայեր» ինչպէս ուրիշներ կ'ըսեն՝ «Յառա՛ջ, Ֆրանսա», սկսելու համար երգել «Թի լայ-լայ»ը եւ պոռալ «Այո՛, ես եմ, հայր, ի՞նչպէս ես, աղէ՞կ ես», ապա բեմ հրաւիրելով Անտոն Գարասը, որ այլ յաջող կտորներու կողքին, նուագեց «Երրորդ մարդուն» ծանօթ եղանակը, այնքան սիրելի մեզի՝ երիտասարդներուս, եւ նուազ երիտասարդներուն:

Միւս կողմէ, Տանիէլ Ժերար, դրոշմելով հանդերձ երեկոյթը իր երգերուն անհատականութեամբ, կրցաւ ընդլայնել իր երգացանկը մերձաւոր անցեալի մը եղանակներով:

Իսկապէս միւզիք — հոլի քաջ ծանօթութիւնն ունեցող մըն է այս տաղանդաւոր Տանիէլ Ժերարը որ կրնայ իր դրօշին տակ համախմբել տարբեր ճաշակի տէր մարդիկ: Պատւօ՛, Տանիէլ Ժերար, որ իր հռչակաւոր երէցին հետ՝ Շառլ Ազնաւուրի բայց տարբեր ձեւով, աշխարհի մէջ կը տարածէ Հայերուն եւ Հայաստանի հռչակն ու գոյութիւնը:

Երկա՛ր ապրէք Տանիէլ Ժերարի, չարունակելի իր «Հելօյիզ» յաջորդ երգով:

ՓԵՆԻ ԱԹՄԱՃԵԱՆ

## ՀԱՅԱՍՏԱՆ

### ՔԱՆԴԱԿԱԳՈՐԾ Լ. ԹՈՔՄԱՃԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Լեհաստանի Օրոնսկօ գիւղին մէջ տեղի ունեցած միջազգային քանդակագործական մրցումին յաղթական հանդիսացած է Երեւանէն Լեւոն Թոքմաճեան, որուն յանձնուած է Լեհաստանի Նկարիչներու Միութեան մեծ մրցանակը: Հայ արուեստագէտը մրցանակը շահած է դեղին աւազաքարէ պատրաստած «Զան - գեզուրցի կինը» քանդակին համար, որ դրուած է ժամանակակից Լեհական ճարտարապետութեան կեդրոնը: Քանդակագործը երկու ամիս աշխատած է տեղւոյն արուեստանոցներուն մէջ: Թէեւ քանատացի եւ ճափոն մրցակիցներր եւս պարգեւներու արժանացած են, սակայն դատակարգը եւ մամուլը միահամուռ կերպով Լ. Թոքմաճեանը համարած են մրցումի լաւագոյն աշխատանքի հեղինակը: Սակայն հայ քանդակագործին առաջին յաջողութիւնը չէ: Իր «Թռչող աբաղիլներ» մարմարակերտ գործը երկու տարի առաջ Ա. մրցանակի արժանացած է Եուկոսլաւիոյ Փրիլէփ քաղաքին մէջ կազմակերպուած «Մարմար-76» միջազգային քանդակագործական սիմփոզիոմին: Ներկայիս այդ քանդակը կը զարդարէ քաղաքին գլխաւոր փողոցներէն մէկը, որ կը կրէ Թիթոյի անունը: Լ. Թոքմաճեանի գործերը տեղ գտած են Խորհ. Միութեան թանգարաններու եւ պատկերասրահներու մէջ, ցուցադրուած են Լեհաստան, Հունգարիա, Չեխոսլովաքիա, Հոլանտա, Արեւմտեան Գերմանիա եւ այլ երկիրներ:

### ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ԿԸ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԻՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Տըպլինի մէջ տեղի ունեցած է իռլանտացի երախաներու նկարչական մըրցումը, Երեւանի մանկական նկարներու ցուցահանդէսին մասնակցելու իրաւունք ձեռք ձգելու համար: Աւելի քան երկու հազար երախաներ նկարներ ղրկած են մրցումի կազմակերպիչ մարմնին՝ «Այրիշ Փրէս» թերթի լրագրողներուն: Դատակազմը ընտրած է հարիւր լաւագոյն նկարներ, որոնք յանձնուած են խորհըրդային դեսպանատան փոխադրուելու համար Երեւան:

### Ա. ՑԻՑԻԿԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ ՍՈՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

Սոֆիայի մէջ տեղի ունեցած խորհըրդային մշակոյթի օրերու ծիրին մէջ ջութակահարուհի Անահիտ Ցիցիկեանի նըւագահանդէսները յաջող անցած են: Պուլկար ձայն-հեռատեսիլը արձագանգած է հայրենի արուեստագիտուհիի նուագահանդէսներուն:

## ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

# ԽՕՍԷՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԾՈՎԸ ՀՐԱՊՈՒՐՈՒՄ Է

4.

Ներսէհ Ջավուշը մանր ծիծաղեց:

— Ձեր հոտառութիւնը գերազանց է, բէյ:

— Բարեկամը բարեկամին շուաքից էլ կը ճանաչի, մինբաշի աղա, — ասաց Շեհերէզդին բէյը: Իսկ ձեր անունն ամէն տեղ է: Ուրախ եմ: Ես տղամարդու պէս կատարեցի ձեր պահանջը՝ բերի երեխաներին: Հիմա հերթը ձերն է, Ներսէհ Ջավուշ մինբաշի, սկսենք առեւտուրնիս:

Զօրապետը նրան հրաւիրեց նստել: Թաթուլ խմբապետը գորգ փռեց ուռենու ստուերի տակ, զօրապետի ակնարկով օղի բերեց: Բէյը նստեց, նայեց մօտը հլու հնազանդ կանգնած եղբօրը:

— Քեզանից վաճառական չի դուրս գայ, մօ՛րս զաւակ: Աւելի լաւ է գնաս մոլլա դառնաս:

Նա ծիծաղեց եղբօր չփոթութեան վըրայ, Ներսէհ Ջավուշին ասաց, որ ինքը հարիւր եօթանասուն ութ երեխայ է բերել: Զօրապետը, սակայն, դրանով չուրախացաւ եւ ասաց, թէ ինքը աւելին էր սպասում: Բէյը ձեռքերը տարածեց:

— Կ'ուզէք կտրեցէք իմ վիզը, Ներսէհ Ջավուշ մինբաշի: Այդ էր, էլ չունեմ: Դրանք էլ զուտ ոսկով եմ գնել, հաւաքել տառապանքով: Հաւատացած եմ, որ վնասը կը ծածկէք ձեր ազնիւ ձեռքով:

Ներսէհը ցասկոտ նայեց նրան:

— Էլի՞ ձեր շահի ետեւից էք միայն, բէյ:

— Արհեստս է, ժպտաց բէյը: Հարցրու Խորէն աղային, մենք կաթի եղբայրներ ենք: Ուրտե՞ղ է:

Զօրապետը չպատասխանեց: Ձերքէզ Շեհերէզդին բէյը զրոյցի գլուխը շուռ տուեց, սկսեց թանձր գովաբանել մինբաշուն: Ասաց, թէ նրա անունը մինչեւ Պոլիս է հասել, թէ նրա սարսափը մեծ է ամենուրեք: Նաեւ ասաց, թէ ինքը անչափ յարգում է քաջ մարդկանց եւ առեւտրի մէջ երբեք նրան չի խաբի:

Մի-մի բաժակ օղի խմեցին: Զօրապետը Աղամնուն պատուիրեց թէյ պատրաստել: Բէյը անհամարձակ հարցրեց.

— Ներող եղէք հարցիս համար, մինբաշի աղա, ձեր ֆիդայիների մէջ կի՞ն կա՞յ:

— Կէսից աւելին: Ներսէհ քրքջաց: Ձեր պատուական կառավարութիւնը կանանց հետ աւելի եռանդով է կռւում, քան իր թշնամի բանակների դէմ: Ձեր երկիրը ահ ունի կնիկ - արմատից, նամուսներդ սիրե՛մ:

— Է՛, այո, երկիւղած զոչեց բէյը: Եւ ի՞նչպէս է գլխին գդակ դնում էնվեր փաշան:

Բէյը հրաժարուեց նորից օղի խմելուց, բայց հաճոյքով խմեց պղնձէ գաւով թէյը, որ Աղամնին էր ուղարկել:

— Առեւտուրն օրհնուած է Աստծուց, մինբաշի աղա: Առեւտուրը կատակ չի սիրում: Վճարեցէք ապրանքիս գինը՝ իւրաքանչիւր երեխայի գլխի համար չորս ոսկի, ի մի գումարեալ՝ եօթ հարիւր ութ: Տուէք եւ բարի ճանապարհ ձեզ: Բախտաւոր եմ ձեզ նման կտրիճի հետ բարեկամանալուս համար:

Ներսէհ Ջավուշը չար նայեց բէկին: Սրա յօնքն անգամ չծռուեց, թէեւ նկատեց նրա խիստ հայեացքը: Թէյը խմում էր հանդարտ, կում-կում՝ փչելով գաւաթին: Զօրապետը որոտաց.

— Բայց դուք մի՞թէ կատակ չէք անում, բէյ:

— Վալլա՛հ, ո՛չ: Առեւտուր է: Նա թեքուեց դէպի Ներսէհ Ջավուշը: Ես դեռ ձեզ շատ պէտք կը գամ, մինբաշի աղա: Նոյնիսկ Մուհամմէդ մարգարէի օձիքը վաճառականի բռան մէջ էր:

Ներսէհ Ջավուշը բէյի բուռը համրեց նրա ուզած գումարը: Բէյը ոսկին տեղաւորեց փոքրիկ, զօրաւոր խուրջինում, որ միշտ գօտուց կախած էր պահում, մի հանգով կուլ տուեց թէյի մնացորդը ու վեր կացաւ:

— Ճանապարհդ բարի, Ներսէհ Ջավուշ: Մի բան էլ է ուզնում փորս, պէտք է հարցնեմ: Երէկ ձեր ոտնաձայնը Թոքատի կողմից էր գալիս, ի՞նչպէս էք այսօր այստեղ:

Հազարապետը ծիծաղեց զոհ.

— Աստուած մեզ թեւեր է տուել, բէյ աղա: Մենք թեւաւոր ենք:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(201 – Շար.)

ՇԱՒԻԼ.— Տէր եւ Տիկին Գրիգոր եւ Լուսընթագ Կիւլեան, Օր. Շաքէ Կիւլեան, այրի Տիկին Փեփրոն Պաքոյեան եւ զաւակները (Երեւան) կը ծանուցանեն իրենց եղբօր, տագրոջ, հօրեղբօր, հօրեղբօր զաւկին՝

ՀԱՐԳԻՒ ԿԻՒԼԵԱՆԻ

(82 տարեկան, Եալովա, Միջագետ)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 28ին, Վիրոֆլէի հիւանդանոցը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ, Դեկտ. 1 ժամը 10.45ին Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Շաւիլի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Ողբացեալին եւ ընտանիքին փափաքին համաձայն, ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Բնակարանի հասցէ.— 1, Ռիւ Ֆոնթէն Հանրի Դ., Ռեզիտանս Պարկէ, Շաւիլ:

Ոչ մէկ մահագդ ղրկուած ըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Գր. Կիւլեանի եւ Օր. Շաքէ Կիւլեանի:

×

Այս տխուր առթիւ Կիւլեան ընտանիքը 100ական ֆր. կը նուիրեն Կապ. Խաչի օգնութեան կայանին, Շաւիլի չափահասներու հայերէնի դասընթացքներուն (ստանալ «Յառաջ»էն), Լիբանահայ աղէտեալներուն եւ «Յառաջ»ին:

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Եղիա Թօփալեան եւ զաւակը՝ Սեւրիկ, այրի Տիկին Մարիամ Կէօսէճեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Դեկտ. 3, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին իրենց զաւկին, եղբօր, թոռնիկին՝

ԱՐԱՄ - ԱՐՆՕ ԹՕՓԱԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն տարաբախտ փոքրիկին յիշատակը յարգողներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Սուրէն Թաղէոսեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի Դեկտ. 3, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին

ԳԱՐԵԳԻՆ ԿԻՒԼԷՍԷՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին եւ անոր կնոջ՝

ՄԱՐԻ ԿԻՒԼԷՍԷՐԵԱՆԻ

մահուան 8րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

×

Տիկին Անժէլ Պարոնեան եւ զաւակը Վարուժան Պարոնեան, Տէր եւ Տիկին Ժեզվայել, Տէր եւ Տիկին Արամ Պարոնեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Դեկտեմբեր 3, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ եղբօր՝

ՊԵՏՐՈՍ ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՄԱՐՍԷՅԼ

## Ժ.Ա.Ֆ.Ի ՍՐԱՀԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

Մարսէյլի ԺԱՖի սեփական շէնքի ու սրահի բացումը՝ Կիրակի, Դեկտ. 3, ժամը ճիշդ 12ին, 65 Ալլէ Լէոն Կամպեթա, 13001 Մարսէյլ:

Բարձր հովանաւորութեամբ Եւրոպայի կաթող. Պատուիրակ և Փարիզի Առաջնորդ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ու կնքահայրութեամբ

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՄՈՒՇԵՂ ՃԻԷՐՃԵԱՆԻ

Հետեւեալ ժամանակացոյցով.

Ժամը 9.30ին Փրատոյի Մայր եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգիստ: 10.45ին ծաղկեպսակի զետեղում Եղեռնի յուշարձանին: 11.45ին ծաղկեպսակի զետեղում Մոպիլի յուշարձանին, ճիշդ սրահին դէմ, Լա Գանըպիէռ: 12ին շէնքի ու սրահի բացումը, ձեռամբ Սերովբէ Արք.ի եւ կընքահայրին:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տէր եւ Տիկին Ժերար Տէրտէրեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Ազարեան եւ զաւակները ինչպէս նաեւ Տիրատուրեան, Դարբինեան, Զաքարեան, Իլէզեան Անկեսեան եւ Փափազեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, անձամբ, գրաւոր կամ մամուլով մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ՂԱԶԱՐ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

## ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ի ՆՊԱՍՏ

## ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

(Բացուած՝ Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան կողմէ)

ԺԲ. ՑԱՆԿ

| | |
|---|---|
| Պ. Գառնիկ Ճիէրճեան (Անիէռ) | 1000 |
| Տիկ. Մ. Եալնիզեան (Մեզոն-Լաֆիթ) | 500 |
| Տէր եւ Տիկ. Զ. Եկաւեան (Անկէն) | 500 |
| Սարգիսեան ընտանիք (Թալանս) | 400 |
| Պ. Գ. Պոտուրեան (Լիոն) | 300 |
| Օր. Հալաճեան (Թալանս) | 200 |
| Պ. Ս. Միսքեան (Լիոն) | 200 |
| Տէր եւ Տիկ. Հ. Էլմայեան (Քալվատոս) | 100 |
| Կարապետ Խաչատուրեան (Էշիրոլ) | 100 |
| Օ. Մոսկոֆեան (Անթիպ) | 100 |
| Հ. Պոտուրեան (Վիլէօրպան) | 100 |
| Ն. Թովմասեան (Մարսէյլ) | 50 |
| Տիկ. Փայլակ (Տէօյ-լա-Պառ) | 50 |
| Գումար | 3.600 |
| Նախորդ գումար | 128.555,03 |
| Ընդհ. գումար | 132.155,03 |

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շրջ. վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր մասնաճիւղերը Դեկտ. 2, ժամը 16ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 Ռիւ Պլէօ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութիւնը առանց բացառութեան ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Դեկտ. 4 ժամը 2ին, Ահարոնեան ակումբի մէջ: Շատ կարեւոր օրակարգ:

2EME GALA EXCEPTIONNEL A PARIS

## L'Ensemble National de Danse d'Arménie

70 danseurs et musiciens

Direction VANOUCHE KHANAMIRIAN

## à l'Olympia

28, Bd. des Capucines

Lundi 4 Décembre à 20 h. 30 précises

*Billets en vente :*

à l'Olympia, Tél. : 742-25-49 — au « Centre Culturel et Artistique Arménien », 6, Cité du Wauxhall, 75010 Paris, Tél. 208-76-49 de 15 à 20 h. aux points de vente habituels à Paris et banlieues. auprès des membres de l'U.C.F.A.F. et de la JAF.

*Billets :* 70, 60, 50, 40, 30 F.

*Réservation recommandée.*

## ՓԱՐԻԶ
## Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Շաբաթ օր, Դեկտ. 2, տօն է Սրբոց առաքելոյն եւ առաջին լուսաւորչացն մեր, րոց Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի: առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10ին, պատարագ կը մատուցուի:

ՍԷՆ ԼՈՒ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լու Կրան Փէնի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը առ ի երախտագիտութիւն մեզմէ առ յաւէտ բաժնուած նախկին առաջնորդ հոգեւոր հայրերու, եկեղեցւոյ շինութեան նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայող բոլոր թաղական անդամներու, նուիրատուներու եւ որեւէ ձեւով եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաստողներու եւ համայն թաղեցիներու ննջեցեալներուն համար հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարէ Կիրակի, Դեկտ. 3ին ժամերգութիւն ժամը 9ին, պատարագ 10, հոգեհանգիստ 11.30:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

Շահան Խաչակիր Քհնյ. Տէտէեան:

## Réveillon

## ԿԱՂԱՆԴԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Մանշի ափերուն, երեք օր ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ օգափոխութեան կայանին մէջ 14, Սէնթ Օնորին տէ Փէրթ:

Մեկնում Դեկտ. 30, Շաբաթ առաւօտ, վերադարձ Յունուար 1 Երկուշաբթի երեկոյեան:

Կարմիր Խաչուհիներու ամանորեան աւանդական հիւրասիրութիւն:

Տեղերը ապահովելու եւ մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել 985.36.53

Ծախքերու մասնակցութիւն:

## Le YAN'S CLUB

PRESENTE

Un concert unique à la salle Gaveau

le Dimanche 10 Décembre

à 21 heures

*Solistes de la R. S. S. d'Arménie.*

**Rouben AHARONIAN**

(violon)

**Svetlana NAVASSARTIAN**

(piano)

**Ellata TCHAKOYAN**

(soprano)

**Archavir GARABEDIAN**

(baryton)

*Au programme :* Chopin, Ravel, Prokofiev, Katchadrian, Verdi. Massenet, Komidas, Spentiarian...

## ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

## ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտ. 3, ժամը 17էն կէս գիշեր

Dans les Salons de l'Hôtel George V — Ave. George V — 75008 Paris

Նախագահութեամբ Տիկին Եսթեր Իշգալացեանի

ՊԵՐՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆԻ խանդավառ նուագախումբը

Ծանօթ երգիչ՝ ՆՈՐԱՑՐ

Մուտք 40 ֆ. — ուսանողներու կէս գին

Վիճակահանութեան հասոյթը ամբողջովին պիտի յատկացուի Լիբանահայ ուսանողներու:

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝ 924.38.54

Շաբաթ, Դեկտ. 9, Օթէլ Թերմինիւսի շքեղ սրահներուն մէջ (Փեռաշ)

## ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպութեամբ Լիոնի Հայ Տիկնանց Միութեան

CERCLE LYONNAIS DES FEMMES ARMENIENNES — C. L. F. A.

Ի նպաստ Միութեան բարենպատակ ձեռնարկներուն:

Հայկական ջերմ մթնոլորտ

Ախորժաբեր՝ երեկոյեան ժամը 8.30ին Ճաշ՝ երեկոյեան ժամը 9ին:

Տոմսերու համար դիմել՝

Ազգ. Տուն, 40 Ռիւ տ'Արմէնի, Լիոն 3րդ

Տիկին Գարաօղլանեան, 40 Ռիւ Փօլ-Պէռ (Լիոն 3րդ):

Նկատի ունենալով տոմսերու սահմանափակ թիւը կը խնդրուի կանուխէն ապահովել տոմսերը:

ՃԱՇԱԳԻՆ 180 Ֆ. ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ 120

## Ա Զ Դ

Ներկայիւս կը յայտնենք Փարիզի եւ շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան բոլոր անդամներուն, թէ յառաջիկայ տարուան սկիզբները տեղի պիտի ունենայ Ընկերակցութեան ներկայացուցչական ժողովի անդամներուն ընտրութիւնը:

Ընտրութեան կարենալ մասնակցելու համար՝ թէ՛ որպէս ընտրելի եւ թէ որպէս ընտրող, Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները պարտին վճարած ըլլալ իրենց յետնեալ տարիներու բոլոր անդամատուրքերը:

Կը խնդրուի Կրօնական Ընկերակցութեան անդամներէն՝ օր առաջ կատարել իրենց վճարումները:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋ. ՀԱՅՑ. ԱՌԱՔ. ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Imprimé sur les Presses DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935